

4
716

Li 4/716

lwots.

Latvian grammar for school.

II. data

Latvian grammar for the first year of school.

Latvian grammar 70 pages.

Riga, 1908.

A. J. Eichmann and others.

40

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

№ **IVC** L. V. B.
In. 100.508.
0310046167

(28) *Ritins, Indras*

L $\frac{4Y}{716}$
L $\frac{4Y}{716}$

Uwots.

Safama grahmata skolai.

II. dala.

Sastahdijuschi daschi Rigas skolotaji.

J. Brigaders,
grahmatu un rakstamlectu
pahrdotawa,
Riga. (Berga basara).

Riga, 1908.

R. J. Sichmana apghdiba.

410-86

1913

Druskats pec S. Kempeta un beedr. Valnu celā Nr. 7

Skolotajem.

Lasīšana pati par sevi nav mehrtis. Wina ir lihdsjellis, tā peesawinatees uš-
raštitas domas, padomus, jehdseenus, eegaumejumus, peedsihwojumus u. t. t. Zaur to wina
klusht par swarigu faktoru audsinajšanas — isglihtojšanas darbā. Jo leels swars pehbejā siņā
lašamai grahmatai tā preekšijimnigas lašamweelas kopojumam. Skolas lašamai
grahmatai japeesleenas paščas skolas galwenajam usderumam — isaudset idealus
ša beedribas lozeklus.

Bet skola netikai aubšina. Wina ari pašneedj daščadas siņibas. Tapež ari
„Awota“ II. d. eewetota gan tikumijka audsinojša weela, gan ari realas
siņibas.

Audsinojšā weela išraudšita tahda, kas atstahj eespaidu uš behrna juhtām,
gribu. Behrns wehl nešpehj peesawinatees idejas išejdseenus, tā peeaugušķee; winjch domā
tehlōs, glejnās, ar fantasijas palihdsību. Abstrakti prahtojumi un jauši morales išprediki
behrneem weenalbsīgi, turpretim weenfahričs, behrna šapraščanai peemehrotš, špilgtš tehlojums
un dšihwa darbiba aistahj behrna dwehsele dšitu un paleekamu eespaidu. „Ša behrnam gaischi
un eeslidošchi tehlo tikumigns paraugus par weenfahričhām, behrnu dšihwei tuwu stahwošchām
dšihwes atteezibām; ja behrns pilnigi šaprot šcho paraugperjonu darbības pamatus, winu pehž
wispujejas pašrliķšanas un apnemšanas išwehletu zelu, šajuhtas, wehlečanās un teek-
šanas, kas no darbības rodas un ištef, — tad winjch ipehj eedomatees šewi otras personas
stahwofti, ušnemptes winas lomu, darbibu. Behrna kompetenzes aplōšs zaur to klusht papla-
šhinats, un behrnā pamasam aug ipehjas — otra peedsihwojumus atteezinat uš šewi un iš-
mantot (Ackermann, Pädagogische Fragen).

„Awota“ II. d. eewetotee materiali wiši eepreekšij išemhginati pee otrā un treščā
gada školeneem. Tee gabali, kuri preekšchā lašiti neatstahja uš behrneem netahdu eespaidu,
behrneem nepatika, waj kuru šaturu behrni nešpehja aistahšiti, netika „Awotā“ enemti.

Šinatniška weela eewetota „Awotā“ pa daļai jau walodas mahzibas
intrešēs, bet wehl wairak preekšij prahta attihstibas un praktiškās dšihwes. Ir taf neno-
leedšama pateesiba, ka pat popularšinatniškūs rakštus tautā laša ne tik labpraht, tā beletri-
stijkos, nemas jau nerunajot par „tišri šinatniškeem“. Skolai te janahš palihgā un jau no
behrnības japeeradina pee šinatnišku rakstu laššanas. Lašama grahmata tomehr
nedrihkt klusht par mahzibas grahmatu daščadu siņibu pašneeg-
šanai. Šinibas školā mahzamas galwenā kahrtā konkreti, ar dšihwu školotaja wahrdu,
ar mehginajumu, ilustrasiju un paraugu palihdsību, dibinotees un atbalslotees uš behrnu pat-
stahwigeem nowehrojumeem, peedsihwojumeem, uš winu ištatiņu. Mahzibas grah-
mataš drihkt noderet weenigi pee eepasihstās weelas atfahrošanas, weelas labakas pee-
šawinašanas dehf; lašamai grahmatai turpretim peetriht ičhis weelas špilgtaks
apgaišmojums: ar dšihwu, apjaušchamu tehlu palihdsību šausajai mahzibas weelai (parah-
dibai) jaeedod dšihwiba. Ne šinatniškās pateesības, bet patš zilweks te galwenais.
Lašamā grahmatā no swara neween daščadas parahdības, bet ari winu eespaids uš zilweta,

I. nodala.

Pa behrnibas tekām.

1. Behrniba.

Pa deenu isskraidajees, noguris, wakarā sehdi pee galda šavā krešlinā. . . .
Iz jau wehlu; sen jau eši isdsehriš šawu kruhšiti peena; meegs wer azis zeet',
bet tu nekusteēs no weetas, — sehdi un klausēes. . . . Un kā gan neklausiteēs?
Mahmina ar kaut ko runā, un winas balšs škanas ir tik šaldas, tik patih-
kamas. . . . Jau šehis škanas ween daudš ko stahsta manai širdij! . . .
Meegainām, pusaišwehrtām azim pastahwigi luhkojos uš winu.

Mahte guldina behrnu.

Wina pašmaida ar šawu mihto šmaidu, šanem manu galwu šawās rokās,
noskubpsta mani uš peeres un nošehdina mani uš šaweem zekeem.

„Tā tad tu mani loti mihli?“ Uzmirkli wina apklušt, tad lehnām tur-
pina: „Kad tawās mahminas wairs nebuhs, waj tu winu neaišmiršī? Neaiš-
miršī, dehlin?“

„Deesgan, nerunā par to, mihlā mahmin!“ es eesauzos, winu škub-
pšidams, kamehr no azim pluhst ašaras, — mihleštibas un preeka ašaras. . .

„Du jau nomeegojēes, dehlin,
mamma šaka, „waj labat neeši gulet?“

— „Es negribu gulet, mahmin,
atbildu, bet nestaidrs, šalbs šapnis mani
pahrnem, un weseligš behrna meegs
aišwer plakstinus. Kā pa šapneem juhti,
ka kahda mihla roka tewi glahsta; pirmā
azumirkli jau to pašhiti un, meegā esot,
šatweri un stingri špeedi pee luhpām. . .
Lujis atštan mihlā, patihkamā balšs:
„Zeleeš, mihlulit, laišs eet gulet!“ —

Es nekustos, bet wehl štipraf
škubpstu winas roku. . .

— „Zeleeš, engelit! . . .“

Otru roku wina apleek man ap
kaklu un, pirkštinus aštri kustinādama,
mani kutina. Wišs tas mani špeesč
uželteēs, apferteēs mahminai ap kaklu,
špeest galwu winai pee kruhtim un šajit:
„Mihlā, labā mahmin, kā es tewi mihlu!“ . . .

Mahmina palihdš man nogehrtēes un eegulda gultinā. Ētinōs šavā šedštinā un panemu kaħdu miħlu porzelana špeħlu leetiau, šuniti waj kaħiti, eetinu to špilwentinā un preezajoš, žif wiņam tur labi. Peeluhdšis Deemu, lai fargā teħtiau un mahminu, lai dod wišeem laimi, rihtā jauku laiku, — apgreeschōs uš otreem šahneem. Domas šajuħt, paleet nešfaidras, un aišmeegu kluši, meerigi.

L. Tolstojs.

2. Mahmulina.

Bij man gara ta deenina,
Kaħ šaulites neredšeju;
Weħl garata ta deenina,
Kaħ mahminas neredšeju.

Saulit šilta, mahmin jauka,
Abas weenu labumiau;
No šaulites šilti rihti,
No mahminas miħti wahrdi.

Mahminai labu daru
Wišu muħšeju dšišwojot:
Wina mani mašu kopa,
Mani mašu audšinaja.

Apdšeit mana uguntina,
Nomirš mana mahmulina:
Uguntinu epuħtišču,
Mahmulinas nepeezeļiču.

Tautas dšeešmas.

3. Mahminai diw' meitinas, Abas weenu tikumiņu.

Maħte: „Diwas man meitinas, daišas un kreetnas gan abas. Liħše dar' tšchaħli, kaš darams, un reti ween wahrdinu šaka. — Anna dar' tšchaħli, kaš darams, un teiz iħ uš žolišcha: „Memmin, ak šelta memmin, žif tu man miħla!“ — Kuru, draugs, teikt un kuru šmahdet?“

Draugs: „Ja Liħše širds ir kluša aka, kaš miħleštibu glabā dšikumōs, tad labi naw, to weltos wahrōs išsmelt; jo peħzak truhktu, ar ko šlahpes dšehšt. — Ja Annai širds ir awotinšch, ta werd tad miħleštibu ari wahrōds; jo aūtūreta driħš kā štrautinšch lauštos nezēlā. — Bet teizamas, maħt, meitinas ir teešcham abas.“

J. Reikens.

4. Dod mutites!

Seedona šaulite šmaida,
Kašina puķitēs šchib;
Anna un Katina štraida,
Puķitēs rotatees grib.

Kate, liħdš taurinu mana,
Tuhlin to puħlejšās tert,
Un, kaut tai leegt to grib Anna,
Weenu tai išdodas twert.

Mitrumš nu Anninai špeesčas
Ažis, kaħ špahrnini iršt,
Šcheħlabās nostu ta greesčas,
Lai neredš, taurinšch kā miršt.

Dušmas par neraħtno Kati
Mašinā širšninā puķst;
„Nu ta war štreet weena pati!“
Kaustošchās luħpiņas tšchušt.

Te ta top aplampia miħkti,
Kameħr it luħdšošchi štan:
„Annin, waj dušmot gan driħštī,
Annin, jel uštati man“ . . .

Duħt, kur jau taurinšch ir laidees,
Jautriš, ka beedri tas rod,
Tadeħt, ko weltigi štaitees,
Labat man mutites dod!“

Miħti jau aplampjas abas,
Dušmas driħš išjuhđ kā twaitš.
Aħal, kā šenat, tās labas! —
Laimigais beħrnibas laičš!

Ēsenbergu Jahnis.

5. Swehtdeenäs rihtâ.

Swehtdeenäs tehws allasch nonehma no majâ fkapifcha beesu, melnu grahmatu, nofehðas tad pee galda, jabrauzija eefirmos matus, iiflauzija ar tabatas drahnu azis un sahfa pakluſam laſit, pee kam wina feja ſawilkâs tikpat nopeetni ſwinigõs waibstõs, kâ pee pahtareem, un pa wina noſkuhto gihmi noſlihdeja ſhad un tad pa aſarai.

— Zeelajâ, melnajâ grahmatâ wajag buht kaut kam ſewiſchkam, ahrfahrtejam, kaut kam gauſchi, gauſchi behdigam, ka ta war iſſpeest tehwan aſaras, tehwan, kas tatschu nekad neraud.

Schis domas nedod man meera.

Tehwan par to jautat nedrihktu. Kas ſin, tahds jautajums war buht leela aplamiba, mulkiba. Tehws war par to ſaſkaiſtees un tad? . . . Man loti bail' no tehwa! . . . Bet mahte? . . . Ar to war daudj labaki tikt galâ.

Un es aiſteku pee mahtes.

— Mahmin! — uſrumaju to, tihnadamees ap winas ſwahrkeem.

— Nu, nu, dehlîn! Waj jau atfal ehſt eegribejâs? wina, ſehri ſmaididama, peeſihmê un noglahſta manim galwu.

— Mahmin! es . . . Bet tu neſaki tikai tehwan, ka tew to praſiju . . .

Tu neteiſſi?

— Ak tu Deewſ! kas tas nu buhs par tahdu noſlehpumu, ko zits ne-weens nedrihkt ſinat!

— Bet, mamma! . . . Tu neteiſſi? . . . Waj ja? . . . Tu neteiſſi?

— Tad neteiſſchu jau, neteiſſchu, behrns, ſaki ween droſchi, — mahte noſolas, newaredama zitadi tikt ar mani galâ.

Un zeeſchi winai peeſklaudamees, jautaju kautrigi, pa puſei tſchufftedams:

— Mahmin! paſaki man, kas ir tai leelajâ, melnajâ grahmatâ, ko tehtis laſa, un kas zitâm deenâm ſtahw tur uſ majâ fkapifcha, un kad tehtis to laſa, tad winſch raud . . .

Mahte noglauſch man waigus un ſaka:

— Mahzees, dehlſ, laſit, tad wareſi pats dabut wiſu ſinat, kas tai grahmatâ eefſchâ! Tur ir daudj, daudj kas eefſchâ. Zauti ſtahſti un dſeeſmas, gudribas mahzibas, pulka, pulka. Tur ir ari ſtahſts par deewbijigo Jaſepu, ko brahli pahrdewa, un kas wehlaſ palika par leelu kungu wiſâ Egiptes jemê. Un par Dawidu, kas, aitas ganidams, ſpehleja uſ kohlêm, un par neleetigo Abſalomu, ko Deewinſch aiſ mateem patahra oſola jarðs.

— Kamdehl, mahmin, Deewinſch winu kahra? — eejautajos, dſiki aiſkuſtinats.

— Tamdehl, dehlſ, ka winſch neuſwedâs godigi pret ſaweem wezateem, ka winſch nopulgoja ſawu tehwu un zehla pret to faru.

— Bet fur tad, mahmin, Deewinſch nehma ſtriki?

— Deewinam, behrnin, ſtrika nemaſ newajadſeja. Deewinſch winu patahra tâpat beſ ſtrika. Abſalomam bija gari mati, tahdi gari un kupli kâ kruſttehwam Klahwan, un aiſ teem Deewinſch winu patahra.

Zuhlit ſtahdijâs man peeſſchâ wezais oſols kaiminu dahrſâ un falejs Klahws winâ karajamees. Manim pahrfrehja ſchalkas.

— Ja, dehlin, tà, redji, wijs tas stahw eefjehà melnajà leelajà grahmatà. Un tad tur ir ari par Jezus behrninu, kas filitè guleja un kuram apfahrt enge-
lijchi dseedaja:

Gods Deewam augftibà!
Meers wirs semes
Un zilwekeem labš prahtš.

Ja, ko gan ſchee wahrdi noſihmeja?
No tàs reiſes ſahku mahzitees grahmatu.

Pludons. (31 „Mašà Audula behrnibas atminas“.)

Eš to ſawu mahmulinu
Padomam ween tureju:
Kad peetrufša padomina,
No mahminas pawaižaju.

Tet ſaulite wakarà,
Eet mahmina wežumà:
Steidſeet, behrni, jautajeet
No mahminas padominu.

Tautas dſeežas.

6. Mahtes preeks.

Bija pats pawafaris, ſneegš patlaban bija nokufis, ſaulite ſpihdeja tiš filti, tiš gaiſchi, ka ſehis ſiltums un gaiſchums ſpeedàs lihđš paſchaj firdij. Wiſapfahrt dširdeja putnu dſeežas un urdžinu un ſtrautinu jautro tſchurkſtejchanu, burbule-
ſchanu un kluntſchkejchanu. Made ar Peteriti bija aiſgahjuſi uš purwu zinu ſahleš. Purwà eebriđuſi, wina pluhza ſahleš, bet Peteritis ſehdeja malà un ehda purwmalà ſalaſitàs dſehrwenes. Sahku klehpi peepluhkuſi, Made iſgahja malà nolikt un praſija Peteritim: „Ko tad nu dari, dehlin, waj ehst ar gribas?“ Un atbildes ne-
nogaidijuſi, iſnehma no kulites maiſi un ſweestu un, gabalinu apjmehrejuſi, iſli-
damàs jautaja: „Waj man ar, dehlin, no ta doſi nokoftees?“ Un Peteritis, ta
nemaš neaiſtizis, ſneedja mahtei wiſu gabalinu, teikdamš: „Nem, maht, wiſu!“
Mahte peeglauda Peteriti pee kruhtš un preežajàs: „Kaš man par labu dehlu, tas
gan dos mahtei maiſi!“ Leelà mahtes mihleſtibà ta ſpeeda wina jo zeeſchaf, jo
ſtiptak pee kruhtš, rokaš ta apwiija ap puijenu, it kà nekahda wara to newaretu
atraiſit. Mahtes firđš iſpluhda nebeidſamu mihleſtibu pret ſawu behrnu.

Apſiſchu Zetabš. (31 „Pee pagaſta teežas“.)

Behrſin, tawu kopluminu
Lihđš paſchaj ſemitei!
Mahmia, tawu labuminu
Lihđš muhſchina galinan.

Tautas dſeejima.

7. Laiwà.

Tas bija wafarà, ſeena laikà. Mahjneeki bija wiſi nogahjuſchi deendušà.
Paſlepſchus, kà jauns wilzens, aiſlihdu gar ſehtu uš upi.
Upes lihmenis bija tiš rahms, tiš lihđſens. Un apfahrt waldija tahđš
dſiſch klujums, kà tas mehđš buht tikai ſeena laikà.
Upmalà neredſeja neweena zilweka. Tikai ſpahri ſiboſchi-trihjoſcheem ſpah-
nineem laidelejàs pa kalmem un uhdens puķem. Un tahlu tur pret wezo kalna
kaſehtu ganijàs rahwajà pahriš ſirgu.

Utraišijis laiwu, celehzu tajā un atgruhdos ar airi no malas. Biju wairaf-reiļ redšejis zitus airejam un ņahku, tāpat kā wini, tashkit ar airi uhdeni uļ wišām puļēm. Bet laiwa peldeja newis tur, kur es gribeju, uļ augšchu, ņaules ņudrabā, bet ņliħdeja pa ņtraumi leħni lejup.

Peepeldejuši pee beeĶa meltru pudura, wina palika ņtahwam.

Tur auga leelas, leelas leħpu lapas, apalas kā ņirga peħdas. Winas guleja uhdens wirņu un omuligi goĶejās pušdeenas karĶtajā ņaulē.

Bet kad no airu zilaĶĶanas rahmais lihmenis ņawilnoĶās, tad ari winas ņahka ņchuhpotees pa wilneem aupschup un lejup, kā dņihwi, dņelteni uhdens putni, kamehr ņalās „kruhĶinas“ winām blakus palihda gluschi ņem uhdens.

Tur auga ari puķes ar balteem ņeedeem un zitas ar dņelteneem, un tās ņmarĶhoja tiĶ ņaldi, tiĶ briħnumņaldi.

Molizis airi, noleezos paħr laiwas malu un ņahku abām roĶām raut uhdens augus. . . . Te ņadņirdu peepeĶchi iĶbailu kleeĶeenu. Uļ kraĶta pareħgoĶās un noĶuda zilweta ņtahws.

Seħns laiwā.

ņtruhzees atrauĶos atpaĶal laiwā un ņakeru airi.

ĶreeĶchus noĶkreen upmalā tehws. Wudigi winņch nomet wirsdreħbes un metas uhdeni.

Mani ņagrabĶj leelistas bailes. ņahku drebet un raudat pilnā kaĶlā.

KraĶtmalā pa tam ņaĶtreħjuņchi gandriħ wiņi mahĶneeki. Ari maħte tur ņtahw un lauĶa roĶas. Wiņs tas mani pagalam apmullņina.

. . . . Kalab man wajadņeja paħrĶahpt tehwa wahrdu? . . . Kalab man wajadņeja iħdarit tiĶ leelu noĶeegumu? . . .

Un es vaudu un elšaju, raustidamees kà frampjòs, aij bailèm no tehwa dujmàm, aij apīnas, ka ešmu breešmigi nošeedšees, un aij apmulšuma no wiša ta, kas ap mani notefk.

Tehws tamehr atpeldejis jau lihđj laiwai.

— Teh! es nekad wairs tã nedarīšchu! Es nekad wairs nenahťšchu uš upmalu! nekad nekahťšchu laiwã!

Bet tehws man ušfauz:

— Leez airi nost! . . . Sehdi meerigi un nezelees kahjãs!

Tad wińšch fanem ar weenu roku laiwas galu un, ar otru airedamees, weš laiwu uš malu.

Bet es, peepłazīs, tupu laiwas otrã galã, bahšs un drebedams no bailèm par gaidamo šodu.

Kalab mani nešodija? . . . Pat nebahra? . . .

Bet ašarãm azīs tehws runaja uš mani aīkfustinatã balši, ilgi, ilgi.

Šif đīhwi ween mahzedams, wińšch aprahđija man mana nedarba war-buhtejãs šefas; tehloja man preešchã, šif nelaimigus tos ar mahti warejis weenã azumirklī padarīt. Mahte aij behđam buhtot palikuši weža un nomiruši, un tad ari wińšch no firdehšteem nomirtu.

Runa atšahja uš mani đīku eešpaudu. Raudaju wairaf, nekã buhtu raudajīs no meešiga šoda.

Mans nošee gums bija tatschu tīf leels, tīf launs, un tomehr tehws man to peedewa. Un pee tam wehl wińšch runaja uš mani tīf miħligã, leħnigã balši, kã nekad.

Pludons. (Šif „Mašã Andula behrnības atminãš“.)

8. Wežaki.

Neweens putnińšch tã nepuhta,
Kã puħšch mešha balodītīs; —
Neweens mani tã nemiħš,
Kã miħš mani tehws, mahmin'.
Muħšcham šaule debefīs,
Ne muħšcham tehws, mahmina:

Mi behrnini, ai behrnini,
Klausat tehwu, mahmulianu!
Kur behrnini, juħš eeši,
Beš wežaku palikušchi
Kur nemšit miħlu wahrdu,
Labu, gudru padominu? Tautãš đjeešmas.

9. Behres.

Kapšehtas kambara šwana šahwã šwanitajs škatas uš to puši, kur leelzelšch ušlozas tuwafajã peefalnẽ. Pamanijīs mašu braužēju rindu, šahrku preešch-galã, wińšch šahť šwanit. Šwans karštã gaiša dehl škan kã aīšmazīs, — wina škana, zitfahrt jo tahlu đširdama, tagad atšitas kã pret šeenu.

Ko gan ar lihđsetu wina balšs pilnã škana! Waj ta mašo šahrka pawaditaju pulžinu šašauktu leelaku? Kam wina škana jadhird, tee wīnu đšird, un tahdu đširdetaju, kam šchi škana ari wehl peħž noškanešchanas palīfs aušīs, nar wairaf kã mašã meitenīte, gadu aštonu wezumã. Behru kambari wina noštahjãs pee weenkahršchã, melnã šahrka un luħđjãs nešejeem, lai winai wehl peħđigo reiši parahda mahti. Kas gan buhtu tīf zeetširdigs, behrnam šcho luħgumu aīšleegt? — Atzel šahrkam wahku. Weens pazel mašo uš rokas, lai šchi jo labaf waretu noškatitees mahtẽ. Tur nu wina meerigi gul, behrna weenigã, dahrgakã manta uš

pažaulēs! Wehl reiġ behrns apglaħta maħtes auħstos waigus, wehl reiġ peeleeġ muti pee maħtes aiħweħrtās mutes, kas nekad wairs ĵawa behrna neħauks wahrđā, — tad eet no pakalas aiħtaiħitam ĵaħrkam baħrenite, — kas kā weenigo peeminu nehmuħi lihđj maħtes peħdejo reiġ redġeto waigu.

Ĵimijūħđām, ųihwām azim baħra behrns ųkatas, kā kaps piđdas Ĵmiltim; ne raudu, ne waimanu nedġird no winas mutes; bruħnās azis tiġ kā briħnođdamās, kā iħbiĵūħđās ųkatas uĵ razejeem, kas kapu ĵau aiħmetuħđi. Weħlak, weħlak, behrnin, piłnigi ĵaĵutiħi, kō tew ĵaħ apraka! Weħlak, weħlak ari ĵaĵutiħi, kaħda ĵaulite tew te noreeteĵuħi, un tad tu raudadama nopuħtiĵees:

„Kawa ĵawas mahmulinas,
Kas eeħeħla ĵaulitē.“

Maĵais behrineeku pulĵinĵ ĵau atstahĵis kapĵeħtu. Behru kambara preeĴĵā aiĵgaħĵeĵas ĵainneeĵe greeħĵ behru baltmaiħi, un ĵainneeks lej behru ĵħnabi.

Baħra behrns ųahw weentuli, nugahĵis pee maħtes ĵainneeka rateem, turedamś rokā eedotu baltmaiĵes gabalu, tomeħr ne domat nedomadamś par ehĵħanu; winĵ ĵmaiħi nehmiś pretim tiġ tapeħĵ, kā tam to dewa, tāpat kā ari wiħur ĵitur leeĵas ar ĵewi darit un ĵewi weħt, kur ween patihĵ. Raħdas, ka griba tam pawiħam ĵuduħi: kā apmulħis winĵ ĵaklauħa beħ ĵeħgas un domām.

Wpiħĵu Ĵetabś. (Ĵi „Witħes tautas dĵeeħmās“.)

10. Baħreniħđi.

„Teiz, mahħin, kur mahmina gaħĵa;
Teiz, mahħin, kur wina nu miħt;
Kam nenahġ pee mums ta uĵ mahĵām? . . .“
Ĵahġ maĵajam aħaras liħt.

— „Uĵ zeemu, kas taħlu ir, gaħĵa . . .
Deewś mahminai liħa turp eet . . .“
Teiz mahħina, apkampjot braħli,
Un ari ĵahġ aħaras leet.

— „Kam weena tad wina turp gaħĵa?
Mehś wareĵām lihđji tai eet! . . .
PreeĴĵ ĵinas tad pluħtu mehś puħes,
Kā ĵitreiħ, kas ĵetmalā ųeed. . .“

— „Turp aiħĵauza wiwu tiġ weenu . . .
Un taħlu ĵau zeemś biĵa ĵħis . . .
Ĵan weħlak mehś redĵeħim wiwu —
Tiġ neraudi, neraudi wiś . . .“

Un puħųitis domā un ĵaka:
„Waj ųini ar' zeemu tu ĵħo?
Waj ųini? Ku eeħim tai preti,
Un mahĵās tad wahiħim to! . . .“

Uĵ debeħim mahħina raħda,
Kur ųwaigħnes tā ųilgani piħđ:
„Tur augħđā tāś taħlaĵas mahĵas,
Kur miħtoā mahmina miħt. . .“

Un ilgi uĵ augħĵu tee weras,
Kur ųwaigħnes jo ųpoħħati mirđj;
Tee weras ar aħarām azis, —
Tur wineem ir domas un ĳirdś.

H. Sauleetś.

11. Baħrenites dĵeeħmas.

Taħlu, taħlu ĵaule tek,
Wehl taħlaku mahmulitē;
Es ĵauliti gan redĵeĵu,
Mahmuliti neredĵeĵu.

Leepu lapu ĵeħu ĳaħĵu,
Mahmulinas gaididamś;
Weħĵĵ aiħpuħta leepu lapas,
Mahmulinas neħagaidu.

Seħrdeenites ĵaħħđuħas
Straupuħites malinā,
Ĵaħda ĵawas mahmulinas
Ar ųtraumiti atteħam;
Atteħ ųtraume, neħagaħda,
Ĵet proĵam raudadamas.

Ĵtrauĵi tek ta upite,
Kam aħmeni dibenā;

Gauschi raud tee behrnini,
Kam naw tehwa, mahmulinas.

Ajarinu upe tel
No kalmna lejinä:
Tur stahweja bahrenischi
Kalmnä raudadami.

Mitet rit rihta raja
Pa osola lapinäm:
Tä rit manas ajarinas
Pahr balto willainiti.

Gan pafinu to sehtinu,
Kur behrnini bahrenischi:
Wisi zeli notekati
Basajami kahjinäm.

Reti bija tee filini,
Kas seedeja baltus seedus;

Reti, reti tee lautini,
Kas mihleja sehrdeeniti.

Wisi mani rahjeini,
Naw padoma dewejina:
Mans padoma dewejinis
Sen guleja smiltinäs.

Kur es eeschu, kur tezeschu,
Kur waizajachu padominu?
Nei man tehwa, nei man mahtes,
Nei ihstena bahlenina

Tez, Vaimite, tu papreefschu,
Es tawäs pehdinäs:
Man naw sawas mahmulites
Kas laimiti nowehleja. Tautas dseefmas.

12. Bahrenite gauôs.

Buhdama bej tuwineeßeem, bej radeem un draugeem, bahrenite faradojäs un fadraudsejäs ar dabu un jauto Deewa pasauli. Saule winai bija mahmina, mehnefs — tehtinsch, seetinisch — bahlinis, un wjas sposschäs swaigsnites — mihlas mahfinas.

Tumshais, fatalis meschs bija winai krahschna pils, pilna wjadu zilweku — gan wihreefschu, gan seeweefschu, gan peeanguischu, gan behrnu. Dschi, ofolini — bija wihreefschi, täpat ari behrsi un wihstoli; balti seedofschäs eewas strautlejäas un grawu atkalmäs — jaunas seewinas, kuplas leepas — jaunas meitas, flaikäs preedes un garäs egles ari seeweetes — weenas muischneezes, otras femneezes; resnä ruhgtä apse — dušmiga wezene, un kadikis, tas knaukis, kas ziteem nesneedj ne lihdi pusleela, — punduris un ihfschititis.

Un bahrenite war ar wiseem teem farunatees, jo wina faprot, fo tee, klusi zeesdami, domä, waj ari, kad tee winai tshukstoschä balji fo pastahsta; un wini atkal klaujas uşmanigi, kad bahrenite teem fo stahsta, — klaujas, ar rokäm pamejdami un galwas palozidami; bet kad bahrenite teem klajumä uşjauz, tad tee tuhlin, kä weenä balji, atfauzas wisi pretim no tuweenes un tahleenes.

Ne koki wifur weenadi, ne mescha lopini katrä weetä tee paschi. Sche islez fakitis, schagargraufis, kas zirtuma malä gulejis pee paeglu krukma sem pappdem; tur fripschhina wahmerite egles galotnë zeekurfi; zilweku eerauđjjuşi, ta ştatas brihdi uş leju, tad, zeekurfi nomejdama un eefmeedamäs, aifstreen projam, lehtdama no egles egle; zitä weetä atkal weegli un zehli islez stirnu mahtite no krukmeem, wejdama few lihdi jaunü stirnenu; lapinu nobrauzjjuşi, kahdu şahliti noplukufi, ta klusi un weegli aiflajichas atkal tahlak, uşmanigi wisapfahrftatidamäs un turedamäs majajam allasch blafus.

Un wifur tur — gan beeseenä, gan klajumä — bahrenite eet krussteem un şchkehrşäm, kä ihstä şaimneeze un weenigä waldneeze, gan ar raibalimu parunadama, gan ar putnineem kopä şadseedadama, gan ari klufuzeesdama un domigi klauşidamäs koku walodä — wimu şchnahtschanä un tshuksteschänä.

Un ſwehtdeenās — tad wiſa ſchi plaſchā, ſalā pils pahrwehrtās par grejnu deewnamu ar augſti pahrleeftu ſilu nojumu un leelu, ipoſchu frona lukturi widū, un bahrenitei tur wijs ſchita noteekam kà baſnižā: ſtrautiņſch tad ehrgelēja, dſe-guſe ſwanija un ziti putni dſeedaja; bet ſtahrks, kà jau ſwehtputns, nometees meſchmalē kuplā oſola galotnē uſ ligſdas malas un uſ debesim ſkatidamees, ſkai-tija pahtarus diktati par wiſeem ziteem.

Tā bahrenite auga ſawadati nekā daudj ziti behrui. Mahtes rotām ne-ſolota un neaukleta, wina pati ſchuhpojās un auklejās gan kuplas leepas paſarē, gan lošana kahrkla galotnē; dſeeſmas un trallas wina mahzjās no paſchas dſeeſnu meiftareenes laſſigalas un ziteem weikleem meſcha dſeedatajcem, kuri katrs dſeedaja ſawadi.

Weegli, ſchigli patezet un galwinu gludenu ſukat, wina noſkatijās no glud-galwites irbitēs, weiklu, weeglu iſneſchanos — no pelekās zeelawinas, kaunigu biſlumu — no baltrukhtaines zaunes, bet tikumu, paklauſigu prahtu un laipnu dabu wina eegaumeja no tās bahrenites, par kuru tiſ daudj ſtahſtiis paſatās un dſeedats dſeeſmās.

Jauſchewiſis.

13. *Schrdeenite un mahtes meita.*

Preedi, egli wehji lofa,
Kas paegli lejind?
Wiſi teiža mahtes meitu,
Kas teiks mani, ſchrdeeniti?

Bajars jawas meitas teiža,
Kas teiks mani, ſchrdeeniti?
Manas paſchas roſas, kaſjas,
Tās teiz manu tikuminu.

Kas redſeja wihtolam
Baltus ſeedus noſeedam?
Kas redſeja ſchrdeeniti
Retiſuſchu uſaugam?

Balta eimu, balta teſu,
Kā ſaulite wiſedama;
Waj tabehl mella eeſchu,
Ka eſ biju ſchrdeenite?

Balta gahja ſchrdeenite,
Kas to baltu baſſinaja?
Paſchas roſas, paſchas kaſjas,
Paſchas gudris padominis!

Zeles agri, bahrenite,
Pelnees baltu willainiti.
Lai guleja mahtes meita,
Tai eedewa nepelnitu.

Kur tu nehui, ſchrdeenite,
Tif raſchenas willainites?
— Tās man dewa gruhts darbinſch,
Manas gauſchas aſarinās.

Salda, ſalda bruhkfenite,
Wehl ſaldaka ſemenite;
ſtaista, ſtaista mahtes meita,
Wehl ſkaistata bahrenite.

Ni bahraine, bahrainite,
Tawu daitu auguminu;
Ni tew tehwa, ni mahminas,
Kas tew daiti audſinaj's?
— Weegli ſofi, maſ meedſinſch,
Tee man daitu darinaja.

Tautas dſeeſmas.

14. *Iſlutinatais Peteritis.*

Peteritis bija mudrs ſehns, deſmit gadus wezs, dabā un gaitā kà tehws; bet, mahtes klehpi aplam lutinats, wahrigs un reſgaligs. Tehws winam bija nomiris.

Daiſchu deenu dabuja ſkatit ſchahdus kumedinus.

„Behzit, nu augščâ, augščâ! Weprens jau buhdâ gluschî noraudajees.“
Tâ tehwa mahte reiġ dehla dehlu modinaja it jaukâ, fîltâ wafaras riġtâ.

Bet mahte aiġstahweja dehlinu: „Ķai nu puiġens wehl pagulas. Laukâ rafa tif wehġa.“

Wezâ mahte zehlâs no ratina un aiġgahja pati weprenu paganit, kâ dâschu riġtu Behziġġha weetâ to jau darijuġi. —

„Maht, dob man ehġt!“ puika ġahġ kungġtet, pa gultu wahrtidamees.

„Ķo tad nu gribeġi, dehlin?“ mahte to waiġâ glaudidama. „Waj pee-niau gribeġi waj —?“

„Peeniau negribu!“

„Nu ko tad? — Ķafi taġ, zahlit, ko gribi!“

„Ķilkitti gribu!“

Mahte dehlinu nomutê un runâ paġluju pee ġemis: „Luhġ, tehws kas tehws! Beġ šilkes winġġ ar newareja peetift.“ Tâ noġlauka ġew azis un atnes šilkes gabalu.

„Zeptu gribu, šalas negribu!“

„Ķhd nu, tibiġ, tâpat ġaku. Man ġġoreiġ naw wafas uguni taiġit.“

„Ķalas negribu! Tehġa ar' šalas negribeja.“

„Teġġa gan, Behzit, tehġa ar' šalas negribeja.“ Mahte eet šilki zept.

„Ķrejminiau ar' lej wirġû!“

„Uġleeġġhu gan, zahlit, uġleeġġhu. Bet zeleeġ pa tam, nomajġâ muti un apgehrbees!“ —

Ar broġastu eenahġdama un ġehnu eeraudġidama wehl gultâ wahrġamees, mahte ġahġ waidet:

„Wai, dehlin, kâ tu man nemaġ neġlauġi!“ —

„Biġġinas nedabuju!“ ġġhis atġauzas.

„Ķur tad pats wafar liġi?“

„Uġ muhriġġha uġliġu.“

Mahte meġlê pa muhriti un faktu faktôs, bet neatrod. Wezâ mahte eenahġdama: „Waj Behziġ wehl beġ biġġem? Paġ, paġ, nu nahġġġhu ar nahġrâm.“

„Negribu nahġrâs, negribu!“ puika ġahġ breġġt.

Mahte: „Ķam nu, wezâ maht, behrnu welti raudinat! Biġġinas winam te no muhriġġha noġudujġġas.“

Wezâ mahte: „Luhġ ġġe! Tâs atradu ġġhtmalâ, wafar nometiġ; zepu-rite ar' turpat. Paġġalinas weenu uġgahju tihrumâ; kas ġin, kur otra?“

Mahte: „Wai, dehlin, kâ tu šawas leetas glabâ!“

Wezâ mahte: „Tu redġġġi, meit, ziġ Pġeteritim paġaulê gruġti ġlahġees, ja tu winu zeeġġġġi neaudġinajî.“

Mahte: „Waj paġaule gan bahrinu tadeġġ ġġehġos, kâ mahte winâ ne-neġġehġloja?“

Pġeteritis, maġtei ap faġlu ġerdamees: „Luhġ, šawu maġti miġġoju, — wezo maġti nemihġoju.“

Tâ mahte Pġeteriti wiġai iġlutinaja. Winġġ biġa gan par ganu, gan mahġiġâs amatâ pee ġrodera, ġġġineġka un dreimana, bet neġur newareja paġġahwet. Pġġġiġi tas paġika par faleju, bet beedri un paġġġa weegġais praġġis to noweda neġġelds. Ķġinkums, truhġums un ġġimibas to noweda nelaiġâ kapâ.

Parunas. Diweem behrneem diwas dabas. Labak lai tagad raud behrns nekā wehlahk tehws un mahte.

Ni rozinās, ai kašjinās,
Kam augat netikūšās?
Noku dehl, kašju dehl
Nigin wīju augumīnu. Tautas dīeesma.

15. **Jahnitis un weztehws.**

Jr jeena laiks. Nahtošju riht nodomats eet uš Leedes plawām. Weztehwam buhs janēs plahweeem brokastis. Jau wakarā wiņšch Jahnitim ar' par to eebilst. Rihtā — wehl weztehws guk, jau Jahnitis kašjās un modina weztehwu. Saimneeze jataiša brokastis, miltu beesputru ar zeptu gaku. Weztehws nem ehdamo šawā rokā un Jahnitim dod nešt karotes. Bet wehl papreēsch atlofa Jahnitim bikšites, lai rašā nesamirkt. Tad šahk abi eet. Pa plawu ejot, Jahnitim weenmehr to apbrihnōt un jautat. Wiņšch pluhz pukites un rahda weztehwam:

„Weztehw, kas šchitās?“

„Tās jau wahlites.“

„Kas šchitās?“

„Tās wilka mehles, — nebahj mutē!“

„Kur wilki pašchi?“

„Wilki mešchā.“

„Waj wilki ir leeli?“

„Leeli.“

„Kā wilki šaka, weztehw?“

„Au, au, au, aun kah—jas, šalst kašjas! — tā wilki šaka.“

Te uš reiļ brihž! — išķreen šakis no ahbolina lauka, turpat zelineekeem preeščā.

„Weztehw, redš, kur aita! redš, kur aita!“ Jahnitis išķauzās. Weztehws, šaki eeraudšijis, nokleedš tam pakal: „Tuptai, Jahnit, šuni neredš, tuptai, tuptai!“ Bet šakis šahk steept wehl ahtraki, pahršķreen pa plawu un nošuhd šilina. Jahnitis tā aišgrahbts, ka tam karotes išķriht no rozinām. Weztehwa kleeđseens — wiņšch wehl nefad nebij dširdejis weztehwu kleeđsam — un šawadais neredšetais kustonis, kas tik ahtri škreen un nošuhd tā šapnis, wišs tas preešč wina tik warenigs, tik leelišks, ka wina mašā širšnina waj pukstet nostahjas aiš brihnumeem.

„Redš, dehls, tas bija mešcha dšihwneeks, šakis,“ weztehws šaka — „redš, tā aišležā!“

„Weztehw, waj šakis košč?“ Jahnitis praša pa brihtinu.

„Nē, šakis nekošč, — wiņšch jau bailigs,“ weztehws atbild.

Zeščch eet zaur šilinu. Te weztehwam jaatpuhščas, jo wiņšch štipri aišķušis. Wiņšch nolēkt nešamo semē un pats noščhstas uš zelmina. Te tahds wehšs, patihšams. Behrši ar preeđem aug kopā šaščahwūšchees un iđwēsch loti špirdšinošču lapu un škuju šmaršču. Wišs tik klušs un rahms. Jahnitis tagad neškraidele nekur, bet šahw weztehwam zeeščhi klahk un zeeščh klušu. Behdiģi wiņšch praša:

„Weztehw, par ko tam wilkam bij ragu?“

„Sakam jau ragu naw, — tās jau bij aušis,“ weztehws pahrlabo; tad jokodamees peemetina wehl kļah: —

„Garas aušis šakenam,
Bahrda tā kà šakenam.“

„Kapehž tu šakenu par Šahniti šauzi?“ Šahnitis waižā.

„Wišch jau ar tahds pats mudigs, weikls kà Šahnitis,“ weztehws atteiz. Silina otrā malā aizrūžas balodis.

Šahnitis breesmigi šatruhštās un peespeesčas weztehwam zeešhaki kļah. —

„Kas tur?“ wišch kļušinam praša.

„Tas jau balodis.“

Balodis apstahjas ruhkt, bet Šahnitis kļaušas nonehmees, waj wehl ruhks.

Leedes plawā atkal Šahniti šagaidija jauni pahršteigumi. Andreewa mahte bij usgahjuši weenas bites, pats Šahnīšha tehws diwejas, Andreews weenas, un nu Šahnīšham dewa kanninas ijsuhkat. Tad Šahnīšha tehws, šehnu rokā panemdams, šazija: „Nahž šchurp, dehls, es tew kaut ko parahdišchu.“ Un nu wišch behnu noneša pašhā Leedes malā, nolika to semē un tad lehnitinam pašhīhra grihšli un tur lika Šahnitim štatitees. Šahnitis paštatijees eebrehžās: „Wišta!“ Bet tai pašhā azumirkli „wišta“ — ta bij pihle — truhkās no perlekta ahra un aiškrehja. Šahnitis noštatižās ween; bet atguwees norahdija ar pirktīnu pihlel patal un nopreezajās: „E kur leela bešdeliga!“ Nu tehws wehl reiž pašhīhra grihšli un lika Šahnitim štatitees. Pereklis bij pilns olu.

Šahnitim plawā tā patikās, ka netaj wairš negribeja uš mahju eet. Wišch meta kuhlenus un pihtinaja noplauto šahli; eebrida plawā, kur šahle šneedižās winam pahri par galwu. No mahjā eeshanas ne domat! Tikai ar warem weztehws to peelabinaja, apšolidams zītā rihtā atkal atwest. Doku ūtis.

Paruna. Wezeem šaudim wahjas kahjas, bet štiprs prahts.

16. Mešha kufstoni.

Ņi wilžin, ai wilžin,
Tu ušaugi nerahjams:
Deenu ganus kleeššinaji,
Natti šunus šauzinaji.

Ar wilžinu mešhā brauzu,
Leelu krahwu wešumīnu:
Welž, wilžin, raudadams,
Šam apehdi kumelinu.

Wilkam leels břiħnumiņš,
Vapšai šihda kašchozinš.
— „Kas tew kaišch, jehra šagli:
Tas man mahtes dahwinats!“

Lažzi, lažzi, teterkahji,
Šam tu nahzi muhš mešhā?
Mums bij tahds eglu mešchis,
Peebiršt tawis kašchozinis.

Lažzits kahpa ošolā,
Bite koda kahjinā.
Waj, bitite, nepašini
Šawa weza drawineeta?

Kas breedim, kas lažzim
Mešhā kahra šchuhpuliti?
Leeli wiħri išaugušchi
Mešchuhpoti, neloloti.

Ņi zaunite, wahwerite,
Kas tew kahra šchuhpuliti,
Preede, egle — šchuhpulitis,
Wehja mahte — šchuhpotaja.

Zaunitei peezi pirkti,
Peezi šelta gredšēnini;
Tee škaneja, tee šchwadsjeja
No šarina šarinā.

Wahwerite — gudra seewa,
Gudri behrnus audsinaja:
Pati ehda pumpurinus,
Behrneem dewa kodolinus.

Wiſeem labi, wiſeem labi,
Mana tehwa ſemite:
Sakim labi zilpu meſt,
Rubenim rubinat.
Tautas dſeeſmas.

17. Gahrſchas plawâ.

Jo gairſchi man atminâ deena ſeena laika, kur man apſolits, ka wareſchu Andra tehwa braukt lihds uſ lihtſcheem, uſ gahrſchas upi, kur jau eefahkts plant. ſchi gahrſchas upe ſendeenam bija ta, pee kuras buht, kuru redſet es ilgot ilgojos. Bet nekad man wehl nebija iſdewees gahrſchu redſet zitadi, kâ tik no tahleenes, kur tad ta apwahrfſchna pamalâ manâm azim iſſkatijâs kâ ſila aploka ſeha, aij kuras jaulite ik wakara aiſgrima, un aij kuras daſchreiſ warawihkſne ij upes dſehra uhdeni. Tagad man bija nolemts redſet gahrſchu un upi paſchâ klahumâ. Kâ par to preezajos! Zit nepazce- tigi ilgojos pehz mahjâs dſenamâ laika? Tadomâ, ka ari mans apatſch- neeku bars, zuhtas, tikpat nepazceetigi ilgojâs pehz mahjâs, jo tâs kweeza un ruſſſchkeja bej miteſchanâs, waj nu tadeht, ka ſcho launagu winu nepaklau- ſibu bahrgat rahju nekâ zitâm reiſem, waj ari tadeht, ka tâs jo drihſ gri- beja tikſt pee pilnas ſiles, pee mihtſtâm ſahpoſtu lapâm, kur tâm dandj pa- tiſkamal nekâ ſche iſraknatâ un noehſtâ maurâ. Weidsot mahjâs dſe- namais laiks ſagaidits, un drihſ ween es ſehdu pee Andra tehwa wahgds un brauzu uſ upi. Par rihtdeenas ganeem man naw behdas, tos Andra mahte nehmâs ijpildit.

Gahrſcha.

Saule jau bija noreetejuſi, kad eeraudſiju gahrſchu un upi ar lihtſcheem. ſjmu wehlatds gadds dandſreiſ preezajees par dabas jantumu, bet wairat gan nekad un nekur kâ par ſcho pirmo gahrſchas bildi. Ta man eepſeeduſees atminâ tik dſihwi, ka wehl ſchobrihd to redſu garâ. Andra tehws iſzehla no wahgeem tezilû, dſehreena muzinu un wafarinas, iſkaptis un grahbekkus, paſahrdams iſkaptis leelâs preebes ſarâs noras malâ un grahbekkus peeſledams pee paſchas preebes. Ramehr Andra tehws puhlejâs ap wahgeem un ſirgu, tamehr man wala apluhkot gahrſchu. Pirmâis apſweizinajums gahrſchaj, pirmâ preeka iſrahdiſchana no manas puſes ir ſtiprs kleeſjeens, zit ween jaudas un ſeha. Un luht! gahrſcha atræm manu wakara ſweizeenu ar tikpat ſtipru atbalsi. Domehr man ſcheet,

ka atbalšs atrunā ne wišai dšiki gahršchā, wairaf tit malā. Andra tehws škubina, lai kleeđju stīpraf, bet man naw wairaf ipehka, un atbalšs atšauzas ne dšīlaf kā pirmo reiđ. Tad Andra tehws patš kleeđj. Un brihnumš! Zif tahlu, zif dšiki nu atbalšs atškan gahršchā! Un kad wehl winšch šahf dšeedat, kā tad škana aiš škanas dšenas un wiħdamās wijas un jauzas! Brihnumi man leeli par robotām egļu galotnem, no kuzām dašcha šneedsas pahri pahr wišu gahršchu. Un brihno-damees es prašu Andru tehwm: „Waj ta, Andra tehw, naw bašniza?“ Bet Andra tehws atbild: „Ne, deħlin, ta tit egle.“ Atkal škatos uš zitu wiršotni un prašu Andra tehwm: „Bet waj ta te naw bašniza?“ Un Andra tehws pašmejas un šaka: „De, deħlin, naw neweenas bašnizas, te wišs ir tit mešchs, mešchs ween.“ Bet lai ar wišs ir tit mešchs ween, tomehr man patihf galotnes ištehlot par bašnizu torneem, ištehlot wišu gahršchu par bašnizu. — Un zif šawada, zif brihnišchka šchi plašchā bašniza! Te luhdšejeem nekad weetas netruħtu, te wišur tit šwehts klufums un plašcha šwabadiba! Klufa teescham šchi bašniza, dšeedataji jau wiši gahjušchi pee dušas, naw ne mašakā trošchna, ne leħnatās weħminas, tit šlaitee tumšchjalee torni, watarblašmas appluħdinati, šneedsas rahmi un šlaiki gaišā . . . Pahr upi jau migla šahf zeltees, iřlozijušees tahdšs pat lihũmšs, kā pati upe. Leeli taurini, kā dušas mekledami, laiščas pa šteebreem un grihli . . . Andra tehws jau šakuhriš pee preebes ugumi, es paliħđju winam to uřkurt leelaku un šībos pee tās, kaut gan naw nemaš šalti, tad atkal škatos gahršchā. Andra tehws šahf tezinat iřkaptis, es greešču tezilu, gan ar weenu, gan ar oturu roku, lihđj abas apkuħst un kahđs no plaħwejeem nahf mani no šchi darba atřwabinat.

Apřiřchu Ķekabs. (Ķ „Bagati rabi“.)

18. Pirmā šahle.

Es nesinu, kadeht tas tā,
Bet gaušchi šahp man širdš,
Kad šahles pirmā Ķehlumā
Ķstrihta iřkaptš mirđš.

Wehl zita augš, to šinu gan,
Wehl tahlu rudenis,
Bet štumji, štumji paleef man,
Kad dširdu iřkaptis.

Tult. A. Ķeninsch.

19. Pēegulā nu ganōš.

Apřahrt kalnu šaule tek,
Pēegulneekus mekledama:
Pēegulneeki gudri wiħri,
Regul kalna galinā.

Lai bij labis, kas bij labis,
Pawajaris, tas bij labis:
Šumelam šaka šahle,
Man pašchami — pēegulā.

Rošchi, košchi, jauki, jauti,
Kad Deews dewa wajarinu:
Dšeed putnini, dšeed ganini:
Daili jahja pēegulneeki.

Lai bij greuht, kam bij greuht,
Ganinam, tam bij greuht:
Tam jabreen rihta raja, —
Wehl jadsird launi wahrđi.

Migla, migla, — raja, raja,
Tu man laba nedariji:
Rasā man kahjas šala,
Migla Ķuda raibalina.

Tautas dšeeřmas.

20. Spoks.

Mafais Waldis bija ļoti bailīgs no špoķiem. Winšch domāja, ka tumšchds kaktōs, jem gultas, uš behnineem un zitur mahjojot ragaini ķehni, kas, tumšai metotees, leenot ahrā.

Keij mahte suhtija Waldi uš pahrdotawu pehz zukura. Lihdš pahrdotawai bija kahdas peezas werstis, un, Waldim atpakaļ nahkot, šahka jau krešļa mestees.

„Wijs buhtu labi,“ winšch domāja, „ja tikai nebuhtu preeķchā tur tas meščhinšch.“

Meščhinā firds tam no bailēm pukšteja tik stipri, ka pats wareja to it šķaidri šadširdet. Katru azumirkli winam isķlās, ka nupat, nupat no tumšcheem egļu pudureem lihdis laukā kahds breesmīgs neswehrs un nahks winam uš zela preeķchā. Winšch gribeja šahkt šķreet, bet bijās zaur to ušmodinat meščhā guloschōs špotus. Beidšot meščs palika retaks, un Waldis pa šaru apakšchu jau wareja šaredset mahjas tihrumus. Beepešchi winšch ceraudšija pee kuplas preebēs kaut ko šahwam. Waldis aij bailēm waj šrstinga. Nu! — Tas teescham bija weens no teem ķehmeem, par kureem nesen wehl bija dširdējis; zilweks — ne zilweks, šwehrs — ne šwehrs, beš galwas, apaudšis wispahr špalwām un šahw, kaut gan no kahjām ne wehsts. Šķali eekleegdamees, Waldis šahka šķreet uš mahjas puši, ko kahjas nesa. Aij bailēm, ka breesmonis nesteidšas pakal, winšch nedrihķsteja ne atpakaļ pastatitees. Šķreedams winšch tikko wehl šadširdēja, kā špoks tam šauza pakal: „Pagaidi! pagaidi! es. tewi apehdišchu!“ — „Šche ehđ zukuru, bet leez man meerā!“ puika iumišis ķleedša, nošweešdams šawu aiššainiti.

Waldis nošķrehja mahjās beš elpas. Pagahja labs brihdis, kamehr winšch wareja ištahstīt, kas winam zela atgadījees. Sinams, ka neweens winam netizeja. Tehws jau taišijās eet uš meščhinu, lai šamekletu pašaudeto zukuru; bet te ištabā eenahza weztehws. Dabujis šinat Waldiščha breesmu šahstu, winšch šahka pilnā kaķlā šmeetees.

„Du, mulķiti,“ winšch beidšot teiza puikam, „tas, ko tu redšesi, nebija ķehms, bet mans wezais kaščozinšch, ko šchoriht tur aišmiršū, peegulā buhdams. Te taws zuktur, ar kuru tu gribeji pameelot manu kaščozinu. Balšs, kuru tu dširdēji, nebija ari špoka balšs, bet mana. Es šauzu: „Pagaidi, pagaidi, es tewi pawadišchu!“

Wiši šahka šmeetees, bet Waldis noķaunejās un apnehmās nekad wairs špoķeem netizet.

Fr. Krastinšch.

Paruna. Mulķis ari balnizā dabū pehreenu, gudrs ne tirgū.

21. Wakars.

Weshjinšch lapās šchabina ķlusi,
Butes gurdeni galwu leez,
Migla balta eeļejās welas,
Robahļ ķwehlojchais blahjmas šeeds.

Swaignites atnahķ weena pehz otras,
Šwezitēm rozinā šahjas uš waktis;
Wibļa un lehna, kā mahte pee behrna,
Kešdama meeru, tuwojas nahks.

Š. Štalbe.

22. Wasilitis.

1. Nekad neajmirsiſchu nabaga sehna ſchaurds, tumſchbruhnds, nopliſhjuſchs währzinds, ihjäs, ſalahpitäs biſkitës un gumijas kalofchäs. Winſch bij pirmais, to ſaſtapu, kad, atſtahjis aprinka piſhehtinas ſlikto weefnizu, ar ſawu weeglo rokas ſominu nonahzu piſhehtinas nomalë pee weentahrfchäs mahjinas un peeſlaweju pee wahrtimeem.

Tas bija tà ap wafaru. Biju tur jau no rihta, pahrlleezinatees, waj iſtaba dabujama. Es wareju apmeſtees ari piſhehtas widu, bet tur atkal nemeers, trokſnis, netihrs gaiſs. Beſ tam man teiza, ka daritu labu Marijai Newſorowai, ja apmeſtos pee winas, — zaur to wina nopelnitu kahdu maſuminu. Man winu eeteiza ka wiſai nabadſigu un gauſchi nelaimigu ſewinu. Un teeſcham, winas dſihwe bija behdiga. Iſtabina, kuru man eerahdija, bija gluſchi tukſcha, ar dimeem lo-geem dahrfina puſë. Man apſolija gultu un galdinu; kad eerunajos par krehſlu, tad Marija Newſorowa tapa tahda behdiga, bet drihſ iſkaidroja, ka krehſlu warës dabut no kaimina — ſaknu dahrfneeka. Schahdi eerihkotä iſtabinä man bij japawada diwas nedelas.

Nabaga ſehnam, pehz iſſkata ſpreeſchot, bija tà ap deſmit gadu. Winſch bij iſkaltis, tahds ka neſpehzigs, patihkamu, peewilzigu ſeju un tumſcham, domigam aſim.

Mani eeraudſijis, winſch weikli pazehläs no muhrifcha, iſlehzä no jawäm kalofchäm, kuras palika turpat, un kailäm kahjäm ſkrehja man pretim.

„Juhs wehlatees ſche apmeſtees?“ winſch jautaja, man klaht peenahzis un manai ſominai lihdsjäs eedams.

„Ja, grihu ſche apmeſtees,“ atbildeju, druſtu iſbrihnejees par wina droſchibu, kura nemanj neſadereja ar wina behdigo iſſtatu. „Waj tu neſi mahjas ſaimneeks?“

„Saimneeka dehl. Mahte aiſgahja drehbes maſgat. Wina man uſdewa juhs ſanemt . . . Iſtaba jau gatawa.“

„Tad labi. — Bet ka mani uſnemſi?“

„Darifchu wiſu, kas wajadſigs.“

Paſtatijos winä, un laikam mans ſtateens rahdija ſchaubas, ka winſch to ſpehtu darit, kadehl tuhlin ſteidsjäs mani pahrlleezinat:

„Juhs domajat, es maſs un tadehl newaru. Es wiſu waru darit!“ — Pehz minutes jau bijäm manä iſtabä. Sehns iſkaidroja, ka winu ſauzot par Waſiliti, kadehl winu uſ preeſchu ari tà ſauzu. Winſch bija paklaufigs, ſaprahtigs un weikls ſehns. Winſch padewa man uhdeni nomaſgatees, pee kam, roku maſgajamä trauka truhkuma dehl, uhdeni lehja dahrfinä uſ rokam, eeteikdams man noſtahtees ſem koka, lai uhdens nahktu ari kokam par labu; tad eeſita ar aſmeni, kuru eeneſa no eelas, ſeenä diwas naglas un iſrahdijäs wiſpahr ſawa uſdewuma ſeenigs.

„Kas tu par weiklu, ſaprahtigu puifenu, Waſilit, tu teeſcham proti wiſu!“

Winſch paſmaidija, jo winam, ka nopratu, patika mana uſſlawa.

„Es arween daru wiſu!“ winſch atteiza. „Mahte neſpehji weena. Es protu ari glubinat.“

— „Kä — glubinat?“

— „Ar gludinamo djelsi! Gluschi weenfahrtschi. Protu gludinat dweelus, mutautinus. . . Tikai apfaklites newartu. Mehginaju, — neet.“

— „Re fahds! Waj tawa mahte masgataja?“

— „Ja, wina masgà welu, un es winai palihdsju. Ja manis nebuhtu, tad netiktu nemas galà. Winai jahp mugura. . . No masgafchanas mehš pahrtteefam.“

„Bet tehws? Tew taf ir ari tehws?“ . . .

Wafilitis pameta ar roku.

„Par tehwu naw wehrts ir runat. Wina tikpat kà nemas naw!“ winsch teiza.

„Kà? Waj winsch nestrahda?“

„Dser! Tas wina darbs!“

Es greefu runu uf ko zitu. „Waj tu proti lasit?“ es jautaju, pamanijs, ka Wafilitis ar leelu preeku zilaja un apfstatija manas grahmatas un papirus.

„Nè . . . Kà to lai protu? Kas tad mani mahzija?“

Sehna balsi domajos šafirdam šewischku schehlumu. Winsch turpinaja:

„Mahte teiza, ka agrak pratusi lasit, bet tagad wišu aismirsufi. Kad no rihta lihds wakaram weenumehr jamašgà wela, kà tur gan lai neaismiršt. Kà lasa šcho garo wahrdu? Kachds tas garšch!“ . . .

Wahrdu, par ko šche runats, winsch eeraudšija uf kahdas grahmatas wahka. Es išlafiju winam šcho wahrdu: „peelikumi“. Sehns, deestin kadehl, atfahrtoja to wairak reišchu. Behz tam winsch peebilda:

„Ja es prastu lasit un rakštit, tad mahtei klastos daudš labak. . .“

„Kà tà?“

„Winu daudšreis peewil. Nodod winai welu lihds ar šarakštu, bet tà kà wina neprot lasit, tad šarakštà ušihmets nereti ari tas, kas winai naw eiddots — un tad atdodot maksà ween tik zeeti. Ziť daudšreis tas naw notizis! . . .“

„Nu tad mahzees!“ dewu winam padomu.

„Bet kas mani mahzis? Skolà eet naw watas — japalihds mahtei — naw ari lihdsjektu . . . Truhktš jahbaku . . . Pee—li—ku—mi!“ atfahrtoja wehl reis koti škaidri. „Un šchis wahrds?“

— „Šidewums“, iškaidroju winam. Behz tam winsch mani luhdja išlasit weenu wahrdu ari grahmatas widu, proti wahrdu: „laimigais“. Katru no šcheem wahrdeem winsch atfahrtoja wairak reišchu.

Mehš šarunajamees tà štundas diwas. Pahrnahza Marija, un Wafilitis nehmas winai tuhlin palihdsjet. Winsch šchiroja welu, kuru wina atneša, un tà nodarbojās lihds wakaram.

„Jums lahga sehns!“ teizu Marijai, uf ko wina tikai nopuhtās.

2. Otrà deenà man bija koti daudš darišchanu, kadehl tikai wakarà titos ar jehnu. Winsch eenahza pee manis gultu uštaišit. Darbu pabeidšis, winsch peegahja pee galda, panehma wakarejo grahmatu, ušschihra otro lapas puši un jautaja, kà jalasa trihs pirmee wahrdi. Tur stahweja: „Daschi weltigi awgalwo.“ Winsch atfahrtoja tos štipri wairak reišchu.

„Kadehl tew tas wajadšigs?“ es jautaju.

„Nu tà . . . Patihkami!“ winsch atteiza pajmeedamees.

Katru deenu winsch išraudšijas no tās paščas grahmatas kahdus wahrduš,

luhdja mani tos islasit un tad atfahrtoja winus wairakfahrt. Es ar to ta ap-
radu, ka tureju wiju tikai par sehna eedomeem.

Bagahja kahdas desmit deenas. Es biju nobeidstis wijus sawus darbus
un pasinoju Marijai, ka rihtdeen gribu aisbraukt. Wafara pee manis eenahja Wa-
filitis un nehma manu grahmatu rokâ. Es domaju, ka nu nahks atkal sinamee jau-
tajumi, ka jalasa schis waj tas wahrds, bet biju alojees. Winsch peenahja pee
manis, attaisija grahmatu un, rahdidams ar pirktu uj wahrdu, lasija: „ne-
wa-ru". Waj ta pareisi?"

Es apstiprinaju, ka pareisi.

„Bet te, schitais: ga-ni-ni?"

Loti isbruhnijees, skatijos sehna un, rahdidams ar pirktu kahdu wahrdu
lapas puses widu, jautaju:

„Bet schis wahrds?"

Winsch to islasija ar mas kluhdam. Rahdiju winam wehl kahdus wahr-
dus, bet wijus winsch islasija. Atgadijas gan kahdas kluhdas, bet mas, un wijas
atkal pats islaboja.

„Ka tu eemahzijees lasit?" es jautaju.

Wafilitis tikai schkelmigi pasmehjas.

„Gewehroju papreeksch wahrdu: peelikumi; kad juhs aischahjat, tad sa-
liku to burds un tos eewehroju. Wehla dariju to paschu wehl ar otro, trescho
un zeturto wahrdu. . . . Kad ta biju eepasinees ar wairak burteem, tad us-
mekleju zitds wahrds. Ja newareju pats tikt gala, tad greefos pee Fums, un ta
eemahzijos. Waj tagad protu lasit?"

Breeka pilnu firdi usteizu winu.

„Tikai wehl weena leeta" — winsch teiza behdigu seju — „neprotu rak-
sita lasit un nepasihstu zihparu, un te, luhk, mahiti peewil."

Waj lai wehl teizu, ka otra deena neaisbrauzu, bet nodsihwoju pee Marijas
Newjorowas wehl diwas nedelas. Wiju scho laiku nodarbojos tikai ar Wafiliti
ween, kuresch uszihgtigi mahzijas grahmatu. Beigas winsch tekojschi lasija tiklab dru-
kату, ka ari raskitu, un eepasinas ar zihpareem.

Mehs schtichramees ka leeli draugi.

„Tagad wairs mahtes nepeewils!" schtirotees Wafilitis teiza, un wina ma-
jas aztinas spihdeja un bahlais gihmitis rahdija sawadu preeku, ta ka manu firdi
uj laizinu pildija juhtas, kahdas aplaimo zilweku, kuresch newilschus labu darijis.
Schahdas minutes man dahrgas, jo tahdu wijai mas.

3. Potapento (saisinats).

Mihklas: Kas isteiz wifu bef mehles? Naw koks, bet lapam, naw drehbe,
bet fachuhta, naw zilweks, bet pastahfta? Baltas plawas, melnas gowis, gudreem
gancem jagana?

23. *Uf ledus.*

1. Janzis, auklinas pahraudsijis, pasweeda slidas paduse, un abi sehni dewas
uj aissaluscho dihti. Martschs waj dega aif siakahribas.

Dihta mala Janzis apsehdas un sahka seet slidas jem kahjam. — Saule
tikto zehlas pahr toku galotnem. Winas stari atstas skaidraja ledu ka spoguli

un tad atkal aisschahwäs spirgtajä rihä gaisä tahli, tahli, laikam lihds pat skaid-
rajäm debesim.

Janzis bija galä un peezehläs.

— „Janz! Tu gribi ar winäm eet?“

— „Nu kà tad!“

— „Uj ledu?“

— „Sinams!“

— „Bet, Janz, winäs jau pahrgreesis ledu un tu —“

— „Ej nu ej! Paskatees tik!“ un Janzis bija jau uf dihä.

Martšcham firds waj apstahjäs aif nemeera un breefmäm, turäs winä
draugs dewäs gluschä tihšchä prahtä. Bet azumirkli wehslaf winšch nesinajä wairs,
ko ir teikt aif brihnumeem.

Bahris meteeneem Janzis bija jau dihä widü. Ledus tšchirfsteja un eele-
zäs, bet paregotä luhšchana nenahza. Tad Janzis bija jau winä malä un nu
laidäs pa dihä malu atpakal un Martšcham garam.

„Ak tu manu deenia! Tu jau ej kà putns!“ Martšchs šauza un smeh-
jäs no preefa.

Janzis tikaif pajmihneja un laida atkal ar lihčumu Martšcham garam.

„Un žif weegli tew eet!“ Martšchs šazija, wehl aifween uf krašta itahwedams.

Bet kad Janzis laidäs it kà wehja spahrneem atkal garam, Martšchs ne-
nozeetäs wairs un metäs tam pakal. Winšch atskrehjäs duhšchigi un aisschluhza ar
šaweem šahbakeem lihds pat dihä galam. Bet Janzis tad jau bija oträ malä.

„Pag, bet nu es tewi gan nolerschu!“ Martšchs eejauzäs, kad Janzis
laidäs tam atkal garam un kraštä duhšchigi atskrehjees un rotas isplehtis, winšch
šchluhza tam, kà pats dewinšch, pakal, aifween eesmeedamees no preefa par šawu
un ari drauga ijweizibu.

Ledus leezäs manami, jo tuwaku Martšchs nahza mehrkim; bet winšch ne-
eewehroja to. Winšch issteepa jau rotas un gribeja pašchreis teikt: „Aha! reds,
kà zeet!“ kad Janzis peepešchi pameta ar kahju un aifslaidäs šlaidä lihčumä šah-
aus. Tas nahza Martšcham tik negaidot, kà winšch pašpehja tikaif „Ah!“
isteikt. Tad winšch, pehž Jantscha šneegdamees, pasaudeja lihdsšwaru, pakrita un
nobrauzä tahlato gabalu šehdus.

Tagad tik šahkäs ihštais trazis: Martšchs smehjäs weenä gabalä, ufkleedša
pa reisei un dšinäs Janzim wišä špehkä pakal. Bet it reises, lihds Martšchs is-
steepa rotas, Janzis meta lihčumu, un šehrejs, gluschä pret pašcha gribu, aisseh-
geleja garam. Tad ari Janzis smehjäs un Martšchs tāpat.

Kas tas bij par preeku, kas par laimibu!

2. Bet šaule kahpa aifween augstaf un augstaf un likäs, it kà ari winä
šmaiditu tā filti par abu sehnu jautribu.

Tad Janzis apsehhdäs uf krašta. Šlidu aukla bija atraišijusees, un winšch
gribeja to šajeet. Martšchs, šakaisis un preefa pilnäm azim, nostahjäs tam pretim.

— „Alau, Janz!“

— „Nu?“

— „Das jau eet brihnum weegli!“

— „Aja! — kad mahk.“

— „Nes, waj es ar' tā waretu?“ un Martšchs nošehhdäs draugam blafus.

— „Waj tu eji jau kahdreij škrehijs?“ Janzis wehl reiĵ prašija.

— „Ne, — wehl ne.“

— „Nu, tad neees wiš tif weegli.“

— „Tā? Bet kā buhtu, kad es tā masu druŝzinu ween pamehginatu? Warbuht, ka eet?“

— „Nu, neees wiš,“ Janzis noŝazija, maŝleet paŝmihnedams.

— „Bet kad es tā masu, masu druŝzinu ween paluškotu?“

— „Nu, kad jau tew tā gribas — pamehginat jau war,“ Janzis teiza un ŝahka raiŝit auklas.

Martŝchs aiŝ preeka gandrihš waj neuŝgawileja. Tik leelas laimes wiŝch teeŝcham nebij gaidijis ŝchodeen. Un kahds tas Janzis labs! lai gan tahds netizigs un ŝchaubigs par wina, Martŝcha, manu. Bet pag ween — gan wiŝch tuhlin pat dabuŝ pabrihnotees, kad Martŝchs — nat! un kas tad tur ar' par mahzeŝchānu: papper kahju un aiŝkreen kā wehja ŝpahrneem.

Drebulīgi trihzoŝcheem pirŝteem Martŝchs ŝehja ŝlidas jem kahjām. Auklas wiŝch ŝarahwa tif zeeŝchi, ka kahjas ŝahka tirtpt, bet tad jau ŝtingrati warot eet un ŝtahwet — Janzis bija teizis. Un nu Martŝchs tina un ŝehja auklas wiŝa nopeetnibā, kamehr kruhtis waj plihja — tif daudi tur bija uŝtraukta preeka un laimibas.

Tad wiŝch peezehlās kahjās. Bija pawiŝam tā ehmīgi ŝtahwet uŝ ŝcheem ŝchaurajeem dŝeļŝ gabaleem: Martŝcham liķās, ka wiŝch nu daudi, daudi leelafē kā pirmaĵ, un wiŝch paŝmehjās kluŝi.

Tad wiŝch peegahja pee ledus un ŝpehrās wirŝu. Bet —

Ja, wiŝs tas notika tif aŝtri un peepeŝchi, ka Martŝchs to netaj neŝamānija. Kad wiŝch pehž tam aplaida tā prahtīgi aŝis aplahrt, tad redŝeja, ka atrodas garŝchlaukus uŝ ledus. Labā kahjā bij tahdas kā iŝmeŝchgiĵuma ŝahpes, ka mehr kreiŝās rokas elkoniŝ rahdijās pawiŝam notirpiŝ. Turpat lihdsjāŝ ledū bija eeradees leels zaurums. Waj to gan wiŝch, Martŝchs, buhtu eesitis?

Janzis ŝtahweja malā un ŝmehjās nonehmees. Wiŝch gan laikam neŝināja, ka Martŝcham tagad nemaĵ negribejās ŝmeetees.

„Bet nu taiŝchu jazelas augŝhā,“ Martŝcham eeŝchahwās prahtā, un wiŝch ŝahka ŝtrahdat. Tikai ŝeknes bija loti maŝas, waj gandrihš netahdas: Martŝcham gahja tāpat kā ŝchoriht ŝojim: lihds ko gribeja ŝaŝpertees — kahjas aiŝŝlihdeja, un Martŝchs ŝehdeja atkal brihnidamees wežā weetā. Un tad wiŝch manija, ka tam loti patiktos — buht atkal uŝ zeetas, nelihdsŝenas jemes, wiŝmaĵ tur, kur Janzis ŝtahweja. Poŝts bija tikai tas, ka newareja tif aŝtri iŝdomat, kā lai tur tiftu.

Bet tad Janzis nahza paŝihgā. Ledus ŝtipri eeleezās, un pa iŝŝiŝto zaurumu nahza uhdens burbułodams augŝhā un pluhda ap ŝehnu kahjām.

„Tagad ŝaturees: es tewi ŝtumschu,“ Janzis teiza un, Martŝchu pee muguras aiŝ ŝwahrteem turedams, gahja uŝ preekŝchu.

Martŝchs ŝakoda ŝobus — neŝ waj nu aiŝ ŝadauŝito lozeklu ŝahpēm, waj ari aiŝ eewainotās paŝchpalauŝchanās — un neŝazija neka. Tikai kad Janzis winu palaida wałā, un wiŝch nu weenes pats ŝtingri un ŝtalti brauza dihka ŝtuhrim pahri — tif weegli un zehli, winam tapa atkal omulīgi. *Waldis. (ŝf „Staburaga behrni“.)*

Mihklas: Muhscha tihnis, psumuhscha wahks. — Kas taifa tiltus bel ne-weena wahka. — Balts palags apklahj wifu semi. — Diwas mahfiņas, kà weena nahk, tà otra behg. Seemà fildà, pawafari nihkft, wafarà suhd, rudeni atdfih-wojas. —

Balts es efmu, kad peedfimtū,
Kad filts, tad peleks paleeku
Un tšchakli ween tad aifteku
Pa upiti ul juhripu.

24. Pawafaris.

Luhl, majais zelinsch patalna
Wairš, nešpihd ineeга ipošumà;
Drihs upem ledus wahks buhs laufts,
Buhs biršem wainags galwà ipraufš.

Tas notift woretu tuhli,
Ja jaulei tiftu laifus miht;
Bet gauša ūchi, kahj pamajam
Un dob wehl weetas seemelam.

So palihdž tas, ka pusdeenàs
Lušs nesin, fur lai aiflauņas:
Tee wilni, kas tur dej un duhs,
Tee nakti jals pee jemes kruhts.

Un žihrušs, dšeejmu leelmanis,
Lihdž jaule dieest, buhs aifšmazis,
Kas winu schahwès wafarà,
Ja deenà kahjas šabradà?

Buhs pawafaris, buhs, tas teef,
Bet prahtam wajag walbitees:
Winsch nenahf pirmo reifi ūche
Un wehl nemaf naw pawahriē.

L. Behreinsch.

25. Pawafari.

1. Ar seemas šwehtkeem aifjet man wišs seemas burwigums.

Seema ar katru deenu paleef man nepanešamaka. Wišas manas domas, wišas manas dwehjeles ilgās lidu tagad, kà silàs zeelawinas, pretim pawafarim . . . Ja, pawafarim! . . .

Pawafari wišs ir tif jauks! tif maigu pahrmainu pilns!

Sem žneega tšchurkštšojšee strauti. . . Ledus eešhana upē . . . Pirmee žihruš dšidri-šaulainajà gaišà . . . Bahr purwu klaiğajošchàs kihwites . . . un pirmais jahums pa nofalnēm, tahds tif mihlinsch, tif maigi-mihkštinsch un tif žwaiğı-šmaršchojšchi-šauuninsch, ka nesini, waj to žkuhštīt, waj oštīt, waj mutē nemt.

Domas un juhtas ifklišft pawafari uš wišam pušem kà sofiš uš jaunām rudju rugajām.

Bet wisleelakais preeks pawafari man ūjeet kahdu putna perekliti.

Kaka azim išlochnaju wišas papahnes un behninus, apraugu katru ehřschku un justaru kruhmini dahřšà, išluhtoj wišas malkas grehdas un schagaru strehtus.

Es sinu, žit besdelidini perē uš kuhš augščas, žit uš klehts wirius, žit uš istabas behnineem. Sinu, žit kurà perekliti behnu, kuršč pereklitis drihšà laikà išwadafees un fur wehl majajeem dihgst nule pirmās puhžinas.

Tri wezo wihtolu pee majās azinas upmalà pahrewideju katru gadu.

Wihtola stumbrs pa pušei jau jatrunejis. Štrunejuščds dobumds nometas it pawafarus uš dšihwi kahdi putnu pahrišči: šrajdži, žwirbuki, šihlites un ž.

Reiř no wežà wihtola dobuma išwilku glušči šweščju putnu. Tas bija raibs, ar bruhnmelnu šrihpu pah muguru. Tifto biju išwilzis to laukà, tas, kà mirdams, nokahra galwu un šagreeja rinti katlu.

. . . Laikam buhšchu nabagu, laukā wilkdams, stiprati jašpeedis — nodomaju un noliku to uš jahlites, lai atšchirgšt. Bet nepaguwu wehl ne roku atnemt, te tas — špurkšch! špahndš un aiššfreen pahri upei.

Mahte šazija, ka tas bijis grešgalwis — tihtinšch.

Malkas grehdā pee rijas pereja silā zeelawina. Ehrkšchu truhmōš ligšdoja tšchakštites. Wijās un šchagaru strehšōš taišija pereklišchus pazeplijchi.

Dašchahrt ušgahju putna ligšdinu tur, kur nemaš nedomaju: šehtwidū šašleetajōš sedendš, šuhnās, starp koku šaknēm, wirs durwu palodas. Un reiž pat šeena bomja galā, kas stahweja peesfleets pašpahrnē, pee rijas.

Bet tos ušgahju tifai tad, kad behrni bij jau iwwadati. Warbuht ari, ka fakis tos bija apehdis.

2. Dahrša stuhri stahweja rešna, rešna leepa, kur pa leeldeenām kaštra lihgotnes. Winaš wezums nebija nošakams. Wezakee zeema laudis stahštija, ka winu tehwu tehwi redšejušchi to tišpat leelu un rešnu kā tagad.

Widus leepai bija išpuwis. Un winaš rešno štumbru nebuhtu warejušchi aptwert peeži, šešchi wihri.

Šehns kahvj ligdā.

Leepas neštaitamajōš dobumōš mahjoja wefels puhlis kowahrnu, strašdu, šwirbulu un wišwiyadu šiktu mašu putninu.

Bet leepas galotnē bija ušzehlis šawu mitekli garkahjis stahršs. No aprila mehnešcha lihđš auguštam winšch šita paštahwigi tur šawas klabatas. Dašchreiš pat wehlu, wehlu nakti, kad pahr wišu dabu jau bija nogulušees dšita krehšļa un klušiba.

Wašarā apmekleju šcho leepu gandrihš ikdeenās.

Sari no apaššchas tai bija apškabiti un zirtuma weetās išauguščas kuplas, garas atšalas, kuras šneedšās lihđš pašchai semei.

Pee šchim atšalām turedamees un uš wijas meeta gala atšperdamees, rahpoš rešnajōš šardš un šchluhžu tad pa kuplajām pašarēm atpakal semē.

Bet kad no leepas galotnes maija mehnešcha beigās šahka atškanet wairakbalšiga kehrtšchana un kluštšchana, tad rahpoš pa rešno, miššigo leepas stahwu uš augšchu, kamehr nonahžu lihđš šahrka ligšdai.

At tu Deews, kas tas bija par šchagaru strehki! No semes tas ne uš puši tik leels neišškatijās.

. . . Kalab mašajeem šahrzeneem kahjas un tnahbji melni, kamehr leelajeem tee šarkani?

Šekahpju ligdā.

Kaš par plašchu redšes aploku!

Uj seemeleem spihd bajnizas tornis. Deenwidds pazelas kalns, apaudsis kokeem . . . Un purws! . . . Un upe! . . . Rahda ta tagad ijskatas leeliska! Rahdeem lihkumeem wina losas ka plata sudraba lenta starp jalajeem jmaragda kra- steem tur tahlu, tahlu! . . .

Zilweli, kas tur tahlumâ, uj lauka strahdâ, ijskatas ka lelles. Arks lihdsinas paijinai, un firgs naw leelaks par kuzenu.

Bet man pahr galwu, nerimstoschi parkschkinadami, greešas wezee stahrki. Dašchbrihd wini nolaišas tik semu, ka waru šadširdet winu špahru šchwihkstonu. Reišem pat leekas, ka stahrks grafitos schautees man wiršâ.

Atpakal kahpdams, isluhkoju katru dobumu un istšhamdu. Ja atrodu kahdu putnu, tad welku to laukâ, apškatos, papreezajos un palaišchu walâ.

Bet leelajds dobumds neušdrošchinos rotas bahst; nedrihkstu tajds pat eestatitees. Tur ir tik tumšs, tik tumšs! . . . Kas šin, lihds noleezu galwu, mani šaker puhkis waj zits kahds breešmeklis un eerauj tur eekšhâ . . . Brrr! . . .

Dašchreij šanemu duhšchu un eemetu dobumâ kahdu akmeni, kas tad kriht, it ka pret ko atšidamees, dšiki, dšiki, warbuht lihds pašchai jemei un dobjî atbalšo melnaja tumšâ.

Uri kahju uj dobuma malas nedrihkstu list. Un ja gribu kahdreij ap- ņehštees, tad ismekleju aišweenam tahdu šaru, kas stahw no šchis bailigâs wee- tas tahlaki.

Leepai seedot, man ņewiškki patihk winâ ņehdet. Rahda šaldi-medaina jmaršcha pluhst tad mutê! Zik jauki škan aušis bišchu tuhkstošchbalšigâ darba dņeesma! . . .

Bludons. (Šj „Mašâ Anduša bešnibas atminas“.)

26. Bešnibas dņeesma.

Waj atminees wehl wiaus laikus,
Kad tew weens weenigs plauzis šars,
Kas pahrtahrees pahr augsto ichogu,
Šau bija wejšs pawajars?
Kad wihtolinu ehnâ ņehdot,
Tew klujam klahu peegahja
Un baltâm wešjâm rotâm šahwa
Wehl tewi tawa bešniba.
Ta stabulites tewim greeja,
Un šalbas dņeesmas dņeedaja,
No maseem olu akmentineem
Ta tewim pili ušchla.
Tad weeglâ papirišchu fugi
Tu okeanu išbrauzi,

Un ņehšdams toka kumelinâ
Ap wišu ņemi apjahji.
Ar milņeneem uj ņaw gahji,
ņee šahneem škalu šobentinsch,
Un augstu gaisds libinajees
Kâ peeks lauka wanadšinsch.
Plahns šwahrzinsch bija tawa rota,
ņeets bada kumošs tew bij šalbs,
Un kaktâ neglihts toka jolinšch
Tew bija grejniss dšihru galbs.
Tu bagats biji nabadšibâ
Un pilnigs jutees truhkumâ,
Tew maldi dšihwes plaišmu jedša,
Bet laime — bija ari ta.

Ušpašija.

27. Baltais jehrinschj.

No wišeem rotalu beedreem mihtaks man bij ņeteris, mašs, šihks puiš- nišch. Mehs bijâm abi weenu wezumu, tâ gadu peežu. Klusu, neweenam ne pušchplehsta wahrba nešajizušchi, mehs abi weenmehr nojudam no ziteem un štai- gajâm pa rudšu lauka grahwjeem, mekledami ogas, waj ari pluhkdami seedošchâs

rudipukites. Ihpaschi pehdejās mums bij loti mihtas. Drihš ween mehš bijām eemanijufchees ar manas mahtes palihdsibu piht wainagus un tad puēn pluhš-
fchanai un muhšu gawilēm nebij gala.

Sehni un jehri.

Wislaimigati ar Peteri mehš jutamees otrdeenās; tad muhšu mahtēm bij kopīga ganu deena. Gan nezehla muhs abus divus jau no rihta augšchā, teiza, ka laukā esot aukšta raja, bet brokastlaitā tad pahrnahza kahdreij mana, kahdreij Petera mahte, usmodinaja muhs, apgehrba, ja gribejām ehst, pachdinaja, ja ne, panehyma tarbinu ar maifi un ūweestu lihds gands. Wehlať jau mehš arweenu laifidamees meelojāmees ap tarbinu.

Un zif tur preeka un lihšinu brihtinu neijbaudija muhšu jaunās firšinas! Gowis pluhza garšchigo jahli pilnām mutēm, pamaštinām wiršidamās uš preekšchu; nomalus ganiās aitu bars; tas bij nodots muhšu finaschanā. Bet zif daudšreij neatgabijās, ka mehš ar Peteri aismiršām jawu gana usdewumu un, eeraudšijufchi taurinu, vaudšijām to šakeri. Tahdās reišēs mahte teiza, lai nekerstot taurinus, lai labak usmanot aitas, luht kur dajčas jau esot aistuhlušchās. Ahtri mehš pametām taurinus un šrehjām pilnds aulekšchōs atgreest nebehdneezes.

2. Aitu ganišchanu mehš bijām paschi iskaulejufchees; mums patifa majee jeh-
rini, patifa redset, kā wini lehkā pa leelo aitu puduri. Sewišchi Behteris bija lepns uš jawu „Anziti“. Anzitis bij majs, raibs jehriņšch, kuru Peteris jau seemu bij peeradinajis ehst no rofas maifi. Ari gands, iđširdis Anziti šauzam, tas peetezeja klahn un schlupšchkinaja ar majo, mihtsto mutiti pa šauju. Peteris tam pa reišēm eedewa mutes un ari man, kā šawam draugam, atlahwa to nomu-
tet. Eit weena doma mani mozija jau ilgi: kapehž man naw tahda Anzišcha? Tad es arweenu peetezeju pee mahtes un prašiju:

„Mem, Peterim Anzitis; es ari gribu Anziti.“

Mahte noglaudija man galwu un teiza:

„Pag, dehlin, pag; kad atnahks jeema, tad no ahlinga pahrfrees Anzitis.“

„Waj balts Anzitis?“

„Redses, redses, kahds nu buhs. Kad buhji labi rahtns un mahzisees jeemu labi grahmatu, tad jau balts gan.“

„Waj tad Peteris naw rahtns?“

„Ka ta?“

„Peterim raibs Anzitis!“

„Warbuht, kahdreij naw bijis rahtns, bet redses, ka nu winam wedisees ar to paschu grahmatu, — tad jau Deewinisch atdsjhs ari Peterim baltu Anziti.“

„Sik tas buhs mihtli man un Peterim, abeem Anzisch!“ un es palehtdamees sfrehju pee Petera un isstahstiju winam wisu farunu ar mahti.

3. Ta pagahja gluschji nesinot jautā wafara ar sawam siltajam deenam. Pehnahza rudens; muhs abus wairs nelaida sfraidit bojam kahjam, bet apwilla beesjas willainas jekes un usahwa dseltenas mihtna pastalinas. Ta apgehrbti, mehš warejam weens otru apmeklet. Dajchreij es nogahju pee Petera, dajchreij atnahza Peteris pee manis.

Bet te fahdu deenu bij usnidsis sneegs, tahds mihts un leela beesja fahrta. Mahte stahweja pee loga un, sftatidamās ahrā, teiza us mani:

„Nahz schurp, Zahnit; paluhko, kahds lauka balts sneedfinisch! Waj sini ar, kas nu buhs?“ Pee tam wina mani eezehla logā.

„Mem, mehš ar Peteri eesim pikotees,“ es atteizu, winai peeglaudamees.

„Warejit jau ari kahdreij pikotees. Bet waj tad esi jau aismirjis balto jehrinu?“

„Ne, ne! Waj jehrinisch jau atsfrehjis?“

„Atsfrehjis jau nu gan wehl naw! Bet warbuht ka atsfrees. Nu tikai pascham janopelna. Waj sini ar, fur abez?“

Jau pagahjuscha gadā tehws bij no Lambartu turgus pahrwedis man lihds ar turgus klingerī ari gaisa abezi. Wina bij nolikta us plaukta itarp spreziku grahmatu un bibeli.

„Mem, tur jau buhs us plaukta,“ es teizu, rahdidams augschup.

„Skat, sin gan wehl,“ mahte noteiza un nonehma abezi. Tad wina us-taisija irbulinu, peesehja to schnoritē, schnoriti eedeedsja grahmatā un noschdinaja mani blakus ratinam, un es jahku laufitees pa burtu rindām. Daudsreij nemaj negribejās wairs lasit, bet tad tik wajadsjeja mahti eebilst, ka Anzitis aissfreeschot garam, un tas sahpeja dauds wairak ka behrja rihste, ar furu tehws mani kahdreij pameeloja. Tapat ka es, laufijas ari Peteris pa abezi un, taisnibu sftot, mehš ari tikām deesgan us preekshju: ap seemshwehtkeem mehš jau lasijam pa bal-seeneem, nemdami weselus wahrds.

Bet nebij jau nu mums arweenu jasehich istabā. Ushahza sftaistas deenas; faulite mirdseja sneega pahrslinu kristalds ka degojchas leejminas; wirs tuweja dihka ledus gluds un sprodrs. Gegehrba mahtes muhs beesjās drehbēs, pahr plezeem apsehja austo lafatu, ap ausim masu lafatinu un mehš ar Peteri, to nagi nes, us dihki prom. Dihki bij weenā malā isjirsis ahlingis; tur smehla lopeem uhdeni. Mehš padewam weens otram roku un weenmehr nogahjam pee ahlinga,

kaut gan mahtes bij noteikūšchās, lai tur neejot, eewillkšhot bubulis eekšhā. Bet mehs šchis bailes pahrwahrejām: mums gribejās redset, waj tur kaut kur apakšhā mehs neredsejim baltos Anzišchus. Bet wijs bij welti. Anzišchu neredsejam un skumbani pašchi domajām, ka neesam wehl tiktahlu mahzijušchees, zik wajadsetu — Anzišchi jau behgot no šlinterem mulka puikam.

4. Wareja buht ap šwetschu deenu. Es wehl guleju šawā gultinā, eeraušeēs dšiku, dšiku sem fegas. Te mahte eenahza no ahra ar nehšcheem uš plezeem, nolika špainsus faktā, nodausija šneegu no kahljām un paškatijās uš mani, waj es wehl gulu leelo meegu. Es pašustejos.

„Zahnit, dehlin, waj nu nezelsees augšhā? Miseesim uš kuhti; šchonakt pahrskrehjis Anzitis,“ mahte noteiza.

Ar weenu rahweenu es biju no gultas ahra, šadabuju biskites, šwahrzinus un šahku posteēs; bet nemas negrib weiktees: pirkti trihš, newar pogu eepogat. Nahza man mahte palihgā.

„Mem, kahds ir Anzitis? Melns waj balts?“ es jautaju.

„Balts, balts, Zahnit,“ mahte šazija, tad panehna mani pee rokas un weda uš kuhti. Kuhts nebij wijai leela; winā stahweja dimas gotinas, divi šukeni un beš tam kahdas šechas aitas atšewišchā aigaldā. Mahte atwehra wahrtinus, eegahja pati eekšhā un tad eelaida ari mani. Manas azis nebij apradušchās ar tumšu, un es tikko wareju šaredset leelās aitas, kuras pluhza no redelēm šeenu. Mahte aigahja uš aigaldas otru stuhri, šaleekufeēs, pa tumšu grabhštudama rokām. Pehdigi wina ižehlās leela un, kaut ko rokās šanehmuši, nahza pee manis. Tas bij majs, balts jehrinšch, garām kahljām un tahdu mihttu, šprogainu willinu. Mšaras eesagās man azis, kad es eespeedu šawu galwu Anzišcha šprogās. Manas rokas kā bailodamās šlihdeja pa wina majo purninu, un es newareju noturetees, to nenomutejis.

Peterim bij jehrinšch jau kahdas deenas agrak pahrskrehjis, bet abas mahtes bij norunajušchās, to tikai tad winam pateikt, kad ari man buhs šaws Anzitis.

Deen' no deenas es gahju uš kuhti, deen' no deenas jehrinšch kluwa mihlaks. Es newareju deesgan nopreezateēs par wina lehkašchānu un daudšreis ir pats lehzu lihds, kamehr mahte uššauza, lai netrenkajot aitas pa aigaldu. Preekšch Anzišcha man bij arweenu kas kabatā, waj nu zuktura grandinšch, waj maišes šchekhlite, un winsch arween, aštiti pirinadams, gruhštija mihtsto purninu pa manu šauju. Mums ar Peteri wairs nebij zitu walodu, kā tikai par jehrineem, un mehs gaidit gaidijām to deenu, kad warešim tos iswadat pa lauku, kad warešim tos ganit pa lefno leeknu.

Un atnahza pawasaris; šilts, maigs. Nošuda baltais šneegs, un šalā šahlite laušās ar waru no semes un steepās arween augstaka. Jau mehs ar Peteri bijām redsejušchi dašchadus gahju putnus. Tagad mums ari kahwa jehrinus west laukā un wini, kā masi šunišchi, tezeja mums lihds rinku rinkeem pa plawu. Katru deenu kopā škraidot ari muhšu jehrini šarada, un mehs kluwām tšchetri nešchētrami draugi. Pat naktis pa šapneem es redseju Anziti, un mahte mani daudšfahrt bahra, ka es pa meegam runajot, tikšhot wehl šlims, ar to pašchu Anziti kuldamees. Es tad apkehros mahtei ap kaklu un apgalwoju, ka esmu gluschji wesels, tikpat wesels kā Anzitis.

5. Bet kur gan laime, kas muhšchigi pašahw? P a t s z i l w e t s gandrihš

bet isæhmuma to isposta un tad — raud un lausa rofas, bet par wehlu — par wehlu!

Utninu kà schodeen. Bija leeldeenas sweekti. Wijsa daba bij tahdas sweektwiniabas, tahdas sweektlaimibas pilna. Kur azis greefchas, tur mirdsj seedi, tur auhsis klaufas, tur stan putniau dseefmas. Tahda jauka laika neweens newar noschedet mahjas. Ari mani wezaki aifgahja us pahris werstu attahlo tehwbrahlj zeema. Luhdsjos gan, lai nem mani lihdsj, bet schoreif nelihdsjeja ne asaras, ne luhgschanas. Bij japaleef mahjas. Turpat pee kalpu mahjam ir ari frogs. Krogà dsihwoja mans krusstehws, leels bitineeks. Schodeen winsch isrewideja wifus sawus stropus, un ari mehš nolihdam pee schoga noluhkotees, kà krusstehws rihkojas. Galwenais eerozis pehz muhsju domam bij duhmu kanna, no kuras mutokoja peleki duhmi.

„Peterit, mehš ari waretu bites kwehpinat,“ es tšchuksteju draugam.

„Mums naw bišchu,“ atteiza Peteris.

„Kuhstgalà budkà ir mušchas; warbuht kà mušchas ari war kwehpinat,“ es wedinaju.

„Warbuht, kà war. Bet duhmu mums ari naw,“ atteiza Peteris.

„Istaba us muhrifcha ir sehskalini. Un budkà šalmds jau warès,“ es teizu, panehmu Peteri pee rofas, un mehš abi steidsamees skreefchus ween us istabu.

Mahjas mehš šadabujam sehskalinus un tad dewamees us budku. Durwis budkai newarejam atdarit, tadeht eelihdam, kà waredami, no augšchas. Budka šneedšas taišui lihdsj pašchai jumta pašpahrnei un bij pa pusei peelikta šalmeem. Mehš šakehràm mušchas kahda bundschà, nolikàm bundschju semè un tad, eewilkušchi sehskalinu, aifdedšam pahris šalmu. Nesinu, kà tas gabijas, us reis tikai redju: leefma lofchnà sem kahjam. Es eekleedsjos un gruhdu Peteri pee zauruma greefšds. Pehteris israhpàs, pašneedša man roku un palihdsjeja ari man tikt ahrà. Trihzedami un drebedami mehš kleedsam: Deg, deg! Šlahbjat, deg!“

Išskrehja lautini no istabàm, išskrehja un atkal skrehja eekschà, lai nestu ahrà šawas mantinas. Es gribeju skreet us kuhiti, gribeju atraifit gotinas no walgeem, gribeju glahbt balto Anziti, bet kahjas bij kà šašetas, plašchi atwehrtàs azis luhkojàs sšihwi krahzoschàs leefmàs, galwa reiba, un es pakritu nogihbis pee jemes . . .

6. Kad atmodos, uguns bij juntu aprijusi. Mahte bij pahrleekufees pahri mani un schnuksteja: „Zahnit, ko tu efi padarijis!“

Schee wahrdi schekhlàs karstat kà uguns manà firdi, un man šahka newaldami birt asaras.

„Un Anzitis ari beigts, nabadšinsch šadedšis,“ mahte, asaras lakatina stuhri šlauzidama, eeminejàs. „Nahz lihdsj!“

Es trihzedams peezechlos. Mahte mani panehma pee rofas, un mehš gahjam us maurinu istabas galà.

Tur guleja raibalinas, tur šutijchi, tur aitinas, tur guleja mans Anzitis — wiši beigti. Es Anziti tikko wareju pašiht; baltà willina apšwilusi, pats tahds uppuhtees. Tehws šahweja blakus un statijàs škumji us lopeem. Es peegahju pee Anzifcha, nokritu blakus gawšchlaukus šalqija šahle un paliku gulot kà nošists.

„Dr gan tas maita šahdi nodarijis; es winu tagad islobišchu pa freetnam,“ tehws druhmi šazija.

„Nu, es domaju, ka to nemaš newajadsēs. Winšch pats šewi nošodijis wairaf, kà mehs to šodit waran: pats šawu mišlo Anziti nobendejis,“ mahte ruhgti, pahrmetošchi teiza, un nesinu, kadeht šchee wahrđi man islitās tif bahrgi, ka, gribedams tos aismiršt, wehlejos, kaut jel tehws mani nopehrtu.

Bet tehws nepehra manis. Winšch ašgahja projam un šahša muhsu šaknu dahrsinā raft leelu, dšilu bedri. Aši greešās šchipele irdenajā semē; išmeštā šmilšchu kopa kluwa augštata un israktā bedre dšifata. Man litās, ka šchipele raktos manās kruhtis, ka wina greeštu pušchu manu širdi. Weidsot bedre bij israktā. Tehws atšauza kaimian palihgā, un tee abi diwi šagahja bedre wišus lopinus. Anziti eelita weenā bedres ituhri; tur steepās pahri wezā wihtola jari. Behž tam tehws ašbehra bedri ar jemēm, nopuhjdamees noškatijās uš šmilšchu kopinu un tad ašgahja uš istabu.

Es peegahju pee mahtes, kura wehl ašween šahweja pee šhoga un šchnušteja. Man bij wišu šchehl, bij šchehl tehwa, mahtes, bij šchehl Anzišcha. Es klušu peeglaudu galwu pee mahtes un tšchukšteju:

„Memmin, mišla memmin, es nekad nebuhschu wairs nerahtns; es nekad nemišchu wairs uguni rokā!“

Mahte paškatijās uš mani ilgi, ilgi un tad teiza:

„Uht, tur nu muhsu lopini, tur taws Anzitis. Reaišmiršti nekad, kaħdu poštu tu mums eši nođarijis; kaħdas mokas nebij lopineem jazešch nošmokot, šadegot. Reaišmiršti Anziti un usleez wašaru ašween pa pušitei uš wina šmilšchu kopinu.“ —

Wašaru mehs, kà arweenu, gahjām ar Peteri pa rudju tihroma grahwjeem, pluhžām pušes un pinām wainagus. Bet galwā mehs tos wairs nelikām. Mehs pahrnešām tos mahjās, litām uš šmilšchu kopinas jem wihtola šareem un, šašehdušchees uš wina wezajām, išliškuschajām šatnēm, klaufšjamees, kà štumjee wehšini šchalž pa wina kuplo galotni. . .

J. Kleinbergis.

28. Ugunis.

Uguntinas dširkštelite
Šaušinā glabajama:
Kad palaida šlajumā,
Dašchu labu raudinaja.

Uguntinis — šipris wihris
Šatur zeeti rozinās;
Kad palaida wehšinā,
Daudšiem bira ašarinas.

Tautas dšeejinas.

Parunas. Kas uguni ķeŗ, tam pirkšti deg. Maša dširkštelite nodedšina leelu mešchu.

Mihklas. Kahjas gairā, galwa lejā. Sirgs kuhti, alte debefis. Mutes naw, bet riht mahk.

29. Nošitais putnišch.

Bija wašaras šwehtti. Laudis šteidšās bareem uš bašnizu.

Kruštmahte ušwilkā man jaunus šwahrzinus, ušahwa glihtas kurpites, eedewa ormana zepuriti ar špalwu šahnōs un teiza, ka nu ešot gatawš.

Kamehr žiti laudis wehl pošās, es dewos uš dahrsju, kur patlaban šeedeja manas eemihlotās pušes.

Bija jauks, ūlts ūedona rihts. No bajnizas torna wilnoja pa gaiſu ſwana ſkanas, kuras, kà likàs, eedwehja wiſai dabai ſwehtu juhtas.

Swinigai ſwana dimdonai ſkaneja zauri putnu ſkalàs balſis un patihkamà wihteroſhana.

Sahrtàs, dſeltenàs un raibàs tulpes jauki ſmarſchoja. Koleezos pee putem un kahrigi eelpoja ſaldo ſmarſchu.

Peepeschi man aiſlaidàs garam maſs, peleks putniſch — tik tuwu, ka pat ſatruhkoſ.

Wina ſpahrnini tikko man nepeemetàs.

Sokus aſtonus no manis putniſch nolaidàs uſ grantetà zelina, kureſch wiàs ſtarp puku dobem. Azumirkli bija aiſmirſtas pukes un puku ſaldà ſmarſcha. Es ſagrahbu keegela gabaliu . . . weens azumirkliſ un . . . putniſch guleja jau beigts uſ ſmiltim. Gawiledams par ijdewigo ſweedeenu, metos uſ laupijumu, bet paliku pee ta kà ſaſalis . . .

Manà preeſchà guleja pahrſcheltu galwinu ſkaiſts, mihlſch putniſch. Tumſchàs aztinas bij puſatwehrtas; no maſà knahbiſcha, kureſch ſchad un tad leh-nitinam pawehràs, ſpeedàs ahrà aſinis.

ſkaiſtais nelaimigais radijums . . . Ko biju nodarijis!

Warbuht winam bija jau maſi behrnini. Tee gaidis mahminu pahr-nahkam . . .

Bet ſaule ſpihdeja jo ſpoſchi, putnini dſeedaja, pukes ſmarſchoja, ſpehzigàs ſwana ſkanas wilnoja pa gaiſu.

Bet es ſtahweju kà noſeedsneeks, knibinadamees ap ſwahrku pogam.

Wiſſkrehju lihdi dahrja ſtuhrim, kurà bija mana lahptina, — iſraku ſem laſdu kruhma dobiti, nolauſu pahris kuplu roſchu jarinu, uſliku uſ teem nomi-ruſcho putninu un nolaidu mironiti kapinà. To iſdariju tik ahtri, zik waredams.

No trepèm atſkaneja tehwa balſs; winſch pawehleja peebraukt ratus.

Tuhlin ſauts ari mani. Tagad tik labi ahtri wehl uſmeſt kapinam ſemju kopyinu . . . Nolihdſinat to ar lahptu . . . rau, tà! Pukites uſſpraudſchu, kad buhſchu no bajnizas atpakaſ.

No bajnizas torna atſkaneja ſwans otro lahgu.

Pee trepèm peebrauza ratus. Es ſkreeschus dewos no dahrja ahrà.

Pehz daſcheem azumirkleem jau ſehdeju ratòs ſtarp tehwu un mahmulinu.

— Kapehž tu tahds bahls? Kas tew fait?

— Tàpat . . . Netas . . .

Mana noſlehpuma nēweens nedabuja ſinat.

No ta laika pagahjis jau daudſ, daudſ gadu, bet noſitais putniſch, aſinim knahbiti, wehl tagad it dſihwi rahdas manu azu preeſchà. Raigorodows.

30. Putnini.

Tihſham gahju meſchmalà
Putnu dſeeſmu klaufitees:
Eihle brehža, ſchube wilka,
Laſtigala wiſinaja.

Es paſinu to putninu,
Kas dſeed wehlu wakarà:
Ta daità laſtigala
Peleleemi ſpahrninem.

Wiſi putni ſkaſti dſeed,
Dſenits ween nedſeedaja:
Ko dſeedas nabadſinjſch,
Brauli ween wehderá.

Greeſe greeſa rudſiſchſs,
Paipalina plawiná;
Greeſe greeſa maiſes klaipu,
Paipalina ſeena waſlu.

Wiſa mana greſná rota
Meſcha putnu mugurá:
Dſeniſcham raibi ſwahſti,
Dſilnai ſata wilnainite.

Tautas dſeeſmas.

31. Behrni meſchâ.

Uf meſchu ſehns un meitens eet,
Tee nebeids preezatees un ſmeet.
Vaits laukâ karſts un tweiſejoſchs,
Bet meſchâ wehſs un ſpirdſinojſchs.
Scheit lihgimo tee no dwehjeles
Un pukes plihz un ſemenes.
Te brahlits jauz: „Nahz, mahſin, nahz,
Sche meſchs ir ſkaſtâm ogâm klahts!“
Tam mahſa atieiz: „Brahliit, klau,
Sche ari maſums ogu naw!“
Tad mahſa brahlim dodas klaht,
Kurſch mihl to ogâm pazeenat;
Tad atkal winam ſweigtees leef,
Kur ogu ſkaſtako waj zeef.
Tâ wini ogas rauj un ter
Un pilnâm jaujâm mutê ber,
Lihſi beidsot abeem jaaiſiſt:
„Nu deeſgan, wehderinjſch waj plihſt!“
Sem toka wini noſehſchas
Un ſmagi elpo, ſchahwajas,
Un weens pee otra galwu leef
Un gurdati if brihdi teef,
Tad beidsot dſeſtrâ pachná
Grimſt abi maigâ meedſinâ.
Un fruſmâ wiſai nuwu teem
Iz mahſas maſeem ſakeneem;
Tee weens pehz otra ahrâ lez,
Teem behrnu pahris faui kaſ reſs;
Bej bailêm wini dodas klaht,
Sahſ guletajuſ appaijat,
Un klujâ lihgimibâ tee ſlihgſt,
Kad behrneem waigi ſarkſt un twiſtſt.
Un guletaju tuwumâ
Gul kiwuliſchi ligſdinâ.
Teem ari gadijums kaſ iweſchs,
Tee plajſchi ſpahrnus waka plehſch
Un noraugas, kâ ſakeni
Ap behrneem lehkâ preezigi.
Tad behrneem wini lihgimu praht'
Pa ſaru ſareem laiſchſas klaht,
Un aiſſſtar peeres ſnaudejeem,
Un nolaiſchſas uſ fruſtim teem,

Behrni meſchâ.

Un galwas uſ to puſi greeſch,
Tâs pat pee waigem klahtu ſpeeſch.
Tad putnei teiz ſakeneem:
„Kaſ ſchee par mihleem lovineem!
Mums ſchkeet, par putniacem toſ ſauſs,
Zo ſpalwas teem weſh nule augſ.“
Bet pretim teepjas ſakiſchi:
„Kur knahſji gan un nabſini?
Ar' luhpâs pahrats ſahrtums miht,
Re, jums toſ newar peeſſaitit!

Tee drihsat jaku tautinas,
Tif aušis wišai mašinās."

Ku galvu pazel kīvulītis:
„Zel mostatees, sen' auša rihts!

Zif brihnišči un šķaiši juhs!
Kas ešat, to jums šķaštīt buhs;

Mešs juhju azis wehlamees
Ar uštizibu luhfotees."

Un šakits fit ar pehdinām
Pa waigu teem un rožinām

Un šanz: „Zel azis atwerat!
Zif ilgi wehl tā gulejat?

Mums meščā brahlu wehl waj bees;
At nahtat, nahtat špehletees!

Zif brihnišči un šķaiši juhs!
Kahds preefs par jums gan mahtei buhs!"

Tee nerimst behrnus modinat,
Bet te jau jaku mahte kļah;

Zr kīvulišču mahte šķreen
Uš ligšdas puši tuwat ween.

Kad behrnu pahris eeraudšits,
Aij bailēm mahtes dreb un trihš

Un uššanz šaweem mašajeem:
„Brom, mulki, ļaujāt gulet teem!

Tiškhdj tā wini gulet beigs,
Tee tuhđalin muhs wajat šeišs.

Prom, prom! Šuhs buhtu janofut . . .
Tee tatišču zilweki, kas gut!

Un zilweks bija ari tas,
Kas lika zilpas mešglainas,

Ar kuzām tika — firšs wehl trihš! —
Mans mišlais wihrnišč jaguštits.

To ari šauza zilweku,
Kas juhju freetno tehtianu

Ar juueem trenza par neso
Un beidsot noščahwa pat to.

Tif meegā zilweks peemihligš,
Kad moštas — wišai meščonigs,

Bat lopinu tam šcheļi naw;
Un talab behgšim, behgšim jau!"

Un putniņš laiščas, šakits šķreen,
Bet sehns un meitens dūs arween;

Un abi wini šapno tā:
Tos kuftonišči appaijā

Un rahtni wineem glauščas kļah,
Prot ari gudri parinat.

Un tad tee beidsot atmoštas
Un wišās malās norangas,

Tad redš, wišs bijis šapnis ween:
Ne putni dšeed, ne šaki šķreen.

„Prom, brahli, mahjās šteigtees laiš!
Man bailes; šče wišs tukšs un baigs!"

Kad sehns un meitens mahjuw eet,
Kahds putniņš augstu gaišā dšeed:

„Tif tapehš tukšs un flušs ap jums,
Ka zilweks plehšigs radijums;

No wina tatrīs kuftoniis
Top zeeširdigi projam dšihšs. —

„Nu wiņš war pašit weentulš,
Man reebj, ka wiņš tahds meščonis." —

Tulk. Swahrgaku Edwards.

II. nodāta.

Uš šķolas šola.

32. Wezmahmina un dehla dehls.

„Wezmahmin, tu wakar teizi,
Glaudidama manim galwu:
Ešī rahnis, tad es turgū
Nopirkīšču tew janku balwu."

„Kas par atminu, waj redši! . . .
Ko lai pehrku tewim turgū?

Šķīpeli ar grahbeškiti?
Alwas trautus, koka širgu?"

„Wezmahmin, tu ešī deesgan
Virtuši man špehles leetu;
Ja tu nopirktu man šomu,
Eš ar winu školā eetu."

„Waj tu re! Grib eet jau školā?
Ešī, behrnin, wehl par mašu!

Labat klaušees: pašahstišču
Tew par wilku un par šaju."

„Esmu daudš jau noklaušījees
Tawās ļautās pašazinās;
Teiz man ar', kas bijis teeščam,
Šķahsti ari žitas šinas. . .

„Wakar gašju garam školai;
Paštatos pa logu eekšā:

Zif tur behrnu! Dširdu šķaidri,
Školotajs ko šķahsta preešā.

„Klaušījos es ilgu laiku,
Kahdi laudis šweščās malās,
Kahdi kalni tur un upes,
Kahdas pilšehtas un šalas.

„Kahdi šwehri mahjo meščods,
Kahdi dšitā jušras dšelmē;
Kadehš pehrkonis un leetus,
Kur ir aufšis, tur karšis tā šwelme.

„Wehla! redseju, kà behrni
Burtus rakšija ar špalvu;
Kà tee simeja: weens mahju
Dris atkal firga galwu.

„Un kad mahžiba bij galà,
Wiš dšedaja tit košči.
Školotajs tad manim teža:
Dšed tu ar! Mahž tuwak drošči!

„Mahjās pahrgahjis tad luhdšees,
Lai ar' tewi juhta škola.
Leelats tizis, šapratiš,
Mahdu labumu ta šola.

„Bezmaħmin, jel laidi škola,
Tad es tewi noškupšišču,
Šimejču tew škaitas bildes,
Šho to allasch pastahšišču.“

Luhk un wežitei ap kaslu
Apwijs winšch miški, maigi;
Galwu paleezis, winšch štatas,
Ažis miršj un fwehlo waigi.

Bezmaħminai špeeschas azis
Naras . . . — „Nu, ko lai daru!
Lai tad noteek, kà tu wehleeš;
Deews tew eedwehšiš čho garu!“

Tulk. Fr. Adamowitšas.

33. Uš školu.

1. „Waj škola wehl tahlu, wezo krusťmaht?“

„Naw wairš, behrnin, tahlu — kalninà waršš jau redset. Waj eš
peekušji?“

„Kur nu jau peekušu!“

„Šhigla gan eš, kà mašà irbite; tezi ween, tezi — nu jau buhs jaerodas
štaigat; — kas gan tew firgu dos? Šaimneeze gan šolijās tewi ari eenemt, kad
šawu dehlu wedišchot, waj ari kad braukšchot pretim, bet ej nu šini, waj wineem
ari gadas firgs itreies mahjās? Mahkošču šestdeen eeshču gan pati tewim pretim.“

„Luhk, wezo krusťmaht, kahdas tur škaitas apšču lapas uš grahwja malas
peebiruščas! es pahrkahpšču un panemšču kahdas.“

„Lai nu, meitin, stahw — dšišch grahwis, newar tikt ne pahri, ne at-
pakal; ešim šwehtdeen atkal uš kapšehtu pee tehwa un mahtes, tur tad lašiši, žif
gribeš, wehl škaitakas.“

„Waj tad darišim atkal wainadšinus ari, ko uš krusťteem kahrt? Wezee nu
buhš jau šawihťušči.“

„Tad warešim darit wainadšinus ari, bet tagadin labak pahrkaiti galwas
gabalus, ka lai nemijas. Ešim tur lihđj tam akmenim un atpuhtišimees!“

Kad bij nošehduščas uš akmens, tad mašà škaitija baušchus un tizibas
gabalus tit škaidri un tekošči, ka winas wezai draudšenei neatlika neka ko pah-
labot, tit ween beigās peelika to, lai nesteidsotees ahtri, jo tad daschu reiši šajuhťot,
tà ka nemaš wairš newarot atkert. Kad wehl kahdu brihtinu bij sehdejuschas, tad
wezà šajija: „Zelšimees nu atkal, meitin, un ešim tahlak, lai nepaleekam wehlu;
bet ej ween lehnam, jo man, ahtri ejot, guršt kahjas.“

Kad bij uškabpuščas kalninà, tad mašà, nepazeetigi aptahrt apškatijujees,
rahđidama jautaja wezai: „Waj ta ir škola?“ Wezà lika roku pahr azim un,
kahdu brihtinu škatijujees, atbildeja: „Ta pati jau ir, behrnin, luhk ta baltà ar
leelajeem loqeem un šarkano jumtu.“

„Žif škaita!“ tà mašà ešauzās: „Ja tornis ari buhtu, tad tahda pati kà
bašniza. Waj naw tà, wezo krusťmaht?“ wina jautaja, gaididama, lai tās špree-
dumu apšpirina, kà jau allasch behrni dara.

„Buhtu gan,“ wezà apšlehptà preekà atbildeja, „bet eeshča ir wehl škai-
štata: kahdas tur leelas, gaiščas ištabas ar ehrgelēm un leelām bildem pee

jeenàm! tew negribejees nemaj wairs atpakat naht. Skolà klahjas wíseem labeem behrneem labi, tadehl eji allasch rahtna, paklaufiga un titusi; nedausees un ne-neskraidí daudj pa ahru, nejaslapini kahjínu un wakarás iischauj sekites; glabà labi wíjas leetinas un drehbes, ka lai nepakliht, jo nu wajadses paschaj koptees, nebuhs wis wairs manis, kas gahdà."

2. Wehl daschus pamahzischanas wahrduš runajot un dsirdot, muhju zelíneezes nonahza skolas namà, kur atrada jau preekschà daudj wezaku un behrnu. Wínas eegahja skolas behrnu maises kambari, kur zits par zitu mekleja nolikt jawu behrnu lahđites labakajàs weetàs. Wezenite eelíhda ari dibenà, nolika kahdà plaukta stuhri nastinu un fazija majajai: „Suht, Amin, kur es noleeku maisiti; eeleez labi to weetinu wehrà, ka wari atrast, un tad atkal íkrejjes, kad paehđ, noleez tepat, jo sचे ir lqbs kaktinsch, un zitur war drihj pultà ejot no-rautees semè."

„Nu, nu es jinajchu gan," wina atbildeja, skatidamàs wairat zitur nekà tur, kur nolika maiji.

Ru wezenite nonehna segu un nolika to turpat us maises nastinas, pabahja speekiti sem plaukta, noraišija Anninai lakatu no galwas, saglaušdama mainus un fazidama: „Nu eesim, meitin, eeschà pee skolotaja írumatees." Ta nehma wínu mihligi pee rotas un wadija zauri skolas ístabai, kura bij masinai deesgan brihnumiga. Pee skolotaja ístabas durwim eetšchufsteja wehl wezenite winai auš: „Nahz ween, meitin, drošchi, nebaidees nemaj, jo skolotajam ír behrni mihli." Tad wehra lehnám durwis walà un tipinaja eeschà, majo eepreeksch bihđidama, kur apstahjàs netahlu no durwim. Skolotajs — pusuuhšcha wíhš, pilnigà augumà — íšnahza no dibena ístabas, un gahja winám pretim. Labdeenu žanehmis, wínsch fazija: „Waj juhs ari, mahmulit, atwedat man weenu meitu?" Tad, eekam wehl wezenite spehja atbildet, wínsch nosehđinaja to us krehšla.

„Ja, te nahkam no pascha rihta puhšdamàs," wina atbildeja. „De mahzítajs eedewa sikhmiti preeksch jums," wezenite runaja tahlak, ífraisidama no kabatas lakatina stuhra papirinu, ko pajneedja skolotajam.

Skolotajs eeskatižàs sikhmitè un fazija: „Tà tad bahra behrns?"

„Ja, bahrenite gan," wezite nopuhšdamàs atbildeja, „bej tehwa, bej mahtes, bej radu raksta."

3. Skolotajs panehna grahmatu un dewa Anninai kahđu gabalínu lajit, kas íšdewàs deesgan weikli; tad líka skaitit kahđu baušli, ko ari wina ar jawu skaidro balsiti, rozinas šalikusi, kà ščketinat noščketinaja. Skolotajs apglauđija wínu un prasija, waj dšeedat ari mahšot, us ko Annina tuhlin eesahka: „No debešim buhs man atnešt," un wínas bals noškaneja kà šudraba šwaninsch.

„Nu, behrnin, tawa wežà krusťmahte tewi mahzijuš labi un jauti, to tu neaijmirsti nekad un žihtees skolà ari íšchalli mahzítees, tas buhs winai par preeku un tew paschaj par šwehtibu," skolotajs Anninai peekodinaja. Tad, us wezeniti pagreešees, fazija, ka nu wina warot, ja gribot, eet mahjàs, un Annina lai paleefot ween skolà, jo tai klahšchotees labi. Wezenite gruhti usžehlàs, nošlauzija lakata stuhri daschu ašarinu no waiga un fazija ašeedama: „Tad nu, mihlo krusťdehlin, es atstahju wínu juhsu šinà. Kamehr buhs wehl lqbs laiks, tikam es atnahšchu gan pati kahđu reiji sešđeena pretim, bet nelabà un šaltà laikà lai dšihwo ween tepat, — maisiti gan es atjuhtišchu. Mana šaimneeze webis ari

ſawu puiſenu ſchurp; ja tad wina ſuhtis brihſcham braukſchus pretim, tad lai eet lihds, ja grib. Paſiſtamas winai laikam ſche neweenas meitenes nebuhſ, — noguldinajat ween tad paſchi, kur redſat; lahđites ari naw; maiſes naſtinu nolitu tur kambariti uſ plauktina, — ka nenorautu ween kahdreis, pulkã eedami, jemẽ.“

Kad ſkolotajs bij apſolijeēs par wiſu gahdat, tad wezenite, labi apmeeri-
nata, iſgahja ar Anninu ſkolas iſtabã, kur noſehdinaja meiteni. No Anninas atſchẽhrufeēs, wina tipinaja pamaſam atpakat.

Kaubſites Reinis un Matifs. (Zi „Wehrneeku laiti“.)

34. Školens.

Saulit' maſu gabalinu,
Sudrabinu noſija;
Paſta puiſcha ſehra dſeejma
Latweeti man leezina.

Atkal dſimtenẽ es brauzu
Pehz daudj gabeem ſweſchlumã;
Wijs, ko redſu, dſirdu, manu,
Domas, juhtas jazila. —

Kas tur ſteidſas zela malã,
Kahpj uſ preeſchu ſparigi?
Draugs, tew naw wis weeglas deenas—
Sehſtees ratõs, puiſiti.

Baſas kahjas, rupjas drehbes,
Čauſa maiſe naſtina.
Netaunees, daudj goda wiſru
Auguſchi ir gruhtumã.

Redſu, ſkolã ſteigtin ſteidſi,
Aſoit tew grahmatas,
Tehtis graſi netaupija,
Kas no rentes atliſãs.

Zeb waj kalpa dehlĩnſch eſi,
Wakineeka lolojumõ? —
Rehiſtees, Deewõ ſin, ka wajag
Spehtu, prahtu, weikſmi junõ.

Gan tu ſkolã ſadirdſi,
Kã jau daſchs labs tauteetis,
Augſts ir godã, ſlawens prahtã,
Kas bij agrak gruhtbeenis.

Brihſwemneekõ.

35. Škola.

Mihlais dehls, mahziteēs tew wehl nahtas gruhti; es tewi wehl neredſu
tik labpraht un tik preezigi ejam ſkolã, kã es to wehletõs. Tew ſkola weenmehr
wehl naw gluſchi pa prahtam. Bet apdomã jel druſtu, ka wiſi, wiſi tagad mahzas.
Peemini amatneekus, kuri eet wakara ſkolãs pehz tam, kad tee wiſu deenu no-
publejuſcheēs; peemini ſeewectes, kuras eet ſwehtdeenas ſkolãs pehz tam, kad tã
wiſu nedelũ ſtrahdajuſchã; peemini jaldatuſ, kuri, no munſtura lauſa pahrnah-
fuſchi, nem rokã grahmatas un burtnizas; peemini mehmoſ un akloſ puiſenuſ,
kuri tomehr mahzas, un pat zeetumneeki mahzas laſit un rakſtit. Reaiſmirſti, ka,
tew no rihta ijejot, tai paſchã laikã tawã dſimtenẽ wehl ziti puiſeni, deſniteem
tuhtſtoſchu leelã ſkaitã, eeſlehđſas kã tu uſ wairak ſtundãm iſtabã, lai mahzitos. Bet
wehl wairak! Peemini toſ neſkaitamoſ puiſenuſ, kaſ apmehrã tai paſchã ſtundã
wiſãſ walſtis apmeklẽ ſkolu. Paluhtõjeēs garã, kã wini eet turp: pa ſchaurãm
gatwãm klufãſ ſahđſchãſ, pa troſſchãrnainãm eelãm pilſehtãſ, gar juhmali, gar
ejeru kraſteem, te degoſchã ſaules kwehlẽ, te miglã, fugõs pa kanaleem, jahſchus
pa klajumeem, kamanãſ pa leduſ laufeem, pa kalneem un pa lejãm, pa meſcheem
un pa upẽm, pa weentuligãm kalnu tekãm, pa weenam, pahredõ, pulzindõ, garãſ

rindās, wiſi grahmatas paduſe turedami, daſchaddōs uſwalkōs, daſchadas walodas runadami, no pehdejās ſkolas kreewijā, gandrihſ neatronamōs ledus kalnōs, lihđſ pehdejai ſkolai Arabijā, ſkaiſto palmu pawehni, — miljoni un miljoni, wiſi, lai mahzitōs tās paſchas leetas daſchdaſchadā weidā. Eedomajees ſcho neſkaitamo pulku puſenu no ſintām daſchadām tautām, ſcho milſigo kuſtibu, pee kuras tu peedalees, un domā: Ja ſchi kuſtiba rimtoſ, tad zilweze nogrintu meſchonibā; ſchi kuſtiba noſihmē paſaules attihſtibu. — Tā tad ſanemees duhſchu, maſo ſaldatin, leelajā pulkā! Tawas grahmatas ir tawi eerotſchi, tawa klaſe ir tawō pulkō, kaujas laukō ir wiſa ſeme un uſwara ir zilweku iſglihtiba. Dehlō! neeſi bailigs ſaldatoſ!

Tawō tehwo.

Amitſchis, tuſ. Drawneekō.

Parunas. Zilwekam jamahzas lihđ kapa malai. Kamehr dſihwo, tikam mahzees.

36. Wj ſkolu!

Dar' man, tehwiſ, paſtalinaſ,
Pehrſ man ſtaltu zepurit',
Schuſ man ſwahrtuſ, mahmulinaſ,
Skolā eeti man gribaſ!

Peeloſ', mahſin, ſkolas ſomu
Bagateemi gabaleem:
Widū maiſeſ reezentiuſ,
Aptahrt dſeeſmaſ, paſataſ!

Wahlin, ſche tew ganu taure,
Tantāſ dſeeſnu wahzele,
Eji tur, kur meſcha mahte
Laſſtigalai dſeeſmaſ mahſ'!

Man jaecti ſkolindā
Gudraſ ſinaſ eeraſtees,
Peeaugt tautāſ mihleſtibā,
Zſhtā gara brihwibā.

Leeliſ tapſchu, tad^{es} buhſchu
Tautāſ ſemeſ arajiniſ,
Tahlaſ juhraſ brauzejiniſ,
Kara ſirgu jahjejiniſ.

Auſellō.

37. Juris.

I. Juris ganōs.

Majajam Jurim bija jataiſas eet pirmo waſaru ganōs. Winſch par to loti preezajās. Tas newareja ween ſagaidit ganu laiſu atnahkam un waizaja mah-tei weenadi: „Kad laidis lopuſ ganōs? kad laidis lopuſ ganōs?“ Pehdigi ari atnahza gaidamā deena, kad bija nodomatoſ laiſt lopuſ pirmo reiſi laukā. Saulite ſpihdeja ſilti un gaiſchi. Zihruki zehlāſ zitiſ par zitu gaiſā, jautri dſeedadami. Birmāſ pawaſara pukiteſ ar' jau ſeedeja.

Juris bija no paſcha rihta kaſjāſ. Winſch, ar kuliti plezōs un rihtti rotā, gaidija jau labu laiſu pagalmā, kad nahtō mahte, wezmahte un kalpones raiſit gowiſ no walgeem walā. Wiſpehdigi tās bija iſlaiſtaſ klajumā un ſkrehja, no preeka lehtadamaſ un blaudamaſ, tā ka ne waldit newareja. Wezaiſ Kranziſ ſkraidija weenadi, kā uſluhtō, pa widu, un, kur ween redſeja kaħduſ lopuſ badameeſ, tur toſ iſſchkihra. Jurim par wiſu bija neiſteizamaſ preekō. Ganu dſihwe winam iſlikāſ brihnum jauka un neapnihtama. Bet drihſ ween Jurim ganu dſihwe ſaħka apniht. Zhpaiſchi rihtōſ winam bija loti greuhti zelteeſ. Weegō nahza newaldami,

fa ne azu newareja atdarit. Juris daudšreis atdotu sawas brokastis, ir pat jaunus šwahrfus par weenu pašchu meega brihtinu. Bet wišs tās nelihdseja nefa. Winam bija japamet šaldais meegs, kas nu Jurim islikās mihlaks par wišu zitu pašaulē. Turpretim winam bija jabreen no pašcha rihta aukstā rašā un jaecet ir pat leetainā laikā gands.

Bet nu Jurim, it šewiškči pirmdeenu rihtōs, šahka galwa šahpet. Tad wišch wareja palikt šawā mihlajā gultā, lihds galwas šahpes pahrgahja. Schahdōs gruhtōs brihšchōs ihpašchi wezā mahte aištahweja Zuri, šazidama, ka neweselu behrnu lai netrenzot uš ganeem. Wina tad aigahja arweenu pati Zura weetā gands, un Juris gahja tik tā ap brokasta laiku, jo ilgaf winam galwas šahpes nepastahweja, bet nahza gan arween beeschaf un beidsot it rihtus. Tik ween uš rudenī, kad naktis tapa garakas un uš ganeem wairs agri nebija jazelas, Jurim galwas šahpes šahka issušt, jo garās naktis tās arweenu zelas mafaf.

II. Juris školā.

Rudeni tehws Jurim teiza, ka pehz pabeigtas ganu gaitas buhšchot jaecet školā. Par gands eeschanu tehws apsolijās winam nopirkt jaunu zepuri un ušschuhdinat šahbakus. Tāpat kā pawafari Juris newareja ween šagaidit ganu laika, tā tagad školās laika. Drihs ari ejamā deena atnahza. Juris bija jau preekšč gaismas kahjās. Wišch staigaja jaunōs šwahrfōs, jaunā zepurē, jaunōs šahbakōs, ka tšchihkšteja ween. Tehws eejuhdša jauno behri un aišweda Zuri uš školu, tā ka tilts ween norihbeja aiš kalnina. Pirmā nedelā Jurim patika školā itin labi. Tur bija dauds školneeku, un školotajs gahja arweenu pee laba laika ar wišēem pa lauku. Tad wareja štreet, leškaf, gawilet, wišadi išprezatees un taišit dajchadus jokus. Školas ištaba bij leeleem logeem, baltām šeenām un štanām ehrgelēm, tadehl ari tur Jurim patika labi. Turklaht pirmajās deenās školotajs dewa jauneem školeneem loti maf darba. Ari otrā nedelā Jurim wehl nefas nekafiteja. Jaunee šahbaki tšchihkšteja wehl štipraf, un zepures šchirmis špihdeja wehl tikpat šposchi. Tik ween tas Jurim nepatika, ka školotajs nelahwa jauno zepuri walkaf ištabā. Bet treschā un zeturtā nedelā Jurim nebija wairs školā tik patihkami kā eefahkumā, jo nu winam bija jaišmahzas wiši ušdewumi beš nekahdas išgrosišchanās. Kad ušdewumu nesinaja, tad wajadseja mahzitees walas brihšchōs, kamehr ziti, kas bija eemahzjiuščees, dšihwoja brihwi. Ištī sestdeenu rihti Jurim nepatika, jo tad, ja ušdewumu nesinaja, netika agraf uš mahju, lihds eemahzjās. Schis nu winam bija wisgruhtakais krusts uš pašaulēs, un tas uškrita gandrihs iškaftru sestdeenu.

Bet te Jurim šahka naht pašihštamā galwas liqa atpakaf. Ištī sestdeenu rihtōs wina bija klaht kā šuhtita; bet ap pusdeenas laiku atfal pahrgahja pilnigi. Tā kahdā sestdeenas rihtā pehz brokastim Juris eegahja atkal pee školotaja, galwu abām rokām šajchnaudšis un šaweebees. Kad školotajs waizaja, kas tam ištī šahpot, tad atbildeja, ka šahpot jau waj wiši kauli, bet galwa wiswairaf. Školotajs aišwadibja pats Zuri uš gulamo ištabu un apguldbija gultinā, labi apšegdamš. Štundās wišch wehl arweenu apraudšija Zuri un redseja, ka Juris šahka drihs labotees. Bet zeltees školotajs winam nelika, un Juris bij wehl ar to pilnā meerā.

Štundas patlaban beidsās, jo školotajs jau dšeedaja ar ziteem behrneem beigu dšeesmu. To dširdot, Jurim galwas šahpes pilnigi pahrgahja. Wišch iš-

lehza no gultas un jahka gēhrbtees. Bet te eenahza skolotajs un suhtija Zuri gultā atpakaļ, jo kad no slimības peezefotees nelaiķā, tad ta nahkot atpakaļ. Juris gan apgalwoja, ka esot jau wesels, bet tas nelihdseja neka. Skolotajs ištādroja, ka ta weseliba esot tikai ūchāi reisei, bet slimības zehloni atrodotees turpat galwā, tadehl Jurim wajagot weselotees tepat lihds rihdam. Mahja bija atbraukusi Jurim pakaļ. No tās winsch bija ūadsirdejis, ka tehws pašchulai pahrbrauzis no pilseh-tas ar kukuteem. Ihsti ūchi ūina wilka Zuri ar waru uļ mahju. Winsch mehginaja wiūadi raiūitees no zilpām, bet wolti, kā wolti! Jurim bij jahapji gultinā atpakaļ, un mahja aiūlaida weena pati ar jauno behri uļ mahju. Wehl Juris iū-lehza no gultas, peeskrehja pee loga un noūkatijās winai pakaļ. Leelas, ūaidras pehrles jahka ritet Jurim pahr waigeem. Ari ūawads troūnis atūaneja. Wehlat gan ūkolotajs atlahwa Jurim apgehrbtees un dūhwot ari zitās iūtabās, bet uļ mahju winsch to deenu netifa.

No tās reises Jurim nekas wairs neūahpeja. Ja ūskolas beedri wehl kahdreij eewaiūajās: „Zuri, waj galwa wehl ūahp?“ tad winsch neūajija neka, tik ween ūawadi pee ūewis noūmihneja. Bet kad nu Jurim galwas ūahpes wairs atpakaļ nenahza, tad wehlat ūskolas beedri to ari winam wairs nepahrmeta.

„Sehta un Skola“.

Parunas. Ik deenas mahte raufchus nezep. Jauns koks weegli lokams. Niķi nelihdl, bet darbi.

38. Iū dūhwes.

No ūskolas behrni mahjā ūteidsjas,—
Teem waidūini kā roses ūeed!
Pee trepēm Paūans, aūti greeūdams,
Teem ūweiznadams pretim eet.

Tee ūuni mihi noglaudija.
Winsch katru ūshupsta waidūinā . . .
Un behrni ūtakeem ūweekleem dodas
Pa trepēm augschā preeūchinā.

Pee durwim padauļ; ūchigli atwer
Teem aukle, laiūni ūūmaidot:
„ūau mahjā! ūaitam wanabūeneem
Nu gribas ehst? ūirds laiķu prot . . .“

Ta nowell ūehnam kaūchozinu
Un meitenitei ūazinu;
Sejs winai gluschi atdūshwojees,
Un aūis ūtaro mihiūibu.

Tad, aukli noūshupūiijchi, dodas
Tee ūtreeshus taūlat iūtabā;
Sem winu ūahjām grihda loūas
Un mahjās rodas lihgmiba.

Tehws ūaihdsis, tas ūawā galā
ūeids kaut ko rakūiti; tambari
Gul ūlimā mahte . . . ūzumirklī
Bij gultā eekschā delweri.

Ar lepnibu ūehns burtnizinu
Iū jomas iūwelt, parahda:
„Luh ūcheku“, mahmin, wiūa lapa
Beū ūshdām tihrā rakūitā!“

— „Bet es ūchodeen,“ teiz meitenite,
„Ar ūihmeūhanu darbojas:
Luh, kahda ūupla preedulite,
Un apūahrt zelmi krehmajās.“

„Es teesham pati, mahmin, tiz!
Man nelaboja ūkolotajs . . .“
Un mahtei, behrnu ūchalu ūausot,
ūah ūprimt kaulās ūahpetajs.

Traukts ūwana ūskām behrnu balūim,
Iū tehws no darba peezelas:
— „Nu, maūee ūchalotaji, ūahūtat,
Kā mahzibās ūums paweizās?“

No gultas aūtri nolehūūchi,
Tee tehni mihi aptamot ūeids . . .
Un azumirklī ūumju ūihmes
Tam ruhpes ūejā tehlot beids — — —

Pat ūpoūchā ūaulite, kā leelas,
Zaur logu jaurat luhūojas;
Pa ūproggalwinu mihiūtām zitiām
Ta ūaweem ūtareem rotajas.

Ir putnisch, kautschu buhri, skafi
Djeed lihdsi behrnu balstinaam,
Bar pawasari widshinadams
Un jautam saules deeninaam . . .

Rehs Plechschijeewa atdsejojis J. Pawils.

39. Gribas wara.

Schodeen Starditis dabuja medali. Wisi par to brihnijas. Kas to buhtu domajis oktobri, kad tehws winu atweda skola, eewihstiu leela, jafa mehstet! Tehws tad teiza skolotajam wisu klahrbuhtne: „Pazeeschatees ar winu, jo winam galwa naw daudj putas.“

Wisi eesahkuma tureja Starditi par plahnprahtinu. Bet winsch zentäs wiseem spehkeem, mahzijas wisu deenu un ari pa nakti, ne brihdi nestahwedams dihka. Sahkuma winsch neprata ne druskas no rehkinaschanas, wina rakstu darbi bija pilni kluhdu, no galwas winsch neprata neweena pantina, bet tagad winsch ireshkina wifus usdewumus, raksta bej kluhdam un usfata usdewumu ka pahtarus. Ta Starditis, heeschi atkahrtodams mahzibas, neewehrodams jobotajus un trauzetajus, pahrspehjis wifus mahzibas. Puienu usskatot, jau redj wina stingro gribu: winsch ir fems un refus, leelu galwi, ihfu faklu, leelam rokam un dobj u balsi. Winsch lasa, ko tik dabu, pat awischi laupinas; tiklihdsi winam eekrahju schas daschas kapeikas, winsch nopehrk grahmatu; winsch eerihkojis jau few masu biblioteku un solija man to parahdit. Stundäs winsch ne ar weenu nefarunajas, bet sehj sawa weeta nekustedamees un klausas us skolotaju. Skolotajs, medali dodams, teiza: „Ta ir brangi, Stardit! Kas zenschas, tas panahk mehrki!“ Bet Starditis pat nepasmaidija. Pahemis medali, winsch nosehdäs sawa weeta un bija wehl usmanigaks nekä agrak.

Stundu beigäs Starditi sagaidija pee skolas durwim tehws. Tas isklata lihdsigs dehklam. Tehws netizeja, ka dehl dabujis medali, pirms skolotajs to nebija apleezinajis. Tad winsch jahka skali smeetees, noglaudija dehlu un teiza: „Tas ir brangi, manu refugawiti!“ Brihndamees un smaididams, winsch to usluhkoja, un wisi skoleni smaidija lihdsi, iknemot paschu Starditi: tam nedewa meeru rihtdeenas usdewumi.

Amitschis.

Parunas. Kas labi grib, tam labi wedas. Laime nepalihdsi, ja pats nelihdwas.

40. Newis flinkojot un puhstot . . .

Newis flinkojot un puhstot,
Tautu laba goda sel,
Re, pee prahtia gaimas kluhstot,
Tauta seed un tauta sel.

Ja itweens tit jemē sehnu
Weenu grandu weselu, —
Kas tad iskaltit gan spehtu
Selta kweeschu krahhjumu?

Bet kas leelidamees pahrdot
Wed us tirgu pelawas,
Tas, ka pelus, wehjam ahrdot,
Suhd no klauschu peeminas.

Juris Allmans.

41. Stardischa biblioteka.

Es nogahju pee Stardischa. Pateesi biju fkaudigs, eeraugot wina grahmatu krahjumu. Winſch naw bagats un newar pirkt daudj grahmatu, bet winſch uſ-
glabà ruhpiigi wiſas ſkolas grahmatas, kà ari tàs, ko wezaki winam dahwina;
katru kapeifu, ko dabù, winſch aistaupa un nones pee grahmatu pahrdeweja. Tà
winſch jau nodibinajis maſu biblioteku, un tehws nopirzis winam ſkaiſtus plauk-
tinus ar ſalàm aiſfahrtnem un lizis eeſeet wiſas grahmatas tajàs krahſàs, kuras
Stardisſham patikufſchas. Starditis pawelk pee auklinas, ſalàs aiſfahrtnes atveras,
un parahdas trihs rindas grahmatu wiſadàs krahſàs, wiſas kahrtibà, ſpodras, ar
ſelta uſrafſteem uſ muguras. Grahmatàs ir ſtahti, zelojumu aprakſti un dſejoli;
daſſchas grahmatas ir ar bildem. Winſch prot loti brangi ſalikt krahſas kopà:
winſch leek baltos fehjumus pee ſarkanaſeem, dſeltenos pee melnaſeem, ſilos pee
baltajeem, tà ka tee no tahleenes loti jauki iſſtatas; winam preeks, tàs ſhad un
tad eekahrtot zitadi. Grahmatu ſarakſtu winſch ari eerihkojis. Winſch ir tihri
kà dſimis bibliotekars. Wajaga redſet, ar kahdu ruhpiibu winſch jawas grahmatas
glabà! Wiſas tàs ir wehl kà jaunus. Bet manas turpretim gluſdhi ſaburſitas,
ſaploſitas un ſajmehretas! Behrtot jaunu grahmatu, winſch ir lihgfims, glauda
to, eeveeto, kur labaki peekriht, tad panem to atkal, lai apluhkotu, un glabà
kà dahrgu mantu. Weſelu ſtundu winſch man zitu neko nerahdija. Winam ſah-
peja azis, tadehl ka par daudj bija laſijis. Wina tehws, eenahzis iſtabà, paglau-
dija winam galwu un ſazija ſawà dobjajà baſi: „Nu, ſdhi galwa ir tikpat kà
no dſelſs! Zeeta galwa, bet no tàs kas iſnahts, to wari tizet!“ — Starditis,
tà mihlinats, aiſwehra azis kà leels medibu ſuns. Neſinu, kalab neeedroſchinajos
ar winu jotot: man nelikàs nemaſ tizams, ka winſch titai par weenu gadu we-
zaks nekà es. Un kad winſch man, mahjàs ejot, nopeetni teiza: „Uſ redſeſcha-
nos!“ — tad netruhka daudj, un es winam it kà peeauguſſham buhtu atteizis:
„Dſihwojat ſweiki!“ — Mahjàs es ſaziju tehwm: „Newaru ſapraſt: Starditi
naw apdahwinats, winam gandrigh ſmeekligs augums, un tomeht winſch mani
modina godbijibu.“ — Tehws man atbildeja: „Das nahk no tam, ka winam
ſpehziga griba.“

Amitſchis, tult. Drawneekſ.

42. Darbs zel wihru.

Tà, mans puiſt, ſtrahdà ween,
Sahz jau maſàs deenàs,
Nahſti leelats, netruhks tew
Mantibas, ne zeenas.

Meejàs, garà peenemees,
Paſargees no launa,
Tad tu, leelaks paauſſees,
Rekriiſi kauna.

Darbs zel wihru, allaſchin
Baturi to ſinà,
Tad tu weegli wahreſi
Katrà dſihwes zihnà.

Wenſu Edwartz.

43. Mans draugs Garons.

Muhju ſkolotajs bija ſlims. Klafè nahza palihga ſkolotajs, kurſch wehl lihdfinas
jauneklim. Winam daudj pazeetibas, un winſch titai teiz: „Eſat meerigi, eſat meerigi, es
juhſ luhdſu!“ Klafè ſazehlàs tahda ruhkona, ka newareja wairs dſirbet ne wahrda, un

winsch rahja un luhdjās. — Weltigas puhles! Diwreis direktors parahdijās pee durwim un muhs stingri usluhkoja. Tikko winsch bija projam, trofšnis šazehlās atkal kà uj turgus. Garons un Derofšis apšauza beedrus, teikdami, ka šchahda uswešchanās klafei esot par kaunu. Reweens winus neewehroja. Skoleni plahpaja un šmehjās, škandinaja špalwas, kuras bija eeduhrušchi galdā, špehra weens otram ar papira bumbinām, pee kam gumijas preewites isleetoja par lingām. Skolotajs pagrahba drihš weenu, drihš otru aij rotas un nostahdija pee seenas: wolti saudets laiks! Winsch nesinaja, ko darit, un luhdjās: „Rapehž juhs tā uswedatees? Waj gribat, lai es dabuju rahjeenu?“ Un tad winsch atkal sita ar duhri us galdu un kleeđsa dušmigā balsi: „Meerā! meerā! meerā!“ — Bija behdas, winu tā đširdot. Bet trofšnis augtin auga. Nerahtnais Frants šweeda us winu ar papira šchautru, dāšchi naudeja, ziti sita plaukštās; bija buršma, kas naw aprakstama. Te eenahza šulainis un teiza: „Skolotaja kungs, direktors juhs šauz.“ — Skolotajs isžehlās un steigichus aišgahja, išfamifšis ar roku atmesdams; tagad trofšnis wehl peenehmās. Bet te Garons us reis isžehlās un, dušmās duhres rahdidams, eesauzās: „Waj nerimšee! Juhs esat kà šwehri. Juhs esat nekreeđini pret školotaju, tadehl ka winsch ir labs. Ja winsch juhs šistu, tad juhs leektos kà ņuni. Juhs esat gatawi bahbas. Pirmo, kas winu atkal kaitinās, es šagađišchu ahrā un išdaušišchu winam sobus, ari tehwa klahbtuhņē, to juhs man drošchi ween warat tizet!“ — Wiši zeeta klušu. Ai, zik škaišts bija Garons ar šawām šwehrošchām azim! Winsch bija kà šadušmots lauwa un usluhkoja droščachos weenu pehž otra. Tee nolaida azis. Skolotajam eenahkot, wišs bija klušu. Winsch apškatijās, glušchi išbrihņiiees. Bet Garonu nošartušchu un dreboščhu eeraugot, winsch tam miħligi it kà braħlim teiza: „Es tew pateizos, Garon.“

Ja, Garons ir tas labakais. Winu wiši miħlo.

Amiřchis, tulf. Drawneets.

Paruna. Labam laba flawa.

44. Weenteesitis.

1. Winu wiši šauza par Weenteesiti.

Tas gan nebija wina krusťits wahrđs, bet tā winu eesauťaja glušchi nejaušchi un tihri nemanotās pahrgahja wišu mutē, tā ka neweens wina wairs zitadi nešauza. Bāts Weenteesitis, pehž jawa wahrda Žahnis, ari tikťahl aprada ar jauno nošauķunu, ka katrreis us winu atšauzās.

Ar šawadu ilgošchanos un neišprotamām trihām Weenteesitis gaidija peenahťam deenu, kad wajadšēs eet us štolu. Bija ir tā kà bahšas: kà tur ees? Tur buhs daudš behrnu — waj tur winu nesobos, tāpat kà te mahjās? Šchitee behrni wismaf pašihťami, — war par winu neekeem un mulkošchanos tiktai pašmeetees; bet tur buhs šwešchi, un nesin, kahdi tee buhs? . . . Zitadi — bija ari klušs preeks: tur warēs daudš ko mahžitees, nebuhs wairs jatrihž drehgnajā rudens wehja klajā laukā pee zuhťam, kas ar waru lauščas te us blehņam, te us mahju; nebuhs wairs jadšird tahdi bahreeni, kà no pamahťes un brihšcham ir no tehwa.

Pirmdeenas rihtā, kad wajadšēja šahť šwarigo gaitu, Weenteesitis jau agri bija augščā. Pahra reišes winsch panehma lašamo grahmatu un, us laimi

uffchirdams, mehginaja lafit. Ja, par lafifchanu jau winam nebija daudš ko raijetees: gahja jau — reti tikai, ja kur fametās pee kahda ſawada pilſehtas waj upes wahrda. Un bija jau ari daſdji wahrdi tahdi ſawadi, te tā kà paſihštami, te jozigi-ſweſchi, peemehram: Kalkuta, Bombaja, Miſiſipi, Bramaputra. Statees — Bramaputra! un ap winu dſihwojot tahdi bruhngani zilweſi un runajot pawiam ſweſchadā mehlē! Ja, un par wiſām ſchitām weetām warēs ſkolā dabut tuwafas ſinas. — Par galwas gabaleem ari Weenteeſitis nebehdaja, tos winſch prata, tikai par reiſes rehkinu uſnahza maſas ſchaubas: luht, pee teem leelafajeem ſkai- leem, ſahot tā no ſeſchreiſ ſeptini, gluſchi til ſtaidri negahja, kà wjadſetos; ne- wareja brihſcham uſtert pareiſo iſnahtumu. „Bet warbuht wehl tiktahlu nepraſis — un, redſ', winu ſehtas Karliſ ari wehl mahžas reiſes rehkinu, kaut gan jau treſcho ſeemu jaeet.“ —

2. Lihdš ar gaiſminu winſch jau bija ſataiſjees; winam bija jaunās, dſeltenas paſtalas, ari ſwahrki un biſkes bija jauni, no peletas, zeetas wadmalaſ; tikai ſepure bija ta pati wezā, gandš nonehſatā; pehž jaunās bija janogaida lihđſ tuwejam rudens tirgum, kad tehws ſolijās nopirkt. . .

Diwi pajuhgi ar gultām, drehbēm, maiſes kaſitēm un tſchetreem ſkoleneem iſbrauza pehž brokaſtim no Klabataneem. Lihđſ ſkolai bija werſtis tſchetras ko braukt.

Bailigi bija Weenteeſitim ap ſirdi, kad tā peepeſchi atradās kopā ar leelu baru behrnu leelā, gaiſchā iſtabā, kur nebij weetās ne aiſeet nomaluſ, ne iſſar- gatees no tikdaudš ſtateeneem. Wezatee ſkoleni, kaſ nebija te pirmo reiſi, bija beſgala droſchi, ſmehjās, gruhſtijās un troſchnoja, kaut gan ſinaja, ka ſko- lotajſ turpat aiſ durwim. Tikai pirmſeemneeki iſturejās rahmi kà jehrini, ſtahwe- dami kaut kur pee ſeenās, waj pee ſaweem atwedejeem atſpeebuſchees.

Sahtās pahrklauiſchana — wiſpirmš no jauna atrahtkuſcheem pirmſeem- neekeem. Daſcheem gahja deeſgan ſlikti: laſot metās un metās kà zelmdš, ſkolotajſ aiſween ſazija preeſchā. Diwas maſas meitenes pat ſahka raudat no behdām, ka eet ſlikti, un no uſtraukuma. Preenahza ari Weenteeſiſcha reiſe noſtahtees pee ſko- lotaja galda un laſit wina grahamatā. Galwā winam ſahka dunet, winſch pats dſirdeja, ka balſ laſot dreb; tomehr laſit wareja weegli, gahja pat warbuht par daudš ahtri. ſkolotajſ wehrigi ſehnā paſkatijās un bija ar wina praſchānu loti ar meeru.

„Nu, mehš jau ſatikſim labi,“ winſch paſmeedamees teiza un peefihmeja Weenteeſiſcha wahrdu. Un kad winſch weegli uſlika wezo roku uſ druſku trihjoſchā ſehna plezu, tad Weenteeſitim bija brihniſchki ſawadi ap ſirdi. Uzis winam palihpeja aſaras, paſcham neſinot, kapehž, un winſch juta, ka ſkolotajſ, kurſch winam lihđſ ſchim bija ſweſchš zilwekš, no kura bija pat druſku bailes, tagad winam uſ reiſ tizis beſgala paſihštams un mihtſch, kuram winſch gataws fatrreiſ paklauſit un darit pa prahtam.

No tehwa ſchkirotees, kurſch winu bija atwedis uſ ſkolu, Weenteeſitis gan neraudaja, bet tā ſawadi tomehr winam bija. Brihnumš — ari tehws tagad bija it kà mihtlaſ, un winſch ar ſirſnibu ſkuhſtija tam roku.

3. Kad pehž ſtundu beigām wezatee ſkoleni druſhmām ween dewās no klaſes ahtrā, kaiminu Karliſ, Weenteeſitim gavam eedams, parahdija uſ to ar pirktu un teiza ziteem ſehneem:

„Waj ſineet ko — ſchitais ir muhju Weenteeſitis.“

„Kā? Weenteesītis?“ ziti eeprašījās.

„Jā, tā mehš wīnu mahjās šauzam.“

„Weenteesītis — jozigi! Sautšim mehš ar' tā,“ weens teiza.

„Weenteesītis! Weenteesītis! Lai eet!“ atšauzās ziti.

Weens no sehneem, rejnīgs, tukls puika, kuruš gahja ziteem eepatašch, peenahja wīnam kļah, šanehma aij deguna un pawilka kreetni uš preešču, teikdams:

„Weenteesīt, eesim ahrā!“ Tad wīnšč šmeedamees iſgahja no klases ziteem pataš.

„Duhš, kaħds tas Karlis!“ Weenteesītis pee ſewis nodomaja, ſarkdams par ſawu apkaunojumu, jo wīnšč redſeja, ka klase palikušchee druſku ſmihneja. „Lai nu mahjās ſauttaja ſchā waj tā, bet kam te ſkolā wajadseja to teikt?“

Weenteesītim ſkolā gahja labi. Ušdotās mahzibas wīnam nedarija nekahda gruhtuma, un wīnšč tās katrreij prata. Skolotaja laipnais ſkateens, eedroščinofchais wahrds un galwas pamahjeens bija wīnam aišweenam jauns ſkubinajums wīſu uš labako iſmahzitees un dewa wīnam ſirdi tahdu preeku, kaħdu wīnšč lihds ſchim waj wehl nekad nebija ſajutis.

4. Aukſtā ſeema ar ſneega puteneem un ſtarainajām ledus palmēm logds bija jau garam. Saule jau ſildija labi ween, ſewiſchki ap pusdeenām.

Kahdā rihtā ſehni bija ſakehruſchi preeščnamā eefreħjuſchu ſihliti. Putniņšč nu gahja no rokas rokā, lihds beidsot tika pee Karla.

„Doſim kakim!“ kaħds puika eesauzās.

„Palaidiſim iſtabā walā, tad redſes, kā kakis joſis wīnai pataš,“ Karlis peekrita.

„Doſim! Atneſeet kaki! Nu buhs joki!“ ziti troſchņoja.

Daſchi puikas riſchus ween aiſſreħja uš ķehki, un nebij ilgi jagaida, kad ſurukš ſtepa leelu peleku runzi. Karlis pazehla putniņu wīnam pretim gaiſā. No eesahktuma kakis bija meegains un weenaldſigs; bet tad wīnšč neſeja rokās peepeschi ſakustejās, un wīna ſalģanās azis eesaiģojās.

Neſin, kas notika Weenteesiſcha dwehſelē. Peepeſchi wīnam uſmahzās kā bailes un reebums, duſmas un neiſprotams ſchehlums. Duhš, nelainigais putniņšč — pahzreētis ſeemas ſalu un badu, un nu kakis wīnu ehdis . . .

„Dod ſchurp putniņu!“ wīnšč eesauzās un ſakehra Karla roku. „Laid walā putniņu!“ un tihri kā iſmiņums ſkaneja wīna balſi. Karlis atgruħda wīnu ar otru roku, bet Weenteesītis neatlaidās: wīnšč metās no jauna pee pretineeka, rauſtiņa to aij ſwahrku malas un ſita tam pa ſeju — gluſchi kā neſamanā. Karlis tika niſns: wīnšč nometa putniņu, ſatwehra Weenteesīti abām rokām pee plezeem un gruħda to atmuguriſti. Puika krita, ar galwu pret muħra ſtuħri atſiſdamees. Wiſi apkaħrſtahwoſchee behrni bija palikuſchi gluſchi kluſi. Kakis ſuruka rokās ſahka ſpahrditees un plehſtees. Puika newareja wīna ſaturet un palaida walā. Pahra leħžeendš wīnšč bija iſtabas faktā un peħz brihtina murdedams, ar ſihliti mutē, iſlawijās pa atweħrtajām durwīn.

Weenteesītis leħni peezeħlās; wīnšč bija bahls un ap luħpu faktineem wīnam rauſtijās.

„Redš, kā dabuji!“ ſurukš pirmais pahrtarauza kluſumu. „Kas tew bija dalas! Waj tas bija tawš?“

Beepeſchi, kà uſ mahjeenu, ſahka troſſchnoi wiſi klahtejoſſchee ſkoleni. Ziti runaja par labu Karlim, ziti winu noſodija un aiſſtahweja Weenteeſiti.

Knada apkluſa tikai tad, kad eenahza ſkolotajs. Kaut ari Weenteeſitim galwa ſtipri ſahpeja, ſuhdſet winſch tomehr negribeja. Bet ziti ſkoleni ſkolotajam wiſu iſſtahſtija, un iſnahkums bija tahds, ka wiſi kata barotaji dabuja ſtipru rahjeenu ſamas zeetſirdibas dehl, un Karlim beſ tam wehl, kà wezafajam ſtarp wineem, bija jaſtahw peh3 ſtundàm faktà, neraugotees neko uſ wina ſpihtigi-duhſchigajeem peerahbijumeem, ka winſch nebijis kildas zehlejs. A. Sauleets. (Saiſſinat.)

45. Kildas.

Es ſchoriſt ſakildojos ar Koretinu! Rakſtiju. Winſch man newiſſchus peeduhràs ar elkoni, un man gadijàs rakſtã kletſis. Es ſaduſwojos un teizu winam neſmuku wahrdu. Winſch ſmaididams atbildeja: „Neefmu to tihſſham darijis.“ — Sinaju, ka winſch nemelo, bet man nepatika, ka winſch ſmaidija, un es domaju: „Winſch lepns, ka dabujis godalgu!“ Gribedams atreebtees, es winu tã pagruchdu, ka winam weſela lapas puſe bija ſabojata. Winſch, gluſchi noſarzis aij duſmàm, man ſazija: „Tu to dariji tihſſham!“ — un pazehla pirkſtu. — Skolotajs paſkattijàs uſ muhju puſi, bet Koretins atwilka pirkſtu atpaka. Winſch teiza: „Es tewi ſagaidiſchu ahrã!“ — Es kaunejos, duſmas man pahrgahja. Nè, Koretins to newareja buht darijis tihſſham. Es noſchehloju tagad ſawu nelahgo iſtureſchanos un domaju, kahdu padomu tehws tagad man buhtu dewis. — „Waj tew netaijniba?“ — „Ja.“ — „Tã tad noluhdſees.“ — Bet to darit man nebija duhſſchas, es kaunejos paſemotees. Es paſkattijos paſlepeni uſ winu, un teizu jew: „Sane-mees duhſchu“, — bet wahrdi: „Beedod man!“ — tee aiſſkehràs man kaſkã. Ari winſch brihſcheem ſahnus uſ mani paſkattijàs, bet bija, kã likàs, wairak apbehdinats nekã duſmigs. Bet tad es winu uſluhſtoju ſpihtigi, lai rahditu, ka man naw hailes. — Bet es biju nemeerigs, noſkumis un nedſirdeju wairs, ko ſkolotajs teiza. Beidsot iſgahjam ahrã. Biju uſ eelas weens un redſeju, ka winſch man ſewo. Es apſtahjos un ſagaidiju winu, turedams linejalu rokã. Winſch tuwojàs, es pazehlu linejalu. — „Nè, Indriki,“ winſch ſazija, ſmaididams un line-talu pee malas bihdidams, „buhſim draugi kã lihds ſchim.“ — Es ſtahweju brihtinu ijbrihnejees, tad ſajutu, it kã kahds man pagruchtu pee plea, un es atrados wina rokàs. Winſch mani ſkubpſtija, ſazidams: „Mehs neplehſſimees jawã ſtarpã, waj ne?“ — „Nekad wairs, nekad wairs!“ es atbildeju. Meh3 pilnã meerã iſſchikhrãmees. Bet, mahjàs pahrahtot un tehwan wiſu iſſtahſtot, biju domajis darit winam preeku; tehws turpretim ſkattijàs duſmigi un teiza: „Tew pirmam wajadſeja ſueegt roku, tadehl ka tu biji wainigs.“ „Tew newajadſeja pazelt linejalu pret beedri, kurſch par tewi labaks.“

Amiſſchis, tulk. Drawneefs.

Parunas. Bahrdliba krufa, laipniba rafa. Duſmas firds neprot, kas labs, kas ļauns.

46. Satiziba.

Wiſi man labi bija,
Ja es pati laba biju;
Wiſi man naideneeki,
Kad es naida zehlejina.

Labi ween es dſihweju
Ar wiſeem lautineem, —
Ja tee manis neredſeja, —
Zeles mani peemineja.

Rihhta raja noškaloja
 Rojšču seedam putefliščus;
 Es aišmirju launu wahrdu,
 Labu wahrdu dširdebama.

Kur šahjina nemetās
 Zelmainā lihđumā?
 Kur waininas nedabuja,
 Kad gribeja neezirat?

Tez, upite, gana strauja,
 Nemet leela lihđumina;
 Audi, mahšina, gana škaišta,
 Remin žita šahjinām.

Lautas bšeemas.

47. Ekšamens.

1. Agrs wafaras rihts. Lejmalneeku Peteris, panehmis wišas šawas šchodeen wjadšigās leetinas, išnahza pa garo Lejmalneeku olnizu uš leelzeta. — Šchi deena bija preefšch Petera loti šwariga: wišch nule kà bija beidšis draudšes školās kurju un gahja šchodeen uš školu, uš tara klaufibas ekšamenu. Sawads neparastš nemeers nedewa un nedewa Peterim meera.

„Kad tiš es neiškrihtu zauri?“ jau šimto reiži ušmahzās Peterim šchis breefšmigais, nepanešamais jautajums. „Ko tad teišs mahte, ko . . . ?“

Uu wišch mehginaja atminetees, ko gan wiššliskati šin, bet atmina neklaufija, un toteešu nemeers it kà augtin auga; . . .

„Naw jabihštas — tad wišs ees labi; wiži nolikšit ekšamenu!“ Peteris atminejās školotaja wahrđus, ko tas bij teizis preefšch pahris deenām, kad atlaida Peteri lihđš ar ziteem školeneem, atpuhštees preefšch ekšamena . . .

Peteris jau nebijās; no ka tad lai bihtos? — Bet taišni šchitee školotaja wahrđi bij tee, kas šazehla wina dwehšele gruhtu nemeeru.

Šchis diwas brihwdeenas, ko školotajš bij nolehmis atpuhtai, Peteris bij wehl wairaf mahzišees nekà žitām deenām. Bet jo wairaf wišch mahzišās, jo winam lišās, ka mafaf šin . . .

Peteris atminejās, tas bij wafar wafarā, kad wišch weens pats nofehđās pee kuhšs uš sehštas un atkahrtaja wehšturi; winam nedširdot bij peenahkuši mahte ar peena šlauzeni weenā rokā, ar otru weegli noglaudija Petera mihtštos, pelekos matuš.

„Nu, dehlin, waj wišu šini?“

Peteris šatruhtās un nesinaja, ko atbildet.

Un mihti glahštidama Petera galwinu, mahte turpinaja: „Nu, dehls, reiš buhs ta škola galā. — Tehws jau ari šen gaida, kad tu warešš mums palihđšet. — Šchodeen pat meitai bij jaeet gands . . . mahjās ar darba deejgan. . .“

Peterim lišās, it kà kahšs buhtu špehji šappeedis wina kruhtis, tà ka winam nahzās gruhti pat elpot, — un neluhgtas ašaras ar waru špeedās wina ažiš. Kà nešpehtā Peteris, peešpeedis galwu pee mahtes kruhtim, wadajaja neapturami, ruhgti . . .

„Merandi, dehlin, ko tur lai dara . . . Deejgan ilgi jau ešš gahjīs školā,“ mahte meerinaja. „Ša jau nu ween mums buhtu eespehjamš, mehš jau šuhtitum tewis školā, žil tiš ween tu gribetu . . . bet ko tur lai dara, — newaram eespeht . . . Rihhta ar, dehls, buhs tew jaeet kahjām uš školu, širdšineem naw walaš. . . pats darba laišs. . .“

„Gan es aišeešču,“ Peteris šchukšteja waudadams.

2. Gešahkās mutiski ešfameni. Peteris šehdeja kahdā no pehdejeem klašes šoleem. Solu preekšhā atradās ar šalu apšegu pahrklahts galds, ap kuru šehdeja wairaf školotaju.

Azis nenowehrsdams, Peteris šekoja katrai pahrmainai, kas notika pee šalā galda, ar waru zenjdamees apšpeest špehjos širdšpufšteenus.

Iššauza weenu, tad otru, trešču Petera beedri pee šalā galda. Ar dru-
bšchainu uštraukumu wiņš šekoja ikkatram jautajumam, uš ko teem nahzās atbildet.

Ahrā bija gaišča, šaulaina deena, bet zaur baltajeem logu aištareem šped-
dās klāšē tika blahšma no wiša ta špošchuma, kas waldija ahrā.

Iššauza atkal weenu Petera beedri, taišni to, kas winam šehdeja lihdsās.

Peteris nodrebeja. „Tuhlin, tuhlin iššauks ari mani!“ winam eeshah-
wās prahtā, un wiņš manija, ka winam šakta drebet zeli. Šanchnis wišus
špehšus, wiņš mehginaja atturetees šcheem drebuleem pretim un mehginaja atzeretees
šaut ko no eemahžitā kurša, bet tas neišdwās, Peteris nesinaja neta, — un
wiņš juta, ka ašinis winam šakšrehja ar šahalti galwā.

„Zauri, zauri, — iškritis zauri.“ kahds it kā dšeedat dšeedaja Petera
aušis

3. „Dejmalneck!“ dohji atšitās klāšes šeenās.

Peteris it kā šastinga un palika šehdot. Tikai pehž dašcheem azumirkleem
wiņš peezehlās un drebošcheem šoleem, gandrihš waj šfreeschus, dewās
uš šalo galdu. — Bet tad wehl bij jagaida. Un gruhti winam bij gaidit,
zeli tā ween drebeja. Ta bij waj wešela muhšchiba, un ne tikai daščas minutes,
ko Peteris pahrsihwoja, šahwret pee šalā galda

Bet tad nahza jautajumi.

Un Peteris atbildeja, no šahčuma tā nedrošči, kā baididamees, bet tad
arweenu noteiktaki, pareišaki un drošchaki.

Un pehž katra pareiši atbildeta jautajuma šawads, laimigs meers eeshagās
wina dwehjelē. — Ja, wiņš laikam šinaja, šinaja wišu, ko winam prašija. Bet
jautajumi, kā pihdamees žits zaur žitu, nahza arweenu gruhtaki un šarešchi-
taki. — Bet Peteris tos šaprata. Nebija wehl jautajums pilnigi išteikts, kad at-
bilde, nesin no kureenes jau bija radužees Petera galwā.

Kā brihnumš auga wina dwehjelē pahrlēeziba, ka wiņš šin, šin wišu
Un leelais uštraukums pamāšam nošuda, išgaiša, palika tikai weegls, patihkams
ušbudinajums.

„Labi, loti labi!“ teiza šwešchais školotajs ar ušpletscheem un šelta pogām,
un Peteris juta, ka školotaja šmaidošchais škateens winu it kā glahštit glahštija.

Tad winam wehl lika šahštit par šenajeem warageem. Peteris šahštija.

Wina azis mirdšeja šawadā ušbudinajumā, — winam likās, ka wiņš paš-
reij redš, kā waragi peld šawās weegļajās laiwinās pa štraujo Dnepru, š p e h ž i-
g e e m š i t e n e e m e e m e h r k d a m i aires pušojohā uhdeni. Naht wilnis
pehž wilna un šitās pret laiwinu malām, reiju reišem eeshlahfdamees pahri ma-
lām laiwās! . . . bet waragi airē. Brihwi, špehžigi kleeđeeni atbalsjojas klinšchai-
nōš Dnepras kraštōš

„Deešgan!“

Peteris nošehdās.

Školotaji šarunajās šavā starpā, ušmešdami reišēm winam laipnus šlateenus. Peteris juta, ka tee runaja par wīnu, un winšch nesinaja waj raudat, waj ņmeetees aiš leela preeka.

Šeenahža wina školotajs un runaja ar wīnu par labām, šaprahtigām atbildēm, bet Peteris dširdēja to tīkai kā šapni . . .

* * *

4. Šwina krešļa jau pahrkahļa laufus un birstalas, kad Peteris nogreešās no leelzeta garajā Šejmalneeku olnīžā.

„Netad tu wairs neeēši uš školu!“ kā ar ašmuru eēšitās Šetera šmadšenes, un wišas laimīgās juhtas uš reiš pašuda no Šetera dwehšeles. Wīnam uš reiš wairs negribejās eēt mahjās, un winšch, noguris no eēšchanas, nošchdās uš olnīžās šehtas.

Bahla šchwihtra pee debešim rahdija to weetu, kur bij nogrimuši špošchā šaule — aišpeldejuši jau tahlu šavā šelta laiwinā, — un rihtā, kad wina pameētis laiwīnu, Šeterim buhs jau zita gaita, zitas ruhpes . . .

Dšihwi winšch atminejās wišas šawas šchis deenas juhtas, atminejās pat to wismajako neēzinu, ko šchodeen bij peedšihwojis; wehl reiš un wehl reiš wīnam gribejās wišu šcho pahrdšihwot, tīk patihkams, tīk miššch wišs tas bij wīnam palizis . . . bet uš školu winšch wairs newarēs eēt. ņaras ar waru laušās Šetera ažiš. Kā nešpehtā winšch nomētās wehšajā, rašas pilnajā šahlē, un wehl ilgi atškanēja wina šchaukšteeni klušajā pawajara nakti . . .

J. Satnīte.

48. Dehla atwadishjanās.

„Mahmulin, dširdi: jau nošita trihs!
Laišs nu ir zeltees, un autees, un poštees;
Mahmulin, dširdi: jau nošita trihs.
Tahļajā zelā man jadodas drihi.“

— „Pašaidi, dehlin, kad išaujis rihts:
„Naktis ir tīk tumšchā . . . Kur tumšā tu braukši?
Pašaidi, dehlin, kad išaujis rihts,
Šan jau, gan peenahšs drihš šchkišchānās brihd's.“

„Šimu tīk laimīgš! tīk weegliš man prahtis!
Špahrni ja buhtu man, špahrnōš es laištos:
Šimu tīk laimīgš, tīk weegliš man prahtis, —
Mahmin, es redžu, tu raudat šahž?“

— „Weena, dehls, weena nu palikšchu te,
Kattinā šchaurā, štarp melnajām šeenām;
Weena, dehls, weena nu palikšchu te,
Truhkums kur perinas pašpahrnē.“

„Pažeetees, mahmin! drihš aištežēs laišs:
„Reganto poštu uš purwu tad trentšim;
Pažeetees, mahmin, drihš aištežēs laišs —
Laimē muhs aplamps kā šedonis maišs.“

— „Šeedona šapni, dehls, šmilts man duš,
Atkizis weenigi šapnis par tōwi;
Šeedona šapni, dehls, šmilts man duš,
Širdi, kā kapšchā, wišs nu ir klušs.“

„Nejuhro, mahmulin, neskumdinees:
 Bazaule taps wehl dijscha un plascha;
 Nejuhro, mahmulin, neskumdinees:
 Reba us muhschu tad schiramees.“

— „Brau, manu dehlin! lai Deews stahw tew klast!
 Sche . . . nem scho wihstotli . . . buhs tew us zela . . .
 Brau, manu dehlin! lai Deews stahw tew klast!
 Nahz tif, tad mirschu, man apglabat. —“

£ l u d o n s. (3f „Utraitnes dehls“.)

III. n o d a k a.

Dsihwê un darbâ.

49. Brihnumu wegis.

Reif krusstehws Zekabs muhs aizinaja pee fewis zeemâ, apfolidams mums dot wegi, pee kura strahdajuschy kahds tuhstots zilweku.

„Wegis buhs wismaj basnizas leelumâ,“ domajâm, us krusstehwu eedami. Nonahkuschy wina mahjâs, bijâm pahrssteigti, ka wifur walda parastais klujums. Krusstehws eedewa katram pa wegin, bet tee nemaj nebija leelaki kâ ziti: Mans brahlis newareja nozeestees un jautaja: „Krusstehw, kur tad apsolitais wegis?“

„Tew rokâ,“ krusstehws atbildeja. Mehhs nesapratâm. „Kosehstatees un us-klausatees!“ krusstehws teiza.

„Lai dabutu wegi, wajag wispirms kweeschu. Lai kweeschus isaudfinatu, tee jaeeschj femê; kad tee ifauguschy un nogatawojuschees, tad japlauj, jakul un jatihra. To newar ifdarit bes arkleem, ezechâm, ifkaptim, grahbekleem un spri-guleem. Lai schos rihkus pagatawotu, jastrahdâ daudj zilwekeem.

Bet ar to wehl wegis naw gataws. Kweeschy jafama. Tam noluhkam jazel fudmalas. Wilti jamihza, jaraudsê un jazep krahjni. Krahjns zelschanai wajag afmeku, keegelu, mahlu un kalku. Krahjns kurinafchanai japeeghdâ malta. Tur strahdâ atfal daudj zilweku rokâs.“

„Nu, krusstehw, buhs jau wairak nekâ tuhstots zilweku,“ mehhs ifsauzamees.

„Neefnu wehl heidsis,“ winisch meerigi atbildeja. „Wegin wajaga peena, kô dabujam no gowim. Tâam jazel kuhtris, jagahdâ feens, tâs jabaro un jaslauz. — Pee wega peeber zufuru, kô wed no fweeschâm malâm gan kugeem, gan pa dselszjeku. Tur strahdâ kugu un maschinu taihitaji, kugineeki, dselszjela strahdneeki, eeredni un tirgotaji. Wiji tee strahdâ, lai juhju wegis taptu gahrdaks.“

Nu fapratâm, ka ehdâm teescham wegi, pee kura strahdajuschy kahds tuhstots zilweku.

Zultojums.

50. No rihhta masâ gaisminâ.

No rihhta masâ gaisminâ
 Mans tehtis lihbumâ ifgahja,
 Pee rokâs behritis powadâ,
 Pahz plezu lemejschi spihdeja.

Un kur winisch pa raju aifgahja,
 Div' sleedes jahle palika.
 Kur winisch aif kalaina nojuda,
 Muhl' zelmainais tihrumis kuhpeja.

Til šlts un glaimigs un glaudigs rihts!—
 Mana firds aigahja manam tehtinam lihds:
 Ar pukitēm, rajā kas maigajas,
 Pee tehtina kahjām ta pēglauščas;
 Ar zihruļi gaijā ta lidina
 Un džeemas pahr wīnu birdina,
 Un kad winšč noguris apstahjees,
 Mana firds pee fruchtim tam pēglaušjees,

Un kad winšč no darba pēkufis nahts
 Kā wehmina mihti aušis tam šchnahts
 Un meerinās wīnu, un drochjinās,
 Un wežās zeribas modinās,
 Ar kuzām mans tehtis aigahja
 No rihta masā gaijminā.

Andr. Upišs.

51. Ehrģlis un bite.

Reiņ biti, kura iščaklu medu krahja,
 It ni, inošči ehrģlis uirunaja:
 „Ko tawa mahšļa lihds, ko iščaklums wijs?
 Tew behdigs ir un paleef littenis!
 Pa tuhtstojchām juhs stropā darbojatees,
 Bet lai nu wehlat iščakir kahds,
 Kas tewis, kas ir zitas pastrahdats!
 Kahds preekš lihds muhšcha galam nostrahdatees
 Un lihds ar ziteem nomirt nesinā,
 Kā beigās nepaleef ne veemina?
 Kas eņ tu, ar mani šalihdsinot.
 Kad pahrnus plajchi šaweħjinot,
 Lihds mahkoneem uš augšču pazetos,
 Tad išbailes ween wišur kaišu:
 Wairs putni nedriħsti streer pa gaišu,
 Pat stirmas nerahdas wairs klajumds,
 Un gani modriģaki fargā ganamos.“
 — „Lai gods, tam nahtas gods!“ tam bite šaka:
 „Lai tew' jo projam uštur iweifu Deems!
 Bet mana muhšcha gaita zitabaka:
 Par wišpahrigo labšlahjibu ruhpotees,
 Es darbā nezeuščos no ziteem iščakirtees,
 Bet muhšu šchušnās redšot, apmeerinu prahtu,
 Kā winās pilite ar' mana medus klahtu.“

Prilows, tult. Fr. Adamowitšs.

52. Par džeedafschanu un darbu.

I.

Šchuħpo mani, mahmulina,
 Wahlodšites šchuħpuli,
 Lai es lofu walodinu,
 Kā loģija, wahlodšite.

Neveens mani ašrunaja,
 Neveens mani aišdšeebaja:
 Man' mahminka šchuħpojusi
 Laštigalas šchuħpuli.

Dandš deeninu muhšchina
 Žita šebra, žita lihģina:
 Žitā lihģimi padšeedam,
 Žitā šehri noraudam.

II.

Neteiz mani, mahmulite,
 Pa zeemeem štaģadama,
 Mana paicha kahjas, rolas
 Žiteits manu tikumiau.

Teiz, mahminka, darbu manu,
 Neteiz manu augumiau:
 Kas no mana augumina,
 Kad darbina nemahģeju?

Kas no leepas koplumina,
Kad seedini nejebeja?
Kas no meitas dailumina,
Kad darbina nemahzeja?

Uzis darba isbijās,
Kofas darba nebijās:
Kofas darba nebijās,
Sinajās padarot. Tautas bšeefmas.

53. Garà pupa.

Weenai mahtei bij diwi meitas: ihstā meita un pameita. Sawu ihsto meitu mahte loti islutinaja, bet pameitu ſpeeda pee gruhteem darbeem. Reij pameitai bij jalasa no pelneem pupas ahrā. Wina zauru deenu dšihwoja raudadama, kamehr tās no pelneem isdabuja, bet weena pupa tomehr bija aismiršusees. Pa nafti ſchi pupa bij iſauruſi lihds paſchām debefim. No rihta pameita bij pirmā kahjās; wina preezajās par garo pupu un uſlihda pa ſareem debefis. Augſchā wina eeraudſija maſu mahjiau ar puſſakrituſchu iſtabinu. Iſtabinā bij ſlims wezitis; tiſko pameitu eeraudſijis, tas ſirſnigi luhdsjās, lai iſkurinot pirti. (Slimais wezitis bijis Deews.)

„Ja, ja — tehtin; tiſ paſafi man, kur malka?“

„Malkas te, meitin, tuwumā naw; ej aij kuhtim, tur atradiſi ſaulis — kurini ar teem paſcheem.“

Bet pameita domaja: „Kā ar ſauleem lai pirti kurina! Labaſ tezeſchu uſ meſchu pehz malkas un pahrneſiſchu to uſ muguras mahjās.“

Drihſi malka bij pahrneſta, pirts iſkurinata. Wina eegahja pee weziſcha, ſazidama: „Tehtin, pirts nu gatawa, bet kur nemſchu uhdeni?“

„Tuwumā, meitin, uhdens nekur naw; ej aij kuhtim, eesmel wirzu un nem to par uhdeni.“

Bet pameita domaja: „Kā ar wirzu maſratees, labaſ tezeſchu uſ meſchu, uſmekleſchu awotinu un pahrneſiſchu to labako uhdeni.“

Kad uhdens bij ſaſildits, wina eegahja pee weziſcha, ſazidama: „Tehtin, uhdens nu paſildits, bet kur nemſchu pirts ſlotu?“

„Tuwumā, meitin, pirts ſlotas nekur nedabuſi; ej aij kuhtim, tur dabuſi weza ſirga aſti.“

Bet pameita domaja: „Kā ar ſirga aſti pehrtees, labaſ tezeſchu uſ meſchu pehz behrja ſareem.“

Kad pirts ſlota bij apgahdata, pameita eegahja pee weziſcha, ſazidama: „Tehtin, nu wiſs apgahdats, nahz uſ pirti!“

Bet wezitis ſazija: „Labpraht eetu, bet newaru paeet. Nem mani aij kahjām un welz uſ pirti!“

To dširdedama, pameita panehma weziti uſ plezeem un aijneſa to neſchus uſ pirti. Kad wezitis bija balts, tad wina to aijneſa atkal tāpat atpaſal gultinā.

„Klauſees, meitin, tazad gribu par tawu labo ſirſninu aijmaſat. Eij uſ klehti un nem no ſchirſtina ſihda drahninu; tiſ nenemi no ta ſchirſta, kur ſarkanaſis kakis wi ſū.“

Pameita panehma ſihda drahninu, noſahpa pa pupu ſemē un paglabaja drahninu ſawā klehti. Otrā deenā, uſ klehti eedama, wina atrada, ka klehts bij wilna ar dahrgām mantām.

Nu pamahte bij gaisã par to, ka pameita bagataka par ihsto meitu. Weidsot wina sagudroja ari ihsto meitu juhtit pa pupu uj debesim pehz mantam. Ihsta meita uslihda debesis un atrada to paschu weziti wezaja istabina. Wezitis luhdsas, lai iskurinot pirti.

„Ja, ja, kurinatu gan. Bet tew jau naw malkas.“

„Turumã malkas naw; ej ais kuhitim, tur atradiši kaulus, ko kurinat.“

Ihsta meita panehma kaulus un iskurinaja pirti. Nu wina eegahja istabã uhdeni prafit.

„Turumã uhdens naw; ej ais kuhitim, tur atradiši wirzu.“

Ihsta meita eesmehla wirzu un tad eegahja istabã pirts flotu prafit.

„Turumã pirts flotas nebuhs; ej ais kuhitim, tur atradiši weza sirga asti.“

Ihsta meita nolika sirga asti par pirts flotu un tad gahja weziti uj pirti aizinat.

Bet wezitis sazija: „Dabprahht eetu, bet newaru paeet. Nem mani ais kahjam un welz uj pirti.“

Ihsta meita panehma weziti ais kahjam un aiswilka to uj pirti. Kad wezitis bij balts, tad wina atfal panehma to ais kahjam un atwilka gultã atpakal. Nu wezitis ari winai sazija, lai ejot uj klehti un panemot no schkirstina sihda drahninu; tik lai nenemot to, tur sartanais kakis wirsu gutot.

Bet klehti ihsta meita panehma to drahninu, kur kakis wirsu guleja; jo ta bij daudj skaisstaka par to otru.

Dagad wina steidsas pa pupu semẽ un nolika sihda drahninu klehti.

No rihta ihsta meita pirmo reisi jawã muhshã peezehlas agri jo agri un steidsas uj klehti, dahrgas mantas skatitees. Bet lihds ko durwis atdarija, tad uguns wehrme isschahwãs pretim un aprija wisu ehku. Tautas pasata.

54. Tautas dseefmas par slinkumu.

Eim kalnãi, eim lejãi

Tik kalnãi, tik lejãi:

Mana pascha netikums

Wisur lihdsi wasajas.

Lai weizas, kas weizas,

Udichana man weizas:

Par trihs gabi zimdu pahri

Kã margoti nomargoju.

Wahrpsta srehja pee gultinas,

Wehrvejuu modinat.

Jau otrã nedelina,

Wehl pirmã kodalina.

Guli, guli, ganu meita,

Wisi darbi padariti:

Zuhka raka rahzentinus,

Kasa schkina kahpostinus,

Wista lokus israweja,

Gailis zirta schagariuus,

Suns satuhra uguntinu,

Kakis sweftu sakehrneja.

Guli, guli, tehwa dehls,

Saule lehja kahjgalã;

Talab tawõ kumelinsh

Pawasari stjugas ehda.

55. Girts.

1. Skolã Girts bij deesgan nebehdnis, bet apdahwinats un apkehrigs. Daudj-reis tai paschã deenã par mahzibãm to flaweja, par nedarbeem smahdeja. Bet tikpat usjlawa, ka smahdejumi sehnam ahtri firdi mekleja: — winsh bija juhtigs, dsihwõ; tik dsihwõ, ka beedri to dehweja par „uhdens jahli“, kas ne brihtina newarot riunt. Un tajnuiba! — te tas grosijãs sfolas jolã, te bija azis greeftõs,

te laukā, te atpakaļ pee darba. Bet zif šchis dedšigās azis pee darba kawejas, tik ari nekawejas welti: tad šchirgtais, apdahwinatais prahts darbojās ar šemēm. Nelaime tīfai ta: Girts daudšreij pee darba notekajās šchā tā šawā šchizlumā welti, darba gaitu tiššam šarautidams. Šhji: te winam bija darbi, te nedarbi! Laiku neiššchkehrst — to šehns nejaudaja eegaumet. Daudšreij školotajs gan eebilda: „Girt, dari laikā daramo darbu un neleezi tuhlin nepadarito pee malas tamdehš, ka azumirkli wehl zits kas eeschahwees prahtā; šcho beidši, šahzi tad to!“ Bet tas tai reijē . . .

Školā ejamais laiks bij Girtam jau aij muguras: bija iſgahjis šawas jeemas. Tagad winšch bija weenās mahjās par ganu, školas namam itin tuwu. Un tur, blakus školas dahršam, bija upite un upites malā, nokraujā, awotinšch. Te pee awota školotajis, šatīkdams reiſi Girtu ar šmelamo traufu, eeteizās: „Girt, tik es dšeru no awota, tik tu; bet, lušk, grahwitis notekai tahds aijaudšis; aijmilšums buhtu jaiſtihra, lai uhdens buhtu dšidrats: tas tezes jautrati, tihrišees labaki. Pa to paſtarpu, kamehr lopi pahrdšihiti un tewi ſauz ašaidā, tew teešcham laika iſtihrit. Dari to!“

„Ja, ja!“ Girts atteiza.

Otrā deenā Girts atnaht pee awota ar šchīpeli, grib durt --- nē! ſkat, kas par ſaļganu, naigu lihdažinu upitē! ta japakerſta. Kehra, iſkehrās — nenohēra; bija jaekt ašaidā, awotinšch palika.

Treſchā deenā Girts laikam buhtu padarijis, ja zits kas ſwarigats winam nebuhtu eejauzees ſtarpā . . . Bet zeturtā deenā winšch wairs eepreeſch ašaida nenahza, atnahza paſchā beenas widus laikā. Un ſkolotajis tai brihdi ſehdeja ſem oſola, ahrypūs dahrſa, laſdu pudura paehnā laſidams. Laſa, redš: Girts atſtahj lahpyſtu un nahks uš dahrſa puſi. Panahht gabalīnu, iſleez katlu pahr dahrſa ſchogu, it kā waizadams: „Waj dahrſā ir kahds, waj naw?“ Bet ka laſdu krumā ir kahds, to winšch nemana. Iſſkatijās — nebuhs neweena — ees dahrſā.

„Lai eet!“ ſkolotajis nodomā un neſaka ne wahrda. Pehz brihſcha nahks Girts atpakaļ, ogas ehšdams un — kā pametis azis — pamana turpat, ſoli peezi, ſkolotaju. Školotajis ſkatas uš Girtu, Girts uš ſkolotaju; abi nebilst ne puſchplehſta wahrda; bet kruhtis tik weenam, kā otram ſaželas wilni, ne duſmības wilni, nē, drihſati tos waretu par apkaunības wilneem dehwet: weens kaunejās, ka bijis tik ſlihts audſinatajās, kas daudš gribejis, maſ panahzis, kas welti nopuhlejees, titumības mahzības audſekna firdi bahrſtidams; otrs atkal noſarkdams ſa-plaka, ka tik neſchehligi ſawu labwehli krahpis, zitads aij muguras parahhidamees, nekā iſližees azu preeſchā. Un wiſu to brihdi abi zeeta kluju. Bet tad itin peepeſchi ſkolotajis pagreeſa muguru un likās tahlakti laſam. Ari Girts tuhdat ahtri apgreeſjās un aijgahja. Bet ſaſini Deews! Taiſni tas, ka ſkolotajis winam wahrda nebildis, kā nizinoſchi muguru pagreeſis, — tas tagad Girtu krinta. Tagad projam ejot wina waibſti pahrwehrtās: tee neiſtaroja wairs pirmitejās kaunības juhtas, bet drihſati zeetſiſchā, negoſchā piktumu. Pirmitt wehl Girts bija gataws ſkolotajam klahit eet un teikt: „Ejnu pahrſkatijees!“ bet tagad aij ſpihtības ween winšch to wairs nedaritu . . .

2. Tomehr wehlaſ, pee lopeem, Girtam ſchis piktums arweenu wairak, arweenu wairak noſlahba; noſkumis winšch tagad iſſkatijās, tahds ſawads, tur winšch ſtaigaja lopeem rinkti ween, drihſi ſita ar ganu rikſti pa ſemi,

brihsti wizinjaja gaisā, un tomehr pats ne sinaja, ne redseja, ko ar riksti darija. Kā tahds šapnotajs tur winšch nogrosijās, prahtodams: „Tas tatschu buhs gan besdeewigi bijis — deenas laikā ogās lihst? Un zif tas nelahgi buhs laikam iškatišes: školotajs turpat peezi šoki, wišu to redš, noškatas, un es pats neka nesinu, ka man aij muguras škatas, par mani smihņ? Un ja nu wehl watarā lopus mahjās pahrđšihšchu, tad jau no mahjneekem nekur wairs neglahbichos: Dee sobos mani par ogotaju, warbuht ari par dahrša lošchnataju, un mahte wišu to đširdēs; winai tas šahpēs, — wina, nabadšite, raudās, un to es newaru pazeešt, kad wina manis dehl raudatu.“

Ja, garā tagad nabadšihšch paredseja daudz ko, pat to paredseja, ka nule pat, warbuht, školotajs tahpi pa upites laipu pee wina šaimneeka šuhđset, tahds nedarbis ir Ģirts, lai peewalda jawu ganu. —

Bet watarā pahrđšinis lopus, Ģirts gaida, waj nahšs kas mahjneekem pahr luhpam, waj ne. Neka! mahjneeki nebilst ne wahrda. Tā tad školotajs naw wis teizis. „Zif winšch tatschu labs!“ sehns klušu eejauzās.

Otrā deenā pahrđšihš atkal lopus — kas tas? — školotajs patlaban pee rijas runā ar šaimneeku, ar mahjneekem.

„Nu wini sin wišu!“ tā winšch nodomā. „Un lihđš ko nu šaimneeks nahšs ištabā ašaidu ehšt, tad pirmais wahrds buhs tuhlin: Ģirt, ko tu tai školotaja dahršā dariji?“ Bet tawi brihnumi! Atkal tā nebija. Šaimneeks eenahza ištabā laipns, kā arweenu, un wehl pašmaididams eeteizās: „Ģirt, dehlš, ehdi nu, ehdi knašchi un leezees pagulet! Šchodeen tahds pawehšaks, lopi jalaišch agrafi, tuhlin pehž deenas widus ahrā.“ Ari ziti mahjneeki šanahza, un neweens ne wahrda par dahršu.

„Ai, nu war redjet gan, zif tas školotajs labs! Un es — kā tad es tahdu labumu atmaškaju? Ne awotina negahju ištihrit. Waj nu atkal otrreiz nenofeeģšchos pret winu? Nē! Tuhlin pakeršchu šchkipeli un eeschu!“

Ģirts ari teescham ajšgahja un tihrija awotu. Bet, tihridams, sehns it kā newiřot šchad tad pašchuhreja atpatak, pee šewis nodomadams: „Tas labi, ka školotajs tagad nenahšt, žitadi winšch gandrihš man waizatu: Ģirt, tu trihs deenas taišijees šcho neeka grahweli iřpost un nu tikai wareji šagubrot? Ja winšch man tā waizatu, tad man atkal fauns. Es nesinu, ko winšch man todeen padarijis: man tagad fauns ween ir no wina!“

3. Ģirts raka, nairi raka; šahrtee waigi darba karstumā twihka ween. Darbā nogrimis, winšch ašmirša uš brihdi šawas baščas par faunu, par wišu ko. Darbs jau šaldina pat ruhgtako brihdi! Bet lihđš ari turpat grahwitis buhtu pabeigts, te šahlē notšchautit; Ģirts, pazehlis azis, eerauga: školotajs kluřam peenahžis itin tuwu un šweizinas: „Labdeen, Ģirt! tas labi, ka tureji wahrdu, ištihriji awotu. Bet šaki man, waj tawa mahte ir ištabā? waj negul warbuht deenas widu?“

„Nē, wina negul wis; wina flehtš šchuj man jaunu kreflu. Waj juhs gribejat winai ko teitt?“

„Gribeju gan!“

„Juhš jau — es winai waretu pateikt —“ Ģirts štoštijās.

„Nē, nē, manpaščam jarunā!“

„Mihlais školotaja kungs, kad tīkai juhs mahtei negribat, warbuht, teikt, ko es todeen dariju? Man kauns! Es wairs nekad neešču ogās. Peedodat!“

„Girt! ir jau peedots. Man ir japeedod! Tapehž ween japeedod, ka tu pats ņawus nedarbus eši nošodijis. Neeweens ņods naw tīk leels kà ņirds apņinas ņods! To es tew ņkolà jau teizu, nu tu to peedņhwoji! Girt, paluhto uš ņcho awotu, kà tas aiņņkalo dugu pa tawu iņrakto grahwiti. Dari wišu muhņchu patał ņchim awotam! . . .

„Bet nu paaižini ņawu mahti — gribeju winu uš kaħdu deenu ņalihgt palihgà ogas nolaiņt daħrņà. Un wakarà, kad lopus pahrdņeni, atteži man pa- lihgà ogas iņmehrot. Tad mehroņim un ehdiņim abi diwi.“

Anņs Verchis-Puņņkaitis.

56. Žihna.

Ne, ņwejneeks maņà laiwinà
DroņĆs dņilà juħrà dodas!
Tas nahwes breeņmas nebeħdà,
Kađ bagats loms tīk rodas.
Lai weħtra, wilti kauž,
Uš augņchu ņwejneeks brauž!

Waj paņaul's weħtru biħdamees,
Gan rokas klepi liņim?
Ne, dņihwes wilnòs žihnotees,
Pee gala mehrta tīņim:
Waj freeina žihna
Naw laime gaidama.

Žr. Maħbergis.

57. Draudņiba.

I.

Ap 400. gadu pr. Kristus dņihwoja kaħdà piņeħtà breeņniģs, neņcheħliģs walbneeks, DionisĆs. Wiņi winu eenihdeja wina zeetņirdibas un neņcheħlibas deħl.

Reiņ DionisĆs lika apzeetinat kaħdu greeki, Meroņu, kurņĆ bija apņuhdĆets, ka gribejis winu nonahwet. Waldneeks pawehleja Meroņu krustà ņiņt.

„No nahwes nebiħstos,“ Meroņs teiza, „un ņcheħlastibas ari neluhģņĆos; tīkai dođi man trihs deenas laika, lai waru nofahrtot ņawàs dariņĆanas un at- wadiņees no ņawejeem. Ķihlām, ka nolittà laikà atkal eeradiģĆos, atņtaħĆchu ņawu draugu.“

„Labi, tawu weħleņĆanos iņpildiņchu,“ DionisĆs, wiltigi ņmaididams, teiza. „Dođu tew trihs deenas laika, bet ja taiņni peħž trim deenam nebuhņi atpatał, tad liņchu tawà weetà tawu draugu krustà ņiņt!“

Meroņs noģahja pee drauga, iņņtaħņtiĶa tam ņawu ņarunu ar DionisĶu un luhĶa to palikt wina weetà Ķihlām.

Wina drauģs peeneħma preeņņĶliĶumu, kaħwàs noweņtees uš zeetumu un eekaltees waņĆàs.

II.

Meroņs steiģĆus atņtaħja piņeħtu un dewàs uš maħĶam pee ņawejeem. Tee, dabuģuņĶi ņinat wina liĶteni, ņaħka gauņĶi raudat un luhĶoĶa winu atrunat no atpataleņĆanas. Bet Meroņs negribeja par to ne dņirdet un dewàs zelà . . .

Lai nonaħtu laikà, winņĶ ņteidĶàs, žiĶ ween ļaudaja. Te peepeņĶi ņaħeħ- lās breeņniģa weħtra; peħrņonis ņaħka ruħkt, leetus gaħja kà ņpaaneem. Upes pahrpļuħda un kraħĶdams draħĶàs lejup.

Meroņam bija ļadodas upei pahri. TīĶko winņĶ bija peegahĶis pee tilta, kaņ weda pahri upi, te warenà ņtraume tiltu ņalauga un aiņņkaloĶa projam. Me-

rofs ſkraidija gar kraftmalu ſchurpu turpu un ſauza pehz palihga, bet weltigi. Tuwumâ neredseja ne laiwas, nedz zita kahda pahrzelamâ.

Upe pahrzpluhda arweenu wairaf un wairaf, ta trakoja un krahza kâ juhra.

Merofs reds, ka palihgs nekur nerodas, bet ſaule jau pehzpusdeenâ. Tas ſin — ja lihds ſaules reetai netiks pilsehtâ, tad wina draugs beigts. ſmifis Merofs metâs trakojoschâ upē un, waronigi ar wilneem zihnidamees, laimigi ſaſneedſa otru malu. Slapjich un noguris winſch ſteidsjâs tahlaf. Bet tikko winſch bija pagahjis daschus ſolus, no meſcha iſſkrehja laupitaji un uſbruka winam.

„Ka jums wajag?“ Merofs teem uſkleedſa. „Man tikai kaila dſihwiba, bet ta man wajadſiga, lai atſwabinat u ſawu draugu.“

Laundari, redſedami Meroſa iſmifumu, apſchehlojâs par winu un ſahwa winam eet tahlaf.

Wehtra pahrgahja, leetus mitejâs. Karſtâ ſaule ſahka atkal bedſinat no-guruſcho zelineeku. Gaiſs bija breeſmigi ſpeedoſchs, bet tuwumâ neredseja nekah-das pachnas. Aij noguruma un ſlahpēm Merofs pakrita gar ſemi. Te peepeschi winſch iſdſirda tuwumâ burbulojam. Winſch aiſwilkâs lihds tuwejam pakalninam un eeraudſija tur dſidru awotinu. Atſpirdſinajees ar ſkaidro uhdeni, Merofs ſteidsjâs atkal tahlaf. Bet kofeem bija jau garas ehnas.

Te winſch ſatika diwus pretimnahzejus un dſirdeja, ka weens teiza: „Ne-laimigo jau aiſweda uſ ſoda weetu.“

Bailes pahrnehma Meroſu. Winſch ſahka ſkreet, zit ween jaudaja.

Merofs jau wareja redſet pilsehtas tornus, kurus ſeltija noejoschee ſaules ſtari. Ne tahlu no pilsehtas wahrteem winſch ſatika ſawu nama uſraugu, ſilostratu.

„Atpataf, atpataf!“ tas uſſauza Meroſam, „par wehlu. Tagad gahdâ labaf par ſawu dſihwibu. Sawu draugu tu wairs neglahbſi, winſch jau nodots bendēm. Winſch tewi gaidija lihds pehdejam azumirklim. Wina iſſmehja, teiza, ka tu winu peemahniſts, bet winſch tomehr netizeja.“

„Nu,“ Merofs teiza, ſteigdamees tahlaf, „ja mana pahrnahtſchana ari ne-ſpehs winu glahbt, tad eeschu wiſmaf ar winu kopâ nahwē. Tad launais Dionifſis newarēs ſazit, ka neeſmu turejis wahrdu, ka eſmu peewihlis draugu. Lai winſch reds, ka draugi mahk weens otru miſlet un weens otram uſtizetees.“

III.

Saule jau reeteja, kad Merofs ſaſneedſa pilsehtas wahrtus. Jau no tah-leenes winſch eeraudſija uſzelto krustu un ap to ſinkahrigu lauſchu baru ſaſtahju-ſchos. Winſch reds, ka wina draugu jau welk pee krusta. Speeſdamees lauſchu druſhmai zauri, winſch ſauz:

„Pagaidat, pagaidat! eſmu klaht pats, par kuru winſch galwojis!“

Aij brihnumeem lauſchu bars apkuſa. Ari bendes apſtahjâs. Draugi ap-kampâs un raudaja gan aij preekeem, gan ari aij behdâm.

ſchi wehſts tuhlin iſplatijâs pa wiſu pilsehtu un nonahza ari pee Dionifſija. Aisgrahbjoscho notikumumu dſirdot, winſch atmihkſtinajâs. Winſch lita atweſt abus draugus pee ſewis.

Kad Meroſu kopâ ar wina draugu turp noweda, Dionifſis, uſ teem rau-dſidamees, teiza:

„Zuhs ušwarejāt manu firbi. Tagad redsu, ka ir gan draudšiba un usti-
ziba. Ušnemat ari mani šavā beedribā un dodat man baudit vinas šaldumu!“

Atšahstijis A. Bahlinsch.

Parunas. Uftizams draugs reta manta. Kam draugi, tas bagats. Wihrs
un wahrds!

58. Peenahkums.

Jau švelpi, jau brauzeens mehrim tuvojas,
Uš žitām šleedēm tam ir jagreesčas.

Sargs atšahj šteigichus šavu buhdinu,
Lai pagreestu, kā wajag, brauzeenu.

Drihs brauzeens klah, tiš azumirkli laišs,
Sargš stahw pee štruhwes, bahls tam metas waigs:

Stary šleedēm —, brauzeenam turp nahtas eet, —
Winšch šavu behrnu redš, — naw laiša štreet

Wairs turp to glahbt, kas leekās šudis buht,
Un tehws uš peeres auffsus šweedrus juht.

„Weens zelsch wehl ir,“ tam prahtā eeshaujas,
„Nā behrnu glahbt tas weenigs atleekās.

Uš nepareišām šleedēm ratus greešt,
Tad šanemt šodu pelnitu un žeešt, . . .

Bet bojā eet war žiti — tuhštostchi —
Un azumirkli atrašt nelaimi.“

Un wihrām drebuki žaur kauleem štreen,
Nā žalta šichuhšta tam ap firbi leen.

Wehl diwi špehti winam kruhtis miht,
Lihds mihleštiba ušwareta triht.

„To newaru!“ winšch šten un štruhwi špeesch, —
Tehws šawam behrnam ratus wirjū greešch.

Tee dahrdedami garam aišštedšjas —
Pašr dšelszželšarga behrnu aiššwelas.

Jau brauzeens atkal labi gabalā —

Behrns neaiššfarts šehch šavā nodabā.

Un tur pee štruhwes štahw wehl jaštindšis

Žauns wihrs, bet — tagad winšch jau firmgalwišs.

59. Stuhрманis.

Pa juhru peld tvaikonis. Uš wina daudš pašafšeeru, ari ņeemas un behrni. Drihš wini nonahšs pee zela mehrka. Wiši jau nepazeetigi luhkojas, waj ne-
eeraudšis peestahntni. Ugušchā pee stuhres patš stuhрманis. Wišch plateem plezeem,
ņaulē nožepinatu, bruhnu ņeju, aukās noruhdits; wina mušfulainās, peeradušchās
rofas drošchi wada kugi.

Te no kajites isnahš uš deka kapteinis. Wišch pašauz matrosi un teiz:
„No apafschas nahš duhmi. Paluhko, kas tur ir.“

Matrosiš ņeidiš iņpildit kapteina pavehli. „Ugunsgrehšs!“ wišch kap-
teinim pašino. Tuhlit kapteinis trauz turp pahrlēezinatees par nelaimes leelumu.
Ugunsgrehšs nebija pamanits laikā, un tagad jau wišs kugiš leefmās. Breeņmigā
wehšts azumirkli ņinama wiņeem pašafšeereem. Tee pahrbijušchees. Mehgina
diehšt. Strahdā wiņeem iņvehkeem.

... Iņglahtbi! stuhрманis domā un preezajas ...

Sazelas wehšch, uguns peenemas. Jau deg kajišchu grihda. Leeņma lau-
schas zauri grihdai. Kajites palikt wairs naw eephejams. Seeweetēm un behr-
neem japaņreet uš zitu weetu. Mašchinists dara, ko waredams, lai tvaikonis
ņreetu ahtrafi. Bet breeņmas top ar katru azumirkli leelafas. Stuhрманis ween-
mehr wehl ņawā weetā. Sem wina wisleelakā uguns. No apafschas mutulo wiršū
melni kodigi duhmi, uguns ņwelme top weenmehr nepaneņamata; kuru katru brihdi
uguns war apnemt stuhрmana paaugstinajumu. Stuhрmanim naw eephejams
to ilgati išturet. Un tomehr wišch neatstahj ņawu weetu, wišch ņiu ņawu pee-
nahkumu — palikt ņawā weetā lihdiš pehdejam azumirklim.

Karštums top ik brihdi leelafs. Matrovschi ņagatawo deklus, pee kureem peefeet ņeeveetes, ja buhs jagahņčas juhrā, lai peldus glahbtos. Wihreeņchi nomet drehbes, ņagatawojas uņ gruhtu zihnu dņihwibas dehl. Kraņts tuwaki un tuwaki, maņņinas wiņas wehl kahtribā, wehl puņstunda lihds malai, no tureenes ņteids ar laiwām palihgā.

— Stuhрман! — kapteinis ņauz.

— Ko wehlatees? — wiņņ jautā, weenmehr wehl ņuhri wadidams.

— Waj wareet wehl iņzeest peežas minutes?

— Mehņinaņņu.

Bet leesmas tuwat un tuwat, ņwelme weenmehr breeņmigata. Mati ņuhri manim apņwiluņņi, ahdā ņaplaisajuņi. Wiņņ atwirņas noņt no uguns, bet neiņ-laiņņ no rokām ņuhres rata, tad deguma ņahpes wairs naw pazeeņchamas, wiņņ pahrmijas rokām. Wisapkaht duhmi, wiņņ neredņ neka ņawā preeņņchā. Bet dņird kapteina komandu: „Seeweetes un behrni preeņņchā! ņehņhatees laiwās! ziti lehzeet uhdeni, glahbjatees peldus!“ Iņglahbti! — ņuhri manis domā un preezajas, ka, ņawu peenahkumu iņpildidams, iņglahbis paņaņņeerus no nahwes.

Wiņi laimigi iņglahbās. Truhka tikai ņuhri mana. Waj wiņņ ņugi ņade-dņis, waj juhrā eekritis un noņlihzis — neweens neņinaja. Zulkojis Rihtins.

Kas dņihwibu baidas kihlām likt,
Pee ihstas dņihwibas newar tas tikt!

(Schillers.)

60. Dons Alonso.

Paņaul's juhras widū leele wilki
Sareez ņugi. Wiņi augņtee taudis
Glahbjas laiwās. „Kur ir dons Alonso,
Wuhju fuga mahzitaņs?“ tee ņauza.

— „Brauņat wejeli juhs, mani draugi,
Brahņi, radi!“ ņauza wiņņ ne fuga.
„Juhju peenahkums ņehal ņtundā beidņas,
Wans pailaban ņahkās. Nu ardewu!“

ņugi wiņņ nu meerinat tos ņeidņas,
Kas tur zihniņas ar nahwes moņām,
Klaujas winu grehku ņuhdieņhanu,
Peedob Deewa wahrdā. Grimņt tad lihds ar teeni.

G. Dānsbergis.

61. Masais ņkrihveris.

1. Wiņņ mahzijaņs draudņes ņkolā zeturtajā klaņē, bija laipns, diwpaņņmit gadus wezņ puiņens, melneem mateem un gaiņņu ņeju, wezatais dehlņ dņelņszela eered-nim, kurņņ ar leelu gimeni un maņu algu truhzigi dņihwoja. Tehws winu mih-leja un bija labs pret winu; bet kas atteezas uņ ņkolu, bija ņtingrs, jo dehlām bija pehz eepehjas drihs eestahtees weetā, lai pabalņtitu gimeni. Dehlņ bija uņzihtigs, bet tehws winu weenmehr mudinaja, lai mahzas. Tehws bija jau labi gaddņs, un gruhtais darbs winu bija padarijis nelaitā wezu. Domehr wiņņ, lai ņagahdatu gimenei pahrtiku, peenehma wehl daņņus leekus darbus, pee kureem daņņreiņ pawadija naktis. Neņen wiņņ no tahta apgahtibas weifala bija peenehmis darbu: bija jarakņta adreņes paņtelletajem, kuri ik nedelas dabuja peeņuh-titas grahmatas un laikrakņtus. Wiņņ dabuja rubli par 500 adrejem, kuras

bija jaraksta leeleem un glišteem burteem. Bet ņchis darbs winu nogurdinaja, un par to winņch baņchreij ņuhdejas.

„Azis man paleef wahjas,“ winņch ņazija, „ņchis nafts darbs mani pahraf nopuhle.“

Rahdu deenu dehls ņazija: „Teht, lauj man strahdat; tu ņini, es rakstu glufchi tapat kà tu.“ Bet tehws atbildeja: „Nè, dehls, tew jamahjas; tawa ņkola ir daudņ ņwarigaka nekà manas adreņes; man ņirds buhtu nemeeriga, ja es tew tik weenu ņtundu atrautu; es tew pateizos, bet nerunà wairs par ņcho leetu!“

Dehls ņinaja, ka buhtu weltigi, ja winņch mehginatu tehwu peerunat, un tapehņ nerunaja wairs par ņawu preekņchlikumu. Bet ko winņch darija? Winņch ņinaja, ka tehws taisni ap pusnakti beidņa rakņtit un atņahja darba iņtabu, lai eetu gulet. Winņch jau wairaf reiņes bija dņirdejis: tiklihdņ pulkņstens ņita diwpadņsmit, tad darba iņtabà krehls paņtuhmàs, un tehwa lehnee ņoli bija dņirdami. Reiņ winņch nogaidija, kamehr tehws bija gultà; tad kluņi apgehrbàs, eegahja lehnitinam iņtabà aiņvedņinaja atkal lampu, noņehdàs pee rakņtamà galda, uņ kura atradàs weņela laudņe baltu papira ņrehmelu un adreņu ņarakņts, un ņahka rakņtit, tehwa rokrakņtu patakdaridams. Un winņch rakņtija nudigi, kaut ari druņku baņchizi, un darbs ņežàs. ņhad un tad winņch berņeja rokas un tad uņņahka ar jaunuu roņibu, pa brihņcheem klaufidamees un ņmaididams. Bija jau norakņtijos adreņes par weņelu pusrubli. Tad winņch beidņa, nolika ņpalwu tai paņchà weeta, kur ta bijuņi, iņdņehja lampu un gahja uņ pirkņtu galeem atpatak gultà.

2. Nahkoņchà pusdeenà tehws bija loti mundrs pee galda. Winņch nebija neko manijis. Winņch ņrahdaja ņcho darbu kà maņhina, aprehņinaja to pehņ ņtundam un domaja pee tam pawijam par ko zitu; rakņtitàs adreņes winņch ņkaitija tikai otrà rihtà. Pee galda ņehbedams, winņch paņta dehlam uņ plezu un ņazija: „E, Julij, taws tehws ņpehņ wehl ņrahdat, tizi man! Divàs ņtundàs es wafar wafarà eņmu paņrahdajis pa treņchaj dalai wairaf nekà parafņs. Koka ir wehl weikla un azis dara ņawu peenahkumu.“ — Un Julijs kluņu pee ņewis domaja: „Labais tehws! Beņ pelnas es winam dodu wehl apmeerinajumu, — winņch juhtas jaunafņ. Nu tik uņ preekņchu!“

Labais panahkums puiņenu pamudinaja, un tiklihdņ pulkņstens nahkoņchà nakti noņita diwpadņsmit, winņch gahja atkal pee darba. Un tà winņch to darija wairaf naktis. Tehws neko nemanija. Tikai reiņ, pee wafarinam, winņch eesauzàs: „Naw iņprotams, kà tas nahk, ka mehņ pehbejà laika iņdedņinam tikdaudņ petrolejas!“ — Julijs ņatruhtàs. Bet tehws wairaf neko neteiza. Un nafts darbi turpinajàs.

Bet, katru nakti meežu trauzejot, Julijam nebija deeņan atpuhtas; no rih-teem winņch peeņehlàs noguris, un wafaròs pee ņkolas darbeem winam nenahzàs weegli paturet azis walà. Rahdu wafaru — pirmo reiņ ņawà muhņchà — winņch pee darba aiņmiga. „Tik droņchi uņ preekņchu!“ tehws winam uņņauza, plaukņtàs ņidams. „Pee darba!“ — Winņch uņtrauzàs un turpinaja darbu. Bet nahkoņchà wafarà un nahkoņchàs deenàs notika tas pats. ņahka eet wehl ņliktaki: winņch aiņmiga pee ņawam grahmatam, iņņehlàs no rihta wehlaiki nekà parafņs, mahzijàs grehti, it kà ar reebunu. Tehws, to redņedams, palika domigs un ņahka winam pahrmest. — „Julij,“ winņch tahdu rihtu ņazija, „tu wairs nedari ņawu peenahkumu, tu neeņi wairs tahds, tahds biji ņenaf. Tas man nepatihk. Neaiņmirņti,

ka gimene wiņas zeribas leef uš tewi. Ēs neefmu ar tewi meerā, waj šaproti?“ Pēe ūchi pahrmētuma, pirmā pateefi nopeetnā, puifens iūruhās. „Ja,“ wiņūch pats ūew teiza, „tas ir teefa, tā wairš neeet, maldinaūchanai jabeidūas.“

Bet tās paūūhas deenas wakarā tehws pee galda preezigs eeūauzās: „Ko domajat, es ūchai mehneūi ar adreūem eūmu nopelnijis 15 rublus wairaf neka pagahjuūhā!“

Pēe tam wiņūch iūwilka no kabatas ūaldumus, kuras wiņūch bija nopirzis, lai kopā ar behrneem ūwinetu ūcho labo pelnu, un wiūi loti preezajās.

Bet Julijs ūanehmās duhūchu un ūazija ūawā ūirdi: „Nē, nabaga tehws, es nebeigūchu tewi maldinat; es puhleūchos, pa deenu mahzidamees; bet es ari neūtahūchos ūstrahdat pa nakti preekūch tewis un preekūch teem ziteem.“

Un tehws atkal teiza: „15 rublu wairaf! Eūmu meerā. . . Tikai ūchis te,“ wiņūch norahdija uū Juliju, „dara man nepatiūūchanas.“ Julijs ūanehma pahrmētumu kluūu zeeūdams un apūpeeda aūaras, kuras winam ūapluhda aūis; bet pee tam wiņūch ūirdi ari preezajās.

3. Wiņūch ūanehma wiūus ūpehklus un ūstrahdaja jo projam. Bet weenmehr gruhtaki winam bija jazihnas ar nogurumu. Tā pagahja diwi mehneūchi. Tehws dehlu jo projam bahra un uūluhūtoja winu weenmehr jo wairaf ūaihūūis. Keiū wiņūch aiūgahja pat pee ūkolotaja, lai apwaizatos, un ūkolotajs ūazija: „Nu, tā eet, kā eet — tadehl ka wiņūch apdahwinats. Bet winam naw wairš tās labās gribas, kā ūenaf. Wiņūch ir meegains, ūchahwojas un neufmana. Rakūtu darbi ir ihūi, ahtri un ūliski uūrakūtiti. Ai, wiņūch waretu daudū labaf!“

Tai wakarā tehws dehlu panehma ūawrup un teiza winam tif nopeetnus wahrduš, kahduš tas wehl nekad nebija dūirdejis. „Julij, tu redūi, ka es ūstrahdaju, ka es ūaihūinu gimenes dehl ūawu muhūchu. Tu man nepalihdūi. Tew naw ūirds ne preekūch manis, ne preekūch taweem brahleem, nedū preekūch mahūtes.“

„Ai nē, nē, tā neteiz, teht!“ dehlš eeūauzās raudadams un patlaban wiūu gribeja iūteikt. Bet tehws winu pahrtuauza, ūazidams:

„Tu paūihūti muhūu ūtahwoūli, tu ūini, ka mums wiūeem janemas duhūchigi, lai tikūm zauri. Nedūi, es pats ūstrahdaju diwūahrtigu darbu, un man buhš jaūtrahda wehl wairaf. Ēs zereju, ka es ūcho mehneūi dabuūchu 40 rublu kā dahwinajumu no dūeūszela, bet ūchpriht man teiza, ka es neka nedabuūshot!“

To dūirdot, Julijs ūawu apnemūchanos neiūpildija, bet pats pee ūewis no-domaja: „Nē, teht, es neteikūchu neka; es patureūchu noūlehpumu, lai waretu ūstrahdat preekūch tewis; tās ūahpes, ko tew daru, es tew atlihūūinaūchu zitadi; ūkolā mahzihūchos wehl deeūgan, lai to waretu pabeigt; tagad wiūwairaf wajadūigs, ka tew palihdūu nopelniū maifūi un atweeūlinu tās puhles, kuras tewi nomofa.“

Un wiņūch ūstrahdaja tahlaf. Pagahja atkal diwi mehneūchi, un tajds bija puhles pa nakti, nogurums pa deenu un neūkaitami rahūeeni no tehwa. Bet lee-lakais launums bija tas, ka tehws pret dehlu kluwa weenmehr wehūaf, runaja ar ūcho, it kā ar nerahūnu dehlu, tikai reti. Un Julijs to pamanija, un tas winam loti kehrās pee ūirds. Kad tehws winam atgreesa muguru, wiņūch tam paūlepeni ūuhūtija buūūchinu, — noūlumis, bet ar behrnu ūirūnibu. — Sahpes un darbs winu weenmehr wairaf nogurbinaja, wiņūch nolēeūoja, nobahleja un noūaweja mahzihūchanos. Wiņūch ūaprata, ka nakts darbi winam reiū buhš jaatmet, un katru wakarū wiņūch ūew teiza:

„Scho nakti es wairs nezelschos!“ Bet tiklihdj pulstiens nosita diwpadjmit, tad firdsapina winu jahka mozit: winam likās, ka winšch neispilda kahdu peenahkumu, ja paleef gultā, ka winšch šawejeem nošog pusrubli. Un tad winšch ijzehlās un darbu turpinaja.

4. Bet kahdu wafaru tehws pee galda teiza wahrduš, kuri winu ištraujeja. Mahte, eewehrodama, ka winšch paleef deenu no deenas šlaktaks, šazija: „Julij, tu eši šlīms.“ Un tad wina greešās pee tehwa: „Julijs ir šlīms. Paskatees, žit winšch bahls! Julij, kas tew kait?“

Tehws winu usluhškoja šahnus un šazija: „Ta ir launā firdsapina, kas winu dara šlīmu. Tahds winšch neišfatijās, kamehr bija usžihtigs školens un labš dehls.“

„Bet winšch ir loti šlīms!“ mahte eesauzās.

„Tagad man tas weenalga!“ tehws atbildeja.

Schee wahrdi pušenam eeduhra kā ar nasi firdi. Ak! tagad winšch teh-wam bija weenaldfigs! Un ženat tehws bija ištruhžees, tiklihdj winšch tik ekle-pojās! Tā tad tehtinšch winu wairs nemihškoja, par to nebija ko šchaubitees, winšch tehwa firdi bija miris. . . . „Ak! nē, nē, tehtin,“ winšch šew teiza, un firdš winam aij bailēm šašchnaudšās, „tagad jaatšihstas, beš tawas mihlestibas es newaru dšihwot, man tās wajaga pilnā mehrā, es tew wišu teišchu, es tewi ne-gribu wairs malbinat, es mahžišchos tāpat kā ženat. Lai naht, kas nahkdams, kad tu tik mani atkal mihlē, nabaga tehtin! Ai, šchoreiš es drošchi šinu, ko es darišchu.“

5. Domehr winšch ijzehlās ir šcho nakti, wairak gan aij paraduma; un, ij-zehlees, winšch gribeja aijet pašatitees naktš klujumā pehdejo reiši to ištabu, kurā winšch pašlepeni tik daušš štrahdajis, ar mihlestibas pilnu firdi. Winšch atradās pee rakstamā galda, aijdedšinaja lampu un eeraudšija baltās papira štrehmeles, uš kurām winšch nekad wairs nerakstis pilšehtu un peršonu wahrduš, kurus winšch jau šen šinaja no galwas. Te winam palika loti gruhti ap firdi, un, ahtri pa-mehrdamees, winšch pašehra špalwu, lai eesahktu parašto darbu. Bet, roku ij-šteeptams, winšch pagruhda kahdu grahmatu, kura nokrita no galda. Winam ašinis waj šastinga. Ja tehws pamostos! Tas jau winu gan nepahršteigtu ne pee kahda launa darba, winšch jau ari bija zeešchi nonehmees wišu išteikt; to-mehr . . . eedomajotees wina šokus šchat naktš klujumā . . . mahte pamostos un ištuhktos . . . un eedomajotees — šchis domas winam nahza pirmo reiši, — ka tehws, wišu atklahjot, šajustu pret winu kaut ko kā pašeminahšanu . . . wišš tas wiau loti išbeedeja. Winšch klaufijās, dwašchu aistureišis . . . Ne ma-šakais trošnitis nebija dširdams. Winšch klaufijās pee durwju atšlehgas un wišš klusu! Wiši guleja. Tehws nebija ne ka dširdejis. Winšch apmeerinajās un jahka rakstīt. Un adrese radās pee adrešes. Winšch dširdeja naktš šarga ween-muligos šokus tukšahjās eelās, winšch dširdeja rihham brauzeju ratus, kuri uš reiš apluša . . . tad eestahjās dšilšch klujums, brihšcheem pahrttrauktš no šuna, kurešch attahlumā rehja. Un winšch rakstija un rakstija. Bet tehws pa tam štah-weja winam aij muguras: winšch bija ijzehlees, kad dširdeja grahmatu krihtam, bija nogaidijis ijdewigu laiku un klufitinam eegahjis ištabā pa to laiku, kad brau-zeja rati rihbeja. Te nu winšch štahweja, ar šawu širno galwu noleezees pahr Julija melno galwiau, un eeraugot, ar kahdu tšchaklumu dehls štrahdaja, winšch

uj reis wišu šaprata. . . . Pahrlēzīga nošcheložhana un leela mihlestiba eera-
dās wina širdi — winšch stahweja tā stabs, dwašchu aisturedams. Pēepeschi Ju-
lijs škati eekledjās: diwas drebošchas rokās aistifa wina galwu.

Tehws škuhpstija winam peeri, raudadams un teikdams: „Tagad es wišu sinu;
peedod man, mihlo dehlin. Nahz, nahz man lihdi!”

Winšch nehma dehlu uj rokām un nesa to pee mahtes, kura pa tam bija
pamodušees, un šazija winai: „Škuhpsti šcho engeli, kuršch jau mehnescheem pa
nakti preešch manis strahdā un kuru es škumbinaju, winu, kas munš maiši pelna!”

Mahte winu apkampa, ne wahrda neteikdama; tad wina šazija: „Ej gu-
let, behrns, ej, išdušees!”

. Bet tehws pa tam stahweja puifenam aif muguras. . . .

Tehws winu nehma atkal uj rokām un eeneja winu masajā istabinā, kur
atrādās wina gulta; tur winšch ar leelu mihlestibu dehlu nolika gulet. „Paldees,”
šchis weennmehr teiza, „paldees, bet ej ari tu, teht, pee meera, es esmu laimigs, ej
gulet, teht!”

Bet tehws gribeja redset winu gulam, nošehdās gultai blafus, šatwehra
wina roku un teiza: „Guli, dehls, guli!” Un Julijs, bešpēhzigš, kahds winšch bija,
heidjot aismiga un guleja daudz štundu, baudidams pirmo reis pehz wairak meh-
nescheem meerigu meegu, eepreezinats jaukeem šapneem. Saule stahweja jau angstu
pee debesim, kad winšch azis atwehra; wispirms winšch eeraudšija tehwa firmo galwu
jēw pee šapneem uj gultinas malas. Tehws nakti bija pawadijis pee wina un
wehl guleja, peeri winam pee širds peespeedis.

E. Amitschis, tulk. Drawneeks.

62. *Upe un zilweka dšihwe.*

Mafs awots kalnā zelas
Un ļaulei pretim ņmaid',
Un ļautri ņtraujus wilnūs
Uļ krešļu leju raid'.

Tam prahtā augligas druwas,
Beļz ņpirgtas raus kas twiħst,
Wiņš Ķapno no paradises,
Kur dšihwibas toks pat niħst.

Bet klintis tam pretim kraujas,
Un zeku ņĶogotu rebš,
Ķo tumšĶaki kalnu ehna
Tur apatšĶā leju Ķebš.

Te fruhtis tam wareni zelas,
Tas drošĶi un lepni pluħš
Un ĶaħšĶas paħri paħr klintim,
Ķaut dšitumds eekšĶā gruħst.

Ķr daħšĶas klinkju drupas
Ar trošni Ķemē irst,
Un daħša laħšite slepen
Ķā ašara mirdš un birst.

Un lešā ar ļaunu ņpeħtu
Tas wilnodams taħlā eet,
Un wiņas malu malas
Ķeš, Ķafo, Ķuplo, Ķeēb.

Ķr. Barons.

63. *Klibā Dšhima ņwaigšne.*

1. Seemas ņweħtu naħts. Wiši aišmigušĶi, nenahza meēgs tika klibajam
puišenam Dšhimam. Pēēspeēdis peeri peē lodšina ruħts, wiņšĶ Ķehdeja peē galda
un, aģis nenoweħrsis, domigi raudšijās uļ debešim.

Naħts bija auħsta, bet ĶaišĶa un dšidra, un peē ņilās debešs mirdšeja un lai-
stijās miļnoneem un miļnoneem ņpošĶu ņwaigšĶnu. Seħna waigi twiħta, galwa
ķaišĶa, wiņam liķās, ka peē debešim ņpulgojošĶās ņwaigšnes laiņni wiņam mirkšĶina
iļ Ķawa ņķaištā, dšidrā taħluma, un ka trihs ņwaigšnes pamaļ atdalaš no Ķawām
maħšām un leħni, ņwinigi laišĶas ĶĶurp peē wiņa, peē Ķumta ištabinas mašā
loga, kur wiņšĶ Ķehd, pēēspeēdis peeri peē auħstās ruħts un galwu atbałstijis
abās roķās.

Luħš, weena no tām ļau pawišam tuwu, peē pašĶas ruħts. Ta ir leēla
ĶaišĶa ņwaigšne, grešnaķa, leēliķlaka par wišām Ķitām; wiņas ņpilgtee stari, kas
met eēšahrtu Ķaišmu naħts plašĶibā, atĶahdina ašinu pluħdus un ugunsĶreħta at-
špiħdumu.

Un Dšhimam ĶĶita, ka wiņšĶ ņķaidri dšird paħr ņewi Ķahdu ņķanu, diktu
bałši ņwinigi un Ķaprotami Ķaķam:

„Ķatra zilweka muħšĶs atķaras no tam, Ķahdai wadošĶai ņwaigšnei zilweks
grib Ķetot. Ķangeēš ĶĶurp uļ mani, puišēn, un nebaideēs, Ķaut ari eē tewi ap-
šĶilbinu ar ņawu staru ņpošĶumu. — Eē ešmu leēlo ķara wadomu un eēķarotaju
ņwaigšne: Ķešara, Ķakeēdonijas Aļekšandra, Ķapoleona un Ķitu ņĶeēm liħdšigu
waronu ņwaigšne; wiņi atstahjušĶi zilwezes weħsturē neišdšehšĶamas, Ķaut ari aš-
nainas peħdas. Ķeko man, un tawš wahrds nešudis, bet paaudšĶu paaudšes to
peemineš!“

Bet ar išbailem Ķehns nowehrsās no Ķehis ņwaigšnes. No wiņas ņpilgtā
ņpošĶuma pluħdā pretim liħtu un ašinu ņmaķa, ņpiħdeja išpošĶitu pišĶeħtu ugunsleē-
mas, ņķaneja ušwareto, eewainoto, mireju un baħriņu waidi.

„Nē, tew nešekošĶu!“ puišēns noteikti atbiļdeja. ņwaigšne leħnam aišli-
doja prom, bet wiņas weētā Dšhims redšeja otro ņwaigšni tuwoģameēs; wiņa bija

mafaka, un ari winas ſpoſchums nebija tiſ apſchilbinošchs; wina mirdſeja mehrenā, eedſeltenā, aukſtā, metalifkā gaiſmā.

„Nahz man lihds!“ wina eerunajās meerigā, zeetā balſi, druſku palozidamās Dſchima preekſchā, — „un tew buhs meeriga, ehrtā dſihwe, tew buhs pecejami wiſi dſihwes baudījumi. Eſ eſnu — bagatības ſwaigſne, un taſ, kaſ man ſeko, ir laimigs, apſtauſts no miljoneem tahdu lauſchu, kureem truhſt ſchis wiſwehrtigatās paſaules mantas — ſelta.“

Ar reebumu Dſchims nowehrſās no ſchis ſwaigſnes. Pirmā ſwaigſne nodinaja ſehnā ſchauſmas, otrā ar ſawu aukſto metalifko mirdſumu winam atgahdinaja — tſchuhſtkas ſwihnas. Puiſenam iſlikās, ka winas ſeltainais ſpihdums ſaweenots ar nabagu lauſchu nopuhtām, kuras ſchis ſelta ſwihnas iſſpeeſch, — ka no winas ſelta ſtareem dwehſch pretim ſtrahdneeku ſweedru ſmata. . . . un Dſchims aiſwehra azis.

* * *

2. Kad Dſchims atkal atwehra azis, no pirmajām diwām ſwaigſnēm nebija wairs ne wehſts, bet lodſinam pretim ſpoſchi, ſilti mirdſeja treſchā, pawiſam zitadafa, mihlaka nekā winas abas mahjas; ſwaigſnes ſildoſchais atſpihdums lehja Dſchima ſirdi leegas, tihkamas trihjas.

„Apdomajees labi, manu mihlo puiſit, eekam apnemees man ſekot!“ runaja treſchā ſwaigſne ſirſnigōs mihlinoſchōs wahrōds. „Nereti eſ wainagoju ſawu mahzeku galwas ar ehrtſchkeem lauru weetā. Eſ ſpihu preekſch teem, kaſ domā, ſtrahdā, dſihwo un mirſt ſawu brahlu, zitu zilweku labā. Warbuht, ka tu, man ſekodams, pagurſti, krihti puſzelā; tawa wahrā neweens neminēs; bet tawas domas, tawi zenteeni mirdſēs tawu brahlu galwās un ſirdis.

War ari notikt, ka dſihwē laudis tewi notura par neprahrtigu ſapnotaju un ſahſ tewi neewat un iſſmeet. Warbuht tu nomirſi weentulīs, atſrahts, mozekla waj fauna nahwē; weenigi eſ tew ſpihdeſchu par zela rahditaju lihds kapa malai. Tadehſ apdomā labi, mihlo puiſen, waj tew patiktos man ſekot.“

Bet Dſchimam nebija ko apdomatees: ſwaigſnes ſpodree, ſiltee ſtari eedēſinaja wina ſirdi gaiſchu wihrēſtibas un apnemſchanās uguni; azis winam eemirdſejās, wiſch ſteepa ſwaigſnei pretim ſawas rotas un ſazija ar droſchu prahtu: „Tew, weenigi tew, eeſchu lihds, tu mihleſtibas un paſchuſu pureſchanās ſwaigne, beſ kuras ſemes wirſū buhtu tiſ tumſchi un tiſ aukſti!“ . . .

* * *

Dſchima tumſchmatainā galwina bija noſlihgusi uſ palodſes, wiſch bija aiſmidſis un ſapnoja. Garee melnee ſkropſti meta ehnu uſ baſlajeem, leeſajeem waidſineem; plahnās, zeeſchi ſakneebtās luhpas ſmaidit ſmaidija, bet pa logu ſpihdeja iſtabinā gaiſchā, neſkaitameem ſwaigſchnu pulkeem greſnotā ſeemſwehtku nahts.

Atſahſtijis A. Peniſch.

64. Laimē.

Nemeklē laimi augſtā ſahrtā,
Nedſ ar' rotā, greſnibā,
Nemeklē lihgmibā, weeglā dſihwē,
Nedſ ar' lauſchu zeenibā!

Meklē winu ſawās fruhts,
Meklē tihrā apſinā;
Meklē laimi freetnā darbā,
Meklē zitu labumā!

„Stolas Draugs“.

Dsimtenê, tehwijâ, plaschâ pasaulê.

65. *Šà laudis pelna sew ušturu.*

1. Katrs no mums šin un šapro, no kam pahrteek semkopji. Šaimneeks ušzel ar namdara palihdšibu no kokeem un atmeneem wajadšigās ehkas šew un mahjlopeem. Winšch eesehj tihrumâ rudšus, kweešchus, meešchus, gritus, firnus, lehžas, ahbolinu; eedeštā šaknu dahrjā kartupeļus, kašpostus, kašlus, burkanus, ecaudjē dahrjā augļu kokus un ogu krumus; — te nu išaug bariba pašam; šaimei un mahjlopeem. No lineem dabū welu un šaites. Širdšinšch winam palihdš štrahdat, gotina un kašina dod peenu un gaļu, aitina — wilnu apgehrbam un gaļu, zuhžina — gaļu un šarus, mahjputni — olas, gaļu, špalwas un duhņas, šunits apšargā mahjas un palihdš ganit. Ša tuwumā upe, ešers waj juhra, tad tanis šwejo šiwis. Kad žilwekam wišs tas pee rotas un paleek wehl pahri, ka war nomatšat wajadšigās nodewas un apmeerinat žitas wajadšibas, tad dšihwe naw šlikta.

Kam naw šawas šemes, tee šalihgšt pee šaimneeka par gašjejeem, kašpeem. Kalpi dabū no šaimneekem dšihwoški, ušturu un naudu, reišēm ari drehbes un apawus.

Drehbneeki, kurpneeki, namdari, galdneeki un žiti amatneeki pelnas ar šawu amatu.

2. Bet no kam gan laudis pahrteek pilšehtās, kur naw nedj mešchu, nedj tihrumu, nedj peeteekošchā mehrā mahjlopu? Un eedšihwotaju pilšehtās tatšchu daudj wairaf nekā lauku žematōšs un šahdšchās. . . .

Apdomā tikai labi, un tu nojehgži, ka pilšehtneekem darba un pelnas naw majat šā uj laukeem.

Semkopis rudenī, kad labiba aptulta, kaujamee apkauti, lini išihriti, atlikts, žif wajadšigs šeemas pahrtikai un nahkošcha gada šehjai, wed pahrejo labibu, gaļu un linus uš pilšehtu pahrdot. Ari pahrejo šweestu un žitus laukšaimneeku rašchojumus pahrdod pilšehtā. Pilšehtneekem šchis leetas wajadšigās, un tee winas nopehrk. Semkopis šanem naudu un eepehrkas pilšehtā wišu, tas winam mahjās wajadšigs: dšelši, šahli, žufuru, šeepes, petrolešu, špitschkas, dašchadus semkopibas un šaimnezibas rihtus u. t. t.

Pilšehtās attihštijusees t i r d š n e e z i b a. Tirgotaji eepehrk prezes lehtati un pirzejeem tās pahrdod dahrgaki. Šaur to wini pelna naudu, par kuru gašdā sew ušturu u. ž. No tirdšneezibas ušturas, pilšehtās tuhštfošcheem žilweku. No semkopjeem nopirktos preešchmetus gan patehrē turpat pilšehtā, gan atkal pahrdod tašlat.

3. Labibu un kartupeļus nereti pahrdod šabritā, kur tos pahrwehršch alū un degwihnā. Kas wehlat pirkš alu un degwihnu, tas šamajšās labibu un kartupeļus, štrahdneeku algu, tirgotaju un šabrikantu publinus, atlizinadamš pehdejeem wehl labu pelnu. Tapat ari linus nowed šabritā, kur tos šawehrps dšijās

un no dšijām ijaudis audeklu. Audekla pirzejs aijmaksās ari par darbu fabrikās strahdneekem.

Pilsehtās atrodas daudz un dažhadu fabriku. Daščhās iġatawo audeklus no lineem un kokvilnas waj wadmalu no wilnas, zitās dšels un tehrauda lectas: ſahgus, wišles, ſwahrpstus, kaktus, žirwjus, iſfaptis, naščus, dširkles, ſpalwas, adatas u. z. Fabrikās iġatawo ari papiru, ſeepes, ſpitsčkas, zukuru, žigarus, papirošus u. z. Fabrikās taiša ari weelas maščinas, twaičdšinejus, dšelsžela ſčinas un wagonus. Daščhadu daiktu un leetu iġatawoščhanu fabrikās ſauž par r u h p n e e z i b u.

4. Zeelās fabrikās strahdā ſimteem un tuhtšosčhem žilweku. Daščai fabrikai wairat ehku un strahdneeku nekā maščās pilsehtinās namu un eedšihwotaju. Tirdšneeziba un ruhpneeziba — diwi ſwarigatee pilsehtu uštura amoti. Lai atihštitos tirdšneeziba un ruhpneeziba, wišpirms wajadšigi labi ſatikšmes želi, pa kureem war weegli, ahtri un lehti peewešt un aijwešt daščhadas mantas. Par labateem ſatikšmes zelem atšihštami uhdens želi — juhras un upes. Ščhem zelem newajaga ne bruga, kā ſčhošejām un eelām, ne ari ſleesču un ſčinu, kā dšelszelem. Tapež ſatikšme pa uhdens zelem daudz lehtaka nekā pa ſaušemes zelem. Luht, kapež pee leelām upēm un labām juhras oštām zehluščhās milšigi leelas tirdšneezibas un ruhpneezibas pilsehtas. Lai pilsehtā ušplauktu ruhpneeziba, tad wehl wajaga, ka turumā buhtu dabujamas kurinamas weelas — atmenogles un malka — un tās weelas, kuras grib apstrahdat.

Pilsehtās atrodas ari eestahdes un dšihwo peršonas, kas gaħdā pilsehtā par kaħrtibu waj ari wada tās ſaimneezibu. Wišas tās peršonas, kuras strahdā kopigām wajadšibām par labu, dabū noteiktu algu no walšts waj no pilsehtas. Tahdas peršonas ſauž par eeredneem. Netruħšt pilsehtās ari garidšneeku, ſkolotaju u. z.

Režs „Stolas Draugs“.

66. Dšihwes mutulī.

Rīga leela pilsehta, Rīga plašča pilsehta: wišs — kā nudš un klaudš azu preeščhā. Waj azumirklōs tew ſimteem laušču paščaujas garam. Katram ſawas dariščhanas, ſawas eesčhanas, brauščhanas, ſkreesčhanas. Ir pati Daugawas mahmulina ſčlahž un mutulo; nemeerigi gainajas kugi ſpa winas wiršu. Wišs muščigigi troščhno, wišur kušt, žihnas ſawu deeniščku wajadšibu, ſawas dšihwibas dehl. Uzis apščib raibajā nudšekli un ſčautin ſčaudas no weenas weetas uš otru, aušis apmulst ſun dšird tikai kopežo troščni, kopežo ſadšihwes wilnu ſčlatščhanu.

Tikai nomalus, pa kluſakām weetām, ſčee wilni, rahmaki pluhšdami, atriņinas katrs par ſewi.

W. Silinščh.

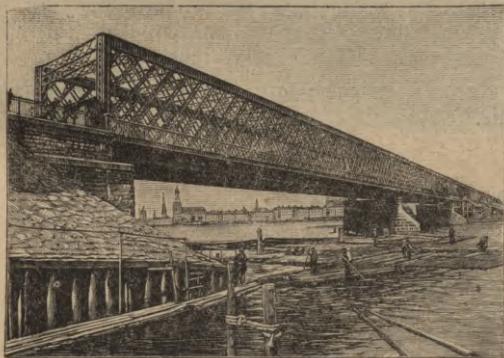
krastmalu, lai iswaditu ploštneekus. Ploštneeki dodas zela. Daščai labai maštei smaga firšs, jo winas dehls brauz pirmo reiši taščlo, grubto zelu; zita šeewa raišejas atkal par to, waj tik wihrs tiks lihds sehjamam laikam mahjās. Plošti pa tam ahtri dodas lejup, nesti no uspluhduščā straujā uhdens. Wezee ploštneeki domā par zela grubtibām un par pelnu, ko pahrnejis mahjās, jaunee met azis wisapfahrt, lai eewehrotu Daugawu un winas kraštus, kuri teem no wežo stahšteem jau šen pašihštami.

Pahris deenās tee Boložkas un Drižas pilšehtām garam un tuwojas Dwinškas žetofšnim. Te ploštneeku azim parahdas augštais Peterburgas - Warščhawas dšelszela tilts, pa kura apakšču plošteem jaet zauri. Ploštneekem naw daudž walas apbrihnot milšigos pihlarus un rešnōs dšelszsteemus: wineem jakeras airēs, lai eegreestu ploštu tilta pihlaru ipraugā. Beš klihmām šem tilta iščahjuščhi, ploštneeki uswelk jautru dšeesmu. It kā atbilde no otra plošta atškan zita dšeesma, kas leek manit, ka muhju ploštneekēem eeradees leels daudžums zela beedru, kureem wišeem tas pats zela mehrkis — Riga.

Saulitei reetot, weens plošts pehž otra peestahjas pee krašta. Ploštneeki uskur uguni un, wafarinas gatawodami, jautri tehrjē. Tikai wezee ploštneeki domigi notar galwas: uhdens Daugawā sahžis krišt, un bihštamakās krahžes un sehkli wehl preeščā. Gan jaunee puhlas iškleeedet wežo druhmās domas, bet tas wineem neišdodas, jo wezē šin dašču labu ploštneeku, kas Daugawas krahžēs atradis galu waj, ploštam išjuhtot, jaudejis zereto pelnu.

2. Pee Želabmeesta un Krišburgas ploštneeki un struhdšneeki peenem wadonus, kas lai pahrlaištu winus pahr bailigām weetām. Ar wadoneem braukščhana droščhata, jo tee, kā jau weetejee eedšihwotaji, pašihšt gandrihš waj katru atmeni Daugawā. Ploštneeki teek laimigi Bredalajam, Aiweekštes eetekai un beidjot ari Grubes, Bebrulejas un Olinu krahžēm pahri. Tagad war atrēmt elpu un ap- luhkot apfahrti.

Ir teesčham leelišs štats. Daugawas uhdeni ipeeščas ar wārenu ipehktu

Rižas dšelszela tilts.

starp diweem radšes jeb kalk- atmena krašteem, kuri weetām glušchi šahwi un šneedšas 80—100 pehdu augstumā. Kuršemes pušē redž jau no tah- leenes Sehlpils atleekas un tah- lak lejpus tām — Sta bu- r a d š i, no kuras wiršotnes ne- mitigi (šihm. 73 lp.) lihšt it kā ašaras ipodra awotina uhdens.

Ar kokeem apaugušchajā Widsjemes krašā redšamas Geršitas un Kofnejes pilu atleekas, kā mehmi leezneeki par šeno laiku kara troščni un ašins išeeschanu.

Ap Jaunjelgawu Daugawas jautee štati beidšas. Daugawa top arween platata, krašti šemati un šmilščhainati. Uš Daugawas dšihwe top rošigata. Plo-

steem un struhgam peebeedrojas ſimtām laiņu, kas wed atmeņus, kalkus un zitas mantas uš Rīgu; ap Iškāli un Salaspili pazelas drihš weenā, drihš otrā Dau-gawās malā ſlaidee kalku zepļu ſkursteni; weetmeetām eesteeņas lihds pus Dau-gawai warjas jeb tatschi, t. i. eetaies lašču, jušču un zitu ſiwju kerščanai.

3. Beidsot plosts nonahzīs pahr wiſeem ſehkleem un krahzem lihds Doles ſalas lejas galam. Tahlumā jau redjami Rīgas baņnizu augstee torni. Bet ploft-neekeem wehl daudj raišču preekščā: zehšč Daugawā aiſſproſtotš no agrat atnah-kuſcheem plosteem. Ploſti japeetura un jagaida, kamehr zehšč Daugawā taps brihwš.

Beeſchi, tā gaidot, paeet wairat deenas, pat nedelas. Lihdsplanemta pahr-tiſa eet jau uš beigām, naudas kraħjumiņſch ari iſſihzīs, bet mehrkis wehl naw aiſſneegts . . .

Behdigi ploftneeki ſanem ilgi gaidito wehsti, ka zehšč Daugawā brihwš, un nu wini war hej kawekleem nokluht zela galā — Rīgā. Te wini ſanem ſawu ſuhri pelnito algu un ir loti laimīgi, ka war dotees atpaſal pee ſa-wejeem

4. Pee Rīgas Daugawa iſſtatas jau pawijam zitadi. Te wina gandrihš werſti plata. Abās Daugawas malās peeſtahjuſchees gan buru kugi, gan twai-ſoni, kas atweduſchi djeſi, ſahli, ſilkes un zitas prezes. Tikko lahdinſch buhs iſkrauts, tee eenems atkal labibu, linus un kokus un webis tos uš ſweſchām ſemēm. Blafus ſtruhgām un leellaiwām kugi iſſtatas tā milſchi, lai gan tee ir titai ma-ſakee juhras kugi, kas ſpehjuſchi uſnahkt pa Daugawu lihds Rīgai. Leelakeem kugeem japaleek Wiħlgrahwi waj Daugawas grihwā, jo trihs aſu dſilā Daugawa preekšč wineem par ſeklu.

Kugu leelata dala ir no ahrſemēm. To leezina ari kugneeku waloda. Te dſirdam anglu, wahžu, ſweedru un wehl zitas walodas. Ahrſemneeki atbrau-kuſchi uš Rīgu tirdſneežibas noluhkā. Tā tad muħju Daugawas-mahmuſina dod pelnu neween paſchu ſemes behrneem, bet ari ſweſchneekleem.

Diwas baħtas pee Daugawas grihwas tahli apgaiņmo Rīgas juhras lihzi, lai nafts laiķa kugneeki, eebraukdami no juhras Daugawā, neuſbrauktu ſehkli un ſinatu iſſargatees no oſtas dambjeem, kas tahli eeſneedjas juhrā.

Lai eenaidneeki neſpehtu eebraukt Daugawā kara noluhkā, pee Daugawas atrodas Daugawgrihwas zeetokņis.

W. Olaws-Plutte.

69. Staburags.

Tur Daugawā, tur wlni kauz un ſchelas
 Pa aſām klinſchu aiſām ſprauidamees, —
 Tur kalna rags, tā milſis, gaiķa zelas,
 Wezs, ſirms un jehrs, ar duħmeem aptinees.
 Kad gaiķumu no ſaules rihtōs ſmelas
 Jau dabas azs, tad, it tā noſirdjees,
 Winkſch laħu ploriti, kā pehrles ſtaiftas,
 Preekšč waiga klahj, kas briħnum koſchi laiſtas.

Un wainagu tad dabai jeema bahrga
Zau laupa nost ar wizeem skaitumeem,
Tad brangi winšč, kà staru fronti dahrgà,
Tur mirdš starp špojšeem ledus pišlareem.
Tà melšč, ka špoku ehnaš winau žargà,
Un gruhtu lahsti guļ uļ kameeššeem.
Ar' randam to tur redš no wežeem laifeem,
Waj šaule špihd, waj mehneiš tek aij' twaifeem.

Etiburags.

Kà pehrlites tās lahšes šehri raišas
No wina firmeem šuhnu plakstineem
Un krišdamas ar waidu škanām maišas,
Lihdi išput pehž eekšč dšihles wirageem.
Šr lakstigalu gaudu dšeejmas kaišas
Ar gruhtām šehrām tur pa lihziššeem,
Un wilni, flints un biršes tur ar gaudām
Šar wežu laiku breešnām leekas randam.

70. **Roknese.**

1. Tur, kur Daugavā eegahšchas Pehrse, pazelas uš augšta, stahwa, klintaina Daugawas un Pehršes krašta Roknešes wežās pilšdrupas. Seelakā dala pilšmuhru jau šagrūwūši, palikūšči titai pašči bešakee un šiprakee. Weentuli, klušu wini raugas muhšcham pluhštošchōš, muhšcham šchnahšošchōš Daugawas uhdenšs.

Uš patalnes gut dašči šaruhšejušči leelgabali, kā šenatnes peeminai. Sen dus tee, kas zihnas uštraukumā drebošchām rokām greeša šchos nahwes rihkus pret eenaidneeku

Sabi ko kahpt, lihđi tu teezi augšchā pilšmuhrōš. Un ja tew gadas tur noftuht klušā, weentuligā brihđi, — druhmo muhru klušums tewi waj nošpeesch. — Tu apstahjees un atnemi dšilak elvu. Štrauzetās muhrbesdeligas eebrehtdamās ijšfreem no apdrupūšcho muhru plaišām un, irdamās šameem wingrajeem šahrneem, nošuhđ pret šilo debešsloku. Tu nodrebees no negaiditā, štarbā putna kleeđjeena, bet jau drihš, šintahribas dšihts, pehti wežās welwes un pagrabus. Tad atkal nostahjees kahđā pilšmuhru logā un luhkojees uš šaules starōš miršošcho Daugawu. Kā kauseta šudraba štraume wina pluhšt starp klinšchu krašteem, kuri weetām gresnoti šaleem kruhmu pudureem. Wīnpus Daugawai redšami šuršemites-Deemšemites kalni un lejas ar šalām birštalām un tumšči šileem šileem, kuri tahlumā šapluhšt kopā ar dšidrajām debesim . . . Tahđš plajšchums! Tu škatees, lihđi apšchilbšt azis, un haididamees nofršt lešā, ahtri atwelzees atpakal. Dašchs atiris atmentūšch waj kalku gabalīnšch nobirst sem tawām kahjām no drupām un kuhlenodams welas lejup. Pats pilškalns šails, nobiris atmeneem un talkeem. Titai pahris eglīšchu un dašči wiltahboku kruhmi wīnu pušchko. Smalkas šmilgas un šala šahlite dihgšt it gadus wīrs nobirūšchām drupām, un burwīs šeedonīs modina šahlē tuhštōšcheem šmaršchigu šeedinu.

2. Bet otrā pušē, Pehršes dšilajā grawā, pin lapu koti šawu šalo mainagu. Tur klawa šchuhpo šawas plātās, plaukštweidīgās lapas, dreb muhšchu deenu ne-meerīgā apše, pašib baltšwahrzis behršs ar šawu maigo, špirgto šalumū; nomalus aug škarlapainais ošis; kaut kur zelina malā šmaušch deendušu druhmais, rešnais ošols, bet šchur tur pahr šalo lapu juntu pazelas tumšchjako egļu šlaidee augumi. Starp leelo šoku štumbreem aug šihki kruhmi, — un wīš tas šapluhšt pahr Pehršes grawu weenā šalā lapu pinumā. Tahlu pa šoku galotnēm war noštahršt, kur aišlošas aiš lapām neredšamā Pehrše. Dobja šchnahšona dun iš dšilās grawas, — tur Pehrše kul šawus uhdenus zeetajā klinšchu gultnē. Augšchā, pahr kuplajeeem šoku pudureem, kaišē šaules štari, bet lehjā wehšs un krehšlains. Glišči zelini un atmenu patahpeeni wed lešā lihđi pašchai Pehršei. Šelīnu malās šchur tur eerihkotas lapenes un šolini atpuhtai.

Šmaršchu pilditā gaišā duhž bites, kaut kur eetscheepštas, eejmelpjas putns, — bet pahr wīšu to, kā nošpeedošchs šlogs, dun Pehršes ruhšona. Dšintaršlaidree uhdeni kriht no klints šleegjchna uš šleegšni, šatuldamees baltās, tšchautšošchās putās. Šo tuwat pee leelakā šleegjchna, uhdens krittuma, jo uhdeni dōdas ahšrat, lihđi beigās nogahšchas nešamanamā ahštrumā no klints šeenas atwarā. Še azumirklī neapstahjas, nepahrtruhšt šaules starōš wījušošchā šrahwa; — kā miršošchs bešgala palags ta welkas un welkas no augšchas lešā un, dobjī kraht-

dama, noſlihgît ar putu tſchupâm pahrlahtâ atwarâ. Smaltee uhdens pileeni weldſe tawu ſatarſuſcho ſeju. Dobja dunona atſitas upes kraſtôs, no winas, leefas, dreb toku lapas, trihz pleena gabals ſem kaſjâm. Nepaneſama paleek auſim muhſchigâ ruhkona, — tu apgreesees un eji Preezigi tſchalodams iſpluht uhdens no putuojochâ atwara, lai pehz maſa brihtina atkal gahſtos lejup no jaunas, kautſchu druſtu ſemakas klintsſeenas.

3. Igi jau eſi ſtaigajis, kad zelinſch eegreeſchas beejôs krumôs. Tawâ preeſchâ parahdas bikerweidigas papardes, platâm, ſkarainâm palmju lapâm. Un tik daudj wiaw, tik daudj! Kometees ſemê, tu nopluhz weenu, otru paparſchu lapu. Mitrâs ſemes un nopluhtâs papardes ſmaka tew eeſitas nahſis Kaſjas pagalam noguruſchas no paſtahwigâs kaſpſchanaſ kalnâ, lejâ un atkal kalnâ. Samta ſahliti noaudſis laukuminſch aizinat aizina uſ atpuhtu. Tuſatgulſtees mihtſtajâ ſahlê — titai uſ maſu maſu brihtiau. Kupla dſeltena peenene glauſchas pee tawa waiga. Nahſ weegls, maigs ſnaudeens, ar waru tu turees winam pretim. Bet peepeſchi wijs it kâ paſuhd, kâ weegls wilnis⁷ tewi pazel un aijnes [tahlu, tahlu. Un kâ ſapni tew wehl tehlojas azu preeſchâ] dſeltenâ: peenene, garſch garſch, bikerweidigs paparſchu krumôs

Peepeſchi tu uſtrauzees. Jau wakars. Saules jeltaine, pehdejee ſtari glauſchas pee eedſeltenâm Pehrſes kraſtu klintim, un tâs iſleekas kâ tumſchu jeltu apleetas. Grawâ welkas garas melnas nahts ehnas. Pehrſes atwari apſedſas baltu miglas ſegu; uhdens paleek tumſchs, wilnojojchâs dſelmes iſleekas tik beſgaligi dſikas, noſlehpumainas. — Baet wehl puſtunda, un tumſchajâ atwarâ ſamirdſ zaur toku lapâm weens, otrs ſwaigſchmu ſtars. Keiſem noplihtſch ſiws uhdent, dobjaki krahz uhdens krittums. Bet tur, lapu puduri, noſtan kâ atwarâ meſts akmentinſch, kâ ſtanaks awotino burbulejeens, tad garſch, weikls ſwilpeens
Ta laſtigala.

Kereti pehz karſtas beenas nahſ negaijs. Bahrgi nodahrd pehrkona ruhzeens upes klinſchu kraſtôs; no wehja gruhdeeneem ſaleezas, eeſtenas uſ kraſta augoſchee toki. Leetus nahſ ſtraumem, — bet grawâ wijs meerigi. Titai plihſchedamas gahſchas zaur lapâm uhdens ſtruhklas, uſleeſmo ſpilgtee ſibeni, un ſawadâ kraſchnumâ ſapluhſt pehrkona grahweeni ar upes ruhkonu

4. Rudeni, tur ween azis meti, wiſur nirb ſaulê maigais rudens ſelts, titai egles ſtahw domigi jawâ tumſchjalajâ apgehrbâ. Pehrſe tihri beeja no krittuchâm lapâm. Nahſ ſalnas. Robirſt lapas. Unnahſ firmâ ſeema un kal upi ledû, aijwekl ar ſneegu zelinus un pakar pahſ klinſchu kraſteem milſu kupenas.

Zilweſam neeſpehjami nokluht lejâ, bet garaufitis — jakitis tuwojas grawai ſlaidôs lehzeendôs. Ahtri winſch nokuhleno lejâ un paſlehpjas dſikatakâ kupenâ. Te winſch juhtas droſchs⁷ no medneeka un ſuna

Spraſſchedamas plihſt plaijas upes ledû, toki ſtingſt jalâ, un kluju ſnauſch ſaknites⁷ un ſehklinas ſem ſneega kupenâm. Bet kad nahſs pawajaris⁷ un ſaulite iſkaujês beejôs ſneega autus, tad ſeme ſem krummeem pahſ iſgahjuſchâ gada lapâm buhs kâ ſehtin apſehta ſilajeem wiſbuliſcheem; bet ſmarſchigâ eewa, noleekujees pahſ kraſtu, ſchuhpos ſawus glejni baltos ſeedu ſekarus pahſ tumſcho upes dſelimi.

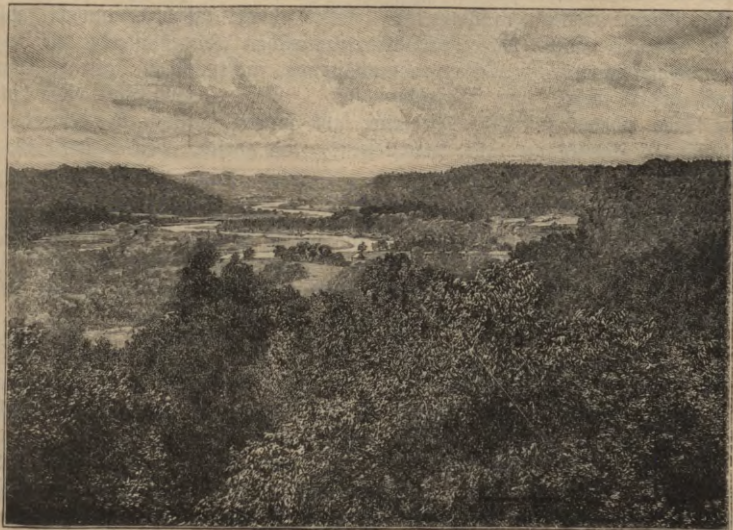
71. Dšintene.

Mi mihlā dšintene, tu tehwa jeme švehta,
 Ne šmilšchu kašpām ween un fileem išredžeta!
 Gan naw tew jaufumu, kaš žitām jemes malām,
 Kur kalni ledoti un tumšchām klinšchu alām,
 Kur lejas brihuičkas dod štrauja wišna augus,
 Un ja las juhmālas wahž kopā dabas draugus.
 Gan wiš tas tewim truhšti. Bet ari tew ir rotas,
 Ko laudis redžet šreen. Un ja tās tewim nemtu,
 Ne mafat mihlā man, kā tagad, tapehž kluhtu.

Sudrabu Edšhus.

72. Widšemes Šchweizijā.

1. Gaujas augstee krašti ap Siguldu, Krinuldu un Turaidu ir Widšemes wis-
 jaukatakais apgabals. Ģewām un ziteem lapu kokeem apauguši, Gauja welkas lihtu
 lotšchu kā jūdriba lenta pa šchauru, plawainu eeleju, ko no abām pušēm eeflehdž
 biršēm un mešcheem puščkotu kraštu augštumi. Dašchā weetā no kraštu šmilšch-
 akmena pluhšt awotini, ižgraušdami mihštajā akmeni alas, no kurām Gutmanala

Gaujas leja.

wiseewehrojama kā; žitur atkal pehž katra negaiša pahrpļuštōšchee štrautini žew iž-
 graufuščhi žeku, kuršch tad pa daļai pecaudžis ar kokeem un truhmeem, kaš weet-
 weetām tomehr nešpehž apžegt šarkandselteno akmeni. It ihpaščhi maija mehneši,
 kad lafštigala treež, un wiš ir tehrpees kā švehtku drahnās, te ijštatas škaišti.

2. Igi man paliks atminā tahds maija mehnešja rihts. Wišu laiku bija lijis leetus, bet rihta agrumā tomehr gribeju ijeet apskatit Gaujas lihtšhus. Biju iſnahzis zaur Krinuldu, druſku leipus Turaidas Schweizeešdu mahjai, un lihdš ko biju iſpraudees zaur kokeem un krukmeem, kas apklahj abu kraſtu augſtumus, kad gluſdhi pahrſteigtam bij jaapſtahjas: tur wina greſnojās, ſchi Widjemes ſkaiftule, un tā wehl wina greſnojās! Klau tik, zif bej behdigi treez laſtigala, uſejoſchai ſaulei pretim! paſkatees, tā nopurinas koki rihta wehjinā! luhk, kā laiſchas bejdeligas, it tā neſdamas ſweizeemus no weena kraſta uſ otru! . . . Nupat wehl tur rihta puſē tā kā miġlas plihwurs ſeđsās pahr Gaujas eeſeju, bet lihdš mehſ agreeſchamees, jau tas noſudis, atlaudams ſaulei pilnu waku, uſſpeeſt ſkuhpſtu nerahtnās Gaujas waidſineem. Wiſs ſmaida, wiſs gawilē, wiſs joſojas, — ja, pat ſirmee Turaidas muhril luhkojas zaur koku ſareem uſ Gauju, preezadamees par winas ſkaiftumu.

Gutmana ala.

A. Needra.

73. Katram ſaws.

No kalna ſtrauts
Uſ Gauju trauz
Ar trokſni tik leeliſku,
Ka dſird jau pa gabalu.
It kluſu wiġdamās,
Kā kaut ko biġdamās
Slihd leeliſkā, warenā Gauja.
„Kā to lai iſſtaidro?“
Kahds putnens kōk uſ krauja
Ar beedri pahrgudro.

„Kas ſinatu gan paſaulē
Waj ſchitads ſtrautels ir, waj ne?
Ja trokſni tas netaiſitu,
Nemeens to nepaſihtu!
Bet milſigā Gauja,
Ja buhtu kā ſtrautiņſch tik ſtrauja,
Zif breeſmu ta neſajeltu,
Zif kraſtu ta neſajcheltu,
Ko wiſu uſ juhru neaiſweltu!“ Pehreetiis.

74. Kurſemes Schweizija.

Ne walti Kurſemi dehwejam par Deewa jemiti. Eji, apſtaigā Kurſemes lihdſenumus, kur kuplu druwu un trefnu plawu klajumā redſamas labi uſkoptas mahjas; ej, apzelo Kurſemes augſtumus, kur no kalna paugura tew parahdas diſchas ainas: nolaidenā lautumā wilnot wilno trefna labiba, lejā ſpihgulo pretim eſjera rahmais liġmenis, pa eeſeju lotas ſtrautiņſch waj upe tā ſudraba lenta, kas weetām raſina ſahlainas plawas, weetām ſpraunſchas ſtarp ſtahwām klintim, kuru galotnēs ſalo leepas un oſoli; iſroboto kraſtu noſahre aug eewu un daſchadi ziti krukmi, kur ihſts mahjoġlis laſtigalām.

Kà Gauja dehvejama par Widjemes upju fkaistuli, tà Abawai Kurjemé pee-
naktas jchis gods, jehichu ainu dischenumà gan ta newar lihdsinatees jawai Wid-
jemes mahjai. Wisfkaistati ir Abawas krasti starp Randawu un
Kendu. Tapeh3 jchis apgabals ari apbalwots ar lepno wahrdu „Kurjemes Schwei-
zija“. Te pa eecejàm lokas daudj upischu, aistezedamas gan uj Abawu, gan uj
Engures eferu, gan uj Baltijas juhru. Sche ufejamas eecejās, alas un zitas
jautas, wectas, ar turàm jaistitas dajchas kofchas teikas. Te redjam daudj pils
kalnu, atleeku no muhju jentschu laikeem. Sche mainas kalnu strehti ar eecejàm.
Pa kalnajeem redjam neelelus meschinus un ehnainas birstalas; eecejās ijrakstitas
upitēm un ejerineem kà ar judraboti silu dšihparu; sche redjamas trefnas, jah-
lainas plawas, kas jehin pahrfjhtas fkaistàm pukēm; jehini apgabala ari labi
koptas druwas, kas leezina, ka sche dšihwo kreetni un japratiigi semkopji.

M. Strujsis.

75. Tehwseme.

Kur jaule tewim pirmreij atšpihdeja, tur debejs jwaigjnes tewim wis-
wairaf atšpulgoja, tur debejs šibeni tew wispirmaf Wina wisšpeh3ibu parahdija
un Wina wehtras tewim, šwehtàs isbailēs aijgrahbtam, zaur dweh3eli šchalza: tur
ir tawa mihleštiba, tur ir tawa tehwsseme.

Kur pirmà zilweta a3s wirs tawa šchuhpula nolce3ās, tur tawa mahte
tewi flehpi loloja, tur tehws tewim pirmàs mah3ibas širdi eerakstija: tur ir tawa
mihleštiba, tur ir tawa tehwsseme.

Un lai tur buhtu plikas posta klintis, waj tukšjas jalas, lai tur mahjotu
ar tewi kopà nabadšiba un rašes, behdas: — tew buhš jcho jemi muhšjam
mihtu turet!

Kronwaldu Altis.

Pee tehwu jemes dahrgas kerees klaht,
To turi zeet' ar wišu jawu širdi!
Tew šcheitan šipras šatnes drošchi tur,
Kà needra buhši šweščà malà tur,
No mašais wehjinšch eešpeh3 jamatit.

Muselis.

76. Kreewija.

1. Tew rahdišchu jemi, fkaistu, wawenu. Nah3 un mahzees pašiht to jemi,
turà jaule, tikfo weenà malà nogahjuši, jau otrà ušlehz. Mahzees pašiht to jemi,
kas i3dod labibu un wihnu, kuras klajums ganas nekaitami lopu bari, kuras
kalnds un upēs dabu dahrgus metalus. Šchi jeme ir leelà Kreewija. Winà dšihwo
ne tikai leelà kreewu tauta ween, bet ari pulks mašaku tautu un tautinu. Gefah3ot no
Somijas, no lapu un jamojedu robeščam, Kreewijas robeščas šneedšas lih3j tahlai
Persijai, Indijai, Kinai, lih3j Leelai Kluzai juhrai un ledus apklahtai Kamtschatkai.

Kahda neapraftama jemes plaščiba! Kahda leela dajchadiba katrà no
šcheem jemes šuhreem gan klimatà, gan jemes raščojums, gan starp pašcheem
eedšihwotajeem! Un wiši šhee eedšihwotaji, tiklab pašchi kreewi, kà Baltijas pee-
krastes tautinas, Kaukafijas kalnu tautas, meschonigee jakuti un kamtschadali, —
kristitee, muhamedani un Sibirijas paganu tautas, — wiši ir weenas jemes behrni.

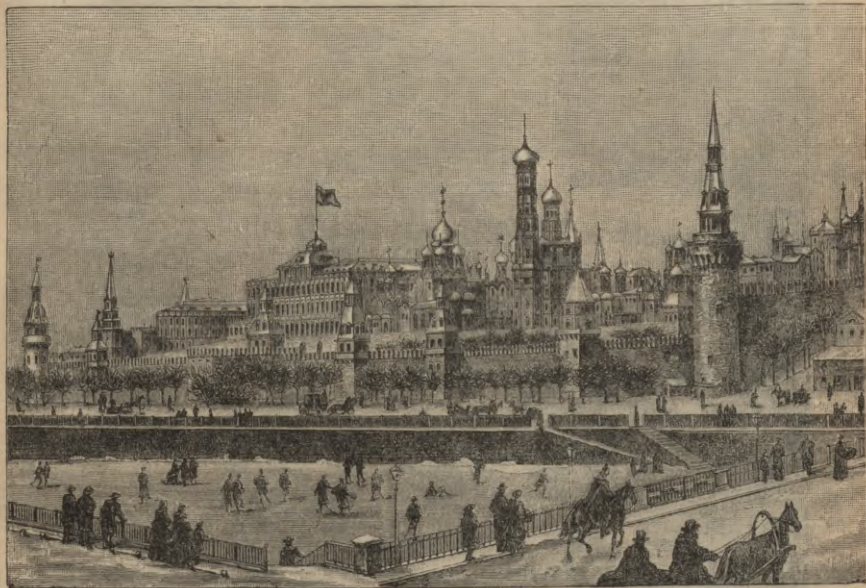
Zichertsefete. Latani. Somš. Maffrewi. Weftkrewš. Valifkrewš. Kofl. Sganis. Letis. Samcefah.

Nattus. Rorels. Tanguis. Shuats. Tchoutchis. Ohiats. Ohiatse. Romtchobas. Zemojbs. Zemojebete. Sirgijete. Sirgijasi.
Miffias. Kiecmijas. Iantos.

Wisu to eewehrojot, jaatšihst, ka Kreewija ween jau ir wešela pašauļe pati par jēwi.

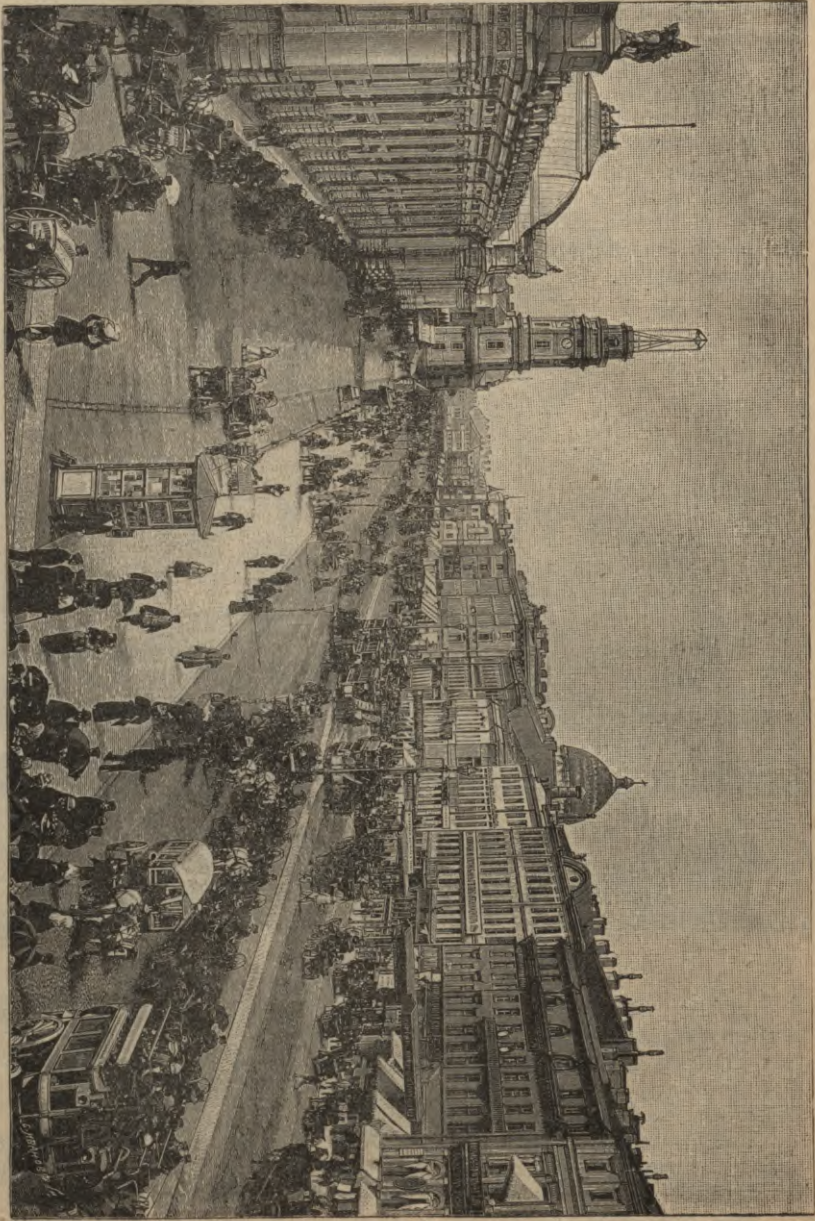
2. Pаметisim družin azis uš šcheem dāschadeem jemes apgabaleem. Tur Kreewijas widū, wairak uš deenwideem, ir wešelas gubernas lihdsjenas melnšemes, beš kalneem un ari glušči beš mešcheem. Kozini, ja toš eestahda, neteef uš preekšču, tā kā pee mums purwā. Un tomehr šchis apwidus ir bagats, ir Kreewijas maišes klehts. Labiba te aug pat beš mehšloščanas. Deenwid-Kreewijas kweešči, Maškawas un Kostowas milti eezeeniti tahlu pašauļe. Gešim wehl tahlak uš deenwideem un rihteem. Te stary eedšihwotajeem stipri redš rihtšenneeku notrahju. Te klajumi gandrihš tahdi pašči kā melnšemes apgabalā, bet welti te mekleši melnšemes auglibu. Semē loti daudz jahls un jahls ešeru. Eedšihwotaji, pahr-tidami weenigi no lopeem, klejo ar šaweem ganameem pulkeem no weena apga-

Maškawas Krestis.

bala uš otru. Bet jau tahlunā redš Kaukāsijas kalnu diščās galotnes. Te atkal pawišam zita pašauļe. Sneega putenu un šaltuma te kalnu eelejšās nepašihst. Te fokū un stahdu bagatiba, ar to jahls klajumi tik nabagi. Te aug wihns un ziti šiltas jemes augi pat beš stahdiščanas un kopsčanas. Bet kalnu galotnes ap-
klahtas muhščigu ledu un žneegu. . .

Winā pušē šchim kalnajam, tuwu pee Persijas robesčām, uš Kaspijas juhras peekraštes atrodas Batū pilšehta. Apgabals naw nedš šcaišts, nedš auglīgš. Un tomehr šchini apgabalā šlehpjas milšu bagatiba: teitan daudz jemes ellas, pe-

Станок проспекта Петербурга.

trolejas, avotu. Šcho gaismas weelu dabū no jemes leelās fabrikās, ištihra un tad juhta gan fugeem, gan pa dšelszekeem uš wišām malām. Tā, luht, šchis nedalīšais jemes apgabals ir par gaismas avotu wišai Ēiropai.

Belšimees pahri pahr Kaspijas juhtu uš Aškaspijas apgabaleem. Teitan atrodam nepahrredsamūs šaulē ijdegušchus tukšnešchus. Bet pa starpām ir ari wišai augligi un bagati apgabali ar leelām pilšehtām, kā Samarkandu, Tashkentū u. z. Te atrodam ištios Ašijas eedšihwotajūs. Sastopam teitan ari labu daku tukštiošcheem gadeem wezu kulturās atleeku. Tās ir atleekas no šcho semju seedu laiķeem, kad pastahweja warenaš Babeles un Aširijas walštis, no teem laiķeem, kad wehl pahr Ēiropu waldija mešchonū tumšiba.

Greešimees atpakaļ uš seemeleem, uš Sibiriju. Jauna dšihwibas dšihšla patlaban steepjas pa šcho semi: tas ir leelais dšelszekešch, garakais wišā pašaulē, kas šneedšas zaur wišu Sibiriju lihds Klusaj juhtrai. Sibiriju lihds šchim pašina kā semi, turp aišdšina nošeedšneekus; tagad turp labpraht eet dšihwot daudz klauschu. Lai gan Sibirija ir wišai auksta seme, tomehr deenwidūs dala gar Ķinas robešchām labi noder jemkopibai un tamlihds ari lopkopibai. Neškaitama bagatiba, ko daba šlehpj šche šawā šlehti, lihds šchim guleja brihwa, neišleetota. Tagad šcho bagatibu šahk wahkt pee deenas gaismas. Selta rakšchana attihštās. Netruhkst ari zitu metalu un akmengoļu. Truhkst tikai wehl pehtneeku, kas wišu leedderigo išmeklē, truhkst kapitalu, lai Sibirija attihštios par bagatu kulturās semi

Ka Kreewijai nahts jauns laikmets, to šajuht katrs, kas kaut zik domā un šaprot. Pilšehtas aug leelumā, fabrikas zelas apbrihnojāmā ahtrumā wišās Kreewijas malās.

Luht, šchi ir tikai masa, neeziga bilde no šchis dišchenās walsts. Mahzees winu jo projam pamatigi pašiht un zeenit! Mahzees winu mišlet, jo šchi ir tawa dišchenā un leelā tehwiija!

P. Behreinsch.

77. Auktajōš seemelōš.

1. Tahlū, tahlū no mums uš seemeleem ir Seemelū ledus juhtra. Wišu gadu pa winu peld mišigi ledus blahti, wešeli ledus kalni. Uhdenti dšihwo mišeni walšiwis un walširgi, pa ledus gabaleem šlapštas baltais ledus lahzis.

Ledus juhtas krašti semi un purwaini. Winaš šauz par tundru. Zit behdigi te ištatas! Bahrgā seema walda wešelus aštonus mehnešchus, un tundra aplahta beesu šneega kahtu, kā ar mirona autu. Saule maš šilda, un pašchā seemas widū wina uš kahtdeem 2 mehnešcheem pawišam nošuhd. Ēedomajatees tikai wešelus diwus mehnešchus garu nakti, tur zitu neko neredš pee debesim kā mehneši, šwaigsnes un wehl reišem šewišchku špihdumu, tā šaukto seemelblahsmu!

Seemelblahsma loti škaišta. Reišem wina kā lošs pahrleekusees pahr pusdebeši, reišem atkal kā šibnošcheem dahrgatmeneem un burwju krahtām ijausta lenta margo pee debesim.

Bet wajarā toteesu šaulite nemaš nenoreet wešelus diwus mehnešchus un špihd ir deenu, ir nakti. Tomehr wajara drihš paeet, un neesi wehl ne labi apškatijees kad jau atkal ešahštas šalte wehji un bahrgee šali. Tundraš naw ne mešchu, ne

plawu; te neaug ne rudsi, ne meeschi. Retumis atrod tikai pa šīkam, šakrupu-
šam kōzinam un kruhminam, pa lahzenei waj djehrwenei, bet ņuhnu milsums wis-

Ledus kalni un ņemelblahjma.

garam. Wafarā, kad ņneegs nokuhst, wiņi ņtahdini ņteidsin ņteidsj iņleetot ihņo lai-
zinu. Atlaischas ari putni un iņperē te behrinnus; bet drihņ uņnahk ņals, un wiņs top
tukņšs un kluņs. Weenigi weeņuli tad wirpulo un dejo pa leelajeem ņneega
klajumeem.

2. Dņihwneeku te maņ. Muņņu mahjas lopi newaretu tundrā dņihwot, teem ne-
buhtu ko ehst. Te dņihwo tikai ņemelbreeschi, ņuni un reti plehņigi ņwehri. Seemel-
breeschi pahrteek no tundras ņuhnas, bet ņuns uņturas kā waredams.

ņiņ nepatihkama ari mums neiņleetas dņihwe tundrā, ir tomehr ņilweti,
kas pawada winā wiņu muņņchu un loti mihlē iņho ņawu neomuligo dņimteni. Tee
ir ņamojedi.

ņamojedi neleela auguma, plakanu ņeju, leeleem waiga fauleem un ņchau-
rām azim. Behņ iņņkata wini reņni un neweikli. Gehrbuņchees wini breeschahdu
drehbēs. Drehbes ņchuj ņeweetes; deega weetā leeto breeschu dņihņlas. Drehbēm
walka ahdas ņpalwaino puņi uņ eekņchu; winas uņgehrbj uņ plikas meeņas: kreklu
ņamojedeem naw. Kur lai wini tos nentu, jo lini te neaug. Smuņs gan
tahds ņamojeda apgehrbs naw, bet no aukstuma ņiņ neņiņ aiņņargā. Nereti ņamo-
jeds peeņchuj pee drehbēm daņchadu ņwehru ahdu laupņinās un peeleeņ ņuna ahdas
apņakli: tahds apgehrbs winam ņchkeet ņkaiņtaks. ņamojedi ehd zeptu, jeņlu waj
ņchahwetu breescha galu un ņiwis. Siltas breescha aņinis teem wismihlakais dņeh-
reens. Wini ehd ari ņpeki un tautus. Ehst tee war breesmigi dauds, —
aukstums weizina ehstgribu. Dņer ari degwiņnu, ko pehrk no tirgotajeem; ne-
reti wini ņuhkā ņajaluhņus degwiņna ledus gabalinus, kā muņņu behrni bonbonus.

Samojedi brauz ar seemelbreescheem.

3. Bej seemelbreescha un suna jamojedam nebuhtu eespehjams tundrà dšihwot. Sunš gana wina breeschu pulkus, bet breedis dod wišu wajadšigo: galu un peenu ušturam, ahdu apgehrbam un dšihwoklin, kaulus un ragus — eerotscheem un darba riškeem, dšihšlas — deegeem. Bej tam breedis leeto braukšchanai. Pahritiku — juhnas breedis pats few usmekle: iskašnà kašnàm no šneega apakščas. Kad breeschi weenà weetà noehdušchi wišas šuhnas, tad jamojedi usmekle zitu dšihwes weetu. Lai aizšelošchana buhtu weeglaka, jamojeds taiša few tahdu dšihwokli, ko lehti war noahrdit un aišwest. Winšch eedšen šlihi semè kašninas, šašeen tàs augšchgalà kopà, apklašj tàs no ahreenes breeschahdàm, un dšihwoklis — telts — gatawš. Telts widu šaleek atmenus, štarp teem uskur uguni. Duhmi išeet ahrà pa telts augšchu, kur atštahts zaurums. Ap ugunšturu šapulžejas wiša gimene. Wihreeschi šildas un peeštata uguni, šeweetes šchuj un laha drehbes, bet plitee behrni wahrtaş turpat pa šemi. Ari šuni špeelihdušchi pee uguns un šildas. Duhmi graušch azis, gaišs aukšts un tahds, ka, „ waj žirwi war pakahr“, tomehr dšihwo lautini.

78. Šneegpahršlinu dšeesma.

Wakarà wehlu, aišjuhrinà,
 Špahri mums išauga debeština:
 Baršs juštakàm laišchamees leià
 Mišlā, jaurā mudšchmudšchu dešā.

Kahds preeks uj weeglajeem wehjjapahrneem klejot
 Un wirpulõs wehrptees un wirpulõs dejot,
 Baltu rozinu mahsinu baltajäs litt,
 Pahr strauteem un mescheem weegli-weeglinäm titt, —
 Un atkal mehš schkiramees, atkal mehš schkistam,
 Ta nesin neweenš, kurp skrejam, kurp klistam.

Drihš augstu gaišä,
 Drihš dšilu lejä
 Muhs wehjiniš kaiša
 Mudšmudšchu dejä!
 Beš atpuhtas klufas,
 Beš meera un dušas
 Wiju wijäs skreenam.
 Tit tihtami dejot,
 Tit tihtami klejot
 Raw lemtš it neweenam!

Drihš wehja pušma pee jemes muhs šwaida,
 Drihš ar mums debejšõs rotakot šfraida.
 Ak, šweščas mums behdas!
 Ledus — mums širds,
 Šwahrzini baltee
 Laistas un miršf —

Kad wehjiniš rimšt paijat
 Muhs, šchuhpot un aijat,
 Semes-mahmina labä
 Muhs peenem un glabä:
 Ar mirššõschu šamtainu palagu klahjas
 Tad kalni, un lejas, un mešchi, un mahjas.

Bet auštruma tahlõs
 Rošchu-šahrtainõs wahlõs
 Kad šaulite šedonim wahrtinus wer
 Un šeltšarus aumalam kaiša un ber, —
 Tad šaulites karštajõs šuhpšõs twihštam
 Un kuhštam un nihštam!

Utdšejojis J. Kleinbergis.

79. Walsiws.

1. Gedomafimees, ka atrodamees Seemelledus juhrä fugi, kuršch išbrauzis walsiws medibäs. Wisaptahrt juhrä redšami leeli ledus blahti, meetu weetäm peld wešeli ledus kalni, pret kureem muhju fugis išškatas glušchi neezigs. Beeschji eeraugam pazekamees iš uhdens gan ronus, gan walsirgus ar milšigeem ilkau šo-beem. Bet tee, muhs pamanijušchi, šteidš atkal uhdeni un parahdas wiršpušē tiz-fai labi tahlu no fuga. Bet walsiws neejam wehl neweenas manijušchi, kaut gan kurwi, mašta galä, šargi mošchi luhtojas wisaptahrt. Te peepešchi atškan no augšcheenes šauzeens: „Walsiwis!“ — Wišji fuga laudis kã atdšihwojušchees. Redšamas diwas walsiwis. Täs jo tahlu eeraugamas no uhdens štruhkläm lih-dšigeem garainu mutukeem, šo täs iželpo zaur nahšim gaišä, pee kam dširdams ari šawads trokšnis. Agrak dabas peštneeki domaja, ka walsiws zaur nahšim iššchlahž eerihšo uhdeni. Bet ta bija maldišchanäs. Aukštumä waram redšet gaišu, kuru

ijelpojam. Tas tapeh3, ka ijelpotee nered3amee garaini aukstumā peenem red3amū weidu. Ar walfiwi tas glu3chi tāpat. Garainu stru3kla, kas i33chaujās gaišā pa abām walfiws na3im, ir lih3d3 15 pehdu aug3ta.

Walfiws.

Walfiws eel3po un ijelpo gai3u pa na3im, un newis pa 3chaurām, kā 3iwis. Ijelpotais gai3s ir 3ilts, tā tad walfiwij ari 3iltas a3inis. Na33is winai wirs galwas. Lai waretu elpot, walfiwij tikai dru3ku japazelas wirs uhdens. Tihru gai3u eel3pojusi, wina dodas atkal uhdeni. Lai na333s neeetu uhdens, tās a3weras glu3chi zeeti 3ewi33tām ahdas klapēm. Walfiws pazelas uhdeni, tāpat dodas dibenā ar a3tes palih33ibu. U3te winai nestahw, kā 3iwim, stahwus, bet plataniski. Tā tad ari 3chā 3inā wina nelih33inas 3iwim.

2. Drih3 3ari3kotās laiwas. Katrā no tām ka3di 3e3chi airetaji, 3tuhrmanis un walfiws medneeks ar duramo eesmu — at3karbaino 3cheberkli — rotā. Medneeks 3ehd laiwas pree33chgalā. 3cheberklis eeseets garā, 3polē 3atih3tā 3aitē. 33am peebrauku3chi pirmajai walfiwij jau glu3chi tuwu. Ka3ds mil3enis! Garumā winai wi3maj 10 a3is. 3t labi waram at33kirt winas gludo, melno a3du no juhras uhdens. Tā tad ari a3da winai 3itāda kā 3iwim, jo 3iwis pa leelakai dālai apklahtas 3wi3nām. Otrā walfiws ma3ata par pirmo, ta leelās behrns. 3uhrneeki mums pasta33ta, ka walfiwij robotees it diwi gadus pa d3ihwam behrnam. Win3ch peeh3im3tot tik leels kā labs wehr3is. Mahte winu 3ihdot ar peenu, 3āgows telu. Bet 3iwis, kā 3inams, atih33tas no itreem. Nu meh3 3apro-

tam, ka walsiwi nepareisi jauz par siwi. Wina gan ištatas tā siws, bet peeder pee sīhditaju dšihwneekem, kam siltas ašinis un kuri elpo ar plaušchām.

Kugneeki nolehmušchi usbrukt weenigi maštei, bet behrnu atstahst dšihwu. Birmā laiwa peenahkusi walsiwij it tuwu. Walsiws nemana laiwas tuwošchanos, lai gan winai abpus galwai neleelas azis un ari aušu zaurumi. Uzis peeraduščas pee uhdens krehšlas, ahra gaimā winas apšchilbt; ari aušis dšird sliktati ahypus uhdens.

Kugneeki tuwojas ar laiwu walsiws preeščgalam. Walsiws medneeks šweešč wišā špehtā ašo šcheberkli, un atšpurainais eesms eespeesčas dšiki milsena mihtstajā meesā. Niretaji šanemas, lai azumirkli atirtos no milsena³ tahlat. Gewainotais³ šwehrs dušmigi šit ar ašti un tad dodas dibenā. Ja tahds astes šiteens trahpa laiwu, tad breesmas neišbehgamas. Zif dāšs labs juhrneeks šit jau tā atradis šawu nahwi aufstajds wilnds! Pee šcheberkla peešetā šaite rahda medneekem, uš kureeni šwehrs behg. Walsiws dodas uš preešču tik ahtri, ka gruhti winu panahkt. Walsiws meejas tā eerihkotas, ka wina uhdeni war tift ahtri uš preešču. Walsiwij laiwas ištats, tapehž wina, uš preešču dodamās, weegli pahrschkeš uhdeni. Gludā ahda³ weizina uš preešču slihdeshanu uhdeni. Beesā tauku šahrtā sem ahdas uštur walsiwi wirs uhdens, jo tauki, tadehkt ka tee weegli nekā uhdens, peld uhdeni. Walsiws dodas uš preešču ar šahnu špuru un astes palihdšibu. Ašti wina išteeto, kā twaikoni škruhwi kuga pašahgalā.

Behž kahdām 20 minutēm milšis atkal usnahkt³ wirs uhdens, lai eelšpotu šwaigu gaiju. Walsiws war ištikt beš elpošchanas tik ilgi tapehž, ka winai milšigas plauščas, kas eelšpo uš reiš loti daudš gaiša. Tagad winu trahpa otrais šcheberklis. Šwehrs dodas atkal dibenā. Putas ween šchakst wisapfahrt. Bet zif ilgi gan palikši uhdeni, ja aptruhkt³ elwas. Weenmehr no jauna walsiws pahrdas wiršpušē, weenmehr no jauna urhjas winas meesās ašee ešmi. Milšenis top ik brihščus gurdaks. Juhra šarkana no walsiws ašinim. Wehl reiš wina, pušdama un šahnahkdama, dauša ar ašti uhdens wilkus un kūt tos putās, bet tā jau nahwes zihna. Milšenis apweelas uš šahneem un nobeidšas. Kugneeki preežigi, ka wineem išdeweēs pahrspeht walsiwi beš jebfahdeem upureem. Domehr ne arweenu tā išdodas. Melaimes gadijumi loti beeschi tahdās medibās. Wežee juhrneeki šin atstahstit daudš breesmu gadijumu.

3. Reiš kahda milšiga walsiws, no šcheberkla eewainota, naw wis dewušeēs behgt, bet greešuseēs usbruzejeem pretim. Wina šakampuši laiwas galu ar šawu trihšaju plato muti un šaspeeduši laiwu "kā" tšchaumalu. Zaiwneeki glahbušcheēs otrā laiwā. Ka walsiws tā atreebšeēs, to medneeki nebija gaidijušchi. Kolehmušchi atmahkt neswehram par presušbruktumu: bet wineem išgahjis glušchi tāpat kā pirmo reiši, un medneeki tikko išglahbušcheēs treščajā laiwā. Kapteinis nu lizis mešt šcheberkli no pašcha kuga, kursch pa tam peenahžis tuwat. Tiklihds šcheberklis eeduhrees walsiwi, pehdežā dewuši kugim tahdu treezeenu, ka wiš kugis nobrihščkejis, it kā buhtu usškrehjis uš atmena. Sem kuga bijuši ištata plaiša, pa kuru mutuleem nahžis eekšā uhdens. Kugis nogrimis. Tiktikto laudis išglahbušcheēs atlikušchajā pehdežā laiwā, bet nepaguwušchi pat ne ehdamweelas lihds panemt. Wini bijušchi lihgsmi, ka neswehrs winus atstahjis meerā. Trihs deenas un naktis wini dženati pa okeanu laiwā, lihds kahds kugis winus usnehmis.

4. Jaunatā laikā walsiwiš medi sewiſchkeem leelgabaleem, turds eelahdē lodes weetā milſigu, tauwā eeseetu ſcheberkli. Scheberkla galā atrodas ſprahgstoſcha weela, dinamits, kas pahrſprahgſt, tad ſcheberklis jau walsiwiš meeſās. Dinamits walsiwi ahrtri nobeidſ, un winai naw til ilgi jamožas. Ari medneekem mafat draud breeſmās.

Walsiwiš nedſihwo kermeni peewelt pee kuga un tad peeſtiprina tur tauwām. Tagad waram walsiwi labi apſkatit. Tawu breeſmigu leelumu! Garumā nu droſchi kā muhſu 3 klaſeš iſtabas, bet ſwars kā weſelas pilſehtinas 3000 eedſihwotajeem wiſeem kopā.

Kuga laudiš ſakahpi uš walsiwiš kermeni, kā uš ploſtu, un iſgreesch wiſu „ſpeki“, kurſch atrodas beeſā kahrtā ſem walsiwiš ahdas. „Speki“ uš kuga wahra leelōš katlōš un tad no wina iſtežina trahnu, kuru ſapilda muzās. Ziti kugneeki atkal atzehrt walsiwiš augſchejo ſchofli un tad no wina iſnem raga bahrkſtiš, tā ſauzamās walsiwiš uſhāš. Walsiwiš naw ſobu, bet winai mutē pee augſchlejām raga bahrkſtiš. Sawā milſigajā mutē wina eenem loti daudſ juhras uhdens ar wiſeem uhdeni atrodameem dſihwneekem. Muti zeeti aiſtaiſi juſi, wina iſkajſch eenemto uhdeni zaur bahrkſtim ahrā, bet dſihwneezini, ſiwis, wehſchi un gleemeſchi, eekeraš bahrkſtiš, kā tihklā, un neteek wairš laukā. Tā kā walsiwiš loti maſa riſhle, tad wina pahртеek weenigi no ſihkeem juhras dſihwneekem. Par ſilki leelafu ſiwi wira newar noriht: tahdu wina laiſch walā. — Senat, kad kugneeki bija nonehmušchi walsiwiš wiſu „ſpeki“ un iſgreeschuſchi no mutes bahrkſtiš, wini atſahja walsiwiš pahrejās dalas — kaulus un galu — juhrā putneem, ſwehreem un ſiwim par laupijumu. Tagad turpretim iſſleeto wiſu walsiwi. Nonahweto ſwehru aiſwed juhmalaš fabrikās. Te wiſpirmš iſgreesch bahrkſtiš un „ſpeki“, tad ſamaš kaulus un galu miltōš, kuruš pahrdod lauku mehſloſchanai. No weenas walsiwiš eenem wairak tuhſtoſchu rublu. Branga pelna! Winaš deht zilweki nebaidas no breeſmām un iſ gaduš dodas pa waſaru walsiwiſu medibās.

S.

80. Karſtajās ſemēs.

1. Ir paſaulē tahdas ſemeš, kur nefad naw ſeemas un ſneega. Tur ſaule ſtahw pušdeenā newiš eelſihpi, kā pee mums, bet taiſni wirš galwas, un winaš ſtari til karſti, ka tee tihri žepina! Karſtajās ſemēs wiſu gadu waſara. Wiſu gadu tur ſašo ſtahdi, ſeed puſeš un eenahkaš augli. Seemas weetā leetainš gada laiſk, tad liſht pahriš mehneſchus beſ apſtahſchanās. No leetus rodas ſemē daudſ mitruma. Siltumā un mitrumā aug wiſabi greſni jo greſni ſtahdi: ſaule welti ar ſaweem karſtajeem ſtuhpſteem winu galotneš, ſemeš mahte dewigi meeloš jakneš, — un ſtahdi ſteepjaš augſtu jo augſtu gaiſā un iſplehſch ſarus tahli uš wiſjām puſēm kā iſhtee milſeni. Ir ſtahds, kurſch iſaug deenā pa weſelu arſchinu; daſcha koka augſtums ir peeždeſmit un wairak aſu, un reſnumš tahds, ka 15 zilweki, rotāš ſakehruſcheeš, tikko war apnemt wina ſtumbru; uš koka zelma telpaš 15 jahtneekem. Tahdeem milſenu kokeem ari milſigaš lapas un augli: ir lapas 8—9 arſchinu garumā un puſaſi platumā, un augli leelaki par zilweka galwu. Karſtajās ſemēs ir ari puſeš ar milſigeem ſeedeem. Te ir ſeeds, kurſch til leelš kā ratu riteniš un ſwer 14 mahžinas.

Schee meſchi loti beefi. Koku un ſtahdu te tiſ dauds, ka ſari un lapas ſapinuſchees zeeſchi jo zeeſchi kopà; pat ſaules ſtari newar iſlauſtees zaur beefo lapu juntu, un meſchà weenmehr krehſla. Bet ſtarp koku ſtumbreem aug wiſadi wihtinu un tihtinu ſtahdi. Kà tſchuhſkas tee wiſas un tinas pa koteem, tà ka zaur ſcho beefokni zitadi neiſeeſi kà ar zirwja palihdſibu. Un kahdi ſwehri tiſ nedſihwo ſchajòs brihniſchtigajòs meſchòs! Tur, klau, lauſchas meſcham zauri miſſeni ſiloni, un ſari ween brihſch; te atfal pa koku ſareem lehkà weſels pehrtiku bars; ap winu koku apwiſuſchees miſſu tſchuhſka, bet winds kruhmdòs, luht, ſalgo tigera waj zita breeſmona azis: tàs uſgluſn lauſijumam. Pa gairu ſpurſchtedami lai-

ſchas putni, un ſpalwas wineem laiſtas un margo wiſàs warawihkſnas krahſàs Ir miſſigi leeli putni, ir ſihki ſihzini. Wiſmaſatais gan k o l i b r i j s, kureſch tiſ leels kà dundurs, dehj olinas kà ſirniſchus, bet behrnini winam tiſ maſi kà muſſhinas.

2. Karſtàs ſemes pa leelakai dalai apdſihwo meſchonu tautas. Daudſi no meſchoneem ſcho to peeſawinajuſchees no attiſtitu tautu eerajchàm, bet leelà dala wehl dſihwo pirmatnejo dſihwi. Zau iſſkata wini zitadi nekà mehs. Nemſim peemehra dehl Amerikas indianus.

Ahda wineem ſarkana kà warſch, tapehž winus ari nereti ſauž par ſarkanahdàm. Mlati wineem melni un zeti. Neiſem wini ſapin matus arſchinu augſtà zekulà. Drehbes wini nenehſà; it ja darina ſew preeſchautus un joſtas. Bet indiani mihl greſnotees. Wini iſrotajas uſ nebehdu, protams pa ſawai garſchai. Uſ ahdas wini eeſime un eededſina daſchadus lihtumus uu raibumus wiſadàs krahſàs: tàs wineem ſchteet loti ſkaifti. Sewiſchti mode ſchauras galwas, un tapehž maſeem, kà peedſimujuſcheem behrneem galwu mahſſligi noſaiſta,

tà ka wina ijaug
 newis eepala,
 bet garena kà
 gurkis. Indiani
 aptarinas
 pehrlem, almen-
 tineent, krellèm,
 isrotajas spal-
 wàm. Uj rokàm
 un kahjàm wini
 samauz rinkus;
 fareklus nehà ne
 tikai aušis, bet
 ari nahšis un
 luhpàs. Keižem
 išwek zaur nah-
 šim wešelu krellu
 wirtni, bet apaf-
 ščas luhpà iš-
 greešch zaurumu
 un eebahšch tani
 šprungulu. Ja,
 to wišu nedara
 tikai modes dehl!

Indiani
 dšihwo teltis.
 Wini ir pagani
 un nodarbojas
 ar medišchanu
 un šweju. Nereti
 wini ari ušbruhš
 kaiminu žiltim
 tara noluhkà.

Indianu teltis.

81. Orangutans.

1. Karsto semju pirmatnejee mešchi, kà jau dširdejàm, dandž žitadi nekà muš-
 jejee. Žilwekam pa šcheem beejokneem gruhti tikt uj preešchu. Ne tà pehrtikeem.
 Dee kahlpelè pa foku jareem gan uj preešchu, gan atmugurviški, gan galwu uš aug-
 šchu, gan uj semi. Pahrlehkt no weena fokà waj jara uj otru, pat wairak ašu
 tahlumà, teem glušchi neeks. Weens no pašhtamakeem leelajeem pehrtikeem ir

orangutans. (Wjnsch dšihwo Borneo, Sumatras un zitàs šalàs, turàs uš deen-wideem no Afrijas.) Wifa wina meefas buhwe peemehrota wina dšihwes weetai. Ar jawàm garajàm rokàm wjnsch war aiffneegt tahlu atstahwošchus farus. Rokas, winam stahwus stahwot, sneedšas lihds pat semei un ir loti stipras. Sauja orangutanam tahda pat kà zilwekam, tikai pirksti daudš garaki. Tapehž wjnsch war stingri apkert pat rešnus farus. Ari kahjas lihdsinas muhšejàm, tikai pehdas leelo pirkstu wjnsch war peelikt pee wišeem ziteem pirksteem, glušchi kà mehš rokas ihšchki. Orangutans war apkert farus ar pakal-kahju pirksteem, tàpat kà ar rokàm. Tapehž winu, kà ari zitus pehrtikus, mehds žaukt par tšchetrrotscheem. Tahda kahju eetaise winam loti noder, kahpelejoj pa foku sareem un rahpjotees pa stumbreem. Bet uš lihdsenas semes winam gruhti paaet. Smagais kermenis un rokas un lihšàs kahjas stipri traužè eeshanu. Staiğajot wjnsch atbalstas uš roku duhrèm un eet, stipri šalihžis uš preekschu. Tad wjnsch iškatas tik leels kà 14 gadus wežs sehns.

Orangutans.

2. Orangutans dšihwo foku šaràs, jo wjnsch pahrtēek no foku augleem. Saule jau labà gabalà, kad šehis ilggulis šahk mekletees šew brokafstu. Wjnsch ušrahpjās šarà, nopluhž šew auglus un apehd tos gahrdu muti. Orangutans nepeemiršt paofšcheret ari pehž putnu ligšdàm, jo olas un majus putnims wjnsch loti zeeni. Pat kufaini, waboles, taurini neder winam uš kahrà šoba. Ja neatrod zitas baribas, tad orangutans apmeerinas ar foku lapàm, pumpureem un jaunàm atwašem. Beešchi orangutani šadodas leelàs puhlàs un tad eet aplaupit weetejo eedšihwotaju (maiša, zuturneedru, melonu un bananu) tihrumus un dehštitašas. Gedšihwotajeem wini nodara leelus šaudejumus, jo wairak išposta nekà patehrè. Ušbrukt weetejeje zilweki teem neušdrošchinas, jo wini tur orangutans par mešcha zilwekeem, bej tam baidas no winu leelà špehta. Pat leelee laupitaju šwehri neušdrošchinas ušbrukt tahdam pehrtiku baram. Zilweku orangutans neaišteek, ja ween zilweks winu leek meerà. Bet wai zilwekam, ja wjnsch ušdrošchinas kahdu no šehis šabedribas eewainot! Tad winam nahwe neišbehgama.

Roku jards orangutans darina few no fareem un lapam dšihwofli, kuzšch wiwu aijšargà no šaules karštuma un naktš wehšuma, kà ari apšlehpj no breešmigatà eenaidneeka — mišju ičuhšikas . . . Ja winam tomehr gadas ar šcho nešwehru šastaptees, tad wiwšch drošoji ušbruht šawam preneekam un, pa leelakai dala, eeguhšt pahr to ujwaru. Sawus behrnus orangutani loti mišlo. Wini toš ruh-pigi kopj un apšargà no wišam breešmàm.

3. Orangutani loti gudri. Pee zilwekeem dšihwodami, wini zensčas teem wišu darit pakat. Lai paklaususamees, to noštahsta par kahdu orangutanu.

Reij mešhà nokehra nepeeaugušchu orangutanu un pahrbewa matrošcheem. Wini panehma pehrtikenu lihšj uš tuga. Te tas drihš aprada ar zilwekeem un wišu zetu ušjautrinaja brauzejus ar šawu draiškulibu. Ušrahptees pa wirwem mastà winam bija tihrais necks; un tad jums titai wajadšēja redšet, zil mahškligi un weikli wiwšch meta kuhlenus kà leelu leelais wingrotajs — atrobats, pateefi! Lai wiwšch pahrleeku neelaiftoš šawàs išpreežàs un nešahktu darit nebarbus, matrošchi eemahžija wiwu išnehjat paweeklus preeškametus, šcho to pašneegt, celikt malku krahšni, peenahžigà laità aihaišit jušchkas u. z. Uš tuga winam bija eerahdita fewiškta aijšaldina, kas winam nodereja par ištabu. No rihta peezehlees, orangutans tuhdat ušpošch šawu ištabu: šaleek matrasi un wezo wilnaino šedšeni, padabli šlotu un iššlauka ištabu, pehž tam uššlauka grihdu ar walganu lupatu. Kad wišs nokoptš, wiwšch šahť blehnotees: met kuhlenus, gunšas un walštas, waj atkal meerigi gaida, kad winam doš ehšt. Ušškan šwans. Wišji dodas pusdeenà. Ari orangutans šteidšas uš kapteina šajiti. Kapteina trauteem lihšžàs noliktš uš galda dšilais šchihwis, dakščinas, nafiš, kruhšchu aijšklahšs un wišna glahše; tit kruhškt karotes. Wišupirms pusdeenà pašneedš šupu ar galu. Orangutans šwinigi apšeen kruhšchu aijšklahju, tad teežas pehž šupas; wiwšch panem šchihwiti rokàs, peeieek to pee išteeptàm luhpàm, un weenà panehmeenà iššuhž šchihwi šaušu; pehž tam wiwšch, rihtodamees ar nafiš un dakščinàm, šagreešch gatu ar nafiš, ušdur galas gabalinus uš dakščinàm un tad peeklahžigi eebahšch mutè un apehd. Reijem gan winam prahtš nefaš šagrahbt wešelu galas gabalu ar roku no šchihwja un eewihšktit taišnà zelà mutè, bet kapteinis to nepeelauj, un tapehž orangutans štingri eewehro peeklahžibas likumus. Pehž tam kapteinis winam eelej glahšè wišnu; orangutans panem glahši rokà, peefit šawejo pee kapteina glahšes, eemet wišnu, kà ugu mutè un tad, pašteepis tufšcho trauzinu, gaida, lai winam wehl eepilina kaut žil no gahrda šchidruma; bet šhini šinà kapteinis nemehdš wiwu lutinat. Pusdeenas paturetass. Orangutans, ne glušchi apmeerinats, tel uš kuku, kur tuga šaudis wiwu pazeenà ar pusdeenas atleektàm, un pawahrs pašneedš šawam mišlulim šaldo kihšeli. Wakarà orangutans eeleen šawà aijšaldà, uštaiša gultu, išpušina šedšeni, šatšchamda matrasi un špilwenus, lai buhtu miškštaka gula, šilti eetinass, šaritinass un tad maigi eemeeg. Un tà tas atkahrtuojàs gandrihš iš deenas.

R.

82. Augštu kalnòs.

Nes mani turp, kur šaulè tošchi
 Šneegs kalnu galòš muššcham špihš,
 Un kur uš štipreem špahrneem drošchi
 Pa šileem gaišjem ehrgliš išihš. Janšchewištis.

Ir kalni wairak werštu augštumà. Wiwu wiršotnes apklahtas ar šneegu, kuzšch nekad nenokuhšt. Dašchi kalni šeptini lihšj aštoni werštis augšti. Tit augštu

kalnās nāv wehl bijis neweens zilweks. Bet uš fematu kalnu wirjotnēm, werstu peežu augstumā, gan zilweki uškahpušči. Tahds zelojums nāv weegls. Bijušči pat daudj nelaimēs gadijumu, bet zilweks nekaujas atbaiditees. Winam ruhp šinat, tā kalna wirjotnēs iškatas, kahdi tur wehji puhšči, kahds gaišs u. z. Tapehž weenmehr rodas zilweki, kas nebatdas no breešmām un drošči rahpjas augšchā ar šneegu aplahatjās galotnēs, turas pazelas pahri mahtoneem. Reiš wairak zelotaju norunaja uškahpt augšta šneega kalna wirjotnē. Peenehma wadonūs. Wadoni nehma lihds garas nuhjas, wirwes, trepes, lauščamās stangās un ušturn. Reaišmirja ari šiltas drehbēs. Bija karšta wajara, seeđeja puķes, eenahzās wišnogas un ziti šiltuma mihletaji augi. Bet muhšji zelotaji tihštija aiššainōs šiltas šchalles un mehtekus, duhrainūs zindūs, wilnanas

Lawina kalnās.

jetes. Kad wišs bija šagatawots, dewās zelā.

2. Pirmo deenu gahja pa ehrtu kalna tekū. Ta wijās augšchup štarp tokeem pa šalu maurinu. Wišnogu wairš neredšeja, bet wehl auga ahbeles, bumbeeri un daščdaščadi kupli jo kupli lapu koti. Zeemati un mahjas apafschā iškattijās tā maši špehlu namini, bet zilweki un lopi bija tiffō šaredšjami. Pehž tam zelotaji

eenahza beesâ fluju toku meschâ. Te auga garas preedes, flaitas egles, bet lapu toku wairs nebija: teem te jau bija par wehju. Sweku smarjcha pildija swaigo gairu, pa reijem fazehlâs wehjsch, tâ ka muhsu zetotajem bija jauswelf mehteti.

Izgahja mescheem zauri. Te auga beesâ, sulota jahle, tihri tâ sehtin apzeha pukem. Schis bija tâ jauktâs kalnu plawas kalna augschejâs peegahsês. Te zetotaji fastapa ganus* ar leeleem ganameem pulkeem.

Utpuhtuschees un paehdujschi, zetotaji dewâs tahlaf. Tahlu apafschâ, tâ beesâ miglâ, wareja eeraudsit eelejas pilsehtinu, bet kaut ko ischfirt nebija eespehjams. Peepejschi zekineeki eegahja beesâ baltâ miglâ, divu joku tahlumâ nefas nebija eeraugams. Tee bija mahtoni. No apafschas isstatijâs, ka kalns eetnees mahtonds, kamehr zetotajem schita, ka wini eet pa beesu miglu. Wini tahpa wehl augstati. Miglai wini beidsot bija iygahjuschi zauri: mahtoni atradâs wineem tagad jem tahjâm tâ balti kokwilnas blahfi.

Nakti zetotaji pahrguleja tahdâ ganu buhdinâ.

Otrâ deenâ zelojschana bija gruhtafa. Tefa weda pa stahweem atmena blukeem un klintim. Klintis bija spraugas; atmeni drupa un wehlâs no tahju apafschas, tapehz bija jausmanas. Schur tur wehl auga pa sakrupuschai preeditei un pa kruhminam. Bet jo augtat, jo wijs tuffchafs un aufstafs. Neweena pascha kozina, ne kruhmina; te jau tif auftis, ka koti nespehi augt. Te weenigi juhnas un reta spilgta putite.

3. Otru nakti pahrguleja us kaileem atmeneem klints eescha peegahsê, jo mahju un dsihwoklu te wairs naw. Trejschâ deena bija pati gruhtafa. Zetotaji peenahja pee pascha sneega. Saules sposschums pawisam nepanesams. Zetotaji uslita tunjschas brilles, aihlita azim preekschâ sewischkus fargjchirmjus, tomehr azis eekajja no sneega sposschuma. Termometers rahdija weenu gradu aufstuma, bet stiprajâ wehjâ litâs, ka aufstums daudj leelafs. Zetotaji apgehrba lihdspaneemtâs drehbes. Geschana tapa weenmehr gruhtafa. Zetotaji stiga lihdszeleem sneegâ un flihdeja pa noledojscheem atmeneem. Bija jarahpyas pa schauru tazinu gar paschu bejdibena malu. Pahr aijâm un spraugâm wini pahrtika pa trepem, kuras pahrtika no weenas aijas malas us otu; zitâs weetâs bija jaijzehrt ledû pakahpes. Wisbailigatajâs weetâs wijs fazehjâs kopâ wirwê un tad gahja rindâ, weens aij otra. Weenâ weetâ newareja zitadi tift pahri, tâ rahpjotees pa gluschî imeilu kalna muguru; zetotaji ussehbdâs jahteniski us kalna muguras un tad, us rokam atbalstidamees, pahrrahpâs us netahlo laukumu. Lihds wirjotnei nebija wairs tahlu ko eet, bet wijs bija pahruphlejuschees un noguruschi. Gais te koti plahns, un tapehz gruhti elpot. Lai plawjchâs eekluhtu deesgan gairu, bija beeschi jaelpo; firds putiteja toti strauji, no deguna un ausim tezeja afinis, meesja jatuhka. Zilweta baljs bija tikko dsirdama, bet rewolwera schahweens noplifschjeja tâ no behrnu spehlu spidjenites. Pehdigi jasneegta pati wirjotne. Zif apstulbinoschi sposschi spihd muhschigee sneega un ledus blahfi saules stardâ! Sneegs mirbj un laittas weendâs briiantdâs, bet augtu pahr galwu stahw dsidri filâ debeswewelwe. Neweena pascha mahkonischa newar eeraudsit. Mahtoni tur apafschâ, bet te debes gluschî tihra un zaurredsama. Bet zetotaji ilgi wis nepreezajâs par scheem flaištumeem. Zilwefam tif augstu pahraf gruhti elpot. Wini feidjâs lejup un no fastinguschâs muhschigâ sneega un jala walsts atgreejâs atpafat eelejâ, tur jau-lite spihdeja filti filti un daba bija bagata ar kruhschnam balwâm.

83. Kaukasa kalnu zeli.

1. Tas notizis Kaukasa kalnās Elbrūsa apkārtnē. Stahīta šaraktītajam grībejees apmeklet kādu wezu bajnīzu, par kuru winam stahītišs, ka ta ejot eeweh-rojams šenlaidu pēminēklis. Pee drupām wareja nokluht pa diweem zeleem:

Kaukasa kalna zeli.

weens deefgan labs brauzams zelsch, otrs — bištama kalnu teka. Wina zela-beedri dewās turp pa brauzamo zelu, stahīta šaraktītajš jahja pa tuwako zelu, pa mineto teku, kuru winam apnehmās parahdit zelotaju wadons Achmets.

„Wehs nonahzām — tā winšch raksta — uš klaja laukumina, kas lihdsinajās pee ņenas peestiprinatam balkonam. Platumā šchim laukumina bij kahdas tšchetras aršchinas — ne wairaf. Tas bij leels plakans atmins, kam weena mala turejās klints ņenā un otra karajās pahr bešdibeni. Uš kreiso puši tas nobeidjās ašā lenki, uš labo pēweenojās pee atmins šimšas, kura, tikko pusotras aršchinas plata, aišsteepās taflu gar klints ņenu. Šchi klints šimša nu bij ta teka, pa kuru man bij jadodas zelā.

Man bija jajahj weenam pajcham. No šchās weetas Achmets atgreesjās atpakaf pee maneem zela-beedreem, jo teem winšch bij nepezezešchami wajadsjigs. „Tikai weens zelsch — winšch man teiza pee atwadischanās — šchnu-zelu nebuhs. Jajahj lehnam, šods, ušmanigi, — labi buhs.“

Šchos wahrduš waretu ištultot kā šoboschānu, ja tos nebuhtu runajis tahds labširdigs weentēšis kā Achmets. Dekas šlotšnei gar labo puši, zif taflu ween

to wareja žarebset, pazehlās glušchi stahwa granita klints, gar krejšo puši — wairaf šimtu ašu dšišā bešdibenis. Teesham, no tahdas tekas jau nost wis negreštees, auleem ar' nejahš un šnaust ar' nesnaudiši! Bet waj labi buhs — tas wehl leels jautajums.

To firgu, kuram bij uštrauts nesamais, peesehju pawadā pee žaweem jeglēem, atwadijos no Achmeta un usjahju uš tekas. Širds man šahka ahtri un šipri pukstet, drebuli pahršrehja pahr meesu, un man jau palika šehhl, ka biju ušnehmees šho zeku. Bet atgreestees wairs nebij eespehšams. Tikai galwu wareja atgreest atpakal, un to pašču tikai ar leelu usmanibu. Achmets laikam bij gaidijis mana škateena. Winšch labširdigi pašmaidija, pamahja ar galwu un tad nošuda.

2. Paliku weens pats pahr kahdas 300 ašis dšilu bešdibeni. Pa labo roku man bij stahwa šena, pee kuras beeschi ween trinās mans labais zela-gals, pa krejšo — it kā no debešim raudšijos bešdibeni, kur dšili apakšā bij redjami kalni, mešchi un klintis. Ašinis man kahpa galwā, ap azim metās tumšs, aušis šahka šchwinkštet.

Tomehr apšina man nesjuda. Sahku nopeetni pahrdomat šawu stahwokli. Širgi, protams, gahja glušchi šawā walā, negrošami, nedšenami; uš winu išanibu un peedšihwojumeem wareju pilnigi palantees. Bij jadomā tikai par šewi, — kā turetees, lai nenahktu tahdā uštrauktā stahwokli, kad širds puksteshchana peenemas ahtrumā, meesu pahrnem auksti drebuli un ašinis šadsen galwā. Šhpaschi pehdejais apstahklis draudeja ar postu.

Warbuht buhs labak, tā domaju, kad nekstatišhos lejā, pagrešišču gihni pret šeenu, aišwehršču azis. Nē — jarihtojas ar apšinu, dušchigi jastahjas breešmām pretim. Buhs labak, kad beeschat štatišhos lejā, drihšat apradišču ar bešdibeni; zentišhos nedomat par breešmām, darbinašču juhtas pee warenās ainas — tur teesham ir, pee ka juhtām nodarbotees. Preešch manis daudj ziti jahjušchi pa šho tekū, jahš ari wehl pehž manis; warbuht tagad pat kahds jahj pa manām pehdām.

Pretim man neweens newar gaditees: kalneeschi štingri turas pee šifuma — jahš pa tahdām tekām tikai uš weenu puši. Šcha šifuma neišpildišchana atnes neišbehgamu postu weenam no teem, kas šateefas uš šchahdas tekas, un ja par nelaini tahda jastapšchanaš notiftu, tad labprahctigi japadodas tam, kam labā kahja karajas pahr bešdibeni.

3. Širgi gahja weenaddš, mehrends šoldš, ne pa piršta platumu nenowehršdamees no tekas widus. Uš brihtinu peemiršu tās domas, ka man štingri jaeewešro lihdišwars, un šhini brihdi man aušis eesitās glušchi jauna, glušchi šawada škana; šchi škana nelihdišinajās neweenai no tām, kuras weenmehh bij dširdamas, — ne pakawu klabešchana, ne šeglu ahdu gurkšteschana, ne eemauktu metala rinku šchwadješchana. Lai gan šchās škanas žehlona wehl nesinaju, tomehr ta uštrauza wišu manu ištehlošchanas špehju. . . Sawadais trošnis žehlš no tam, ka paunas, kas pakalejam širgam bija peefahrtras we žedleem, šahka berštees gar klinti, — jo teka metās aišween šchauraka. Mana krejšā kahja, kahpsli eelikta, karajas pahr bešdibeni, labā bij tikai weenu wershochu no šeenas.

Paunas wehl reiž notšchirkštea gar klinti. . . Es atpakal nekstatos — tas naw manā aprehšinā. . . Manā prahtā nemanj naw telpas žitām domām, tā tik ween tām, ka pašcham jaturas.

Sirgš fajehla aušis un jahſta eet lehnat . . . Labà kaſja man ſpeedàs pee jeenas; taš kaweja ſirgu eefſhanà . . . Tezina palika wehl ſchauraka. Pahrzetu labo kaſju uſ krejšo puſi un noſehſchos uſ ſedleem ſahnis, — tagad man abas kaſjas karajas pahr beſdibeni.

4. Peezi ſoli preekſchà redſams lihtums uſ labo puſi, aiſ lihtuma teka nojuhð, bet taſlat redju plajſchu lautuminu.

Gals tuwu! man eefſchahwàs prahtà. Schi ta pati weeta, ſkuru Achmetš apſihmeja par wiſbihſtamato. Wehl janojahj titai ſoli peezi lihðſ lihtumam un, warbuht, titpat taſlu aiſ lihtuma. Titai peezi ſoli! Bet aiſween top maſat — tſchetri, trihš, diwi . . . Azis man teezas aiſ lihtuma, bet te eerangu teſas weetà — beſdibeni: ſimſa iſbrukuſi!

Schini azumirkli paunas atkal berſchas gar klints ſeenu un tani it kà greeſin eegreeſchas . . . Aſtan gluſchi ſweſchads brehzeens, brehzeens, kaſha neſad neeſmu dſirdejis, nedſ preekſch, nedſ pehz tam. Brehzeenu iſgruhda naſtu-ſirgš.

Azumirkli ir eš, ir ſirgš ſaſtingam uſ weetas. Ja, pilnigi ſaſtingam, meeſigi un garigi. Neſinu, kà apſihmet, kà iſteikt taš juhtas, kaš mani ſagrahba un pahrnehma lihðſ kauleem un ſmadſenem.

Mana pirmà pakufteſchanàs bija ta, ka pagreeſu galwu uſ krejšo puſi un paſkatijos uſ naſtu-ſirgu. Geraudſiju breeſnigu ainu. Diwas melnas, plajſchi atplehſtas un ij dobuleem iſſpeedujchàs azis, kà diwas ſpihdofſchas puſlodes, nekuſtedamàs raugas uſ mani; kaſks un galwa ar iſplehſtam nahſim un puſatwehrtu muti taiſni iſſteepti pee ſtingri ſawilktas pawadas, kaš peeſeeta pee maneem ſedleem. Sirgš bij paſlidejis un tagad tiſko — tiſko turejàs uſ teſas malas. Beetiſtu, kà liſàs, wiſmajatàs paſuſteſchanàs, wiſmajatà wehja gruhdeena, lai eš un abi ſirgi nogahſtumees beſdibeni. Paſihſtamà paruna — „k a r a t e e š m a t a g a l à“ — ſche bij pilnigi weetà.

5. Lai gan ſtahwokliš bija tit breeſnigš, tomehr manà dwehſele neatlikàs telpas nedſ bailèm, nedſ kaut kam žitam, beſ ween loti aſtram, žitòš apſtahkliòš gluſchi neeſpehjamam aprehſtinumam. Azumirkli apſwehru, žit wehl warzeret uſ glahbſchanos un no ka jabihſtas. Paſchulaiſ wehl nedſ eš, nedſ ſirgi nekrihtam beſdibeni, ſtahwam wehl nekuſtedamees, kà atmens tehli, ſwara punktš wehl ir muhju puſe, — kaut kaš jadara aſtri un iſſchekroſchi.

Wiſpirimš jaatſwabina ſawilktà pawada, kaš peeſeeta pee maneem ſegleem. Bet kà lai atſwabina? Pahrgreeſt? Ne, taš buhtu nedroſchi; žaur to ſirga galwa un kermenis waretu ipehji pakufſteetes, un taš buhtu muhju poſtš. Pawada jaatſwabina lehnam, pamaſam. Beeturedams pawadu ar krejšo roku ſtingrè ſtahwokli, atraifiju meſglu un tad ſahtu lehnam atlaiſt ſikſnas. Sirgš palika, kà bijis — iſſteeptu taſlu, puſatplehſtu muti.

6. Salitu abas jawas kaſjas ſirgam uſ truſteem un nolaidos ſemè ſtarp abeem ſirgeem, tad nonehmu žepuri, noliku eerotſchus un wirſwahrtus un rahpus aiſwilkos pee naſtu-ſirga. Lihðſ ſirgam aiſrahpees, uſmanigi nonehmu pee ſeglu aſheem peekahrtàs paunas. Sirgš, ſajutees atweeglinats, jahſta lehnam peezeltees un atkal noſtahjàs taiſni uſ teſas. Pee paunàm peeſehju wirwi un tad, wirweš galu rokà turedams, rahpos atpaſat uſ jahjamo ſirgu. Sirgš ſtahweja nekuſtedamees. Diwas ſolus ſirgam preekſchà ſimſa pawijam nobeidſàs; aiſ diwas atſchinas platas ſpraugas atradàs deeſgan plajſchš lautuminjch.

Ja buhtu eespehjams zit nezit atskreetes tad pahr tahdu spraugu waretu pahrlchtt; bet tas sche nebij ijdarams. Atlikās tikai weens lihdsjeksli — uztizēt scho breesmigo un warbuht pehdigo šoli muhschā — sirga weiklibai. Pahrsweedu pahr spraugu šaiti, pee kuras gala bij peesetās paunas, tad apgehrtu wirsjuahrtus, peefahros eerotšchus un atkal ušrahpos šeglōs.

Ņu manam sirgam bij jāstahjas darbā. Gubrais lopinšch! Winšch, kā redjams, pilnigi nojauta breesmīgā lehzeena nošihmi. Pagreēšis pret mani galwu, winšch ar šawu škateenu it kā jautaja: „Waj laiks?“ Par atbildi es winam lehnām paglaudiju kaflu. Tad, papurinajis galwu, it kā pahrlcezinadamees, waj pawadas nekawēs, winšch išteepa kaflu, pašpehra wehl diwus atlikušchōs šolis un nolika abas preefšchahjas zeešchi pee išbrukuma malas. Breesmīgais brihdīs bij peenahzīs! Notšchukšteju luhgšchānu un pehdejās ardeewas wijai pašaulei. . . Lehnam un ušmanigi sirgs peewiršija pakalkahjas pee preefšchejām, tā ka wijas tšchetras kahjas bij kopā, gandrihš weenā punktā. Bet tikai azumirkli winšch palika šchahdā stahwofli. Ar pakalkahjām štipri atšpehrees uš išbrukuma malas, winšch peepeschi, bet beš šatrinajuma, išteepās kā šihga, nošibeja pahr bešdibeni un weegli nolaidās uš klajumina.

Es tuhlin nolēhu semē un pawedu sirgu šahnīs, jo otrs jau bij šataišjees uš to pašchu lehzeenu, un tam bij jadod weeta. Wehl azumirkli — un mehš wiši laimigi atradamees uš klajumina.

Š. Weišchš.

84. Ehrglis.

1. Daudsi no jums warbuht redsejšchi šwehriņā leelu putnu šwehrošchām azim un ašeem, gareem nageem: — tas ir putnu karalis, tāpat kā lauma šwehru waldneeks.

Ehrglis šin šawu waru, šajuh šawu špehtu. Winam naw bištamu eenaidneeku. Winšch taiša ligšdu no šareem un šchagareem uš augštām, gandrihš nepeešjamām klintim.

Šhini ligšdā mahtite dehji karu gadu 3—4 olas; bet reti ta išperē wairak nekā diwus behrius. No ligšdas ehrglis dodās medibās, lai eeguhtu baribu šew un šawcem behrneem. Augstu, augstaki par mahkoneem, lehni, tikai retumis špahrnus pakustinadams, winšch peld pa gaišu un no tureenes išrauga šew medijumu. Ceraudšijis laupijumu, ehrglis šaglausch peepeschi špahrnus un ahtri, kā bulta, šchaujās tam wiršū un eezehrt išbeedetā lopina mugurā šawus ašos, lihšos nagus. Reweens kustiņis mešchā, kā: wahwere, trušis un ziti, newcens putns, kas peld ešerā, newar išbehgt no ehrgla breesmigeem nageem: kustiņi triht winam waj wina šaimei par laupijumu.

Pahra štipreem špahrnū mahjceeneem ehrglis paželas augsti gaišā un aišnes šawu medijumu uš klinti. Sche winšch nonahwē kustiņi, eegruhšdams šawu ašo, lihšo knahbi wina širdi, un tad šaploša nabaga kustiņi šawām štiprām kahjām gabalu gabalōs. Šad ehrglis išalžis, tad wina pahrdroišchibai naw robešchu: winšch metas tad pat wehrišcham wiršū. Šibena ahtrunā winšch parahdas šehtā waj uš lauka un aišnes, šaimneekam waj ganam redšot, mahjputnus waj dšihwneekus. Širms šilweks atjehdšas, ehrglis jau taflu aij mahkoneem.

Tikko išperete, jaunee, bešpalwamee ehrgleni breesmīgi riijigi, un winu wezaki, wezee ehrgli, nespehi deesgan šagahdat baribas šew un behrneem. Šchāi laišā ehrglis tik droišchš, kā nolampa, pat maštei redšot, behrneu un aišnes to uš šawu augsto, nepeešjamo mitkli.

2. Aplauptee, šakaitinatee šenturi taišas kopigi ušmetlet warmahzīgā pahrdroišchneeta ligšdu un nokert pašchu taundari.

Tahhdōs gadijumōs wini nem lihdsj štipru wirwi, šlasdu un kahdu] nebuht] kustiņi, kuresch lai eewilinatū breesmigo negehli šlasdā. Nonahkuschki talnōs, wini ušrahjas augstā

klinti, furas plaijā uš ņenas paaugtuma ehrgla perefliš. No apafīčas ligšbai peektuht naw eešpehjamš; kašdam no augščas janolaiščas pa wirwi plaijā.

Medneeki ņrahpjas klints paščā galā, apjeen kašdam no beedreem wirwi ap widuži un nolaišč to wirwē pee pašča perefka. Tur tad nolaištais medneeks išeef lašdu, pee tura peeseen dšhwu kustonī, kas lai ewilinatu ehrgli lašdā. Kad wijs padarīts, medneeks doš sihmi šaweem beedreem, lai welf augščā. Tad wiš pašlehpjas aij klints un gaida ehrgli pahřřtrejam mahjās.

Ehrgliš.

panehmis lihšj maišu un garu wirwi. Nonahkušči pee klints, medneeki apšeja weenam wirwi ap widuži un laida uš leju. Ligšda atradās uš pašča bešdibena malas.

Wežo ehrglu nebija mahjās; wini bija aišřřehjušči medibās. Medneeks panehna behrnus, eebaša tos maijā, un beedri jau šahta to wilst augščā. Te peepeschi pahř pahřdrošneeka galwu atškaneja škaščā kleedseens, un diwas leelas ehnaš paščibēja uš klints: wežee ehrgli nahza mahjās. Ceraudšijuschi medneeku, wini breemigā nišnumā metās tam wiršū. Karadamees wirš bešdibena un turedamees ar weenu roku pee wirwes, medneeks šteigščus patehra šobenu, kas winam šarajās pee šahneem, un šahta atgainatees no šafaitinateem nešwehreem. Weenu winšč jau bija nonahwejis un atradās jau gandrihš pee pašča klints gala, kad peepeschi, pašatijees uš augšču, eeraudšija, ka wirwe, winam žihnotees, bija gandrihš pahřgreesta. Wehl mašleet — wirwe truhs, un winšč kritiš bešdibena. Šobens iřřrita no rofām, un medneeks pagišba; par laimi beedri šahehra nabaga medneeku un ušwilla uš klints.

Naw wineem ari ilgi jağaida. Ehrgliš nahř mahjās no medibām un tura šawōš štiprajōš nagōš jaunu laupijumu: wahweri, šaki, waj šo nebuht žitu. Ceraudšijis uš klints netahlu no ligšdas jaunu gaħrdu fumōšu, ehrgliš newar kaħruma šawalbit. Kautiħu wisapkaħř ligšdai išehtatas wižadās meelašta atleekas, no furām wehl ilgi waretu pahřřitt wišč uš wina beħrni, ehrgliš tomeħř newar noturetees, neušklupis jaunam medijumam. Wišč metas tam wiršū, jağahbj to šaweem naģeem un ģrib aiņest; bet lašds aišehřtas, un dšelšis šašpeesch warmahtas kaħjas. Ehrgliš rauštas, šit šaħrneem, bet wijs weli: wišč kā peenaglots pee klints. Kā traks rauštas warmahla, kameħř aital kašds no medneeeem nolaiščas šemē, lai panehtu winu, eebaštu lihšj ar beħrneem maijā un tad pahřdotu kašdam šweħrnizas ihpašneekam. Bet ne arweenu medneeeem išdodas šchašds pahřdroščs darbs. Nereti gašas, ka ehrgli pahřmahřot atron medneeku paščā darbā, un tad winam kaħjas šlitti: ehrgli metas kā trati žilwekam wiršū, un pahřdrošneeks, tam truhsť aišřdšibas eeroišču, pats weegli war řřit warmahķeem par laupijumu.

3. Kaħš medneeks pamanija uš klints-aga ehrgla ligšdu. Peerunajis diwas beedrus, wišč dewās turp

Bet wini gandrihs wairš nepašina jawa beedra: tam bija ščini ihšā laikā no bailēm un breesmām mati palikušči padušam firmi.

Starp putneem nav ehrglim lihdšiga špehtōs. Bet tomehr dašči no teem, kā: bešdeligas, kaijas un wahrnas, mehšina warmahkam atreebtees. Kad šchee putni eeranga augsti gaišā ehrgli, wini tuhdaļ pašno weens otram draudošchās breesmas, šalafas wejeleem pulkeem un kopā usbruhš jawan eenaidneekam. Ehrglis turas pretim: dašchs pahdrošchs usbrucejs friht no ehrgla knahbja un nageem. Bet dšenats no leelā putnu bara, furešch arween top leelats, ehrglis beidšot atstahj kaijas lauku un glahbjas no atreebeju pulka.

S. Bagners.

85. Ugunswehmeja kalns jeb wulkaus Wesuws.

1. Išdarīšim kopigu zetojumu pa juhru. Rahpšim Rīgā kahdā leelakā twaifoni un brauhtim uš tahtlajeem deenwideem, uš škaišto Itāliju. Garšch zela-gabalš mums janobrauz, lihds teekam Widus juhrā, kura apškalo Ēiropas deenwidus un Afrikas jeemelus. Tur, Widus juhrā, ištēepjas, kā gara jofla, Alpenu pusšala, Itālija. Pusšalās deenwidus galā, uš juhras krašta, atrodas Neapoles pilšehta. Swehtita weeta un laimigi laudis, kas war baudit šchis weetas škaištās aimas un dabas jaukums! Bahri pilšehtai pazelas dšidro deenwidus debesu apjums, apakščā — mirdšoščā, it kā šapni guloščā juhra. Mirtu, lauru, olīwu kotu puduri, birštalas un dahrsi rotā pilšehtas apšahrtni, laukumus un eelas.

Diwdešmit werštu tahtu no šchās pilšehtas pazelas melns kalns. Wina ištats lihdsšigs milšigai zuktura galwai, kuras wiršus drušku nogreefts. Tahda weida kalnu jauz par konušweidigu. Paščā kalna galā ir trekterweidigs zaurums, furešch dšikumā peešchrejis špihdōšču, zettu weelu. Ar tahtu pat weelu nošehts wišs kalna šihpums, weetēm it kā ar metala olinām, pa kurem gruhti tift uš preešču. Deenas laikā no šchi apatā zauruma pazelas duhmu plihwuris, bet nakti pat Neapolē war redset, ka kalna wiršus špihd un laistas.

Kas šchis par kalnu? Tas ir ugunswehmejs kalns Wesuws. Kalab wīnu dehwe par ugunswehmeju, to šapratišim, kad apluhkošim šchi dihwainā kalna darbibu pagahjuščōs laikōs.

Pee paščas kalna peegahšes*) tagad atrodas italeešču zeemats Mesino. Senā jenatnē tai paščā weetā bija romeešču pilšehta Herkulana, netahlu no pehdejās Pompejas pilšehta. Kalna widus dakā bij eekopti krašchmi dahrsi un jabuhwetas bagato romeešču wajas-pilis, bet paščā kalna wiršotnē un pat trekterweidigajā zaurumā jeb krateri anga — milšu koti. Gedšihwotaji, kas bija uš kalna eekopušchi šawus laukus, ne domat nedomaja, ka Wesuws gatawojas nopstīt pilšehtas un laukus.

Bet peepēšči, 63. gadā pehz Krištus dšimšchanas, šchis kalns it kā atmodās no dšilas šnaudās. Semes apakščā atškaneja rihbeeni, un jeme šahka lihgotees un trihzet. Pilšehtas ehkas šahčhtobijās un šaira. Gedšihwotaji ištbailes atstahja pilšehtu un behdja prom, domadami, ka pastardeena klah. Bet tahdas bailšs bija weltas. Semes trihze bija gan ištostijusi daudz ehku, nomaitajusi wairaf zilweku un pahwehrtusi leelu femes gabalu par tukšneši, bet breesmas drihš mitejās. Gedšihwotaji greešās atpakaļ pilšehtā un uštahka dšihwot pa wezam.

*) Kalna apakščējā data.

2. Tā pagahja sešcpadšmit gadu. Un tad, 79. g a d ā pehž Kristus, notikās breesnīgas leetas. Seme eestrihzejās. Semes dšilumōs atskaneja wahreni dahrdēeni un rihbeeni. Pēepēshi notika šchawmīgs šprahdēens, un no Wejuwa fratera pazehlās gaisā mīlīgs garainu stabs, kā beejš duhmu mahkonis. Pehž tam no tratera šchahwās gaisā atmeni un wējelas klintis wairak aju augstumā. Melns pelnu un smilšchu stabs pazehlās uš augšchu, aplahja kalnu un aissēdja šauli. Gestahjās dšila tumsa. Pelni un smiltis bira semē un apšēdja kalna stahwu un apšahrtni ar melnu beejū kahrtnu. Garainu mutuli uškahpa gaisā un šabeejeja par tumscheem leetus mahkoneem, iš kureem šchahwās tuhktōscheem šibenū. Leetus kā ar špaineem gahšās lejup, šajauzās ar wulkana pelneem un smiltim, un wijs tās pahrwehrtās par šchidreem, netihreem dubšeem. Dubtu straume gahšās pa kalna šlihpumu lejup un aprija wijs, kas gadijās zekā. Straume nonahza lihds Pompejas pilšehtai un šahka to appludināt. Wēš tam uš pilšehtu bira, kā melna nakts, wulkana pelni, smiltis un šihki atmeni, kuri kopā ar dubleem ihšā laikā apraka Pompeju. Dubti eespeedās wišur. Wini peepildija eelas un namus un nošlihzināja tos zilwešus, kas nebija paguwuši laikā atstahk pilšehtu. Wēt ar to wehl nebija beigās. Pehž garainu un pelnu strahwas no Wejuwa fratera šahka pluhst iškufušču metalu un atmenu straume, lawa, kura kā mīlšiga uguniga tšchuhka lihda wiršū Herkulanas pilšehtai un tai pahri lihds pašchai juhrai. Juhras uhdens šahka wahrites, un tuhktōscheem šiwju un zitu juhras dšihw-

Neapole un Wejuwa kalns.

neeku nobeidjās. Lawa un pelni apraka pawišam Herkulamu. Wēš tam no Wejuwa išwerdumeem tapa wehl aprakta kahda neleela pilšehta Stabija. Šhini breesnu laikā dabuja galu pawišam kahdi 600 zilweku. Augligais apgabals pahrwehrtās par tukšēši. Wejuwa kalna gals bij šairis, un Wejuws dabuja pawišam zitu iškatu.

3. Kahdus šimts gadus atpakaļ laudis gluhchi nejauschi ušgahja aprakto pilšehtu atleetas.

Bija jarot lahdä aka. Kōkot atduhrās taišni uš Hertulanās jēnā teatra ehkās juntu. Pamašam atraka wišu pilšehtu. Sinaš par pašudušcho, „nogrimumšcho“ pilšehtu atrafšchanu gahja pa' wišu pašauli. No wišām pašaulēs pušēm šanahža zilweki apluhkot šeno pilšehtu atleekās. Un ko wišu^m ari šem šastingušchās lawas atmuenu, pelnu un šmilšchu kaudjes neušgahja! Milšigās buhwēs, teatrus, deemnamuš, daudš peeminēku, pihlaru un štabu. Un wišs taš bija palizis nešamaitatš, lai gan gandrihš 2000 gaduš gulejš apraktš šemē! Bij ušglabajušchās ari eelas, eelu bruži, grešnas štruhklu-akas, išgrešnotas gleemeschu wahšteem; pee mahju šeenām un greesteem redšamas krahšotas figurās, tiš nešabojatas, it kā nupat buhtu krahšotas. Ušēeti šwejneeku tihkli, audekļa gabali, augļu-tirgotaja pahrdotawa ar daudšēem traukeem, kuri wehl pilni ar mandelēm, kaštaneem, greeku reekšteem un pat augleem; maišes tirgotaja pahrdotawa ar maiši un apteeka ar šahlu pudelitēm un dašchadām šchahwetām ahrštneežibas šahlēm. Tikušchi atrasti ari zilweku škeleti jeb ginšeni (kauši), peem. diwu šaldatu škeleti, kuri bijušchi šašlehgti kehdeš. Wišwehrtigakā no atrafštām leetām ir lahdä ištabina, kurā atradās daudš rakšū, štarp teem daudšu šlawenu greeku šinatru wišru grahmatās.

W. Termanis.

86. Datelpalma tukšneši.

1. Rahšs arabeetiš apmalšdijās tukšneši. No šlahpēm glušchi nowahrššis, wišch wakarā šafneešja neleclu eešeju, kurā, kā winām rahšdijās, šmitiš bija walganās. Še arabeetiš palifāš par nakti. Weenā weitā wišch šahla rakš šmitiš bedri. Šo dšilat wišch rafa, jo šmitiš bija mitrafās. Šomehr ušdens wišch neatrada. Apehdš wafariņās dašchās no lihšpanemtiām datelēm un paehdinajis ar winām ari šawu iškalkušcho kameli, želineekš eetiņās šawā baltažā

Tukšneši.

mehteti un aizmiga. Blakam apgulās viņa lopināch. Agri rīstā viņi peežehlās. Uf ko arabeetis klusībā zereja, tas bija peepbildiees: ištahnatajā bedrietē pa nakti bija šajuhzees uhdens. Lai gan uhdens bija dulkains, filts un negarīchīgš, dšert omehr wareja. Tā arabeetis līdš ar ņawu kameli iglahbās tukneši no noslahpšchanas. Paehdušchi brofastis, wini atfal bewās zelā. Pret wataru wini atšneedša ņawas zilts nometni.

Weens dateku kaulinēch bija nokritis mitrajās smiltīs un tur palizees. Uhdens un ņawlite eeschehlojās par nabadšaw. Wini to padširdija un ņašildija, un lukt! sehllinā atmodās dihgilitis, kas līdš sehim bija ņaudis. Winšch laida semē teewas, ar baehrstitēm apaugušchas ņatites. Baehrstitēs ņuhža preefšch dihglišcha no semes baribu, un drihs iņauga mašs stahdinēch, sīhām ņeilmām lapinām. Stumbrinēch kluwa weenmehr leelals un rešnals. Wina galotniti pušchkoja stahstas lapinas, spalhwās ištātā, kuras iņplehtās uš wijām puēm tā lectus ņargš.

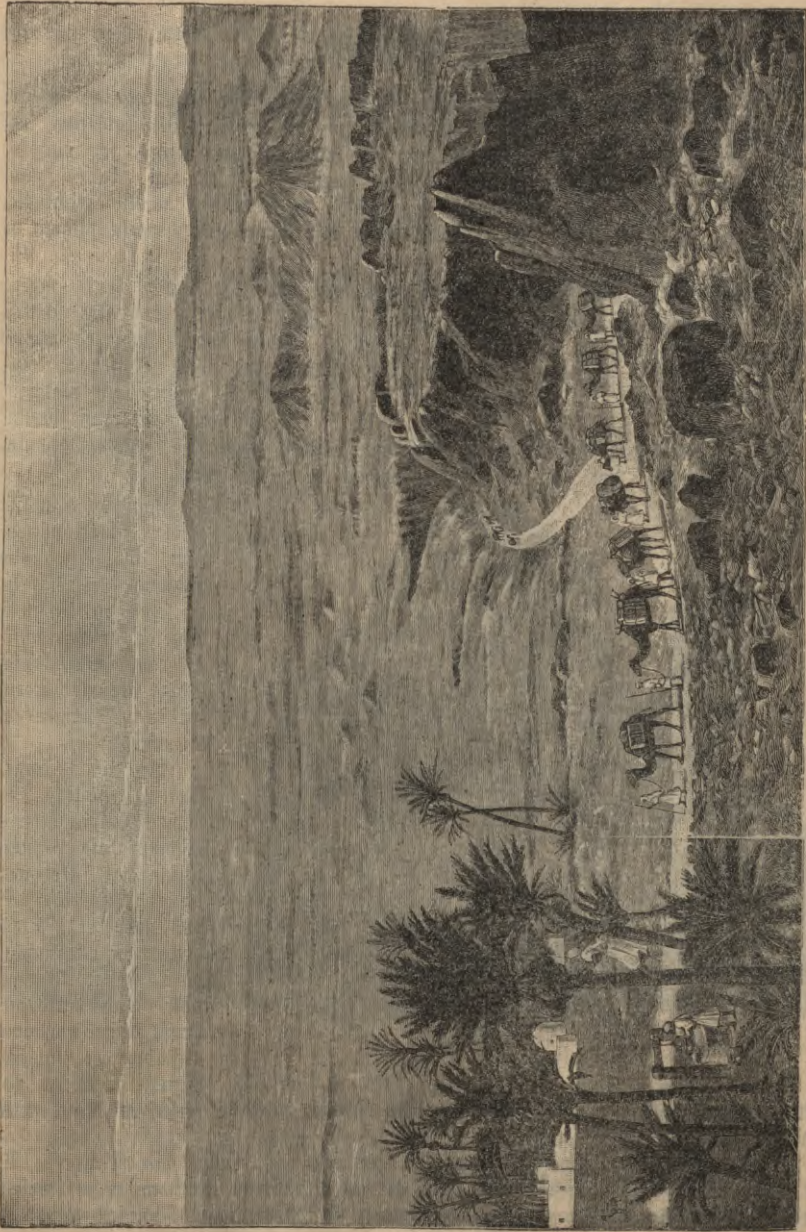
2. Paġahja daudš gadu. Mašais stahdinēch iņauga par gresnu palmu, ar warenu, ņatu lapu wainagu. Starp lapām pazehlās balti steebri rofas rešnumā. Tee steepās augstak un augstak un pehdigi atwehrās augšchā wālā. Palma nu pušchkojās gresneem seebeem, kuri iņplattija ņawu ņmarjchu tahtu wisapfahrt neaugligajā tuknešī. Smarjcha peewilināja tukainus. Wareem tee laidās šhurp, meelotees pee stahstās tuknešcha karaleenes. Bet weeši nenahza tukšchām rokām. Pašchi tā nemaš neapņinadamees, wini atneušchi līdš seedputeklišchus no žitām palmām, kas mušju seedam wisdahrgatā dahwana. Datelpalmas peeder pee teem stahdeem, kureem uš dahsheem kofeem aug tikai seedi ar puteklnižām, kamehr uš žiteem atfal tikai seedi ar auglenižām, kur rodas augli ar sehllām. Ja auglenižās neeebirst seedputeklišchi, tad auglenižās neatthīhtas par auleem. Kufaini tā tad palmai išteee labdari. Wini eedehja tepat ari ņawas olinas. Tā winu netruhšs ari turpmatōs gadōs. Putni, pamanijušchi gresno fokū, ari steidš šhurp, dašchi, lai meditu tukainus un winu kašpurus, žiti, lai noimeketu palmu augtus. Gatawee augli pluhnju leelumā. Tee spīhd un laistas starp ņalajām lapām un aizinat aizina noimeket winu brīhnum gaħrdo „galu“. Auglu wīdū zeeti kaulini, sehllās. Daudsi no atlidojušcheem putneem līdš tam paħrtikušchi no sehllām un ogām. Wini atnes līdš pee ņabarneem un spalwām peelpušchās sehllinās. Tās eebirst smiltīs, un palmas paehnā iņauga dašchadi truhmi un ošdenaji. Paewehnis kawē uhdens iņgaroščhanu. Wītrajāš smiltīs eerodās awotinēch, pee kura ņanahtušche weeši dšejē ņawas ņahpēs.

No nobirušcho auglu kaulineem iņaug jaunās palmas; wežā džen ari atwašes no ņawām ņaknēm, — un tā iņauga te wejels palmu mešchinēch. Tukneši ižehlušees jauna oaje. Tramigās gazeles meklē palmu birstalā paewehni; garšahjis straušis meelojas truhmu pūmpureem; pa ņahliti tekā irbes, un mašo antilopu bleihchana ņauzās ar putniņu šchuwinaščhanu. Tuknešcha ņakeem te lihģsma dšihwe; lajša-tuhminēch nekad neaīset no išejeenes beš gaħrda fumofina

3. Bija paġahjušchi daudš daudš gadu. Mušju arabeetis jau glušchi wezs; tam daudš beħruu un beħruu beħruu. Bet rušpes winus neatstahj. Teem maħžas wiršū launi ņaimini. Tee ušbruht slepeni, nolauwa un aīdšen ganamos pultus, iņnihžina wišu eedšihwi. Genaidneeki grafas pat nodedšinat tellis un aīšwest weħrdšibā wišu dšimtu. Arabeetis atgeras, ka reiš ņaunibā zelojis pa ņweichām puēm. Winšch nolemj ar ņawejeem dotees ņweichatnē un mekletees jaunu oasi dšihwes weetai. Domats, darits. Kas gan war aprastit wīnu preeku, kad wini atrada bagatu oasi tāl weetā, kur arabeetis bija pawadijis nakti. Te wini apmetās uš dšihwi.

„Slawets lai ir Allah!“ — arabeetis pateizās Deewam ar aġarās mirdšoščhām aġim: „Winšch radijis palmas mums par ņwehtību. Palmu augli mušju deeniščkā maije un gaħr-dums, paħritka ari preefšch mušju lovineem. No palmu iņcheedrām mehš ņew darinam apgeħrbus un wirwes, no lapām pinam grojšs. Wina mums dod malku, leetas-fofus, wišu, kas ween wajadsģs. Weenmehr lai tu esi ņwehtīts, dahrgais fokš! Kad manas aģis aīšweħrees uš mušjchu, tad nebeħsteet wirš mana kapa aħtri wištjoščas pultes. Deħsteet tur ņaiko palmu, un es dušejchu winas ņchauhstjocho lapu paewehni tā paradīses dšihwības kofa tuwumā!“

Beħž D. Wagnera.

Даге ташноғи.

87. Kamelis.

Kamelis druſtu leelaks par firgu. Smuſt wińſch naw. Uj muguras winam leels kumpumís — fuprs. Daſcheem kameleem pat 2 fupri. Ja kamelam papilnam pahritas, tad fuprs iſaug leelaks, ja baribas maſ, fuprs top maſaks. Kamelis war iſtikt deenas 10 pat gluſchi neehdis. Titai tad fuprs gandrihſ pawifam noſuhd. Tã tad fuprs kamelim it kã dſihwibas weelu krahtuwe. Labds laitõs tas peepildas ar uſturweelãm, bet bada laitã meefa dſihwo uj ſchi krahjuuna rehkina.

Wislabakã dſihwes weeta kamelim tukſneſcha oafes waj leele, ſauſee ſahles flajumi — ſtepes. Te wińſch juhtas ſpirgts un ſpehzigis pee wiſweentahriſchakãs baribas. Wińſch nenizina pat tukſneſcha dadſchuſ. Rahdu nedeku badojees, wińſch ſagrauſch pat jedlus, ſiſtnas un zindus; wina kungam tas neko nekaitẽ. Mitrãs, ſulotãs ganibãs, kur truhſt tukſneſcha ſauſã gaiſa, kamelis nihſt un wahrgſt, kamehr nobeidſas. Ziti dſihwueeki neſpehſi iſtikt beſ uhdens pat neweenu deenu, bet kamelis, neſtatotees uj tukſneſcha farſtummu, iſteek neſehris wairat deenas, pat weſelu nedeku. Bet tizis pee uhdens, wińſch dſex loti daudſ.

Kamelis.

Rahjas kamelim platãm, ſchfeltãm pehdãm, ar beefu, ſolei lihdsigu ahdu. Tapehſi ari ejot pa tukſneſi, kamelis neſteeg ſmil-tis un neſaſkrambã kahjas pee daubſajeem tukſneſcha atmeneem un oleem.

No dabas kame-lis loti bailiſis un neprot aiſſtahwetees. Wismaſafais nee-zinſch, pat ſakis waj kruhms zelmalã, war tã nobeedet kame-lus, ta wiſa karawane dodas behgt, to nagi nes. Kad wilks uſ-bruht, kamelis nedomã aiſſtahwetees, lai gan waretu ar weenu pa-

ſchu ſpehreenu wilku noſiſt. Kamelis titai ſplauj wiltam wirſu un blauj wiſã ſpehã.

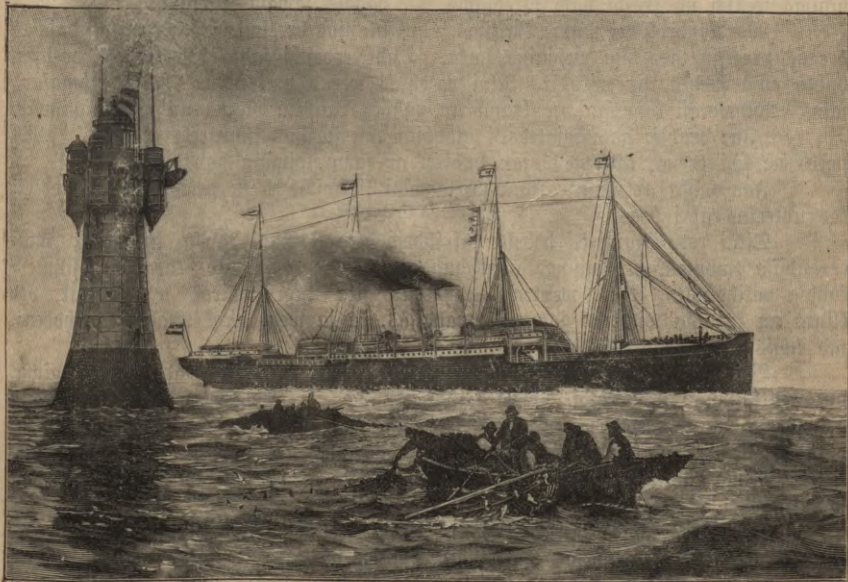
Kamelis kalpo zilwetam gadus 30, zeeſdams gan badu, gan ſlahpes. Ar 12 pudu ſmagu naſtu wińſch noeet lihdsj 40 werſtim deenã, un war tã eet weſelu mehneſi, deenu no deenas. Gedams ar ziteem pulkã (karawanẽ), wińſch ne par fo

nepalisk ziteem pafat. Bet ja tas reis notriht gar femi, ais ſpehta truhkuma, tad to ne ar ſiteeneem, ne ar glaudeem wairš nepeezelſi. Wiau tad atſtahj ſawam liktenim. Beſ kamela deefin waj buhtu eeſpehjamš zelot pa tukſneſi. Ša tukſneſi ſauzam par ſmilſchu juhru, tad kameli waram ſaukt par tukſneſcha kugi.

H. Wibeneekš un H.

88. Juhra.

1. Tahdam, kaš nekad naw dſihwojſi pee juhraš, nahtas gruhti atraft pareiju ſajehgunnu par juhru. Daſchreiſ ſchiš uhdens plaſchumš ir rahmš un lihđſenš, kaš laiſtaš ká ſpogulſiš, un uſ wina neredj neweena wilna, pat ne wilniſcha, kađduš redſam upēš. Tad rahdaš, ka juhra ſnaujch un winá breeſnu naw nekahđu; tihtkaš ſehſtees laiwiná un braukt tađu, tađu — tur, tur juhra ar debeſim it ká ſateekas.

Kugiš pee bahtaš.

Bet uſpuhch wehjiſch, un juhraš jaht weltees wilni arweemu wairaf un wairaf, it ká weenš otru djenadami. Waj redſeji, ká wilniš atſitaš pret klintim, un putas un uhdens uſſchlaſtješa augſtu gaišá? Ká klahtaš muhđu laiwinai, ja atraſtumeēš ar winu wehl juhraš? Wehjiſch winu ichuſpotu no weencem ſahneem uſ otreem tikmehr, kamehr wilni jahtu weltees tai pahri, un zik tiſchakli mehš ari neairetu un ká ari negreeſtum buras, tomehr netizu, waj ſaſneegtu ſweiki un we-

želi kraštu, žewišchi wehl tad, kad tuwumà ir žehkli un leels pulks wedernizu jeb welna dżirnu, t. i. weetu, kur wilni, atjituschees pret klintim, atlehz atpakal un atšitas pret nahkošcheem wilneem un zaur to šasleenas šahwu weens pret otru, kà wewels muhris. No uhdens šeklasteschanas un putàm wisaptahrt nefas naw redžamš, un pat leelam fugim tad gruhči tahdàs weetàs iřfargatees, lai nejadragatos uř neredžameem klints rageem.

Pat žehkli, kas žitadi jau istahlēm iřšchirami zaur winu dželtenàm žmiltim, wehtras laika aplahjas ar uhdeni. No kugeem un laiwdàm tee wairs naw žaredžami, un kugis war weegli uřfreet žehkli un eet bojà. Šo tahdš kugis, kas žehkli uřfrehjis, šahk urbeets ar řawu ařo preeřchgalu irdenajàs žmiltis un pehdigi leekas uř řahneem. Pahr kuga wirřu nu pluhřt uhdens, atraudams gan weenà, gan otrà weetà pa kuga dalai, un drihř no wina redžamas tiř dařčas kuga atleekas.

Žuhras wehtra nemehdř nahft weena, bet beščhi kopà ar miglu, řneegu waj leetu. Tas preeřch kuga, finams, wehl draudoščati; jo tad nelaimes atgadijumà winšč no krašta naw řaredžamš, un padots řawam liktenim.

2. Rahdreiř pee mums Baltijas juhrà plořijas breeřmiga wehtra. Jau dařčas deenas preeřch tam bija wehjinis laiks. Tad peepeščhi řahka liht leetus, wehřch puhta wiřa řehčà, un wilni kà kalni pazehlàs weens pret otru. Wiři Romajara řalas eedřihwotaji aiřgahja pee krašta un ruhpeš raustija plezus un kratija galwas.

„Ja, brahli, gatawojatees!“ glahbščhanas řtažijas juhneeki runaja. „Nepaees ne řahi deena, kad mehš jau buhřim ar řawu laiwinu darbà.“

Jau řahka aptumft. Zaur pařtahwigi lihtošcho leetu newareja neka redjet, kas noteekas uř juhras.

Tikai retu azumirkli debešs pařpihbeja, un weenà tahdà azumirkli wini eeraudřija tuwumà, pee pařčas apakřduhdens klints, kugi, no kura ar řihmēm luhdja palihdřibu. Rats wehtras gruhdeens řita kugi wairak un wairak pee klints un řagahja winu uř řahneem; rahdijàs, ka ja wehl nahř řchahdi gruhdeeni, tad kugis řařchkihdis gabalòs.

Beř kaweschanàs wiři řteidžàs uř řchuhni, kur řahweja glahbščhanas laiwa, un atwilka winu pee krašta. Wiři laudis řteidžàs pee laiwas. Wilnu kautščhana pahřřehja winu balsis, bet wineem ari nebija wajadřigs pawehlu — wiři draudřigi un řteidřigi nořehdàs řawàs weetàs un atřuhma laiwu no krašta. Milřigs wilnis winus tuhlin aplehja un druřku tahlak otrs pahrlaidàs wineem pahri; bet wini nebehdaja par to.

Šo tahlak wini brauja, jo wilni žehlàs leelaki. Jau daudřreiř laiwa pee řmehlàs ar uhdeni; wini jau wairak par řtundu weltigi žihnijàs ar wehtru un aireja wiřeem řpehkeem, nebehdadami par to, ka bija lihdř ahđai řařlapuščhi no wilneem un pařtahwigà leetus. Un, luhř, tani břihti, kad wini jau domajàs, ka buhřchot wilnus pahřwarejuščhi, pahrluhja weenam airetajam aire. Tatřdu tadeht wini nedomaja padotees, jo uř kuga nabaga laudis gaidija uř wineem. Tagad glahbeji jau peebrauja tiř tuwu, ka nelaimige wareja eewehrot katru winu kusteřchanos. Kuga laudis preežajàs katru reiři, kad redžeja, ka wehl kahdš wilnis laiimigi pahřgahja pahř laiwu, no kuras atkarajàs wiř winu liktens.

„Bet kas tur? Redžat, redžat!“ uř kuga kahdš peepeščhi iřžaužàs.

Milřigs wilnis aplahja wiřu laiwu.

„Noſlihts, noſlihts, wiſi eekritis uhdeni!“ wiſi ſauza ka weenâ balſi.

Tatſchu laiwa laimigi iſzehlâs, un wiſi bija weſeli; titai weena eelauiſta aire noluhſa pawijam. Uhdens ſahka gahſtees pahr laiwas malu. Nivetaji gan wehl mehginaja dotees uſ preeſſchu, bet laiwa pildbijâs tif ahtri ar uhdeni, ka bij jagreeschâs beſ kawefchjanâs atpatat uſ kraſtu, lai paſchi nenogrintu.

3. Pa tam aptumſa pawijam; nebija to domat uſ to, lai iſbrauktu wehl otrreis, jif breeſnigi ari tas nerahbijâs, ka nelaimigee jaatſahj beſ palihdſibas lihdf rihtam.

Wiſu nakti ſalineeki pawadija kraſtmalâ un apluhſtoja kraſtu ar wehluktureem, lai tuhlin juhrneekem ſneegtu palihdſibu, ja wilni winus iſſweeſtu malâ.

At, kahdas ſchauſmas pahrnem nabaga juhrneekus, eeraugot, ka laiwa, newaredama noſluht lihdf wineem, dodas atpatat! Tagad winu azis nemanot nowehrfchâs uſ wehluktureem, kas ſchad un tad eemirdſas kraſtmalâ. Wineem top weeglat ap ſirdi, redſot, ka naw tif weentuti nemeerigajâ juhrâ un ka te wehl laudis, kas domâ pee wineem, lai gan neſpehji palihdſjet. Un kad beidsot auſtrumds parahbijâs maſa gaiſmas ſwihtra, tad daudſi ſchi kuga laudis nonehma zepures un nokruſtijâs. „Baldees Deewam! Tagad wehl redſejim ſauli pehdejo reifi,“ wini domaja.

Gaiſmai auſtot glahbjchanas laiwa nobrauzâ atkal no kraſta. Schoreij wini nehma palihgâ weentahrfchu ſwejneeku laiwu. Wehſch peeſtahjâs, un nu bij weeglati notift lihdf kugim, kurſch tagad pawijam bija apgahſees uſ ſahneem, un titai weens maſts atradâs wirs uhdens. Kuga laudis bija apſehruſchees ap ſcho maſtu. Brihnumſ, ka wini bija warejuſchi noturetees tif ilgi pee ſchis kuga atleekas! Nu wineem peeſweeda no laiwas tanwu, peeſtiprinaja laiwu un nonehma laimigi wiſus kugneekus, pawijam kahdus ſeptinus zilwekus. Atpatat brauzot, uhdens eeſitâs laiwâ, un glahbeji tiffu notureja iſglahbtos ſawâs weetâs un beidsot noweda winus lihdf kraſtam.

„Stola“.

89. Tad, kad juhra wehtrâ krahz.

Pludona.

Tad, kad juhra wehtrâ krahz,
Schuhpodama putu aijas,
Preebes kraſſchtedamas ſchuahz,
Un pa gaiſu ſchaudas ſaijas:
Druhmds ſmilſchu paugurds
Labprahſt tiſt man weenam klejot,

Dabas ipehtus warenos
Dihwâs ainâs eegaumejot.
Un no zehlâm ſajuhſmâm
Sirds man kaiſt, un breeſt, un zelas,
Un preeſſch zihnam wihriſchkâm
Zaunu ſparu kruhtis ſmetas.

90. Dullais Danka.

I. Uſ juhras.

1. Danka peedſima juhrmalâ, nabaga ſwejneeka buhdâ. Kamehr tehws wehl bija dſihws, Dankam ar mahti un mahſâm ſlahjâs labi, wiſi allaſch bija pahduſchi. Bet no ta laika, kur tehws wairs nepahrbrauzâ, wadjadſeja ſiſtees gan ſchâ, gan tâ. Tiſktu eegahbat wairs newadreja, laiwu ari ne, ta maſtaja leelu naudu. Nu bija japahrtet no zuhtâm. Zuhkas ganit

gan nebija tik patihkami, kā viņinātes u jūhras, bet neka darit, japazeesčas, kamehr brauts švejneekem lihdsi. Bet u jūhu skatītes tas wareja, wareja arī brist viņā labi tahlu. Kaut jel špehtu išbrist lihdsi tai weetai, tur debejs welwe nolaiščas lihdsi uhdens lihmenim, tad redsetu, kas tur ištī ir aij wineem? Brihnumš, kapehž jaule netika nekad tahlak kā lihdsi sinamai strihpai! Leela leeta winai, pawirītees taini u jū preefšū, — bet ne, jagrimst u jagrimst jūhrā. Un ja tur fas buhtu preefšā! Tā wismas tas dširdeja no teem švejneeku sehneem, kas tehweem bijušeji lihdsi: warot brauti, žif tahlu gribot — gaišs un uhdens, bet ta strihpa preefšā žif tahlu bijuši, tik tahlu paleefot. Winšch daudžreij pagrosija galwu. Ja tā buhtu, tas tad jaulei newirītees arween tahlak? Šchaubas beeschi ween winam ufmahžās par sehnu atlaštibu. Šspraišās winšch šwejneekem, bet tee tik paraustīja plezus, nosmejhās; daichs pat wehl ušfleedša, lai stahjotees meerā ar neekem. Mahte teiza, ta esot azu apmahniščhana, bet kapehž tas tā, to wina nesimaja teikt. Wina teiza — kad eesčot školā, gan jau tad tur dširdejčot.

„Tad šeemu es eesču školā?“ jehns jautaja.

„Zaet jau buhs, neba gribi ijaugt kā slotas kahts?“

„Ko tur mahža?“

„Mahža lasti un rakstīt.“

„Ko wehl?“

„Arī to, ka šeme esot apata kā lode.“

„Aha, apata! Bet tad mehš nofrīstu.“

„To pašču es arī jafu,“ mahte peekrita.

Bet azu apmahnišums nedewa un nedewa Dautam meera. Winšch zaurām deenām domaja par jūhu un debešwelwi, redseja tās arī šapni. Arweenu wairat un wairat winšch šajuta wajadšibu notikt tani weetai, kur šilais špraišis nolaidās lihdsi meerigajam lihmenim. Pamašam winā nogatawojās pahrlēeziba, ka jaule tapehž ween newar tikt tahlak, ka preefšā winai debeš. Bet ta tur wajaga notikt brihnuma leetām, to jau wareja šaprašt mulkis. Waj tee nebija brihnumi, ka padebešchi pazehlās arween tai pašchā tahlumā no malas, taišni pahr to pašču strihpu, kur nolaidās jaule. Štīprata un allaišč jo štīprata kluwa šehnā wehleščhanās, aištikt lihdsi sinamai weetai un par wišu pahrlēezinātees pašča azim. Winam wajadseja redjet, no fureenes ta esajstas, kur paleef jaule, un waj wina domas, ka preefšā atrodas debešs, naw weenigi pareižās.

Bet kur nemt laiwu? Gaidit, kamehr pašcham buhs eespehja eegahdat šcho tik wišai wajadšigo leetu? Mahte jata, tur wajagot paet gadeem. Žaluhšo patapinat no tuwata šaimina.

2. Dauta nosfrehja uš jūhrmalu. Šchur tur uš jūhras baltoja buras, žitas tuwat, žitas tahlak, bet šaimina laiwa stahweja malā peešeta. Par šaimi, ka nebija pawišam išwilkta šmiltis un apgahšta uš mutes. Tad winšch te buhtu warejis nodarbotees lihdsi wakaram. Winšch atraišija laiwu un mehginaja to pabihdit. No šaktuma šweedri gan lija aumakeem, bet pehž kahda štundas žeturščhana ta jau šwabadi lihgojās uš rahmā uhdens špoguta. Dauta no šaktuma štuhma laiwu ar štumščhanu, bet tad uhdens tapa arween jo dšifats, tam bija jajah letot aires. Tās nu gan wareja buht masleet weeglas, bet neba tahdi ween gruhtumi pahrwarami tam, kas išgahjis šajneegt leelu mehrti? Šahlot gahja, kā gahja; bet ar laiku, laiwai arween jo wairat attahlinotees no krasa, winšch eemanijās it labi. Brihcheem winšch aires eewilka, lai nošlaužitu karstos šweedrus. Šo tahlatu palita mala ar šandām šahpām un reteem wihtoileem, jo plāščati winam tapa ap širdi. Nekad wehl weenam winam nebija gadīees buht uš jūhras, nekad winšch arī nebija ištī tajā išbrautajees, išanot tos wišai retos brihščus, tur tehšos wīnu pawišimaja gar malu. Winšch eegruhda airi, — dibinu wairs newareja šajneegt. Žif tahlu winšch jau atradās jūhrā? Malu šfaidri wareja šaredjet, bet wina buhda, ta išlītās šoti šalina, — šmeegliji šihžina, newareja ne išprast, kā tur wareja dšihwot tik leeli žilweki, kā wina mahte. Debešs mala ne par šoli naw tuwatu nahluši. Bet pazeetiba aug tīšpat kā attahlumš no malas, — gan jau rašees tuwati ir mehrtis, žif ilgi tad winšch braužis? Naw ne pežas minutes. Kasi lihdsi ar šauli aišfluhs lihdsi lihštajai strihpai. Un winšch airē nepeetufis; mala wehl redšama, bet wišs tur šafušis kopā, wairs newar iššķirti ne buhdas, ne šahpas. Šweedri winam tek ar težeschanu, winšch ewewk atfal aires un atlaiščas atmugurišti. Žif tas labi! Laiwa stahw uš weetas, pahri pahr teem stahw debešs welwe, tahdā pat augštumā, kā

arween, bet aptahri, smagi ipahrnus wehadinamas, lido kaiwas. Waj tās, rasi, grih winam teikt, ko tās sin, ko tās redsejušas un katru deenu reds tur aif noslehpumainās strihpas debēs malā. Vuhtu winam ipahrni, kā šchim faiwām, kuru winšch neaiflidotu! . . . Dautā atkal fehrās pee darba, aireja atsphees, bet debejs welwe stahweja, kur stahwejufi. Kraštu weenweh mehl wareja redset, bet iischkiri sewiischtos preefshmetos wairs nebija eejpehjam. Un winšch aireja, aireja, zif tik bija spehta masajām rokām. Pehdigi winšch wairs nejaudaja, eewilka aires un atfal atgahjās atmuguristi. Winšch kustinaja rotas, kuras winam jahfa jahpet. "Tad ta patihkami atsteeptees! Ne! waj lihšj wataram jahneegschu? Buhs jagreescha atpafal un janogaida seema. Tad juhra pahrlahsees ar ledu, un sahjam nostreeschu ar siki!"

Remanot azu wahki sehnam aifwehrās, un jaunais prahtotajs aifmuga saldi, saldi.

3. Kad ufmodās, pee debesim jau mirdseja swaignes, un weenā weetā pee welwes, majleet atgahsees, ipihdeja mehnejs. Puika ustruhkās sehduš, tā ka laiwa nolihgojās. "Kur ta' nu esmu?" winšch prahtoja. "Aha! Uš juhrās. Tagad jau naktis, jabrauz labat atpafal," winšch nospreeda un pakampa aires. Bet uš kuru puši braukt? Winšch domaja sahdu brihdi un nospreeda, ka labat aires taišni pretim mehnesim. Aireja, aireja, bet no malas ne wehstis. "Kā buhtu, ja nakti pahrguletu uš juhrās? Nihštā redsejchu kraštu un aifrauschos ar weenu rahweenu."

Dautā eewilka aires un sehdeja. Juhrās lihmenis stahweja rahms, dšiti dibenā ipihdeja otrs mehnejs, šchu tur pa wirju pamirdseja, nosalgojās, aifwišoja. Weetweetām kaut kas nokufstējās, noplumfšheja un noichlahzās.

"Siwis," Dautā nospreeda. Kaut kur tahlumā atkal kas tā kā noklabeja un eejchlahzās. Winšch sahfa klaufitees. Štaidri, kā kad sahds airetu. Un aireja ari, gaišchi winšch iischkihra aires dohjos klaudseenus gar laiwas malām un uhdens šchahstiechānu. Starp mehneši un sewi winšch ari iischita redjam kaut ko baltu. Tās wareja buht sahds šwejneeks, kas atgreesjās no šwejas.

Laiwa nahja arween tuwat, taišni winam wirjū. Pehdigi abas laiwas stahweja weena otrai lihšjās. "Tas jau Dautā!" balš esanzās. "Ko tad tu te dari uš juhrās? Un kam ta laiwa? Swihna? Kur tad pats? Zeb tu uš jawu roku? Nu, tad gan eši leels nedarbis, dabuši tagad jutu. Aire' tik man lihšji, ja Swihnis neredseš, buhs labi, redseš — nu tad šargi sawu ahdu". . . Swihnis tomehr bija pamanijis laiwas truhšchānu. Dautam nu isgahja šlikti. Wairat nedelas winšch šaguleja no breešmigā pehreena, kā aifbildnis ar Swihni wīnu bija nosodijusch.

II. Waj seme ir apaļa un greeščas?

4. Kudeni Dautu nodewa školā. Bet eemahzijas winšch te mas ko. Školotajs lahija reis behrneem preefšchā sahdu grahmatinu, kur bija teikts, ka seme ejot apaļa kā lode un greeščotees ap sewi un ap šauli, bet Dautā to nesaprata. Winšch tad peeग्रuhda beedrim pee sahneem: "Waj tu eši redsejis, ka seme greeščas ap šauli?" winšch jautaja. "Neemu," beedris atbildeja. "Tad tas zits netas newar buht kā štaidri meli," winšch nospreeda un sahfa beedrim peerahdit, ka šaule ejot pahr semi, jo azim netizet taf newarot. Bet školotajs jau bija dširbejis peeišmi par melošchānu un kleeđa: "Kas par meleem? Kuri meli?" — "Nu tee, ka seme greeščotees ap šauli," Dautā weentefigi atteiza, "es taf štaidri pats jawām azim redsu, ka wina stahw meerā, bet šaule pati eet." Bet školotajs nelahwa Dautam turpinat . . . Dautu nomišoja, školotajam atfahrtojot: "Tizi, neleeti, tizi!" Školotajs turpinaja lahšchānu. Dautā, šafosteem jobeem panedjams šweloščās sahpes, daudž tur nesaprata, aminejās wehl tikai to, ka to warot redset uš juhrās.

"Tagad šalst," winšch prahtoja, "sahdu šwehtdeenu buhs jaacet štatitees. Kas tad, aifmetišees ar siki, tad redsešim, kam taišniba . . . Bet ja wina pateesi greečtos?" Winšch eejmehjās. . . "Tad mehš wifš nokristum kā šwirbuleni no junta." Winšch nosmehjās ween par sawu taišnibu.

Tik juhra nemaj negribeja aifšalt. Puika šrehja uš tureeni katru seštdeenu, bet wina — kā stahweja malā, tā stahweja. Un nedelas štēidjās. Dautā katru pirmdeenu gahja uš ško'u, klasē sehdeja masat, bet wairat laifu pawadija pa školotaja gušamistabu un šehki, gan šchuhpodams behrnu, gan šafidams kartupeļus. Weidšot wīnu wairs školā nefuhtija.

5. Aisbildnis reis bija teizis, ka mahzitajs nekad nemelojot, winšch wišu sinot, ari to, waj seme apata. Dauka nu nodomaja aiseet bajniza un tad mahzitajam ichis leetas ispraft. Domats, darits. Winšch aigghaja kopā ar mahiti uš bajnizu. Dauka sinaja, ka mahzitajs, kad draudse dseed, ušuras gehrbkambari, un tagad pašchu reisi draudse dseedaja. Sanehmis wišu duhšchu, winšch pegahja gehrbkambari. Pašchā stubri pee loga, leelā krehslā, sehbeja mahzitajs, brillēm uš azim. Mahzitajam preefšchā uš galda atradās leela grahmata. Tas preefšchā ichis bija ta majā, faburšitā grahmatina, no kuas školotajs teem lašja preefšchā par to, ka seme ir apata un greeščas ap jauļi. Dauka bija dširdejis, ka basnižkungam jabutšchojot rofa, tapehž winšch pegahja mahzitajam un nobutšchoja rofu. Mahzitajs pawehrās sehna, neglandija tam waigu un laipni jautaja: „Waj tew kahda wajadšiba?“

Tas puikam eedewa duhšchu. Winšch pegahja tuwat un, leelā grahmatā rahhidams, jautaja ar nošarkuščhem waigem:

„Schin grahmatā ir patešiba?“

Mahzitajs atgreesās krehslā un šahka apluhtot sehnu tuwati. Nolašidams, rafi, tam no gihnja, ka tam loti ruhš atbilde uš scho jautajumu, winšch ušlika rofu grahmatai, un, tāpat Dautā štatidamees, šajija:

„Šchi grahmata ir bibeles, un winā ir wiša patešiba.“

„Tad juhš man ari, rafi, warešit pateift, waj seme ir apata kā lode un greeščas ap jauļi?“

Mahzitaju tahds jautatajs, likās, wišai šahka intrešet; winšch pagreesās uš to wehl wairaf un, abas rofas atpēdis zelds, taišjōs winu istaujat. Te atwehrās durwis, un kahds pabahja gehrbkambari galwu. Draudse wairs nedseedaja, tik ehgeles wehl škanceja, papreeščchu ditti, tad allahč jo lehnaf un klusaf. Mahzitajs ušehlās kahjās, aistaišja leelo grahmatu un palika to paduše. Tad winšch atgreesa gihni pret Dautu un šajija: „Pağaidi šhepat, ka-mehr atnahščhu.“

Dauka gaidija. Drihš mahzitajs atkal eenahja. Nošehdees šawā krehslā, winšch pahrlifa weenu kahju pahr otu un peażinajaja sehnu tuwat.

„Tā tad par semi tu gribeji sinat?“ firmais kungs waizaja, un šmaidi tam pahr-štrehja pahr frunkaino gihni. Dautam tapa jau gluščhi omuligi ap širdi.

„Waj seme ir apata un greeščas ap jauļi?“ Dauka atfahrtoja šawu jautajumu.

„Waj tew tas išeekas brihnischkigi?“ mahzitajs jautaja.

Dauka pameta ar galwu.

„Un ja tas teescham tā buhtu?“

Sehns luhtojās winā leelām azim.

„Ja, mans behrns, seme ir apata un greeščas ap jauļi,“ mahzitajs apstiprinajaja, no-glandidams sehna galwu. „Tew brihnums, ka mehš nenofrihtam? Niesi, behrns, Deewa darbi ir warenti, winaam eespehjamās tahdas leetas, par furām mums, nabaga žilwekeem, newar buht ne majafās jaušmas.“

Dauka runataju wehl arweenu ušluhtoja leelam azim un šchad tad pameta ar galwu.

„Tagad tu tizi?“

„Tagad es tizu, jo sinu, ka basnižkungs nemelo,“ puika atteiza.

Pahr firmā wihra seju atkal pahrlaidās tas pats šmaids, un abas azis šmejhjās laipni, laipni.

„To neesmu isgudrojis es,“ winšch isšaidroja, „pee šchis patešibas žilweki ir nah-fuščhi pamajam, pa gadu tuhštōščhem, un tee, fas to atrada, bija leeli wihri, no Deewa apdahwinati ar augtu šaprašchanu. Gan mehš neredšam, ka seme greeščas ap jauļi, bet tee, fas eet augtās šlodās, tee to šaprot weegli.“

„Bet uš juhras warot redšet,“ Dauka eemetās walodā.

„Uš juhras? Ak ja, teescham . . . ka seme apata kā lode, bet newis kā ripa, kā tas išeekas uš pirmo apluhtojchanu, to waram nomanit ari uš juhras. It ihpačhi labi teem tas nošahrštamš, fas brauz tahlu juhras zeku.“

„To ešmu brauzis!“ puika eesazās.

„Brauzis?“ mahzitajs jautaja, „kur tad tu eši bijis? Isstahiti.“

Un Dauka šahka stahštit par to, kā winšch gribejis sinat, fas aij tās lihšās štrihpas, kur uhdens ar debeši šaejot kopā, ihšiti ešot, par laibas panemšchanu no kaimina un par šu-

fam, kuras tas dabujis no aijbildna un Swihna par laiwas nemšchannu. Mahzitajš kluwa nopeetns, par šodu dširdot, tomehr par to neko neteiza.

Roglaudijis puifam waigu, mahzitajš wiam wehl ištahstija, ka augstās školās jo weegli šaprotams ari tas, kas aif tās strihpas. „Kad tew atkal kahdreij gadas kahds jautajums, kura newari labi šaprasi, tad atnahzi tif uš bašnizu,“ tas šazija un, laipni pametis sehnam ar galwu, išgahja no gehrbkambara.

Ro ta laita Dauka štaigaja klušs un domiģs, štrehja katru deenu uš juhru, bet ta, taišni par špihti, ne domat nedomaja uš aijšalščhanu, — glušchi otradi: laifš atmetās itin fiłts, un iņeegs šahfa tuft.

III. G a n d s.

7. Pawasari Dauu nodewa par ganu tašlu pašča pagasta malā pee pahriifušča jaimneeka. Dauka šahfa dšiht gandš. Ro rihteem gan wjadieja agri zeliees, bet drihš winšch bija apradis ar šcho buhščhanu. Ganibas atradās meščā, tur dšeedaja putni, tur redseja šakus un wahweres, tur wareja wijadi iģudrotees par šwarigajem jautajumeem, tā: semeš apalums un greeščhanas ap šauli.

Turklatš no tureenēs wareja arweemu apluškot leelo, balto namu ar šarkano jumtu un wejelu rindu logu. Reš kas tas wareja buht par namu? Raši bašniza. Bet bašnizai jau bija tornis, un šwehtdeenām tur šwanija. Gan ari dširdeja šwanam tur tani leelā namā, bet ta bija tahda šihfa, šmalta šwanišchana. Un kas tas brihniščkigatais, tur šwanija darbdeenās, un zilweki šalafijās darbdeenās, lai gan mafi, bet tatšču zilweki. Raši ta bija škola? Ja, ja, ta wareja buht škola, — bet kas tad par warenu! Raši augsta škola, par kuru teiza mahzitajš?

Ja augstškola, tad gan wijadā fiņā wjadseja kaut kahdi turpu nokluht, nebuhtu tif lopi ganami.

8. Kahdu deenu Dauka palaida lopus lihđj pašchai meščha malai. Pee leelā nama stahweje dašči puifas un kaut ko darija. Winšč štatiņās labi wehriģi. „Šmehtē!“ Daukam pašpruka.

Wiam bija leeli brihnumi, ka tee šmehtē, bet, leetu apšwehriš, nošpreeda, ka augstās školās, raši, ari šmehtejot.

Winšč loii wehlejšās, kaut kahds buhtu aifšrehjis uš mešču, bet newaredams šagai dii, šahfa jauti un mahi ar roku. Puifas pazehla galwu un štatiņās. Dauka wehl arweemu meta ar roku un aizinaja. Te winšč eeraudšija, ka diwi puifas štrehja uš mešču, ko tif wareja. . . Dauka palehžās no preeka un šafita plaukftas.

„Kas tew ir?“ puifka jautaja.

„Waj ta ir škola?“ winšč prasija.

„Kā tad škola,“ tee atteiza šwarigi.

„Augsta škola?“

Školeni šafatiņās un šahfa šmeetes. „Kapehž tai wajaga buht augstai?“ wini jautaja. „Tapehž ka wina leela, tapehž ka winai wejela rinda logu, balti muhri un šarkans jumts,“ Dauka ištaidroja. „Muhšu škola pret šcho — štaidrais zuhku buhženis.“

Puifas atkal šahfa šmeetes.

„Kad tā, tad muhšu škola pret juhšejo gan augsta škola,“ tee šazija. „Ro kureenes tad eš?“

„No paščas juhmalas,“ Dauka atbildeja un tad peemetinaja: „Waj juhs šaprotat, ka jeme apala un greeščas ap šauli?“

Puifam no jauna pašpruka štaki šmeekli.

„To mehs šaprotam itin weegli,“ weens nehmas ištaidrot. „Seme ir apala un greeščas, wispirms pati ap sewi, tas ir ap šawu aši.“

Dauka šafita plaukftas. „Ap sewi!“

„Ap sewi, no wafareem uš rihtu puši,“ školens šwarigi ištaidroja.

„Waj to war redset?“ Dauka pehtija.

„Kā uš delnas,“ školens atbildeja.

„Šm,“ Dauka noruhza domigi, „tad deretu noeet, paštatiees. Waj tur laišč eekščā?“ Školeni šafatiņās.

"Eefichâ tur nelaisch neweena," tee pafinoja.

"Ak fshbe!"

"Kas tew par fshbi?"

"Es gribu redjet."

"Waj fini to?" weens no fskolas sehneem fazija, "redjet tu wari dabut, ja proti tif peekeri pilnu kurwi wehshu."

"Wehshus? Kur lai tos nemu?"

"No furâm mahjâm tu esi? Taf no Schiltawâm?"

Dauka pameta ar galwu.

"Ku luhf! Tuhlin domaju. Kas tad tew ko nepeewehshot pilnu kurwi? Zums upe tek gar pajchu durwpreekeshu, ja tif tew naw bail no uhdens un wehshu ichkehrêm, tab par ftundu kurwis pilns."

"Ko tad lai dara ar wehshcem?" Dauka taujaja.

"To tew pateikshu, bet tani tur, — lai tif luhfojt laift gowis, tuhlin mehdjargš buhshot tichuprà un wedishot uf muišchu, kur ujfkaitishot ar behreja jumprawâm, zif leenot.

Dauka pameta ar galwu.

"Kedfi, wehshus tu aifnes muhju fskolotajam un paluhdi, lai tew parahda, kâ jeme greefchas ap jawu aſi un ap ſauli. Saproti?"

"Saprotu."

"Ar to walodas beidsâs. Skolâ ſahka ſkandinat, un puikas laida atpakaſ, ko kah- jaš iſtureja.

Bet Dauka gudroja, kâ tift pee wehshcem.

"Ef, ejnu juhmalas zilweks un wehl neſinaſchu, kâ tift pee wehshcem. Efur leela leeta, upele, — iſlaſiſchu wiſus kâ ſakarnus."

Winſch dſina lopus meſham zauri uf wiaw malu. Tur pa ſchauru plawinu tezeja pa oleem upite, bet otrâ puſe atfal eeſahkâs meſchs. Schini meſchâ wareja ganit, zif gribeja, ſchis peedereja fronim, bet tani tur, — lai tif luhfojt laift gowis, tuhlin mehdjargš buhshot tichuprà un wedishot uf muišchu, kur ujfkaitishot ar behreja jumprawâm, zif leenot.

Dauka noſweeda ſwahrzinus, uſlozija biſjes un brida upè. Utlozijiis ari kreflu peedurnes, winſch bahja rofas pazereš un wilka laukâ glufchi nojuhnojuschus wehshus, galawus ſakarnus. Gan dachš neluhgim weſim neganti ſatneeba pirkſtus, ta bij jalez waj ſtahwu gaiſâ, bet kaš bija ſchis upuris pret ſagaidamo baudu, kad dabus redjet, kâ jeme greefchas ap jawu aſi un ſauli. Ap aſi! Tas ir glufchi tâpat, raſi, kâ kad ritenis greefchas ap ratu aſi? — Kuru weſi noſehra, to peedurnes, furâm aiſheja wiſpirms galus. Peewehshojis abas peedurnes, Dauka ſadſina lopus mahjâ, paehda ahri puſdeenu un ſteidsâs zaur meſchu uf ſkolas namu. Sawiſhtitos ſwahrkus rofas turedams, winſch eegahja pee ſkolotaja. Tas bija garſch fungs, leelu bahrdu un uhjâm.

"Labdeen," Dauka ſweizinja un peegahjis nobuſchoja ſkolas fungam rofu.

"Kas tew tur rofâs?" ſchis jautaja.

"Atneju jums wehshus, ko uſkojt," Dauka fazija, ſneegdams wiſhtoli.

"Kas? Ko tu teizi?" ſkolotajs uſſauza pabahrgi, "wehſchi?"

"Atneju wehshus."

"Kas tu tahds eſi? No fureenes?"

"Ejnu tepat no Schiltawâm, aiſ meſcha."

Deeneſteeze, pa tam iſtabâ enahſuſi, ſtahweja durwis un radija jozigu gihmi.

"Eenes kahdu blodu," nama tehws pawehleja.

Dauka iſbehra wehshus no abâm peedurnem, — bloda wiſi neſagahja, ziti notrita augſchpehdu uf grihdu un ſahka greeſtees rinkl, ahri aſtem plauſſchkinadami.

"O," ſkolotajs preezajâs, notupdamees pee blodas, "tew jau wareni laimejees, eſi iſwehshojis pajchus ſehſlineekus. Zif tad par wineem praſi?"

"Gribu redjet, kâ jeme greefchas ap ſauli," puika iſteiza ſawu wehſchjanos.

"Kâ jeme greefchas?"

Deeneſteeze ſahka ſmeetees.

"Ja, kâ jeme greefchas ap jowi un ſauli," Dauka iſſkaidroja.

"Tas puika jau dulls!" wina newareja noturetees, neiſſautuſi.

ſkolotajam ari tâ kâ ſmeekli nahja, bet winſch iſſuhtija meitu laukâ.

„Tā tad gribi redset, kā seme greeščas?“ tas šajija. „Labi, parahdijēšu tew, kā seme greeščas.“

Winšč iſgahja otrā iſtabā un pehž brihtina atkal cenahža, neſdams abās rofās tahdu ſawadu daitu, kuru noſtahdija uſ galba pee loga. Tad tas ſohja greeſt tahdu kā težilas rozi, tiſ daudſ maſafu, un nu tiſ bija ko redjet, kā wijs greeščas rinkī, ſchnahdams un ruhtdams, gluſchi pehž ratina ſpoles*).

„Šhi te ir seme,“ ſkolotajs iſſkaidroja, „tas tur ir mehneſis, un te ſtahw ſaule.“

Dauka ſtahweja, muti atplehtis. j

„Bet mehneſis ir leels,“ ſkolotajs turpinaja, „seme wehl leelaka un ſaule daudſ, daudſ leelaka.“

Tad winšč tam iſſkaidroja, ka ſemi nefas netur, tāpat ari ſauli un mehneſi, ka wini turotees it zaur Deewa waru, kas teem leelot greeſtees weenam ap oturu.

Wehl Dauka lika preeſchā jautajumu par ſemes apatumu un juheu, tad teiza ſkolotajam ardeewas, panehna ſwahrtus un gahja ſawu zelu.

Zaur meſchu ejot, winšč domaja un brihnijs, bet neneeka newareja ſapraſt. To winšč nu gon ſinaja, ka mehneſis greeščas ap ſemi un lihds ar winu ap ſauli, bet kā tee war noturetees paſchi no ſewis, to winšč neſaprata. Wahžitajs un ſkolotajs gan bij iſſkaidrojuschī, bet ej tu ſasini. Winšč atmēta ar rofu.

„Šhi gan, rasi, nebuhs ta augstā ſkola,“ winšč pehdigi noſpreeda un ſahša ſtreet, jo dſirdeja gowis manjam. . . .

10. Zaurām deenām Dauka tagad ſehdeja pee lopecem un kaut ko greeča ar naſi. Neif winšč titſahl bija nogrimis ſawā darbā, ka aiſmirſa wiſus lopus. Tad to iſtrauceja ſahba ſkarba balſ.

„At tā, rakari! Tu man laidīſi jawas gowis pa muichſas audſegni?“

Dauka iſbijees uſlehža kahjās. Wina preeſchā ſtahweja wihrs ar biſi plezds un bresimigi piftu waigu.

„No kureenes tu eſi?“ bahrgais wihrs uſſauza.

„No Schkiltawām,“ Dauka pateiza.

„Nu tad eſ paſajziſchu tawam ſaimneefam, lai tew labi eeſchik. Waj tu ſini, deedelneefs, tur tawi lopi?“ meſchjargſ ſleedſja, „wiſeem pahrtiſchiu ſtilbus, lai tad tawa ahda maſja“ . . .

Sehns wiſapſahrt aplaida iſbijuschās azis. . . . No gowim nebija ne wehſis! Tad winšč paſkatijās uſ upes puſi, — tur winā malā tās meerigi ganijās muichſas daļā, weena it omuligi ſtaigaja pat pa meſchu.

„Tuhlin ej, iſdſen!“ meſchjargſ bahrgi pawehleja, „bet tās Zeelawas nemeklē, to liſu aiſweſt uſ muichu.“

Dauka rofās ween nolaida gar ſahneem.

„Mihlāis meſchjarg,“ winšč luhdſās, „eſi tiſ labs un atdodi Zeelawu.“ Winšč tam pat rofu nobutiſhoja. „Tagad par wehlu,“ meſchjargſ teiza miſhſtati, „drufu pehreena tew neſo nefaitēs. Bet fo tu te dari?“ winšč jautaja, iſpahrdidams kahjām Dautas daitus, kas tur guleja ſemē weenā iſchupinā.

Dauka ſteidſigi ſagrahba ſawas leetas un ſabahja kabatās.

„Kas tee ir par daitēem?“ meſchjargſ taujaja.

Dauka iſwilla weenu bumbu.

„Ta ir seme,“ winšč iſſkaidroja.

Meſchjargſ eeſmechjās.

„Seme? Ta ir alkſchna bumba. Kur tu winu nehmi? Waj pats eſi iſgreeſis? Tad no tewis war iſnahft labs amatneefs. . . . Tā tad tās Zeelawas nemeklē. Pateiſchu ſaimneefam, lai eet uſ muichu iſpirkt. Beſ trihs rublu jau nedabūs,“ meſchjargſ peeſmetinaja, tad, pahrtweedis biſi ſchkehrtam pahrt muguru, eegahja meſchā, dodamees taiſni uſ Schkiltawu puſi.

Zeelām bailēm un wainiguma apſianu Dauka pahrdſina wakarā ganamo pulku. Zeelawa jau mahwa laidarā, it kā preezadamees par to, ka taiſniiba tomehr dabujusi wirſroku, un ſchi atkal warot baudit brihwibu. Tā wiſmaſ gana ſehnam iſlikās.

*) Daitu, kuru ſkolotajs rahdija Dautam, ſauz par teluriju. Eteizomi ſkolenns eeſpiſhtinat jau pirms ſchi gabala laſſchanas ar ſemi kā lodi kas greeščas ap ſemi un eet ap ſauli.

Suku Dauka nedabuja, bet jāimneeks jāzija, ka trihs rubli no wina algaš beigi.

Tagad sešns bija gandrūsmānīgāks. Bet deenvids un katru brīhštundu wīnšch nofehdeja aij kanepēm, drahšdams, urbdams un gudrodams, bet neneeka neisgudroja, — šaule, seme un mehnešis gan stahweja šawās weetās, bet kā eetaiīti, lai tee greestos, ap to jautajumu Dauka weli lausija galwu. . . .

Baģahja wājara, peenahza rudens un auktas deenas. Kaħdu šwehtdeenu aishildnis winam atbrauzā pakal. Saimneeks neaistureja tos trihs rublus, bet pat pateiza, lai uš nahfamo gadu derot atkal pee šcha.

„Kas nu wairš lai šuhā gandrūsmānīgāks tūf leelu zilweku,“ krushtehws atteiza, šabahšis rofas bišchu fabatās un raudsidamees semē, „lai eet amatā. Meistars jau sinams, lai mahžas par štroderi pee laika.“

Aishildna ratus peekrahwa pilnūs ar Daulas wājaras pelnijumu, jāimneeks dewa wehl puhru kartupeku ušdewām — un širdšinjch šahla kusetees uš preehschu. . . .

IV. Amata.

11. Seemai peenahkot, Dauku nodewa pee štrodera mahžibā. Štroderis bija tahds kā bija, — šchuwa jenneeteem šwahrtus un bišes ne wijai šlīti, ne labi, strahbaja ar wairaf puikām un reijem daušija tos, kā uguns šchihda no azim.

Pirmā deenā Daulam dewa išahrdit wegn westi, otrā — wezus šwahrtus, jo meistars netif ween kā šchuwa jaunūs ušwaktus, bet ari apgreēja wezus, un šchāi finā tam darba netruhta nefad. Tā tad šchēnam ko darit peetifa waj zif. Daulam gan nepaiita ne ašrdit, ne šchuhit. Kad wīnch kahdreis nogrima domās, un darbu nolaidis šlephi, klausijās šchujamā mašchinā, kā wina dahrdeja un klabinaja, meistars winām parahbija oleti. Newareja nefa darit, wājahdeja strahdat nepatihfamo darbu no rihta lihds wafaram. Weenigais preeks, kas winam atlika, bija brīhwiba klausitees, kā mašchinā trofšchwoja.

Repetifa Daulkam tika ar wezu drehbju ašrdiſchānu, — katru deenu winām wājahdeja kašit kartupeļus, škaldit malku un neši no atas ušdeni. — Tas katra jauneeſahzeja amats, — ziti seħni iškaidroja, — ari wini šawā laika darijušchi weentahriſchāfos mahžas darbus. . . . Bet ja teem prašitu, ko tee prot no ſawa amata, tad paſchi nebuhtu špehjuſchi atbildet. Meistars nemahzija teem ne, kā peenahkās, ſchuht, ne iſgreēf drehbes. Pehdejo wīnch ari pats wijai maš prata, bej tam loti luhtojās uš to, ka mahžeķķi neemahžitos wina mahkſlas un wehſlaf neuwmeštos par bihštameem lihdszenſcheem. Tā tad mahžeķķi zita nedarija, kā muhſcham til ſadeeſja. . . . ſadeeſja to, ko meitars teem lika.

Dahšchreis mahžeķķi aishēģa, — newareja tiit pee mahkſlas, kā paſchuhit drehbes. Tahdās reiſēs meitara kungs mehds pawadit laitu frodſinā. Weenam tam netika ſchuhit, bija par laiſhu ſadeeģt iſgreestos gabalus, raſi ari pawijam jau atradis. Tad Dauka zitu nedarija, kā til mahžas darbus, un pee reiſes ari aukleja beħrnu.

12. Kaħdu deenu, štroderim mahjās neeſot, wina ſewa nejauſchi eeſtatijās darba iſtabā un, azis plaiĿchi iipleħruſi, ſaſitra plaukſtas pahr galwu.

„Puika, tu eſi dulls!“ wina iſjauzās. Dauka pagreēja uš wīnu galwu un apjuſta.

„No tu eſi padarijis! . . . Iſjauzis ſchujamo maſchinu!“

„Dauka ſahla ſalift wīnus daitus aikal topā.“

„Lai ſtahw, dullais, lai ſtahw!“ ſewa jauza, iſſteepuſi rofas, „ſamaitaſi pagalam. Ja wehl ſas glaħbjams, lai glaħbj meitars.“

Puika jau bija wīju ſawedis kaħribā un aishgreēja beidsamo ſtruhwi. Wafarā pahrhahza štroderis. Seewa tam tuhliu iſtachtija wīju ar ſiħkumeem, un meistars ſtahjās pee maſchinas, neteiģis ne wahrda.

„Eet, kā gaħjuſi,“ wīnch ſazija. „Waj tu, puika, wīnu biji iſahrdiģis?“ Dauka neteiģa ne wahrda, bet ſtahweja kā greħzineks.

„Nej tahdus ehħrnus tu, ſewa, eſi redhejuſi,“ wīħrs ſahla raħtees. „Turpmā man neſtaħſti neekus.“

„Nebuhtu pati ſawām azim noſtatijusee,“ ſewa atzirta, duſmīga, kā wīnai netiģ. „Geħnmis mahjās tahdu pahrgalwi; tad maſchinā buhs beģta, tad ſinees, kā nopelnit maiſi ſewai un behnam, jo naw wiš netahda neeka tahdu daitu eģahdat.“

Wihrs wehl reis ismehginaja maščinu, atmeta tad ar roku, nošehdās galda galā un niziģi eesmejhās. „Un ja ari tu ar puiku kopā apjwehretu, ka tā bijis, kā tu šafi, — netizu! Ne par to netizeju. Tur leelam zilwekam labi to domat, famehr šaleet, ne wehl puikam. Zihrdit, ja — ta glušči zita leeta, bet šaleekat man kopā daiktu pee daikta. . . . Blehnas! Waru deret uš ņintu rubtu.“

Meistars apluša, bet tad atfal eesmejhās, šchoreis wehl niziģati.

„Es maščinu isahrdiju gan,“ Dauta atsinās, „un meistareene redseja.“

Štroderis dikti eesmejhās. „Aha!“ wiņsch gari wilka, „uš weenu roku? Zif tad meistareene tew dewa par to melošchanu? Ko tew dewa? Šihrupmaiņ?“ Un tā meistars tam tomehr netizeja.

Kad štroderis eesahka, tad šchuhpoja zaurām deenām, daščreis pat zaurām naftim palifa turpat frogā. Darbā neņeji nahza un gaħja, bet pretimnehmeja nebij.

18. Šhdeens uš galda tapa arween wahjafs. Seewa wairs newareja noturetees neraudajuņi un dewa ašarām watu. Dauka ņehdeja darbistabā un šchuwa, ka maščina ween klabeja. Šaimneeze wina deħt wairs neruhpejās un ari negribeja ruhpetees, lai dara, ko grib.

Kaħdu deenu Dauka winu ņauza.

„Kaš ir?“ wina waizaja.

„Te es ešmu paščuwis trihs pahri apafschbišču,“ ņehns ņazija, „bet neņinu, zif meistars nem no gabala.“

„Kaš?“ ņaimneeze, newaredama ņapraņti, jautaja.

„Trihs pahri apafschbišču ešmu paščuwis,“ Dauta atkaħroja, „bet neņinu, zif nemt maņjās.“

„Waj wiņsch dulls?“ meistareene jautaja darbā dewejam, kaš ņahweja pee gaioa un tureja paunu paduņe.

„Waj paščuwis wiņsch waj meistars, to nemaħku teikt,“ darbā dawejs ņazija, miħnadamees no weenas kaħjas uš otru un netiziģi puikā luħtodamees, „bet ka apafschbiščes ņahwo labi, to waru apgalwot.“

„Parahdi ņchurp,“ wina teiza un, ņaneħnuņi paunu, lifa uš galda un atraiņija.

„Tās jau tu gan, puika, nebuħņi ņchuwis,“ meistareene ņredba, biščes iņpleħtuņi un apņkatidama fatru wiħli, „taš, ja ari naw pašča meistara darbs, tad droģchi waru teikt, ka kaut kaħds ņellis ņchaħdu nepaščuhš.“

„Kaš tur ko nepaščuhšt,“ Dauta briħnijās.

„Kaš tad tew maħzija?“

„Kaš maħzija“ . . . puika ņteepa, „ir tatschu man ari azis peerē, — neba maņ ešmu redņejis meistaru ņchujam ņchaħdas biščes. Ja gribat, paščuhšchu ari wiršbiščes.“

Weistareene ņchuhpoja galwu, newaredama attapt no briħnumeem, bet darbā dawejs ņkatijās tai azis un ņmejhās. Taiņi tai briħdi eenahza ņtroderis. Seewa tam iņņtaħņtija, kaš notizis.

„Tad jau buħš ņamaitajis drehbi!“ wiņsch kleeħša, labi eereibis, „fur olekts!“

„Bapreeņschu apņfati, tad meklē olekti,“ ņeewa ņazija un parahbija wiħram paščuhštās biščes.

Štroderis ņmalki apluħtoja darbu un tapa wišpaher giħmim ņarkans kā weħņis.

„Kur tu eemahziješ ņcho amatu, deedelneekš?“ wiņsch jautaja.

„Tepat pee Ćums,“ Dauka atbildeja, preeziģš par meistara atņinibu.

Štroderis bija glušči apjuzis un aiņmirņa pat olekti.

„Tad daudņ drehbes buħš ņakeħņiis?“ wiņsch jautaja.

„Zif wajadņeja bišču, tik ir,“ darbā dawejs ņazija, „bet naw nelaime, ka puika kaħds ,prawarns', warat tik preezatees.“

Wiņsch ņamafņaja un aiņgaħja, bet meistars nerumaja wišu wakaru.

Otrā deenā wiņsch palifa maħjās, treščā ņtraħdaja, ka ruhza ween, bet ņeturā paņazija Daukam: „Šche tew atfal wezi ņwahrkli, aħrdi un nedomā uš bleħnām.“

„Ja jau dodat darbu, tad dodat labat ņchuhšt biščes,“ Dauka luħdņās, „aħrdit war kuņsch kaħs.“

„Tu man eņi kōti gudrs, ņehn,“ meistars ņazija: „tik neeņi wiš ņuħtiis maħzit mani, bet gan, lai no manis maħzitos.“

„Tad nefad zita nepratišchu, kà til ahrbit,“ puika atbilbeja weenteeſigi.

„Nepratiši til ilgi, famehr atradišchu par derigu dot tew zitu darbu,“ meistarš ſazija, „bet nu ſtraħdà un turi muti!“

„Es tew te ahrdišchu un kaſiſchu rahzenus,“ wiſch ipreeda ſewi, ipreeda tà wejelu nedefu, wejelu mehneſi, ahrdija tomehr un kaſija kartupelus, ſkalbija malku, neſa uhdeni un aukleja behrnu. Bet uſ pawajara puſi wiſch tomehr aiſbeħga no ſkrodea un pahnahza mahjàs pee mahtes.

V. Breeſmaš.

14. Aiſbilbnis jau bija dſirdejis no ſkarbaiſcha, ka Dauka tam paſchuwis trihs pahri apafchbiſču. Ubi ar mahti nolehma, lai Dauka pee meistarà wairš neejot, bet uſſahtot patš uſ jawu rofu ſkrodera darbu. „Tu ſchuhſi, es audiſchu un wehrpiču, un tad mums buhs iſiſiſchana kà fungeem.“ Tà mahte newareja ne nopreezateš par nahtotneš dſihwi. Bet Dauka luhbjàs: „Labaki ſuhtat mani uſ augſtàm ſkolàm,“ wiſch teiza, „biſchu es neſchuhſchu, — neiſht.“

Aiſbilbnis ar mahti ſaſtatijàs. „Paſchutis,“ wiſch ſazija, galwu pazehliš taiſni un maſleet atgahſis, kà wiſta uſ knahbiſchanu.

„Naw gudrakš,“ mahte peekrita ſuhbjetajas baſi.

„Kad noſkroteſim,“ aiſbilbnis meerinaja, uſzeldameeš kaħjàs un taiſidameeš uſ eeſchanu, „tad tiſš pee prahta. Peenahſchu zitu deen, tagad jaecet, jataijas uſ ſweju, kaš ſin, žit ilgi wehl leduš turàs uſ juħraš, ſaht atmeeſeš ſiſš.“

Dauka tapa dſihwaks, azis winam uſleeſmoja. Jau wakar wiſch gribeja aiſſkreet liħdſi juħrai, bet uſnahza tumja. Šchoriht wiſch labi iſgulejàs un apnehmàs noſkreet turpu, titliħdſi uſzejeeš, bet aiſbilbna eeraſchanàs winu alkal notureja. Tagad, aiſbilbnam aiſgahjuſchanu un mahtei uſnemot pahrtuauto darbu, wiſch aħtri apahwa tehwa ſaħbatus, uſmanza galwà jehreni un iſgahja laukà. No tàš puſeš, kur ſaule pa ſeemu noreeteja, puhta lehns wehjuſch. Krutztehwam bija taiſniiba, laiſš metàs ſiltakš. . . . bet juħra, žit taħlu azis jnebdſa, bija pahrlahta ar leduš ſegu. Tagad wareja laiſteeš tur, kà pa griħdu, laiſteeš, žit kaħjam jaudàs. Un wiſch ſtreħja. . . . ſtreħja, tad apſtaħjàs un aſtatijàs, ſtreħja attal, liħdſi peeku ja ſaħla eet ſoleem uſ tureeni, kur wajadſeja redſet, ka ſeme apata. . . .

Bet wehjuſch no deenwiduš wafareem tapa arween ſtiprakš un peħbigi ſaħka puħti gaudodamš.

„Tas uſ miħſtu laiſu,“ teiza ſwejneeki, domigi raudſidameeš uſ juħru, kur leduš ſtaħweja nekufiedameeš.

„Rej, kà buħtu?“ weenš lika jautajumu. „Kaš tur ko buht,“ žits atteiza, „es galwoju, ka war.“ Wezatee ſuħza jawuš kalkiſchus un ſplaħwa uſ wiſàm puſem, neteidami ne wahrba.

„Man ir ſewu un behrni, — to man ſchehl,“ weenš no teem ſazija, „pagaidiſchu labat liħdſi riħtam.“

„Wajadſiba jau nekahda ari naw — ka taiſni ſchodeen,“ Ewiħnis peekrita, pabaħſiš rofu ſem zepures un ſaſidamš galwu, „war jau tapeħz ir pagaidit.“

Wezee atmeta ar rofu, noſplaħwàs un, ne wahrda neteidami, riħtojàs uſ mahjam.

„Tad labat nebuħtu ir naħtuſchi,“ Daukaš aiſbilbnis ruħza, ſaħaħſiš rokaš kabatàs, „kaš ta buħtu par ſmalku iwejoſchanu pee tahda laika! . . . un nu neka.“ Neweenš winà neklauſijàs, weenš peħz otra aiſgahja uſ mahju, bet wiſch wehl ilgi ſtatijàs uſ juħru, domàs nogrimis.

15. Saule ſtaħweja ſemu pušdeenà,—Daukaš aiſbilbnis wehl atradàs juħremalà. Wiſch gribeja jau greeteš apafak, lai peernatu weenu — otru, te taħlu apwahrična malà kà pawbeja, — noſjuda, paſibeja attal un peħbigi iſſteepàs par ſchauru, garu un mirdſoſchu ſchwihtru.

„Wineem taiſniiba,“ ſwejneekš noruħza un iſwilka piħpi. Bet mirdſoſchà ſtriħpa tapa platafa un kuſtigata.

„Labi bij,“ Daukaš fruſttehwš noteiza, eekuhriš piħpi un iſlaidiš daſchuš duħmu mutuš, kureš wehjuſch tuħlit iſweħdinaja, „bija labi!“

Wijnſch eedomajās ſewi uſ juhras, un drebuki winam pahſkrehja pahw wiſu meeſu — aukſti, ſalti drebuki. „Kaſ tagad nekaitēs pa gultu,“ wijnſch domaja un ſaſha wiriitēs uſ mahju.

Paichā wakarā, ſaulei reetot, aiſbildnis aij gara laika atkal aiſgahja uſ Dau-
kaſ mahti.

„Nu, luſk, labi bija, ka negahjām ſwejot,“ wijnſch ſazija, ſatizis mahju ahrā
pee durwim un rahdidams ar iſdſiſuſcho piſpi uſ juhru, „redſi, no ledus ne wehſts.“

Wina paſtarijās turpu. Juhra bija ſwabada un wilnojās ſchahſbdama.

ſitabā eegahjuſchi, brahliſ apſchdas, bet wina, nolikuſi leelo lakatu, ſchdās pee ra-
tina. Wehrpt wina newehrpa, bet, aiſpeduſi waigu delnā, raudſijās grihdā.

„Kur tad puika?“ brahliſ jautaja.

„Puika? Ja, tur tad wijnſch ir?“ mahte jautaja, atmoſdamās kà no meega. „Buhs,
raſi, aiſſkrehjis kur, eſ ſtrahbdama nemaſ neewehroju. Waj tahds gan naw pelni-
jis ſchagaru?“

„Tu winu wairaf peeſtati,“ aiſbildnis ſazija, uſzeldamees un ſchahwadamees, „riht
atnahſkſu, tad norunaſim galigi, waj dot winu amata pee zita meistrara jeb aitaht tepat.“

Wijnſch iſgahja no iſtabas ſmageem ſoteem, bet mahte, uſmetuſees lakatu, kà ehna iſ-
ſchmauzu winam pafat un pagreeſās uſ kaſpām. . . .
Subrabu Eſchus (ſaiſſinat).

91. Kad ſaule twihkſtot juhras gultā kriht...

Kad ſaule twihkſtot juhras gultā kriht,

Un ap to bejo demanſkorpēs ſahwi, —

ſf mahlu buhdām tihkluſ juhrā dſiht
Leen ſtuhwi, druhmi, ſaliſtuſchi ſtahwi.

Kà ehnaſ, atburtas

No garu walſtibas,

Beld melnā tumſā melnās, mehmās laiwas,

Ap winām ſchauſmigi

Gluhn pluhbu dſilumi,

Un baigi ſlaigā iſbaiditās kaiwas.

* * *

Kad puſnatts mahj, un dumberōs dumpji *)

Un twaitu blaſkēs ſibjānu ſchuhſitas krahjas,

No dibeneem tad juhras wezais rauj

Ar wehtras ſiſli bangu lauwas ſahjās.

Pihdſ debeſim tās putu frehpes freich

Un ruhž, un kauž, un ſpahrdās juhras grodds,

Un ſchauſmu rihtles plati walā plehich, —

Wai! ſwejneekam, kaſ winu ketās rodas! . . . Dſeed winas dſihwei druhmu kapa dſeejmu.

ſtudons.

Kà milſchi-weenatſchi

Blenſch baſtu uguni. . . .

Pret rawām**) wilni laiwu treež ar wari:

Truhkſt ſtotinſch***) . . . Wala luſht. . .

Ar bahni uhdens pluhſt. . .

Wi! palihſat juhs, diſchee debeſs gari! . . .

Kad ſaule kaſpj pahw kaſpu paugureem

Un mahlu buhdā ſlepu ſtatu raida, —

Kà mumiju uſ aufſteem atmeneem

Ta ſeewu redj, kaſ, rokaſ lauſot, waida.

Un faktā tur, kur tails ſpihd ſalmu maijs,

No aſarām, kaſ zauri ſlapjich jau kluwis,

Guſ behdu dſimtas atſpaidſ weenigais,

No nahwes ſchawnās milſu wilnis guwis. . .

ſirds iſjamuſumā

Un meega gurumā

Tai taijaſ dſiſt ar lampas tumſcho leeſmu;

Un kaſpu preedes ſchnahž,

Un juhras bangas krahž:

92. Kur ſeme beidſas?

Tee tiſ bija laiki, kad gahju gands! ſſej tur uſ lauka ſaulitē, atgahſees augſch-
pehdus uſ noras un luhtojees debeſchdēs, ziſ tiſ tiht. Tew apſahrt gowis ehb ſahli, ka
ſchnakſt meen. Putni pa birſtalām dſeed, ka waj wiſſs gaiſſ trihž. . . . ſitceij gudro par

*) Dumpis—purwu putns, piſhles leelumā, dſeltenbruhnu ſpalwu.

**) Rawas—atmens ſalni juhra.

***) ſtotinſch—wirwe ar furu laiwnēkſ ſatura buras, turas gan peewell zeeſchaf, gan palaiſch
ſwabadaſ, pehž ſatrtreijejaſ majabijaſ.

šo waj to, un tā laiks aizīti glušči nemanot. Bija laiks, kad domāju, ka pee Rīgas, no kureenes tehns par gadu reiņ pahriveda klingerī, wajaga un wajaga pašaulei beigtees. Krusti-
mahte wehrpdama gan stahstija, ka tahdu pilsehm ejot wehl daudš un ka aij Rīgas tahlu,
tahlu nahkot Leiputrijas seme, kur laudis dšerot peenu un wiņu, ehdot zeptas šofis ar balt-
maisi. Winzeema Peteris atkal stahstija, ka beļ muhu walstz, Kreewijas, ejot wehl daudš
zitu tahdu walstju. Tā turkeem ejot jawa, sweedreem jawa, wahzeescheem, angleem, fran-
tischeem katram jawa. Es atplehtu aij brihnumeem itai muti un issauzōs: „Zit leelam gan
wajaga buht tam semes gabalam, uļ kura atrodas itšdaudš walstju!” Bet ar to wehl naw
galā. Aij semes nahkot milsfigas juhras, kuras aijnemot leelatu plashumu nekā wijas šchis
walstis kopā. Schehligais Deewō! Kā lai to japroi! Kur tad gan semei gals? Kur ta
weeta ihsti ir, kur seme šaetas kopā ar debesi? Kad šahku šcho leetu pahrdomat, tad man
nebija wairš meera. Deenas pagahja nemanot; dāschreij aismiršu pat brofastis ehst, un
zibiu, kuru šaimneeze bija peelikufi ar beeso peenu, atnešu mahjās tahdu pajchu pilnu. —
Reiņ rudeni šehdu weens weenigs fehli. Uļ galda stahw leelais kirbiņš. Pa wīnu lojchnā
muščas. Aij palaidnibas un gara laika, kā jau puika, šakeru weenu no tām un ušlipinu
mašu papira gabalīnu uļ muguras. Šchi nabadšite nu newar wairš pazeltees špahrnōs un
škreem ap kirbiņi kā durna. Ilgi noluhkojos mušchā. . . . Te šakampu ar roku galwu un
eejazōs: „Ne, tahds mulkis, waj jau agrafi newareju to eedomatees! Nu, ja seme tahda
pat apala kā kirbiņš, tad waram lojchnat tai aplahrt kā muščas waj šintu gadu un neat-
radīsim tomehr nekab, kur seme nobeidjas.”

„Wahrpas“ II.

93. Wakara domas.

Ne šaule dšest, ne seme ehnās grimst,
Wehl gaijma ipihd, tik zītās semes joslās;
Kad muhšu buhdās darba trofniš rimst,
Uļ jaunu darbu jaunās weetas mostās:

Tu nebehdā, waj šaule lez, waj reet:
Naw dšihwes štraumei šahuma, naw gala;
Kad gaijmas deewō pahr taiwu galwu eet,—
Ar meeru nem tos starus, ko winjch dala.

L. Wehrfinkch.

94. Ahtrums un tahlums.

Weseligs zilweks špehj eet deesgan ahtri; bet putni škreem dešmitām reišes ahtrak,
nekā zilweks eet. Wehšch škreem diwreij ahtrak par pašcheem weeglakem putneem, bet trofniš
diwdešmitreij ahtrak par wehju. Seme, tezedama ap šauli, dodas dewindešmitreij ahtrak par
trofni, un wišpehdigi gaijma šchaujas dešmit tuhštostochreij ahtrak nekā seme. To tahlumu
no semes lihdi mehnesim, ko zilweks špehtu nostaiगत tik par diwdešmit dewineem gadeem,
gaijma noškreem par weenu un weenu zeturdaku šekundes. No šaules lihdi semei išchauta
leelgabala lode atnahktu tik par diwdešmit peezeem gadeem, bet gaijma atškreem par astonām
minuētēm un septiņām šekundēm. Tomehr lihdi pašchā tuwakat šahwu šwaiginei šaules stari
špehj nokluht tikko septiņā gadā. Zilweka prahtam jaapstahjas, domajot par tahdu neapš-
namu tahlumu. Zit ilgi nu zilwekam nebūhtu jastaiगā no semes lihdi šaulei un no šaules
lihdi tuwakat šahwu šwaiginei? Pa dšelszetu lihdi šaulei ween brauzot, jau paetu wairaf
gadu šintenu. Bet kur nu paleef wehl stahwšwaigšnes, kuras daudš, daudš tahlak par šauli!

Peļch „Sehta un Škola.”

Debešs.

95. Muhšhība.

Kad skaidrā nakti,
 Mehnešim gulot,
 Uj klujām debešim
 Pajetu azis
 Un skatos šaulēs,
 Kas neskaitamas
 Tur augšā kā mašas
 Dziršteles dašhadi miršs,
 Tad manu dwehšeli
 Pahrnem šwehtums,
 Tik šišš, tik pilnigs,
 Kašdu zittahrt netad
 Nešpehju šajust.
 Bet tamehr man rotas
 It kā uj luhššanū
 Suleefas kopā
 Un azis no rihteem
 Uj wakareem staigā
 Sibojšo zetu,
 Nonas uj luhpām
 Neapšpeesčhami
 Jautajumi:
 Kad šhitam wišam
 Bij eejahšums?
 Kur šhitam wišam
 Bij eejahšums?
 Un mozitees šahšu

Reišdomajamai,
 Wišas ešamibas
 Bešgalibai
 Domadams pašal . . .
 Muhšhigi muhšhōš
 Šaules tur debešu telpās
 Tā nešpulgoja,
 Kā tagad tās špulgo.
 Wišam, kam weids un weela,
 Šr šahšums,
 Šr ilgums,
 Šr beigās.
 Šhim deewiščkam šikumam
 Ari juhs,
 Reišmešrojāmās šaules,
 Pašotas ešeet.
 Šušu šošhuma
 Reiš nebij.
 Šuhs bijāt migla
 — Kā prahtneektu luhpas mums pašā —
 Miglas lode,
 Weena weeniga,
 Beš jehgās leela,
 Tik Muhšhigā prahtam
 Domajama,
 Tik wiņa rotai
 Šwerama, twerama.

Waj schita migla
 Bij jahkums?
 Ne jahkums, ne jahkums,
 Ta bija beigās!
 Sawu gaitu
 Isgahjuichu,
 Komiruichu
 Puteklōs jukuschu
 Pajautu virmdas!
 Zifdaudj pajautu?
 Zifdaudj triljonu,
 Miljonu, biljonu, jautu?
 Waj pee winām,
 Waj aij schim pajaulēm
 Meflejams jahkums? . . .
 Un manas domas,
 Kā wanaga wajas
 Pektufis putniņsch,
 Milido projam
 Besgala besgalōs.

Bet manas gara azis
 Neds tur arweenu wehl
 Swaignes pee swaigsnēm
 Weramees, ronamees
 Vaidojchā, nepahrtruhstoschā wirknē.
 Tahlak, wehl tahlak!
 Gejahkumam wajaga,
 Wajaga buht!
 No swaigschnu juhrām
 Uj swaigschnu juhrām
 No pajautu miglām
 Aij bahlganām pajautu miglām!
 Sahkumam wajaga,
 Wajaga, wajaga buht!
 Un manas domas
 Mefchgidamās
 Nismaldas projam
 Uj muhschigako muhschibu . . .
 Un es reibtu.

R. Blaumanis.

V. nodala.

Nedsihwajā dabā.

96. Smiltis.

1. Pee mums gan naw tikdaudj smilſchu, kā smilſchu juhrā—tukneſi, bet tomehr mehš winas it labi pafihſtam. Zif reij mahte ar winām naw ſaiſijuſi ſwehtdeenas rihtōs pagalmu un pat iſtabu. Schis tihri baltās ſmiltis mehš paſchi ſeſtdeenas wakarōs pahrneſjam no upmalōs kalnina. Te iſraftas dſilas bedres, jo ari kaiminu behrni nahſ uj ſchejeeni pehž ſmiltim. Kaiminu kraſtā ari gan ſmiltis, bet tās dſeltenas un naw tiſ ſtaisti baltās kā muhjejās.

Smilſchu kalnina mums mihtakā ſpehtu weetina. Gan roſam mitrajās ſmiltis alas un zepus, kurošs karam uguni, gan atkal mellejam pa bedrēm ſemes beſdeligu — iſchurſchku ligdas. Mehginam ari paſchi ſmiltis taiſit ligdinas, olinas ſaweldami no mitrām ſmiltim. Reijēm darinam no ſmiltim ſukuliſchus un tad zepinam tos ſaulitē waj ari paſchu zepli. Bet ſchi muhju „baltā maije“ ne tuwu naw tiſ iſturiga kā „melnā“, ko zepam no mahleem. Kamehr pehbejā ſiltumā top weennmehr zeetaka un pehbigi pawijam ſataſti, ka ne ſalauſti wairs newari, ſchi baltā, „kungu maije“, iſſchuwuſi ſadruhņ un iſirſi, ka no ſukuliſcha wairs ne wehſti.

2. Jo wairak ar ſmiltim eepaſināmees, jo wairak eewehrojām ſawadibu ſtarp winām un mahleem. Wahli jo ſauſaki, jo top zeetaki; ſmiltis jo ſauſakas, jo irdenakas. Tad wehjiſch tās puſch un putinā uj wiſām puſēm un ſanes weſelas ſmilſchu kaņas, kā ſemā ſneega kupaņas.

Tahdas ſmilſchu kaņas redſeju juhmalā, kad aiſbrauzām turp reij pa wajasas ſwehtkeem, apzeemot tehwa radus.

Te uſ ſmilſchu kaņpām audſina krumus un fokus, lai wehjiſch newaretu ſmiltis aiſpuhſti. Bet ſtahdi te panihſtuchi, jo ſmiltis = ſemē wineem naw laba augſchana. Weztehws ſtahſtiņa, ka wehji reijēm nopuhſchot ſmiltis no ſtahdu ſatnēm. Tad ſtahdi nonihſſtot. Gar paſchu juhmalu, kur ſmiltis mitrakas, tur eeſchana labu labā, bet pa ſaujām ſmiltim paet

un pabraukt nav weegli
 Mašjas un ratu riteni
 steeģ smiltis. Ar mahleem
 tas gluščji otradi. Pa
 šakaltušcheem mahleem tu
 eji tā pa grihdu, turpre-
 tim šlapji mahli pavīšam
 nepazeesčhami.

3. Mahli tee ween-
 gabala, bet smiltis ša-
 stahw no daudj sīhkeem
 graudīneem, kuri weens
 otram naw lihdīgi.
 Daščs no smilščhu grau-
 dīneem ipihd tā šudrabs,
 zīts bruņgans, wehl zīts
 pavīšam melns. Daščs
 it mihfsts, ka wari to
 pirkstās šaberst, zīts atkal
 it zeets, ka eesfrapē
 loga ruhti, ko nešpehji
 pat mans jaunais, tirgū
 pirktais našis.

4. Kad ejam mihzi-
 juščji mahlus un dari-
 najuščji bumbas, tegeetus
 un zitus preeščmetus,
 tad mums rokas gluščji
 netihtras, bruņas.

Uhdens, turā no-
 maģajamees, top wi-
 zaur dulkains. Drehbes
 nereti tā aptaščētas, ka
 tās naw aštrasti ištihra-
 mas, kamehr mahli gluščji
 šakaltušči. Bet smiltis
 nebuht tā nenokehsti rokas,
 un ari uhdens no smiltim
 netop it dulkains. Ko
 drehbēm smiltis ari weegli
 notihramas.

5. Kad mahlu pītā
 īsmihzam bedriti un tajā
 eeļejam uhdeni, tad
 uhdens paleekas dobitē:
 Bet smilščhu tukulīščhu
 dobitēs uhdens nemas
 nestahw: wiņšč juhžas
 smiltim zauri, zif wiņa
 ari nelej klahst. Nereti
 noštatiņamees ičo pa-
 šču parahdibu tihrumōs.
 Smiltainē mitrums no
 leetus drihs jo drihs no-
 juhd un eesuhžas semē,

kamehr mahla jemē jalijuchās leetus pelkes stahv, lihds jāule winas ijschahwē. Mehš prahtojām, ka mahli lihdsigi sikhstulim, tee nenowihd semei mitruma, patur sew ween wišu. Bet smiltis — tās mehš mehdiām dehwet par weegsprahitigu ijschēhrdetaju, kas wišu iipurina, un patš paleef tukščā. Tāpat kā zilwefi neereebš ne sikhstulus, ne ari ijschēhrdigos bramanus, tāpat ari stahds nemihd ne tihrus mahlus, ne ari kailas smiltis. Zitadi tas, ja smiltis ar mahleem sajauktas kopā.

6. Manam tehvam kahdā jemā, mahlainā tihrumā labiba nekad labi nepadērās. Sausās wajarās ta istalta, jo šakaluschajōds, zeetajōds mahlōds labibas šaknites newareja attihstitees, bet mitrājās wajarās labiba nošlihā, jāpuwa: seme bija pahrlēeku slapja. Ari tihruma apstrah-dajchana bija ļoti grūta. Sausā laikā newareja ahrtlu ne eekščā dabut, mitrā — mahli lipa un peekepeja pee lemescheem un kahjām, ka nebija eepehjams art. Reij, kad šchis tihrumš bija atstahšs papuwē, tehws lika uswēst uš tihruma smiltis un tad apart. Mehslu togad ne-ugahja wairaf kā zitōds gadōds, bet, brihnumš, — nahtamajā wajarā rudši bija iŋaugušchi tif labi, kā nekad eepeekšchējōds gadōds. Ari turpmat šchis tihrumš nekad wairs nebija tif tukščs kā agraf. Smilšchinos tihrumus tehws iŋlaboja, uswēsdams teem mahlus, sewiŋchi duhaas un dublus no diŋkleem un uhdens bedrēm. Tā mehš pahrlēezinajāmees, ka smiltis kopā ar mahleem tihrumēem noderigās, kamehr pa weenam mafaf wehrtigās. R.

97. Fabrikā.

Reij tehws mums'rahdija kahdu bildi. (Sk. l. p. 123). Bilde bija beš parafsta. Tehws teiza, lai mehš bildi labi pamatigi apstafot un tad pašafot, tas uš winas usŋimets. Bildes freijajā malā bija leela krahnš. Weens strahdneeks iŋnehma no krahnš uš nuhnjās gala baltu weelatu. Dirs strahdneeks eebahšis to nuhnjās galu, uš tura ŋchi weela, formā. Jormai karafes iŋskats. Trejšchais strahdneeks aiiŋpeech formu zeeti, bet otrais, peelizis nuhnjās otru galu pee luhpām, puhšch wišā ŋpehtā. Tā tad nuhnja zaura. Karsto weelu strahdneeks iŋpuhich, kā mehš ŋeepju burbuli, tikai iŋpuhštis burbulis newar iŋnaht apafsch, bet tahds kā forma, tā tad kā tarafē. Mehš teizām, ka te usŋimeta glahšchu fabrita. Tahlaf bija redšamas wairaf karafes, pa labi leeli apafi stikla zilindri, un krahnši pa labi ŋchee zilindri tika atloziti taiŋni un iŋgludinati par loga ruhtim.

Tehws teiza, ka mums ejot taiŋniba. Uš bildes ejot usŋimeta glahšchu fa-brita. Glahšchu jeb stikla weelu dabujot, ja sajazot smiltis ar pelneem un kalkeem un tad iŋkaufejot uguni.

Tā tad smiltis naw mafaf noderigās zilwefu diŋhwē kā mahli, no kureem iŋgatawo mahla traufus, keegelus u. z. leetas. R.

Ušdewums. Skolotajs jafafija ŋmaltu mahla pulweri, ŋamafija to kopā ar smiltim, un tad dewa ŋkoleuem, lai tee atŋchir smiltis no mahleem. Kā to iŋdarit? (Smiltis drihŋaf noŋeŋstas pee dibena nekā mahli).

98. Semes truhdweelas.

Bija karsta, ŋauja wafara. Jau wairaf kā mehneŋi nelija leetus. Strautini un pelkes iŋschuwa, seme iŋkalta. Waj iddeenas redŋeja duhmus, diŋrdeja par meŋchu degŋchanām un ugunsgrēfkeem.

Papuwe mums togad bija kahdā jemā tihrumā, to dehweja par „purinu“. Zuhšas ganidams, uŋtuhru uš papuwes uguni. Kad wafarā pahrdšimu zuhšas mahjās, uguns uš laufa palika degam. No rihta, iŋdŋenot attal zuhšas ganōds, redŋeju wafarējā ugunsŋura weetā duhmus. Peeju klah un — brihnumš! — seme ap ugunsŋura weetu ŋahufi degt. Iŋ-dedšis jau paprahōws lautums, apmehram pehdu dŋitumā. Uguns plehšchas weenmehre tahlaf. Leesma nebija redšama, jo seme grufdeja, bet ŋiltumu wareja manit labi attahlu. Semdega turpinajās deenas trihs. Mahjimeeki jau ŋahka baitotees, ka uguns nepahreet uš rudŋu lauru

eeblafam. Sembega peewirrijās lihđi pat grahwim, kas ņchihra papuwi no rudseem, bet pahri par grahwi negahja. Weidsot ņahka lihi ņiprs leerus, un uguns nodņija. Iņdeguma weeta nu bija redņama beeja ņahrtu balu pelnu. Ka seme deg, tas man bija neņaprotams. Mašli un ņmiltis ugunt nebeg, nebeg ari atmeni; kā gan tihruma seme wareja degt? Mehginaju dedņinat ņemi ari no zireem tihrumem. Lai neželtoņ nelaimes gadijumi ar ņehju, panehmu ik no tihruma ņemi uņ ņchtipees gala un eelitu tad ugunt, kuru uņtuhru uņ leela, plata aņmena — „welna karites“. Žitu tihrumu seme gan negruņdeja tiņ ņparigi kā „purinā“, tomehr ari kwehloja un kuhpeja . . . Iņdedņinatā seme bija irdena kā pelni.

Prasiju tehwan iņņaidrojumu, kā tas nahtas, kā seme deg.

„Ja seme ņastahwetu weenigi no mahtleem, ņmiltim un olām,“ tehws teiza, „tad wina neworetu degt. Bet aramā ņemē ir daudņ stahdu un dņihweeku atleeku, kuras ņemē ar laiku ņapuwuņhas un padarijuņhas aramu ņemi melnu. Echis weelas ņauz par truhdweelām. Truhdweelas ugunt iņdeg, ņamehr mašli, ņmiltis u. z. paleekas pahri un neņadeg. Beņ tam wehl no ņadeguņchām truhdweelām paleek pahri — pelni.“

Einaju, ka, malkai ņadegot, rodas ogles, kuras beidsot paņchas iņplehn, iņgaisi, kā paleek pahri weenigi pelni. Waizaju tehwan, waj truhdweelas naw, kaņin, rada oglei? Tehws apņiņrinaja manas domas, pee tam wehl peebilņdams, ka truhdweelām, melnņemei, eņot ņemto-pibā leels ņwars: ja aramā ņemē truhdweelu, apmehtam puņe no wiņa ņemes ņastahwa, tad ņeme eņot loti audņeliga. Tagad eņ uņmanigi pehtiju muhņu tihrumu ņemi un drihņ pahrleezi-najos, ka tajōs tihrumōs, kurōs bija beeja ņahrtu melnas ņemes, labiba auga daudņ labaf neņā tur, ari melnņemes bija tiņai plahna ņahrtina. Tagad ņahku nojauņt ari, kaņchz weadam uņ tihrumem mehslus.

R.

Laudis teiza: nauda dahrga,
Seme dahrga, ne naudina,
Semit' ehdu, semit' dņehru,
Semit' ņlehpā auguminu.

Tautas dņeesma.

99. Par ņahls grandinu.

1. Kas daudņ želojis, tam arween kas ko paņstahņit ziteem. Katrs ņahls graudinhch, kuru jums gadijees redņet, mums daudņ ko stahņtiti par to, ko peeredņejis un peedņihwojis, ja tiņai iņpehtu stahņtit.

Ja wehlatees, eņ jums pateiņchu ņahls graudina weeta, ko winņch peeredņejis.

Wispirms iņhee ņahls graudini, kopā ar daudņ ziteem, guleja dņili kalnā; tur to bija wejela ņahls ņahrtu, ņem balteem gipja aņmeneem.

ņahls kristals.

Leetum lihstot, uhdens ņatrahjās kalna wirņū, eesuhzās pamasam ņemē un nokluwa beidsot lihđi ņahls ņahrtai. Uhdens pilite un ņahls graudini ņateek loti labi. Tiņko uhdens nokluwa lihđi ņahls ņahrtai, ņahls graudini ņaweenojās ar uhdeni, — iņkwa. No augiņchās eesuhzās arween wairaf un wairaf uhdens laņņiņchu: tām kalnā pehdigi peetruhņa ielpn; winām bija jazelo tahtaf un jataija ņew zeliņch, lai tiņtu ahra. Lahjes nehma arween wairaf un wairaf ņahls lihđi. Gipja kalnā tahdejadi radās kraņchna ala, gareem

„g a n g e e m“, kas lihņiņchu lotiņchu wilkās ņem augņtām welwēm, iņgresnota kristaleem, iņrobo-jumcem un kraņchneem pihtareem.

2. Uhdens isjuhžās kalnam zauri un kalna apafsčā atkal istapa ahrā. „Sahls awots!“ eesaužās laudīs, baudidami šči awota uhdeni. Wini raka atas un errihoja uhdenswadus. Datu no awota uhdens tee aijwadija u uhdens ahrstetawu, kur winā masgajās un stiprinajās slimee un nespehziģee. Pahrejo uhdeni isleetoja sahlneeki, lai dabutu no ta sahli. Pasmetejušči uhdeni, sahlneeki nogida, ka winā wehl toti maš sahls, bet daudž uhdens. „Sahls kaušejums wehl toti šchtdrš“, wini sazija: „tas japadara beesfaks!“ Sahlneeki zehla leelus uhdens pumpjus, un pa garām truhbām aijwadija uhdeni uš augšču — kalnā. Scheit tee uš buhweja augstu šeenu no balkeem un ehrtičku krukmu jareem. Šcho buhwi sauž par sahls tihritawu. Wirs šeenas nolitti dehti; pa dehsteem islāista sahljumu, kurš pil lehni, lahfite pee lahfites, no weena sarina uš otru 'pa šeenu uš leju. Wehšič isgaisina uhdens leelako datu. Gijpa dalinas, turās kopā ar sahls graudineem kalnās isfuja uhdeni, nu peeteras pee ehrtičku krukmu jareem, kuri paleek glušči balti; pahrejais uhdens, kopā ar sahli, jakrahjas apafsčā — tihritawā. Sahlneeki wehl reis pabaudija kaušejumu un arada, ka tas jau deesgan bees; nu tee to aijwadija tahlat uš sahls wahritawu.

Aluna kristals.

sehtneekem un lauzineekem. Mahte novirka tahdu sahli bodē un eebehra to ehdeenā. Sahls dara ehdeenu gahrdatu un wešeligatu.

Sahls wahritawā leela, plata un gara panna, labi plaščas istabas leelumā. Sem pannas bija šakurta ugiens, un kaušejums sahla wahritees. Uhdens pahrewhrtās garainās un isgaisa. Sahls graudini palika pannā kā balti, ipihdošči kristali, sīhtu maju iščetstuhrainu stabinu weidā. Pežz tam sahli iskalteja un atdšifinaja. Tirgotaji šchito pehrt un iswadā pil-

S. Wagners.

Uš dewums: Dabū sahls, aluna, jalpetera un „sprantsču krihta“ kristalus. (Zīkaušē uhdeni, uhdeni lehnām isgarinti!)

100. Nespehka wara.

Pee Daugawas reis 'nošehdos
Sem šahwām krašta šeenām,
Uš uhdens lašjēm škatijos,
Kas pil tur naktim, deenām.

Un neeka uhdens lahfites,
Kas nerimbamas frita,
Ar laifu dšilas dobitēs
Wišzeetā klīni fīta.

Ro šchaubitees par nespehku,
Leels darbs kad wahjam darams!
Zaur pastahwigu zīgninu
Nekas naw neušwarams.

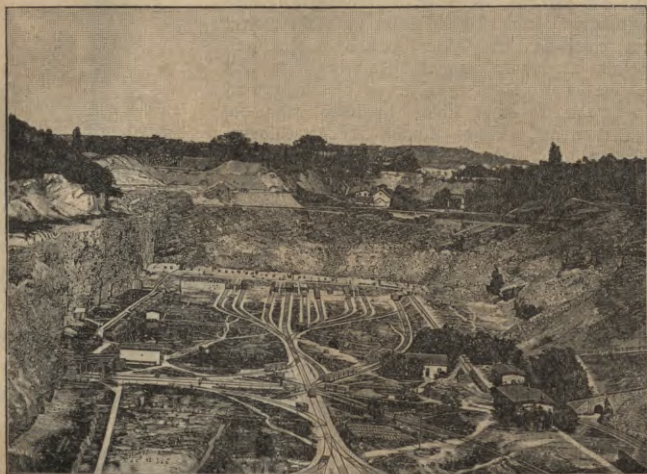
Kas, kaut ar wahju špehžinu,
Beš mitešchanās strahdā.
Tam darba šemes leezibu
Šchee atmens robi rahda.

Mahlbergis.

101. Sīhkskatis jeb mikroskops.

Mešs waram labi jaredšet tīfai prahwafas leetas. Zau muščas inuktiis, taustekti, sahjinās mums gruhti isščkītāni. Kur nu wehl daudž daudž sīhkaki preeščsmeti! Pehzneeki tapežz jau no šen laiteem mekleja lihdšektus, tas apluškojamos preeščsmetus rahditu leelafus nekā tee pateesībā. Zau šen eewehroja, ka apala uhdens faraje rahda šahdu nebuht futainiti, reises peezās leelafu nekā tas pateesībā. Mušča rahdas osolwaboless leelumā, teems matīnšch deega rešnumā u. t. t. Sen atpafal sahla iģatawot wairojamo glahši, lupu. Zaur lupu preeščsmets tīfa wehl wairaf paleelināts. Bet finatneekem ar to nepeetīfa. Wini uštāiģija

starpā ijschuhsti, šakasti un šatura keegelus kopā. Tā kā gaišā weenmehr daudj o g l s k a h b e s, tad muhri kalki ar laifu usnem ņewi no gaiša ogļšahbi. Tā, peenendami uhdeni un ogļšahbi, kas bēdšinot tifa atnenti, kalki atkal pamajam pahrwehrsčas par kalkakmeni, —

Kalkakmeni raktuwe.

radšē. Tapehš ari wežās ehčas loti gruhti noahrda- mas, drihšat pahr- luhsti keegeli nekā wīnu šaweentotaji kalki. Nešinataji teiz, ka ņenalee muhrneeki pratu- šči labaki muhret nekā tagadejee, bet mehš ņinam, ka wīneem naw tai- ņniba."

Behrni bija loti apmeerinati par wīju, to redšejušči. Turpmat wīni lab- praht pakawežās pee muhrneekem, tad redšeja tōš strahdajam pee mahju zelišanas.

§. 11.

Semē kalki atrodas ne tīfai atmenu — radšchu weidā, bet ari kā drupenas ņes weetās. Kalku weelas gandrihš katrā semē, stahdeem kalki nepeezeeščami. Tīfai nedrihšti buht aramā semē pahrak daudj kalku weelu. Tas stahdeem šaitiģš. Tihra kalku seme tīpat neaudšeliga, ka tihri mahli waj ņmilis. Ja semē daudj tahdu kalkawotu, kas kuhsti uhdeni, tad uhdens peenem ņawadu garšču, wīnā neputo ņepees, un ņirni newahras mihšti. Šaimneezes mehds šaukt tahdu uhdeni par zeetu.

Jautajums: Kā war iņpehtū, waj semē ir kalki?

103. Muhšu laukakmeni.

Ir muhšu tihrumōš šhur tur pa atmenam. Semkopis teiz, ka ņenak to bijis wai- rat. Bet wīnšč tōš notopis. Majatos wīnšč aišwedis projam un iņteotjis buhņēs, waj ari pahrdewis preešč iņchoejas; leelakōš šapriđšinajis un tad aišwedis, waj ari eerasis dšilaki semē, tur tee wairš nerauzē arščanu. Palitušchees tīfai tee, furus ņemkopis naw pagu- wis, waj naw ņpehjis prom dabut. Kā gan iņchee atmeni te radušchees? Wezi laudis ap- galwo, ka atmeni augot. "Notajeet no leelajeem atmeneem ņuhnas," tā wīni mahža, "tad red- dsejti, ka ņem ņuhnām maši, ņihki atmentini. Tee leelo atmenu behrnini, kas wehlat peeaug atmeneem flahst." Bet mehš, pamatigi apluhšodami mašōš atmenu graudinus, pahrleezinamees, ka wīni loti lihdšigi šadrupušču pirištrahščnu atmenu jwirģideem. Šur iņchee mafee graudini, tur atmens iđrupis, išburbejis; redšamas pat weetas, no furām graudini iđrupušči. Tā tad mafee graudini naw wis jauni atmentini, bet wezo atmenu iđrupumi; ņuhnas wis neaudšina atmenim behrnus, bet ar gaiša un uhdens palihšsibu šadrupina un pošta pašču wezo atmeni. Mums japekriht ņinatneekem, furi apgalwo, ka muhju laukakmeni naw dšimti iņcheeeneešči, bet eezetotaji. No mums ņj ņee- meleem, Šomijā un Štandinawijā, ir leeli granitakmena kalni, furi ņawā ņastahwā glušči

lihdīgi muhšu lautakmeneem. Ari muhšu lautakmeni sinatneeki jauz par granitu. Granita kalni, tā to wehlať dširbesim*), pa gadeem šaplaišā, un no wineem nowelas wejelas klintis un atmenu bluki. No šchahdeem blukeem zehlušchees muhšu lautakmeni.

Bet tā wini attikujšči pee mums, wairal šintu juh-dšču tahlu? Sinatneeki domā, ka winus atnešujšči leeli ledus gabali, kuri pelbeja pa juhru tōs laifōs, kad muhšu dšimtene wehl bija juhras dibens. No Somijas un Skandinawijas granita kalneem šlihdēja šchludoni (gleiščeri), tā wehl muhšu deenās no Alpu kalneem Schweizijā.

Šchludoni nes eesalušchos granita blukus jēw lihdš. Ja šchludoni nonaht lihdš eseram waj juhrai, tad ledus gabals peld ar wižeem atmeneem pa uhdeni, lihdš beidsot iškust. Akmens tad nokriht uhdens dibenā. Tā granits atzelojis ari uš muhšu dšimteni, kur akmeni eeraudšija, kad juhras dibens tapa par šaujsemi. —

Lautakmens.

Uhdens, drahmas welejot, Akmens, mali ritinot.

104. Tantas dšeesmas.

Uhdentinsč, akmentinsč
Manas waras wilzejinsč:
Uhdens tahlu awotā,
Akmens brahša maltuwē.

Uhdentinsč, akmentinsč
Manas waras wilzejinsč:
Uhdens, drahmas welejot,
Akmens, mali ritinot.

Masajām mahšinām
Reekstu iščaulu dširnowinas;
Leelajām, rešnajām
No peleka akmentina.
Pelekais akmentin,
Mahz ar mani špehletees,
Es ar tewi šaspehlešču
Puhru rudšu rihtinā.

Atjajehdos ganidama
Uš peleka akmentina:
Lai tā klust kaušču mehles,
Nā peleks akmentinsč.

*) Cf. „Semes wehsture“, Nr. 111, V.

105. **Uspirkstena dšihwes gahjums.**

Majā Greetina bija pahrnahtusi no šolas. Ta nošehdās pee šehujamā galdina un jahša iŝŝuhti kašdu dahwanianu, ar to eepreezinat ŝawu mahminu winas dšimŝchanas deenā.

Dšels apŝtrahdaŝhana.

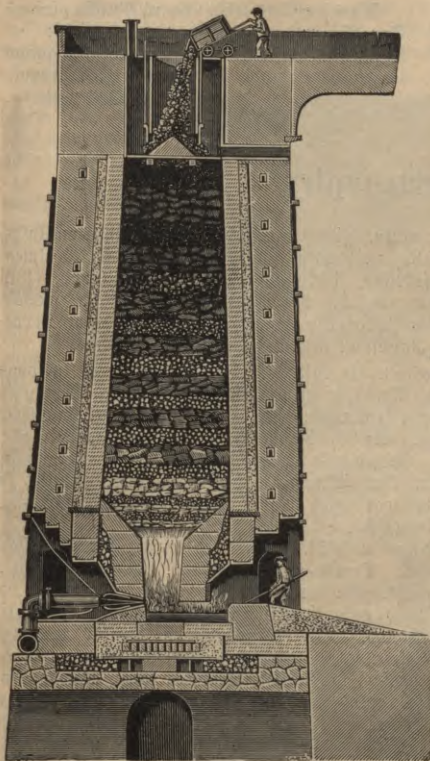
Bet ŝaule drihŝ noreeteja, un iŝtabā metās krehŝla. Tadehŝ Greetina nonehma no pirkŝta uŝ-pirkŝteni un uŝlika to uŝ galdina.

„Klau, Greetin,“ peepeshi uŝpirkŝtenis eeŝahŝa, „tagad watas brihtinjeh, tadehŝ waru tew paŝtahŝtit ŝawu dšihwes gahjumu.“

Greetina peewirŝijās tam tuwat un jahŝa klaufitees.

„Naw wehl ŝen atpakat, kad guleju dšili, dšili ŝemes kleshpi,“ tas eeŝahŝa ŝahŝtit.

„Man lihdsjās atradās mani brahŝliŝi un mahŝinas, tas tagad iŝkaiŝiti pa wiŝu paŝauli. Tad wehl nebijaŝ gatawi uŝpirkŝteni, bet bijaŝ tikai dšels ruhda un atradamees eeŝproŝtiti warenās klintis. Ja nebuhti tituŝi no tureenes laukā, tad mehŝ wehl weenmehŝ buhti ruhda un wairat nefas. Daudŝ tuhŝtoŝchus gadus tā bijaŝ gulejuŝi, kad reij iŝdŝirdāŝ ŝiteenus. Ŝehce ŝiteeni bija weenadi, tā ŝeenas tiŝŝehŝchana, tikai ŝehzigaki. Man labpraht gribejās ŝinat, tas tur noteek. Ŝiteeni nahza jo deenas jo tuwat, un kašdu deenu iŝdŝirdu kalam turpat pee ŝawām auŝim. Ŝekam paŝpehu apŝtatees, atŝkaneja breeŝmigs ŝehreens, un kašda dala no muŝŝu zeetuma ŝeenas atŝehŝhrās noŝt. Ŝeenas gabals bija ŝahŝkeshlees wairat gabalds. Ari ee biŝu nopleshis no warenās klintis ŝeenas. Daudŝi no mums bija iŝmehati kur kurais. No bailēm tihri apŝtulbu. Kad nahzu pee ŝamanas, tad redjeju daudŝ wiŝru ar lampām rotā. Wiŝnu lampas ŝihdeja gaiŝi, tā ta wareju apŝtatees, kur iŝŝteni atrodos. Biŝu leelā klintis alā, tik leelā, ka tur waren uŝzeli weŝelu mahju. Welnee wiŝri penehma kalnus un ahmurus un jahŝa atfal zaurminuŝ zeetajā klinti. Kad zaurumi bija deegān dšili, tad tos peepildija ar pulweri, aiŝbedŝinaja degli un wiŝri paŝlehpās klintŝu alās. Te peepeshi paŝpihdeja uguntina, un tai ŝekaja breeŝmigs riŝbeens. Atfal nowehlās klintis gabals, jaŝloŝis wairatōs gabalds. Tā tas gahja deenu no deenas.

Ruhdas kausetawa.

Tejedami pa šmilšchu renēm, pamašam atdšijām, un no mums išnaha leeli, beši ičhuguna steeni. Lai nebuhtu tranšli, muhs liša wehl reis uguni, bet ne tit karštā tā agrat. Kad bijām šakaršujchi gandrišj waj balti, tad muhs ušlika uš laktas un šita ar šmagu ašmuru pa weeneem šahneem un otršem, ka dširšteles ween ščhkhda. Domehr ar to wehl nebija deesgan. Kad bijām deesgan kalti un štepti, tad dšina muhs diweem leeleem tehrauda rukteem žauri. Tur bija breešmiga špeeschana, tā ka no mums išnaha dšels bletis. Šcho bleti šagreša šchaurās šlošnitēs un šaleeža tit leelās grebšēnds, ka ušet pirštā galā. Weigās šchaurajā grebšena galā wehl peelodeja dibenu, un kahds rats eesita mani daubš ažiinu. Un tā es tapu par ušpirštēni. Tawa mahte mani nopirka un tew eedahwinaja. Katreij preežajos, kad tu, štrahdabama, mauž mani pirštā.”

Tull. A. Bahlsch.

106. Kalna razejs.

Weens peesleenos pee melnās, mitrās šeenas—
 Re palihga, ne drauga man, —
 Wisapšahrt klinšchu mitrās šeenas,
 Tit weentulš kapliš šmagi štan.

Up mani tumša beesā, mišlā wahlē,
 Un mana kapla atbašš winā nirsť,
 Tas došji dunot aišklišť tumšā tašlē
 Un kalna dšikulmūs pamašam miršť.

Ne brīdī neatstāst išo druhus telpu,
Lai darba rīhts no fastingujchām rokām frīht,—
Tik azumirtli kahri atnemt elpu,
No peeres auktos šveedrus noslauzīt.

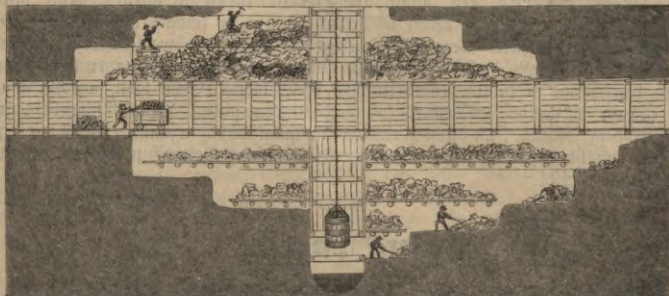
Štats spēečas tahu šchaurā klinšchu plaismā,
Tur dšilumds—es redžu—pehrles mirbš:
Man kalnā jaurbjas, man janēs pehrles gaismā
Un tantai dahrgumi ij šavas pašcha sirds.
Andrejs Uvits.

107. Akmenogles.

1. Mehš kurinam šavas krahnīs ar malku. Žitur kurināšchanaī leeto semes malku — t o r j u, ko šanz ari par kuhdru. Bet ne malka, ne kuhdra nebod tīfdaudž siltuma tā atmenogles. Tapehž ari kurina ar atmenoglēm fabrikās, dšelsžzetu mašchinas, tvaikoņus. Pilsehtās tagad ari dšihwoktus nereti apturina atmenoglēm. No atmenoglēm bej žitām weelām dabū bešsinamo gahši, ko pilsehtās leeto eelu un dšihwoktu apgaismošchanaī. Nedsam, ka atmenogles žilweku dšihwē loti eewehrojamas. Kaudsīsim ar winām turwāi eepasīhteēs.

Želojeet domās man lihds uš kahdu atmenogļu raktuwi. Tahdas raktuwes atrodas Anglijā, Bahzijā, Belgijā, Franzijā, Austrijā, Amerikā, Rīnā un žitās semēs. Ari muhšu pašchu semē, Kreewijā, daudž weetās atmenogļu raktuwes. Raktuwēs muhs eeshhdina leelā kurwī un tad nolaišch leelā akā — š c h a c h t ā. No šchachtas wed gari gangi eeshchā semē. (Štat. sīhmejumu). Sachtumā gangi it ehrti. Nedsjet nēka newaram, jo te pawīšam tumschš. Mums eedod ogratščhu lampīnu. Nu waram kaut žit redjet. Gangis notutētš stutēm, ka neegruhšt. Te eerihčotās šleedes, pa furām wed ogles mašōs wagoniāds lihds šchachtai. Šchachtā ogles šakrauj kurvojōs un tad ušwekl augščā.

Žo tahlak no šchachtas, jo gangis išdalās mašatōs. Wini wed telpās, kur ogratščhi kapteem un wedgām atkalda atmenogļu gabalus. Darbs te loti gruhts. Gaišs pešmazis un tīf karstis, ka štrahdneeteem glušči jāšgehbrjas. Keišēm ogles tīf žetetas, ka ar kapli un wedgu winās nemaj naw atšaldamas. Tad leeto ogļu išridšinaschanaī šchaujamo pulweri, glušči tā atmentali pee leelu atmenu jāšaldišchanas. Žitai te noteek wehl wairak nelaimēs gadījumu tā pee atmenu išridšinaschanas, jo atmenoglēš war no pulwera zeltees ugunsgrēhts. Ugunsgrēhtu wehl weizina degoščas gahšes, tas mehds šakrahteēs starp atmenoglēm. Kad iščis gahšes aišdegas, tad noteek breejmīgs išrahdžeens, no furā raktuwēs eebruhšt un apber štrahdneetes jem šawām drupām. Daudž breejmu draud ogratščheem; tapehž ari ogļraktuwēs eerihčō daščhadus aišjargu-lihdšektus. Mehš redsam raktuwēs pumpjus un šchiržez, ar ko aišfargateēs no ugunsgrēhta un uhdens pluhdeem; redsam gaiša nowaditajus, pa fureem peegahdā šwaigu gaišu un aišwada kaitīgās gahšes. Ari lampīnas eerihčotās tā, ka newar aišbešsinat deggahši.

Mehš redsam, ka ogles gul dašču arīchīnu beejām kaštātām. Pa šchim kaštātām atmenogles ari weeglat šchfelas nekā uš žitām pušēm. Mehš pašrleezinameēs, ka atmenogles ir šlahnaina jeb kaštātina atmenū žuga.

Tahlak mehš eewehrojām, ka šlahni sem un wirs atmenogļu šlahneem ir glušči no žitās weelas nekā ogle.

Pamatigi apluhtodami semes kahtu, kura atrodas sem oglēm, redsam, ka ta ir tumšā mahlu kahtra ar daudz melnām struškām. Šchis pehdejās, lihdīgi jaņēm, isplatas un isdālas uļ wišām pušēm. Tā tas wišās raktuvēs, un narv nejauschs atgadijums. Gewehrojot to, ka

afmenogles šabeg lihdīgi malkai, oglēm un žitām šahdu weelām, mums naht prahtā, ka apatschejais mahls ir jenā semes wirstahrtā, un pašas afmenogles ir pahratmenojušās atleekas no šahdeem, kuri te reij augušchi. To mums apleezina ari sinatneeki — ģimiki, kuri nodarbojas ar daščadu weelu šahšahwdatu ispehtišchānu. Wini apgalwo, ka afmenogle jahtahw no tām pašchām weelām, kā malta, koki. Tā tad afmenogle ir pahratmenojusees šahdu weela.

Mahlā sem afmenoglēm atrodam pat wehl sihmes, kā isstatijuschees šche augi, no kureem ogles zehluščās. Tee bijušchi lihdīgi muhsu papardēm, kofām, mešcha staiplikām un suhnām. Tikai šchee bijušchi leeli koki, un newis mafi, neezigi šahdi, kā muhjejee. (Škat. sihm.).

2. Bet kā gan šahdi wareja pahrewhrstees, pahrafmenotees? Lai to labaki šaprastum, apluhtosim wispirms, kā radās kuhdra muhju purwōs.

Gedomafimees eseru beš istekas. Eserā wafaru aug uhdens augi. Seemā wini nožalst, nobeidšas, bet pawafari ijaug attal jauni. Kas noteek ar nomiruscho šahdu atleekām?

Tās nogrimst ejera dibenā. Tā tas turpinās gadu no gada. Ejera dibenā ar laiku šafrahjas beeja kahrta augu atleeku.

Ejers top itgadus jeklaks un beidsot pahrwehrščas par purwu. Bet kas noteek dibenā ar stahdu atleekām? Wirs jemes tahdas stahdu dalas šapuhdamas pahrwehrštos par melnsēmi. Ari uhdenti winas pahrwehrščas, tikai zītadi nēš wirs semes. Uhdens nelauj weelām glujchi šapuht. Tapehž sem uhdens truhdu weelas neisrīt, bet paleek kopā. Šahkumā winas eesarkanas, ar laiku top bruhnatas, tumšāfatas un beidsot pawijam melnas, tā apbedjūnatas. Šahhdu weelu isrof, šajpeesch (prejē) un tad pahrdoš kurinašchanaī kā toršū, kuhdrū.

Reijēm kuhdras purws pahrpluhst. Pluhdi atnes mahslus, šmiltis, kuri nogulstas uš kuhdraja kahrtru. Jo beeschak tahdi pluhdi atkahrtojas, jo beesfakas top wirs kuhdraja mahslu un šmilšchu kahrtras. Wirsejo semes kahrtru šwars ar laiku war šajpeest kuhdras kahrtru glujchi zeetu. Tā rodas deesgan zeeti degsemes šlahni.

Šchis apraftsis par kuhdraja zelchanoš mums war pašfaidrot ari to, kā zelhuichās atmenogles.

Cedomasimees netahlu no juh-ras, eelejā, mešču. Wezece kofi noluhst, nogahščas gar sem, winu weetā usaug jauni. Ar laiku eelejā šafrahjas daudš stahdu atleeku. Bet war gadi-tees juhrā leela wehtra, tad semes josta, kura atschkē eeleju no juhras, teef pahrtauta, isšalota. Celeja nu pahrpluhst, kofi apgahščas. Wirs kofu un zitu augu atleekām nofehštās

mahli un šmiltis. Tā ar laiku te war šakrahtees tīf daudš mahlu un šmilšchu, ka eeleja pazelas wirs uhdens. Semē atkal šahk augt stahdi. Un wijs tas špeesch apaschējās kahrtras. Kā no uhdens augu un šuhnu atleekām purwa dibenā rodas kuhdra, tāpat no agrak auguichu stahdu atleekām sem juhras uhdens pamafam rodas atmenogle. Nedrihštām peemirjt turklahst wehl, ka eeschejee špehki reišēm pazel, reišēm eegrindina wejelus semes apgabals. Tā, gabas, nogrimst juhrā weelas salas waj juhrū peekrastes. Ja tahds eegrimis semes gabals apaudis ar mešču, tad no mešča atleekām juhras dibenā ar laiku war rahtees atmenogles. Tikai tas nenoteek tīf drihš, bet paect wejeli gadu šinteni un tuhštoschi. R.

108. Raktuwē eesflodšitee.

1. Pehž pabeigta darba raktuwes strahdneeki šalahjās schachtas, dibenā, lai tīftu ušwillti augšā. Wini bija jauri, preezadamees uš atpuhtu; dširbeja jofus un asprahtigas peefšimes. Leelā dala zilweftu jau bija ušwillti augšā; bija atlizees neleels strahdneeku puhlitis, kas gaidija peenahkam šawu kahrtru.

„Tawu joku! esmu atstajjis Jarvis kamsotus šachta,“ eesauzās weens no strahdneefeeem — Gailers. „Brazat ween, behrni, bes manis, es wehlat weens pats pazelšchus angšchup. Tikai neaimirsteet man nohūit leja grofu.

„Es eeschu tew lihdi,“ Bertis Freins teiza. „Man naw nekur jasteidsas.“

Grofs pazehlas, un divi kaluratschi — weens padsihwojis wihrs un otrs jaunellis — palika jemes apatšchā. Gailers gabja uj foridoru, kuzā bija strahdajis un pametis Jarvis kamsotus. Zelšch winam bij labi pasihstams, un winšch ahtri usgabja meketo. Bertis Freins winam iefoja. Wini jau greejās apatal, kad peepeschi ijsirda breesmigu brašjeenu. Virmajā azumitli wineem eeschahwās prahtā, ka nogahsees grofs ar wišem zilweefem, un wini steigšchus metās uj preefšchu, lihdi tos pahrtēidja šchajmigs skats: ijeja bija aiseberhta ar semi, no kuzas rehgojās ahra aplaustu balku gali. Wini šaprata, ka notizis eegruwums.

Daschus azumirklus wini stahweja gluschi mehmi, nespehdami ne wahrda ijrnat. Abeam eeschahwās prahtā weenas un tās pašchas domas: dšihwi aprakti.

„Gailer!“ jaunellis pehdigi eerunajās dreboščā balsi. „Wini muhs tatschu tagad atrof, waj ne?“

Gailers patratija galwu. „Maj tizams. Šachta pawijam aiseberhta.“

„Bet mehs no šawas pušes tatschu ari ko darisim, mehs wineem palihdšejim. Mehš rakfim no šcheenes, peepilbifim ar semi wagonišchus un wedisim prom. Pa to laitu wini tur augščā ari strahdās.“

Gailers druhmi patratija galwu.

„Zik ilgi tad spehšim strahdat, nefa neehdušchi,“ winšch teiza. „Waj par to nemas needomajees?“

Jaunellis apluša. Pehz daschām minutēm winšch atkal bailigi eejautajās:

„Kā tu domā, waj wineem gan ilgi buhs ko rakt, lihdi tee muhs aishneegs?“

„Ilgati nekā... mehš spehšim dšihwot bes baribas. Mehš, mihlais, esam pajudušchi.“

„Ne, Gailer, netizu, ka zilweki buhin tik zeesfirdigi. Wini tagad fatrā sinā zenščas muhs glahbi. Ta mana pilniga pahrlēeziba! Wini tagad wiši kēas pee darba.“

„Domaju, wineem naw ne jaujmas, ka mehš wehl dšihwi. Wini, protams, domā, ka eegruwums muhs notis.“

Druhms ijmishums winu jastindšinjaja, un winšch apluša. Bet jaunība tik drihs ne-
 jaudē zeribu, un Bertis Freins negribeja tizet, ka wini pajudušchi.

„Pamehginaschu rakt,“ winšch teiza. Tūšchu wagonit usgabjis, winšch jahka to peekrant ar semi un strahdaja ar drudščaina ijmishuma sparū. Pahrlēeziba, ka wineem jatop isglahbteem, darija eespaidu ari uj beedri, un tas pehdigi winam jahka palihdjet. Tomehr wini drihs nogura.

„Naw wehris, mihlais sehn!“ Gailers teiza, nosweesdams lahpsu. „Tas ir tikpat daudi, kā tad mehš grihetu ar kruhšiti ismelt eferu!“

Tomehr Bertis turpinaja strahdat un meta darbu pee malas tikai tad, kad wina spehti bija galigi išbeigušchees. Nu tik winšch šaprata winu stahwolka breesmas wišā pilnībā.

„Kaut jel mehš wineem kaut kā waretu dot manit, ka mehš wehl dšihwi,“ winšch behdajās. „Warbuht wini tad dariu kaut to preefšch muhsu glahščanas.“

Bertam iskrita no rokām lahpsa, kas křihtot atstās pret dšels truhbu, kura bija eerihfota uhdens nowadiščanai. Dšels eeskanejās, un šchi ššana bija Bertam tikpat kā elektrības treezeens. Winšch ušlechsa kahjās un eesauzās:

„Gailer, pa šcho truhbu mehš wineem pašnošim, ka esam dšihwi! Tu tatschu sini, ka seme wada ššanas.“

Winu pahrnehma preeš, eedomajotees, ka beedri dabūs sinat par winu listeni. Winšch nehnās wišā spehtā daušit pa truhbu ar ahnuru, aprima un klausijās, tad daušija atkal, un atkal klausijās, tomehr nekas wairak nebija dširdams kā ween wina elpoščana.

„Štipraki, štipraki!“ beedrs winam usjauza, un siteeni gahjās kā lectus uj truhbi. Truhbas gals atradās taišni šchachtas ehkā. Bertis, to šinadams, zereja, ka tur augščā warbuht kahds ijsirdēs siteenus un šapratis winu nošimni. Tomehr pagahja weens břihdīs pehz otra bes atbilbes, un nelaimigo zeribas atkal jahka isgaisi un pahrwēhrstees šchaubās, ka neweens ne-
 buhs dširdejis winu doto šimi.

„Naw wehrts puhleetes,“ Gailers teiza: „lihdſ ſchachtu atraks, mehs tà fà fà ne-dſihwofim.“

Nomoziti wini apsehbdäs semē un atſwehla muguru pret ſchachtas ſeenu. Bertſ domaja par dſihwi un par to, žil loti winam negribetos mirt. Gailers ari druhmi klujeja; winſch domaja par ſeeru un behrneem.

2. Žil ilgi wini tur tà ſehdeja, wini paſchi neſinaja. Wineem nebija ne pulſſtena, ne ari kaſhdäs eipehjas iſſchſkirt naſti no deenas. Peepeſchi Gailers iſdheſja weenu no ſwežem, attapees, ka naw labi ſwežes welti tehret. Bertſ, to redſot, nodrebeja, winſch atzerejäs noſtahtſus par žilweeem, kaſ ehduſchi ſwežes, lai nenomirtu badä. Pa tam Gailers wehl ſa-laſſja ſchur tur iſſwaiditos ſweſſſchu galus.

„Waj tew ir klaht ſehrtozini?“ Gailers winam jautaja. Bertſ aptauſtija kabatas un uſgahja kaſtiti.

„Nu, tad nopuhtijim ſwezi un liſtimees uſ auſs. Zarauga eemigt.“

Wini nowilla kaſſolus un, toſ palikuſchi pagalwi, apguläs uſ kailas ſemes. Bertſ peepeebdäs pee Gailera, un iſhis winu apkampa. Wini abi gribeja juſt weens otra tuwumu. Pamaſam nogurums nehma wirſroku; winu prahtus apnehma kaut kaſ lihdſigſ panirumam. Wiſapfaht winus eeihſtija dſila naſti un klujums; iſhtenibä wini jau atradäs tà kapä. Ja, ja, ſchis ari pateeſi bija kaſs. . . .

Laitſ wilkäs beſgala gari. Wini gan guleja klujedami, eegrinuſchi dſiläs, ſehrigäs domäs, gan ſarunjäs, un titai uſ daſchäm ſtundam nogurums winus pilnigi pahriwajeja, tà ka wini vemiga zeetä meegä. Breeſmigs brahſeens winus iſtraujeja. Numirklſi wini atradäs kaſjäs, bet wiſapfaht walbija taħda beeja tumſiba, ka wini nefa newareja iſſchſkirt. Bertſ uſmekleja ſpiitſchkaſ un dreboſchäm rokam aiſdebeja ſwezi. Tomeh wiſapfaht nefa ſawada newareja eevehrot — ſeenas ſtaħweja, fä ſtaħwejuſchäs, un eebrukuma peħdu nebija nekahdu. Bet ko noſihmeja leelaiſ trokſniſ? Swežes augſti pahr galwu turot, wini uſmanigti wirſjäs tuwaki aiſbehraiſ ſchachtu. Peepeſchi wini eeraudſija, ka dſelſſtruhba, furi Bertſ tà bija dauſſiſ, bij drupäs ſaſchliħduſi un pa tà raduſchos zaurumu rehgojäs aħrā kaħds preeſchmets. Tuwaki apſtatotees, Bertſ eeraudſija, ka ta wirwe, kuras galä peeſeetſ papiritiſ. Etipri puſtſtoħu firde winſch attaiſſija papiriti un laſſja ſeſoſcho: „Neſaudejeet titai duħſchu, beedri! Mehs pa ſcho trabu žums nolaidiſim uſtura lihdſektus un peħz daſchäm deenäm žuħs atſwabinafim. Laudis ſtraħdä deenu un naſti. Pawehſtat, waj eſat ſpirgti un weſeli.“

Abi kalnatſchi, furi jau bija ſchſtituſchees par neglahbjami pajuduſcheem, apkampa weens otru ar preeſa aħaräm aziſ. Wini raudaja un ſnehjäs, tà ka apatſchjemes ala atſka-neja no winu preeſa ſauzeeneem. Bertam bija taiſniba, tur augſchä wini nebij aiſmirſti, par wineem tiſa gahbdats.

„Ak beedri, mehs žums tuħſtoħſchahrt pateizamees!“ Bertſ jauza, pawiſam aiſmirſiſ, ka winu te neweens neſdirdeſ.

Bet augſchä gaidija uſ atbildi. Bertſ iſwilla no kaſſolu kabatas ſihmuſi un fä mahzedams uſſſriħpoja atbildi: „Mehs eſam pilnigi neewainoti, titai breeſmigi iſſalkuſchi. Kaſ ſchodeen par deenu? Žil ilgi jau eſam aprakti? Kā žuħs dabujät ſinat, ka eſam dſihwi?“ Papiriti peeſehjiſ, winſch parauiſtija wirwi un tuħlin ari redſeja wirwi pazelamees uſ augſchu.

Labs laika ipriħdiſ pagahja. Bertſ nenoweħreja azu no truħbas zauruma. Ehrmoti, titai tagad, taiſni tai briħdi, tad winſch rakſtija atbildi, winſch ſajuta iſſalkumu. Liħdſ tam azu-mirklſim winſch baigajā iſmiſumä pilnigi bija aiſmirſiſ ehdeenu.

Truħbas zaurumä driħſ paraħdijäs žiſ preeſchmets. Schis bija bleka ſpainiſ, pee-pilbditſ baribas lihdſektuem. Bertſ ar Gailera iſtuſchoja ſpaini un padewa ſihmi. Spainiſ pazehläs, bet driħſ atal paraħdijäs. Winä atradäs ſweze un ſihmite. Bertſ aiſdebeja ſwezi un laſſja: „Iſſſirdot ſiteenus pa truħbu, mehs tuħlin ſapratäm, ka eſat dſihwi. Nu ſaħkam lauſt galwas, fä žums peeħghat baribu. Rolehmäm iſlelot trabu. Iſpumpejäm iſ täs uħdeni, un tad elcaidäm truħbä nedauſtſ dinamita, protams tà eekahrodami, ka truħba tiſtu iſaħrdita taiſni tai weetä, tur wajadſigſ. Tä ari notita, un nu žuħs paſchi redſat, ka eſat glaħſti. Tawa ſeewa, Gailer, un Tawa maħte, Bert, no truħbas ne ſoli neateet. Winas tur

parwabija wisu nakti uš zekeem, Deemu luhgdamas. Wehs Zums peejuhtisim ſchi rihta awifi. Tur par Zums rakſtiis.“

3. Repagahja wiš trihs deenas ween, kà „Deenas Ehrqlis“ paregoja, bet daudj ilgàs laifs, lihſj kalnratſchi eeraudſija deenas gaiſmu. Wezo zelu iſtirit iſrahbijàs pilniigi ne-eſpehjana leeta, wajadſeja eetaifit jaunu ſchachtu; titmehſ eeraſtee bija droſchi paglabati un, labi ſinadami, ta wimu dehl dara wiſu, ſas ween eſpehjam, wini pazeetigi gaidija uš iſpeſtiſchanu. Iſdeenas wineem peenahja bariba, ſwezes, wehſtules un awiſe, un atraſdamees 400 pehdu dſili ſeme, wini no awiſes dabuja ſinat par darba jeknem pee jaunàs ſchachtas rakſchanas. Wini juhtija ſihmites ari uš augſchu un tahdà ſahrtà ſtahweja paſtahwigà ſatarà ar beedroom. „Laudis ſtrahdà, ko ipehdami,“ wini laſija awiſe, un wimu ſirdis juta wiš-dſilato pateizibu pret teem, ſas winus nebij aiſmirjuſchi.

Pagahja waitrak deenu, un wini wehl weenmehſ jehdeja eſproſtoti. Pehdigi 23-jà deenà darbi gahja uš beigàm, un jaunjàs ſchachtas atwehruudà eelaida groju, kam bij atſwabinat Gaileru un Bertu no apafſchjemes zeeuma.

Ap ſchachtu ſapulzejàs milſums lauſchu, ſas wiſi gaidija uš groju. Gaileram un Bertam parahdotees, ehſas ſeenas nodrebeja no lauſchu ſtanà „urà“ jauzeena.

„Behni, paſlauſatees!“ jauza ſchachtas pahrwaldneefs, ſas ari turpat lihſdàs gaidija iſglahbtos. „Greeſcheet zelu maſtei un ſeewai! Lai winas pirmàs apſweiz iſglahbtos!“

Strahdneefi atſahpàs. Berta maſte un Gailera ſeewa, preefà ſtali eekleegdamàs, ſteidjàs kalnratſcheem pretim.

Kalnratſchu jahdſchà ſchodeen bij leela ſwehtu deena.

Mozojchàs bejmeege naktis, grubtee iſmiſuma brihſchi, behdas un iſbailes — wiſj, wiſj tifa aiſmirſis ſchini azumirſli. Strahdneefi ſawàm rupjajàm, ſaſtrahdatàm roſàm ſlepus ſlauzija aſaras. Naudat kauns, neba wini wezas ſeewas, un tomehr mulſigàs aſaras ar waru ſagàs azis. Reweens no wineem nedomaja par to, žif daudj puhlejees, beedrus glahbdams. Iſweens no wineem wareja nonahſt tahdà pat ſtahwoſki, un tapehž iſkatrè tureja par ſawu peenahſtumu — beedri glahbjot, liſt jawu dſihwibu kſhlà. E. Pimenowa.

109. Lampas gudriba.

Uš jauſi netur labu prahtu lampa;

Tiſlihdj ko ſaule logòs parahdas,

Tad tuſtit lampa ſprediſi laiſch watà:

„Ko tu ſche meſle manà dalà,

„Kaš tew par ſpihdeſchanu manàs iſtabàs?

„Waj temi kahdš ſche luhbſis, ko tu uſbahſees?

„Ar jawu gaiſmu laiſam gribi lepotees?

„Kaš tew par gaiſmu, kam ta der!

„Tew wajadſetu kaunetees!

„Kapehž eš neuſbahſchos it neweenam?

„Bet laudis mani paſchi meſle, pehſt un glabà,

„Iſdeenas koj un neſin, kà ar mani apeetees!

„Kapehž? Tapehž, ta ſpihdu lauſchu labà,

„Kad tumiſchš, kad gaiſmas wajadſigs pateeſi,

„Bet tu — tu ſpihdi tiſ pa deenàm,

„Un tà tad labu nedari neweenam.

„Tu ſpihdi tiſ preeſch jewis, —

„So deenu gaiſchš jau ir tàpat beſ temis.“

3. Meeſi.

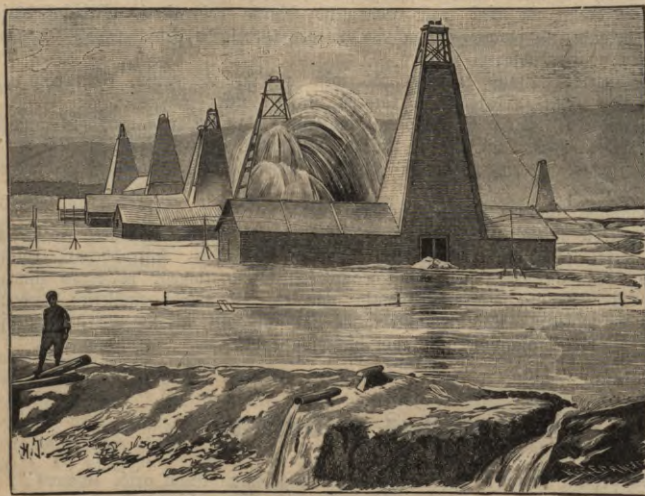
110. Petroleja.

Petroleju ſatrs behrns paſiſt. Wataròs aiſbedſinam ſawòs dſihwoſkòs gaiſchàs petrolejas lampas un tad ſtrahdajam daſchadus darbus, tà leele, kà maeſe. Leetojam ari petrolejas kſhtis, uš fureem pagatawojam ehdeenus beſ meenas pagalites malkas.

Bet muhſu tehwi tehwi nemaſ nepaſina petroleju ſawà mahju dſihwè. Iſt jau ari tiſto 50 gabi pagahjuſchi, kamehr petroleju ſahſta iſleetot par apgaiſmoſchjanàs lihſſekli. Iſhdj

tam leetoja sfalus, tauku švezes, un bagatneeki — lineklu, kofeklu, spirtu un zitus degošus šhidrumus. Šhee tehvu-tehvu „lahsturi“ un ekkas lampas ne tuvu nevareja gaišchumā finā lihdsinatees muhsu petrolejas lampām, par gahses un elektrisko apgaišmošanū nemas nerunajot.

Petrolejai tāpat kā atmenoglei, dsimtene semes kļehpi. Wīnu isgataro no tā sauktiās semes ekkas jeb naftas. Nafta atrodas semē daudj weetās. Mēhs wis-wairat dabujam petroleju no Waku pilšehtas Kautafijā pee Kaspijas juhras. Te naftas semē tik daudj, ka jau no senšeneem laikeem pa semes iprougam spēešchas ahtrā naftas garaini un degošas gahses. Za šchis gahses reis aišbedsina, tad uguns wairs neišbeest. Ne-tahlu no Waku pilšehtas tahda muhschiga uguns deg pat tahdā weetā uš juhras.

Petrolejas awoti.

ahtrā. Tahda struhkla usšweešch pat šmiltis un wairat mahrzinas šmagus afmeenus gaišā. Dašchreij struhkla ismet itdaudj naftas, ka no winas šatrahjas wešeli dištē un ešeri. Tahds naftas ešers redsams šihmejumā. Struhklu tuwumā jaapeetas ušmanigi ar uguni. Uguns-grehtē te nodara leelas breešmas, tos nodšehst, ar uhdeni — naw to domat.

No naftas dabū benzīnu, ar ko tihram traipeklus no drehbēm, dabū mašchineklu, dašchadas šnehres, kā peem. wāselīnu u. z.

Nafta pehž sawām šastahwodakām loti lihdsīga taukeem, trahnam, ekkai. Sinatneeki domā, ka nafta zehlušees no juhras dšihwneeku un augu atleekām, kuras ar laiku šatrahjušchās leelā daudšumā juhras dibena slahdās. Ka juhra pehž tam mainījušī sawu weetu, tas mums neleetas wairs tik nešaprotami. To redšejām jau ešpreekšchējōs gabalds. R.

111. Semes wehštūre.

I. No mums šahšta semes eekšchējais karštums?

Daudšās weetās wirs semes atrodas kalni ar dšikeem zaurumeem pašchā wirjotnē. No šcheem zaurumeem laiku pa laikam pazelas uguns, dušmi un garaini, pee kam reišēm no teem plūšt ahtrā un tel pa kalna peegahši uš leju karšta, šchidra weela.— Lawa, kura at-

dsjdamā paleef zeeta kà atmens. Schahdus kalnus sauž par ugunšvehmejem kalneem jeb wulfaneem; lawa, kuru tee iswerd, naw zits nefas kà iskaušeti akmeni un metali, dsjels, warisch, swins un ziti, ihfi — tās weelas, no furām šastahw jemes wiršahrtas. (Št. № 85). Žitās weetās, it jewišchti uš dajchām šalām, atrodas awoti ar werdošchu uhdeni, turjch, kà pee struhltu atām, šchaujas wairaf aju gaišā; tahdus awotus sauž par geisereem.

Ko gan šchee ugunšvehmeji kalni un werdošchee awoti leezina? Wini leezina to, ka jemes eefšcheenē waja buht leelam karstumam, ja tur war iskust akmeni un tahdi zeeti metali, kà dsjels un ziti. Ška tas tā pateefibā ir, waram pahrlleezinatees, ja rokamees jemē. Tee žilweki, kuzi strahdā talnratuwēs, isradami atmenu ogles un dsjelsi, šin pastahštit, ka jemē eefšchā toy arweenu karstaks. Mahziti žilweki urba jemē daudšās weetās ar leeleem šwahrpsteem dšifus zaurumus un laida tajds eefšchā termometrus, instrumentus, ar fureem war imehrit, žif leels karstums waj aukštums fahdā weetā. Wini

Geiferi.

išfinaja, ka, eedšilnotees jemē, šiltums pawairojas apmehram uš katrām 14 ašim pa weenu gradu. Busotras werstes dšifu jemē karstums šneedšas lihds 55 gradeem; trihs werstes dšifu jau uhdens wahras, un 84 werstes no jemes wiršpušes pat dsjels kuhšt. Wehl tuwaku jemes widum kuhšt wiszeetatee akmeni. Tā ka lihds jemes widum (zentram) 6000 werstu, tad katram buhs weegli šaprotams, fahds karstums walba jem muhšu fahjām, un ka jemes eefšcheenei wajaga buht pilnigi šchidrai, ištujuschai.

Par to, ka jemes eefšcheenē atrodas tif leels karstums, naw ko šchaubitees; atleekas tikai iššaidrot, kà winjch tur radees. Lai to waretu pilnigi šaprašt, tad mums jasiņ, ka jeme naw arweena tahda bižuši, fahda wina tagad ir; jemei, tāpat kà katram radijumam, ir šawa pagahšne, ir šawa wehštire; lai mums taptu šaprotama jemes tagadne, tad wispirms wajaga eepašihtees ar tās pagahštni.

Tagadejais jemes eefšchejais šiltums ir masa balina, neezigas atleekas no ta šiltuma, tahds agrafi bija jemei. Mahziti wihi ir išpehtijuschu un peerahdijuschu, ka wišas tās zeetās weelas, no furām šastahw muhšu tagadejā jemes wiršpuše, kà mahli, šmiltis, akmeni, dsjels u. t. t., bijušas ištujušas un degušas weenās ugunis. Muhšu jemes lode tani laikā iškatijusees kà degošcha bumba. Ja toreis jeme buhtu apluhkota no fahda debešs kermena, peem, no mehnešcha, tad ta buhtu iškatijusees tif špošcha kà šaule. Wehl no tahlatas weetas iškatita, ta buhtu lihdsinajusees muhšu mirdošchajām šwaigšnēm. Pateizotees mahziteem wišveem, furus sauž par astronomeeem (šwaigšchuu pehtitajem), mums tagad šinams, ka muhšu šaule un šwaigšnes naw zits nefas kà tahdi pat debešs kermeni kà muhšu jeme. Štarpiba tikai ta, ka tās weelas, no furām šastahw šaule un šwaigšnes, atrodas wehl

degošhā weidā, tahdā pat weidā, kahdā agrasti bij ari jemes weela. Kā īpošho, gaišho jauli un mirdšoščhās swaigšnes jagaida tahds pat listens, kā semi, to ari sīhmes jau rahda. Warbuht buhšit eewehrojušchi, ka weenas swaigšnes ištaro īpilgti baltu gaišmu, otras — dšeltenu un tresčas eejarkanu. Šchi swaigšchnu gaišmas nēweenadiba želas no tam, ka weenas swaigšnes wairat atdšijūščas nekā žitas. Tās swaigšnes, kuru weela wehl pilnīgi leejmo un deg, ištaro baltu gaišmu; tās, kuras šahf atdšit — eedšeltenu, bet tās, kas jau labi atdšijūščas — eejarkanu. Tahdu pat gaišmas mainu katrs buhs eewehrojis pee atdšeeštolačas ogles. Namehr ta deg, tamehr ta balta; kad šahf atdšit, tad ta pirms top dšeljena un beidšot šarkana. Ar jemi tas pats notīzees. Winas šiltums pastahwīgi majinajās, tihds pehdīgi jemes ahrpuje tapa pilnīgi šalta un pahrlahjās ar zeetu garošu.

II. Šapehž jeme no wirspuķes atdšija un šabeejeja?

Semes wirspuķes atdšijšana notīfa tapehž, ka ta debešs telpa, kurā jeme želo, ir loti auksta. Ja wasaru gaišs ir šilts, tad tas tīfai tapehž, ka šaule šakarē jemi, un jeme atkal, lihdsīgi krahnij, šafilda plahnū gaiša šahrīnu jemes tuwumā. Augštātās weetās, kā peem. uļ augšteem kalneem, pat karstajās semēs šneegs šahw muhšhigi. Gaišs, jo tahlaku no jemes, jo aukstāks. Ka tas tā, to mahžiti wiħri peerahdijūšchi. Wini jūlija mehneš, kad jemes wiršū bija lihds 30 gradu šilts, uļbrauza gaišā ar tā šautko gaiša fugi (balonu), un jo augštaku wini pazehlās, jo šaltāki tapa. Beidšot, kad wini bija pazehluščeēs aštonas weršis no jemes, tad termometrs rahdija 19 gradu aukstumā. (Škat. № 82).

Wairat gadu atpakaļ šahfa laist gaišā ihpašchus preešch tam eerištotus balonus beš žilwekeem, tapehž ka par aštonām weršiem augštaku žilweki nēwar dšihwot; jo tajā augstumā gaišs ir pahraf plahnš, un žilweks nēwar wairs dwašhōt. Šchajds balonūs eerišho instrumentus, kuri rahda, žil augštu baloni pazehluščeēs, un žil leelš šaltums tur bijis. Nejen laitraštōds bija šinōts, ka weens šchahds balons pazehlees tīf augštu gaišā, tur šaltums šneedšees lihds 63 gradeem. Šinatneeki domā, ka wis augštaka jāšs gaiša šahrītās šaltums šneedšotees lihds 200 gradeem. Tapehž naw šo briħneetes, ka jeme, iģarodama šawu šiltumu šchajā aukstajā telpā, šahfa no wirspuķes pamajam atdšit un zeetet. Tas, šinams, nenotīfa weenā gadā, weenā gadu šinteni, ari tuhštōsch gadōs ne, bet wilkās wairat milšonu gadu, un pee tam nešazeeteja wišas weelas uļ reiši, bet pamajam, weenā pehž otras.

Wispirms šahfa atdšit wiszeetatās weelas, kā afmeni un dašchi metali, kuri loti gruħti iļšaušejami. Kalab tas tā, weegli jāprotams: wini panes leelu karstumu. Wiszeetaks un wisgruħtaks iļšaušejams ir granīts jeb muħšu lauku afmens. Žilweki wehl lihds iħim naw warejušchi radit tīf leelu karstumu, kurā špeħtu iļšaušei granitu, lai gan žitūs mineralus un metalus, kā dšelši, war jau ar mahtšligi raditu karstumu pahrwēħst iščķidrā, pluhštōščhā weidā. Pirmā zeetā weela, kura radās wirs jemes, tad ari bija granīts. No eejahšinna, jāprotams, iħi granita šahrīna bij loti plahna, un jemes tratojošchee špeħti to ilgi laušija un nešahwa tai nošpirinatees, bet ar laiku ta tomehr tapa beejaka un zeetaka. Šcho granita šahrū wehlat

atkal pamajam pahrlahja žitas jemes šahrītās jeb šlahni, tā: šalkatmenū jeb pleenu, īmilšchū, īmilšchafmenū, mahlu, tuhdras, melšjemes u. ž. No iħim weelām wehl tagad šahthw jemes zeetā garoša.

Wisi ſchee jaunakee ſlahni ari naw reiſe zehluſchees, bet weens pehz otra, wisi ſinamâ kahtibâ. Kâ wini zehluſchees, to tuhlin paſtahtſiſim. Tikai wehl peemineſim to, ka granita ſlahni wiſzaur ir tas pamats, uſ fureem atbaltas ziti ſlahni. Domehr newajag tuhlin domat, ka granitu wiſur apjehdi ziti ſlahni, un granits jemes wirſpuſe nebuhiu nekur ſaſtopams. Daſchâs weetâs, kâ Somijâ un Standinawijâ, tas taiſni atrodas paſchâ jemes wirſi. Semes garoſa jawâ ilgajâ muhſchâ tik dauds zeetui un maini-juſees, ka reti kahtâ weetâ wairs atradis jemes ſlahnus tahdâ kahtribâ, kâ wini zehluſchees. Tikai ſinatnu wiſri, kuri nodarbojuſchees ar jemes garoſas pehtſichanu, ſin pateikt, tapehz weenâ weetâ jemes wirſi tahdi ſlahni, bet otrâ atkal zitatâ.

III. Uhdens eeraſchanaſ wirs jemes.

Tajâ laikmetâ, kad ſemei wehl nebij zeetâs garoſas, kad wina dega weenâs uguntis, wirs tâs newij ne dſihneeti, ne augu. Kapchz tas tâ, weegli ſaprotams, — dſihneeti un augi newar dſihwot uguni. Tâpat ari uſ jemes newareja tad buht juſheu, eſeru, upju, ar wahrdu jatot — nebija uhdens.

Kapchz?

Uſtaſchtiſeet uhdeni uſ noſarjetas dſelſs; uhdens azumirkli pahrwehrtiſees garainds. Kamehr dſelſs buhs karſta, zif juhs ar netajchkitu uhdens wirſi, tas wiſs — iſgaros. Uſlejeet ar kipiiti uhdeni uſ noſarjeeteem piriſtrahjns atmineem, un ta weetâ garaini ween paliks. Tas patſ notika ar uhdeni, kad wiſch tumojâs degoſchaj ſemei. Uſ jemes uhdens ahtraki newareja ſakrahtees, eſtam winas wirſpuſe nebij atdſiſiui un nozeetejuſi. Wiſi muhſu jemes tagadejee uhdeni toreiſ paſtahwigi lidoja gaijâ garainu weidâ un apſedja ſemi no wiſam puſem kâ milſigi mahtoni.

Ka tam tâ wjadſeja buht, to mehs redſam wehl tagad. Wajarâ karſtajâs deenâs, un it ſewiſchki ſitajâs ſemes, uhdens leelâ mehrâ iſgaro. Garaini ſazelas gaijâ un tur, ſaitdamees ar aukſtajam gaija kahtriam, ſabeesê par pileeneem un triht ſemê leetus lahſchu weidâ. Leetus uhdens ſakrahtjas upes, eſerâs, juhrâs, kur tas, ſaules ſildits, atkal iſgaro, pazelas gaijâ un atkal liht ſemê kâ leetus. Tâ jemes uhdeni muhſchigigi rinko. Saprotams, ka jemes wehſtures pirmajâ laikmetâ tahda uhdens rinkoſchana newareja notikt aiſ augſchâ peemineeteem zehloneem. Tikai tad, kad jemes wirſpuſe bij pilnigi atdſiſiui, uhdens wareja nolaiſtees no gaija ſemê. Tagad uhdens atrodas wirs jemes itai ſemakâs weetâs, winas eelejâs un eedobumnds; augſtatâs weetâs turpretim naw aplahtas ar uhdeni. Toreiſejâs jemes eelejâs nebija tik dſilâs kâ tagadejâs, talab ari wiſs uhdens newareja winâs ſaet un tas aplahja gandriſ wila jemes wirſpuſi. Tikai labi wehlat, tad radâs uſ jemes milſigi kalnu ſtrehti un zaur to ari dſilâs eelejâs, uhdens winâs wareja eewetotees.

Uhdenim eerodotees wirs jemes, uſ tâs ſahta parahditees daſchadas pahrmainâs.

IV. Kalnu iſzelſchanaſ.

Kamehr ſeme bij ſchidra, wirs tâs newareja buht kalnu, tapehz ka katra ſchidruma wirſpuſe ir arween gluda, lihdſena. Kalni wareja raſtees tik tad, kad ſeme jau bij ſtipri atdſiſiui un dauds maſ ſaeteetejuſi. War pat ſajit, ka kalnu iſzelſchanaſ ir taiſni jemes atdſichanaſ ſeſas, ka kalni zehlâs no jemes atdſichanaſ.

Œemei pahrklahtjotees ar pirmo plahno granita kahtriau, tâs atdſichana wehl ar to nebeidſâs. Semes kweſlu atdſichana turpinajâs arween dſilâ, uſ eelſchu, un winas plaſnâ garoſa tapa paſtahwigi beejaka. Œchi atdſichana newareja notikt meerigi, beſ kaſheem trau-ſjumeem. Ja jau wehl tagad, kad jemes garoſa tik beejâ, weetu weetâm ta teek lauſta, pazelta waj nogremdinata no trakojoſcheem eelſchjemes iſpehkeem, tad war weegli eedomatees, kâ klahjâs pirmajai ſemes zeetajai plehwieei. Kamehr ſeme aidſija, iſſauſetâ, werdofchâ weela jeb maja, kura palika ſem jemes garoſas, weetâm ſalauſija to un ſprauzâs pa ſcheem lauſjumeem ahtrâ, lihdſigi tam, kâ mihtſti mahli, ja toſ ſchnaudſ jaujâ, pa pirſtu ſtarpm iſpeeſchâs lauſâ. Œchi jemes ſchidrà maja weetâm iſſprauzâs leelâ mehrâ, winai atdſeestot un ſaeteetejot, radâs pirmee nelihdſenumi, pirmee kalni wirs jemes. Tahdejabi zehluſchees un ari wehl tagad zelâs ugunswehmeji kalni. Tikai ſchee kalni, kuri raduſchees zaur wulkaniſto darbibu, nepeeder pee

augstajem, un wini no wiņas kalnu koptumas ir maza daļina. Tā tad jādama, ka kalnu leelafā dala, un peetam pašči augstakee, zehluschees zītadā zelā.

Katrs warbuht buhs redzejis, ka filts preekšmets atdseestot šaraujās, top mafafs, turpretim auffs preekšmets šafilstot iplehšičas, top apjomā leelafs. Kad falejs leef ritenim rehpi, tad wiņš to stipri šafilda, lai ta weegli uſeetu ritena gabaleem wirjū; kad rehpe atdseest, tad ta šawelks un zeešči peeğulst lokam. Tāpat ari ſemes garoſa atdšidama ſarahwās arweenu maſumā, zeeščafi peeglaudas ſemes ſchidrajam kodolam un ſchnaudja to. Schidrajam kodolam maſalam topot, ſametiās ſemes garoſa frunkās un reewās. Schis frunkas un reewas, ſinams, ſahfumā nebija wiſai leelas, bet, ſemes atdšičanai turpinotees, tās tapa arweenu leelafas un augſtatas. Tahdejadi zehlās kalni un ſtarp wineem eeļejas, kuras peepildijās ar uhdēni un tapa par juhrām un eſereem. Ar ziteem wahrdeem ſafot — daudſi kalni un eeļejas wirs ſemes radās tāpat tā ſawihſiſča ahbola frunkas; kad ahbols ſahf wiht, tad wina ſulainā dala top mafafa, bet wirjeā daļina, miſa, paleef tahda pat; lai ta neatdalitos no mihtšīās daſas, winai wajaga ſarautees, ſakrunkotees. Tāpat ari ſaraujās ſemes garoſa, peemehrodamās ſemes ſchidrajai daļai, kura atdšidama pamafinas.

V. Kalnu nodrupšchana.

Tā tad, tiklihdš ſemes wirſpuſe atdšija, wirs tās radās kalni un eeļejas. Ap to pašču laiku, patejotees ſemes atdšičanai, wirs ſemes eeradās uhdēns: juhras, eſeri un upeš. Bet tiklihdš uhdēns ſahfa tezet, tuſlin ſahštās ari wina poſtoſchā, grauſoſchā darbība — kalnu drupinaſchana, kraſtu iſſkaloiſchana un jaunu ſemes ſahrta (ſlahnu) ſaneichana. Paluhſojatees, ko dara lectus uhdēns, paſkateetes, tā ſahpās ſtrahdā juhras wili, un juhs redſejit uhdēns milſigo ſpehtu.

Ja eĵat ſahdreij ģahjuſchi pa zelu jeb pa ſmiliſchu kraſtu pehž ſiĵra lectus ģahjeena, tad buhſit redſejuſchi, ka weenā weelā uhdēns ſtraume ſanejuſi kaudſi ſemes, otrā — noſkaloiſi weſelu frauju, treſchā — iſrahwuſi dšitu graſni. Jautajeet wezeem zilweſeem par weenas waj otras grawas waj upeš weetas wezumu, par juſhu upeš lihſiſča leelumu — un juhs dširdeſit tihri dihwainas leetas; dširdeſit, ka tur, kur tagad atrodas grawa ar laſdu krahmeem, agraki bijuſi tikko manama eeļeja un ka lihſi tai weeta, kur upeš lihziš: wiſdſilatais atwars eĵot bijis, kur tagad upeš kraſts, un taiſni winam pretim, kur tagad ſehſliš, agraf eĵot bijuſi wiſlabafā ſirgu peldinaſchana; ka wezā upe bijuſi tur un tur, un tā taſlaf.

Reiſ ween ſmiltis un mahtus uhdēns apſtrahdā, wiņš neleef meeru ari a f m e n e e m. Pee pleenu kraſteem to jau daſchš labs no jums buhs nowehrojis. Pee wezu ehſu jumta daſchā atmeni, uſ kuru paſtahwigi no jumta pil uhdēns wirjū, beeſchi war redſet eedobumus, daſchreij tiſ dšilus, ka tee iſleekas pehž zilweka roku darba. Tomehr tee zehluſchees no tam, ka uhdēns daudſ gadus no weetas pilejis uſ weenu un to pašču weetu. *)

Apłuhſojeet atmenu peeminekłus kapſeĵiā. Kamehr tee jauni, uſ teem war labi ĵalaſti dšili eefaltos uſkraſtus. Paacet ģabi, — uſkraſti top neſkaidraſi, neredſamaki, un pehž gadu deſmiteem atmens tā nobiſt un apdrubh, ka uſkraſtus wairs newar ĵalaſti.

No kam kapu peeminekłi nobiſt un atmeni ĵadruh? Atmeni ĵadruh no temperaturas (ſiltuma) un uhdēns koptdarbības, no tam, ka ſilts laiks mainas ar auſtu un no tām uhdēns pahrmainām, kas zelas zaur temperaturas zehichanos un kriſchamu. Juhs ſinat, ka tad, ja loti auſtā ģlahſe eeļeji wiſai karſtu uhdēni, waj otradi — ģlahſe ſapliſti. Atmenlaujchi ap leeleem lauta atmeneem ſakur uguni. Kad atmens ſakarſis, wini to aplej ar auſtu uhdēni. Atmens no tam ĵapłaiſi, no to nu ĵadauſit laiks weegli. Pirts kraſhns atmeneem, ja tee ilgi ſtahwejuſchi uſ kraſhns, loti daudſ plaiſu; daſchi ar laiku pat pawiſam ĵadruh. Tas tapehž, ka, kraſhni kurinot, winus nofarsē un, „garu metot“, winus aplej ar auſtu uhdēni.

Tas patš noteef ari ar leelajeem atmenu kalneem, itai, ſinams, daudſ leelafā mehrā. Pa deenu no ſaules karſtuma kalni ſaules puſē ſt i p r i ſ a k a i ſt; krehſlai eeſtahjotees, toš ap-twee naktš wehſums, uſtrihrt raſa waj atkal uſnahf wehſs leetus, un tapehž to notarſuſchās

*) Skatees „Neſpehta wara“ Nr. 100.

wirspuſes ſaſprehgã. Tahdejadi kalnu wirspuſes rodas plaiſas; bet tiſlihdj tãſ jau radu ſchãſ, tad kalna ſadrupſchana eet ahntreem ſoſeem uſ preeſſchu.

Kapehſ tã?

Katſ ſin, ka, uhdenim ſaſalſtot pilnã muzã, muzãſ ſtihpas pahtrubſti un muza iſiſt. Ja pilnu aiſtortetu uhdens pudeli noleet ſalã, tad, uhdenim ſaſalſtot, pudete ſaſplihſt. Pat ſlapji balti un drehgni dehti ſalã plaijã. Atmenu kalna wirspuſes plaijãſ un ſchitribãſ, ineeagam tuſhtot waj leetum liſhtot, ſatrahjas uhdens. Bet tiſlihdj uſnãh ſaltumſ, kã peem. paraſtãſ pawajara un rudens jalnãſ, tad ar kalnu noteekãſ taſ patſ, kaſ ar uhdens muzu un peena pudeli ſalã. Schi parahdiba iſtãidrojãſ ar to, ka, ſchitidrumã m ſaſalſtot, t. i. no ſchitidra ſtahwotla pahrejot zeetã, apjomſ (apſahrtmehrſ) top leelãſ; ſaſaluſchãſ ſchitidrumſ traufã wairſ newar eeweeototeeſ. Uhdenim ſaſalſtot kalnu plaijãſ, leduſ ar milſigu ſpehſtu preeſch uſ abãm puſem un plehſch plaijãſ plataſã. Plaijai leelatai topot, tajã ſatrahjaſ wehl wairãf uhdenſ, tuſſch atfal ſaſalſti un tagad jau ar daudſ leelaku ſpehſtu plehſch taſlaſ. Tã taſ turpinãſ tiſ ilgi, kamehr atmena ſchila atplihſti no kalna un nowelaſ ſemẽ. Taſ patſ noteekãſ un atſahrtjojaſ weenã, orã, treſchã un deſmitã weetã. Ari tiſhrumã rudeni uſãrtãſ gludãſ welenãſ, pa ſemmu iſjaluſchãſ, ſadruhſ un pawajari gluhſchi irdenãſ.

Uplihſuſchãſ kalnu ſchilãſ frihtot eewelaſ waj nu ſtrautõſ un upẽſ, kaſ toſ drupina un weſ ar ſãnu ſtraumi uſ preeſſchu, waj atfal juhrã, kuraſ wilni to walſta un trin.

Kad ſchee atmeni atbalijaſ no kalneem, tad wiinu malaſ un ſchãutneſ bija nelihdſe-nãſ un aſãſ. Bet kad apſatam muhſu upju atmenuſ un olaſ, tad rebãim, ka wiſi tee leelãkã waj maſalã mehrã apali un gludi. Toſ par tahdeem padariijaſ uhdenſ. Uhdeni welbameeſ uſ preeſſchu, ſchee atmeni trinãſ weenſ gar otru, berſchãſ gar dibenu; tahdejadi aſãſ ſchãutneſ teef pa daſai notrihtãſ, pa daſai nolauſtaſ, un ſtuhrainãſ atmenſ top apãſch. Ja atmenim tahlu jazelo, tad wiinjch no paſtahwigãſ trihſchãnãſ un berſchãnãſ top arweenu maſãkã un maſãkã, lihdj beidjot pawijã m ſãbilſt. No atmena nobeſtajã m daſinã m un atlaſtajã m ſchãutneſ robãſ tee ſmaltee atmena graudi, kuraſ jãuz par granti. Schee atmena ſmalumi teef noneſti uſ juhrũ, kur tee, ſtraumei rahmalai topot, nogulſtaſ dibenã. Tahdejadi no uhdenſ un temperaturãſ kopdarbibaſ pa gadu tuhſtoſ ſcheem kalni top maſãkã, ſemãkã, bet juhrãſ ſchis kalnu drumſlaſ ſatrahjaſ arweenu wairãf; pamãjam top ſeklaſãſ ari wiſãſ juhrãſ, eeſejaſ un grãwaſ.

Lihdſ ar kalnu nodrupumeem upẽſ neſ uſ juhrũ auguſ, nedſihwõſ kuſtonuſ — ar wahrdu ſãtot wiſu, kaſ tiſ gabãſ zelã. Wiſſ taſ, to upẽſ noneſ uſ juhrũ, nogulſtaſ winãſ dibenã un tã, pa ilgeem gadeem, uſ juhrãſ pirmaſneja dibena ſatrahjaſ jauna ſemẽſ kaſrta, jãunſ ſlahniſ. Tee atmeni, tãſ atmenu drumſlaſ, kaſ agrati noneſtaſ, gul juhrã diſlakũ par wehlaſ aineſtãjeem, jo tee nogulãſ uſ pirmajeem. Tã tad uſ agrat aneſtãjeem atmeneem gul tã ſlogſ netiſ ween wiſſ juhrãſ uhdenſ, bet ari wehlaſ atneſtee atmeni; tahdejadi pirmejee ſlahni teef daudſ wairãf ſpeeſti netã wehlaſ atweltee. Zit ſchis ſwãrſ leelã, to pat gruhſti eedomateeſ! Ja juhrã buhſtu titãi diwi werſteſ dſila (bet wiãa weetã m pat 7 werſteſ dſila), tad ſchi uhdenſ ſwãra ſpeedeẽnſ ween buhſtu leelãſ par weenu zeturdãtwerſteſ augſtu dſelſſ kalna ſmagumu!

Tã ka pirnſ atneſtee atmeni, pirmee ſlahni guleja ſem jaunãkõ ſlahnu un uhdenſ milſigã ſwãra, tad wiini ſãſpedeãſ un palta loti zeeti. Weſ tam jaunee ſlahni atſchitihra pirmoſ no uhdenſ, zaur to tee tapa ſãuſi. Turpreetim no apaſchãſ ſchõſ wezoſ ſlahnuſ ſidbija ſemẽſ eekſchẽjãſ karſtumſ, zaur to tee tapa wehl zeetãti, lihdſigi dedſinateem poдем un keegeleem. Tã ſchee atmenu kalnu atplihſumi, pirnãſ ſemẽſ garõjaſ jeb granita drupatãſ — 1) no wirſeja leelã ſmaguma ſãzeeteja, un 2) no eekſchẽjãſ karſtuma pilniſgi pahrwehrtãſ. Kant gan ſchãhdã zelã raduſchẽſ ſlahni ſãſtahwũ no ta paſchã mate-riãla kã granita ſlahni, wiini pehſ jawã m ihpãſchibã m tomehr ſtipri atſchẽkãraſ no teem. Star-piba ta, ka winõſ ſchis materialſ zitãdi ſãſahrtõſ. Schõſ ſlahnuſ jãuz par gneija ſlahneem. Uſ gneija ſlahneem wehlaſ nogulãſ ziti, kã maſlu, ſmilſchu, kaltatmenu ſlahni u. z.

VI. Kaſ rodas no ſadrupuſcheem atmeneem.

Atmeni, (kã jau dſirdeja m), ſadruhſ no ſiltuma, aukſtuma un uhdenſ kopdarbibaſ. Upluhſjojeet ſchõjejaſ atmenu kãudſiti, kura ilgakũ laiku ſtahwẽjuſi ſem klajaſ debejſ!

Daschi no schein afmeneem loti zeeti, daschi jau e plai saju schi, bet ziti jau tif drupani, fa pat ar roku tos war saberst. Panemeet rokâ weenu no schein drupanaajem afmeneem un apifateet wina tuwaki! Granitis ihstienibâ fastahw no trim weelam: sch pata, t warza un slud as, bet ja eestatamees tajâ granita gabalinâ, kas jums rokâ, tad weenas no schim trim weelam — schpata — wairs neatrodam. Wina weelâ, siarp kwarzu un sludu, rebjams sawads pulweris. Schis pulweris, sifhti apluhfots, israhdas par saujeem, jadrupuscheem ma h leem.

Sch pats, lai gan loti gauſi iſtuhſt, jeb, kâ ari ſaka, „iſtuhſt“, tad tomehr ar laiku wiſchj ſadalaſ ſawâs ſaſtahwdatâs. Za uſlej zukuram uhdeni wirſu, tad zukuris iſtuhſt drihſ, bet ſchpatam, lai taſ iſtuhſtu, wajaga loti daubſ laita, wairal gadu; drihſ wina weena ſaſtahwdata iſtuhſt. Kad uhdens iſtaujê ſcho ſchpata ſaſtahwdatu un aiſnes to projam, tad atleek tiſai otra data, kaſ uhdeni naw iſkauejama, un ta ir ma hli. Kad ſchpats teef iſſkalotis iſ granita atmena gabala, tad kwarza un ſludâs graudini wairs newar kopâ tureetes, un tee ſabirſt. Schee ſmaltee kwarza un ſludâs graudini ir tee paſchi, to mehs ſazumam par ſmilſtim. Apluhfodami ſmilſchu kaſpas juhemalâ, kâ ari ſmilſchainoſ tuſhneſchus, wareſim daubſ maſ ſpreet, zif tur uhbenim wajabjejis daubſ laita un ſpehta, lamehr wiſchj granitu ſagrauſis un atbalijis ſchpatu. Tâ tad maſlu un ſmilſchu ſlahni atkal naw zits nefas kâ pirmâs jemes garojas — granita pahrweidojums.

Smilſtim pahrweidojotees, tâs graudineem ſaliſhpot, rodas atkal jauni ſlahni, kuruſ ſauz par ſmilts afmeneem.

Katrs buhſ rebjejis, kâ muhrê kraſhnis, keegelu un atmenu mahjas. Muhrneeki leet keegeli pee keegela un ſiarpas ſiarp wineem peepilda ar ſewiſchku zementu, kuru iſgatawo no kalkeem. Kalki ſakalſtot tâ ſajaiſta keegelus kopâ, kâ, noahrbot wezas ſenas, tâs beeſchi ween luhſt newis ſamuhretâs weetâs, bet keegelim pa widu. Daba riſhojas ar ſmilts graudineem tâpat kâ muhrneeks ar keegeleem: wina ſalihmê toſ kopâ ar kalkeem. Leetus uhdens, juſhdamees pa ſemi, zelâ ſaſtop kalkus, toſ iſtaujê un nes jew lihſi. Schis kalkainais uhdens, tezebamſ taſlak, nonahſ ſmilts ſlahnoſ. Kalka datinas tuſhlin atdalaſ no uhdens, peeliſhp pee ſmilts graudineem un ſajaiſta toſ ſawâ ſiarpâ. Un nu ſmilts-afmenſ gatawoſ.

Kalkaino atmenu ſugas, kâ: pleeni, gipſſ, marmors un krihts, zehluſchâs juhrâ no daſchadu maſu juhrâs dſihwneezi nu tſchamalam jeb wahziweem. Kalkus iſtaujê uhdens un nones ſcho kalku ſauejumu uſ juher. Zuhêr uhdeni dſer maſi dſihwneezi ni, no kureem juhrâs dibens tſchum ween; ar ſchim kalku daſam maſee dſihwneezi ni waj nu pahrſlahj ſawu meeuſu kâ ar brunâm (taſdas kalka brunas ir weſhſcha tſchamala), waj nu atkal taiſja no wineem ſewiſchkuſ wahzinuſ, lihſdſigi muſju gleemeſcheem. Wehſlak, kad ſchee dſihwneezi ni nomirſt, wina kalku apgehrbi un wahzini paleek juhrâs dibenâ; uhdens leelais ſwars toſ ſpeeſch no wirjuſ, zaur to wini ſalihp kopâ, un tâ iſnahſ kalkatmenis. No ſchahdeem kalkatmeneem zehluſchees wejeli jemes ſlahni un milſigi kalni un kalnu rindas.

Ka kalkatmenu ſlahni ſchahdâ zelâ zehluſchees, par to war weegli katrs pats pahrleezinatees. Apluhfojeet ar ſihſtkati jeb paleelinamu ſtilku kalkatmenu kraujas grawâs, trotuaru plahtes, krihta gabalinu — un juhſ wiſur rebjejit ſcho dſihwneeku kalkainâs atleekâs. Trotuaru plahtes un atmena treppu patahpeenoſ beeſchi war ſaſtapt pat wejelus ſiwju aſaku weidus.

Newar atſtaht nepeeminetu wehl weenu jemes ſahrſtu, kura mums zilwekeem gandrihſ no wiſleelakâ ſwara — a x a m o ſ e m e ſ k a h r t u. Schi jemes ſahrſta zehluſchees wiſwehlatu, ta ir jaunaka par wiſjam zitâm un ſaſtahw pa leelakai daſai no ſatruhdejuſchu augu un dſihwneeku atleekâm. Za a x a m o

Dſihwneeku atleekâs kalkatmeni.

jeme jaſtahw waj we enigi no augu un dſihwneeku truhdu dalâm, tad to ſauz par meluſemi (humus); ja tai klaht labi daudſ mahlu, tad — par mahſemi, ja ſmilts — tad par ſmilts ſemi u. t. t.

Œhumâ apluhkodami jemes wirſkahtas attihſtibu, uhdens darbibu, kalnu un eeleju zelſchanos, redſejâm, ka wirs jemes noitukſchas un ari wehl tagad noteek daudſ un daſchadas pahrmainas, titai tâs zilweſi ſawâ ihſa jâ muhſchâ newar nowe hrot. Ka ſeme muhſchigi tahda nepaliks, ſahda wina tagad, to war droſchi teift, bet ſahdas ſchis pahrmainas buhs, to rahdis nahſotne. Ir labi, ja par jemes pagahtni jau tif daudſ ſinam. Ta mums mahza iſpraſt ari tagad nes parahdibas.

112. Strautinam.

Sat, ſtrautin, kurb eedamſ,
 Pahrolaju ſfreedamſ?
 Zaur plawâm tu lozees,
 Zaur klintim mozees,
 Kurp ſteidſees arweenu,
 Tik nakti, kâ beenu?
 Apſtahjees,
 Aduſjees,
 Saki man to!
 — „Kurp ſkreju,
 Kurp eju,
 Lai tewim to teizu? —
 Es pukites ſweizu,
 Pa olinâm glauſchos,
 Zaur afmeneem iſpauſchos

Un ſfreedamſ
 Un deedamſ,
 Es zenſchos
 Un dſenos
 Uſ leju, uſ leju,
 Tur lehnaki eju,
 Un laiwâs ſchuhpodamſ,
 Kugus lihgodamſ,
 Aiſteku juhrâ,
 Muhſchigâ juhrâ!“
 Tâ zenſchas,
 Tâ dſenas
 Uſ preeſſchu, uſ preeſſchu,
 Rau, nerimſtoſchſ garſ!

Wenſtu Edwards.

113. Uhdens pilites peedſihwojumi.

Saulite ſpihdeja tif ſpoſchi, un majâs uhdens pilites newareja ne beigt lihgmotees un rotatees leelajâ paſaules juhrâ — okeanâ.

So nerahtina bija weena no pilitem. Te wina wiſinajâs, ſehbedama juhras deſſina mugurâ, te laidâs pa gaiju, peekehrujees pee lidojoſchas ſtws ſpurâm. Bet pilitei ar to nepeetika. Winai gribejâs zelot tahlu — tahlu, pazeltees lihds mahſoneem un no tureenes ap-
 luhſot wiſu paſauli.

Un wina luhdſjâs ſauliti, lai ta winu pazel augſchup. Spodrajai ſaulitei patika pilites droſchſirdiba. Wina noſuhſtija ſawus ſtarus, un tee pazehla piliti augſtu, augſtu gaijâ. Pilite pazehlâs augſchup kopâ ar daudſ beedrenem.

Wijas winas bija pahrewhrtuſchâs neredſamôs garainôs, un juhrâ nema nepamanija, ka daudſ no winas meitâm ailaidâs prom.

Pilites dewâs augſchup, zik ahtri ween jaudaja. Te winas jatwehra wehjjch un auſoja ar winâm pa gaiju. Tuhſtkoſchâm werſtu winas noſtrehja ihſâ laikâ. Winas ſtrehja daudſ ahtraſ pat par putneem, weenmehr tahlaſ un tahlaſ! Kaſ lai iſſaka muhſu pilites brihnumus, kad wina eeraudſija apakſchâ newis wairſ juhrâ un uhdeni, bet meſchus, plawas, laukus, zeematus un pilſehtas. Wina newareja ne nopreezatees par wiſu redſeto. Wina nepamanija, ka ſaulite pa tam bija noreetejuſi un eeſtahjuſees naktis. Rabaga

pilitei jahka salt. Kur lai wina atrod pajumti, naktsmahju? Un winai eekrita prahtā nolaitēes jemē puķēs, kuras tihri tā jmaidit jmaidija un weesmihlīgi aizinaja pee jewis.

Wina nolaidās lehni jemē un pahrwehrtās atkal pileenā. Ziplauzis roses seeds winau ušnehma, un wina pahreruleja uš roses seedlapinas. Agri no rihta wina peezehlās no ņawas smarščīgās gultinas, apsehbdās uš lapinas malas un ar patiku apluhkoja ņawu nakspatwerņmi, kuru apspihdeja ņahrtā rihta blahjma. Tikko ņaulite atstahja ņawu selta laiwianu un pazehlās pee debesim, muhju pilite nepeemirja winau apšweizinat: „Wabriht, mihlo ņaulit, nem mani atkal lihds augšchā, lai waru apluhkot ņaito semi!“ Un tikko wina bija istekufsi ņawu wehlejumos, te stars winau pahrwehrtā atkal garainds, un wina no jauna laidās pahr ņajumeem un ņalneem, pilsehām un zeemeem.

Tapa weenmehr karstās. Muhju nerahntite bija pawisam peekuņufi. Winai gribejās ņauhču druzgin atpuhstees, bet nekur wina newareja peestah. Un pilite luhbdās ņauli: „Laid mani, mihlā ņaulite, jemē, waj atpatat pee mahminās — juhras!“ Tikko pilite bija pabeiguņi, wina dsirdeja tuhstoschām balstinu, kuras luhbja to paņču. Tās bija winās mahņinas, kuras ari lidoja gaišā. Saulite eeschehlojās par behrnineem, un maņinās wiņas tika ņapulzetās kopā, radās mahkonis. Miglā pilites speedās weena pee otras, nesinā par ņawu turpmafo listeni, bet te winās jau eeraudņijās pahrwehrtās pileendš un rofu rotās dewās lejup.

Pliņscheja, plakņcheja un plunņscheja, tad mašā pilite nonahja jemē. Laudis teiza: „Lihst leetus.“

Muhju pilite nokrita uš leela atmena, bet wina ne druņtu neņahitās. Lihgņmi un preezigi wina nolehja no atmena un steidjās pee mahņinām. Winau bija tik dauņš, ka no winām iņehhlās weņela urdņina. Muhju pilite dewās tahlak, weenmehr tahlak. Pee ņrautina pee-nahja ņeweete, peeņnehla pilnu ņpaini uhdens, ari muhju pilite bija eetufsi ņpaini. Seeweete aplaitiņja ar uhdeni ņahlē iņlahtu balinamu audeklu. Saule ņaņildija audeklu, un pilite atkal pahrwehrtās garainds un atkal dewās gaišā, kur wehņini un ņaulstari ar to rotajās.

Igi wina tā iņzelojās. Bet ņaule bija nolehmuņi dot winai atpuhtu.

Wehņiņ neņa muhju piliti weenmehr tahlak pret rihteem. Pehdigi wina atradās wirs leela balta ņajuma. Pilite bija nonahkuņi muhju tehwiajā, kreewijā, kur patlaban bija ņeema, un wiņs aplahts ar ņneegu.

Pilitei bija auņsti, tik auņsti, ka wina ņastinga, ņajala. Un atkal wina bija gluņchi pahrwehrtuņees: wina bija tapuņi par baltu, ņpihdoschu, koti ņaitu ņwaigņniti. Wilsoneem tahdu ņwaigņniņchu lidoja pa gaiņu, mudņchu mudņcheem, juņu juņām. Un laudis teiza: „Sneegs ņneeg.“ Muhju mašā ņelotaja tā ņneega pahrņlina nokrita uš lauka. Kā puņkas pahrņlinas aplahja tagad semi, ņargadamas no ņala stahdu dihgliņchus un ņaknites. Pilite tagad ne redņeja, ne dsirdeja, ne kaut ko manija. Wina nejuta ņprehgoni ņalu, nedņirdeja wehņputenu gaudoschānu. Wina guleja ilgu, zeetu meegu.

Kahdu puņgadū muhju pilite bija duņejuņi ņawā ņastingumā. Bet ņaulite pa tam ņahka kahpt augstaki pee debesim un wairak ņildit; deenas tapa garakas. Sahka puht pa-waņara wehņiņch.

„Zelatees nu, ilggules, jums jadodas zetā“ — tā ņaulite modinaja ņastinguņchās pahrņlinās. Pahrņlinās atmodās un atkal pahrwehrtās pilites. Pilites ņapulzejās kopā un, preezigi tehņedamas un iņchalodamas, steidjās lejup pa gravām un eelejām. Un no uspluhduņchās upites winām ņkaneja pretim wehl jo ņkanati, wehl jo preezigaki: „Eņect ņweizinas, mahņinas! Zelosim kopā!“ Winas pee-weenojās upitei, un no katras urbdinas un walzina winām peeradās jaunas beedrenes, tā ka upite kluwa weenmehr leelaka.

Te majās pilītes eeraudšija leelu, platu upi. Mušju pašina preekā palehžās un, weikli pasteigufees garam žavām beedrenēm, pirmā eetezeja diščenajā upeš mahmušā. Tri upe bija preezīga, redšedama tik daudš jaunū, švaigu un mundru špehku šew peerweenojamees un tā parawirojam winas leelumu un diščenumu.

Mušju zelotāja traužās gar plavām un mešcheem, pilšeštām un lauķeem. Pehdigi seme nošuda. Upeš majajeem wilnišcheem dewās pretim milšigi leeli un ruhgti-šahli wilni. Mušju pilite bija pašrnahtuši atkal mahžās, un juhra šagaibija žavus behrninus, jautri šchalodama. Nu majajām zelīnezēm bija jastahsta šawi peedšihwojumi, un winas nelitās ilgi luhgtees.

Ja jums gadas stahwet uš juhras krašta un dširdet juhras wilnu šawado dunonu un nošlehpumaino šchalošchanu, tad šineet, ka uhdens pilītes stahsta weena otrai žavus peedšihwojumus.

Š. Metišs.

114. Juhras dšeesmas.

I.

Dušet pehž-gadu tuhktošcheem
Wilnis grib fluši, fluši;
Čhnainā pušnaktš kad meeru šauz,
Teš winšch uš semes puši.

Baltā šmilts buhs špilwentinšch,
Kur winšch galwu loka;
Meegā to glahstis, zere winšch,
Semes mahtes rota.

Waj tad pušnaktij šuminot,
Juhrāi dušet kahtš dewis?
Meera newar šchuhpulis dot,
Štam naw meera eekšch šewis!

II.

Ne duša baltā kraštmalā
Uš malu wilni wilina:
Kur wilnim duša raštos?
Winšch dala no winas dšihwibas,
Kas mušchigi pluhst un nerimstas
Un nerimstas šawōš kraštōš.

Nā pati mušchiba

Juhra ir plata;
Kas winas dšelmēm
Pamatus škata?

Wehl wina leela naw gan!

Tehwi un šentehwu dšimumi
Kara gaitā to redšejšchi,
Neapmeerinata winas dšeejma škan.
Un wilni šihši un wilni warena
Uš kraštu steidšas,
Karo un beidšas,
Pirms tee ušwaru štatiššchi.

Nā šaldats tara kautinā,
No mušchibas wilnis dara tā,
Kad galwu šmilts leek tas:
Winšch gaida, lihšj pašr wimu nahts
Žits wilnis leelats, zeenigats, —
Lai šoli tahlat teek tas.

Š. Behršinšch.

115. Leetus, Migla — Sneegs, Krusa.

Diwi pašri — Leetus ar šawu šewu Miglu un Sneegs ar šawu šewu Krusu — išgahja darba meklet. Šee krustžela abi pašri išchtihrās: Leetus ar Miglu gahja pa labi roki; Sneegs ar Krusu pa kreisi.

Pehž triju deenu gahjuma Leetus ar Miglu nonahza Pašaulē. Pašaulēs ihpašchneeze bija bagata šaimneeze: winai bija nepahrredšami lauki, nepašinamas plawas, milšigi mešchi,

leeli dahrsi. Pee tahdas jaimneezes darba bej sinas: tur bija ko laistit, tur bija ko ravet, tur bija ko plaut, tur ari ko schahwet.

Tā nu Leetus ar Miglu nonahza pee ichis bagatās jaimneezes un ujmahzās, lai dodot darba.

„Rahdu darbu tad proteet?“ Pasaule usprajja.

„Es protu daudj,“ Leetus atbildeja: „bet wislabaki man wedas dahrjus laistit, pukēs audsinat: tur šawas rokas peelischi, tur laistischi, tur augš smali, tur seedēs

lihgodamees. Tadehl: es laistischi, un mana jeewa, Migla, nejis uhdeni laht. Rihdēs, wakrōs lai wina nokahpj juhriņā pajneegt man uhdens krajumus; es jneegjchu winai roku pretim, jakrahjchu uhdenus un nahkju deenas karstumā tarus augtus welsinat.“

To dsirdot, Pasaule peenehma abus un pawehleja, lai tuhlin stahjotees pee darba.

Migla nogahja us juhru, nostahjās us juhras kahpām un luhdja mihliga balši: „Juhrin mihlā, Juhrin labā! Dodi man kahdu seetiau no jaweem uhdens krajumem!“

„Miglin mihlā, Miglin labā! Dotu, dotu, labpraht dotu, bet kad atdoši?“

— „Juhrin mihlā, Juhrin labā! Mans wihrinich, Leetutinsch, atdos katru lahšiti. Winich laistis Pasaulei pukites, welsinās Pasaulei druwinas: kas laistot lihds schejeenei atsprahgs, to tuhlin dabuši atpaka, bet kas no pukischi seedineem nopiles, no druwinu steebri neem semē eesuhksees, to pelkites, awotini aijshutis pa walzineem, pa upitēm Juhriņas dselmik.“

— „Miglin mihlā, Miglin labā! Kā lai tew dodu: uhdeni smelot, isjmelsi ir Juhriņas dahrgumus, kas gul Juhriņas dibenā. To man naw brihw atdot; man wini jasarģā kā azu raugš. To, ko gan Juhras mahte teittu, ja tikai weenu dsintara gabalinu tew atwehletu isjmelt?“

— „Juhrin mihlā, Juhrin labā! Lai Juhras mahte nebuhtu ko pahrmest, tad šajschu katru uhdens lahšiti, katru piliti zaur smalto seetiau. Wijas Juhras mantas atbehrschi atpaka, wijas uhdens lahšites pazelschi, kā zaurredsamus garinus, augschup. Lahšites buhs tik smalki putellischi, ka wareši, tikpat kā zaur schidrautu, eepaudsit un pahrlleezinatees, waj tik kahdi dahrgumi nepazeltos lihds.“

— „Miglin mihlā, Miglin labā! Tahdai norumai naw ko peebilst: šija wejela.“

Un nu Migla nehmās strahdat: greeša seetu weikli, ajschi, šlauzija šweedrus, rihfojās knajchi: uhdens lahšites pazehlās kā judrabu pehrlites augschup, Juhras dahrgumi atbira Juhras dselmē atpaka.

Miglas wihrinich, naigais Leetutinsch, išteepa roku, šawahza lahšites un pildbija traufu. Kad traufs bija pilbits, tad pamahja seewai, tchallajai Miglai, lai stahtos šijat. Un bija ari laiks darbu beigt, jo re kur Juhriņas sehtinā patlaban eebrauja Saulite zeemotees. Zeemineem rahdotees, darbi wirur rimst.

Migla patahra šlapjo seetu Waxawihkines pagalmā schahwet un paluhdja Saulitei pahrwisinataes ar winas dimanta kumeleem mahjā. Migla likās atdufetees.

Tomehr wihrinam, Leetutinam, wehl darba pilnās rotas; tam dušschana ne prahta. Un kā lai dus: druwinā brehz, pukites jauz. Druwinā nolihkusi waida: „Wai, kā šlappst!“ Pukites nogurušchas kunsfi: „Ak, kā gurši!“ Un Leetum, goda wihrani, naw atmena firds. Winich jagrahj uhdens traufu, eesmel weenu jaju, — padširdina druwinu, eesmel otru

šauju, — padširdina pukites. Kas frita uš druwu, tas atweldšinaja; kas frita uš pukitēm, tas atšpirdšinaja; kas pahrištrehja pahri, tas eepileja Žuhriņas dšelmītē; kas nokrita semē, to amovinsch atbawa walzinam; walzinsch išteepa rofu un pašnešja upitei; upite išteepa rofu un atbawa Žuhriņai. Darbinu padarijis, Leetus aišgahja dūjet.

Peħž pušdeenas Pašaule išnahža pukēs luħfotees, druwinu apštatit.

„Kas tas?“ wina preeka pilna ešauzās. „Waj tās manas pukites? Žif šchirg-tas, žif daitas, žif mundras! Wainadšini laistas, wainadšini wišulo. Un tu, druwina, žif kupla, žif breebošča, kaħbi šalgani ūahrti tew mugurā! Galwinas tušlas, steebrini rešni, wahrpinas pilbitas ūmageem graubeem. Mi Migla, goda šeewa; ai Leetutin, praħta wihr', jumš abeem selta amats!“

Un Pašaule preeka pilna aištezeja knaščām kaħjām pee Miglas, pee Leetutina. Wina pamodinaja weenu, pažeħla otru; ušteiza šeewu, šlaweja wihru, luħgdama abus škatā bałši: „Paleefat, paleefat, neejat projam; šlazinat pukites, weldšinat laukus! Žo to šinu drošči: pahr kuru šleegšni juhs kaħpiit, tur iweħtiħa rahdšees, tur apžirkai pilbišees.“

Un Leetus ar Miglu nepretožās; abi weenā mutē apsolijās: „Palitšim, palitšim, neeešim projam, kałpošim iščakli, strahdašim naigi: laiitšim druwās, apkošim pukēs.“

Tā tas nu palika. Te peħž nedelas laika — tur gadijušchees, kur ne — Sneegš ar Kruju kļah. Ešot išgahjušchees šchur un tur, nekur darba atrašt, lai dodot darba.

„Kaħdu darbu tad proteet?“ Pašaule ušprašja.

At tu manu deeninu! tā nu Sneegš šaħta leelitees. Wiņsch ešot warens plahwejs: dewinas reeščas pa deenu it nefas; wina šeewa, Kruša, atkal warena rawetaja: dewini dahrši pa deenu, tas itin nefas. Nu, tad tā, lai tad plauj, lai rawē. Tiš to Pašaule rawetajai peeteiza: tā kā Leetus katru pukiti aplaištijis, katru šeedinu audšinajis, tā lai Kruša atkal tawu pukiti, katru šeedinu ļaudžē: tiš neļahles lai rawejot. Un uš Sneegu pagreesušees, tā peemetinaja: „Klaušees, leelo plahwej, tā tiš nu strahdā, ka negatawo labibu nenoplauji! Meešči gatawi, bet aušas puššalas — tām janogatawojas.“

Ko riħta Kruša dewās pee darba: peepuħta waigus, šaneħma ipeħtus, rahwa, ko ipeħja, pleħja, ko nagi neja. Weħl nebija ne pušdeenas; wiši dahrši jau melni noraweti: šahles guleja blaħku blaħteem; pukites wiħtuščas iščupu iščupām. Žita bija krusceem pu-šču rauta, dašča gareniski pahrpleħsta; žitai bija matini išpluħkati, žitai pat galwina pahrschēħta. Ne taħda iščēħkruši šahles, ne pašinuši pukites. Warena rawetaja! rauj, kas tiš preeščā, no weenas weetas, ka ne ūmatas nepaleef. Ai Kruša, Kruša! kaut jel ne muħščam tu nenahfuji dahršinā!

Wei tas weħl nefas; aišeešim tiš pee Krušas wihra, leelā reešču gaħjeja, Sneega, un apluħtošim, ko tas laba iđarijis. Ko tur teikt: noplahwis gan gatawas, gan negatawas druwās — balts ween tur palizis. Sneegš, taħds plahwejs, jau neprašis, waj gataws; wiņsch tiš domā: „Ja ešinu atnahzis plaut, tad lai ari kriħt, kas ween tiš preeščā — gaidit jau negaidišču.“

Un tā ari bija: tur guleja steebrini šalgani, tur wahrpinas pušauguščas. Ai Snee-đšu, žif tu baħrgš eši! Waj newareji pagaidit, kamehr pat beidšamā wahrpina eetefas?

Peħž pušdeenas Pašaule išnahža dahršu luħfotees, druwinu apštatit. At tawas breejmas, ko wina te redšeja! Širds pušču plihja no šehčlabām.

„Uš peħdām, azumirkli nošt no manis! Manā šeħtā kaħju nešperat!“ Tā Pašaule Sneegu ar Kruju atraidija.

Sneegš ar Kruju aišgahja gan, bet žif taħlu? Turpat uš Pašaules eščām tee no-šehdās un pahrdomaja, kā wišlabaki par atraidiščanu atpiħtet.

Un atspiheteja ari.

Wehlaſt, kad Paſaules puķites atkal ſtahweja pilnā koplumā, kad Leetus ar Miglu, Paſaules labatee kalpi, bija wiſām raibakos ſwahrtus, ſpoſchakos wainagus darinajuſchi, tad Kruſa nahza Paſaules ſaimneezei atspihetet: wina paſlepus uſbruka un ſaploſtija wiſām dahrgos apgehribus. Un wehlaſt, kad Paſaules druwas, winas meſchi, winas plawas ſtahweja pilnā bagatibā, paſchā ſatumā; kad Paſaules ſaimneeze preekā iſjauzās: „At, zif jauki juhs, mani kozini; at, zif ſalģanas juhs, manas lanķas!“ — tad ſneeģs newitot uſbruka wiſām koſchumam un noplaħwa, ka balts ween palika.

Unſ Berchis-Puſchattais.

116. Agrā ſalna.

Pee darba ſemes ruħti
Sanz apblaħsmotais riħti;
Bet kaħdu preeku winam
Tas wedis ſewim liħdī?

Lez ſaule margodama,
Uſ druwadā ſalna mirdſ, —
Un ſemes ruħka azis
Pluħti aſaras no ſirds.

A. Sauleets.

117. Pehrkons.

Smagi, tumſchi padebeſchi
Saules ſeltam preekſchā klaħjas;
Leetus piles mirgā reſchi,
Putnu dīħru troſknis ſtaħjas.

Kluſums... Pehſchni milſu roka
Padebeſchus puſchu daļa,
Uguns joſtu wina loka,
Azis neģaredſ tai gala.

Pehrkons dahrd, tam atbalſs rodas,
Tuhſtoſchkaſtriam wina grauſas.
Behrniņch maħtei kleħpi dodas,
Sabijees pee kruħts tai kļauſas.

Manu ſirdi juħmas pilda,
Kedſot, ka pa debeſs eħtu
Ēet, kaſ muħſcham tiħt un zilba,
Dailums, ſaweenots ar ipeħku.

Rudolfs Blaumanis.

118. Sibens un pehrkons.

Raħmi, raħmi patapdamis,
Raħt paħr juħu pehrkonis,
Remaitaja eevas ſeedu,
Re araja gaħjumini.

Tautas dģeſma.

Pehrkona negaiſi pee mums naw retee. Wiſwairat wini gadas waģarā, karſtā laiķā. Pee debeſim parahdas tumſchi fili pehrkona maħkoni. Wini aħtri aug un paħrnem puſdebeģi. Ēeſtaħjas kluſums, it kā daba ſagatawotos uģ ziħnu. Tad ſaģelas weħģiģ, kureģch putina ſmiltis un ſchuhpo fokus; ſaħt liħt leetus, debeſis ſibeno un ſibenim ſeko pehrkona graħweeni, no kureem triģ, pat loģu ruħtis. Keiģem ſibeno tiģ ſtipri, ka debeſis laiķtas weenās uģunīs, un pehrkona ſpeħreeni dahrd tiģ ſpeħģigi, ka troſknis auģim nepaneģams. No-tee ari nelaiģes gaģijumi: no ſibena zeģas uģunsgreħģs, waģ ari ſibens nonaħwē, „no-pez“, zilweģus un lopus. Behrni un maħtaģigi zilweģi toti baģdas no pehrkona. Daubģas

paganu tautas pat pecluhdj pehrkonu kã Deewu. Uri wezo latweeschu augstakais deews, kã teiz, bijis Pehrkons. Bet nelaimes gadijumi zelas weenigi no sibena un ne no pehrkona.

Senat laudis nesinaja, no ka sibens un pehrkons zelas. To pirmais iŝŝaidroja Benjaminsch Franklins. Winsch pagatawoja puhki, lihdsigu teem, kahdus behrni, garã auklã peeŝeetus, laisch gaijã. Lai puhkis neismirtu, Franklins pagatawoja to newis no papira, kã behrni, bet no ŝihda drehbes.

Regaijam tuwojotees, Franklins uslaida puhki pee ŝihda ŝaitinas gaijã. Winsch pats, ŝahwedams pajumtẽ, tureja ŝaitinas galu rokã.

Sibens.

Sazehlãs negaiŝs. Ŝihda pawebeens kluwa ŝlapjŝch, weenigi gals, kusch atradãs sem pajumtes, palika ŝauŝs. Tiklihds to Franklins peeduhrãs ar pirkstu pee ŝlapjã pawebeena, — ij pehbejã iŝleħza dŝirkŝtele, atŝaneja neleels ŝprahdheens, bet pirkŝtã un wiŝã rokã bija manams ŝatrizinajums.

Ŝchis mehginajums bija toti pahdroŝchs: ŝibens, kuru Franklins pa auklu bija no-wadijis ŝemẽ, wareja wiuu noipert.

Kahds žits finatneeks ušlaida padebejšhōs milšigi leelu puhti un auklas weetā nehma drahti, kuras galu peešehja pee kahda staba. Pehrŋona laifā no drahts išeļža wairaf kā aī garas dširfsteles, kuras jeloja stipri dahrdeeni. Nebija ko šchaubitees, ka minetās dširfsteles un sibens weens un tas pats.

Sibens ir elektriska dširfstele, bet pehrŋons — trošnis, kas šcho dširfsteli pawada.

Releelu elektrisku dširfsteli war dabut daščhadā zelā. Ja nem gumijas (gutaperščhas) ķemmes, pabersč tās pee wadmalas, tad no tām, pee naščha gala peeštarotees, išeļz masa dširfsteliet ar tilko dširdamu sprasčhesčhanu. Šchis mehginajums darams jaušā, tumšā istabā. Elektrības špehšs atrodas ari seegellakā, šehrā u. z. Wišpirms nomanija elektrību dšintarā. Greeki jauž dšintaru par „elektronu“, tapehž ari dšintarā nomanitais špehš dabuja nošāatumu „elektriba“.

Wišgaiščhati elektrības dširfsteles redšamas elektrības maščinā, šchim dširfstelēm jau toti daudš lihšdšības ar sibi. (Štat. sihmejumu „Elektrības maščina“). Winas war nonahwet, nošpert, pat mafus dšihwneekus, peem. peli.

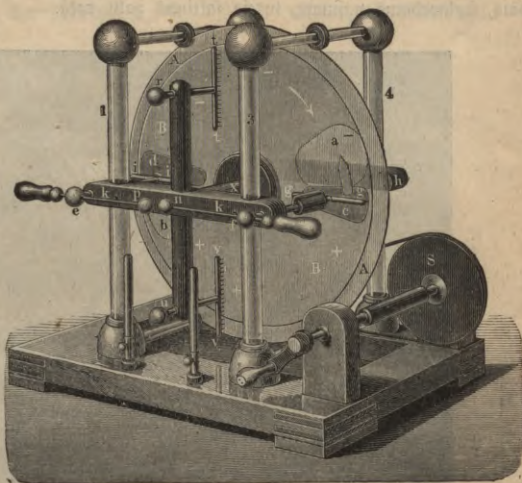
Mahškonōs sibens un pehrŋons rodas reiļē, bet mehš dširdam pehrŋonu wehlat, nekā redšam sibi. Tas noteek tapehž, ka

gaišma atškeen lihšdš muhu azim daudš ahtrati, nekā trošnis. Ja no mums attahlat iščhauj flnti, tad uguns un duhmi redžami epreešch, bet trošnis dširdams tikai wehlat. Tas pats nowehrojams ari, štatotees no tahleenes, kā kalejs kat: ahmurs jau labu laiku kā nokritis uš laktu, kad mehš tikai šadsirdam trošni.

Jo pehrŋona negaišs tuwal, jo pehrŋons dširdams drihjač pehž sibena. Pehž starpbrihšcha garuma starp sibena atšpibdumu un pehrŋona ruhzeenu war išeļkinat, žif negaišs no mums tahlu.**)

Sibens wišwarač ešper augštōs preeščmetōs. Kewajaga tapehž štahwet negaišč apasč koleem. Mahjās jašargas no zaurwehja, laukā naw ahstri jaet un jaštrej.

Tagad pee daudš mahjām eerihfoti sibena nowaditaji. Sibena nowaditaju iģudrotajs — Franklins.

Elektrības maščina.

119. Pirmā eepasčhšanās ar gaišu.

I. Gaiša zihna ar ušdeni.***)

Ar daščhām gaiša ihpasčhibām eepasinos jau agrā behrribā. Ar brahti papuwē zuščas ganot, mums eegribas dšert. Ģjam weens mahjās pehž tihra ušdens. Kā ičhodeen

*) Štilla ripai B greesčhotees, no beršeščhanās rodas pee g un d diwas daščhadās elektrības, kuras pahreet bumbinās p un n un tad pahreļz no weenas uš otru kā elektriska dširfstele.

***) Trošnis noštrej nevilnu tresčhadwerstī sekunde.

*** Pirms ičho gabalu laiššanas nepeereeščhjami išdarit šche minetos mehginajumus.

wehl to atminos. Eju ar pudeli pee uhdens spaina waj baktas, pabahjchu pudeli sem uhdens, lai tà drihsaf peepilditu pudeli ar uhdeni. Bet pudelë atrodas gaijs, tà tehws mums to bija stahstijis. Un nu sçee abi — gaijs un uhdens — nemas ipehtotees. Uhdens gan israhdas stipraks par gaiju, winsch ishsen pehdejo no pubeles laukã, un pats eenem agrako gaija weetu pudelë. Bet gaijs nepabodas us reis: titai neleceem malkeem uhdens eekuhst pa sçauro faklu pudelë un titai tad, kad gaijs tahdã pat apmehrà pudeli atstahjis. Bet galigi pahrspehis gaijs nerahdas. Winam wehl duhsçja paleelitees, un tapehz winsch bramanigi ussanz sawu kara jauzeenu: „klung, klung!“ Ari isleet uhdeni no pubeles tà wis newar, tà no tipja waj kruhjes. Atkal sçaurajã pubeles faklã gaija un uhdens ipehtoschanãs, atkal uhdens uswara, un gaijs bramanigais: „klung, klung!“ Tihri tà leekas, ka gaijs gribetu teift: „pagaidi, draudsin, gan tew to atdarisçu nahfamo reifi.“

Un teesçam, dabujãm redjet, ka ari gaijs war buht stipraks par uhdeni, tehju un zueem sçhidrumeeem. Kad, tehju dserot, bijam isdsehrujchi glahses leelo pusi, tad parasti pahrejo tehju salehjãm apafçhtasë un us winas uslikãm ar dibenu us augsçu apgahstu tehjas glahsi. Tagad gaijs ne par ko nelaida tehju glahsë. Ar uhdeni tehjas weetã gluschi tas pats.

Tà tad gaijs nebija wis welti leelijees. Sçoreis winsch uhdeni pahrspehja tà neeku.

Bet tà tas bija titai, kad uhdens nebija daudj. Spaint waj blodã, fur uhdens bija wairaf, tur winsch apweeda glahsi apfahrt, un weenã rahweenã eenehma gaija weetu, ka gaijs nepaguwa ne paleelitees. Titai burbuli bija redjami uhdeni tai weetã, fur gaijs spruka no uhdens laukã. Tà tad uhdens tomehr bija stipraks par gaiju. Titai apafçhtasë wina bija par mas, un tapehz winsch nespehja pazelt par sewi smagako tehjas glahsi. So imagats apgahstais traufs, jo grehtati tas apgahjçams.

II. Uhdens lihdeji juhras dibenã.

Neisem eekitãm tuttçhã tehjas glahsë dsihwas muşças un tad apgahjãm glahsi ar dibenu us augsçu uhdeni waj tehjã. Gaijs, tà parasts, nelaida sçhidrumu glahsë. Muşças tapehz it bejruhpiçi lidoja pa tuttçho glahsi, meklebamas sew iseju. Ahrã winas newareja tift, bet nosliht ari ne, jo glahsë bija toti mas uhdens. Bet titlihdj glahje dabuja pagahstees sçhaus, tad gaijs dewãs no glahses ahrã un uhdens glahsë eekschã. Muşçãm ul nahwe klast.

Tehws mums stahstija, ka tàpat tà muşças war dsihwot uhdeni eelaistà glahsë, tàpat ari uhdens lihdeji — duhkuri — war nolaištees ar tà fankto duhkuru swanu juhras dibenã. (Sf. sijnemumã.)

Duhkuri eesehçças swanã, un tad swanu nolaişch juhras dibenã. Gaijs no swana neiseet. Kurp lai winsch ari eetu, kad us apafççu nelaişch uhdens, bet sãhnõs un augsçhã swana seenas? Titai swanam jabuht labi imagam, ka uhdens to newar apgahst. Gaijs titai druşku jaspeehças, bet uhdens swanã eekschã neteef.

Ari elpoichanai sçhi gaija peeteef, ja ween duhkuri nepaleef uhdeni pahraf ilgi.

Za gaijs no elpoichanas samaitajees, tad duhkureem janoslahpiti.

Duhkuri meklē juhras dibenā dahrgās pehrlenes, waj dara zitus darbus. Tā peem. ja fugis aiseet juhrā bojā un prezes nogrimst dibenā, tad duhkuri winas ušmeklē un iſjel no juhras ahrā.

III. Degošchee juhrneeti.

Meretī celitām apgahstā glašjē papira waj pakulu lobites un tad preezajāmees, kà breesmigā, jahā juhra — patefiba gan jahā tehja — newar muhju drošširdigajiem juhrneekem „neko padarīt“. Neš, kas majajam Anšinam reis bija eenahzis prahā. Winšch pee-laida muhju pakulu juhrneekem apafsch glašses uguni. Mehš ſtatijāmees un brihnijāmees. Tas bija pawišam negaidīts. Tehja nu ſuhzās apgahstajā glašjē, un, tā kà winas apafsch-tajē nebija dauds, tad wiša tehja ſajuhzās glašjē, kà apafsch-tajē palikās tukšča. Tagad mehš wiši darijām Anšinam pakal, un weenmehr notika tas pats.

Dauds tehjas nu gan glašjē neeſuhzās, bet tā, glašses majā puſe, weenmehr. Bet mehš gribejām, lai peeſuhzās pilna glašje. Tehja ſuhzās titai tamehr, kamehr dedſa patulas. Bet tās weenmehr drihš nodſija, wehl nemaš neiſbeguſchas. Aiſdedſinajām labi leelu leeſmu, aplaiſijām pakulas pat ar petroleju, bet kà dſeest, tā dſeest.

Brahliš Wilis bija iſdomajis pawišam jawadu „juhrneeku“. Winšch celita uhdens blodinā neleelu peldoſchu koka ripinu un uš ripinas uſlipinaja ſwezes galinu. Tad winšch ſweziti aiſdedſinaja un pehž tam uſgahja uš ripinas glaſhi. Uhdens ſuhzās glašjē, un ripina ar ſweziti tika pazelta no uhdens weenmehr augſtaf. Bet ſwezite jahfa degt weenmehr tumſchati un beidſot nodſija. Uhdens tagad wairs nekahpa glašjē.

Schis parahdibas mehš newarejām japrast.

Gaišs tatſchu ne družin neiſgahja no apgahstās glašses ahrā. Kà tad uhdens wareja eetitt glašjē. Un kapehž uhdens neſuhzās glašjē wairs pehž tam, kad uguns nodſija? Ja, un kapehž uguns nodſeest, kamehr degamo weelu wehl papilnam? Mehš tatſchu gluſchi labi redſejām, kà no degſchanas rodas duhmi. Tee peenahſ pee gaiſa wehl klaht, tā tad jadomā, kà gaišs kluhst ſtirprats; tad winšch wehl labaki waretu ar uhdeni zihnitees. Bet nefa. Tihri jadomā, kà gaišs uguni pats jadeg, wišmaf ſaudē ſawu pretimureſchanaš ſpehju. Rolehmām greestees pee tehwa ar wiſeem ſcheem jautajumeem.

IV. Kas noteef ar gaiſu pee degſchanas.

Tehws jau ilgi bija tā nomakus noſkatiſees muhju „blehnās“, kà wezā mahte winas ſauza. Bet teizis mums tehws wehl neko nebija. Winšch, rahdijās, gaidija, kad mums eenajadſejees wina padoms. Tagad tas notikās.

Tehws klusedams iſnehma no ſtapija leelu pudeli, kuru, rahdijās, neſen kà bija eegah-dajees. Pudelē bija iſchidrs uhdens. Nu, uhdens, kà jau uhdens. Bet tehws teiza, kà tas neejot muhju dſeramais uhdens, bet tā ſauktlais kalķuhdens. Winšch to pirzis ap-teekā. Bet warot ari paſchi to ſagatarwot. Rahdu datu no kalkuhdens tehws eelehja blodinā, tad celika kalkuhdeni Wila ripinu ar aiſdedſinatu ſwezes galinu. Bet ripinai wirſi tehws uſgahja newis tehjas glaſhi, bet pudeliti ar platu kaflu.

Notika wišs tas pats, kà agrat, titai ar to ſtarpibu, kà kalkuhdens pamajam tapa duklains, balts, un beidſot trauka dibenā noſtahjās plahna, balta kaſtrina. Tehws ſtaſtija, kà ta eſot krihta kaſtrina. Wehlaſ, kad kalkuhdeni nolehjām, pahrleezinajāmees, kà tehwm bija taiſniba. K r i h t s, tehws teiza, zelotees no kalku ſaweenoſchanaš ar gaiſa datu, tā ſaukto o g l ſ k a h b i. Kalki bijuſchi kalkuhdeni iſkujuschā, neredjamā weidā, kà zuturs tehjā. Bet ſur gan radujees ogſtahbe, ar to ſaweenodamees kalki radijuchi krihtu.

Wilis teiza, ka ogļstahbe atrodtees muhju gaišā. Bet tehws prafija, kapehž tad frihts naw radees jau pudelē, jo pudelē naw bijuši glušči pilna ar kalkuhdeni, tā tad gaišs winā bijis.

Mehs ziti behrni wehrojām, ka ogļstahbe buhs eeradužees no degščanas, un tehws apstiprinaja, ka tas teeščam tā esot.

Mehs gan sinajām, ka degot rodas duhmi un ogle, kura wehlať ari pati řadeg, bet řas ta ogļstahbe tahda un řa wina eeradužees, ta mehs newarejām řapraft.

Bet Wilis eřaužās mums řarpā un prafija tehwm, kapehž řweze naw wiķa iřdeguři, bet nobřiřuři preeķřlaira. Ar patulu kodaķām tas bij glušči tāpat.

Tehws mums prafija: „Ķā jumš, behrni, řķķeet, waj glaņķē wirš uhdens ir wehļ gaišs, waj wina tur nemař wairs naw?“

Mehs ziti nesinajām, ko atbildet, bet Wilis drošči teiza: „Ķr gan. Ķa gaiķa tur wairs nebuřtu, tad jau glaņķe buřtu peeřuřķuķees glušči pilna. Bet tā řa uhdens ir tiķai glaņķes maķā puřē, tad gaišs ir řas, řas winu tahlať nelaiķķ.“

Tehws peeřiřķidams pamahja ar galwu.

Bet mehs prafijām, kapehž tad řaķķumā, ķamehř uguns wehļ nebija glaņķē, winā nemař newareķa uhdens eeķiķ. Ķā tad uguns wareķa eeķiķ glaņķē uhdeni?

Wilis teiza, winam řķķeetot, ka gaiķā esot diķas daķas: weena esot řadeguři, un řas weetu tagad eenemot uhdens, otra turpretim esot palikuķees řa bijuři, un řawā weetā ta uhdeni nelaiķķot. Tehws apstiprinaja, ka tā pateeščam esot. Ķaiķa maķatā daķa esot řadeguři, leelatā palikuři nepahrwehřta.

Pee degščanas iřķuduķķo gaiķa weelu řauķot par řķa h b e ķ l i, palikuķķo, kura uģuni nořlaņķē, par řķ l a h p e ķ l i. Ķaķķbellis gan iřķudis, bet glušči iřķiņķis winiņķ neesot: řaweķnoķees ar degweeķas oģu daķām, řas parwehřtees oģķ řķa h b ē. No gaiķa ogļķaķbes un uhdens iřķuřķaķeem řaķķeem radees frihts.

Maķais Anņiņķ, kureņķ wehļ neprata řķaidri iřķunat daķķas řķanas, bet labpraķt miķķeķa atķařķot leelo žilweķu wahrduš, řķeidsās pee maķtes un tai řaķķtija: „řlaņķpetķis, řķaķķbellis, odluķķaķbe, řķiķtis.“

Ari mehs ziti řķeidsāmees pee maķtes un tai řaķķtija, ko patlaban bijām no tehwa dřiřķeķuķķi. Ķaķķstija, ka muhju gaišs řaķķahw no řlaņķpeķķa un řķaķķbeķķa; řlaņķpeķķa gaiķā wairat, řķaķķbeķķa maķat; řlaņķpeķķis pee degščanas nepahrwehřķķas, řķaķķbellis gan; řķaķķbeķķis kopā ar řadeguřķās oģķes weelām rada ogļķaķbi, ogļķaķbe atķal řaweenoķas ar řaķķeem un rada frihtu.

Maķte řķmaididama noķķauřķijās muhju ğudraķās runās un muhš miķķt noģķaudija, bet Anņiņķ eeraņķpās maķtei ķķeņķi un, maķti ğķaudidams, řķķuņķteķa: „řķaķķbellis, řķaķķpeķķis“

V. No mehš eelķpoķam un iřķelķpoķam.

Ķamehř mehs ziti aiřķķeķķām pee maķtes, Wilis bija palizees pee tehwa. Tehws winam eedewa ğaru řaķķu un ľiķa puřķt otrā pudelē ar kalkuhdeni. Ķad atnaņķām pee tehwa un Wita atpaķal, peķķķeķais bija glušči peeřaķķis no puķķķanas. Tehws řaķķwa ari mums žiteem puřķt peķķ ķaķķriās pudelē. Ķhřmoti. Ķalkuhdens pudelē tapa weenmeķh řaķķlaķķs, ne-tiķraķķs un peķķ řaķķda břiķķina bija glušči duķķķains. Pudeķes dibenā řaķķraķķjās weķķla ķaķķřta baķķu duķķu. Anņiņķ, baķķo ķaķķřķinu pudeķes dibenā eeraudřķiķis, preeķģi řķķuņķteķa, roģinām plauķķķķinadams: „ķķiķtis, ķķiķtis.“ Tehws Anņinu noģķaudija un teiza: „ķa gan frihts, deķķin.“

Bet Wilis, pudeli apluhkodams, bija nogrimis dīklās domās. Winšch teiza: „Tā kā no muhju iļelpotā gaiša radees kalkuhdenti krihts, tad mehš tatschu iļelpojam ogļskahbi, gluschī kā pee degšchanas. Waj tad degšchana noteefas ari muhju meefās?“ Tehws iļskaidroja, ka elpošchana ešot loiti lihdšiga degšchanai. Mehš eelšpojām rihtu gaišu, tā tad ari ūshbekli. Šahbeklis muhju plaušchās ūweenojas ar afinim, kā ūgunij degot ar degweelām. No ūšis afinū ūweenošchanās ar ūshbekli zelās meefās ūltums un ogļskahbe. Šhis pašchās abās parahdības rešamas ari pee degšchanas.

Šchoreij tehws wairaf neiļskaidroja. Bet mums bija tagad tiť daudš jautajumu, ar fureem pašči newarejām tiť galā. Pee degšchanas, mehš ūnajām, ogļskahbe rodas no ogles un ūshbekla ūweenošchanās, kā to jau patš wahrds „ogļskahbe“ rahda. Bet kā tas wareja notiť afinīs? Kur gan afinīs wareja raštees ogļu weelas? Ja elpošchana ir degšchana, kapehž tad pee elpošchanas nerodas, tāpat kā pee degšchanas, leesma?

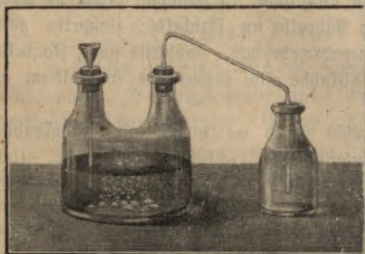
Tahdi un lihdšigi bija jautajumi, ar fureem tehwu waj behtin apbehrām. Bet tehws toreij mums wairaf nešskaidroja. Winšch teiza, ka ešot jau wehls un mums jaeetot gulet. Naškamā reiše winšch apšolijās iļskaidrojumuš turpinat. Rihtinšch.

120. Gaiša ūstahwdalas.

I. Ogļskahbe.

Tehws muhš bija nodomajis eepašhstinat tuwaki ar ogļskahbi un ūshbekli zaur dashes mehginajumu palihdšibu. Winšch bija pahtweeds no pilšchtas wairaf ūwadadas pudeles. Weena bija diweem fakleem un ar zauru forki katrā faklā. Bija wehl zitadas; bija ari stikla un gumijas stobrini.

Wišupirms tehws mums prašija, ko mehš ūnot winam teiť par ogļskahbi. Teizām, ka ogļskahbe rodas no degšchanas un elpošchanas, ka wina ūweenojas ar kalkuhdens kalki un rada krihtu. Tehws nu teiza, ka ar stiprām ūshbēm warot krihtā ogļskahbi atšchirt no fakleem.

ūkrahtjās otras pudeles dibenā.

Tehws teiza, ka ogļskahbe ešot ūmagata par zitu gaišu, tapehž wina paleefot pudelē pat tad, ja pudeli nemaš neaistortē. No diwfaflu pudeles wina naštot ahrā tapehž, ka tur winaš atihšitotees pašrat daudš. Ja otra pudelē peepildotees ogļskahbes pilna, tad ogļskahbe lihtot pašri par pudeles malām, gluschī kā kafija waj peens.

Azim ogļskahbe nebija ūaredšama, jo ogļskahbe tāpat zauršpihdiga kā zits gaisš. Bet tad pudelē celehjam druzjin kalkuhdens, tas tuhlin tapa dulkains.

Winšch panehma diwfaflu pudeli, eemeta tajā wairaf ūmalkus krihta gabalus un tad aistorteja pudeli ar zaurajeem forkeem. Weena forka zaurumā winšch eebahša stikla piltuwi, bet otra — lihtu stikla stobrinnu, tura otru galu eebahša zitā pudelitē. (Šf. ūhmejumu). Tagad tehws celehja pudelitē pa piltuwi stipru etiki. Tuhlin no krihta ūshla atdalitees maši, gaiša puhtlišchi. Tehws teiza, ka ta ešot ogļskahbe. Pa piltuwi ogļskahbe newareja tiť ahrā, jo winaš gals atradās sem etika. Ogļskahbe ūshla iļpluht pa ūaleetto stikla stobrinnu un

Tehwõ aisdedsinaja masu şkalganinu un eebahja to pudelitê ar ogkřta hbi. Ştalinşch azumirklî nobřija. Mehginajâm ar degořchu řwezes gabalinu, degořchâm řpitschâm; bet weenmehr tas patš. Tâ tad degřchanu ogkřta hbe neweizina. Gemetâm pudelitê dřihwas muřchas un turejâm roku wirš pudelites fakla, lai muřchas tuhlin neiřstrej ahrâ. Muřchas pudelitê mař azumirklôs nobeibřas. Tâ tad ari dřihwo: ogkřta hbe nawa eřpe hja mš.

Tehwõ mums řtahstija, ka ogkřta hbe wejelibai toti kaitiga. Ja istabâ daudř kauschu, tad tur gaiřs řamaitajas no řiselpotâs ogkřta hbes. Tahdâ gaiřâ gruřti elpot. To wislabaki řajuht, eenahkot no tihra ahras gaiřa. Wehl ogkřta hbe atti řstotees no ruhğřchanas, puhğřchanas, řkahbe řchanas. Tapehř wajagot řargatees, ka dřihwo kôs neiftu turetas ruhğřtořchas, puhğřtořchas, waj řařta hbuřchas weelas. Tas wejelibai kaitigi.

Bet mehš teizâm tehwa m, ka uř jemes taitřchu titdaudř dřihwu radibu, kas wiřas elpo; tiř daudř řurina krahņnis, dedřina lampas; wisgaram ruhğřt, puhřt, řta hbt; teizâm, ka ar laiku mums pawřsam peetruřks zita gaiřa, palikřees weenigi ogkřta hbe, un tad mums wiřeem buhř janomirřt kâ muřchâm tur pudelitê.

Bet tehwõ muhř meerinaja, ka tâ neesot. Winşch teiza, ka drihř mehš pařchi pahrlęezina řchotees, ka ogkřta hbes newar řarastees pahrlęeku daudř.

Tehwõ eelehja pudelitê ar ogkřta hbi nedaudř uřdens, tad eebahja winâ dařchas řalas lapas, tâ kâ winas řta hweja řem uřdens. Nu tehwõ aiřkoreja pudeliti ar zeetu forki un tad nolika pudeliti uř loga, řa ulê. Tehwõ peeteiza, lai neweens no mums pudeli neařsteekot, tad mehš wakarâ redřeřchot jaunus břiņnumus. Ar ilgořchanos gaidijâm uř wakarû. Neisem peegajřâm pee loga pařtatitees, kas pudelê noteel par břiņnumeem. Redřejâm, ka pubeles eetřpuře norajořuři, un ka lapu apařčejeâs puřeš bija řaraduřchees daudř řihku burbuliřchu, no kureem dařchi pahřiprahga un pazehlâs wirš uřdens.

Kâ pubele norajořuři, to mehš řinajâm: tas želas no uřdens garaineem, bet uř lapu burbuliřcheem mehš negreeřâm netahdu wehřibu.

II. Şta hbeklis. Wina dabu řchana.

Bret wakarû tehwõ muhř eepařřřtinaja tuwaki ar otru mums jau pařřřtamo gaiřa datu řta hbeklî. Şta hbeklî winşch nořauza var dřihwibas gaiřu, jo ta eřot mums wiswajadřigatâ gaiřa datu.

Tehwõ panehma no pahřwestajâm pudelêm weenu, kuras dibens bija eepařřch, bet fakls řlaiks un teewš. Wina iřřtatijâs gandrihř kâ tâs pudelites (radřini), no kuras mařeem behņeem dod peenu řihřt (retorie). Şchajâ pudelê tehwõ nu eebehra baltu pulweri, řajauktu kopâ ar granti, rupjâm řmitim. Pulweri tehwõ řauza par Bertolet a řahli. Sawadâs pubeles galâ tehwõ uřmauza pagaru gumijas truhřbinu, un tad uřřika pudeli uř uguns. (Şk. řihmejumâ).

Bertoleta řahli, tehwõ teiza, atrodotees řta hbeklis glujchi kâ ogkřta hbe křiřtâ. Ģaur řipru kaiřeřchanu warot řta hbeklî no řahls atřchirt. Ģai řta hbeklis neiřpluřtu pa gumijas truhřbinu gaiřâ, tehwõ gumijas řtobrina galu eebahja uřdeni un tad uřgahřa ar uřdeni pilditu pudeli. Wiřu to tehwõ iřdarija tâ, ka pubeles fakls atradâs řem uřdens, un pudelê gaiřs newareja eejuřhtees.

Driņš warejām redset, ka pa truhbinu demās pudelē māsī gaisa burbulišči, un tee pamajam ijspeeda uhdēni no apgahstās pudeles ahrā. Kad ūstahbeklis bija ijsdēnis no pudeles wiņu uhdēni, tad tehws pudelē aijsforkeja sem uhdens. Wehl tehws peepilbija otru pudelē ar ūstahbekli, bet tad ūstahbeklis wairat neatdalijsās.

Tehws tagad nodsehja ūpirtus lampinu, atlika pee malas wiņus daiktus — nahtamai reiĶei, kā wiņšĶ teiza, un tad muhs eepasihstinaja ar eeguhtā ūstahbekļa ihpašĶibām.

III. ūstahbekļa ihpašĶibas.

Wispirms tehws prajĶija, kā lai pahrlēezinamees, waj pee ūstahbekļa naw klahi ogļ-ūstahbe. Mehš teizām, ka jaelej pudelē kaskuhdens. Attaiūijām pudeles forki, eelehĶjām ahtri pudelē kaskuhdēni un pudelē atkal aijsforkejām. Kaskuhdens palikās ūstahbekļa kāk bĶijs. Tā tad ogļūstahbes pudelē nebija.

Tagad tehws peestĶiprinaja drahts galā ogli, aijsdedsi-
naja to un tad eebahja pudelē. Dgle ūstah ūstahĶi, ka uū winas nemas nebija eespehĶjams ūstahĶitees. Dgle wehl nemas nebija ūadeguūi, kad jau uhdens tapa dulkains. Wilis pirmas to pamanija un teiza, ka tagad eūot pudelē ogļūstahbe. Mehš ūinajām, ka Wilim taiūniba: ogļūstahbe bija ūehluūees no degoūĶās ogles un ūstahbekļa.

Tagad tehws mums lika ūakert pee loga muūĶas. Pee loga wiņu nebija truhkums. Es pat nokehru lapūeni, ūura neū kāk bija eetiūi ūstahbe. ūtai roūās gan to nekehmu. ūinaju, ka lapūenes ūahpĶigi dūel, tapehĶ tureju to ar diweem ūstahlineem.

MuūĶas un lapūeni eelaidām otrā ūstahbekļa pudelē, pehĶ kam pudelē atkal aijsforkejām. ūahĶumā lapūene un muūĶas lehtaja un lidoja pa pudelē kāk negudras, bet tad

tapa weenmehr gurdenafas, lihsĶ pehĶdĶigi pawĶjam nobeidĶās.

Tehws teiza, ka ūstahbeklis wajadūigs wiĶjām dūihwiĶām. TapehĶ ari lapūene un muūĶas wiņā tiū lihsĶmas. Bet tihrs, neatūĶĶaidĶis ūstahbeklis par ūtĶipru: dūihwe wiņā gan pilnĶiga, jaura, bet loti ihja un driūi beidĶās.

Ja eelĶitum muūĶu ūstahbekļa pudelē muūĶu weētā peliti waj putniņu, redsetum to paūĶu.

Lai ūstahbeklis newaretu tiū ūpehĶi darbotees, tad wiņam gaisā peeĶauĶts klahi newai-
nĶis peemaiūĶjums — ūstahpeĶlis.

IV. ūstahdu noūihme dabā.

Mehš klausĶjāmees un newarejām ne nobrihtitees par dabas gudro eetaiūi. Bet ūnūinam bija jau apnĶzees klausĶitees. WiņšĶ wilka tehwu pee loga, uū ūura ūstahweja wehl ūchoriht tur nolĶktā pudelē ar ogļūstahbi un uhdēni eelĶitām ūstahdu lapām. Tehws aijsdedūinaja masu ogli un tad to ahtri eebahja pudeles kaskā, uūstahdam atkal pudelē wiņūū forki. Brihnumš, ogle ūstah ūstahĶi labi redūejām, kā pudelē atradās tiūai ogļūstahbe. Dgļūstahbe uguns nodūeest. Bet tagad ogle deg apbrihnojami gaisĶi. ūadomā, ka pudelē eelkuwis tihrs ūstahbeklis. Bet ūur gan wiņšĶ wareja raūtees, jo pudelē bija aijsforkeja? No gaisa wiņšĶ newareja buht pudelē eeradees.

Wilis, kurešj no mums bija wezakais un gudrakais, teiza, ka šķahbeklis buhšcot radees no lapinām, furas atradās pubelē uhdeni. Tagad mums nahza prahā, ka uš lapinu apakšpušēm redsetee burbulišchi nebuhs bijušchi zits nefas kà mafi šķahbekla puššlišchi.

Tehws teiza, ka tã teešjam ejot. No štahdu šakajām lapām, šaulei špihdot, weenmehr išpluhstot ahrã uhdens garaini un šķahbeklis. Oglšķahbi, to lapas šahri eekemot šewi eekšchã. Tã kã ogļšķahbe šastahw no diwãm dakãm — ogļu weelas un šķahbekla, tad ogļu weelu, šaufko ogkradi, lapas paturot šew, bet otro dakũ — šķahbekli išlaišcot atkal ahrã. „Tehi, nu šinu, taphz dabã ogļšķahbes newar nefad šakrahtees pahraf daudš, un taphz šķahbekla nefad newar peetruht,“ es eejauzos. „Nu?“ tehws wajzaja. — „Kaitigo ogļšķahbi nonem šalee šahdi, wini ari peegahdã gaišjam jaunu šķahbekli, kuru tee išbabũ no ogļšķahbes,“ es drošchi teizu. „Deeja gan,“ tehws apštiprinaja: „šalei špihdot noteek, kã teizi; bet tumšã šahdi nešpehji šadalit ogļšķahbi, taphz par gaiša tihrišchanu mums japateizas neween šahdeem, bet ari šaulei. . . .“

Wehl mums gribejãš sinat, kã šahdi išleeto ogļu weelu, ogkradi, ko tee patura šew. Bet šchoreiš tehws mums ta neiššaidroja. Winšch teiza, ka turpmat, kad mehš buhšcot tuwafi eepafinušchees ar šahdeem, tad šchis jautajums mums buhšcot šaprotamafs.

Bet warot jau mehš pašchi pamekletees pehz šchi jautajuma atbildes pa grahmatãm. Sewišchi winšch mums aijrahdija uš grahmatãm „Augu dšihwe“, „Kã no šehklinas šahds ijaug“ u. z. Tãš ejot wina grahmatu krahtuwẽ.

Mehš nelikãmees diwreiš teiktees, un naiģi kehrãmees pee grahmatãm. Drihš mehš jau šinajãm, ka no ogles weelas — ogkrascha — šahhdõš rodãš šehreles, zuturs, ellas un daudš zitas weelas. Grahmatãš atradãm wehl daudš ko, par ko tehws mums nebija paguwis šahstit. Te bija ari pašahstits, kã išdarami dašchabi mehginajumi, lai eepašhtos tuwafi ar dabas špehkeem un parahdibãm. Tehws mums weenmehr pehz eespehjas pagahdaja waj ari pats palihdšēja pagatarot mehginajumeem wajadšigãš cetaišes un daiktus.

Nefad winšch neleebša mums šawa padoma, ja pats ko nefinaja, tad kopigi raknãjãmees pa grahmatãm, lihds atradãm mekleto. Redšedami, ka tehws tã ruhpejas par mums, ari mehš dšinãmees, zif špehdami, palihdšet tehvam wina darbõš. Tã štarp mums ar tehwu nodibinajãš firšniga d r a u d j i b a. Un mušņu mihtã mahminã nefinaja kã par to no-preezatees. Winãš mihleštibu mehš šajutãm kã šaulites glahtus, kã maigu leetutiru ištwh-kuji seme. Dahrgee wezafi!

Rištinsch.

121. Mahminai.

Ko tu raudi, kas tew kaites,	Peetiks, dehlin, šahls un maišes,
Mana firmã mahmulina?	Silta mana istabina.
Aijã, mana mahmulit'!	Aijã, aijã, istabin'!
Aijã, aijã, mahmulit'!	Aijã, aijã, istabin'.
Waj tew truhka šahls un maišes,	Tit maišite ruhgta, ruhgta,
Nebij šiltas istabinas?	Šahls graudini ašrãš tuša,
Aijã, šiltas istabin's!	Aijã, kuša ašarãš!
Aijã, šiltas istabin's!	Aijã, aijã, ašarãš!

Kaut bij silita istabina,
 Saltin fala dwehjelite.
 Aijà, fala dwehjelit'!
 Aijà, fala dwehjelit'!
 Rejuht siltu glaudu wahrdu,
 Raw, kur firmo galwu glaufti.
 Aijà, mihtli galwu glauft!
 Aijà, aijà, galwu glauft!
 Ault deenina, dfeest nahnina,
 Welti tawa waiga gaidu.
 Aijà, tawa mihtla waig'!
 Aijà, aijà, mihtla waig'!

Lai, mahmina, tahlu gahju,
 Lai listenis tahlu sauza,
 Aijà, schkihra, tahlu sauz'!
 Aijà, aijà, tahlu sauz'!
 Kad faulite sposcha lehza,
 Miht' mahminu peemineju,
 Aijà, mihtli peeminej'!
 Aijà, aijà, peeminej'!
 Ar sidraba mehnestinu
 Suhtu simtu labwafaru,
 Aijà, simtu labwafar'!
 Aijà, aijà, labwafar'!

Arita swaigschnu asarina,
 Mums firsninas sapuststeja.
 Aijà, diwas mihtlas firb's,
 Aijà, aijà, sapuststej'!

A. Menisch.

VI. n o d a l a.

Starp stahdeem.

122. Diwejadas kahsas.

Wezà atraitne — Seema — atkal bij nodomajuji prezetees: newarot hej jaimneefa istift. Ritnais Sals, to padfirbejis, tuhlin klast wezeni bilbinat. Gegastnis warens! No tur teift, lai ari prezas, jo tif weenadas dabas lautini, kà schee abi, reti kad wairs tikfees. Un tas jau sen sinams, ka tahds ar tahdu kopojas.

Beigu beigàs wijs tiftahlu bij kahribà, ka wareja jahft domat kahsas darinat. Abi norunaja brajchas godibas jarihtot; puspajaules jasaluhdsot, pahrpilnibai japlustot; taupit newajagot it neka, jo tam godibam, tam kahsam, ko Sals ar Seemu darina, wajagot tif sposcham isdotees, lai wehl gadeem daudfinatu neredsetos brijnumus.

Drih' pehz tam Sals jahfa kahjas aut, lai eetu weesus jaluhgt. Tif to nu newareja sinat, waj lihgawainis ar jawu nahkamo muhscha beedreni schkrotees bij jakilbojees jeb winam zita nelaine bij usgahjuji, bet tif dujmigu winu nebiju redsejis, kà toreij pahf sleegjni kaspjot: gihmis jaweebts, waibsti breejmigi, azis swehroschas! Warens weesu luhdsjejs!

Wispirms dujmona zelsch greejàs pee putnineem gaijà, lai saazinatu tos uf kahsam dseemas skandinat. Bet putnini — jautras dabas behrnini — lihdi ko eeraubijjujchi dujmigo, jaweebto Sala gihmi, falaidàs schupà, rinkoja gaijà un schaloja pitnà kalla: „Nedi, kur dujmona nahf! Behgim, behgim! zitadi winsch muhs aprih's. Ne, kahds breejmigs waigs, re, zif jaweebts luhpas!“

Sals, to dsirdot, jaweeba wehl nitnaki jawu gihmi, rahdija duhri un leelijās: „Ak juhs bejsofchi, tahdus wehl kahjās luhgt, kas nefaunas godigu wihru aprinat, issobot! Streeneet pee dewitā! Leela wajadfiba tahdus! Man pašcham radneeks wehl labats musifikants. Zif juhs wehl mahfat mehli lozit, tas itin nefas; bet ja mans radneeks laidis waka, tad gan ko patlausitees!“

Un Sals, dušnigš kà puškis, tuhlin ussauz jawam pusbrahlim — Seemela-Wehjam: „Puht, brahl, lai tee masee knišchi ari sin, kas ir stanas! Ko tee tur, nejehgas, tšhiwina, tas neder ne welnam! Puht! un aistreez winus!“

Seemela-Wehjjā nu rahdija ari tuhlin, ko mahf: winsch puhsch.

Waj tur brihnotees: nejehgas jau leeligi. Tahdi nepraja, waj isdewigais brihdis peenahjis leelitees, waj ne, tad tif leelas. Tapat Seemela-Wehjjā: kahjas wehl aifrahjni, bet puht jau wajaga, lai kas. Un kas par puhtreenu Seemela-Wehjam: wairaf swilpa nekā puhta. Masee putnini ifklichda kà pelus; nedabuja ne deguntina noschnaukt. Tit aismirjās, kà swirbulis, wahrna; frauškis, schagata un wanags. Waj scheem Seemela-Wehja swilpe patika, to nesinu, bet palikt wini palika. Taišnibu jatot, scheem wihreem ari tās aushis preefch musikas stanaam tahdas ir, kahdas ir: pajchi tif tã kwartst un tad nu, sinams, Seemela-Wehja taure tahdeem janka deesgan.

Kofi — majo dsheedataju labatee draugi — tahdas breejmas redsot, tapat pee jewis eesauzās: „Waj trafs! kas tad nu Salu ar Seemela-Wehju dihdā? Ko tad newainigee putnini nodarijusch, ka tos tã tranda?“

Sals, toku nemeeru isdsirdis, palika ir us teem dušnigš. Un, ko domat, tã tuhlin — ja nemaldos — ofim klast un nu tif rauj un plehsch nabadsinu pliku. Ziti brahli jahka raudat par beedra nelaimi un, re, no gaudam un ajarām wiši nobjeltē kà lihki.

„Ak tã, wehl raudat!“ Sals eesauzas un azumirski norauj wišus fokus plikus. Majās pukites no bailēm paslehpās, kur nu katra wareja: zita eelichda semē, zita apsedjās norautās lapās, zita eegulās juhnu špilwent.

Nu, tas nu bij tas. Bet, ko domā, kas wehl par trazi. Wezā atraitne — Seema — to redjot, isskreen no istabas un usklauj Salam: „Tu, pintiki! waj esi prahtu saudejis? Waj abi ar pusbrahli esat eedsehruschees? Ko juhs darat? Kur tad nu musiku nemšin; ar kahdeem pušckem wahrnus pušckosim? Wiši aifšihiti, wišs ispostits! Tahdā sind ne es wairs pee tewis eeschu, ne kahjas darinaschu.“

„Stusch, kusch — muschin! neklauj, eekams nesini. Ja tu buhtu dsirdejuši, kà putnini, kofi muhs jaimoja, kà soboja, jmelja — tad tu muhsu weetā nebuhtu ween plehjuši, aifšinuši, bet schults tew no dujmām buhtu pahriprahguši.“

„Ko, jaimoja, isjmelja? Ja tas tã, tad pareiši, ka neleescheem atreebātees. Mums tahdu nehegu ari netaj newajaga: jahuhgim tšhetrkahjainos us kahjām. Pušcku weetā es nokaišichu wišus zelus, pawahrtes jawām baltajām pehrlem, tihrbaltajām pahrlām. Tit weena nelaimē: kahju namam upe preefchā; kà lai tšhetrkahjainee pahriteek uhdenim pahri?“

„Ta maza leeta!“ Sals eesauzās, „pahrtaišichu upei ledus tiltu pahri!“

Sazits — darits. Tiltš pahrtaišits; musifikants apgahdats; wiši zeli nokaišiti baltām pahrlām — kahjas jarihtotas. Tit to rihtotaji aismirsa, ka kahju weeseem ari kaut kas labaks baudamais jazel preefchā.

Kahsu deenā janahza pahr ledus tiltu wiši tšhetrkahjainee, wiši palikuschi špahrnainee. Wilks šrehja pa preefchu, lai pirmais eekamptu kahdu gafas gabalu; breedis škalbija ajeem nageem ledus tiltu un šfaijās, waj žuligas atwasas kaut kur noliktas; wahrna, frauškis, wanags, schagata atlaidās tif isfalkusch, it kà tihschā prahtā trihs deenas preefch kahjām wehderu

buhu taupijufchi; tif lapja — gudrineeze — nahza prahitigi apftatidamās, it kà gribetu teift: „Kas jau nu buhs, buhs — jaect tatfchu ir!“

Bet kà wiſeem weefeem peekrahpās! Ne te bij kas preefch wilka, ne preefch wahrnas; ne te bij ſuligu atwaju, ne gahrdu kumoſu. Iſtaba aukſta, galbi tukfchi. Tif Seemela-Wehjjch ſtrahdà noſwihdīs: puhſch un puhſch, ka netihk ne klaufitees. Weefi gaida ſawillukſchees, waj weenreis nezels galas podus preefchà, bet te nu bija: ziti dabuja pa kau- linam pakrimft, ziti kahdu miſianu pagrauft, ziti titpat kà neka.

Ko wehlejās, to dabuja: wehl ſchodeen daudfina warenās kahſas.

2. Bet nu — ſtahſtiſchu par tām kahſam, kuras Pawaſaris ar ſilaztinu — Saulgoſniti dariņaja.

Tas bija tã. Pawaſaris, jauns, ſlaifs, mihligs jauneklīs, paſchōs ſeedu gaddōs — bij bilbinajīs ſilaztinu-Saulgoſniti par lihgawinu. Ak taru daitu, mihligu lihgawinu ſchi Saulgoſnite! Ne pee winas bija auſchiga rehgoſchanās, ne ari neprahitiga, auſchiga walodina; wiſs tif laipns, tif peemihligs. Waloda tai tezeja tif lehni kà debeſchfiga wehſmina; darbini ſchkihrās, ſekmejās tif apali, ka raiſit raiſijās.

Beigu beigās wiſs tif tahlu bij fahrtibã, ka wareja ſahft kahſas darinat. Pawa- ſaris ar Saulgoſniti iſgahja weefus luhgt. Ubi nogahja uſ birſi un wiſpirms padewa lab- deenu wiſbulitei. Wiſbulite — ſchrēdenite — maſleet pabahſa galwinu ij ſuhnu ſpilwena, ſanehma, it kà bauidamās, labdeenu un tuhlin gribeja atkal ſatajã ſpilweni paſlehtees; bet Saulgoſnite laipni uſſauza: „Wiſbulit, manu pukit! ko baides, kalab taunees? Tu redſi, tawa Saulgoſnite atnahkufi tewi kahſās aizinat. Kefs, tur mans lihgawainīs, Pawaſaris, ari ſtahw! Zelees, meitia, pin wainadſinu, taijees uſ muhſu gobibãm, riſkojees uſ muhſu kahſãm; zitas mahſinas lai tur buhs!“

„Waj tu ta eſi — Saulgoſnite? Gandrihſ wairs negribeju. tawu mihligo balſtinu paſiht. Zelfchos, zelfchos! Bet deefin, waj tif Sals jau kahſas beidſis? Kad tif neuſbruhf? Ko tu jati — Saulgoſnite?“

„Sals jawas kahſas beidſis; winch iſtratojees. Zelees tif ween — nebaidees nema!“

„Ko? Waj pateefi iſtratojees?“ wiſi birſes fokl weenã mutē eeſauzās.

„Iſtratojees, iſtratojees — nahzeet droſchi ween muhſu kahſās. Waj neredſat, ka pat ledus tilts jau noſupis, un Seemas baltās kahju pehrles no zeleeem, no pagalmja noſlauzitas.“

„Ja, mihlo Pawaſari, daito Saulgoſniti, eetum labpahrt juhju kahſās, bet paſchi redſat, kã muhſu drehbes ſadraſkatas, no nitnã Sala nopofitas. Kã lai tahdi kahſās rahdamees?“

„Ko nu neekus — mihlee kozini! — Waj Saulgoſnite gan laiſka meitſcha bijuſi? Waj winas puhriņã neweenas weltes preefch jums? Mahſtat tif ſchurp, apweltiſchu wiſus gan ſchahdãm drahnãm, gan tahdãm drahnãm! Tew, oſoliti — ſemjariti, doſchu tumſchus jatus ſwahrtus; tew, leepina — mahſtes meita, — ſihdã ſchuhu ſlehhchu freklu; tew, behrſin — baltahſiti, netruhſes goda zepurites; jums, goba, klawina — abãm tiklãm goda ſeewãm, dahwinaſchu ſegenites; tew, alkniiti — melnifiti, peetiks ſwahrti, peetiks freklinſch tumſcheem tumſcheem eeaudineem; tu, apſite — pelekſwahrti, gaidi drehbes peleſas; tu, legſda — reekſtu mahſte, reekſteem wehrſi kakla wirtni; tew, krukhliti — maſpuiſti, tew, eewina — baltwaidſite — juhs, weena tehwa behrni, neſit tumſchu ſihlu rotu; tif ahbele, bumbeere, teſbere, pluſmite buhs gan jatehrpi dahrgãs drehbēs, jo tãs balteem ſeedeem puſch- fojas, roſchu krahſã greſņojas.

Un klaufatees, juhs pukites! waj zelfitees, ko ſnauſchat wehl — iſberſejat aſtinās, jaannat kahjinas! Sche jums wiham weena reekufcha ſudraba, weena reekufcha ſelta,

weena reekufcha dimantina. Pinat jew wainadfinus un taijatees uj kahšam. Ja kahda wairaf mihletu šudrabina, tad ta lai pin šudrabina wainadfinus; bet ja kahda gris betu mirdšet faulites špošchumâ — tad lai pin dimantina wainadfinu. Dimanta wainadfinuš lai špihdeni, lai laifitios pahr dewinâm walštin un wehštitu wijeeem, kas tit dšihwos, gan put-nineem, gan ičhetrfahjaineem, ka laifs nahšt uj Pawajara, uj Saulgošnites kahšam gawilet. Jo to — mihšee kofi, dailâs pukites — sineet drošči: špošchums beš dšeešmâm, glihšums beš škanâm, dailšums beš juhšmigas firšs buhtu tišdaudš kâ pilni galbi ar nebaudameem ehdeeneem.“

Un nu pukites pina ašči, ašči, un nu pukites wija knašči, knašči. Dimantina wainadfini špihdeja faulites špošchumâ, wihu debešchigâ šmaršča išplatijâs šibena aštrumâ: putniini šalaidâs pulku pulkeem; ičhetrfahjaineem šanahža baru bareem. Žits ičhaloja, žits treeža, žits dšeedaja, žits šwilpa; žits wilka meldiju, garu, šmalku; žits šahštija šahštiniu, mihšigu, jauku. Ka weenam peetruška, to otrs ušnehma; ko weens nešinaja, to otrs peemetinaja: Pawajara un Saulgošnites kahšas bij šahšuhjâs. Ne te to teift, ne žilbinat, bet tas teešcham teeša: šchis kahšas wehl šchodeen daudšinat daudšina.

Aufs Verchis-Puschtaitis. (Š „Ko ofols man šahštija.“)

123. Wijolite.

Mahmin, miško mahmikiti,
 Mahž un paštatees tu ar:
 Dahršâ pirmo wijoliti
 Ušplautušču redšet war.

Pašchâ widû, kâ no šelta,
 Tahda maša, maša firšs,
 Kur no rihta šauls welta
 Škaidra rafas pehrle mirdš.

Kam šcho wijoliti pluhštin,
 Kam to špraudišim pee kruhts?
 — Labak biti zeemâ luhššim,
 Lai ta šaldu medu juhž!

Rudolfs Blaumanis.

124. Šneega pukite.

(Подснежникъ, снѣжный колокольчикъ).

Pawajaris. Wehl naw wiši kofi nometuščji seemas šegu. Kalnâs wehl daudš šneega. Pławas apklahtas šarmu. Pukes, leekas, wehl dus. Šchur un tur melnâ semē šahšt jau parahditees šalâ šahlite, bet uj lauka jau redšama agrâ un glešnâ šneega pukite.

Mundri luhštojas iš jemes winas šalâs lapinas, štarp kuruâm pazelas winas košči baltâ galwina, šwanináš. Šneega pukite wisagrâtâ puke. Wina pirmâ atmoštâs no ilgâ seemas meega, modina žitas un pašludina, ka pawajaris lašt.

Bet kamdehl šneega pukite parahdas jau tad, kad žitas lauka pukis naw wehl ne ašnâs?

Jau pehrn, rudeni, šneega pukite ruhšejâs, lai waretu agri pamostees. Mašais, baltais šihpolináš, kureš pašlehpées dšili semē, — luhšt šneega pukites gultina. Šihpola plahnâs, žulainâs mišas ruhšigi šargâ dihgšliti no aukštuma. Šchint šihpolâ šneega pukite šakrahja pehrn wajuaru wišu, kas wajaššigs, lai waretu pawajari agri pamostees. Šihlâs, šalâs lapinas pa pahšreem gul šmalkâ šihda autinâ. Šihlâ pašeedina galâ jau redšams

mašs ņeedinšch trijām baltām ašrejām un trijām ņalgani-dšeltenām eefšejām ņeeda lapinām. Wišs tas glabajas ņmalkā maštinā, it kā eetinees ņiltōs g l e j n d s ņwahrzindōs. Wišas puņes dalas loti mašas, it išpašchi winas kaštinšch, bet wišas winas jau pilnigi atihštijušchās un pawašari winām itai drušku japašteepjas, lai pirmās parašhditos ņemes wiršū.

Sneega puņite.

Un lauka galā kailakā
 Ko firmais arajs domā tā,
 Ka nešahk wagu dšihiti?
 Šehhl tam ar dšelfi jahli kert,
 Šehhl tam uš ņemi kašju špert
 Un winas ņeeduš mihti.

Pat par peeteefošchu baribu preešch jaunā ņeedina ņneega puņite jau gašhdajuši. Šihpola mišās wina ņakrahjuši wišadas barotajas ņulas, lai ņeedš, lapinas un kašts warenu pawašari aštri išaugt. Wišu garo ņemu ņihlais ņahdinšch gul meerigi, tāpat kā wina beedri; bet tiņko ņneegs nokušis, — ņneega puņite pamoštas; wišs, kaš tai wajašdšigs, jau gatawš un mundri un jautri wina luškojas no ņemes ašhrā, kaš zitas puņes wehl itai beršē ašis, lai ņkatitos Deewa pašaulē. —

S. Wagners.

125. Wezais arajs.

Tu, Deewa ņeme ņkaištakā!
 It dahrsinšch ņeedu palagā,
 It kruhminšch rašas rotā.
 Un wišas mašas puņites
 Uš augšchu ņawu ņmaršchu nes
 No kauša išpušchtotā.

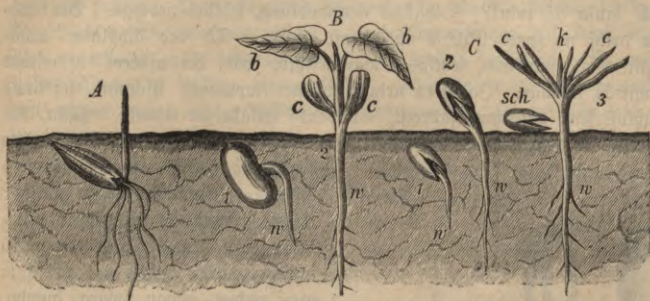
— „Tu brihnumš, kā tas gadijees!
 Waj mani ņahodeen lizis Deewš
 Pee arla reiši pirmo?
 Wezš zilweks un wehl behrna prahts!
 Nu, manu behrit, ņahz nu, ņahz,
 Lai nešmej galwu firmo!“

L. Behrsinšch.

126. Kā no mašā ņehklas dihglišcha išaug ņahds.

Ka leelām leelām nereti mehds buht mašs eefahkumš, tas kašram ņinamš. Tāpat it-weens ņin, ka no neezigas, ņihtas ņehklinas išaug ņahds. Tā tad ņehklinā jau eefšchā ņahda dihgliš. Šihl ņehpjas nahšamais mušju mešchu mišis ošols, magonu ņehklās ņkaištā jahrtā magone u. t. t.

Bet no ka šastahw patš dihgļis, kà wĩnš ijaug un attihĩtas par šahdu, to fina ti-
fai retais no mums. Lai to waretum labaki šaprašt, raudšifim wĩspirms iřinat, kaš ir šehkla,
un no kašdàm datàm wina šastahw?

Kà šehklas uřdihgřt.

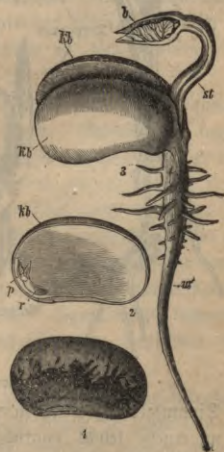
šauž par šehkļš kili nàm, — wĩnas ir dihgļiša pahrtĩkas weelu krahtuweš. Atraujeet
dihgļiti nořt no šehklinàm un apřtateet to labi pamatigi; redšefit, ka wĩnam ir řihka řaknĩte, kahtĩnš
un mařas lapĩnas. Šehis dihgļitĩs ir šehklas grauda pati galwenatà dala, — wĩnš ir
řahda mařais behrĩnĩš, nahkamaĩs šahds. Šihmejumà „Kahrřchu pupas
šehkla“ redšams, ka šehis řihkais dihgļitĩs pecaudřis ar řawàm kuřĩnaja m lapĩnam un řakniti
pee šehklas šehkilàm. Ir šehklas, kuřàm weena pati šehkļšehkla, tahdi ir nuřřu meeřis, rudsĩs,
kweeřis, auřa. Bet iřkatrà šehklà ir řawš dihgļitĩs. Šihmejumš „Kà šehkla uřdihgřt A“ un
„Kweeřchu grauds“ uřřihmets kweeřchu grauds ar dihgļiti. Kà behrĩnu řihřta autĩnš, tà
dihgļitĩs eetiřts řewĩřkĩtš ahdinàs un iřřaumalà — řehnalà. Kweeřchu graudam weena weeniga šehkļšehkla, un ta řoti mařina.
Bet to teeřu atkal graudà řewĩřkĩta barĩbas weelu krahtuwe — mĩltaine. Kà behrĩnĩš ijaug par leelu žilweku, tà dihgļitĩs
ijaug par řahdu.

II. Žif ilgi dihgļitĩs guļ?

Kamehr šehklas graudinš řaužš, dihgļitĩs dus. Wĩnš
guļ řifam, řihđĩ nenahk mĩtrumà. Bet žif ilgi gan tahds dihgļitĩs
war guļe? Štundas ařtonas, kà mehs? Nu, meega řinà wĩni
ir wĩřadi. Ir dihgļi, kuri nemĩřl ilgu meeģu. Tahda ir wĩřtola
šehklina. Ja grĩbeet, ka wina uřdihgřt un aug, tad šahdeet to
jau otrà — treřčà deenà peģž nobirřřanas. Ja aĩřkaweřitees
ilgati, dihgļitĩs buřš jau nomirĩs un wairš nedihģš. Bet ir ari
žitadi dihgļi. Mehģĩnaja iřaudřet kweeřchu graudus, kuri řauģumà
bija řaguleģuřđi řimtee m gadu. Un kaš notĩkàs? Šehklas uřdihģa,
kweeřđi iřauga, eenaģžàs. Tà tad ilgais meeģš nebija kweeřchu
dihģliřcheem nemaģ řaiũģš. Šehai řinà dihgļitĩs nu gan nelĩh-
đĩnas mařam behrĩnam. Behrĩnĩš newar ilgi đřihwot beř
eřřřanas un đřerřřanas. Bet dihgļitĩs to war. Wĩnš pažeetigi gaida, kamehr to
modĩnàs.

I. Šehkla.

Žimehrģeřim uřđeni
řini un peģž tam
nolobĩřim wĩnam mĩřu.
Apřtatiřim labi uřma-
nigi, no ka řiniš
řastahw. Širĩm di-
was baltas šehklinas,
bet řtarp tam ecaudřis
mařš, tiřko řaredřams
dihģlitĩs, kà mařš tahř-
piņš, ar galwĩnu un
ařtiti. Šehis šehklinas

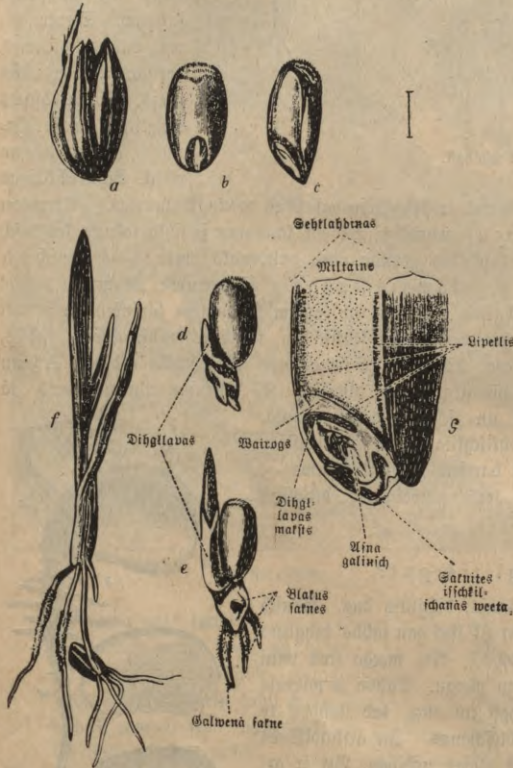

Kahrřchu pupas šehkla,
2 pt — dihgļitĩs.

Kahrřchu pupas šehkla,
2 pt — dihgļitĩs.

III. Kà dihgilitis ujmostas.

Bet kà lai dihgiliti ujmovina? Kas notifikées, ja eeshejsim pupas, firnus, waj meejschus semé, kura gluschi jausa, kà pelni? Dihgilitis neusmodisees, sehklas nedihgs. Bet eeshejat tos mitrà semé, un drihji no femes islihdis ahrà masi ajnini. Tà tad dihgilitim wajadfigs mitrumš. Dihgiliti war ujmovina, sehklas nemaj nehejsot semé, bet usbeot uf mitras wiltnes waj eetihstot mitras lupatás. Ja ween nelauj wiltnei (lupatàm) isschuht, sehklinas isdihgst. Sehkla, eesuhufsi semé mitrumu, jabreest, top daudj leelata un rejnata. Wija, kas sehklai apfahrjt, pahrpilist, un dihgilitis teef brihwibà. Kà jums sheket, waj preeksch tahda darba, kà beesas mijas pahrpleschana, — wajadfigs daudj shekta? Kàhds finatneeks peebehra pilnu katlu jausu firnu, uslehja teem wirju uhdeni, uslika wahfu un tad us ta peezi pubus smagu swara bumbi. Tit smagu bumbi neweens no jums newar pazelt. Un ko domajat, firni jabreeda un pazehla wahfu ar smago bumbi! Rehseet, kàhds shekts! Brestofchi firni war pahrplesht leelu un beesu traufu.

Sweeschu grauds.

Sinatneeki reij eelika stary diweem ledus gabaleem dihgstofschus firnus, rudjus un sweeschus un eeneja ledus pagrabà. Pehj diweem mehnescheem tos atkal apfatatija. Dihglijchi bija istaufejuschji ledù sichts zaurumimus, kurdš nu auga teewàs fakru bahrkfites. Tà tad dihgilitim ir ari jaws eeshejs siltums, gluschi kà masam behrniam; bet ar to ween winam nepeeteef. Kà behrnijsch ihtstams drehbès un turams siltà istabà, tà dihgilitim wajadfigs semes un gaisa siltums, lai winjsch waretu augt.

Bet ar mitrumu ween nepeeteef.

Lai dihgiliti ujmovina, winam, tàpat kà masam behrniam, wajadfigs ari siltums. Aufstumà dihgilitis nemoštas, nedihgst. Bet juhs warbuht sazifit, kà behrnam ari pascham jaws eeshejs siltums. Teeja gan. Ari dihgilitis, kad atmodees un sahjis dihgjt, attihsta siltumu. Buhfit laikam dsirdejuschi, ka alu darina no eesala, bet eesalu dabù no meescheem. Lai dabutu eesalu, meeschus isdeedje. Sebajseet rotu dihgstofschu meeschu tschupa, manist, ka wina siltu. Siltumu radijuschji dihglijchi. Ja behrns panem ledus gabalinu rotás, ledus iskuht. Behrna siltás rozinas to istaufe. Dihgstofschas sehklinas ari war istaufet ledu.

IV. Kur dihgilitis nem siltumu?

Pawaizajeet daktereem, no kureenes rodas siltums zilveka meesā? Wini teits: no elpošanas. Elpodams zilveks jēvi šafilda. Bet mehs jau redsejam, ka dihgitošča sehklina ari jēvi šafilda. Dees, waj wina ari neelpo? Ka dihgitošchām sehklām tāpat gaišs wajadsiģs kā zilwekam, tas itweenam sinams. Ja sehklas eestahda dīsi semē, waj apasch uhdens, fur tam nepeekluhst gaišs, dihgilitis nomirst, un sehklas neuhdihgt. Kā mehs newaram bef tihra gaiša dīshwot, tā sehklina newar iđdihgt. Elpodami mehs gaišu samaitajam. Işelpotā gaišā pat uguns wairs nebeg; dīshwneeki winā nomirst. Ka ari dihgitoščas sehklas sabojā gaišu, par to waram pahrlēezinatees.

Nemšim pudeli ar platu kaflu, eeliskim pudelē dihgitoščas sehklas, aiforkešim pudeli un tad pagaidišim kahdas deenas. Aiforkešim nu pudeli un tai pašchā azumirklī eebahšišim pudelē degošču skalnu. Skalinsch nodšīšis, tā tad gaišs winā sabojajees: dihglišchi to samaitajušchi. Ja eemešim pudelē peliti waj putniņu, tee šlittajā gaišā nobeigtos. Tā tad dihglišchi elpo glušči tāpat kā behrni, peeaugušchee un dīshwneeki. Mehš jau sinam, ka eelpotais gaišs fatur šahbekli, işelpotais — ogļkahbi. Ari dihgitoščas sehklas patehrē šahbekli un raba ogļkahbi. Par pehdejo waram pahrlēezinatees, işdaridami mums jau pašistamo mehginajumu ar kalkuhbeni. (Skat. Nr. 119, 120.)

V. Kofa dihgilitis pahriteet?

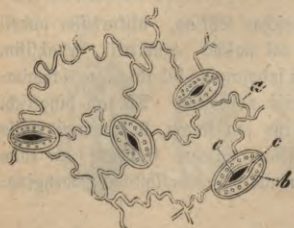
Glušchi mašam behrnam naw jobu. Winšč newar jaehst ne maiši, ne gatu, ne zitas baribas weelas, no furām pahriteet peeaugušchee. Behrni weenigā bariba ir mahtes peens. Gan uşaudšina mašus behrnus ari ar gows peenu, tomehr gows peens naw wineem tik labs kā mahtes peens. Kad behrnam işaug jobini, tad winšč jaht leetot ari zitu baribu. Ar sehklinas mašo dihgiliti tas glušči tāpat. Kamehr neparahdījees šafas lapinas, dihgilitim japahriteet no tās baribas, ko mahte (stahds) lihšdewuši. Pats jēw usturu jagahdat, kā leelee augi, winšč wehl neipehji. Dihgilitis šahtumā šuhz jēw baribu no tam weelām, kuras atrodas sehklas graudā.

Estahdeet labibas graudu semē un pagaideet, lihšj parahdas wirs semes aņini. Işjeleet tad mašo stahdīnu labi uşmanigi ar wišām šaknitiem no semes. Apluhšojeet tagad sehklas graudu. Kas no wina palizees? Kad graudīnu eestahdijām, winšč bija pilns ar baribas weelām, bet tagad dihgilitis işuhzjis no graudīna wişu baribu, tā ka graudinsch palizees glušči tūščs. Palikūjees pahri tikai mišina, pilna uhdens. Tas pats noteefas, ja eestahdam semē firni waj pupu. Labibas grauda dihgilitis šuhz baribu no miltaines, firni un pupas dihgilitis no sehlišchilām. Pehdejās no tam šaruht, top pawişam mašinas. Behrnus war pahristi ari no gows peena, ko winam dod šuhst no pudelites. Ja no sehklas graudīna işlobito dihgiliti eeliskheet miltu mihlā, dihgilitis ari nemonihks, bet işaugs leels. Agraf winšč uņehma baribu no sehklas grauda, tagad işuhz to no mihlas. Tā tad dihgiliti war işaudšināt ari mahšligi, noşchkirot no grauda-kruhts.

Mums labpraht gribetos šinat, kas tās par baribas weelām, ko stahds šakrahjis sehklinās preeksch javeem behrneem-dihglišcheem. Behrni ehđ labpraht kihjeli, ko pagatawo no milteem, bet miltus dabū no labibas graudeem. Wişu grauda šaturu neişleeto preeksch kihjela pagatawošanas. Kihjeli wahra tikai no štehrkelēm. Štehrkeles war dabut pirkt ari pahrdotavās. No štehrkelēm wahra ari kihsteri, ar winām weelas gludinatajas padara apfalles un aprozes stihwas. Štehrkeles, ko pehrk pahrdotavās, dabutas no lweeščhem,

rihjeem waj kartupeleem. Dihglitis iſleeto ſtehrkeles jew uſturam. Tomehr winſch pahrteef newis teeſchi no ſtehrkelem, bet iſgatawo no tam jew zitu weelu. Iſweens ſin, ka maſi behrni leeli ſaldumu miſlotaji. Wini kaſtri uſ bonboneem, jaſti, zukuru u. z. Dihglitis ari leels kaſtrumneeks. Sewiſſchi winſch zeeni zukuru. Bet kit to dabut?

Warbuht eſat diſirdejuſchi, ka zukuru war pagatawot no ſtehrkelem. No kartupeleem dabu ſtehrkeles, bet no kartupeſu ſtehrkelem atfal pagatawo ſalbo ſihrupu. Ne titai zukura un ſihrupa ſabrifanti prot pagatawot no ſtehrkelem zukuru, to tiſpat labi prot ſehſlu dihglijchi. Ja pahrkodijit meeſcha graudu, nemanijit winã nemaſ ſalbuma. Tur gan ſtehrkeles, bet naw zukura. Bet jaſlapineet meeſcha graudu un iſbeebjejeet to. Tagad grauds kluwis ſalbs. Ta no meeſcheem dabu ſalbo eeſalu. Gejala ſtehrkelu palizees maſ, bet eeradees zukurs. Ta tad ſtehrkeles pahrwehrtuſchã par zukuru. Kaſ winas pahrwehrtis? To iſdarijis dihgglitis. Sehklas grauds ir ka maja zukura ſabrita, kura no ſtehrkelem rajcho zukuru. Kamehr jeſhſina naw eeſehſta mitrã ſemẽ, dihgglitis guſ, ſabrizina ſtahw meera, bet tiſlihdſ dihgglitis atmoſtas, ſabrizina jaſkã darbi. Warat paſchi pahrleezinatees, ka dihgglitſchi iſchafli ſtrahdneeti. Iſwahreet no ſtehrkelem klišteri. Tas weegli iſdarams: ſtehrkeles jaeenjauz werboſchã uhdeni, un klišteris

Sirnu lapas atwahrſnites.

gatawã. — Tagad noſmejejeet klišteri, redſeſit, ka winſch naw ſalbs. Panemeet nu ſaujinu dihgglitoſchu graudu un eeberet toſ atdiſiſuſchã klišteri. Repaees nezif ilgi, un wiſſ klišteris tapis ſalbs; ta tad ſtehrkeles pahrwehrtuſchã zukura.

Stehrkeles uhdeni nekuhſt, bet zukurs gan. Ta tad dihgglitis jew pagatawojis ſalbu julinu, un to nu winſch kaſtri eejuhſ ka ſihdonits mahtes peenu. No iſchis ſaldã ſulinas dihgglitis pahrteef un aug leelats, lihdſ iſleen ahrã no ſemes gaiſmã un ſaulite.

VI. Paſt uſ ja wã m kaſjã m.

Kad behrninſch paaugas, kad winam iſaug ſobi, tad winu atſchir no mahtes kruhts. Winſch jaſt eht zitu baribu: peenu, putrinu, olas, maiſi. Tas paſt noteelas ar maſo ſehklas dihggliti, kad winſch iſjuhſis wiju ſehklas graudina ſaturu. Lihdſ tam winam newajodſeja gaiſmas. Bet kad ſehklas graudina apzirtai iſtuſchoti, tad jaunajam ſtahdinam jaluhkojas paſcham pehſ uſtura. No ſaldajã ſulinã barodamees, winſch jew iſaudſejees majas ſaknites un ſalas lapinas. Saknites urbjas ſemẽ, bet lapinas trauzas uſ augſchu. Tam patihſ gaiſma un ſaulite. Ja puſu podu noſtahda tumſchã pagraba, puſe nobahl un niſhulo ka behrni tumſchã iſtabã. Bet ja ſtahdu iſnes ſaules gaiſmã, winſch tuhlin atſpirgſt, top kraſchdni ſalſch. Saules gaiſmã lapas uſnem no gaiſa baribu.

Stahſtinã „Stahdu noſihme dabã“ (Nr. 120, IV.) diſirdejã, ka no ſalã lapã atdalas ſaules gaiſmã uhdens garaini un gaiſs, ſkãhbellis. Lapas winus iſdweich pa maſã ſpraudinã, atwahrſnitẽm (ſtat. ſihm.), kuras redſamas weenigi ar ſihſkati. Uhdens garaini zehluſchees no uhdens, kuru ſatnes eejuhtuſchã no ſemes un kuruſch ſakahpis lapã pa ſtumbri un jareem. Skãhbellis turpretim lapã atihſtas no lapu eejuhtãs, mums jau paſihſtamãs gahjes, oglãhbes. Dgſkãhbe robas gaiſã no elpoſchanas, degſchanas, puſhchanas u. t. t. Wina jaſtahw no oglãkã un ſkãhbellã. Lapã atrobas ſali

graudini, chlorofils jeb lapu šakums, kureem peemiht jāvada ipehja: ar jaules staru palihdību tee šadala lapā eesuhhto ogkshbi winas šastahdatās — oglekli un šahbekli. Šahbeklis ipluhst pa lapu atwahrnītēm atpakaļ gaišā, bet ogleklis paleef šahdā. No oglekļa un no jemes usuhhtā uhdens ar winā istuhshām weelām lapās teef darinatas preefsh šahda usbuhwes wajadšigās weelas. No lapām gatavās uftura weelas ipluhst pa wiju šahdu. Tā tad lapas waram šalihdīnat ar keshi, kurā jagatawo preefsh šahda ehdeenu.

Saknes usshuz baribas weelas no jemes. Ka šahds nobeidšjas, ja tam nopluzh saknes, tas katram sinams . . .

Bet kā saknes usmeklē semē baribu, to wis katrs nesin. Mshsu jaunajam šahdinam wehl glushchi šihšas šaknites. Winsh ahtri isshuz jew wisapfahrt no jemes baribas weelas. Bet turpmat? Kur nu nemt pahriftu? Klahpeeliftajā šihmejūmā redšamas dašhadu šahdu šaknes. Šaknites isplehšchas uš wihām pušem un isshhta no sewis arkal majas bahrstinas un matinus; šahis bahrstinas ikliht pa labi un kreisi, wisapfahrt. Winas usmeklē semē pahriftu. Bahrstinas un matini tik šmalzini, ka failām azim dašchu labu nemoš neceeraudšiji. Bet wini šahdam nepeezeeshami. Majais zinitis apgahsh leelu wesumu, šihšas un reewās bahrstinas šahdam galwenās baribas peenešejas. Winu loti daudš, un katra no winām šieepjas un šieepjas weenmehtr tahtak. Kshds šinatneeks nehma weena kweešha šahda šaknes, apgreesa tām wišas bahrstinas un irehkinaja tad wiju šho bahrstinu kopgarumu. Šnahza, ka šahis bahrstinas un šaknites istaišitu kopā 20 werstes garu pawedeenu. Tā tad šaknites weenā wafarā istihdš uš wihām pušem weelas 20 werstes! Tas ir tahtlums, ko no mums nenooes weselā deenā. Pee tam bahrstinas šinatneeks šabahja wišas kopā uspirkšteni.

Jo stihdšinu wairat un jo winas garakas, jo wairat winas peenes šahdam baribas. Bet warbuhst, ka wianu peenešā bariba ne wiša šahdam noder? Behrni prot isshkirt gahrdu baribu no negarshigas, šaldu no ruhgtas. Bet kā gan tas šchai šinā ar šaknu bahrstinām? Ari to šinatneeki ismehginaja. Wini šabehra pušu podā weenu fahrtu labas, otru šlittās jemes, atkal labas, un atkal šlittas un tā pilnu podu. Te nu wini eestahdija šahdus. Šrahbijās, ka labās jemes kahrtās šaknītēm atihštijās koti daudš bahrstinu, šlittās jemes turpretim loti maj. Tā tad redšam, ka bahrstinas nojaušch, kas winām derigs, kas ne. Šlittu semi winas nemihl, bet labā aug un atihštās.

Ja šaknišchu un bahrstinu galus apluhko mikroškopā, tad war redset, ka wineem usmauktas majas zepurites, kā pirštām uspirkštenis. Šchi zepurite šargā mihtto un wahrigo šakniti no asajeem un zeetajeem šmilshu graudineem. Ja šho šardšinu nebuhtu, tad wahrigās bahrstichu stihdšinas drihi kluhtu eewainotas. Bet zepurite to nepeelaišch, glushchi kā uspirkštenis nelauj adatai eedurtees šchuwejai pirktā.

VII. No šaknes peegahdā šahdam.

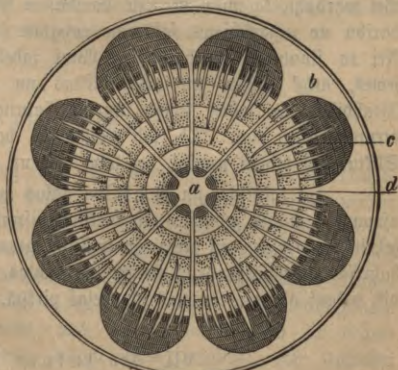
Tagad mehš sinam, kā šaknes meklē jew semē pahriftu. Bet ko winas tur meklē? Kshdas baribas weelas winas nem no jemes? Semē, kā mehš sinam, ir mahli, šmiltis, kakti, truhdweelas u. z. Waj beš šchim weelām šahds nešpehš augt? Šinatneekem isdewees isaudšinat šahdus uš wilknes waj uhdeni, glushchi beš jemes. Redrihtsteja tikai truhst uhdens, kurā bija isšaušetas wišas šahdam wajadšigās weelas. Bet kuras tad tās ir? Ja šahdu šadebsinam, tad paleekas pelni. No gaiša šahds tos newareja dabut, jo gaišā naw pelnu. Tā tad šahds eeshuzis pelnus ar šawām šaknēm no jemes. Tapchz ari daudš šaimneeki mehšlo ar pelneem šawus tihrumus. Ja gribat isaudset uš wilknes, nu teišim, pupu, tad aplaišteet

ween labi beejchi wiltni ar uhdeni un uhdenim weenmehr peebereet pa druškai pupu pelnu un salpetra, ko pehrk aptekä. Pupa ifaugš, iſſeedõs un nogatawõs ſehklas, kautſchu tai naw pee ſatnẽm ne druſjinas ſemes. Bet ja nepelkẽfm pelnuš un ſalpetru, auđſinajchana neiſdojees. Tã tad taš gaiſchi kã deenã, ka ſtahdeem wajadſigi pelni un ſalpetrõs. Bet pelni ſaſtahw no loti dauđſ weelãm. Waj wiſaš ſchiš weelaš ſtahdam wajadſigaš?

Satnes.

kaš ween ſtahdam wajadſigaš, ari dſelſi, kamehr žitõš wini eelika wiſaš žitaš weelaš, iſnemot tikaš weenu weelu katrã no teem. Weenã podã tee neeelika dſelſi, otrã ſoſſoru, treſchajã ſalpetru un žeturiajã potaſchu. (Wiſaš ſchiš weelaš dabujamaš aptekã). Podõš, kur neka netruhta, iſanga kupli, žuloti ſtahdi, dauđſ lapãm, kamehr podõš, kur kahtaš nebuht weelaš truhta, ſtahdi bija tihree wahrguliſchi. Kad podeem peebehra truhtkoſcho weelu, ſtahdi tapa kuplaka un atſpirga. Ku ſinatneeki ſaprata, ka neweenãš no ſchim weelãm nebrihki ſtahdam truhti. Bet kã ſtahđš war ar dſelſi baroteeš? Ku, wejelu dſelſš gabalu protamaš ſtahđš nepewaretu! Bet ſemẽ atrodãš ari dſelſš uhdeni kuhſtoſchaš jahtaš weidã. To ſtahdi eejuhtž ar ſawãm ſatnẽm. Ari žilwekem ahrſti nereti leek dſert dſelſš „drapes“, ſewiſchki behrneem, ja tee bahtli, maſaſnaini. Tã tad dſelſš wajadſiga tãpat ſtahdeem, kã žilwekem. Stahdi to uſjuhtž no ſemeš, bet žilwekš eehđ ar ſtahđu baribu. Maije, mildõš, pahtſch-augõš, wiſur klaht dſelſšdalaš. Dſelſš ſemẽ papilnam. Wina wiſwairaf atrodama ruhtaš weidã. Sewiſchki dauđſ winaš ſarſanažõš mahtõš.

Kota ſãtehrſgreesumš.

Tikpat nepeezeehamaš, kã dſelſš ſtahdeem, ari žilwekem ſoſſorš, no fura ſenakõš laikõš pagatawoja tã ſauktoš ſoſſora degſtaliniuš. ſoſſorš atrodãš muhu kaulõš un žmadſenõš. Tã tad ari mumaš ſoſſorš jaeehđ. Bet juhš warbuht buhtit dſirdejuſchi, ka ſenakãš ſoſſora ſpihtktaš bija nahwigãš, ka ſoſſorš breepmiga gitaš. Un nu jumaš ſtahta, ka tahtaš nahweš ſahleš mehš ehđot! Tihri netizami, bet tomehr taiſniba. Mehš ſchiš nahweš ſahleš — ſoſſoru eehdam kopã ar baribu, peemehram maiſi, bet labibaš grandu wina eejuhtjuſchi no ſemeš.

Pelndõš, peemehram, ir dſelſš. Par burwjeem reiſem ſtahta, ka tee ehđot dſelſi, bet taš jau neeki. Waj tad nu ſtahđš lai uſnemtu ſewi dſelſi? Sinatneeki mehginaja to iſpehtit. Wini nehma wairaf podu un eeaſtahđija wiſõš weenaduš ſtahđuš. Divõš podõš wini eelika wiſaš weelaš,

Mehs soffora eehdam ne daudj, pee tam samaiſitu ar baribas weelam Ja eenentum daudj soffora, tad mums buhtu janomirſi.

Tahdâ pat zela ſinatneeki iſpehtija, furas zitas weelas ſtahbeem wjadſigas.

В. Г. В.

127. Tantas dſeesmas.

Dſchinam bruhni ſwahrkî,
Behrſam balti kamſoliki;
Paeglam ſkujas bira,
Upeſ malu ſtaigajot.

Behrſinam balti ſwahrkî,
Dſham ſalas wadmaliņas,
Dſolam ſemſaram
Trihs kahtâm ſihda joſta.

Wiſi kofi taijni auga,
Laſdinſch auga liſtumains,
Laſdinam daudj behrniiu,
Wiſeem kaula kaſchozini.

128. Muſſu preedes.

1. Netahlu no muſſu mahjâm ſirgaploka kalniâ auga diwas warenaſ preedes. Wiuu ſtumbri pazehlâs augſtu pret debefim, pahri mahju junteem un kokeem ap mahjâm. Apakſchâ ſtumbri bija gluſchi beſ ſareem, tikai paſchâ galotnê abâm preedem bija gari un reſni ſari, kupli noauguſchi adatâm. Tâ kâ preedes bija tuwu weena pee otras, tad ſari abâm auga tuwu kopâ, un abas, kâ liſtâs, atradâs ſem kopigas milſigas ſalas zepures. Kâ teiſſmu milſeni abas mahjâs pazehlâs pret debefim; wiuu ſalâ zepure bija redjama werſtis peežas wiſapkaht. Seemâ puteni preedes nereti nodereja zelineekeem par zela rahditajâm, bet ru- deadâs un pawajarâds gaſju putni uſ winâm atpuhtâs no garâ, gruhtâ zelojuma, waj ari ſa- laſijâs kopâ, lai no ſchejeenes uſſahtu breſſmu pilno gaitu uſ ſiltajâm ſemem.

Preeſchu wezumu neweens neſinaja. Tehws ſtahtija, ka ſenak ap preedem audſis eglu un preeſchu meſchâ. Winſch patâ to gan neſot redjeiſ, bet winam tehws ſtahtijis. Rozirſtee kofi wiſi bijuſchi maſati par abâm mahjâm. Winâs, kâ paſchas wezafâs, aſtahtâs jeſhklai. Bet tâ kâ ap preedem tizis wehlat eerihkots ſirgaploks, tad kofi te wairs naw tikuſchi audſeti.

Mums behrneem loti patikâs pee preedem ſpehletees. Deenâ ratnajamees ap preeſchu milſigajâm ſaknêm, laſijâm preeſchu iſcheekurus, lobijâm noſt beſo preeſchu miſu, no furas ar naſi greeſjâm ſirdſinûs, zilwezinûs, engelichûs u. z. Raſtis atkal, ſargadami aplotâ ſirguſ, kurinajâm netahlu no preedem uguni un, ap uguni ſehdedami, klaufijamees kruſttehwa An- dreja paſafâs.

Kahdâ ſeſtdeenâ nahzu mahjâs no draudjes ſkolas. Bija meſſlu laiks un ſirgeem newala, tapeh3 ari gaſju diwi juhdſes garo zela gabalu kaſjâm. Patlaban kâ iſgaſju zauri meſcham, no fura wehl bija kaſhda juhdſe ko eet. Kalniâ aiſ meſcha, ſinaju, wareja redſet muſſu preedes. Bet kaſ tad taſ! Preeedes redſeju gan, bet ſchoreiſ wiuu ſalâiſ zekulſ tahds jawadâs un ſtipri maſafâs. To newaru iſpraſt. Paſagahjuſchâ nedelâ bija ſtiprâ pehrſona

negaišs, vaj gan muhju preeDES buhš no fibena vaj wehtras dragatas? Uštraufums fà ar rofu nonehma nogurumu, un es steigšhus dewos mahjàs.

Kad peenahzu pee mahjàm, redseju weenu ween preeDi, otra guleja semè nojahgeta, un šveiši štrahdneeki ajeem žirwojem patlaban nolaupija winai šalo žefulu.

Dašhadu štuju koku šarini ar tšheefureem.

Repaguwu ne apšweizinatees ar wezafeem: man ruhpeja šinat, taphž leelà preeDe nojahgeta. Tehws teižàs pahrdewis abas preeDES fugu buhwetajeem preekšj mastu kofeem. Drihs ween nojahgešhot ari otru preeDi, un tad balkus wedišžot uš juhmalu.

Gan mahmika peedahwaja wakarinas, bet man nenesàs prahts uš ehžhanu. Steibšos atwaditees no šawàm mišlulem.

Rebhot weenu no manàm waronigajàm draudjenèm tagad bešpehzigì pee jemes gu-
lam un ari otru tuwu nahwei, man klawa behdigi ap firdi. Ari preede druhmi šchnahza,
it kà paredšedama jawu likieni . . . Bet strahdneeki patlaban beidsa nofopt nošahgeto preedi.
Sahga tšhirkštješhana un žirwu škanas jaužàs ar strahdneeku šmeekleen un šarunàm. Wini
preezajàs par warenajeem mastu fokem jaunajam fugim.

Ja, patešì, warena ištatižàs krituši preede, pat wehl pehž jawas nahwes! Wairaf
kà šints manu šoku bija no zelma lihdž preedes galotnei, bet pats zelms bija tif rejšs, kà
tisso wareja abàm rokàm aiššneegt no wina weenas malas lihdž otrai. Weegli gan nebija
strahdneekem šho mišeni peeweift. Nošwihtušchi wini bija strahdajušchi. Tomehr sahga ašee
johi pamajam bija špeedušchees preedes meežàs, un pehdigi žilweks išbarija to, kò nebija pa-
špehjušchi wehtras un negaiši. Strahdneeki škani ušgawileja, preedei šlihgštot, bet pa preedes
rejšgali un zelmu špeedàs winas ašaras — lipigege šweki, kuri riteja lejup, kà man ašaras pa
waiageem, to škatotees . . .

2. Pa tam bija peenahžis tehws. Winiš teiza: „No nu, dehls, welti šehrojees, šeh
pašaulè nekàs naw muhšhigš; nahž labati, išehtifim muhšu nelaišes muhšcha ilgumu un wi-
nas peedšihwojumus!“

Šchee tehwa wahrdi mani eentrešeja, titai es winus lahğà nešapratu.

Tehws peegahja pee zelma, štatijàs ušmanigi winà un šahfa tur kaut kò škaitit.
Ari es šahku zelmu ušmanigi apluhtot. Rebšeju, kà wišapšahrt zelma šerdei bija daudš
rinku, kuri ištatrš šaštahweja no tumšchafas un gaišchafas šahrtas. Tehws teiza, kà šchee
rinki norahdot kòka wezumu. Škwašaras išangot kòkam weens rintis, pee tam pawajari išau-
gušchàs rinka šahrtas ešot gaišchafas un rudenti augušchàs — tumšchafas. Tumšchàs šahrtas
norahdot, žif kòkam rudenu, gaišchàs — žif pawajaru. Rinkus ištaitijušchi, pahrlėezinajàmees,
kà preede auguši 207 wajarias.

Sahku rehšinat 207 gadus atpafat. Tà kà školà biju mahžijees Kreewijas wehturi,
tad šinaju, kà muhšu preede šahkuši augt kreemu žara Petera Leelà waldišchanas šahkumà,
kad Widšeme peedereja wehl pee Šweedrijas un Škuršeme bija šewištcha heržogu walšis. Ta-
gad man bija pilnigi šaprotams, kapehž neweens nešinaja preedes wezumu. Nàs nu žilweka
muhšchs, šalihdšfinot ar kòka muhšchu! Wešelus diwi šinti šeptinūs gadus! Tif ilgi ne-
dšihwo neweens žilweks.

Bet man ištližàs šawadi, kà šerde neatradàs pašchà zelma widù, bet weenà malà.
Wej tam ari rinki nebija wiši weena bešuma; dašcheem rinkeem weena mala bija plahnaka,
otra bešafa. Dariju ari tehwu uš to ušmanigu. Tehws teiza, kà rinku bešums atštahštot
kòka dšihwes gahjumu. Šo gada rinkis bešafš, jo kòks peenehmis wairaf baribas weelu tai
wafarà. Tad baribas weelu bijis pa pilnam, bijuši laikam šilta wafara, un kòkam naw bijis
lihdžšgenonu.

Muhšu preedei wišplahnakee bija šahbi 60 rinki ap šerdi, wehlatee jau bija bešafi.
Titai preedes šeemtušè eekšchejee 60 rinki bija tà kà bešafi par žitam pušem. Bet kòka
wafarpušè rinku malas bija wišžauri kòkam plahnas, tapehž ari kòka šerde atradàs tuwafi
wafarpušes malai.

Tehws teiza, kà kòka rinku bešums rahdot, kà muhšu preedei ešot bijuši jaištur pir-
majàs 60 wafaràs gruhtja žihna ar žiteem fokem dehl šaules gaišmas un šiltuma, gaiša un
jemes weelàm. Weenigi šeemtušè naw preedei bijušchi lihdžšgenoni, tapehž tai pušè rinku
šahrtas bešafas.

Weslat ziti kofi laitam nozirsti, waj ari pašči isbeiguščeēs, un tā preedei palikuši ehrtaka dšihwe. Weenigi no wakarpuēs wišā preedes muhschā winai peenahzīs maš usturweelu. Te bij winas lihdszenje otra preede. Sihmes no šchīs zihnas ar paščas mahšu bija gaišči eerakstītas preedes zelmā. Tā tad tīfai ahreji abas preedes dšihwoja draudsiģi, kopīgi apšweizīnaja pawafara wehšminas un jeedona wehštnešchūs, kopīgi špehsojās ar wehtrām un negaišem. Eesčheji winām nereti bija eemešs buht weenai ar otru nemeerā. Un tā tas gahjīs gadu simtenus, wiņu preeschu muhschu . . .

Pa tam strahdneeki bija peenahkušči pee otras preedes. Tee šahka riškoteēs ar šaweem nahwes riškeemi — jobaino šahgi un ašajeem zirweem. Uš brihdi aišmirstās domas par zīnihzību un nepastahwību šahka man atfal mahttees wiršū. Lai nebuhtu jaredš manas mišlules nahwes zihna un jadšird winas pehdejā nopuhta, gahju domīgs mahjās. Otrā deenā preeschu weetā rehgojās rešnee zelmi, škaidas un nozirstee sari. Es šwehtiju šawu beedreņu peeminu ar to, ka pehtiju pehž zelma rinkeem preeschu dšihwes gahjumus. Nihstīnš.

Parunas. Augstu koku aišķeš wiši wehji. Koks nekriht uš pirmā zirteena. Kur koku zehrt, tur škaidas kriht.

129. Lauštās preedes.

Weshjāch augstakās preedes nolauša,
 Kas kaphās pee juhmalas stahweja, —
 Pehž tahlēm tās škateeneem gribeja šneegt,
 Nedš šlehptees tās špehja, nedš muguru leest:

„Tu lausi muhs, naidīgā pretwara, —
 Wehl zihna pret tewi naw nobeigta,
 Wehl ilgās pehž tahles dwešč pehdejais waidš,
 It šarā pret waru šchuhž nerimstošchs
 naidš! . . .“

Un augstakās preedes pehž lušsuma
 Par fugeem iš uhdeneem išnira —
 Pret wehtru lepni zilajās kruhtš,
 Pret wehtru zihna no jauna duhž:

„Brahš bangas tu, naidīgā pretwara, —
 Wehs tahles šneegšim, kur laimība!
 Tu wari muhs šchfelt, tu wari muhs laust —
 Wehs šneegšim tahles, kur šaule aust!“
 3. 9.

130. Iširtumā.

Tuwajās pawafaris. Dšikais šneegš šaplata, tapa pelešs un šahka kušt. It išpašči ižjirtumā, kur šaule wareja labaki peetišt, wišch jo ahstri ištūša. Dšikast meščā guleja wehl beeš šneegš, bet ižjirtumā bija jau atkušis; koku zelmi kluwa redšjami; uhdens mešleja zelu uš štrautīnu, kuršch wehl guleja zeetā šemas meegā sem lediis.

„No juhs mani modinat beš laita?“ štrautīnšch murminaja; „kad meščā šneegš ištūšis, tad modišchos.“

Bet jamoštās winam ween bija. Pomodeēs, azis išberšejis, štrautīnšch šewis nepašina. Wišur bij kails, tukšchs, koku zelmi ween rehgojās ižjirtumā. No wezajeem pašinām wišch eeraudšija weenigi wezo dobumaino egli, ko malkas zirteji bija atstahjušči.

„Kas tad te notizis?“ štrautīnšch waižaja wezajai eglei. „Kur tad meščs palizeēs?“

Ušarām ritot, egle ištahštija šawam wezajam draugam, kas šemā notizis.

„Ko lai tagad eesahku?“ strautinšch waizaja. „Agraf bij meščâ mitrums, bet nu wišs iſſchušs. Nebuhs mitruma, truhsks man ſkaidrà, auſtã uhdens. Ar ko lai dſirdinu pee-
traſtes ſahliti, kruhmus, fokus? Aiſ behdãm buhs paſcham jabeidſas.“

Pawaſara ſaulite ſildija ſemi. Sahta puht pirmais ſiltais deenwidus wehjinſch. Behrju pumpuriſchi peebreeda, eglu galotnõtēs un ſaru galinõs ſahta ſteeptees mihtſti augu-
mini. Irdenajam ſneegam lihdsajch parahbijãs pirmãs pawaſara pukites—wiſbuliſchi. Tãš
ſauza wehl gluſchi aiſſmakuſchã balſtinã: „Sweiti pawaſari! mehs ari jau kãht!“

Agraf uſ ſcho ſweizinajumu pirmãs atſauzãš egles un pameta ar galwu pirmajeem
pawaſara wehſtneſcheem. Bet tagad wišs kluſu, un pukites brihnejãš par taħdu nepeeklaħjibu.
Kad wiſbuliſcha pumpuriſchi atraifjãš un wina dſeltenã aztina atwehrãš, tad pukite eesauzãš
aiſ brihnumeem: agrako paſiſtamo foku weetã atradãš tikai zelmi, wiſapkaħt iſſaititi ſari,
ſkaidãš, ſtujaš.

Œahdu behdigu ainu uſſtatot, pukites aztinãš pamirdſeja aſaras. Wina nodomaja:
„Buhtu eš to ſinajuſi, ſa agrakã ſatã meſcha weetã tagad te tihrà kapſehta, tad buhtu labaki
palikuſi apakſch ſemes.“ Wezã egle ari winai iſſtaħtija wiſu atgadijumu no gala, un wah-
were, kaš dſihwoja egles dobumã, apſtiprinaja egles noſtaħtitu: „Ja, ſemã atbrauza meſchã
zilweſi ar dſelſš zirwojem, nozirta tuħſtojecheem foku, ſaſahgeja toš malkã, ſakraħwa weſumõš
un aiſweda projam.“

Wehl ſchi ſaruna nebija beigujees, te parahbijãš papardiſchu pirmãš lapinaš.

Meſcha beſumõš ſahle labpraħt neaug, bet gan ſuhnaš un papardes, kuraš mihl pa-
treħſli un trefnu ſemi. Papardem bija wehl lelakš brihnumš.

„Kaš tad taš?“ winas iſſauzãš. „Mums žiš nekaš neatliſkeš, kã no ſchejeenes
aiſeet, neejam paraduſchãš ſaulē zepinatees.“

„Ejat ween!“ preezigi iſſauzãš ſaſa ſahlite, kura bija pabaħſuſi ſawu galwinu iſ
gruſcheem.

„No kureenes tad tu taħda?“ wezã egle uſpraſija neluħgto weeſi. „Waj ſche tawa
weeta? Eſ labak upmalē pee uhdens!“

Zautrã ſahlite eeſmeħjãš. Kapeħz lai wina eetu uſ upmali, ja ſchepat labi deeſgan.
Te netruħſti ne gaiſa, ne ſiluma, ne gaiſmaš. Ne, wina palikš labak ſchepat trefnajã ſemē.

„Kã nu tã war jautat, no kureenes eš eeradujees?“ ſahlite brihniãš. „Eš atbrauzu
brauſchuš, kã lepna kundje. Mani atweda ſemã kopã ar ſeenu, kuru ſirgi ſche ehda; ſeenu
ſirgi apeħda, bet eš palitoš. Man te toti patihť, nu eš palitſchoš. . . . Žums wajaħſetu
preezatees, ka žums pagatawojchu ſkaiſtu, ſaſu maurinu.“

„Eš neweenam neſtaħweſchu zelã,“ ſahlite turpinaja; „man daudž weetas newajaga;
buħſit wehlaħ man wehl pateizigãš. Bet paluħfojatees uſ tãm ſatajãm lapinãm tur apakſch
ſkaidãm: tãš ir apſeš. Winãš atbrauza reiſē ar mani, un man, wiſu želu ar winãm kopã
atrodotees, bija tã ruħgti ap buħſchu. Peħz manãm domãm apſe taš wiſneeziġataiſ fokš:
ſpeħka winai nekãħda, malkã wiſiſtikatã, un tur wina ſaħl augt, tur tu nedomã tiht uſ preeħju.“

„To mehs nepeelaiħſim, ſche muħju wezu wezã weeta, ſche iſaudſtnãſim jaunãš eg-
liteš,“ wezã egle noteiza.

„Nu, kameħr tawaš egliteš iſaugš,“ wahwere paſſaidroja, „tameħr paeš labš lai-
ziſch, un apſeš buħš tã pahreħmuſchãš, ſa ir nedomã ſche wehl augt. Apſei weenmeħr taħda
paraſcha: tiſko kur žaimneekš atſtaħj uſ taħdu laižinu ſawu weetu, tur wina eeſchã. Aug
wina aħtri un nedſihwo ilgi. Multigš fokš, — muħſcham winai kaħdi noſleħpumi: muħſcham
wina kaut ko iſchuſti. Man winãš tuwumš nepatihť, un no winãš naw ari nekãħda labuma.
Laģda, par peemeħru, pawijaš žiš fokš. Tai aug gaħrði reekſti.“

Pirno pavažari izirtumā parahdijās švešči weēš, no fuxeem dašči pašči nesinaja, tā šče tikušči. Te bij gan pišladšči, gan eevinas, gan alkšči, gan wihtoli, wiši šče mekleja nomestees strautina turvumā un pašahwigi kihwejās, tā ka wežai eglei allašči bij ja-
dušmojas.

Izirtums weenā paščā pavažari peeauga ar sašli un jaunām foku fūgām, tā ka no druhtmajām papardēm ne wehšts. Mihtstajā, šakajā sašlē wišukoja gan pulkšienišči, gan wiš-
bulišči, lauku nelkes, neaišmirstelites, kreimenes, švešienes, šaku pehdinas, uguns pukēs. Kruh-
mōs lehkaja putnini un šandinaja šawas dšeešminas. Peletais šakitis allašči nahza šče wee-
šds. Wišči pamehginaja gan weenu, gan otru sašliti, foku lapinas un mišas un jautri uš-
šauza wahwerei: „Ščeē daudš gahrdafi nekā tawi zeeteē un šaušee išeefuri, pamehģini ween!“

Mamins-Sibirafs.

131. Seedi.*)

Putni darina šaveem mašinajeem škaitas ligšdinas. Wini šawahz winās wismiht-
stako sašliti un šuhinas, wismalkakās špalwinas un puhžinas. Dašči išpluhz šew
wišas puhžinas, lai itai waretu winās nošleht no eenaidneefeeem un iššargat no mitruma un
aufstuma šawas olinas. Gleemešči dod šaveem mašinajeem lihš pat gatawas mahžinas.
Bet neweenam pašaulē nav preešči šaveem behrnizeem til škaita šuhplišča, kā pukitēm.
Šktra šehlina ir mahtes — šahda — behrnišči, un katrs pukites seedišči šči behrnina
šuhpulišis.

Atšewišči seedišči.

Dašči seedi.

Mušča leelakā dala paeet šahdam preešči tam, lai itai išaudsetu šehlinaš un ša-
gahdatu tām wišu wajadģigo. Daudši no šahdeem šchim mehrkim seedo šewi paššus.
Šehlū darinaščanai wina atdod wišas šawas šehjas un pehž tam, kad šehlās eenahkušās,
nobeidšas.

Sawām širdsasinim, ar šawu šulu wini toš ehđina un dširdina.

Leelakai šahđu dalai seedi išaug uš gareem kaštineem. Tā wineem wišlabaki pee-
cetami mihtās šaulites dšihwidās stari. Pat uhđens augi šteepj šawus seediš no uhđens ahrā
pretim šaulei.

No ahrpušes pa leelakai dalai seedu eetešryj tā šanktais se e d u b i k e r i t i s (laušišči).
Daščeem seedeem bikeritis šastahw no wairak šakām lapinām, pee ziteem atkal šaauššis kopā, kā
ištā bikeritis waj šwanišči. Parašti bikeritis ir šingrē, zeetis un nereti, kā peem. rošei, apaudšis

*) Pirms šči gabala lašičanas školotajam jāeepaššitina behrni ar seeda dalām: bikeriti frontii
(wainadšiu). — putelnizām un šehlōtni pee wateaf šahdeem.

dšefoneem, ašām ūpalwinām, waj ari wijs aplahts mišftām puštām. Biteritis ešleħđi ūeedinū, kamehr taš wehl mañiħ, un ĵargā to pret breešmām. Ķad ūeedinħ, biteriħa ĵargats, ĵau ĵaudūis, tad biteritis weraš wakā. Waĵonei, par peemeħru, abas biteriħa lapinas tuħliu nowiħt un nobiriħt. Ĵitām pušēm, kā roĵei, nagliuai (nelkei), neaiñmirūtelei kopā ĵaanguħaħis biteritis paleek, liħđi ĵeħklas eenahlas.

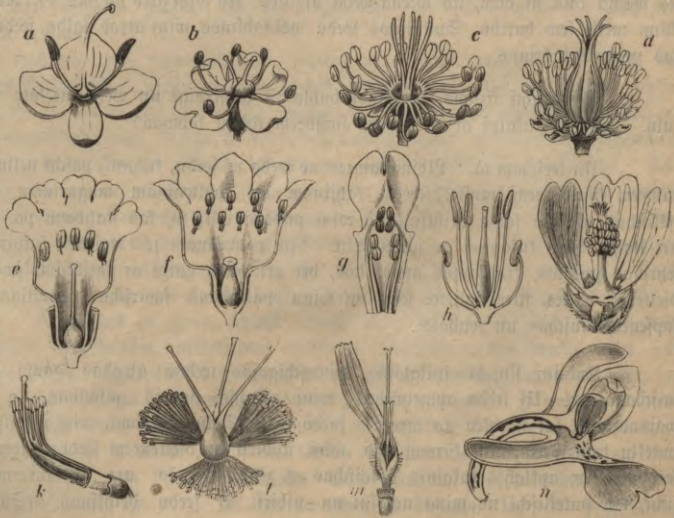
Daħħada weida augleniħas ar ūeħflotnēm.

uĵuniĵā purpura krahħa ĵaweenoĵas ar ĵelta dšeltenumu, ĵħkħiħti baltā newainiħas krahħa ĵaħuħt ar dšidro debeūs ūilumu. Seedlapinas iħftatās kā iħaustasno ūiħda, no ĵanta, no baħrgatmeeneem.

Starp ūeedlapinām, ūeedina dihenā, atrodas ĵaldā medus pilni kauūini; bet paħr wiħneem ĵħuħpoĵas puťekliħas, ĵħiħ maħūliĵi eerihťotās ūeedpuťeklu aiĵas.

Ķad ūeedpuťekli noĵatawoĵiħeħeš, tad puťekliħas atweraš, un puťekliħi iħbiriħt. Lee noħkuħt uš augleniħas driħūninas. Augleniħa weeneħr atrodas paħħā ūeeda wiđā. Ap augleniħu noħriħinas ūeeda galwenā darbiba.

Augleniħas driħūnina aplaħta ar ĵaldu, lipiĵu medu. Pee medus peeliħp ūeedpuťekli, un tuħliu ūeedpuťekleem iħauĵ ĵaras ūiħħđinas. Tās ĵnee-

Daħħada weida puťekliħas un augleniħas (ar ūeħflotnēm, irbulineem un driħūnām.)

dšas pa drihtšiniun un auglenižas irbulinu eekščā auglenižā, winaš jehflotnē. Te dus jehflu majās olinās. Tās jau gaidit gaida weejus, lai ar winu palihšibu darinatu it olinā pa majam dihglitim, no kureem išaug jehklinas.

Apluhtjojeet mikroškopā wišimalkatos audumūs, paščas dahrgatās špižes, redsejt žif tee rupji, nešmuki! Bet apškateet ween mikroškopā seedu, un jums ijlitšees, ka jauna pašauļe atverās juhju azim. Katra seedlapina jums ištatižees kā dahrgs, pehrēm ištchuhdinats pašlahjēs, medūs pilitēs laistas kā briljanti wižās warwihtjūnēs krahtjās, un pa lapinām paštaigajas fihtas, azim nežaredšjamas mušdžinas. Winu kahljinas teewatas par wišteewafajeem matineem, wirš feltitajām galwinām wejels wainags, bet špahrnini tiš mihtšini un leedšini, kā no mehneštareem darinati.

Tihri newištchūs šchaujās prahtā wahrbi: „Paškateetes uš putitēm laukā, es jums jašu, ka Salamans wišā šawā godibā naw hijis apgehrbēs kā weena no tām.“

S. Wagners.

132. Kapelž putes tiš grešnas?

Augtu fokū dahrjā ap tiško ušseedejušcheem augtu fokēem, puku dahrjinā pa ščajstajām puku dobēm un plawā starp neštaitamām putēm gandrihji pašahwigi lidinas daščadi špahrnoti kufaini: te neweiškā spalwainā jemes bite, šlaitā dželīgā lapsene un darbīgā bitite, tur raibā wabolite, weentahriščā mušča un krahtšchnais taurinšč, kuru starp putēm jewištchi daudj. Wiši šchee kufaini — waboles, muščas, bites, lapšenes un taurini, — wiši laiščas no weena fokā uš otrū, no weena seeda uš otrū. Ko wini grib no putēm? Ka wineem wajaga? Wini meškē jēw baribu. Špilgtajōs seedu wainadšindōs wini atrod šaldo seedu žulu, n e k t a r u, kas peewelk kufainūs.

Bet grūhti tizams, ka stahdi buhtu tiš labširdigi un wolti meelotu kufainūs ar šawu žulu. Waj tiš kufaini ar to nedara stahdeem kahdu labumu?

Un teescham tā. Lidinadamees no seeda uš seedu, kufaini, pašchi nesinadami, pahrnēs ar jaweem šnukšicheem, tausteklišcheem, kahjinām un spalwainām mugurinām weena seeda putekliščūs uš otra seeda drihtšnu; tā wini padara ištši to, kas stahdeem pa prahtam. Tadeht ari stahdi baro kufainūs ar šawu žulu. Vai peewilinatu jo wairak kufainu, putes neween tehrpjas špilgtōs, krahtšchndōs apgehrbdōs, bet ari pilda gaišu ar patihšamu šmaršču. Sarkanee, dšeltenee, baltee, filee, jahrtēe seedi un winu patihšamā šmarščā peewilina taurinūs, bites, lapšenes, muščas un waboles.

Kufaini šin, ka špilgtajōs, šmarščigajōs seedōs atrodas daudj žulas, un tapehž laiščas turp. Uš seeda apmetuščees, wini eebahjč šawas galwinās un garōs šnukšičūs wainadšindōs, lai ištuhktu no tureenes šaldo žulu. Sulu šuhšdami, wini newištchūs peeduras pee puteku traužineem, no kureem tad wini apbiršt ar dšelteneem seedputekleem. Ja nu tahšds seedputekleem apkahljš kufainiis nolaiščas uš žitu seedu, lai ari no tureenes ištuhktu šaldo žulu, tad puteklišči no wina notrišt un ušbiršt uš seedu drihtšnas. (Šalihšini — datel-palma tukšnešt, Nr. 86).

Rehfat, zif labi wiş eerihkots! Putu grejnais apgehrbs un patihfamà smarjcha peewilina futainus, kuri laiichas uş feedeem, zeredami te attraft jaldo seedu şulu — neftaru. Bet lihbj ar to wini aifnes seedu drihtşnâm majadşigos feedputekfus, un tà seedi teef apaugtoti. Tà tad seedu ştaiftums nahf galu galà pajchâm putem par labu. Luntewiţşas.

Laşdas seedi: st — putekfnizu seedi, s — auglenizu seedi, p — feedputekti.

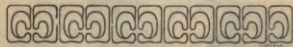
133. Wehşjch fà ştahdu labdaris.

Bet ko lai dara tee ştahdi, kureem naw ştaiftu, şmarjchigu seedu? Ari teem wadjşigs, lai putekfi nokluhtu no weena seeda otrà. Behrşam, alşşnim, laşdai, preebei, kweeşcheem, rudşeeem un daudş ziteem ştahdeem seedi loti weentfahrşchi: wineem naw ne koşchu seedu lapinu, ne şmarjchas, ne şaldàs şulas. Kà tad lai wini peewilina futainus? Bet feedputekleem jateef pahrneşeeem no weena seeda uş otru wişadà şinà. Ir tatşchu loti daudş tahdu ştahdu, kam putekfu trauzini un şehklotnes atrodas pawişam atşewişchi, katrs jawà seedà, pat katrs uş şawa ştahda. Ja uş drihtşninas neuşbirs feedputekti, seedà neatihştijeş augli un şehklas.

Şcheem ştahdeem par apaugtoşchanu japateizas weenigi wehşjam. Wehşjch naw japeewilina. Tapehş ari şchee ştahdi neişleeto şawus şpehtus, lai attihtitu ştaiftus seedus, şaldu şulu un jauku şmarjchu, bet toteeşu jo wairaf işgatarwo şauşus un weegluş seedu putekfus. Putekfu trauzineem ir gari, loşani, uş leju notahruişchees kahtini; pee lehnafàs wehşminas tee eeşahf şmarştitees, işuhpotees un iştaişa wişapfahr şawus dşeltenos puteklişchus. Şchee majee, neeewehrojamee seedini reti şaftopami pa weenam, — pa leelakai dalai tee atrodas daudşi kopà, weşelà ştarà. To wişlabati nowehrot pawaşari, kad behrşi, kahtli un laşdas ştahw pilnòş seedòş. Wajaga tit druşjin ween pawuşinat foku, un weşelş putekfu mahtonis pazelas gaişà. Daşchreiş gaişà titdaudş putekfu, ka no teem işzelas iştii mahtoni. Kaşdu laifu tee lido pa gaişu un pehş tam nolihşt ŀemè. Eewehrojat titai, kad seed şkuju fok, zif şad gaişà putekfu. Laişdamees pa gaişu, putekfi nonahf seedu auglenizàs. Lai putekfi weeglati waretu peekertees drihtşninàm, drihtşninas lihđşinas ŀuşeklişcheem, kas weikli uşter feedputekfus. Tà tad wehşjch, kureşch iñnehşà feedputekfus pa gaişu no weena ştahda uş otra, ne reti labi attachlu, jaşkaita mums par pajchu galweno ştahdu labdari. Şilweki gan nereti ŀuhşbas par ŀipro wehşu seedu laità, kas negrib un negrib aprimt, bet naw japeemirşt, ka wehşjch dara labu ştahdeem un ka ari ştahdeem teefiba dşihwoi pajaulè, ne ŀilwekeem ween.

Bet ir ari ştahdi, kam seedu nepawişam naw. Tahdi, par peemehru, papardes, ŀuhnas, ŀehnes, koşas, uşdens ugi u. z. Wuşju ŀenştichi gan domaja, ta papardite, Şahnu ŀahle, ŀeed Şahnu nakti greşneem jo greşneem ŀeedeem, bet tà tas naw. Papardes ari peeder pee

besserdu stahdeem. Schee stahdi iſaug no jeniſchkeem putelſiſcheem, ſv o r à m, furas paparbei atrodas winas lapu apatiſchpuſēs ſihkās pumiņās, juhnām — majōs mazinōs ar ihieem kaſtineem, un ſehnēm ſem winu zepuritēm. Wiņus iſhos stahdus jauz par ſp o r a i n a j e e m. No ſporām ſahkmā attihitas ſtihdſinas waj plehwites, no furām zelas juhnas, kōjas, meſcha ſtaipklas, ſehnes, papardes un ziti ſporaineē. Ari pee ſporu iſnehſajchanas leelatā loma pee- friht wehjam.

134. *ſehnes.*

Ceſim, meitas, ſehnes laſit!
 Redſ, ſche wiſi rabi kopā:
 Saimeneeže — barawika,
 Wilnini — ſaimeneeki,
 Behrſlapinas — jumprawinas,
 Biſites — wezas meitas,
 Dailās meitas — roſenes,
 Jauni puſiſchi — gailenes,
 Lahtſcha purni — wagarīſchi,
 Meſcha ſargi — muſchmeeri,
 Eſ pate — weza peka
 Un tu — funga puſhehdiſ.

Tautas dſeefma.

Sehnoſchana.

135. *Kā stahdu ſehklas izzelo.*

Stahdi apauglojas un nogatawo ſehklas. Bet jaunais stahdiņſch war ijaugt tikai tad, ja winam peeteſoſchi daudj baribas, uhdens, gaiſmas, gaisa un ſiltuma.

Memſin, peemehra deht, ſchahdu gadijumu. Puhmes nogatawojuſchas ſawus anglus; augli lihdi ar ſehklu nokriht ſemē un gul turpat ſem toka pee paſcha ſtumbura, netahlu weens no otra. Wiņeem te weetas par maſ, tāpat maſ baribas un maſ ari uhdens. Lihdi ko iſ- dihgſ jaunee ſtahdini, winu ſtarpā izſeſeēs zihna uſtura, ſaules gaiſmas un ſiltuma deht, ſluja, bet ſihwa zihna par to, kam wairak teeſibas dſihwot.

Tadeht ari ſtahdeem jagahdā par to, lai augli un ſehklas nepaliktu kopā un ne- buhtu weens otram par kawekli, bet tiktu iſnehſati labi tahlu. Un teeſcham, daba ari par to ruhpejuſeēs. Schini ſinā ſtahdeem pataſpo gan wehſſch, gan dſihwneeki, gan ari zilweſi

Wehjam nenahtas nemanj gruhti aispuht, kur ween grib, spahrnotos klawas, behrja, ofcha un leepas auglus; un lihds to tee nogatawojušchees, wehjjch ari aines winaus un istaiša tahtlu, tahtlu pa pašauli. Tapat wehjjch rihtojas ar zuhtu peenes, baltā wišbulišcha un zitu stahdu augleem. Paštatarees ween, zil brihnišchki daba gahdajušī par to, lai wišī šchee augli it weegli waretu lidinatees pa gaišu: weena augla galā redjam — glušchi kà saules žargu — "baltus, šihšus deedšinus, otra šehklas etihtas špalwinās, treschā puhtzinās. Wišs tas palihds augteem turetees gaišā un nolaištees labi tahtlu no beedreem.

Sehklas, kuras isfehji wehjjch.

Dašchreis auglim nemanj naw jalidinas pa gaišu. Ja tajā daudj sehflu, wišch istaiša tās uš wišām pušēm waj nu ar wehja palihdsību, waj ari dašchreis

patš no jewis, bej tahtdas palihdsības. Peemehram, magones sehklas galwinai zaurumiai uš wišām pušēm, un tapehž wehjjch, magoni šchuhpodams, ismehtā sehklas it weegli.

Muhju firnu „pahštis“, lihds to tās nogatawojušchās un ilgatu laiku stahw lautā, pašchas plihst pušchu un istaiša firnus.

Daudj stahdeem sehklas apaugušchas špalwinām un puhtām, peemehram fahrklam, fokwilnas stahdam un ziteem. Wehjjch aines tahtdas sehklas dašchreis toti tahtlu.

Ja nu sehklas waj augli pašchi nepehji isklihdinatees, tad wineem šhini darbā palihdsi šwehri, putni un ari zilweki. Stahdi peewilina dšihwneekus ar žaweem škajiteem un gahrdeem augleem. Dšihwneeki, sinams, apehd auglus lihds ar sehflām, bet sehklas kopā ar zitām nesagremojamām baribas dalām ištahk atkal ahrā. Kustoni un putni koti mihl awenes, kafenes, bruhklenes, pluhmes, kirchus, melnenes un išnehjā winu sehklas uš wišām pušēm. Dašchām sehflām nefe nekait, ja tās eekluht dšihwneeku wehderā un šarnās: tur winas neeteek šagremotas, nesamaitajas un neašfeet bojā, jo apklatas koti beesu, zeetu mišu. Štaistais auglis ir gahrds kumošs tihtlab putnam, kà ari tšhetrahjainam weesim. Dšihwneeki labprahst apehd šchos augtus, nemanj nesinadami, kahtu labumu wini žaur to padara stahdam: šarnās sehklas zeetā mija top mihtstata, bet pati sehkla nemanj nesabojajas. Wina tur paleek tif ilgi, kamehr atkal iskluhst ahrā lihds ar zitām nederigām weelām. Semē tahtda sehkla toti ahtri uš-

Sehklas ar atahtšcheem, kuras isnehjā zilweks un dšihwneeki.

dihgt: ismirkušchā mija weegli pahrpilht un laišč jaunajam stahdinam ušdihgt. Sehklai nahttos daudj gruhtaki ušdihgt, ja ta nebuhtu atrabušees kahtu laiku šarnās. Ištahk gluščhi pehž parunas: wilks pahšdis, un kafa dšihwa — dšihwneeks pameelojees, bet stahdam naw notizis netahds launums.

Zitu stahdu augli pawijam nekriht azis, un garščha teem ari naw netahda jewišchā.

Tapeh3 dšihwneeki tos nemeš neeevehro. Ari uš wehja palihdšibu tee newar zeret, jo wineem naw ne ſpawinu, ne ſpahnu, ne puſku. Kà nu iſlihđjetees? Waj tad wineem nebuhs ja- iſniłki? Tomehr ne. Daſchi no ſechem augteem pahrlahti ar lipigu ſulu, ziteem peeaugſchi ahtičhi un ſtiħđſinas. Ar ahtičhu, ſtiħđſinu un lipigàs ſulas peepalihđſibu ſehklas peekeras dšihwneeku waj putnu ſpawàm un tà aiſtkuht paſaulė. Ari zilweks palihđſi tahdas ſehklas iſplatit: pee daſchadeem pretičhu jaimeem, kuruš dabujam no ſweſchàm ſemėm, beechi peelipu- ſchas wižadab ſehklas.

Beidſot ari uhdens ijnehjã augtuš un ſehklas: ſehklas peld pa uhdeni leelu gabalu, liħđſi beidſot peeſtahjas malã un atrod augſchanai derigu weetu. W. Luntewiſchš.

136. Weſcha ataugã.

No ta laika, kamehr ijzirta meſchu, pagahja wairaf gadu. Izzirtuma newareja wairš gandrihš paſihti. No wežàs egles galotnes ijzirtums iſtatijàs kã ejerš beejã meſcha widũ. Laikš meſchã tezeja daudš aſtraki uš preeſchu nekã pilſehtàs, kur zilweki dšihwo. Koku we- zumu neſkaita pa weenam gadam, bet pa gadu deſmitem. Tas zelaš no tam, ka koki dšihwo ilgaki nekã zilweki. Weſchã aug ari ſtahdi, kuri dšihwo tiſ weemu wajarũ: pawajari rodas un rudenti nomiriſi. Kruhmni dšihwo deſmit liħđſi diwedeſmit gadu, tad ſahł niłkułot, ſirgt un nokalſi. Lapu koki dšihwo gan ilgaki, bet ſimš gadu aiſſneedš titai leepas un behrſi: apſeš, eewas un pilhlabſchi nedšihwo ne puſi no ta laika.

Ar lapu kokeem reiſe parahđijàs ari ſahle un kruhmni, kuruš neatraditi ſtuju meſchu beejumòš, jo tur maš gaiſa un ſaules gaiſmaš; tur aug titai papardes un ſuhnaš. Tagadejã ataugã galwenee watoni bij ſtrautiſch un wehjičh, abi wini gaħdaja par ſehłlinãm, atneđdani tãš no taſhleenes. Zaur to tad ari bija ataugã tiſ daſchadi augi. Peħž kaħdeem diwedeſmit gadeem ijzirtums bija pahrwehreecš par meſchu, kura auga daſchadi koki. Sahlei un pułem bija jawirſas uš meſchmalu, jo meſchã winãm truħka ſaules ſtaru. Bet lapu koku widũ pa- rahđijàs drihš ween ari eglites. Leelã barã winãš ſahka augt ap wezo egli, kã jau behrnini ap mahči.

„Relauſim eglitem augt,“ ruhgtã apſe uſſauza jawãm beedrenėm. „ſchi weeta pee- der mums, ko winãš te mełle? Gribėš waj muhš wehl aiđſihti?“

„Nu, to mehš redieſim,“ ſalee behrſini rahmi atbildeja, „mehš winãm nedoſim gai- maš, aiſtureſim ſaules ſtaruš, atnemim ſemei ſpeħtu, tad redieſim, kam buhš wirsroka“ . . .

Geaħtãš zihna uš dšihwibu un nahwi, bet kaš ſchini zihnã bij ſewiſchłš, taš bij, ka wiš notikãš ſluſam, bej maſakã trofiſchna. Œhe zihnižãš lapu koki ar ſtuju kokeem. Behrſi un apſeš ar jaweem jareem atureja ſaules gaiſmu. Mažãš eglites bej lahga gaiſmaš wahrga un niħta. Wehl ſihwaka zihna notika ſeme, kur ſmaltãš ſatnites iħža dšihwibãš ſulu. Sah- leš un pułu ſatnites dabuja uſturu ſemeš wiriejã kaħriã, kruhmni ſaħnes — jau drułku dšilaki, bet wehl dšilaki zihnižãš behrſu un eglu ſatnites. Tur dšilki ſemeš tumſibã ſatnites jawižãš zita ar zitu, kã mati.

„Strahđajat, turatees pretim, behrni,“ wežã egle ſtubinaja. Behrſeem bij wairaf zeri- baš uſwarei, jo ſehee auga aſtraki. Bet eglites atfal palita ſalaš zauru gadu, un kamehr behrſi duſeja ſeemaš meegã, tiſmehre eglites ſtipinajãš ſaules gaiſmã.

„Wežã maht, mums klaħjas gruhti!“ katuru pawajari mažãš eglites iħehlojãš: „behrſi muhš pawijam nomahž! Wini weenã wajarã ijaug wairaf nekã mehš diwòš gadòš.“

„Pazeščatees, behrni! nefas nenahf rokâ bej pušlêm; ja gribat ko panahft, tad zih-
natees, jo bej zihnas naw ušwaras. Weenprahtibâ turatees kopâ, tad eenaidneeks neka
nejpehs!“

Kruhmi padewâs pirmee un flušâ garâ atstahja zihnas weetu. Uj zihnas lauka pa-
lita tikai stipratee un isturigatee fareiwji. Rašajâm apstîtêm ari klahjâs gruhti: tās nomahja
behršini.

„Kapehž juhs mums ušmahzatees? Mehs bijâm ņhe daudj agrafi par jums,“ tâ ap-
šites pahrmeta behršineem; „tas no jums, fungi, nepeeklahjigi!“

„Waj juhs to turat par nepeeklahjibu?“ behršini jautri jokoja; „kad eglites paaugs
leelafas, tad winas juhs nomahfs tâ kâ tâ. Labaf aisejat no ņhejeenes paščas ar labu
prahtu un pameklejat jew labafu weetu. Juhs tif muhs trauzejat.“

„Mehs juhs trauzejam!“ apwainotâs apšites iščukšteja. „Ta ir tihrà nefauniba un
warmahziba. Juhs mums ušmahzatees, tadehf ka ešat stiprati! Gan juhs to noščehlojt,
kad pašcheem klahjees šlitti.“

„U, leelat muhs meerâ, mums jau tahdi ņprediki apnitušči. Naw mums wafas ar
jums te tehrjet!“ behršini atzirta.

Nešo darit, nabaga apšites atwiršijâs ataugas malâ, jo no weenas pušes tās kirzi-
naja behršini, no otras pušes eglites.

„Palihdšat, glahbjat!“ apšites waimanaja, „waj tas dširdets: diwi pret weenu!“

„Ejat tif projam, ko tif daudj te gaudojat,“ eglites ņšubinaja, „juhs muhs ti-
kai kawejat. Šmeekligi, kad kara wihi raud; wajaga mahjet mirt ar godu un zeenibu, kad
nejaudâ dšihwot.“

„Kur tad eewinas un pišladschi?“ wehjšch eejautajâs, atškrehjis ar behršineem paro-
talatees. „U, tee nabadšini! Wini klušinam atstahjušči kaujas lauku!“

Pağahja peežbešmit gadu. No wežâ iņzirtuma ne wehšts. Winâ tagad lihgojâs
stiprâs egles, un ņšur tur tumšcho egļu widû pamanams kašhs weentulis behršinjch. Behršu
pa wišu ataugu ir, ja daudj, tad kašbu dešmit. Tur, kur peežbešmit gadus atpakaļ ašais
zirwis pastrahdaja eglainē pošta darbus, tur atkal waldija dšihwida pilnâ ņpehfâ un
koščumâ.

Šauno egļu starpâ atščikihrâs wežâ egle ar ņawu tumšchi bruhno krahsu. Wina glu-
šchi išburbejuši, eekšchpušē wina graušch tahrpi. „Tuf, tuf!“ raibais dšenis kaš wina ar ņawu
ašo knahbi, mekledams tahrpus winas meejâs.

Reiņem egle stahsta behrneem ņawu dšihwes gaħjumu.

„Tas jau ņen atpakaļ, kad ņhe attiku: Mani wežaki dšihwoja tur kalnâ, atmenajâ,
kur wehjšch gaudo. Maneem wezateem klahjâs jeemâ gruhti. Šeemelpuše wineem bij pa-
wišam kaila, apafšheje ņari steepâs pa ņemes wiršu. Baribu atmenajâ ņadabut bij pawišam
geuhti. Šatnes aptinâs ap atmeneem un turejâs stipri pee teem. Egles ir isturigi koki;
tur, kur mani wežaki auga un ņakoja, tur preebes un behrši nedomat newareja turetees. Aug-
staf kalnajâ auga tikai ņahles un ņuhnas. Uri wahweres apzeemoja manus wežakus tikai reti.
Kaħda wahwere reiņ atrada atneau starpâ eenahkušchos iščeekuru un to atneša ņhe. No ņchi
iščeekura eš ņaugu. Šhe ir labaf nekâ tur kalnâ, kaut gan ne tif ņšaiņti. Tas, luhf, behr-
nini, ir mans dšihwes noštahšts. ņlgi ešmu dšihwojuši, bet wehl man jums fas it ņeniščkš
ņašafa: egle ir stiprs un isturigs koks, ņiti koki muhs newar nomahft. Preebe gan ari ir
stipra, bet wina newar wišur augt.“

Šaunâs egles klauņijâs wežâs noštahštâ ar klušu godbijibu, un papardes išplehta ņa-
was lapas plati, kâ wehjdeklus.

Jautajā meščā bij patumščs un mitrs, tapehž paparbeš ņče bija eeweejuščās. No laufa pukitēm un ņahlitēm ne wehstis. No wezajeem behrseem bij tik daņči zelmi atlikušči, ku- rōs mahjoja peles.

Mamins=Sibirats.

137. Behrsš tihrelī.

Stahw tihrelī uņ pakalnitēs
Behrsš firms un juhnām apaudņis,
Tam naw neweenas atwaņites,
Sen deenām tas jau nofaltis.

Wisaptahrt, furp ween azis raugas,
Lihdš miglā paņuhd tihrelis,
Wišs ņmaida wirņu ņilōs ņeedōs
Kā juhras rahmais ņpogulis.

Uņ zineem kupla ņahle ņalo,
To wakara raņa waldfina,
Un maigas wehņiminas pa naktim
Wisaptahrt dabu ņpirdfina.

Bet behrsš stahw weentuls pakalnitē,
Tas raugas ņkumigs mahkōndš,
Un raņas lahņes, it kā aņras,
Mirdš wina ņarōs kaltuščōs.

No bahrgām wehtrām taņlu, taņlu
Ir wina lapas aiņnestas, —
Tam naw to gaidit balņu deenu,
Naw pawajara zeribas.

Wenņtu Edwards.

138. Tautas dņeefmas.

Mi, ņatā birņstalina,
Kā ēš tewi ņen taupiju:
Ne riņņtites nenogreeņu,
Brahlim gowis ganidama.

Behrsņušč mani aizinaja:
Nahž, meitina, ņlotu greeņt!
Greeņ ņarinus, paņarites,
Negreeņ paņču galotnit'.

Lai palika galotniete,
Kur putneem uņmestees,
Wehņinam wehdinat,
Man paņcham lepotees.

Es nelauņu leepas ņarus,
Ne eewinas baltoš ņeedus,
Es uņangu, kā leepina,
Kā eewina ņeededama.

VII. n o d a t a.

Starp dšihwneefceem.

139. Maſee dšihwneezini uhdens pileenâ.

I.

„Waj tad uhdens pileenâ ari war buht dšihwneeti? Kapehž tad mehš winus ſawâm azim neredſam?“ „Un ja wini tur buhtu, no ka tad wini lai pahrteef?“

Tâ jautâs katrs, kaš uhdens pileenu nebuhs apluškofjš žitadi tã ſawâm azim. Beſ ſas to apſtatis ar mikroſkopa palihšfibu, ſas pats gaišchi redſeš, ka uhdens pileenâ mudſch un kuſt ſimteem maju dšihwu radibinu.

Meſim glaſhi ar uhdenu un eemetiſim tur koku lapas, wežu ſašli waj ſabirſuſchu jeenu. Kolikſim glaſhi ſiltâ iſtabâ un pagaidiſim deenas trihš. Lapas, ſašle waj jeens ſaškš puht, un no uhdens nahtš puwuma ſmafa. Uſleeſim pileenu eepuwuſchâ uhdens uſ tihru, gludenu ſitklu. Stiklu eerihškofim mikroſkopâ tã, ka uhdens pileenu war labi mikroſkopâ redſet; muhſiu azim parahdiſees pahrſteidſoſcha aina. (Stat. bilbi: „Dšihwiba uhdens pileenâ“). Pileens tagad iſſkatas tã apalſch, gaišchs laukums, kuř redſamas daſchdaſchadas ſiškas radibinas. Weenas no tãm apataš tã bumbas; žitas pehž iſſkata atgaħdina olu;

Dšihwiba uhdens pileenâ.

treščâš iſſkatas pehž ſwaigſnitēm; daſchâm ir abatas, truħbinas waj daſchu iſſkats. Un juhš newarat eedomatees, žif iškš radibinas weiklas! Tãš ſtrej ſchurp un turp, greeščos rinki, lež, leen dšitaki pileenâ un želas attal augſchup; daſchas turpretim loti kuħtras un peld wiſai gauſi un ſwarigi. Maſâš radibinas apbrunotas maſeem matineem un ſtropſitēm. (Stat. bilbi.) Matini aħtri kuſtas, un ſtropſites ſiškas uhdenu gan uſ weenu, gan uſ otu puſi.

Wiſas iškš maſâš, weiklâš radibinas ir ſihtu dšihwneezini, kuri tiſ maſini, ka war tuħſtojſcheem eweeſtees weenâ weentigâ uhdens pileenâ. Wiſi ſchee dšihwneezini grib eħſt, dšert, elpot, radit ſew pehž= nahžejuš, aiſſargatees no eenaidneefceem.

Tadeht radibinas nemiřigi kuſtas pa pileenu, dodas no weenas małâš uſotru, mekledamas ſew eħrtaku telpu, gaiſmu, baribu waj ari beħgdamas no eenaidneefceem.

„No tureenes tad winas dabu baribu?“ tã juhš briħnidamees jautaji. „Un tã gan winas ſpehž baribu ſagremot, kad winâm naw ne mutes, ne ſobu, ne žitu gremoĵamo organu?“ Baribas maſajeem dšihwneezineem ir papilnam. Taħdâm maſâm radibinâm jau daudš pahrtikas newajaga. Winas iſteef no putekliſcheem un ſapuwuſcho lapu, ſaštu waj ſeena dalinâm, kaš atrodas uhdens pileenâ. Beſ tam ſchee maſee dšihwneezini ir daſchreij neganti pleħjonas: wini apeħd žits žitu. Baribas uſneħſchanaſ un ſagremoſchanaſ wineem

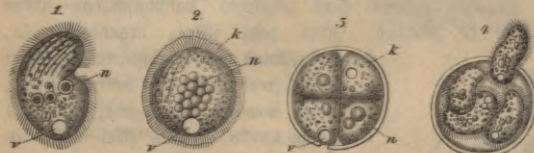
newajaga ne mutes, ne jobu, ne zitu gremojamo organu. Wini šater puteklīchus, japuwīchās dakīnās un zītūs dšīhwneežīnūs ar šavām špurām. Wīnu miħstā, gandriħš iħkīdrā meeja eejuhž barību tāpat, kā augš ar jāknēm no semes.

Sīħtee dšīhwneežīni teezas ari peħž gaiša. Tee eelpo, eejuhž gaiju ar wīju šawu meeju. Mikroskopā war nowehrot, kā dšīhwneežīni pulzejas gar pileena malām, tur wairaf gaiša. Šaelpojušees, wīni dodas atkal pileena widū meklet jēw barību.

Tāpat daudsi sīħtee dšīhwneežīni meklē gaišmas. Wīni bareem šalajas tanī pileena weetā, kuru apīpiħd šaules itari. Tur nonaħtuhžī, wīni ušaħt gatawo deju: lež aħrā no uħdens, škalojas, m:t tuhlenūs, greeščas rīnkī. Gaišmā wīni weikli, jautri, bet eħnā laištī un gandriħš nemaš nekustās. Dašči sīħtee dšīhwneežīni turpretim beħg no šaules gaišmas un pulzejas tur, tur wairaf eħnās.

II.

Kā šauž iħšos uħdens pileena apdšīhwotajus? Wīneem dašchadi waħrdi. Wīswairaf uħdens pileenā atrodas infusorīju, kas latwīški nošīhmetu „ušlijas dšīhwneeķī“. Šawu nošautumu wīni dabuhjušī no tam, ka parahdas tahdā uħdeni, kas „ušleets“ jēenam, lapām un zītām puħstošchām weelām.

Infusorija un wīnās wairošchānās žaur dalīšchānos.

Infusorīju meeja pawīšam weentahriħšī eerīħtota. (Štat. bildi: „Infusorija un wīnās wairošchānās“.) Apluħstīm uš bildes sīħmeto infusorīju. Wīnās meeja jastahw no masa, masa puħšliča, kurušch pīldītis ar pušchīkīdru, olbaltumam liħdšīgu weelu. Šcho olbaltumam liħdšīgu weelu mahžītee wīħri nošauž par protoplāsmu. Weelas widū atrodas weena waj wairaf mašu apalu bumbīnu (n). Pušchīkīdrā weela eeteħrpta šmalkā pleħwītē, kura apšegta daudšeem matīneem un špurām. Bej bumbīnam meejas widū dašchreīš weħl manami maši puħšličī, kūrī šaraujās un īšpleħščas kā gumījas bumbīna. (v).

Infusorījai naw ne šīrds, ne plaušchu, ne kunga, ne šarnu. Wīna elpo ar wīju šawu meeju. Gaišs šuhžas žaurī šmalkajai pleħwītēi un tā eeteet meešā. Barību infusorīja pee-welk jēw klaht, šuštīnadama šawūs matīnūs un špurās, kūrī apaugušī apšahrt šchaurai špraugai, infusorījas mutēi. (Sīħmejumā naw redšama.) Warība—putekli, japuwīchās weelas, zītī sīħtī dšīhwneežīni, — eepšeščas pa mutī infusorījas meešā un tur īstuhšt un šajaužas ar meejas iħkīdroweelu. Beešči ween šem mikroskopā war redšet infusorījas, kūrām meejas widū atrodas weelas zītās infusorījas un augu gabalīni. Tee ir eerīhtā barība, kura weħl naw īstuhju.

Bet kaħdam noluhkam der mašee puħšličī, kūrī liħdšīgi šīrdīj šaraujās un īšpleħščas? Šchīnīs puħšličhōš šakrahjas no wījām meejas dašām newajadšīgi un kaštīgi iħkīdruimi; puħšlītīs, šaraudamees, īmet iħšos iħkīdruimūs aħrā.

Kā infusorījas wairošas? Wīnām nepeedšmīs dšīhwī beħrni, wīnās nedehj olas kā putni, nelaišch ītrūs kā šwīs un wardes. Katra infusorīja, šajneeguši šīnamu wežumu, pahrdalās uš dīwām waj wairaf datām. No katras dalās īšnaħt jauna infusorīja. Šchīs jaunās šīnamā laīkā pahrdalās atkal u. t. t. Tahdā kaħrtā infusorījas war wairotees mīlšīgi aħtri un leelā daudšumā: no weenas paščas infusorījas štundas laīkā war raštees tuhštōšcheem, pat mīlšoneem jaunū!

Dajčas infusorijas ir wišai dihwainas un ņaistas. (Skatees ņihnejunu: „Suwoikas.“) Tās ir tā ņaužamās ņuwoikas. Pirmā azu uņmeteņā juņš winas nemaņ neiņliņķees par dņihwneeķem, bet drihņaņ par puķēm. Katra ņuwoika lihdņiga maĶam ņwaniam, kureņĶ peestiprinats pee ņmalĶa gara ņtebrina; ņtebrinĶĶ ņawufahrt peestiprinats pee ņmilņĶu graudina, aĶmentina waj uhdens ņahles. Maņi matiņi, wainaga iņņatā, apauguiĶi apahrt infusorijas plataĶajam, eedobotam galam, — mutei.

Infusorijos ņuwoikas.

Suwoikas wišai juhtigas. Tņlihdņi ņahds preeņņĶmets peedurĶees matineem, ņtebrinam waj ņwaniam, ņuwoika tuhlin ņawelĶas par maņu bumbiņu. BaroĶas winas tāpat tā žitas infusorijas. — Suwoikas wairoĶas druņku žitadati neĶā winu radneeĶes. (Skatees bildi: „Diwas kopā ņapluhduņĶas ņuwoikas!“) Diwas ņuwoikas peeņpeeņĶas weena otrai ņahrt un beidņot gluņĶi ņapluhņt kopā. EņĶi dihwainā du b u l t ā ņuwoika peld ņahdu laiku uhdēņi un beidņot ņadalaš w a i r a f g a b a l ņ s. No katra gabala attihņtas jauna ņuwoika. Tahdā ņahrtā wairoĶas wehĶ dajĶi žiti ņihķee uhdens dņihwneeĶini.

Diwas kopā ņapluhduņĶas ņuwoikas.

III.

Uhdens pileenā ņem mikroņkopa war redĶet beĶ infusorijām wehĶ daudĶ žitus ņihķus dņihwneeĶinus. ApluņĶoņim tā ņaužamos ritengreeĶĶus.

RitengreeĶi toti lihdņigi tahrpeem. Katram ritengreeņim meeĶas preeņĶĶeĶā galā redņami diwi matiņu wainagi. Kad noluhĶoĶas uĶ trihžoņĶeem matineem, tad iņleekas, it tā greeņtoš rinkis waj ritenis; — no tam ari dņihwneeĶini dabujuĶĶi ņawu noņaukumu. Matinūs kuņtinadams, ritengreeņis peld pa uhdēņi uĶ preeņĶĶu. RitengreeĶĶa meeĶa eegarena un nobeidĶas ar maņu ņahĶinu, kura galā pahriņĶelĶta diwās datās, tā ņa iņņatas peĶĶ iĶĶehrēm. Ar ņawām iĶĶehrēm ritengreeņis peeĶabinas kaut ņahdam preeņĶĶmetam, ņas peld uhdēņi.

EĶim neeĶigajam dņihwneeĶinam ir mute, baribas riņfle, baribas ņanals un pat ņungis ar ņarnām. Mutē atrodaš pat maņi iĶoņliņĶi, ar kureem war grauņt zeetus preeņĶĶmetus.

Tā tad ritengreeņis daudĶ pilnigaki eerihĶots neĶā infusorija. Ari wairoņĶanās no teek gluņĶi žitadi. RitengreeĶi d e h j o l i n a s, no kurem ar laiku attihņtas jauni dņihwneeĶini. DajĶreij oliņās paleek peestiprinatas pee maĶtes meeņām tiņ ilgi, ņamehr no winām attihņtas jaņnee ritengreeĶi.

RitengreeĶi pahrtēek no augeem, bet medi ari beeĶi ween infusorijas. DajĶreij ritengreeĶi wed ņawā starpā ņihwu žihņ — iņņtu diwĶauju. ņahds angļu dabas pehtņees R o m e n Ķ s patš ņawām azim nowehroĶis uhdens pileenā iĶahdu ritengreeĶu diwĶauju:

„Uhdens pileenā peldeĶa deeņgan leels ritengreeņis. PeepeĶi parahĶijās otrs ritenegreeņis, maĶaĶa auguma, un metās leelataĶajam wirĶi, eekehrdamees winā ar ņawām iĶĶehrēm. Leelatais ritengreeņis ņahĶa rauņttees un greeņtees tā ritenis, mehĶinadams tahdā ņahrtā pa-

dsiht neaizinato eenaidneeku. Majais ritengreesis stipri turejās pee jawa pretineeka meejas un nemas negribeja atkaphytes. Tad leelafais ritengreesis sahka, tā nelabā trentis, ūwaiditees uš wijām pušēm un eekehrās ar jawām ishtehrem sahda auga steebrinā, kas peldeja uhdenti. Stee-brinā eekehrees, ritengreesis sahka, to jaudaja, ischuhpotees un sistees. Domehr ari tas nelih-djeja. Bija pagahjušchas daščas minutes, bet fanja wehl turpinajās. Pehdigi leelafais ri-tengreesis janchma wijus ischtus un ar tahdu sparū rahwās uš preešchu, ta eenaidneets ne-wareja noturetees un aissprahga prom. Majafais ritengreesis wehl daščas reišes mehginaja ušbrukt leelafajam, bet tas neišdewās. Beidsot winšch meta meern un dewās zitur meklet laupijumu.

B. T.

140. Brihnumi juhras dibenā un uš juhras wirfus.

I.

„Zit štaisti!“ wairaf reišes eejauzās školoni, kuri newareja ne azu atraut no mikro-skopa. Dajči peejartuščeeem waigeem atstahstija redseto saweem beedreem, kuri wehl nebija itušchi pee štatishanās. Ziti mehginaja redseto ušfihmet uš papira. Tee, kas wehl nebija mikroskopā luhtojušchees, nepazeetigi gaidija sawu reiši.

Par ko školoni tā brihnijās? Školotajs wineem pirmo reiši rahdija mikroskopā sihto juhras dšihwneezinu wahžinūs. Neapbrunotām azim uš štikla bij redsami tikai puteklišchi, smiltinas, bet mikroskopā puteklišchu weetā bij redsami apbrihnojami štaisti gleemju wahžini. (Škatees bildi: „Sakutahjainee dšihwneezini“.) Tee bij daščadās krajšās: peleti, fili, jati, jarkani, rošā. Wahžineem bij daščadaščads ištats: gan tā šprunguli un adatas, gan apali tā bumbinas, gan struhwes weidā, gan tā ūwaignites trim un peezeem stareem. Kad behrni katrs pa kahrtai bij paluhtojušchees neredsetōs brihnumōs, školotajs jahka stahstii: „Daudsi šihtee juhras dšihwneezini darina jewim dšihwoklus — gleemju wahžinūs. Sem mikroskopa redjami šakutahjainew wahžini. Sakutahjainee peeder pee wismajaf attištiteem dšihw-neeceedem. Winu meesa šastahw no glotainas weelas, tāpat ka inšuforijām, wina ir mihtsta un wahriga; winai waretu kaitet aultstums, šaules stari, uhdens. Štaistee mahjoklišchi, ko šihtee dšihwneezini jewim buhwē, aissargā winūs no daščadām breešmām. Šchee mafee gleemju wahžini darinati no kalkeem.“

„Ko kalkeem!“ eejauzās sahda meitene, „tur tad wini dabū talkus?“

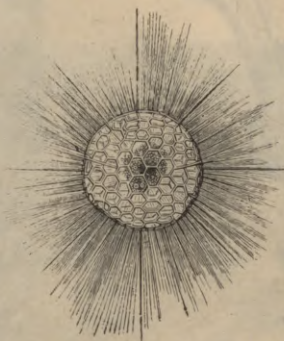
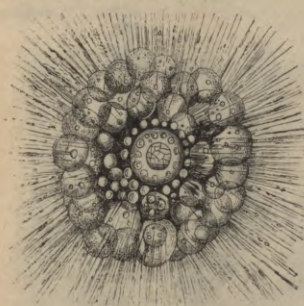
„Ari ziti školoni brihnijās par školotaja apgalwojumu. „Juhs nesinat, no kureenes dšihwneezini dabū talkus?“ školotajs turpinaja. „Bet to juhs itušchu finat, ka uhdenti ištjuščas daščadās weelas. Šakut man, kuras weelas kuht uhdenti?“

Dajchi školoni atbildēja, ta uhdenti kuht zuturs, jahls, alūns, soda.

„Ari talki kuht uhdenti. Uhdens beeschi juhžas pa kalku šlahneem; upju un eferu krašti nereti jastahw no kalkatmeneem. Uhdens kalkus išgraušč un iškaušē. Upes, eetejedamas juhrā, eenes tur ištjuščos kalkus. Talab ari juhras uhdenti atrodas daudš ištjušču kalku. Uhdens eespeeščas sihto juhras dšihwneezinu meešās. Uhdenti wini ijmēt ahrā, bet peejawina jew ištjuščos kalkus. Kalku kahrtinas pamafam šakrahjas dšihwneezina meejas ahrpušē, un tā wahžinšch gataws.“

„Bet dšihwneezinšch jau tad war nošlahpt! Juhs pašchi reiš teizāt, ka dšihwneekem wajaga elpot. Kā tad gaišs war tikt wahžinam zauri?“

„Nātram wahzīnam weens gals wātā; pa šo galu šatnabhājainis īsbahšč beechi jamu preeščgalu, tā ari eejuhz uhdēni ar baribu un gaiju, kas atrodas uhdēni. Vēj tam dau-
dseem wahzīneem ir mafi, mafi zaurumini. Pa zaurumīneem dšihwneezini īsbahšč jāvās mee-
jas datinās, kuras ījškatas pehž stihdšīnām waj adatām. (Škat. bildi: „Šatnabhājainee dšihw-
neezini.“) Tahds šatnabhājainis ar šavām meejas stihdšīnām peelīhdšīnāms kamolam, kurā ša-
šprauštas adatas. Stihdšīnās kustinādams, dšihwneezinšč eerauj pa zaurumīneem lihđj ar
uhdēni baribu un gaiju.“

Te kahds štolens
eejautājās:

„Vet kalab tad
wahzīni daščadās
krahjās? Kalki taišču
ir balti.“

„Deeja, mehš pa-
rašti dabujam redset
rifai baltus kalkus.
Vet kalku šlahnōs
beechi ween atrodas
jaki, raibi, šili un
dšelteni kalkatmeni.
Tas tapehž, ka wineem
peejaufuščhās daščā-
das krahjas. Ari
juhras uhdens kalki
ir krahjoti. Talab
šatnabhājaino wahzīni
laištās daščadās
krahjās.“

„Waj juhras dšihw-
neezini darina šew
wahzīnus tikai no
kalkēem?“ eejautājās
kahds no wezatakjeem
školēneem.

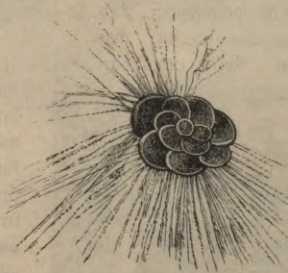
„Ne, dašči juhreas dšihwneezini taija šew škaitus wahzīnus no framšemes. Šram-
šeme atrodas leelā daudšumā framā un mahlā. Vet tā šā framšeme kuhšt uhdēni, tad wīnās
daudš juhrea, un daudš juhreas dšihwneezini īgatarwo no wīnās škaitus wahzīnus.“

II.

Ari daudšī prahwaki juhreas dšihwneeki darina šew mahjoklus. Tā peem. polipi.
(Škat. bildi: „Polipi.“) No ahreja ījškata wīni nemas neatgahđina dšihwneekus. Drihšat
wīni ījškatas pehž šchuburaineem krahmeem ar škaitseem balteem seedeem, waj atkal lihđšīnās
šprunguteem, akmeņeem, blōdām, kurās jastahđitas pukes u. z. (Škat. bildes: „Polipi“ un
„Korats.“) Šhee krahmi, šprunguki, akmeni ir polipu mahjokli, kwi darinati no kalkēem.
Baltee seedi ir pašču dšihwneezīnu tauštelšči. Tee apaugušči rinki ap polipa muti. Pats

Šatnabhājainee dšihwneezini.

polips sehjá sehwišká liqšdiná un isbahšj no tureenes ahrá titai taustefliškus. Tee, kuste-
damees, eeranj pa mutes zaurumu uhdeni ar baribu un gaiju.“

„Ká tad tif mais dšihwneezinšj war darinat wefelus kalku fruhmus?“ dašji
štoleni jautaja.

Koratu polipi.

„Weens polips ta nefad nepašpehtu.
Do isdara tuhftošji un miljoni polipu.
Polipi nedšihwo atšewiški, pa weenam. Tad
uhdens nefin fur winus aišweestu, waj
šadragatu pret afmeneem. Polipi atdala no

Sarkanaš korališ.

šawas meešas loti daudj kalku. Kalki
šaveeno tuhftošju un miljonu polipu
mahjoklus par wefelu šuburu. Šahšds
kopigs leels dšihwoklis peštšiprinats kaut
fur juhras dibená un droššs pret juhras
štraumem. Šoš polipu mahjoklus šauj
par k o r a t e m. Koraki daudj weetás,
wairaf werštju garumá un platumá, aplahj
juhras dibenu. Šgadás dšihwee polipi
nomiršt; wiau weetá wirs wezajeem kora-
teem buhwejas jaunee šew zitus dšihwoklus.
Koraki dašhás weetás šatrahjas tahdá wai-
rumá, ta top redšami uš juhras wiršus. No
wineem izelas wejelas jalas. Wehšj uš tahdu
šalu atnes puku un zitu augu sehflas, juhras
uhdens atškalo puhštoššas weelas un augliġu
šemi. Uš jalas no atneštám sehklam šahj augt
dašhadi augi. Drišj eerodas ari putni un
ziti dšihweeft.“ (Štat. šihm: „Koratu šala“.)

Žeetu kalku mahjokli isgatarwo šew
ari juhras šwa iġšnes. (Štat. bildi:

Šalduhdens polipi.

„Zuhras swaigines“). Tās ir deesgan leeli zuhras dšihwneeki, lihbi pusarščinai garumā. Wina meesa, pa leelatai dalai, iškatas pehž swaigines ar peezeem stareem un aplahsta zectu falku wahku. Wahks daschreij apbrunots spizeem dseloneem, furi aishargā zuhras swaigini no eenaidneekem. Meejas apafschdalā atrodas mutes zaurums, pa furu dšihwneeks eenem baribu un uhdeni ar gaiju. Zuhras swaigsne pahrtiek no iprahguschām šwim un dajcheem ziteem masakeem zuhras dšihwneezineem. Wina ir rihkle, fungis un šarnas, kà ari ašinu traufi. No ahrejeem jutekleem pee zuhras swaigines škaidri redjamas a z i s. Tās atrodas kà šposcha punktis uš weena no stareem.

Zuhras anemonas jeb aktinijas.

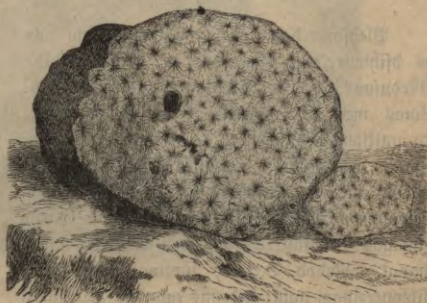
apafschdalā un lihdfinas eegareneem pubšlišcheem. Nr šcheem zuhras swaigsne peešuhžas pee zeeteem preekšmeteem un tad welf šawu meesu uš preekšchu.

Zuhras swaignes loti škaištas. Wina falku mahjoklis laištas gaišchi šarfana waj rošā krahžā. Meerigi gutot zuhras dibenā, winaš atgahbina škaištas, leelus seedus.

III.

Wehl škaištatas un dihwainatas kà zuhras swaigines ir zuhras lilijas.“ „Zuhras lilijas!“ eešaužās behrni brihno-damees. „Lilijas tatschu putes, bet ne dšihwneeki?“

„Zuhras dibenā mahjo dšihwneeki, furus pehž ahreja iškata itkuešch noturēs par pulem. Šchos dšihwneekus šauž „zuhras lilijas“. (Štat. bildi: „Zuhras lilijas“.) Zuhras lilijai šar-

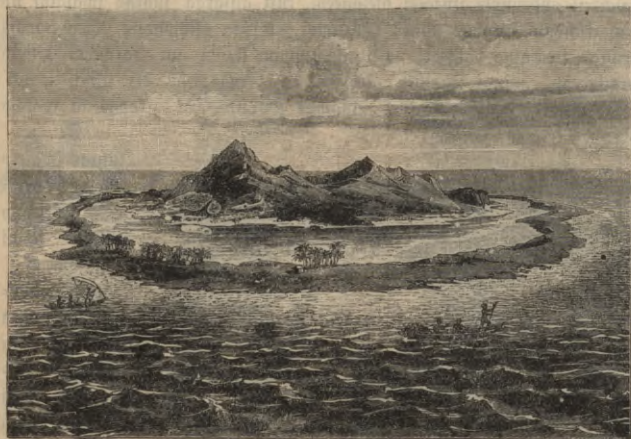
Bluža foralīš.

Zuhras swaigines de h j o l i n a s, no furām attihštās jauni dšihwneeki.

Zuhras swaiginei loti šihksta dšihwiba. Ša šahdu no štareem norauj waj nogreešch, ta weetā išjaugatkal jauns.

Wina loti nešweikla un fuštās wišai gauši. Rašju weetā winaš noder miškšti meešas ataugumi, furi atrodas štaru

fana waj filgana trahja. Winas meejas galwenā dala ir garjch stobrs. Waretu scho stobru nošauft ari par „kahju“, ar furu juhras lilija peestiprinās juhras dibenā pec zeeteem preefšchmeteem.

Koraku jala.

Stobra galā atrodās meejas rešnakā dala — stahws (rumpis), kurjch lihdžigs seebu biferitim. Stahwā ir mute, šarnas, firds, pat nervi, šmadšenes un wehl zitas dalas. Biterim apaugujchi apfahrt štaistas butetes weidā gari, teewi tauštekti, „rokas“.

Tauštekti ari pec stobra. Waj juhs warbuht pajchi nepateiktīt, ko juhras lilija dara ar šcheem tauštekleem?“ Dajchi behrni teiza, ka wina ar

tauštekljchū palihdžibu kuštotees; ziti, ka kerot baribu.

„Ja, beš tauštekleem juhras lilija nomirtu badā. Atminatees, ka wina peeaugusi pec zeeteem preefšchmeteem. Wina newar dšihtees baribai pakal, bet winai jagaida, lihđj uhdens peenes klahť masus uhdens augus un šihťus dšihwneezimūs. Dajchi dšihwneezini, peemehram šiwťinas, lihđjchū prahtu tuwojas „juhras lilijai“, grībēdami apluhťot, kas tas tahds par ehmu juhras dibenā. Bet lai Deewš šchehľigs dšihwneezineem, kas peenahťujchi juhras lilijai pa kampeenam! Winas „rokas“ aptinas laupijumam apfahrt un eerauj laupijumu mutē. Nedseet, kahda breešmone šchi štaistā juhras lilija!

IV.

Plešjona daba ir ari kahdam zitam juhras dšihwneekam — medušai. (Stat. bildi: „Medušas“.) Ta ir pawišam jozigs dšihwneeks! Winas meejai ir pulštēna waj blodas ištats. No pulštēna malām šteepjas garas, garas pahtagas. Tās šastahda medušas asti. Pulštēns ir medušas stahws, kurā eewētojas mutes zaurums, gremojamee organi, šmadšenes un nervi. Garās pahtagas ir tauštekti; tee der baribas šakeršchanai. Nedod, Deewin, šiwťinai waj zitam dšihwneezinam nahť medušas tuwumā! Tauštekti aptinas dšihwneekam apfahrt un neatlaiščas, famehr laupijums apestšs. Dajchām medušām tauštekti apbrunoti teizameem aišjargu lihđjšeekem. Scho meduju tauštekdōs atrados dšeliga

Juhras jwaigšne.

īkšabe. Tiklībđ kšhđs prahws đšihwneeks peefkaras meduđai, taustekli iřřkšahđ ūkšabi. Đřihwneeks řajuht ađu đjehlumu, tš nš nštras, un nedriřřt meduđu wairš aiřřart.

Dřihwneeki „juhras lilijas“.

wirřus. Tš peem. inřurorijas „nš kts řpihdules“. Winas miljoneem peld pa juhras wirřu, řewiřřki řiltšs nšktis. Winu meeja iřřtaro mirđřořřu gšřmu. Gšřřma řaplřřt kšpš un ařim iřřahđas, it tš wiřř juhras wirřus mirđřetu. Ķauks řkšts!

Meduđas.

Redřeet, řik daudř řkšistumu un břiřnumu juhrš. Daudř jamahřas un japeřřt, ja grib wiřř řhoř břiřnumus iřřinat un řaprařt.“

B. D.

141. *Sleeka***Kà jemes irdinataja un melnjemes isgatawotaja.**

1. Frizis un Zekabs, divi wezatàs klases skoloni, mahzijas dahrjâ nahfojchàs deenas isdewumus. Tehws, mahzits dahrstopis, rafa dahrjâ dobes.

„Behrni, panahat schurp!“ atkaneja tehwa bals. „Es juhs abus gribu paekjamine, zit daudj protat no dabas mahzibâm.“

„Abi puikas peezehlâs un tuwojâs tehwan. Dahrneeks teiza: „Juhs tatichu skola mahzatees ari dabas stahstus, pafatat, kas tee ir, fo juhs redsat?“

„Tâs jau ir sleekas!“ Frizis esjauzâs. „Skolotajs wezatai nodakai reis stahstija, ka sleekas ejot dahrneekfeem un semtopjeem loti derigas. Winas irdinot zeetu semi un jagatawojot melnjemi.“

„Tew taijniba!“ tehws noteiza. „Bet lai tas buhtu labaki japrotams, tad es wispirms juhs abus gribu epasihstinat tuwat ar sleekas meejas buhwi un dsihwi.“

Tehws isbehra no kurwoja wairaf sleeku. Tâs jahla lozitees pa semi un rahptees uj preekichu.

„Kâ sleeka war kusitees un rahptees uj preekichu, winai jau naw kahju?“ tehws waizaja.

„Skolotajs stahstija, ka sleeka to isdarot ar jaweem muskuleem,“ teiza Frizis.

„Pareisi! Sleekai sem ahdas atrodas muskuli, kuri war jarautees un ijssteeptees. Tee ir dimejadi: gareniskee un schkehrjeec. Gareniskee muskuli steepjas gareniski pa wiju meeju. Schkehrjeec apjoch wiju sleekas meeju kâ jostas.“

„Sleekas rahpichanâs noteekas jekochâ kahriâ. Winas meeja ir mihsita un pildita schkidram weelâm. Kad pakaldalas rinku muskuli jaraujas, schi meejas dala top teewaka. Schkidrâs weelas speejchas preekichgalâ, kurech no tam peebreest un top garaks. Sleekas preekichgals aijsteepjas gabalinu tahlat un peekeras dascheem grumbuleem un ziteem nelihdsenumeem. Pa to starpu pakalejas dalas gareniskee muskuli jaraujas. No tam pakalgals top ihjaks un peewelkas preekichgalam klah. Nu jawelkas preekichgala rinku muskuli. Schkidrâs weelas teek dsihtas atpafak, pakaldala. Bet preekichgals nelihd atpafak, tapeh3 ka sleeka ar muti peekehrusees nelihdsenumeem. Tâ tas weenmehr atfahrtojas, un pee tam korahtri. Bes tam sleekai pee lihichanas wehl palihdj imalti matini, ar kureem apjegta winas meeja. Neapbrunotâm azim winus newar redset, bet war jataustit. Ar matinu palihdsibu sleeka peekeras pee daschadeem nelihdsenumeem.“

2. „Sati, teht, waj sleekai ir ari azis, auhs un ziti juhtekli?“ ceminejâs Zekabs.

„Azu sleekai naw, bet wina tomehr jajuhj gaijmu. Ja nakti luktura gaijma kriht uj sleekas galwas galu, wina ahiri raujas atpafak zaurumâ.“

„Warbuht, ka wina nemaj nejuht gaijmu, bet behg ijbijusees no trofichna?“ Frizis teiza.

„Nu nè! Sleeka pawisam kurla: winai nemaj naw auju. Juhs warat fleegt, wuhst taurêm, sifit wijeeem spehfeem bungas, sleeka nelitjees ne sinot. Wina itikai war jajuhj jemes trihzejchanu un lihgojchanos. Talab wajaga tuwoitees sleekai ujmanigi, ja grib to jakeri.“

„Senaf es domaju, ka sleekas nemaj nerahdas jemes wiriu. Waj tas reeja?“ Zekabs teiza.

„Deenu gan winas gul jawâs alâs un zaurumâs, bet krehlai metotees un nakti winas leen ahriâ.“

„No tad winas tur mekle?“ Zekabs wrajsja.

„Baribu. Winas usmeklè semes wirjü lapu gabalinus un daschadas pusjapuwu-ichas augu datas. Wisu to winas eewelk alá un apehd. Winas nenem wis kuru fatru weelu. Sleekâm jewiichki patihk kaspostu lapas, sipholi, burkanu un kirschu lapas, bet winas neaif-ftar schalsejas un wehmelenes.“

„Nà to lai isskaidro, teht?“ Frizis jautaja.

„Bej schaubâm sleekai ir oichanas spehja: wina war jaost patihkamu un nepatihkamu baribu. Bej baribas sleekas eewelk jawá alá ari akmentinus, lapu kashtinus, stujas, papira gabalinus un daschus zitus sifhtus preehschmetus. Ar teem sleeka aijbahjch jawas alas zau- rumus un istlahj winas jeenas.“

3. Te Zetabs issjauzàs:

„Skat, skat, zil ahtri sleeka eurbàs semè! Es wiku nupat nolitu uj dobes, un tagad wina tikai wehl druftu, druftu redjama.“

„Ja, sleeka spehje eurbtées semè loti ahtri: wina nosuhd pahris minutès.“

„Nà schis tahrps to ijdara? Winjch taitchu newar tà kasit waj ratt semi tà suns waj kurnis?“ Frizis jautaja.

„Ja seme irdena un mihtsta, tad sleeka eespeechas semè. Wina bahsch jawu ipizo galwas galu semè. Galwas gals speechas semè tàpat tà kihlis tofà, un sleeka pahris minu- tès eeleen semè. Bet ja seme zeta, tad sleeka urbjas semè pawisam zitadi. Wina norij jemes dakinas. Norihrà seme eet zauri jarnàm un pa orru galu toj ijmesta ahrà. Tahda urbjchanàs gau daudj gaujafa, bet tomehr sleeka istaija zaurimu un nosuhd muhju azim.“

„Bet tas taitchu loti kaitigi, ja tahrps jarijas semes,“ Zetabs eeminejàs.

„Pawisam otradi: seme scheem tahrpeem nenas nekaitè. Sleekas kungis un jarnas peejawinas no eerihàs semes baribas weelas, bet neberigo semi ijmet ahrà.“

„Tad jau sleekas kaitè augeem. Winas apehd semè tàs weelas, kas wajadjisas augeem,“ Zetabs jazija.

„Rebuhst nè! Sleekas ihstee augu labdari. Winas jagatawo semei mehslus. Juhš taitchu finar, ka ari muhju kuhš mehslus jagatawojuschji dsihvwneeki. Ari ta seme un baribas atleekas, kas gaujuschji zauri sleekas jarnàm, ir kreetni mehšli. Bej tam atminatees, ka sleeka norij daudj lapu un augu datu. Tàs winas jarnàs pahrschrahdataja, jadadas un wehlat is- nahk ahrà tà kreetni mehšli. Sleeka ir ihsta melnjemes pahrschrahdataja. Augligà melnjeme pa leelakai datai radujees zaur sleeku darbibu.“

„Newar taitchu buht, ka no majàs sleekas buhtu radujchees milsigece melnjemes apgabali!“ eesauzàs Frizis.

„Weena sleeka to, sinams, nepaipehji, bet sleeku ir milsigi daudj. Weenas kwa- dratwerstes leela jemes gabala atrodas nereti lihds 13 miljonu sleeku!“

„Man nebija nahzis ne prahtà, ka sleeku tik daudj,“ teiza Frizis. „Bet tomehr ijleekas netizami, ka sleekas ween buhtu jagatawojuschas beejàs melnjemes fahrtas.“

„Nu ja, tas ijleekas netizami talab, ka tu negreej uj neezigeem zehloneem nekahdu wehribu. Bet tu warbuhst domasi zitadi, kad terwin teijschu, ka sleekas darbojuschàs, mihtst- ischeem uu miljoneem gadu. Kachds anglu dabas pehtmeeks skaidri peerahdija, ka uj weenas kwadratwerstes leela apgabala sleekas gada laikà spehje ijnešt apmehran 156,000 pidu melnjemes.“

„Tas teescham ir breešmigi daudj! Nu es jahku nojaušt, ka sleekas spehje gau ijga- rawot loti daudj melnjemes,“ Frizis teiza.

„Tas pats dabas pehtmeeks pahrlöezinajàs wehl gaujchati par sleeku darbibu. Winjch lita apjocht lauka gabalu ar jajualzinatu kishnu un aistahja lauku neapstrahdatu. Pehz 29

gadeem wirs krihta bij jaradujees pusephdas beesa melnjemes fahrta. To schinis gabds bij fanejuschas iſleekas. — Sleekas ari nolihdsina laufus. Urbdamās semē, winas izjilā otus un atmenus un apber tos ar mehšleem, kamehr afnens pavijam apraktis.“

„Bet tad jau tur, kur daudj iſleeku, seme koti audseliga,“ eerunajās Frizis.

„Tas pa daļai teeja. Reij pahrneja iſleekas uſ tahbu semi, kur agraf winu nebija. Seme tapa daudj audseligaka un dewa bagatigaku rajshu.“

„Ja iſleeku tiſ daudj, tad winas laikam koti waiſligas?“ jautaja Frizis.

„Ja gan! Sleeka dehj daudj oliņu, no turām ihjā laikā iſaug jauni tahrpi. Sleekai toti ſihſta dſihwiba.“

„Ja, ja, es atminos, ko ſkolotajs ſtaſtija: ja iſleeku ſa-greeshot diwds gabalds, no katra gabala iſaugot jauns tahrps. Baj tas teeja?“

„Ja. Nogreestajam galwas galam peeaug aſtes gals, un aſtes galam atkal peerodas ſlaht galwas gals ar galwu.“

„Nu, nemas jau newar iſſchirt, kur iſleekai galwa, kur aſte,“ ſetabs teiza.

„Tas naw teeja. Ja iſleeku uſmanigi apſkata, war preeſch-galā redset muti ar majeem ſchoſkeem; galwas galā atrodas ari rihtle, ſmadſenes un ziti organi.“

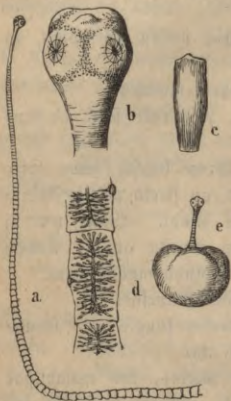
„Deht, ſaki, waj ari ziti tahrpi dſihwo, tā kā iſleeka?“ ſetabs waižaja.

4. „Tahrpu ir toti daudj. Wija winu meesa jaſtahw no miſhſteem grebſeneem, kuri tā ſkreemeli ſaweenoti kopā. Gandrih wiſi tahrpi wairojas olinām. Bet tahrpi wed daichdaſchadu dſihwi. Zuhſ tatiſchu paſihſtat deh li. Ta pahrteek itai no zitu dſihwneeku afinim. Winas mute apbrunota aſeem ſchoſkeem un ſuhzekli. Ar ſchoſkeem wina eefojch dſihwneekam bruhzi, peeſuhzas ar ſuhzekli ſlaht un dſer afinis, kamehr pavijam peebreeduſi. Afinis peeſihduſees, dehle war dſihwot wairaf nedetu, pat mehneſchu bej baribas. Dehlei naw gandrihſ nekahdu gremojamo organu, jo wina dabu gatamu baribu. Zuhſ jau ſinajit, ka dehles daſchreij leeto ahrſteezibā.

Wiskaitigatee no tahrpeem ir eekſchu tahrpi, pee kureem peeder lentas tahrps, zehrmes, trichinas un daudſi ziti. Wini dſihwo waj nu dſihwneeku ſarnās un lungi, waj muſkulos (leesajā galā), un barojas no tās baribas, ko atrod dſihwneeka meſās. Daſchi pat tiſ nekauņigi, ka eemitinas dſihwneeku, peem.

Lentas tahrps: a) peeaudis tahrps, b) galma, c) p eh de j ee olu pilnee loz ek li ſchi, kuri attriht noſt un ſluht iſwaditi topā ar iſlahniumeem ahrā, e) pu h ſ li ſ ch t a h r p s, kurich attihſtās no lentas tahrpa olinām, tad tās eehdīs zits dſihwneeks (zuhſa, ſchurfa). Peeaudis lentas tahrps attihſtas tiſai tad, ja zilweks waj dſihwneeks eehd tahbu pu h ſ li ſ ch t a h r p s (putraimainā galā).

aitu, ſmadſenes. Saſirguſchās aitas tad greeshas rinki tā dullas. Zilweka eekſchā wiſwairaf mitinas zehrmes un lentas tahrps. (Stat. bildi: „Lentas tahrps“.) Pehdejais peeſuhzas muhju lunga ſeenām un ſazel breeſnigās jahpes, kas daudſreij beidjas ar nahwi. Labatais lihdsjeklis, tā iſſargatees no eekſchas tahrpeem, tihriba. Eekſchas tahrpi wairojas olinām. Ja olinas, netihru uſdeni dſerot waj baribu ehdot, eeteek muhju eekſchās, tur iſaugſ kaitigi tahrpi un padaris leelas jahpes. Talab bariba un dſehreeni wirms winu leetoſchanas wahrami, lai tahrpu olas tiftu iſnihzinatas. To uſmanigeem jabuht, leetojot zuhſkas gatu. Wina beeſchi atrodas tr i ch i n a s un lentas tahrpa kaphurs, pu h ſ li ſ ch t a h r p s (e) (putraimainā gala), no kura (otra dſihwneeka meſās) iſaug patš lentas tahrps (a).“

142. Gleemefis un wina radnecki.

Nešen atpakaļ ikrata fahda Egiptes faraona kapenes. Pehž kapenu uskrat-
steem wareja spreest, ka ikraktās kapenēs faraona meesas dusejuschas wairat kā
trihš tuhktošchi gadu. Šchkiristš bija gluschji zeiti. Winā nebija ne wismajātās
špraudšinas. Neweens dšihwneeks nebuhtu warejis no ahreenes eektuht jahrkā. Bet
kad šchkiristu atwehra, atrada nelaika faraona drehbēs maju gleemešiti. Winšch
bija eetizis jahrkā, kad faraonu apglabaja. Un wižu šcho mišigo laiku — wai-
rat kā 3000 gadus — glee-
mesis atradās bej ehščhanas
un djerščhanas. Gleemesis
bija pawijam jaušs, jo ari
ščchkiristā bija jaušs. Kachš
šinatneeks panehma gleemeši
un eelika to filtā uhdēni, un
brihnums! Gleemesis atdših-
wojās, šakta lodat, it kā no
meega pamodees. Šahrkā ne-
bija ne uhdens, ne baribas,
bet gleemesim wišs tas ween-
alga: trihs tuhktošch gadus
winšch gaidijis, waj to kahš
neatšwabinās un neeeliks uh-
deni, un winšch to šagaidija.
Sinami wehl daudš gadijumu,
kur gleemesis gulejis ilgus
gadus, bet, labatšs apštahkšs
nahžis, atkal atdšihwojees.

Bihntalna gleemešis.

Schnu gleemešis.

Gleemesis peeder pee miškstmeesche'm. Šchee dšihwneeki dabujušchi
šawu nošautumu no tam, ka winu meesa ir gluschji mišksta, apšegta glotām. Gło-
tas aiššargā meesu no iščchuhščhanas. Daudši miškstmeeschi darina šewim kalku
mahjinas (kigelus).

Sawadi dšihwneeki ir aštontahjis jeb špruts un karakatiza. (Škat.
bildes: „Špruts“ un „karaka-
tiza“.) Aštontahjis pawijam bej
kahjām: par kahjām eesautuščhi
wina aštonus leelos, garos un
rešnšs taušteklus, ar kureem
winšch jaker laupijumu — dascha-
dus juhras dšihwneekus. Kara-
katiza labi prot aiššargatees no
eenaidneekem: wina išlaisch no
šawas meesas krahjainu šch-
drumu. Uhdens no tam top
nešfairs, un karakatizu wairs
newar ceraudšit.

Špruts jeb aštontahjis. Mahjo Wibusjuhrā un
Atlantes okeanā.

143. **Var wehst.**

Arakatiža jeb desmitkājais. Garās pahtagas un rāgi ir šaraktiģas tautstēti, ar furem ta šer barību. Meejās atrodas „tintes pubilitis“, kurā atrodas melns šķidrums, ar to dīhvneeks atgaidojas no ušbruzeje n.

uhdeni, un zaur to, ka uštur uhdeni tihru, zilwekam ļoti derigs.

Sawu alu atstahjīs un kur nebuht nedīhwu šwrtinu notwehriš, jaunais wehstis tura wafarinas. Winšch gribetu buht tikpat štiprs un leels kā wina tehws un wezakee brahli. Lai ehđ zik ehđdams, kahds bijis, tahds paleef: ne leelaks, ne reinaks. Zeetas brunas eefloga wina meešu; tās newar išplehstees platakas, bet tikai štipri šchnaudš. Winšch newar winas nedš atpogot, nedš jostu atlaišt walafu, kā to dara behrni, kad teem šchauras drehbes mugurā.

Bet kā atšwabinates no wežā, šchaurā ušwalfa un kā to pahrmaint ar jaunu, plajchatu?

Majais wehstis eetšchahpā atpakat šawā alinā un guļ tani kluši, bet ne-meerigi. Winšch naw wejels. Zeetās brunas, kuras apklahj wina meešu, paleef arween miħštakas un šaplaišā. Wehšim jobi ne mutē, kā ziteem dšhwneekem, bet pee wehdera. Wiši šchee jobi tagad miħšti un nekam neder. Winšch newar wairs gremot, un ehšt winam wairs negribas.

Pehz diwām deenām wehstis šahť štirinatees šawām desmit kahjinām un beršē weenu gar otru. Winšch metas gar šemi, walštas un raustas, lihđš pahršchkelas zeetās brunas uš kruhtim un pahr wišu wehderu. Pēefušiš — jaunais brunneeks kahdu puštundu atpuhščas un meerigi guļ šawā patwehrumā. Tad winšch raustas no jauna, trinas gar šemi un nomauz wežās brunas kā šekes no kahjām. Šchis pehdejais darbs wehl gruhtaks un nogurdina un nomoza wehl wairak nekā pirmāis. Pēechi gadās, ka winšch lihđš ar zeeto ahdu atrauj weenu waj otru kahju. Bet laime, ka šchis behdas wehšim naw tik leelas kā zilwekam, tapehž ka wehšim pehž kahdām nedelām pašaudetās kahjas weetā išaug jauna. Šahjas noahwis, wehstis nowelk kašchotu no šawām garām uhšām, azim un pat no wehdera, kopā ar wezeem jobeem, kuri uš ta auga. Ar mokām winšch nomet wežās brunas ari no galwas, kruhtim un žitām meešas daļām.

Mihkfts un wahjch tagad muhju wehfts gul blakus ſawàm brunàm, kuras iſſkatas gluſchi tahdàs kà winſch, tikai widù tukſchas. Tagad winſch neaiſſar-gats, un wina eenaidneeki winam war padarit daudſ kaunuma, kadehł winam uſmanigi jaſlehpjas ſawà alà.

Sem wezàs, tagad nomejtàs zeetàs ahdas jau iſauguſi jauna. Œhi jaunà ahda wehl loti mihkfta un weegli iſplehſchama. Œhai laiſtà wehfts aug un kàhdàs deenàs jau ſtipri peenehmees leelumà un reſnumà. Behz tam jaunà ahda ſazeetè un no jauna pahrwehrſchas zeetàs brunàs, kuras weſelu gadu winam noder kà apgehrbs un ſargſ pret eenaidneeku. Tanì paſchà laiſtà pee wehdera iſaug jauni jobi, un muhju wehfts war atkal uſdſihwot pehz tik ilgàm mokàm un tik gruhta darba.

Tà dſihwo gadeem muhju wehfts — brunneeks upè, ſtaigadams un mee-lodamees kopà ar ziteem wehſcheem, kamehr toſ eerauga garam gabheji ſemneeki. Rogaidijis wafaru, ſemneeks peeſeen pee joſtas leelu maiju, panem kreisà rokà aiſdedſinatù ſkalu, noauj ſahjas un kabhj uhdeni. Œeraudſijuchſi uguni, ſinſahrigee wehſchi peeleen ſemneekam klaht un — eekluhft weens pehz otra wina maiſà; tad toſ aiſwed uſ tirgu, kur toſ mahte nopehrł puſdeenai.

S. Wagners.

144. Bítite-mudrite.

1. Bija puſdeenas laiſs juniſa mehneſi. Gaiſſs bija peetwiſhziſ; debefs dſidra Saules gaijmà karſtuuns bija nepanejams, talab karſs ſlehpàs paehnà.

Ari Zeemſkolas ſkoleni pehz paehtas puſdeenas bij ſanahtuſchi ſkolotaja dahrſà, toſu pawehni. Daſchi no ſkolenceem tihrija dahrſa zelinus; meitenes raweja puku dobes. Paſs ſkolotajſ, leels biſchkopis, nodarbojàs gar jaunù biſchu-tropu. Wina tuwumà ſtahweja bars ſkolenu un ar ſinſahribu noluhfojàs ſkolotaja riſhibà.

„Bites! Bites!“ eeſpeedjàs kahda meitene un dewàs behgt, ko kahjas jaudaja. Behgdama ta gainajàs rokàm un raudſija noſpeeht biti, kaſ bija eepinufees winas matòs. Zitas meitenes ari uſtrauzàs un graſijàs behgt ahrà no dahrſa.

„Behrni, neuſtrauzatees,“ aiſkaneja ſkolotaja balſs, „nekaitinat bites, tad winas neka nedaris. Tà kà tagad mums te iſnahza par bitèm runa, es gribetu jums par winàm kautfo paſtahſtit. Kaſ no jums grib uſkluſitees?“

„Ès, es!“ aiſkaneja no wiſàm puſèm balſis.

„Nu labi, noſtahjatees tur paehnà. Bet in, Dſol, aiſej uſ klaſi un atues no muſejaſ ſkapja lupu (paleelinamo glaſſi) un tukainu kolekziju (trahjumu).“

Behrni, gan ſehdus, gan ſtahwus, ſadruhimejàs ap ſkolotaju. Aiſjuhtitais ſkolens drihſ eeradàs ar lupu un tukainu kolekziju. Skolotajſ eeſahta.

Bites.

„Juhš jau sinajit, fa katra tropà mahjo trejadas bites: darba bites, trani un mahte.“

Skolotajs isuehma no kastes trihs bites un dewa apstatiit behrneem. Daudži skoleni pašči ištaidroja, fa gatafà no wišàm trim — mahte jeb k e h n i n e e n e (a), rejnà, spalwainà, druftu ihšatà par mahši — r r a u s (b) un wismašatà — darba bite (c). (Stat. tees bildi: „Bites.“)

Darba bitēm daudž darba. Winas ehšina un tihra kehneeni, ištatawo šuhņinas, trahj mebu, baro mašàs, jaunàs bities, uštur tropu tihrišà; ja tropam usbrušt; šweičas bites, tad šahš ar tàm žihnu uš dšihwibu un nahwi. Tifto šaule rihtòs eesibijusi gaiju, darba bites laiščas prom no tropa un meklè baribu.

Lai labati šapraštū bites dšihwi, tad apstatišim wišpirms, fà winas meečas eerihkota. Apstateet, no žif dalàm šastahw bites meeča.“

„No trim dalàm,“ wairati reišè eeteizàs.

„Ja. Šchis dalàs ir: galwa, fruhšis un wehderinšč. (Stat. bildi: „Bites“). Wehderinšč atkal šaliktis no gredšeneem. Tee žeeti šaauģušči kopà. No tahdàm pat dalàm un gredšeneem šastahw ari wišu žitu kukainu meeča.“

Skolotajs parahdija behrneem wairat kukainus. Skoleni pahrlēezinajàs, fa žitu kukainu meečai tahda pat buhwe fà bitei.

„Tagad apštata žaur paleelinamo glahši bites galwu.“

2. Behrni weens pehž otra šintahrigi apluhšoja ar glahšes palihššibu biti.

„Apštatišim tagad turaf, fo juhs redšejušči. Bitei ir pa wišàm 5 azis (A). Diwas no tàm leelas un šaliktas no daudž mašàm, mašàm aži-

nam. Tee diwi dee-đšini, fo juhs redšejà, ir bites u h š a s jeb juhtekli; špringuli ir winas šchokli un

Bites meečas dalàs. A. Mahtes (kehneenes) galwa, B. mahtes (kehneenes) pašatšahja, C. D. trana galwa un pašatšahja, E. darba bites galwa, ol — augščluhpa, ok — augščeeje šchokli (gremokli), kt — wian taustkai, uk — apaščeeje šchokli (gremokli), lt — luhpu taustekti, z — mehšite ar l farotiti, H. — mehšite atšewiščiti, F. un G. darba bites pašatšahja ar jušektiti f un furwiti — k, J. — gištšdelona eetašje ar gištš wadu — gd un gištš puštiti — gb, patš dšelons — st.

gremokli, ar fureem bite grausch zeeu baribu. Bej tam wehl war redjet tà jauzamos taustekkus, kuri peeauguschji pee apatschejās luhpas.“ („Stat. bildi: „Bites termena datas.“)

„Tad jau bite war labi redjet, ja winai tikbaudi azu,“ školens Meesis eceizās.

„Tā nu gan leefas, tomehr bite redj wijai šikti. Ja mehš tuwinasim pirktu waj zitu preefchmetu bites azim, wina nemaj netaišās laistees prom.“

„Ja bite tik šikti redj, kà tad wina war usmeklet puku seedus?“ wezafās nodalas školens Breede waizaja.

„Labi, ka tu tà jautaji. Baribu bite usmeklè wairaf ar oščanas palihdsibu. Wina ļaofch seedu šmaršchu.“

„Waj tad bitei ir ari deguns, ka wina war ošt?“ kahda maja meitene weentee-šigi jautaja.

„Deguna gan winai naw. Bet bites oščanas rihsš ir winas ušfinas jeb juhtekli. Ušfinām ir špalwinas un bedrites, kurās eesteejās nerwu deedšini. Šhis špalwinas un bedrites ir ihštee oščas rihsši. Ari ziti kufaini ošč ar juhtekleem. Dajšceem kufaineem bej tam wehl noder oščanai taustekli. Juhtekli jeb ušfinas ir ari bišču un zitu kufainu juščanas rihsši. Bite un ziti kufaini aptščamda katru preefchmetu, kas attrahpas pa zelam, ar ļawām ušfinām. Ja ušfinas nogreesh, tad kufaini paleef stahwam us weetas waj leen taijni us preefchchu. Ja numš ahda netihra, mehš šikti juhtam. Ja deguns aissejējis jeb šlīms, newaram lahgā ļaofst. Tas pats notiktos ar bites oščanu un juščanu, ja winas ušfinas buhtu aplipuščas ar putekleem, dubteem un ziteem netihrumeeem. Talab bitite beefšchi ween beršē ļawās ušfinas gar preefchkahjam un noslaula no winām katru netihruminu.“

3. „Es jums teizu, ka bite seedus ļaofch. Ari zitus preefchmetus, ļawās mahšjas un šweščhās bites, wina pašihst zaur oščanu. Wijām biēm, kas dšihwo topā, ir kopiga šmaka. Ja nu tropā eestreen šweščhneeze, tad tropa ļaimneezes tuhlin ļaofch winas šmaku un dodas šweščhajai wiršū. Ari ziti kufaini pašihst eenaidneekus ar oščanas palihdsibu.“

„Kā tad to wareja išfinat?“ Breede jautaja.

„Ir išdariti mehginajumi. Kahšds mahzits wihrs panehma študru un apšmehreja wīnu ar šweščhās študras iščidrumu. Kad nu šcho šweščhneezi laida eenaidneeku pušlim klah, tee nekoda wis wīnu nošt. Kapehž? Tapehž, ka šweščhneezei bij tahda pat šmaka, kà pušļa eemihšteezem: tās notureja šweščhneezi par ļawu mahšju. Wehl išdarits tahšds mehginajums. Mehma no pušļšhna študru, nomaļgaja wīnu špiritā un apšmehreja ar šweščhu študru aštinim. Tagad wīnu celaida atpakal puššni pee ļawām mahšjam. Un kō domaja! Mahšjas metās nabadšitei wiršū un nokoda to. Študras ļawu mahšju bij noturejuščas par eenaidneezi, tapehž ka winai bij eenaidneeku šmaka. Waj nu ļaprotat, kà wišu to wareja šinat?“

„Ja, ja!“ eejauzās wairaki školeni reiše, „bet stahštat, waj bite war ari dširdet?“

„Juhs warat bitei tuwu, tuwu špehlet wijoli, kleegt, reet kà ļuns, zitadi troščhnot—wina nepegreesh tam neahšdas wehribas. Ari študras neleefas ne šinat par troščni. Tomehr biščtopji teiz, ta bites warot dširdet: ja biti labi ļašpeešč, wina šikti, šihši eespeedšjas, un us špeedšeeenu šfreen no tropa ahra zitas bites. Kā redjat, wehl newar škaidri noteikt, waj bites dšird waj nē. Turpmak warbuht išfinās šhini šinā pateefibu.“

„Bet preefch kam bitei der winas taustekli?“ waizaja Dšols.

„Ar taustekleem bite un ziti kufaini meklè, aptausta un šaker baribu. Ja uhdens wabolei norauj taustekkus, ta nomirš badā: wina nešpehļ šataustit un šaker baribu.“

„Waj bite ari war iščkširt, kas ir ļalds un ruhgts, gahršds un negahršds?“ jautaja kahšds wezafš školens.

„Bitei ir toti teizams garšchas riškā. Ta ir winas mehlite. (Skat. bildi: „Bites mee-
 ņas daſas E. un H.) Mehliet ir ſilites weids, un wina no weenas weetas apauguſi maſeem
 matineem. Mehlietes gals iſſkatas pehž karotes. Schis gals un maſee matini ir iſhſtee gar-
 ſchas riſhti. Ja bite eebahjis mehlites galu ſeedā waj zitur un tur nebuhs lahga baribas,
 tuhlin wina wilks ſawu mehliti ahrā. Bet patihſkamu baribu wina ſahf tuhlin eeſuhkt. Schidrā
 bariba pa bites mehliti ſuhzas uſ augſchu, nonahf riſhlē un beidſot lungi.“

„Kungī?“ kaħds waizaja. „Waj tab bitei ari fungis?“

„Ja gan! Bet par to eſ ſtahtīſchu wehlaſ. Tagad laifs druſku atpuhſtees un
 tad eet klaſē. Ja wehlatees, tab rihtu pa puſdeenas laiku tepat daħrjā eſ paſtahtīſchu par
 bites dſihwi un meeſas buhwi.“

„Ja, ja, rihtu!“ beħrni teiza un ſahfa iſkliht.

II.

4. Raħkoſjā deenā ſkoleni ahtri paehda puſdeenu un dewās daħrjā. Te bija atneſta
 prahwa bilde, uſ kuras bij uſſihmetas bites eeſchas. Daħrjā uſ galbina bij noliktas ari
 biſchu ſchuhnas, waſki, medus, daſchas biſchu olinas un ſchuhninās ar maſām, wehl neiſau-
 guſchām bititēm. Skoloni wiſu to ſinſahrigi apſtatiĵa.

„Wakar mehs apſtatiĵām bites galwas daſas,“ ſkolotajs eejahka, „tagad apluh-
 koſim kruhtis un wehderinu. Ko juhs redſejāt, apſtatiĵami kruhtis?“

„Eſ redſeju iſchetrus ſpahrunus.“

„Eſ ſaſkatiĵu ſeſchas ſpalwainas kaħjas,“ beħrni zits par zitu atbildeja.

„Pareiſi. Bet kalab gan bites kaħjinas apauguſchas ſpalwinām.“

„Eſ ſinu,“ eeſauzās kaħda no wezakām ſkolneezēm, „pee ſpalwinām peeferas ſeedu
 putekliſchi.“

„Tairniba gan. Bitei pakalejās kaħjinas gandrihſ tas pats, kas ogu laſitajai
 kurwitis. Pakalejo kaħjinu pirmā lozlektit ir maſa, eegarena dobite, kuru ſauz par kurwiti.
 (Skat. bildi: „Bites meeſas daſas“, Gk.) Raħkoſchais lozlektitis beeſchi apaudſis ſpalwinām, wina
 tapehž ſauz par ſuſekliti (F1). Kad bite nolaiſchas uſ ſeeda, ſuhkt ſalbo medu, wina miħnajas ar
 ſawām kaħjinām pa ſeedu un ſapurina to. Seedu putekliſchi nobirſt un ſatraħjas pee ſuſe-
 liſcha. Bite iſlaiſch no mutes medu, ſameħrjē tant putekliſchus un ſamihza tos maſās bum-
 binās. Tahdas bumbinas wina nu peelipina kurwiti. Kad abu kaħju kurwiſchi pilni, bite lai-
 ſchas mahjās. Tropā winas ſaleek ſamihzitos putekliſchus ſchuhninās un baro ar teem jau-
 nos beħrunus; ari paſchas wezās bites barojās ar ſeedu putekliſcheem. Seedu putekliſchus
 eekraħj ari ſeemas baribai. Bites aplaiſta putekliſchus ar medu. Medus ſazeetē un nelaiſch
 putekliſcheem klaht gairu; tā wini aiſſargajas no puħſchanas.

Bej putekliſcheem pee bites kaħju ſpalwinām wehl peeferas kotu liħme jeb uſa. Ar
 uſu bites peelihmē weenu ſchuhninu pee otras, aiſkitē tropā wiſus zaurumus, lai wehſch ne-
 eepuhſch, apimeħrē wiſus grumbulus un nelihdſemumus tropā u. t. t. Raħjinu gali bitei no-
 beidſas ar diweem aſeem nadſineem un ſmalku pleħgſninu, peħdinu. Ar nadſineem bite pee-
 ſeras grumbuleem un talab raħpdamās nekriht noſt. Kukainu peħdinu apklaħj 5000 liħdī
 6000 ſpalwinu. Daudſeem kukaineem no ſpalwinām ſuhzas ahrā lipigs ſchidrumus. Talab
 kukainu peħdina peelihp gludeneem preeſchmeteem, un kukainis war pee wineem turetees. Bitei
 tahda lipiga ſchidruma nawa. To teeſu winas ahda iſwiħſt daudis uħdenaina ſchidruma,
 kura ſameħrzejās maſās ſpalwinas. Saleekat diwus ſlapjus ſtiklus kopā, juhs redſejit, ta
 wini nekriht weens no otra noſt. Tāpat ari bites ſlapjās ſpalwinas ſalihp ar gludu preeſch

metu. Tā tad ar īpalwinu palihdību bite war rahptees pa glūchi īlideneem preekšč-meteem."

5. Pehz tam ūkolotajs panehma bildi, uļ furas bija uūūhmetas bites eekščas.

"Bitei ir gremojamee organi, tāpat kā žilwekam. Saldā ūeudu ūula pa mehliiti tee nowadita riūklē, no tureenes barības kanalā un wehl tahtlaf — pirmajā kungi jeb guūnā.

Te puķu medus ūajauzas ar ūeekalam. Nu bites atriļ medu no guūnās atpakaļ un eelaiļ ūchuhnīnās. Medu bites kraļi preekšč behrneem un ūeemas pahritikai. Wiūa pahreļā barība lihdj ar ūeudu putekliūcheem teef norihta otrā kungi. Te barība ūagremoļas pilnigi un eekščzas aūinīs."

"Aūinīs!" eekauzās wairaf ūkolenu. "Waj tad bitei ir ari aūinīs?"

"Ja gan. Tītai bites aūinīs ir beļ kahtdas kraļjas un aukstas. Aūinu truhbinu jeb dūiūūlu bitei naw. Sirds weetā winai prahwš, eegarens maiūiūū ar daubūeem zaurumi-neem. Aphaht ūirdj tūūūhums. Aūinīs ūakraļjas no wiūas meeļas ūhīni tūūūhuma un no tureenes pa zaurumīneem eekpeeščas ūirdi. Kad ūirds ūarauļas, aūinīs teef dūiūtas no ūirds ahrā un tahtlaf pa wiūu meeju. Aūinīs iūnehjā netil ween barību, bet ari daļūus ūchēdru-mus, kuzi iūuhzas pa ahdū. Pee bites ūarnām peeauguūūūas ūewiūūūas ūmalkas, ūmalkas truhbinas, kuzās ūalāūas kaitīgās, nederigas weelas. Kaitīgās weelas teef iūmeūtas ahrā. Ja winas palitkos bites aūinīs, aūinīs ūagīūtetos, un bitei buhtu janobeidjas."

"Waj bitei ir ari plauūūas?" ļautaja kahts ūkolens.

"Ne, plauūūu bitei naw. Wina elpo pawiūam žitadi nekā mehš. Tīhrs gaiūs eekpeeščas bitē pa maūeem ahtas zaurumīneem, kuzas ūauz par elpo ūameem zauru-mīneem. No tureenes gaiūs teef ūewiūūūas truhbinās, kuzas, kā tīhēls, iūplehščas pa wiūu meeju. ūhīs truhbinas ūauz elpojamās truhbinas jeb tr a d e j a s. Aūinīs aūūalo elpoūūa-nas truhbinas un dabū no tureenes tīhrū gaiūu. Tā elpo wiūi kufaini."

"Bet ļuhs mums neeļat wehl iūūaidroļiūi, kā bites darina waūūus?" wai-zaja Preebe.

"Waūūi iūgatawoļas bites wehderinā no medus un puķu putekliūcheem. Ja biri baro ar žukuru, tad wina nemeļ neiūgatawō waūūus. Gatawee waūūi iūūeeščas no wehdera pa rinku ūtarpām. Bite waūūus ūajauz ar ūeekalam, ūamihza kamoltinōs un buhwē no teem ūchuhnas. Daūūreij bites eekraļi waūūus preekščbeenanām. ūūaht noluhkā winas ūamel waūūus bumbinās un peelipina tās pee tropa ūeenām. Tahtda tropa ūeena iūūtatas kā ūehitin noūehhta waūūu bumbinām."

6. ūkolotajs panehma ūchuhnas ar biūūu olinām, kā ari daļūas, kuzās atradās nomirūūi biūūu kaūpuri.

"Tagad es ļums paūtahtjūūu par biūūu wairoūhanos. Waj ļuhs paūūi neūinat teift, kā bites ļwairoļas?"

"Mahte deļi olinās, no kuzām iūnahl maļas bitites," atbildeja kahtda meitene.

"Nu, tīl weentahrūūi wis tas nenoteef! Tas teeūa, ka bites wairoļas olinām. Weena pati mahte iūehj iūdeht lihdj 30,000 olinu."

"30,000!" eekauzās behrni, "tad ļau biūūu ūūaitis tropā ir milūigi leels?"

"Ja. Preetnā tropā ir 15,000 lihdj 30,000 biūūu. Mahte deļi kahtā ūchuh-ninā wairaf olinu. No olinām neiūnahl wis gatawas bites, bet iūūūitās ta h r p i n i, ka h - p u r i. Tahrpinus ūrahtdneezes baro paūūā ūahtumā ar ūewiūūūu gahtdu wutrian jeb pee-ninu, ko bites atriļ no kunga. Bet wehlaht peenianu dod tītai teem tahtrpīneem, no kuzee iū-augs ļaunas mahtes; žitus tahtrpīnus baro ar medu un putekliūcheem."

„Nā, waj tad bites jin, no furām olinām ijaugs jaunās mahtes? Laifam tās olinās leelafas?“

„Ne, naw leelafas. Turpretim darba bites darina daščas ņuhņinas leelafas nekā zitas. Tee tahrpini, kas sešch prahwafajās ņuhņinās, dabū labatu baribu, peeninu, no ņheem tahrpineem ijaug keņnineenes. Wijaš zitās ņuhņinās ijaug trani waj darba bites.

Tahrpini kašču laifu aug. Pešč tam wini iščajšč no ņawām eeščhām garas siščgos, furās eetinas kā palagā. Tahrpiņšč eeščhdsas ņawā jaunajā mahjina kā zeetumā: ne tur durwju, ne logu. Tahdā stahwofli bites behrņinšč ņauzas par kuhņinu. Guleđams siħda mahjina, kuhņitis atihštās par pilnigu biti: winam ijaug ņpahņri, kaščinas, ņchołki un wiři ziti bites dšihwē wjadščgee riški. Darba bites aišwahlo kuhņiņča ņuhņinas wiršu ar wasceem. Kad jau laič jaunajai bitei parahditees pajaulē, darba bites pahrtosč wahku, jaunā bite pati ņaplejšč ņawu siħda ņegu un iņnahč ņpirgta un mundra tropā. Katra keņnineene, kas pirmā iščihduři no ņuhņas, iđdara neglihtu iņeptawibu: wina nogalina wiņas zitas keņnineenes, furās wehl naw iščihdujščas; tad tropā iiauguři jaunā keņnineene, tad wezās bites ar wezo keņnineeni dodas bej kaweščanās no tropa aħrā, meklei zitu mahjofli: wiņām tropā wairš naw telpas. Tahdu bišču baru, kas laiščas aħrā no wezā tropa, ņauz par ņpeetu. Biščtopiš usgaida ņpeetu, ņaem to un eelet jaunā tropā. Keiņem bites ņpeeto 3 liħdš 4 reiņes gabā.“

„Wai!“ eeļeedjās kaščda meitene un ņatampa peeri. Winai bija eedščehļuji bite.

„Tas nefas, uspamps un pahrees,“ ņkolotajš meerinaja.

„Bet pařakat mums, kapehž, kad bite eedščehļuji, ņahp un pampsi?“ wairaki ņkoleni waizaja.

„Zuhs jau ņinajti, ka bite džel ar ņawu dželonu. Dželons ņaweenots ar ņewiščku truhņinu, pa furu išteļ giřis no ņewiščkeem giřis džeedšereem. Tikliħdš bite džel, giřis eeteef bruħžē. Ari daudščem ziteem kufaineem giřis noder preeščh aiščargaiščanās. Tā ņudras žilwekam ņchlahž wiršu ņewiščku ņahbi, tā ņauzamo ņudru ņahbi, no furās meeja ņahč ņuhrstet. ņudras ņahbe ir ari bites giřti.“ Klāš iwaniņa ņtundās, tapehž ņkolotajš pahrttrauza ņarunu. Behņri ņagahja klāš.

B. D

145. Bititēm.

Muščinas wišgubrafās,
Bites, ņuhņnu ņchuwejas,
Seedu ņeedšs ņkreedamas,
Tiflas juhs un darbigas.

Kahdas wajtu nastinas
Katra no jums ņalafas,
Kliħidama pa tahleeni,
Nā pa puku tehwosemi.

Katrā seedu wafarā
Salđuminu krahdama,
Preežiga pee puhlina
Dšeeminu wehl uđšeeda.

Zautree ņaules putnini,
Wajtu kannās mahtliģi
Gelejat juhs bagati,
Ko no putēm ņuhtuģi.

Tikli buht neapniħstāt,
Labu puhru peelotāt,
Weltehdejus aiščsenāt,
Godu, mantu glabajāt.

Bitites man teizamas,
Buhtu manas meitinas
Tā kā juhs tif godigas,
Kudeni tif bagatas!

Eugenbergers.

146. Kà kufaini barojas no angeem un dšihw- neefu meefas.

I.

Daudši kufaini pahrteef no ziteem dšihwneefem un angeem. Dšolwaboles kaphuri dšihwo wejelus 4 gadus semē un ehd te augu jaknes. (St. bildi: „Dšolwabole“.) Kaphostu taurinsch dehj jawas olinas uš kaphostu lapam. No olinam iŋnaht reebigi kaphuri, kuri spehji iŋnihzinat wejelu kaphostu dahrsju. Tahrpini, kuruš jastop leelā dau- dšumā uš ahbelēm, bumbeereem un ziteem kofeem, ir taurinu un zitu kufainu kaphuri. Ja lapas un jak- nes sabojatas, kofs newar wairs dabut peeteekofchi baribas; talab ari kaphuru apmaitatee kofi daudšreij nemaš nedob seedu un auglu.

Katrs buhs redšejis tahrpainus firnuš. „Pahstis“ firneem wejelas, bet eefšchā — firni tahrsju iješsti. Kā tahrsji eetitufchi firnās? Kamehr firni wehl seedeja, nahza kahds kufai- nitis un eedeħja seeda jeħklotnē oli- nas. Wehlat, tad attihstas auglis, no ŋchim olinam firnās iŋchtihlās tahrpini. Tahdā pat kahrtā tahrpini eekluħst ahbolds, bumbeerds un zitds augtds. Daudšreij kufaini pahrkofch auglu mišu un eedeħj augla miħ- stumā olinas. Kaphuri, kuri no olinam iŋkuħnojas, ceurbjas arweenu dšikafi miħstumā un dašchreij to pa- wijam ijeħd.

Dšolu, behrsju, preeħju un zitu kofu miša ir ihsta dšihwes weeta dauđseem kufaineem un winu kaphureem. Atlobeet kofam wezu mišu, juhs redšejit, ka stumbra wirspuše un mišas eefšchpuše ŋaehsta bruħnds miltōs. Weetu weetām redjam kuhnojamees mafus tahrpinus un mudigi, mudigi behgam ŋihlus kufainus. Tee, kā jau laupitaji, nezeesh deenas gaišmas un melle pašleħptees. Wiši wini mitinas no tās baribas, kas — sem mišas. Kaphuri un kufaini dašchreij noposta wejelus meħha gabalus.

No augu lapam, seedeem un augkeem mitinas ne tit ween kaphuri, bet ari paħj kufaini. Sewiħħki leelu postu nodara dašchām kofu ŋugām lapu utis. (St. bildi: „Lapu utis“.)

Tās ir kofu ŋihki kufainiħchi, ar un beš spahrneem. Winas mitinas uš pleederu, seepu un zitu kofu lapam un stumbreem. Turpat tās dehj ari jawas olinas, no kurām da- šchās nedelās attihstas jaunās utis. Gada laikā lapu utis jawairojas miħsiġā dauđsumā. Dašchas lapu utis nedehji wis olinas, bet dšemdē dšihwus behrnus.

Dšolwabole.

Lapu utis jametuschās ap leepu kofa stumbru.

Studras pat audjē preeščj jawām gošninām dajščus stahdus. Wahrdū jakot, šchini sinā šudras ir teizamas lopu topejas.

Labibas wagulis (sk. bildi: „Wahrpa ar labibas waguli“) mitinas no rudšu, kweešču un meešču wahrpām. Winšč apešč jeedu putekliščus, wahrpas mihtštās dalas un jaunos graudus. Dlinas winšč dehj semē, pee labibas steebra šaknēm. Kašpuri dšihwo semē 2 gadus un baročas no šaknēm. Otrā gada beigās tee cerotās ditakti semē un pahrwehriščas par kuhnitii. Tas išaung wahri nedelās par kufaini un šakht ijnižinat labibas wahrpas. Beenigais lihdsjeklis, kā ijnižinat labibas wagula kašpurus, ir labi dšiti semī usart. Semes wirjū fowarni, šhagatas un ziti vutni uslaja un apešč kašpurus gahrdu mnti. Ari šals winus te nomaitā.

Miljoneem lapu utu un wiuu kašpuru apklahj kofu lapas. Deenu pa deenai lapas mihtstums pajuhd wiuu nepeepildamōs fungōs, kamehr lapas lihdsj pehdejai šagraustās. Kofs newar wairs dabut no gaisa baribu, jeedi neattihstas un augli neišaung. Beešči ween kofs nokalst. Kašdu lapu utu žugu šauz par filotseru. Ta mitinas wiswairaf uj wihnfoka un nodara wihna dahrsneekeem leelus jaudejumus.

Dajščas lapu utis ijščlahz šaldu ščhidrumu. Šcho šaldo žulu miht šudras. Winas šaweem taušteklišcheem tif ilgi kutina lapu utis, kamehr tās ijščlahz šaldo žulu. Dabuto gahrđumu šudras bauda. Študras aploj lapu utis kā jawas gošninas: gahdā tām ehdamo, tihra winas, nes pa kofa stumbru uj lapām. Dajščreš tās uštaija šewiščku iehtu, lai lapu utis newaretu ijšbeght.

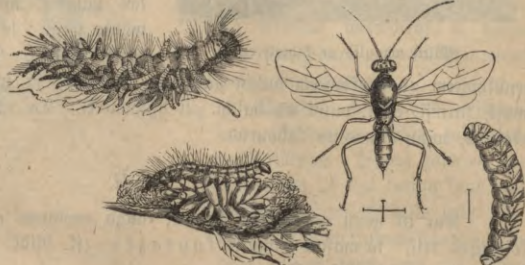

Wahrpa ar labibas waguli.

Katrs no jums pašhjt d u n d u r u. Tas ņawas olinas eedej dšihwneeku ahdā: sirgeem uš kašjām un pee mutes, aittām naššis, gowim mugurā. No olinām ijščkilas kašpuri, kure dšihwo sem ahdas. Kašpurs ņawu galwas galu nemaš nerašda deenas gaišmā, bet ņuž ar wiku ašinis; patašgals išbahšts pa mašu zauruminu ahrā, — ar ščo meešas datu kašpurs elpo gaišu. Šhee kašpuri padara dšihwneekem leelas ņašpes. Gowis aij ņašpēm fitas ar ašti un karštā laiā jaht traši šreet, „bišot“, aitas kustina bej miteščanās luhpas, sirgi mišdas kašjām. Kad kašpurs labu laiku jau padšihwojees, tas išleen no ahdas, nokrišt jemē, eerokas tur un eetuškojas. Bežš kašda laika no kuhnuinas išaug dundurs.

Dunduram lihšfigs tā ņauzamašs sirgu jeb aklais dundurs. Tas ņužš sirgeem un gowim ašinis.

Ari odi ir tašdi ašinu dšehraji. Tee cedur ar ņawu ņukiti ahdā un ņužš til ilgi ašinis, kamehr pawišam pee ņuhtušchees. Oda duhreens ņewiščki tapehš ņašpigs, ka ods eesčlahš bružē kodigu ščfidrumu.

Gaiša bite un winas kašpurini.

Kutaini waja ne titai leelatus dšihwneekus ween. Wini nešchelo pat ņawus pašinas

un radneekus, zitus kufainus. Pawišam negodigs un nešcheligšs kufainu pošttais ir tā ņauzamašs gaiša bite welna štroderis. Ta dehj ņawas olinas taurina kašpuru meešās. (Šk. bilbi: „Gaiša bite un winas kašpuri.“)

No olinas kašpura meešā ijščkilas tašrpinišch, kurešch ehd kašpura meešu. Turpat ari welna štrodera kašpurs pašrwehšchas par pilnigu kufaini. Beidšot taurina weetā no

Sirneflis — putnu ehdejs.

kašpura išnaht — welna štroderis. No kašpura atlikušees titai tūšča ahdina.

Wišus tos kufainus, kas barojas no dšihwu dšihwneeku meešas un ašinim, ņauz par

para si teem; tas nosihmē „leekehdis“. Ari tee kufaini ir parasiti, kas barojas no augu lapām, mīšas, ūlas un ūtņēm.

Ari firneklis nogalina zitus kufainus un tos apehd. Tas īslaišj no ūavas meejas ūhkidrumu, garu, teovu deedšinu weidā. Deedšini loti aštri ūazeetē. No ūheem deedšineem firneklis ausch ūew tihklus, kuras peeūiprina pee kokeem, kruhmeem, īstabu kaktōs pee greeūteem. Ar tihkleem firneklis kee laupijumu. Klusi un meerigi wiņšj ūehšj apūehpees un gaida, waj netuwoūees tihklam kaħds kufainis. Nau, tuwojas mušča un — tavu nelaimi! japinas tihklā. Īrineklis wiju to mana, ūeidšjas klast, ūaista mušču paveedeeneem un tad eekoūj tai, eelaiūdams gīti, peħj tam meerigi nogaida, kamehr mušča nobeiģees. Tad wiņšj mušču apehd.

Siltās ūemēs mahjo milšu firnekti, kuri daudj leelaki nekā muħjeje. Tee ūawaldšina ūawōs tihklōs un apehd pat maūus putniņus. (Ī. bilbi: „Īrineklis — putnu ehdejs“.)

Kaħda lapūenu ūuga nogalina kufainus ar ūawu dšelonu, paħrsteepj tos ūawā ligšdā un ehđina, ar teem ūawus kaħpurus. Ari pati wiņa labraht ehđ nogalinatos kufainus.

Kufainu dšihwe tik daūchada un pamahzōšča, ka par to ween war ūaraktiit weelas graħmatas. Mahzatees un miħlejat graħmatas, tad īums daudj kas no kufainu dšihwes taps ūinams un īsprotamš. Bet mehģinat ari pašči nowehrot kufainu dšihwi dabā, ta, warat man tizej, loti tihkama nodarboūchanās. B. D.

147. Kā siwis uktur ūawu dšihwibu un ruhpejas par behrneem.

I.

Siwis paħrteek no daūchadeem uħdens kufaineem, taħrpeem un ūihkeem uħdens dšihwneekem, bet wiņas norij ari zitas siwis. Siwu meesa tā eerihkota, ka wiņas war weikli fert baribu. Meeūai — laiwiņas weids, ūpuri un aste noder par aieem. Ar ūpuru un aūtes palihđšibu siws kā bulta ūchaujas uħdeni uĵ preekšču, leen dšikumā un pazelas lihđi uħdens wiršum.

Siwij, tāpat kā wiūeem ziteem dšihwneekem, wajadšigs īaiš. To wiņa dabu uħdeni. Siws pelbedama paūtahwiģi eewell pa muti uħdeni ūchaunās. Tās ir miħkūtas baħrkūtites, peeūiprinatas pee liħteem ūchaunu kauleem. (Ī. bilbi: „Siws ūchaunas“.) ūchaunās eeūteepjas ūmalki, ūmalki aūinu trauzini. Talab ari ūchaunas dšihwai siwij ir ūarkanas. īaišj no uħdens eeūħzas zaur ūmalkajām aūinu dšihūlinām aūinis. Nedeerigo uħdeni siws īslaišj no ūchaunām aħrā, pazelot ūchaunu waħtu.

Aūinis no ūchaunām tel uĵ ūirdi. Īirds puūti un dšen aūinis pa wiju meeūu. Meeūa peeūawinas no aūinim tihro īaišu un baribu. Siwu aūinim naw paūtahwiģis ūiltums, kā ūihđitaju dšihwneekem. Siltā uħdeni aūinis ūiltas waj remdenas, auūtā — auūtās. Aūinu ūiltums peeņemas, kad siws laišj ikrus.

Kufaineem, miħkūteeħeem, taħrpeem un ūihkeem īuhzas dšihwneekem nemaj naw kaulu, bet siwij ir kauli. Siws kaulus ūauzam par aūakām. Wiūleelātā kaulu rinda ir m u g u r k a u l s, kurešj ūteepjas pa muguru no īalwas lihđi aūtei.

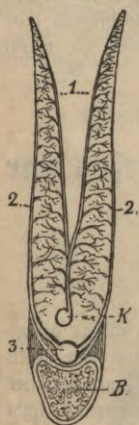
Mugurfauls fastahw no maseem, ceapakeem kauleem, kuzi peestiprinati zits pee zita un widu zauri. Talab ari mugurfaula eekschpuje ir gara truhba, kuzã atrodas siws muguras smadzenes.

Tahdus dsihwneekus, kureem ir kauli, jauz par kaulu dsihwneekem, wijsus zitus par befkaulu dsihwneekem.

Dascham siwin mugurfauls fastahw no mihtstas skrimstalas.

II.

Siwis medi few pahrtitu daschadeem lihdsjekeem. Ir wiwu starpa leelas plehsones, kas norij pat prahwus uhdens dsihwneekus. Zuhš buhfit dsirdesjuchi par neganto ha i si wi. Ta panada fugus un norij wišu, to fugneeki emet juhra; pat pubeles wina nezina. Lai Deewš pasargã, ja kahds pelbetajs waj juhra eekritis zilweks naht haifiwij pa kampeenam. Haifiws wiwu bej schelastibas jadraga jaweem sobeem. Leelã juhrã mahjo plehsigais schke h p p u r n i s*). Schai siwij purna galã zeets raga schkehps. Ar to wina usbruhf eenaidneekem. Kahds juheneeks pastahsta, kã haifiwis un schkehppurni usbrufusjei

Schkehtsam pahrgreecis schawu loks (B) ar diwãw schawu bahksti-tem.

K. afinis trauts, pa kuru afinis eetek. 1. wina diwi jahnu jari, fadalaš matu traunzindš. Behbejõš no teef gahju ismaina. Tihras afinis fakrahjas dsihslãš 2. un pa dsihslu 3. eetek kermenit.

walsiwij: „Titlihdš walsiws parahdijãš uhdens wiršã, haifiwis isleha no uhdens un usbrufa tai no wiršus. Sawãm garajãm astem tãš fita walsiwij tit stipri, ka siteeni bija tahlu dsirdami un šlaneja kã slinšchu schahweeni. Pa tam schkehppurni usbrufa walsiwij no apakškas un nemitõjchi durstija winas meesu jaweem schkehpeem. Mišigais swehrs nefinaja, kur šprukt. Afinis tam pluhda aumalam, tã ka juhra wisaplahrt krahsjõãš šarlana. Kã kauja ihsti beidšãš, to neredseju. Domaju, ka siwis drihs ween nogalinaja leelo juhrãš swehru.“

Daschãš siwis ker laupijumu wirš uhdens un uš šaušfemes. Silto semju uhdendš usturas siws, kuru jauz par „šplaudeni“. Wina peld arweenu gar uhdens wiršã. Titko šplaudene eeranga taurinu, dunduru waj zitu kufaini, wina peepeld tam tuwafi un iššauj uš to no mutes uhdens strahwu. Šplaudene laba šchahweja: wina trahpa arweenu mehrti. Kutainis eekriht uhdent, un šplaudene wiwu norij.

Ir kahda siws, kura ker laupijumu uš šaušfemes. Wiwu jauz par „anabašu“ jeb par kahpeletaju ašari. Šchi siws ušrahpjas uš krašta un palek tur wairaf štundu. Mutẽ winai fewiškš maišinjch, kuru wina peepida ar uhdeni, titlihdš nodomã iŋnaht uš krašta. Kad šaušumã schawnas istalst, anabašs apšlãzina winas ar maišina uhdeni. Šchi siws ušrahpjas netif ween uš krašta, bet kahpelẽ pat ar špuru un astes palihdsibu pa kokeem. Wina pahrtetek no daschadeem kufaineem, kurus šamedĩ pa šaušfemi. Kã sinams, ari jutis war mišt kahdu laitu uš šaušfemes, jo ari nem lihds uhdeni, ar to šaušumã apšlapet schawnas.

III.

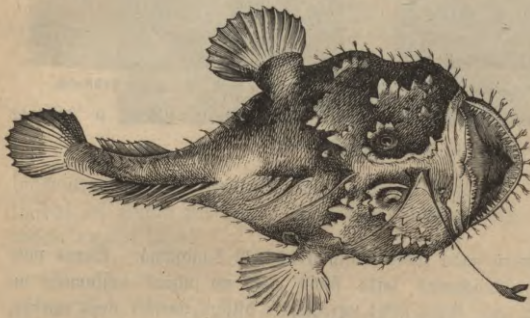
Siwij* daudš eenaidneeku: uhdens dsihwneeki, putni, zilweki. Winai jãprot išbehgt un aišjargatees, žitadi jãšaudẽ dsihwiba. Schaudamees fibena ahtrumã pa uhdeni, wina gan išbehg wajatajeem, bet ahtrums weenmehrt nelihds: jamahš žitadi išlihdšetees. Un siws išlihdšãš.

* Нарвалъ jeb pogozybь.

Ir siwis, kuras var laistees pa gaišu. Winām leelas truhšču špuras, ar kuru palih-
dšibu winas špehj laistees. Uhdens apafščā winas waja daščabi juhras plehšjei. Newaredamas

Lidoščās siwis

Sargaja juhras siwis.

no reem glahštees uhdēni, lidoščās siwis iſlez no uhdēns, iſplehšč ſawas ſpuras un laiščas pa gaišu. Špuras gan newar winas tā pliwinat, kā putni ſpahrnus, tomehr ſpehj ar tām pazeltees wirs uhdēns divi waj trihs aju angstumā. Iſplehštās ſpuras notura winas gaišā, nelauj uſreiſinokriſtsemē. Juhrneeki ſtahsta, ka beeschi ween lidoščās siwis uſlezot uſ angſteem kugeem. Niſlidojuščas 40—60 aſis, winas kriht atpafat uhdēni. (Stat. bildi: „Lidoščās siwis“.)

Daubſām ſiwim taħda kraħša un iſſfats, ka winas nemaſ newar pamanit. Ari tas winas aiſſargā no eenaidneeteem. Pee Ameritas kraſteem juhrā aug leelā daudjumā uhdēns ſtaħds „ſargajš“, kalab ari juhra dabujuſi noſautumu „Sargaja juhra“. Šhini juhrā mahjo kaħda ſiwju ſuga, kuras ſpuras loti lihdsiģas ſargaja lapām. Ari kraħja ſiwij taħda pat kā ſtaħdam. Kad siwis nogulas waj peld ſtarp ſargaja ſtaħdeem, winu nemaſ newar pamanit. (Stat. ſihm.)

Siltōs uhdēns mahjo dihwainas siwis: juhras ſirdſini un juhras adatas. (Stat. bildi: „Juhras ſirdſinšč“.) Juhras adatas lihdsiģas ſtaħdu ſteebreem. Winas mahjo ſtarp ſtaħdeem, talab loti grehti ſaredſamas. Juhras ſirdſini iſſtatas it tā apanguſchi aſeem dadſcheem. Wini ar ſawu jozigo iſſtatu atbaida daudſus uhdēns plehšjeis un tā glahbjas no nahwes.

Auſtralijas uhdēns, kraſtu tuwunā, mahjo kaħda pawijam dihwaina juhras ſirdſinu ſuga. Šchim ſiwtinām wiſapfahrt peeanguſchas garas ſtrehmeles, kā lentas. Šchis lentas

loti lihdfigas kahda uhdens auga lapām. Ari sīws krašja lihdfiga šči šahda krašjai. Tants weetas, kur sīwtina mahjo, minetais augs aug leelā daudjumā. Kad sīws kustas uhdeni, ne prahtā nenahst, ka tur kustetos dšihwneeks: drihjak jadomā, ka uhdens kustina auga lapas. Talab ari jozigajai sīwtinai ijdodas taišni cenaidnees-
tam azu preeškā pašmankt garam un išbehgt. (Šf. bildi: „Dihwaina sīws, lihdfiga zukuja augam“.)

Dihwaina sīws, lihdfiga zukuja augam.

Dihwaina sīws — juhras sirdšīnš.

Ari muhšu uhdeni sīwin, peemešram lihdakām, karušām, rengēm, šilkēm, ir dšihwes weetai peemešrota krašja, tā ka winas uhdeni gruhti šarešjamas.

IV.

Sīwis wairojas ikreem. Katru gadu sīwis laišch ikrus leelā daudjumā. Weens pats ašars laišch ap 300.000 ikrus. Škru laišchanaš laikā sīwis nahst no juhras tašlumeem un dšitumeem malā, waj zeto uš upēm; upju sīwis atkal pazelas no dšilām weetām upju eetekās, kur šeklās. Škrus sīwis laišch šmiltis, šahlēs, uš upju krašteem. Kalab sīwis nelaišch ikrus tur, kur mahjo, bet nahst šeklumā? Talab, ka ikreem wajadšigs šaules šiltums. Šā wišta, šehbedama uš olām, išperina zahlišchus ar šawu šiltumu, tāpat šaules šiltums šajlda ikrus un išperina sīwtinas.

Sīwis pa leelakai dalai nemaj nerušejas par šaweem behrneem.

Šr tomehr sīwis, kuras loti rušpigi gahdā par šaweem mašajeem.

Juhras sirdšīneem un juhras adatinām pee wehdera peeaudšis šewiššeks maišinjch. Maišinjā wini celaišch ikrus un nehšā tur tiš ilgi, kamehr no ikreem išaug sīwtinas.

Išchakš, un rušpigs tehws šaweem behrneem ir štagars („šajragš“). Šas buhwē uhdens dibenā no duhnām, šmiltim un uhdens šahdeem ligšdu, lihdfigu putnu ligšdai. Ligšdai diwi žaurumi, tā ka tai war peldet žauri. Mahtite laišch ligšdā ikrus, no kureem turpat ligšdā išaug mašee štagareni. Tehwinšch aiššargā ligšdu un ar leelu nišnumu bruht wiršā fatram, kas tuwojas behrnu mahjošlim. Špurās un ašli kustinadams, tehwinšch peepušdina kreem un sīwtinām šwaigu uhdeni. (Šf. bildi: „Štagari un wīnu ligšda“.)

Pawisam jozigi darina ligidas kahda kineeschu siwina — makropod's. Teh-winsch uštaiša behrnu mahjotli no majeem gaija puhlišeem un jeetalām, fo isšplauj no mures. Ligida išleetas, it fā buhweta no putām, un peld pa uhdens wirju. Maštite ligidā

Stagari un winu ligida.

laisch ifrus. Majās siwinas mahjo labu laitu ligidā. Titlihdj kahds no majajeem išleen no ligidas un aispeld par tahtu, tehwinsch tahtlu winu jatwer mutē un isšplauj majo knauki šweifu, wejelu atpatak ligidā.

W. D.

148. Wehschoshana un šweja.

Saulite bija wehl gabalinu no reeteschanas, kad mehš, pawisam škaitā šep-tini, to starpā divi sehni, išbrauzām no mahjas uš werstu trihs attahlo šwejas weetu. Es šaku išbrauzām, jo širga taf wajadšēja weegluma dehl, lai ratōš waretu eelikt štalus un šešeles wehschoshanai, gruhštawi šwejschanai un wehl šcho to wajadšigu. Šeelakais pulks, Namikis, wina puishči Tana un Indrikis, Adams un es, gahjām kahjām, tik ween abi puikas, Šehzitis un Namika dehls Anzitis, šehdeja ratōš par brauzejeem.

Drihs bijām klahht pee upes; migla no lihtšēem un uhdens jau bija me-čā juhtama. Wehl bija jaišcet tik zaur beejū egļu šmalziti, kurā eeejot jau bija štipri dšestres un tunišchs; šchi ehna nahza no kuplajeeem šareem, kas fā lee-weniis apšedja želu. Tad wehl kahdas zeenigas, wezas egles un preedes fā me-šča robešchu šardsenes, — un lihtšchi un gaišma bija aiššneegti.

Tana, nojuhðfis firgu, palaida to lihzi, kur ðeens jau bija noplaufs, ratus atstahja turpat, kur iðbrauzām, meþmalā. Wezais Namitīs nonehma flinti no kaþla, iðzehla wiþu, kas no wehþþoþþanas un þwejas rihtem bija ratõs, pa kahrtai laukā un þahka ap teem rihtotees. Þehzitis ar Anziti palauþija þauþu űkju un palauþija þahahrniþþu un þprungulu, ko eekurt uguni. Driþj wineem jau þahka duhmi kuhpet, un gaiþþa leeþmina þprafþþkedama paþpihþeja. „Kad nahtþim no upes augþþhā, tad buhs kur űilditees,“ tā paþþhi preezajās par þawu darbu. Nepagahja nezik ilgi, kad meþþþargþs jau wiþu bija þarihþoþis, un nu tik bija jaet uþ upi. Swejneeki ar gruhþtawi—þhee bija pats Namitīs ar þawu þaimi—gahja wehl kahdu werþti uþ leju, protams tadehl, lai muhs netrauzetu wehþþoþot, — mehs gahjam tuhlin taiþni uþ upi. Eþhi upe bija mehrena meþþa waj dþirnavu upe, pilna þeeþþtām un uhdens þahlem, pa kurām wehl tagad krehþlā fili taurini kā weentuliþþi lidinajās. Ar rokām wehþþot tadehl þþe nebija ko domat. Bet par to jau mums ari bija keþeles un bariba.

Lai gan þaule jau þen kamehr bija noreeteþuþi, tomehr gaiþma wehl bija tik leela, ka beþ űkala wareja redþet þeklatās weetās upei dibenu. Þehzitis, þebe-neeku paþahris kaþlā, űtaigaja no weena eelþika koka uþ otru, űkatidamees, waj ne-buhs jau pee kahda kahþs „þkrodels“ peewilþees. Un naw ari welti jagaida, pirmais meteens tam jau tarbā, peþþ ta pa diwi, pa trim jau þahþ raþtees þebe-neekā. Kertees wehþþi kexas labi, kā jau laikam űirnu jeedā.

Swaigþnite uþlehþa peþþ űwaigþnites, wehþinþþ aprima, krehþla metās leelaka.

Upei dibena wairs newareja þaredþet, tadehl bija jaluhko űkali. Swejneekus jau redþeja űkalu lahtþitot.

No upes un lihtþþeem pazeþlās kuhþedama pelekā migla. Meþþs pa abām upes puþem bija kā tumsþa þeena, kas eeslehdþa þþo eeþeju. Tomehr zaur miglu un krehþlu þpihþeja űkalu ugunis, leþni, leþni þþurþ turp kuþtedamās . . .

Þehzitis puhþeþās, zik þþehdamþs, uguni rahdit gaiþþi un pa rokai. Upes uhdens rahmi teþeja, kuþtinadamþs waj nu uhdeni eekahrþþoþþs kahrþlus, waj ari upē eeaugþþhās þahles, kas daþþhā weetā lozjās kā dþiþwas. Uhdens pats no űkala gaiþþuma þpihþeja þarkanā þlahþmā. Te űkaidri wareja redþet, kā wehþþi wilþās pee baribas. Eþþehrainās kahþas ziladami un ragus űlaiþþidami, tee liþās waj nu oþtot, waj klawþotees. Tad ar þawu irkli peþlaiþþas kahdu þpihþdi tuwat, tad aiþþehg atþakal, tad naht atkal par jaunū, arweenu tuwat, tuwat, — kahrþdinaþþana paleek űþprata — kamehr beidþot pagalam klahþ pee wilinataja kumoþa, un tad kahrþdinataja tiþklā eekþþhā. Samakþā nu kahrþbu ar þawu dþiþwibu.

Bet Þehzitim par to leelu leelee preeki, wiþþþ nu wairs neþkaita wehþþu meteeneem, bet kahleem un jau padþimteem.

Ari Namitīs jau naht tuwat, ko war noþþahrþt no uhdens űþpratas dunþureþþanas. Dunkura þiteenus un uhdens űþþakþþeþþanu dþird arweenu űkaidraf; atwaru dibenõs uhdens wahridamees wahras, tihri kā kad pats Uhdens tehws kahþtu bahrdamees no uhdens, aiþþfargadamþs þawas walþþibas behrnus, þþuraino űwju þaimi, no wajatajeem.

Jau war dþirdet, kā Namitīs űkubina gruhþeþus, uþþauþdamþs: „Tana, dod þiltumu! Inðriti, paþikþti wehl þem tās þageres, buhs kahþs þapals! Tana, tur wajaga buht lihþakai!“

Un puischi filda, ka ari pascheem paleet filti. Flgi itahwofscheem uhdeni jahf jau mestees falti, tadeht jaluhko zaur stiprafku lozifchanos fahlt.

Repagahja wairs ilgi, kad Namikis peenahza mums klahf, lai gan ari mehš wehshodami bijam gahjuſchi uf augſchu. Nu bija walas deefgan apluhkot, zif abejeem fehrees, un jafaka, ka wiſi bija meerà ar ſawu laimi, kà jau pa laifam ſwejneeki noſauz labi wilktu lomu.

Apfiſchu Zetabs.

149. Kà zilweki eemahzijàs ſiwis andſinat.

Franzijà, neleelà zeematà, dſihwoja nabadſiga ſemneeku gimene. Tehws nodarbojàs ar ſemkopibu un ſweju, mahfe pahrfinaja neleelo ſaimneezibu, bet dehlens Jaſeps zif waredams palihdſeja tehwan. Reif ſehns eeraudſija upitè weſelu nigafchu (foreku) baru. Siwis dewàs no weenas puſes uf otru, zita zitu gruhſtidamas. Sehns ſahka winas labi eewehrot; winſch eeraudſija, ka weenam no nigafcheem iſnahza uhdeni ikri, bet zitas ſiwis iſlaida uhdeni baltu ſchidrumu. Pehz tam ſiwis aiſpeldēja. Sehns aiſſfrehja pee tehwa un paſtahſtija, ko redſejis. Tehws ſmehjàs un teiza: „Waj tad tu wehl nekad nebiji redſejis, kà ſiwis laiſch ikrus? Ikri ir tas pats, kas putneem olas. No ikreem rodas maſas ſiwintinas. Ja tà nebuhtu, tad laudim ſiwju wis ilgi nepeetiftu: iſſwejotu wiſas drihſ jo drihſ.“

Pehz tam ſehns atkal noſfrehja pee upites. Winſch gribeja dabut ikrus un noſtatitees, kà no wineem rodas ſiwintinas. Bet upitè newareja ikru eeraudſit: ſtraume toš bija aiſnejuſi. Sehns iſokſchkereja wiſu upi: iſpehtija katru ſahlti, iſzilaja atmenis. Beidſot, war eedomatees wina preeku, bedrite, ſem atmena, winſch atrada daſchus ikru graudinus. Sehns dewàs ar ſawu mantu mahjàs. Tur winſch eelika ikru graudinus uhdens glahſe. Weſelàm deenàm ſehns pawadija pee glahſes. Un brihnumi pateejſham winà notifikàs! It ikrinà auga ſiwintina. Geſahktumà wimu wareja tikko pamanit: bija redjams puſrinkis un azis. Bet ſiwintina auga ſawà ikrinà un drihſ ſahka pat kuſtetees. Nebuhtu wairs ilgi bijis jagaida, kad wina buhtu iſnahkuſi no ikrina ahrà. Bet ta ſehns neſagaidija. Reif, no darba pahnahzis, winſch redſ, ka glahſe tuſſcha: neſ kas iſlehjis uhdeni ahrà. Jaſeps ruhgti raudaja, ka nebija iſdewees redſet no ikreem iſaugam ſiwintinas.

Pagahja daudſ gadu. Jaſeps iſauga un bija kreetns ſwejneeks. Echo darbu winſch miſhloja, no ſchi darba winſch ari pahrtika. Un ne tikai winſch: wehl daudſi nodarbojàs ar ſweju. Bet ſiwju dſimtenes upitè tapa weennmehr maſaf un maſaf; beidſot winas pawiſam iſſuda: par daudſ neſaudſigi bija rihkojuſchees ſwejneeki. Tad Jaſepam nahza behrniba prahtà, winſch atzerejàs ſawu glahſi un ſarunu ar tehwu. Ja ween glahſi nebuhtu iſlehjuſchi, tajà buhtu attihſtijuſchàs ſiwis. Winſch nodomaja ſiwis iſaudſinat un pehz tam eelaiſt, kur wimu wairs naw. Domats — darits. Winſch ſaſwejoja nigafchus, un daſcheem iſſpeeda ikrus, no ziteem atfal balto ſchidrumu — peenus, un eelehja wimu dſimtenes upitè, kur jau ſen nebija neweenas ſiws. Kà behrnibà pee uhdens eelèes, tà tagad Jaſeps ſehdeja pee upites un gaidija. Jau agri rihtà winſch tur iſgahja un pahnahza mahjàs tikai wehlu nakti. Mahjneeki duſmojàs par jaunekli un lamaja to par leet-

ehdi un flinki. Kaimini winu iſſmehja un runaja, ka puiſis eſot „ſkruhwi“ jau-
dejis: meklejot upé uhdens meitu — nahru. Gruhti bija jauneklím, bet winſch
pazeetigi paneſa ir bahreenus, ir apſmeeklus, un neweenam neſtaſtija ſawu noſleh-
pumu. Un luſk, gandrihſ weſelu gadu pehſ tam, winſch eeraudſija upitè maſus
nigaſchus. Protama leeta, ka wini bija raduſchees no eelaiſteem ikreem. Jaſepa
lihgſmibai nebija robeſchu. Wina zeribas bija peepildijuſchàs: winſch eeaudſinajis
ſiwis, kur to wairs nebija. Un dſimtenes upitè bija atkal nigaſchu waj beeſs.

No ta laika ar ſiwju audſinaſchānu ſaſka nodarbotees ir mahſitee, ir ſemkoſji,
ir ſwejneeſi. Tagad eeaudſina ſiwis, kur winu nekad naw hijis. Ikrus war juh-
tit tuhkſtoſchām werſtu taſlu, ſiwis war iſaudſet tikpat weentahſchji kà, teiſ-
ſim, zahlenus. Bet ikkatru, pat wiſweenahſchako jaunu leetu, wajadſigs a t r a ſ t,
un gods tapehſ Jaſepam Remi, ka ar ſawu atradumu darijis zilwezei leelu labumu.

Pehſ 28. G. 28.

150. Warde nu ziti abineeki.

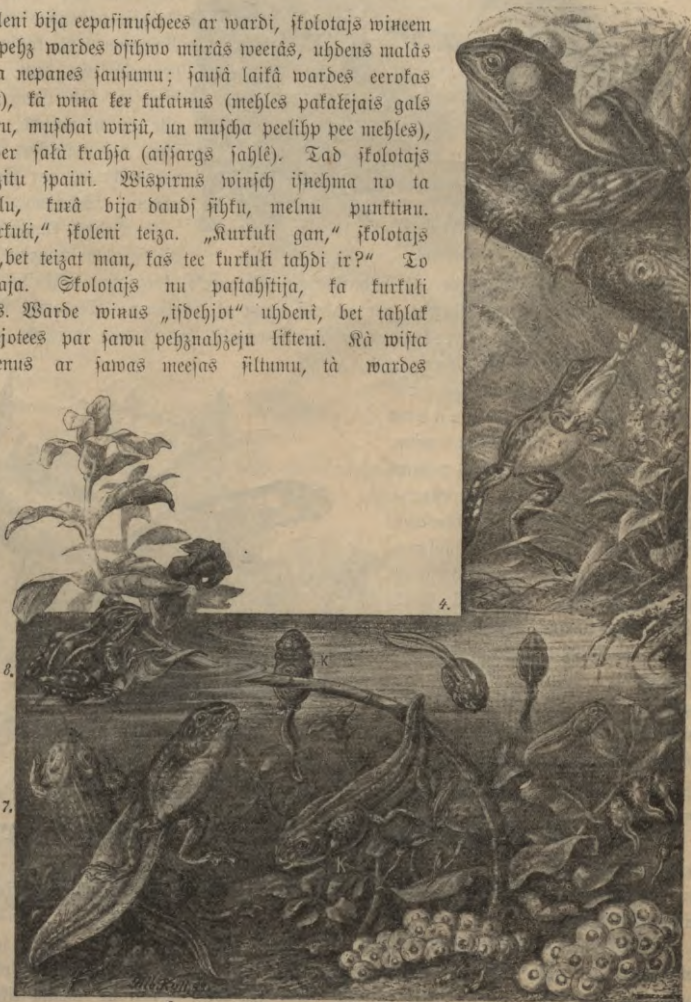
Bija pawajaris. Luterſkolas ſkolotajs eeneja klajè ar wahlu apſlahtu uhdens ſpaini
un nolika to uſ katedra. Skoloni wehroja, kas gan ſpaini warot buht. Ka tur atrodas kaut
kaſdi uhdens dſihwneeki, wareja noſtaſht no tam, ka pa wahka apakſchu reiſu reiſim ſchla-
ſtijàs ahra uhdens. „Tur ir ſiwis eekſhà!“ eejauzàs Tſchuturu Inga. Bet ſkolotajs pa-
wihpſnaja un teiza: „Newis ſiwis ir ſpaini, bet kaſds, kas peld kà ſiws un naw ſiws, lez
kà ſakis un naw ſakis.“ Skoloni lauſija galwas, kas gan tas warot buht: wehſis peld, bet
nelez, ſeenahſis atkal lez, bet nepeld. Bet Inga jau atminejis miſklu un teiza: „Ta buhs
warde.“ — „Deeja gan,“ ſkolotajs apſtiſprina, ijnem no ſpaina ſalo wardi un noleek to uſ
grihðas. Warde notupas, te peepſchi iſſteepj pakalkahjas un—pudus! aiſlez uſ preeſchu, ſolus
diwus taſlu; wina nu nokriht uſ grihðas ar pakalkahjām, atſpeeſdamàs uſ preeſchejām, bet tad lez
atkal un atkal, kamehr aiſſneeguſi tumſcho faktu aij leelàs taſeles. Wardes lehkſchana ſazel
ſtarp ſkoloneem jautribu, ſmeeklus. Kad behrni apmeerinajuſchees, ſkolotajs eejaht ar wineem
ſarunu par wardi. Wiſpirms winſch leek wardi ſalihðſinat ar ſati. Behrni atrod, ka titai
lehkſchanà warde lihbſinas ſakim, zitadi winai ne auſis, ne ſpalwa, ne kraſja tahda kà tam.
Skolotajs nu panem wardi no fakta, eeleek ſpaini un noleek pehðejo ià, ka wiſi ſkoloni
wardi war labi apſtatit uhdeni. Warde peld pa ſpaini no weenas malas uſ otru, te nolai-
ſchas paſchà dibenà, bet tad atkal inahſ uhdens wirſpuſè, atplehſch ſawu plato muti un „rii“
gaiju. Tagad ſkolotajs leek ſalihðſinat wardi ar ſiwi. Behrni atrod, ka warde gan weikla
peldetaja, taſchu wina peld gluſchi zitadi nekà ſiws. Wina airejas pa uhdeni ar ſawām pa-
kalkahjām, gandrihſ tåpat kà lezot pa grihðu. Wardi truhſt ari ſpuru; naw winai ſwiſnu,
bet gluſchi gluda un glotaina ahda. Tåpat ſakà muguras un dſeltenbaltà pawehðeres kraſja
to atſchir un ſiwim.

Kad behrni apſtatijuſchi pamatigi wardes meeſas, leelàs peezpirſtainàs, ar peldu
plehwiti apbalwotàs pakalkahjas un ihjàs, newarigàs, iſchetpirtſtainàs preeſchahjas, plato
muti ar preeſchgalà peeauguſcho mehli, prahwàs azis, ſewiſchām ahðas krofām aiſweramàs
nahſis, dſirdplehwiti un z. wardes ſawadibas, ſkolotajs eepraſas: „Kà jums ſcheet, waj wardi
war noſlihzinat uhdeni waj ne?“ To behrni ſin, ka noſlihkſchana tas patš, kas noſlahpſchana:
dſihwneeks noſlihkſt uhdeni tapehſ, ka winam te truhſt gaija elpoſchānai; ſiwis turpretim nen-
lihkſt tapehſ, ka winām ir ſchaunas, ar kurām winas ſpehji eeelpot uhdeni atrodāmo gaiju.
Bet uſ ſcho ſkolotaja jautajumu behrni neſin atbildet, jo wini ſchaudas, waj wardei ari kas ſin

naw ſchaunas. Teesa, ahrpušē tahdas gan naw redſamas, bet ej nu ſajini, waj ſchaunas war-
 buht naw winai eekſchā. Inga, kas wišu laiku bija nogrimis dšilās domās, droſchi teiz: „Es
 domaju, ka wardei naw ſchaunu, bet ir elpoſchanai plauſčas kā mums. Ja winai buhtu ſchan-
 nas, tad winai wis nebuhtu wecmehſr jabahſch purns no uhdens ahrā un „jaerij“ ahra gaiſ.
 Ja nelautum wardei nemas naht uhdens wirſpujē, tad winai buhtu bej gaiſa uhdent jano-
 ſlahpſti, janoſlihtſt.“ Skolotajs peekriſdams pamahja ar galwu un laipni uſjmaidija wehri-
 jam Inguni.

Kad ſkoloni bija eepaſimūſchees ar wardi, ſkolotajs wineem
 paſtahtſtija, kapehž wardes dſihwo mirās weerās, uhdens malās
 (wahriģā ahda nepanes jauſumu; jaušā laiķā wardes cerofas
 ſemē, ſaſtingſt), kā wina ker kufainus (mehles pakalejais gals
 ijmetas uſ ahru, muſchaj wirjū, un muſcha peelihp pee mehles),
 fā winai noder ſalā krahja (aiſjargš ſahle). Tad ſkolotajs
 eeneſja klašē zitu ſpaini. Wiſpirims winſch ijnehma no ta
 glotainu weelu, kurā bija daudš ſihfu, melnu punktīnu.
 „Tee jau kurfukli,“ ſkoloni teiza. „Kurfukli gan,“ ſkolotajs
 aptiprinaja, „bet teizat man, kas tee kurfukli tahdi ir?“ To
 ſkoloni neſinaja. Skolotajs nu paſtahtſtija, ka kurfukli
 wardes olinas. Warde winus „iſdehjo“ uhdeni, bet tahtlaſ
 wairs neruhpejotees par ſawu pehžnahzeju likteni. Kā wiſta
 iſperinot zahlenus ar ſawas meejas ſitumu, tā wardes
 behrninus

iſperinot pa-
 wafaraſaulite.
 No melnajām
 punktīnām at-
 tihtotees maſi
 dſihwneežini,
 kuri ſahkumā
 pahrtēeſot no
 glotainajām
 weelām, bet
 wehlaſ mekle-
 jotees ſew
 pahrtiku uh-
 deni. Skolo-
 tajs nu iſne-
 ma no ſpaini
 kurfulenus da-
 ſchadōš attih-
 ſtibas ſtah-
 wolkōš, bej
 tam parahdija
 ſkoloneem ari
 bilbi, kur kur-

6 5 1 2
 Satā uhdens warde. (1—8 atewiſchſas attihſtibas formaš).

kuleni bija redjami paleelinatā veidā. Sāhtumā kurluleni išķītas kā sūvīnas, ar garu asti; pat sčauņas wineem redzamas kā sīkās šaršanas baķstītes. Jo tee top wezaki, jo wini kluhjt prahwaki. Ahrejās sčauņas nu nojuhđ, bet toteeju iřaug sčauņas meesjas eekščeene;

Tritoni.

uhdens eekluhjt sčauņas pa sewišč-kām sčauņu špraigām; mute ap-brunota raga ščokliščeem, ar kureem kurlulens war šaehst augu baribu. Weidjot parahđdas pakalejās kahjas. Brihnumš! Jo kahjas aug leelafas, jo leelā aste dīst, kluhjt mařaka. Weidjot, kad iřaug preekščkahjas, aste glušči nojuhđ. Tagad iřauguščas ai plauščas. Nu kurlulens pahwehrtēes par wardi un aistahj uhđeni. Sčauņas tagad iřuhđ. . .

Behrni klausjās un brihniņas.

Re prahtā wineem nebija nahjis,

ka wajatā un niřinatā warde tiř brihniņščkigs dšihwneekš, kas řawā behrniņā sīws kas sīws, bet peeauguši atkal war dšihwot gan uhđeni, gan uř řauņuma. Školotajs teiza, ka tapehž wardi ari řauņot par a b i n e e k u, t. i. tahđu dšihwneeku, kas dšihwo diwejadi. Weř wardes pee abineekeem wehl peederot: k r u p i s, uhđens ķirřaka (ščķirřutne) — t r i s t o n s, u g u n s ř a l a m a n d r s u. z. Dařchi no abineekeem, peem. a ř k o l o t š l s u n p r o t e j š, paturot řaunās ari tad wehl, kad wineem iřauguščas plauščas. Tee špehjt elřot abejadi, gan uhđeni, gan uř řauņuma.

Tritons un uguns řalamandrs atradās řkolotaja atwarijā (leels řitla uhđens traufs, kūrā aug uhđens řuhņas un dšihwo dařchadi uhđens dšihwneeki). Winšč parahđdija řkoleneem řawu atwariju, un behrn newareja beigt preezatees un brihniņēes par wiņu to, kas te bija redzams.

R.

Uguns řalamandrs.

151. Ķirřaka un řiti winas radneeki rahpuli.

I.

Wareni řilda pawarāra řaulite. Seme atkuřuři. Atščilbšt řawā alā ari no auktuma řa-řtinguščā ķirřaka.

Ķirřaka iřleen semes wiřū, nogulas uř atmena un řildas řaulitē. Wet nu winai eegribas ehst. Sargajatees, odi, muščas, waboles, tahrpi! Ķirřaka joku neprot: wina weikli ķer laupijumu, norij weřelu dibenā. Ari tekā wina weikli ar řawām liřtajām řahjeļem. Pee řahju piřřteem aři nagi. Tas neķas, ka wehđers řchluhž gar řemi: ķirřaka prot manig

peerkertees pee gludeem afmeneem un klintim; usrahptees pa muhri waj kofa stumbru winai ir tihri neefs. . . .

Pawafari kirjata dehj suhnās mihtstšchaulu olas. Par pehznahzeju turpmako listeni wina neruhpejas. Zau- nos kirjazenus isperina pawafara šau- lite; baribu šamedit un israft šew aliau kirjazeni eemahzas pašči.

Zilveki nereti bihstas no kirjatas: „wina dšelot ar šawu gišts dšelonu.“ Patešfiba kirjakai nemaš dšelona naw. Šo nesinataji par dšelonu dehwe, ir kirjatas šcheltā mehle; to wina bešči šchanda no mutes ahrā, jo ta winas taustes rihts. — Kirjatai ir gan mafi šobini, bet tee tiš fižini, ka ar teem wina newar bružzi eefost; pat baribu wina ar teem newar šakofi, un ta- pehž norij baribu wešelu. Šobini no- der weenigi, lai medijumu noturetu mutē, ka tas neišspruht ahrā. (Ar mehli- ti kirjata aptausta preešchmetus kā mehš ar piršteem; ar mehli- ti wina ari loš uhdeni kā šiwis).

Kirjatas.

Kirjatas, tāpat kā šiwš, ašinim naw allasch weenads šiltums. Kamehr šaulite šilda, kir- jakai šilti. Bet tišlihdj eestahjas rudens šali, kirjatas ašinis top wešjas.

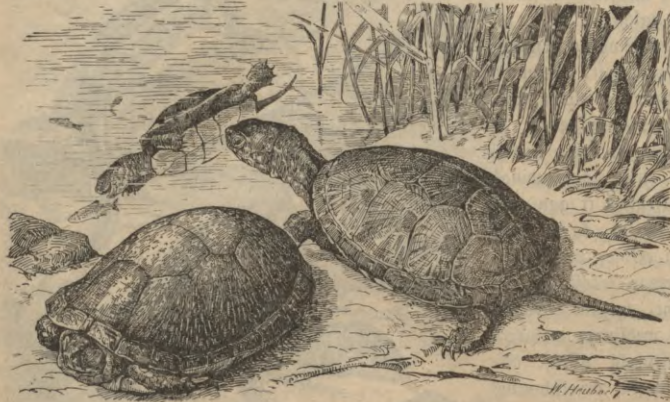
Kirjata nu eelen šawā alā un ee- meeg te lihdj pawafarim. Tāpat newainiga ir ari kirjatas radneeze glodena, šuru winas iščuhšlai lihdšigā iščlata dehš bešči wajā. Glodena neweišls radijums, tapehž newar šakert šchi- glos kufainus. Wina pahriteek wee- nigi no šleekām un glumajeem gleeme- šcheem. Kirjatas un glodena, tāpat ka žiti rahpuki, elpo plaušchām.

Niias krokodili.

II.

Karstajā Ūsritā dšihwo kahds kirjafas radneeks, milsenis krododils. Winšch iſht uhdēni un pahrtēel no ſiwim un uhdens dšihwneeteem. Tas uſbruht ari ſwehreen, mahflo-
peem un zilweeteem, kad tee peenahſt uhdens malā. Krododils uſbruht teem, eewelt toſ uhdēni,
noſlihzina un tad apehd. Wiſſigajā mutē winam loti daubj aju, leelu un lihtu jobu. Gruhti
laupijumam atiwabiantees, ja krododils to ſatampis ſawōs jobōs. Winšch bej tam loti ſpeh-
zigs; ne wēlti

Brunu ruputiſchi ſiwju medibās.

tas wejelas trihs
aſis garumā un
weikls peldetajs.
Wina mugura ap-
brunota zeetām
taula brunām, kaſ
tam warens aiſ-
jargš: kaut kahdas
ſlintes lode wiſ
nejpehj iſlausteš
brunām zauri.
Karſtā gada laiſā,
kad upe iſſchuhſt,
krododils eeroſas
upes duhnās un
gul, lihdj eeaſht

liht leetus un u p ē t k a l eeroſas uhdens.

Œee rahpuktem peeder ari b r u n u r u p u t i ſ c h i, kuru meeſa eetehrpta zeetās muguras
un wehdera brunās. Kad brunu rupuzim draud breejmas, winšch eerauj galwu, kahjas un
aſti ſem brunām un tad peewelt abus brunu wahtus gluſchi kopā. Tā winšch droſchi aiſjargats
pret uſbruzejeem. Brunu ruputiſchi meſlejas pahrtiku uhdēni, tapēhž tee dšihwo uhdens malās
un ir weikli peldetaji. (Œk. ſihmej.: „Brunu ruputiſchi ſiwju medibās“.)

III.

Iſchuhſtas ir gluſchi bej kahjām. Winaſ tuſtas tāpat kā kirjata, kermeni ſabniſti
lozidamas. Kahju weetu winām pa daſai iſpilda prahwaiſ ribu ſtaits; uſ ribu galem wi-
naſ rahpdamās atbalſtas. Daſčas no iſchuhſtām ir loti giſtigas. Œee taħdām peeder ari
muſhu odje. Odje neſjet wiſ ar dſelonu, bet koſch ar ſo-
beem. Winaſ giſtiſ jobi atrodas augſchejā ſchoſki un ir
widū zauri. Pa teem eetek bruħžē giſtiſ no ſewiſchkeem
giſtiſ djeedjereem, kuri atrodas iſchuhſtas galwā. Dſeſ
giſtiſ loti biſtama pat zilwekam un prahweem dšihwneeteem;
maſakeem dšihwneeteem wina atneſ nahwi drihſ peħž odjeſ
eetoſchanaſ. (Œk. ſihm.: „Dſeſ galwa“.) Starp ſwejchu ſemju
nahwigajām iſchuhſtām wiſpaſiſtamaſ ir b r i l k u
iſchuhſta (Deenwid-Ūſijā) un ſ c h w a r d ſ o j c h ā iſchuhſta
(Œeemel Amerikā). Œchis ir totu biſtamaſ.

Dſeſ galwa.

Muſhu ſ a l k t i ſ, tāpat ari paſiſtama ſwejchſemju milſju iſchuhſta, ir bej giſtiſ
jobeem. Wini nonahwē laupijumu, to noſchnaudſot.

153. **Tschuhfkas Schuangums.**

Wairaf gadu atpakaf dšihwoju Seemel-Amerikâ jawâ muischinâ, netahlu no Kanadas robeschâm. Muischinas tuwumâ atradâs ejers, kur ar jawu draugu mehdsu swejot, peldetees un pabrantatees ar laiwu. Nereti bijâm pamanijuschi ejerâ tschuhfkas peldam; bijâm pat schahwuschchi uj winâm, bet nekad trahpijuschi. Ka no schim tschuhfstâm jafargas, tas mums nebija nahzis prahtâ.

Kahdâ jawkâ rudens deenâ redseju leelu melno pihlu pulku lidojam pahr eseru. Panchnu jawu diwstobru flinti un steidjos turpu. Pihles bija aish-laidušhâs uj esera otru malu. Es ahtri nogreesu dajchus loka jarus, eespraidu tos laiwina un tad, sem lapâm flehpdamees, brauzu pihlêm klaht. Šschahwu un eewainoju diwas pihles. Wehl tâs brihdi laidâs pa gaisu, tad eekrita esermalas jahle. Šflehzis no laiwâs, redseju melnu tschuhfkas galwu pazelamees un keram pihli pee spahrneem. Zitu neredseju, kâ tik ween tschuhfkas galwu un kaku, tadehl newareju sinat, waj tschuhfka leela, waj maja. Man ari nemaj nebija bailes. Atstahju flinti laiwâ un drošchi gahju nemt pihli. Weeta bija slapja un duhnaina. Tschuhfka bija noslehpušees sem needru jatnem. Es peepešchi jutu, ka man kaut kas tinas kâ ar wirwem ap kahju. Tschuhfka bija islihdusi no jahles un jahkusi man tihtees aptahrt. Nosweedu pihli pee semes un situ tschuhfstai, bet tas nelihdseja. Mehginaju usmit tschuhfstai wirsu ar otru kahju, bet tschuhfka greefâs un kustejas tik ahtri, ka manas puhles palika weltigas.

Ku ari eewehroju tschuhfkas leelumu. Wina bija kahdas 8--9 pehdas gara. Tatschu wehl nebijos, zeredams atpestitees ar jawâm stiprajâm rokâm. Pirms to wareju mehginat, parahdijâs jau tschuhfkas galwa. Aptihdamâs ap manu kahju ar asti, tschuhfka pati flehjas uj augšchu un tureja jawu galwu taifni pretim manai sejai. Drihzedams keru pehz tâs, bet netrahpu. . . Tschuhfka schaujas man sem rokâm, aptinas man apahrt un atkal no jauna skatas man azis. Grahbju wehl reis pehz winas, zif ahtri ween waredams, bet tschuhfka islotas tik manigi, ka keru tutschu gaisu.

Ku atskahrtu, ka tschuhfka tinas ap mani weenmehr augstaf. Aste jau ap guhschâm, pakruhts stipri jafpeesta. Tschuhfka issteepušees tik gara, ka war aptihtees ap mani wehl otrfahrt. Atkal tschuhfkas galwa manam gihmim taifni, pretim. Wina sit man schpiggi pa muti. Škreij lihds pehz winas keru, wina aptinas ap mani wehl stipraf. Mehginu jatert tschuhfkas galwu ar kreiso roku un noraut, bet wairaf nepaspehju, ka tschuhfkas galwu tikai drusku jafpeest. Lihds schim gan wehl biju zerejis, ka tschuhfka nedabius par mani wirsroku. Bet tagad redseju, ka wina par mani stipraf. Sahku fleegt pehz palihdsibas. Bet kledsu tihri welti, jo schat weentulâ weetâ neweens mani newareja sadjirdet. Arweenu wehl zihnijos ar ušbruzeju, mehginaju to pahrraut puschu. Tatschu welti, es nespehju pahrraut scho dšihwo wirwi.

Man schkita, ka tschuhfka top wehl smuidraf, garaka un spehzigaka. Štaidri maniju, ka man jahk just špehki. Arween stipraf un stipraf tschuhfka aptinâs ap manu meesu un arween gruhtaf un gruhtaf man nahzâs dwašchu wilft. Cenaid-neeze bija tik leeliki issteepušees, ka winas widuzis nebija rejnaks par galwas

galu. Nu wina sahfa wilktees kopà, mani schnaugdama. „Deews debefis, pa-
lihdji!“ tà nahwes bailès issauzos. Genaidneets, ko eesahkumà neeweeroju un ni-
zinaju, mani tagad tà sahpeedis, ka gandrihj wairs nepheju elpot; peere man pahr-
klahta sweedreem, rokas ustuhkuschas, pirksti stihwi. Sahpes tapa nepanesamas.
Jau nahwe nebija tahlu. Te man eekrita prahtà nasis, kas atradàs bikschu
kabatà. Nasis jadabù! Nasis jaisnem! Rokas jau wehl waligas. Stipràs
bikses gan newareju sahplehst, bet warbuht wihle padosees; ta jau nebija tit stipra.
Sanehmis pehdejos spehtus, plehsu titam, kamehr wihle pahrxlihsa. Nu jau kluwu
droschafs. Wehl rahweens, kabata pahrxplehsta, un nasis man rokà.

Bej kaweschànàs atleezu nasi un ar weenu pajchu greeeenu pahrschekhu
tshuhstku diwòs gabalds. Wina nokrita semè. No eenaidneejes atpestits,
steidjos uf laiwu. Laiwà pakritu un pagihbu. Zif ilgi tà guleju, nesinu. At-
modos, kad dsirdeju mani wahrda sauzam. Sauejejs bija mans draugs, kas ap
mani bija puhlejees, lihdj atdsihwinajis. Draugs bija dsirdejis mani kleedsam un
ar otru laiwu steidsees palihgà. Draugs tshuhstku ijmehroja. Wina bija 8
pehdas un 4 zollus gara. Wesels mehnesis pagahja, lihdj es atweselojos no
tshuhstkas schnaudseena. Wehl tagad schaufmas mani pahrnem, kad dsirdu par
tshuhstkam.

„Stolas Maife.“

154. Ola—zahlitis—putus.

I.

Mahte eelika kurwi wairaf wistas olu. Gandrihj trihs nedelas no weetas tupeja uf
olam raibà wista. Wina atstahja olas titai retumis, lai paknahbios graudus un padfertos
uhdens. Pa to starpu behrni shkrehja pee kurwja luhfotees. Olas, tà bijuschas: baltas, filtas,
bej pahrmainsas. Te kahdu deenu behrneem par brihnumu atskaneja: „zip! zip! zip!“ un
gan dselteni, gan raibi un balti zahlischi klupdami, krisdami shkrehja pafal wezajai wistai.
Behrni peesteidsjas pee kurwja: tas bija tutshs! Olu weeta kurwi mehrojàs tutshas tshau-
malas. Behrneem par to bij leelu leele brihnumi. Ka zahlischi bij isschtihluhchees no olam,
to wini gaischi redseja. Bet tà tas notizis, tas behrneem bija neaprotams.

Ja, tà tas notizis?

Lai to labati zaprastu, atzerefimees, tà wairojas kufaini un siwis. Tee dehj olas
waj laisch itrus, no kureem attihstas masas, jaunàs radibinas. No olinàm un itreem tsh-
wiba newar raftees bej siltuma. Zalab ari siwis un kufaini laisch itrus waj dehj olas tur,
fur deesgan saules siltuma.

Ari auga sehklas nedihgti bej siltuma. Seemas aukstumà pat wistrekna tà semè ne-
war isaudset stahbus. Tà tàd siltums ir dsihwibas raditajs.

Bet katrai, kaut ari wisneezigakai dsihwibinai, wajaga baribas. Bites eekrahj schuh-
nàs medu, lai jaunajeem kaphurineem buhtu ko ehst. Zitu kufainu kaphuri attihstas tahdàs
weetàs, fur, itko iswehluhchees no olinàm, tee dabù baribu. Warschu kufkuli sahkmà pah-
teef no glotàm, bet, itko spehji kustetees, jameklè pajchi baribu. Ajnis barojas no tàs bari-
bas, kas eekrahjjees graudà: tur labi daudj baltas, miltainas baribas. Kad schi gatawà ba-
riba buhs patehreta, ajnis buhs jau eekafnojees un juhts baribu no semes un gaisa. Tà tàd
ihw a newar buht bej baribas.

Majajam zahlitim, kamehr tas aug un dus olâ, ir siltuma un baribas gana. Pa-domajeet drujzin par to, kâ ola cerihfota un no ka wina fastahw — un juhs it labi sapra-tiift, kâ no olas war ijnahft zahlitis. (St. bildi: „Kâ olâ isaug zahlitis“.)

Kâ olâ isaug zahlitis.

Ola ceterhpta kalka tšhaimalâ. Sem tšhaimalas atrodas diwas plehwites, kuras labi manamas, kad olas iswahritas. Ola pilbita diweem schfidrumeem: olas baltumu un dsjel-te umu. Ari dsjlenumu cetin jmalta plehwite. Dsjlenuma weenâ weetâ atrodas baltis lau-kuminšch, kusch fastahw no maja puhslišcha un punktina. No šchi neezigâ puhslišcha un punktina isaug zahlitis. Bet lai tas notiktos, wajadsigi siltums un bariba. Wista, tupedama us olâm, šafilda tās. Majais puhslitis dsjlenumâ dalas us pušem, katra puše atkal pahrdalas u. t. t., glušchi tāpat, kâ dalas inšuforijas un ziti šhke dsjhwnnezini. Puhslišchi šaweenojas kopâ un pamajam laukuminšch top leclaks. Deenu pehž deenas attihstas olâ zahlišcha galwa, kahjas un ziti lozelli. Wišâ šhinti laikâ majâ radibina barojas no olas dsjlenuma, kamehr tas patehrets. Kad tas notizis, zahlitis meelojas ar olas bal-tumu un ari to patehrē wišu.

Bej baribas un siltuma majajai dsjhwinai kalka mahjinâ wajaga ari gaiša. Gaišs eipeešchas olâ pa maseem zaurumineem, kas atrodas tšhaimalâ. Šchos zauruminus war ja-redset tikai ar paleelinataja sifla palihdsibu. Ja gaišs neespeestos pa zaurumineem olâ, zahlitis neisaugu. To war it labi peerahdit. Wajaga tikai kahdu no perinamâm olâm apli-pinat ar wajkeem, kuri nelaišch gaišu zauri. No zitâm olâm išschilšees zahlišchi, bet no tās, kas ar wajkeem aplipinata, zahlitis neattihstijees; ola buhs wanžtaris.

Treščās nedēlas beigās zāhlītis olā jau pīlnīgi ijaudfīs. Winam ijaudfīs ari knab-
bitis ar mašu faula humbīnu galā. Šchaurajā olas tšchāumalā winam neehri un neomulīgi.
Winšch grībetu pagrošitees, ištaitpit lozekļichus — neka! — tšchāumala traužē. Pa-
dšis pirmo reiš ijmehginat knabīti. Šnauks! knauks! noštan faula humbīna gar zētuma
šeenām. Brihšch! brihšch! tšchāumala šaplaisā un — tavu preeku! — zāhlītis pirmo reiš ee-
rauga Deeva pajauli. Pīlmu kruhti winšch nu eelpo gaišu, jahkumā bailīgi, tad arween
droščaki un droščaki eemehgina majās kahjinas.

Kajuars.

No mašo putnīnu olām
putnēni iščhķīlas jau peh3
11 deenām; leeleem putneem
wajaga ilgata laika, peemehram
wīstām 3 un štraušeem pat 7
nedēlas.

Dašči putni nēmaj ne-
tup uš olām. Wini eedeħj
olas šmiltīs waj mehšlōs, un
tur šiltums tās išperina. Tā
išperinas štrauša behrni
Ari zāhlenus išperina perina-
tawās weenmehrigā krahjns
šiltumā.

Dšegufe eedeħj jāwas
olas šwešču putnu ligšdā. Tee,
tupedami uš pašču olām,
išperina ari dšegufes behrnu.

Wīstu, rubenu, teteru,
irbju un daudžu zītu putnu
mašee behrnīni tuhlin peħ3
iščhķīlšchanās šteen maħtei
patak (ligšdbehģki). Gruħti gan
pirmā laikā weizas ar štreeščha-
nu. Zif reiš naw jaapwelās
tuhšlenīsti un jaapdausa pa-

fausts! Bet driħši ween jaunee putnēni eewingrinas štahwet štingri uš kahjām.

Daudžu zītu putnu behrni peħ3 išperinašchanās turpretim paleek weħš ligšdā. Wini
jahkumā glušchi kaili, beš špahrneem un pawījam nešpeħzīgi. Maħte winus baro tahrpīneem,
fufaineem, kaphpureem un zītadām barības weelām. Zif preezīgi mašee, tad maħte atlaiščas
ar barību! Tšchīwinadami un dudīnadami, wini steepj jāwas knabšichus maħtei pretim. Pa-
chđinajuši behrnus, maħte apšedš tos šaweem špahrneem un šašilda. Peh3 kahda laika behr-
nīni išaugušči, apaugušči špalwām, išaudšīnajušči špeħzīgus špahrnus, ka war šahkt laištees
un pajchi meklet barību.

II.

Kad putns peeaudfīs, wīram pašcham jagahdā par barību, pašcham jarušpejas par
atdušas weetu un jāprot išfargatees no eenaidneekēem.

Putnu meeša eerħfota šaštana ar dšihwes weidu. Apskateet laupitaju putnus, kuzi
ušbruħt ziteem putneem un dšihwneekēem. Kas šcheem laupitajeem par špeħzīgu, ašu un liħtu

fnahbi! kahdi sipri spahrni un aſi nagi! Ar nageem tee eezehrtaſ dſihwneekōs, ar knahbi dauja un plehſch dſihwneeku meeſu.

Paraugatees uſ peldetaju putneem — piſli waj ſoſi. Tās eet gaſheledamās, leekas, drihſ kritiſ! Bet uhdeni wiuas weiſlas un droſchas. Starp kaſju pirtſteem peldetaju putneem plehwe. Ar kaſju palihdſibu ſchee putni airejas ne ſliſtati kà laiwneeſ ar aireem. No meeſas piſlēm, ſoſim un ziteem peldu putneem atdalaſ tauſainſ ſchkidrums. Ar to wini ſaſmehre ſawas ſpalwas. Tauſainaiſ ſchkidrums nelaiſch uhdeni zauri, talab ari ſpalwas neſamirſti, un putni, no uhdens iſnahkuſchi, nopurinajuſchees, ir tuhliu jauſi.

Tuhſtoſcheem putninu lido gaiſā un pahrtēek no daſchdaſchadeem kulaineem. Scho putninu meeſas buhwe lihđſinaſ maſjai laiwinai. Kà ſpoliteſ wini ſchaujaſ pa gaiſu, un neſſaitamſ wairumſ daſchadu kulainu noſuhđ winu atplehſtā knahbiti.

Putnu dſihwe tahda, ka tee pa leeſlatai dalaſ neſpehji iſtiſt beſ ſpahrneem un laiſchanaſ. Laiſdameeſ pa gaiſu, wini ſababu ſem baribu; lidodami, wini glaſhbjas no ernaidneekēem; ſemai naſhot, ſpahrni gaſju putnuſ aiſneſ taſlu, taſlu— ſiſtāſ ſemeſ, kur tee glaſhbjas no auſtuma un bada. Wahrdu ſaſot, putneem lidōſchanaſ maſkſla nepezeeſchama. Ja nepraſtu lidot, daudſi putni aiſeetu boja no auſtuma, bada un eenaidneekēem.

Kà putni ſpehji laiſteekſ?

Putni naw weeglaſi par gaiſu, bet wini daudſ weeglaſi par ziteem dſihwneekēem, kaſ tahda pat auguma. Starp putnu ſpalwām ir gaiſſ, kaſ toſ padara weegluſ. Ari daudſi putnu kauli piłditi ar gaiſu, kamehr ziteem dſihwneekēem kauli piłditi ar kaulu ſmadſenēm. Sewiſchki daudſ gaiſa kaulōſ teem putneem, kuzi lido augſtu gaiſā.

Wiſeem putneem ir ſpehziġi kruhſchu muſkuli. Spahrnuſ ar muſkulu palihdſibu eekultinadami, putni eewehjo gaiſu. Gaiſſ ſitaſ ſem ſpahrneem un zel putnu augſchup, — lihđſigi tam, kà wehſſch zel gaiſā iſplehſtu leetnuſ ſargu.

Tee putni, kaſ baribu teer tiſai lidojot, apdahwinati ar leelu lidōſchanaſ ſpehju. Daſchi no putneem pazekaſ lihđſ 15.000 pehdu augſtu gaiſā un ſpehji ſtundā noſkreet ſimtu un wairaf werſtju.

Putni, kaſ baribu uſlaſa no ſemeſ, ir wahji lidotaji. Wini labpraht paſtaigajaſ kaſjām. Tā paipalaſ un irbeſ zelo leeluſ gabaluſ kaſjām.

Strauſ 3 ariſch. garumā un 4 ariſch. augſtumā, wiſleelataiſ putnuſ paſaulē. Weena ſtrauſa ola ſwer 3 lihđſ 4 mahzimu.

Siltās semēs mahjo putni, kas nemaj nespehji lidot. Paraugatees uš tahdu jozigu Australijas putnu — kafuaru (Sk. bilbi: „Kafuars“.) Tam, nabadšīnam, nav nemaj ipahrnu. Ari kreitnu ipalwu winam truhst: wina ipalwas lihdsinas zeteem, rejneem mateem. Tahdam kroplim no laiščanās nav ko domat. Totees' winšj ahtri war street.

Afrika mahjo wišeem pašīstamais straušs. (Sk. bilbi: „Straušs“.) Tas ir brihnišhtigs putns! Kahjas winam garas un failas; ipahrnu weeta — ipalwu stumburi, kà ispluhtai wištai. Straušs nemaj newar laištees. Bet winšj ir nepahršpehjams šrehjejs: jahneeks, šehdedams wistšaklakajam firgam mugurā, nespehji straušu panahst. Tadšenās putnam tiš ilgi pakat, kamehr tas glušči nokufis: tikai tad to war notert. Afrikas eedšihwotaji jahj uš strauša.

„Uja!“ daudži brihnišees. „Waj tad straušs tiš stiprs, ka špehji panest zilweku?“ Ja gan: straušam warens špehts, — ne wolti winšj wejelas 4 aršinas augst! Straušs jahneeku nes tiš ahtri, ka wehjšjch ween eet gar aušim un aišraujas elpa. B. D.

155. Medibās.

Reijs ar beedri medijām teterus. Apzehlām wejelu dšintu. Mahtite isšrehja, es šchahu un winai trahpiju; wina nenokrita, bet laidās lihds ar jaunajeem tahlak. Gribēju jau dotees wineem pakat, bet beedrs man teiza: „Labak peešehdišim tepat un atmahnišim winus šchurp.“ Winšj prata išwilpt glušči tā, kà tšcheebj majee tetereni. Apšehdāmees; winšj šahka išwilpt. Un teesham: šahkumā atšauzās weens no jaunajeem, tad wehl weens, pehdigi — klau! — dširdam, ka ari pati mahtite šahk klukstinat, tā mihli un it tuwu. Pazeku galwu un redšu: šarp jahlites pudurišcheem wina tek pee mums, šteigšchus — šteigšchus. Wiša kruhts nabadšitei ašinīs. Bet mahtes širdi mihlestiba, redšams, pahršpehji šahpes! Un es wareju buht tahds šaundaris! . . . Es peežehlos un plaušchēnaju. Mahtite tuhlin aišlaidās, bet jaunee apluša. Beedrs šaškaitās, notureja mani par plahnprahtinu . . . „Šjauzi wišas medibas!“

Bet man no ta brihšjcha weenmehr gruhtati un gruhtati nahkas nonahwet un išleet ašinīs.

Turgenewš.

156. Vehl medibām.

Wehlš watarš . . . Klufums	Kà ešerš ihd! Un tahlak — šakitis želas un kimst
Šalst	Baltajās debešis mehneis špihd. To degošchas šahpes nebeidiš krimst.
Mehšs ehnains, — šebš krehlība beesajus.	Ar platajām azim winšj ijbijees redš,
Tur pahršchauta irbe uš šarina dūš,	Ka lentarēm šahja pakat lež . . .
Un šmagi pa brihtinām pileeni	Bet nafts ir melna . . . tiš šprehgā šals . . .
Kriht šneegā purpura šarkani.	

U. Šauleetš.

fiwis“.) „Pelikani bij nometujchees uhdeni tani weeta, kur upe eetel juhrâ. Wini bij jastah-
jušchees taijnâ, garâ rindâ. Wini stahweja lihds kruhtim uhdeni, tureja iſtceptus kaſſus un
knaſhjuš, gatawi uſ knaſhſchannu. Drihſ atſtaneja wadona, kaſhda wezaka pelikana, ſkalâ baſſſ.
Wijs bars tuhlin ſakustejâš un wirſijâš trokſchnodams uſ kraſta puſi. Pelikani paſtahwigi
ſita ſpahrneem un gruſhda jawus garos, platos knaſhjuš uhdeni. Peewirſijujchees tuwali pee
kraſta, putni arween zeeſchafi ſaſpeedâš rinkſi. Siwim ſaſhta aptruhſt telpaš. Tâš lehza iſ
uhdens gaijâ. Kaſhdi peezi waj ſeſchi pelikani eegahja rinka widâ un wilka fiwiš iſ uhdens.
Wini ſaſhta ar ſiwim pildit maiſſiuš, furi wiſjeem pelikaneem knaſhja apatſchâ. Žiti pelikani
ſtahweja rinkſi un ſita ſpahrneem.

Flamingi.

Peſhdigi pelikani pabeidſja ſweju.
Wijs bars iſſahpa uſ kraſta un ſaſhta
dalit laupijumu. Pelikani iſkratija
no tarbâm wiſjaš fiwiš. Peſhſ tam
eeſahkâš aſaids. Uſ wadona breh-
zeenu kaſtrš putnš nehma pa ſiwij
un to norija. Tâ taš atſahrožâš,
kamehr wiſjaš fiwiš bij apeſhtaš.

Ļaba daſa juhrâš putnu medi
fiwiš pa uhdens apaſſchu. Daſchi
no ſcheem putneem eeleen loti dſiſi
uhdeni. Auſto ſemju juhrâš dſiſiwo
putni, kuruš dehwe par n i r â m.
Šchee putni teizami uhdens lihdeji.
Paſ deſmit aju dſilâ weeta wini
pažel no juhrâš didena gleemjuš un
ziſnuš dſiſiwoeetuš. Sewiſchi iſwei-
žigi wini medi fiwiš.

II.

Kâ putni wairojaš olâm, to jau
ſſinam. Maſ ir to putnu, kaš dehj
olaš ſmiltiš, netup uſ winâm un
neruhpejaš par maſajeem. Leelakâ
daſa putnu taija miſhtiaš ligdâš.

Ligdâ putni war tupet olâm
wirjâ un winâš ſaſilbit. Ari ma-
ſajeem putnieem wajaſſigaš miſht-
iaš gultinaš un ſilti maſjoſki. Ja
ligdâš taiſſitaš angſtâš kaſnâš,
kſintš, toku jaſdâš waj atkaſ kreetni
noſlehyptaš ſahlê, ſemê, tad tâš iſſargâ
putniſnuš no cenaidneekem. Daſchi

putni taija jawâš ligdâš loti weenkahrſchi; žiti tâš turpretim darina loti maſhtligi.

Loti weikla amatneze ir garaſte=beſdeliga. Wina ſaweſ no miſhtieem maſleem ma-
jaš bumbinaš un leek tâš rindâ, weenu rindu oſrai wirjâ, kamehr ligdâ gatawa. Beſdeliga

šamehržē katru bumbinu ņeealās. Tās, iņņhuvuņņņas, pēestiprina weenu bumbiau pēe otras, tāpat kā zementš ņatura kopā ņeegeņus. Veņdeligas apgaņdā ari balkus un ņijas: tee ir ņaņhu ņeebrini un matini, kuri pēeņņir ligņdām ņtiprumu un iņturibu.

Dāņņabas putnu ligņdas.

neaiņņeedj ligņdas wirņu.

ņewehroja-
mas ligņdas
taiņa ņew fla-
mingi. (ņkat.
bilci: „Flamingi“.) Flamingi
ir ņarfani, leeli
putni, lihņdņigi
ņaņrņeem. Wini
buhwē pēreņli
no mahleem un
ņmiltš kur ne-
buhņ pēerņastes
ņehņlē. Beņņ iņ-
ņkata ņee ņe-
reņli lihņdņinas
ņtabeem, ņas
apafņņā plata-
ņi, bet uņaugsņu
ņņauraki. ņee
ņtabi gandrihņ
arņņinu augņti.
Wini pazēlas no
uhdens apaf-
ņņas, waj ari
ņaņhw it tuwu
pēe uhdens.

Paņņā ņtaba
wirņgalā eedo-
bumš. ņe putnš
eedeņj ņawas
olas. Pa pēres
laiņu flamingš
tup uņ ņtaba,
waj nu nolaidiņi,
waj ari eerah-
wiņ ņem ņewiņ
garās ņaņņas.
Pēreņliņ fla-
mingam arwee-
nu taņdā aug-
ņtumā, ņa uhdens

Šchaj farfanajai sofij weegli isperet sawus masutus. Medibās eet winai naw wajdfigs. Šiwis paščas peepeld pee perefla, un, tā kà winai loti garšch kaks, tad wina nofer laupjumu, nenofapusi no perefla.

Brihniščkas ligšdas darina putnini — wehwerišchi, kwei dšihwo Afijā un Afrikā. Wehweritis nopleshis no lapām garas, teewas strehmeles un nes tās pee buhwejamās ligšdas. Nu wehweritis peestiprina strehmeles pee foka sareem, tā ka tās karajas uš leju. Starp šchim lentām winšč cepin šchehršam zitas lentas. Tā winšč isaušč few šfaištu, stipru ligšdinu. Wehwerišchi ausch sawas ligšdas wirs uhdens, lai pee tām newaretu peekluht išchuhškas un pehriti.

Ja jau putnu starpā ir wehweri, nebuhs daudš ko brihnitees, ka starp wineem uš eefim ari štroderis. Jndijā peemiht neleels jautrs putnišč, kuru dehwe par štroderiti. Šchis putns šaščuj sawu ligšdinu no lapām. (Štat. bildi: „Dajchadas ligšdas“.) Winšč strahdā šhā: Wispirms winšč ušmeklē sara galā labi paleelu lapu. Lapas malā winšč idur zaurumūs. Ihlēna weetā winam noder ašais knahbis. Kad zaurumi gatawi, štroderitis ašlāiščas pehz noderigeem deegeem. Atrasi toš winam nenahšas gruhti, jo tur, kur štroderitis peemahjo, daudš stahdeem štipras šcheedras. Štroderitis pafēr pameeenu knahbt un eewer zaurumā: papreefchu weenā lapas malā, tad otrā. Pehz tam winšč šaleez abas lapu malas un šawelt wišli. Nu štroderitis eewer deegu otrōš diwōš zaurumōš un strahdā kà pirmā tahlak, kà jau ihšts štroderis. Ja nepeeteef ar weenu lapu, tad štroderitis šaščuj diwas. Šeļchpufi winšč nu wehl išlahj puškām un eedeļj tad tur sawas olas.

Kahda šwirbulu žuga taiša ligšdu kopigeem špehteem. Wini taiša wairat ligšdas blatus ir preefch wišām ligšdām leelu, kopigu juntu. Ligšdas tā eerihkotas, ka išchuhškas un laupitaji tām newar peekluht. (Št. bildi: „Dajchadas putnu ligšdas“.)

Pawišam jozigas ligšdas buhwē Deenwid-Amerikas putni — zetulainee kafiki. Wini šchagatas leelumā, melnām špihdōščām špalwām. Šchee putni zin apbrihnojami mahšligi sawas ligšdas no augu šcheedrinām un šahlitēm. Pinums tif bees kà woiloks un gruhti išahrdams. Wiša ligšdina iškatas kà gara, joziga tarba, kura karajas pee šareem. (Štat. bildi: „Dajchadas putnu ligšdas“.)

III.

Kā putni mahzijušchees ligšdas taifit? Wini laikam loti gudri, ja prot darinat tif mahšligas un noderigas ligšdas? Beš šchaubām putneem ir prahts. Bet tif gudri wini naw, lai ar prahtu finatu apwehrt, no kahda materiala, žil leela un šfaišta, kahdā weetā ligšda taišama. Pat žilweks ar jaweem teizameem amatneeta riškeem newar uštaišit putnu ligšdas. Waj nu jadomā, ka putni gudraki par žilweku? Žilweks amatōš mahžas ilgi, wairaf gabus. Neweens putns naw mahzijees ligšdu taišičhamu. Jaunee putni, tikto peeaugūšchi, pašchi darina jaunū ligšdu beš kahdas mahzijchanās. Tā tad redšam, ka prahtam, šaprašchanai pee ligšdu taišičchanas naw nekahdas dalas.

Putni darina sawas ligšdas, šubinati no dabas dšinēkta. Dabas dšinēklis ir šubinajums darit finamu darbu. Šcho šubinajumu dšihroneeki nešaprot, pašchu darbu wini strahdā neapfinigi, beš prahta. Lai apdomajam daščus peemehrus. Mašs, kušs behrns ēer pehz baribas. Rewis prahts winu uš to šubina, bet pati daba. Winšč jau nemas nešaprot, kas ir bariba, kahdu labumu no tās dabū.

Masi peleni, tikto pirmo reiši ceraudšijūchi deenas gaismu, behg no kaka. Wini nemas ušfin, nešajehdš, ka kakis winu nahwiqakais eenaidneeks. Dabas dšinēklis winus šubina jargatees no breejmām.

Dabas dšineklis ari ņubina dšihwneefus ruhpetees par behrneem. Putneem, kà ari ziteem dšihwneekem dabas dšineklis eedšimis, — behrni to manto no ņaweeem wezakeem. Ne welti mehđj teift: „Kaħds tehws, taħds deħs; kaħda maħte, taħda meita.“ Par putneem war teift: „Kaħdi peeaugušee putni, taħdi buħs ari winu behrni.“ W. D.

158. Ehrmoti ņihđitaju kuņtoni.

Taħlu deenwiđds, Australijas krukħds, ganiĆas upes malà kaħds prahws, ehrmots dšihwneeks. Winam bij ihĶas preekņtaħjas un loti garas patalkaħjas. Paveħderē dšihwneekam bija prahwa aħdas ņoma. Ehrmotais dšihwneeks Ķobeeem pluhĶa Ķaħli un pleħĶa no krukħneem lapas. BriħĶeem winĶa atņeħdàs uĶ patalkaħĶam un atbalstijàs uĶ reĶnàs, zeeťàs aĶtes.

PihĶnaħbis, dšihwo Australija.

De upes malà Ķeme pakusteĶàs, atņkaneĶa maĶ troĶnis, un driħĶi no Ķemes iņliħda kaħds pawiĶam diħwains kuņtonitis. Tas iņĶatijàs peħĶ turmĶa un bij tehrpees peleti melnà, beĶšà ņpalwu uĶwalkà. Bet galwa Ķchim kuņtonitim bij tiĶ Ķoziga, ta teeņĶam ĶaĶmeĶàs: purna weetà bija ihĶts putna knaħbis, — taħds kà piħlei. MaĶais kuņtonitis, pamanijis Ķaiminu, no-

bijàs un taiĶijàs atĶal ņĶmaukteeĶ Ķemē.

„Ehe, Ķaimin!“ eesauzàs leelatais, „nebeħđj wiņ. EŶ neeĶmu laupitais un ziteem radijumeem neuņbruhĶu. Paluez labak turpat! Man tagad weħders pilns, un garĶĶ laiks weenam paŶĶam. WaĶ newaretum mehŶ abi patehrĶetees?“

MaĶais kuņtonitis palita gaidot. Winam labpraħt gribeĶàs parunatees.

„Nu, nu!“ teiza ņweŶĶneeks. „Dopi tatĶĶu praħtigŶ un panahĶ tuwak!“

MaĶais beidŶot eedroŶĶinaĶàs paŶpērt daĶĶus ŶoluŶ tuwak, ari leelais naħĶa Ķaħt.

„Nu, tagad waram eepaŶiħteeŶ,“ leelais teiza. „EŶ tewi, taħdu ehrmu, pirmo reiĶi redŶu. Man neĶad naw naħzeeŶ redŶet tiĶ Ķozigu ņĶeħrĶaħĶainu dšihwneeku, kuraĶ knaħbis, kà tew.“

„Mani Ŷauz par piħĶknaħbi,“ maĶais atbiħdeĶa. „Laudis mani tā eesautuŶŶi mana knaħĶa deħĶ.“ (EĶ. biħdi: „PihĶknaħbis“.)

„Knaħbis tew laitaĶ nedarà neĶaħda labuma,“ leelatais teiza. „Kà redŶu, tew jau nemaĶ naw Ŷobu. Kà tad tu wari ĶaĶoŶ baribu?“

„Knaħbis man loti noderigs,“ piħknaħbis teiža. „Ar wīnu es ķeru ħaribu ne ſliktaki kà putni. Sobu man newajaga. Es ehdu tikai miħķftu ħaribu: taħpus, kaħpurus, miħķftmeesķus un daķķus uħdens dķiħwneekus. Ħaribu es noriju dķiħwu weħderà, ķur ta it ħrangi ſaġremoķas.“

„Neķaprotu, kà tu wari ſadabut uħdens dķiħwneekus,“ leelatais briħnijàs. „Waj tad tu wari peldet?“

„A!“ piħknaħbis preeķigi eeķauķàs, ġribedams paleelitees. „Es eķmu waren weķķs peldetaķs! Apikati manas kaķķas! Man ir ſtipri kaķķu piķķti, ſtarp ķureem iķķteepuķees peldu pleħwite. Ar ķawu ķepu es aireķos ne ſliktaki kà airiņeeķi ar aireem. Bet ar ķnaħbi es peldot meķķeķos pa uħdens duħnàm un ſteepķu aħrà ķatru miħķftu dķiħwneeķinu, ķuru tik waru peewahret. Kād tu ſinatu, ķas ta par ġaħrdu ħaribu!“

ķengurs, dķiħwu Australiķa.

„Nu, man nemaķ nepatiķt, kà tu taħķs pleħķonis,“ ſweķķneeks paħrmeta. „Wār ķau ġodigi iķķiķt ar ķaķķes ħaribu: ari ta ir ġaħrda. Es piķimit redķeķu, kà tu iķķiħdi no ķemes. Saķi, kà tu to wari iķdarit?“

„Man ir loti ſtipri un aķi naģi,“ piħknaħbis atteiķa. „Ar teem es roķu ķemi, ar kaķķu ķetnàm atķweeķķu ķemi noķt un iķķà laiķa iķķaiķu ķewim ķaurumu. Man ķemē eetaiķiķs dķiħwoķķis, ķuru es buħweķu upes ķraķķōs. Weena iķeķa dķiħwoķķim uħķeni, otra — ķemes wiķķū. Tikliħķķ es manu eenaidneeku, tuħķin — ſpuduhķķaķ! — alà eeķķā un no tureenes uħķeni. Ķa eenaidneeki mani waja uħķeni, tad es — weens, diwi! — eeķķā alà un beħķu ķemes wiķķū . . . Bet nu paķtaħķti, ķas tu taħķs eķi? Es tewi wairak reiķ eķmu redķeķis plawà ġanamees.“

„Mani ķauķ par ķ e n ġ u r u,“ ķautatais atķilķeķa. (Ķķ. bildi: „ķengurs“.) „Daudķi mani radneeki taħķi pat laupitaji kà tu. Wini uķķruħķ dķiħwneķeķem un

tos apehd. Dajchi atkal kahpelé loti weikli pa tokeem un ker tur kufainus. Tu fajiji, ka protot weikli isbehgt no eenaidneekem. Nu, es schini siná gan neesmu tahds tumjonis ká tu: nerokos pa jemi un neloschnaju pa alám. Bet man spehka deesgan isbehgt wajatajeem. Breesmu brihdi es ar stiprajám pakalkahjám un stihwo asti atsperos semé un taiju milfigus lehzeenus. Lai pamehgina muhs kahds nokert! Mehs noštrejam to wistschaklako firgu."

"Bet faki, kas ta tew par tarbu?" pihlknahbis jautaja, ar leelu sinkahribu noluhkodamees uf kengura dihwaino somu pawehdere.

"A, dandfi nobrihnas par scho somu," kengurs teiza. "Bet man wina loti deriga. Behrnini man peedsinst masi, kusli, pawisam wahji. Es winus sabahschu somá un sihdinu tad ar jawu peenu. Esmu sihditaju kufstonis. Es ar leelu mihlestibu ruhpejos par jaweem majajeem. Sahlumá zita neka wini nebauda, ká tikai peenu. Wehlat, kad jau paanguschji, wini islez no somas un mehgina paschi sadabut baribu. Bet mehs, wezee, tomehr bailojamees winus atlaist brihwá. Kad majee gana islehtajuschees un istipinajuschji kahjas, mehs jakeram winus un bahscham atkal somá Kad behrni jau tik tahlu peeanguschji, ka mums par smagu winus nehjat, tad mehs tos palaischam pilnigi brihwá. Bet faki, waj ari tu ruhpejees par jaweem majajeem?"

"Ká nu né!" pihlknahbis eesajzas. "Es dehju olas, kurás behrni gandrifs jau isauguschji. Olas es eedehju smiltis, kur saule tás safilda. Tschaumalas drihfi attriht, un tad mani majee eerauga pasauli. Bet wini ir pawisam kusli un nespehzigi. Es baroju jawus mihlulischus tik ilgi ar jawu peenu, kamehr tee isauguschji."

"Saki, waj tu ween esi tahds ehrams pasaulé? Warbuht, ka tew ir kahdi radneeki?" kengurs jautaja pihlknahhim.

"Mehs, pihlknahbji, esam gandrifs pilnigi weentuli," pihlknahbis atteiza. "Mums semes wirsu ir tikai weena weeniga tuwu radneeku gimene. La ir eschu-zuhzina. Ari ta ir sihditaju kufstonis. Winas majee, tapat ká manejee, ischkilas no olám. Eschu-zuhzinaí ir knahbis, kusch garaks par manejo, bet winai naw starp kahju pirksteem peldu plehwites, talab eschu-zuhzina newar peldet. Wina dsihwo tikai uf saussjemes un rot alas. Ar jawu garo, lipigo mehli mana radneeze ker skudras: eebahsch mehli skudru puhini un gaida tik ilgi, kamehr skudras apliws ap mehli. Mahte man stahstija, ka preeksch tuhftoscheem gadeem wirs semes dsihwojuschji dandfi muhsu tuwi radneeki. Wineem bijuschji putnu knahbji un peldamás kahjas. Tee dsihwojuschji gan uhdeni, gan uf saussjemes. Dandfi no wineem dehjuuschji olas, no kurám isperinajuschees behrni. Bet wini bijuschji sihditaju kufstoni, jo behrni barojuschees ar mahtes peenu. Dajchi bijuschji milfiga auguma. Ar laiku wini wisi ismiruschji. Es un eschu-zuhzina esam pehdejás atleekas no tás warenás zilts, kas reij leelá skaitá dsihwoja wirs semes. Tagad mehs mahjojam tikai Australija."

Kengurs gribeja wehl kaut to waizat, bet tahlumá bij manams medneeks, kusch jagás arween tuwat.

"Ardeemu, kaimin!" kengurs schigli teiza. "Man jataijas prom: luhf, tur jau uf mani gluhn kahds eenaidneeks."

To teizis, kengurs milfigeem lehzeeneem jahka skreet un drihfi nojuda.

Ari pihknahbitim nenahza ne prahtà gaidit medneeka. Winšch eeschmauzàs alà, un drihši hij redšams, ka tas lihda pa uhdens apakšju, raknadamees ar knahbi pa duhnàm.

B. D.

159. Bebru mahjas.

Wiši sifhiditaju kustoni, pee kureem peeder ari bebrs, ar leelu mihlestibu un usupurešchanos gahdà par šaweem behrneem. Sifhiditajeem behrni peedšimst kušli, nespehžigi, daščkreiš pilnigi ašli un beš sobeem. Wini nespehž jew pašči jagahdat baribu un issargatees no eenaidneefeen. Talab mašte baro šawus mafos ar peemu, un wezaki šargà behrnus kopigeem špeškeem no eenaidneefeen. Sifhiditaji isgataro šaweem majajeem mihtštas gulas weetas, alas, pat ihštus dšihwołkus. Ari peeauguššee dšihwooneki mahjo šawds dšihwołkds, atrašdami tur patwehrumu pret seemas aukstunnu un eenaidneefeen. Weikls namdaris ir kurnis, kurešch semē eetaiša daudž eju (koridoru, gangu). Dšihwołkus taiša ari trušišči, tahmji, ahpšči, lahšišči un wehl ziti sifhiditaji. Bet paštrakais namdaris storp sifhiditaju kustoneem ir — bebrs. Wezds laišds bebru hij daudž. Tagad tee jastopami tifai retumis. Medneeki winus stipri isnihžinajušči dahrgo kaščoku dehl. Leelakà škaità bebrī jastopami wehl Sibirijà un Seemel-Amerikà. Bebrs labi

Bebrī.

apašu telti. Ščfirbas šaru starpàs wini aismuhre semem un duhnàm.

Bebru mahjas labi leelas: daščkreiš ap diwi ašim zaurmehrà un wairaf kà aši augštumà. Mahjas pazelas iš uhdens ap pušafi augštu. Pati mahja diwu šahwu. Weens šahwrs ir wirs un otrs sem uhdens. Wirššahwu apdšihwo pašči bebrī un audšina tur šawus behr-

paleels šwehrišch, — wairaf kà aršchimu garšch. Sobi winam aši un ašte plakana un plata. Winšch teižami peld; patalejo kašju pirkstu starpàs winam, tāpat kà pišlei, peldu plešwes. Ašte bebram tas patš, kas laiwai airis. Bebrī ušturas arweenu pee uhdeneem. Šawus dšihwołkus wini taiša uhdent waj ari uhdens turumà. Wini darina toš no šareem, kurus no graušch, šawell weenà weetà un ištaiša no wineem

nus; apakšstahwâ atrodas peeleeamâs telpas. Te becri uşglabâ ſemai baribas trahjumus. No dſihwoſka iſeet diwas ſlehtas ejas. Pa weenu becri weſt dſihwoſki baribu. Œhi eja pa laiſam ſliſpa, jo pa tahdu weeglafi wilft naſtas. Otrâ eja ir liſtumaina. Pa ſcho eju becri ſtaigâ, waj ari glahbjas no eenaidneeſem. Abas ejas noet uhdens apakſhâ. Dſihwoſkis bebram eerihſots arweenu tâ, ka wajadſibas brihdi winiſh brihſi war eeſhmauftees uhdeni, fur winu ſakeri nar wairs eeſpehjamâs.

Bebri buhwê ſawus dſihwoſkus ejerôs un upês. Œhim noluhkam wini iſwehla arweenu tahdas weetas, fur uhdens ne wijai ſekls. Tahdu weetu, fur uhdens ſtahwoſkis nepaſtahwigs, brihſham auglîs, brihſham ſems, becri nemihſo. Wineem wajadſigs tahds uhdens, ſas arweenu weenadâ augtumâ. Œchahdu uhdeni wini paſchi prot eerihſot. Zilweſi uſmet dambjus ſudmalâm; gluſchi tâpat riſkojas ari becri. Sarus aiſdambejumus wini taiſa no ſareem, duhnâm un atmeneem. Sarus wini paſchi nograuſh jaweem aſajeem ſobeem. Diwu waj trihs deenu laiſâ bebrs ſpehſigs nograuſt koku, kuru zilweſs tiſko ſpehſi apnemt roſâm. Koku jaunâs atwajês un miſu becri iſleeto ſew baribai, no ſareem tee taiſa dambjus. Wiſpirms wini nogremdê ſchagarus upes dibenâ. Peſh tam wini ſakrauj wehl wairat ſchagaru un ſaſtiſprina toſ tâ, ka uhdens ſtraume toſ newar aiſneſt. Lai aiſdambejums buhtu jo ſtiſprâs, tad ſchagarôs wini eeſkrauj atmenus un aiſdambejumu apber ſemem un duhnâm. Zekotaji ſtahta redſejuiſchi loti leelus bebru dambjus. Tâ Seemel=Amérikâ becri uſtaiſſiſuiſchi ſahdâ weetâ aſtondeſmit aſis garu dambi. Wiſpirms wini pahrtaiſſiſuiſchi dambi ſchkehrâm pa upi, no weena kraſta uſ otru. Œhis aiſdambejums iſnahzis trihs aſis garſch. Zaur aiſdambejumu uhdens upê ſtiſpri pazehlees un appluhdinajis freiſo kraſtu. Ru biſis jaaiſdambê wejels diſkîs. Œhim noluhkam becri metuſchi dambi wehl taſlak par ſahdâm trihs padſmit aſim lihdj ſahdai ſehrei. Œhres galâ wini pagarinauiſchi dambi wehl par 60 aſim. Tâ aiſdambejums lihdſinajees maſam eſeram. Paſs dambis ſahwejis puſaſi wirs uhdens un ſahdas diwas aſis uhdeni.

Bebri eetaiſa ſawus dambjus loti gudri. Wini uſtura uhdeni aiſdambejumâ arweenu tahdâ augtumâ, kâ wajadſigs. Tiſlihdj uhdens pazelas augtaſi neſâ wajadſigs, becri tuhlin iſroſ aiſdambejumâ zaurumu, pa kuru leeſais uhdens notek, bet aiſdambejumâ tas paleeſtiſt augſtu, ziſ wajadſigs. Œauſdâs gaddâs, kad upês maſ uhdens, becri nozeetina ſawus aiſdambejumus tâ, ka uhdens teem netek nemaſ wairs zauri.

Za upê uhdens wijai ſtrauiſch, tad becri, blaſtus pirmam dambim, taiſa wehl otru: tâ weens dambis aiſſargâ otru.

Œhâ riſkojotees, becri apuhdeno ſemas weetas. Amerikas koloniſti ſtahta, ka nerei becri appluhdinot winu druwas. Bebreem ſchahdi apuhdenojumi derigi: kad upes kraſti pahrpłuhduſchi, wini war dotees peldus meſchâ pehſi baribas: peldet wineem weeglafi, neſâ eet ſahjam pa ſauſjumu.

Za atgadâs, ka no bebru dſihwoſka meſchs taſlu, tad becri keraſ pee jauna darba: no ſawa aiſdambejuma upê wini roſ kanalus taiſni uſ meſchu. Œchee kanali puſaſi plati un tiſpat dſiki. Kraſti kanaleem ſtahwi un dibeni lihdſeni. Becri iſnem no tureenes katru ſozinu un ſakniti. Wini roſ ſemi preeſchketnâm. Darbs eet gauſi uſ preeſchdu, bet becri loti ſtrahdigi. Zekotaji redſejuiſchi no bebreem raſtus kanalus ap 60 un wairat aſim garumâ.

Tâ becri eetaiſa ſawus dſihwoſkus. Wini teizami namdari un teizami grahwratſchi. Wini zel koka ehſas, uſmet ſemju dambjus, roſ kanalus un ploſto pa wineem uſ ſawu dſihwoſki, kâ iſhſti ploſtneeſi, gan pareſmus koku ſtumbrius, gan ſarus, gan ari koku miſas.

160. **Dsihwneeku seemas meegs nu wasaras gula.**

I.

Seemu ineeqa palags apjedj semi. Upes pahrtlahtas beesu ledus kahrtu. Neredj ne jaku jahltiti, ne lihgojojchos labibas druwu. Aukstums tik leels, fa wajaga filta apgehrba, lai nenofaltu.

Zilweki seemai eekrahj pahrtitu. No aukstuma winus aijjargâ dsihwotli un seemas apgehrb's. Bet kâ gan lai ustura dsihwibu seemâ sifhditaji, putni, rahputi, abineeki, fiwis, kufaini un ziti kuftoni?

Daudsi no wineem ipelj ari seemu dsihwot. Nefaanigais jwirbulis sadabâ pahrtitu jehtâ, gar flehtim, kufhtim un rijâm. Bahrnas seemu usbruhf satijcheem, plehjd ehku jumtus. Bahju putni aijzelo uj filtâm jemêm, fur baribas papilnam, un faule mihligi filda. Daudseem dsihwoneekem filts ipalwu uswalks un beefs kaschoks, kas dod patwehrumu pret seemas aukstummu. Wajarai nahkot, jchee dsihwoneeki met ipalwu, un uswalks top plahnaks. Seemai tinvojotees, ipalwas atkal usaug, un apgehrb's top beejaks un filtaks.

Bet dsihwoneeku leelajam wairumam naw ne filta apgehrba, ne wajadsigâs weitjmes sadabut seemâ pahrtitu. Wini glahbj jawu dsihwibu zitadi. Wini noleen jawâ alâ waj kahdâ jlepenâ, drojchâ weetâ un gut tik ilgi, kamehr no jauna eestahjas filtas pawajara waj wasaras deenas.

Seemu gutot, filtafinu dsihwoneekem meesa jastingst, firds putst nedfirdami, elpa maj manama. Wini naw nomiruschj, bet ir, kâ jafa, pusdshwi, pamiruschj. Siltafinu dsihwoneekem afinis rit gaujak. Seemas laikâ winu meesa patehrê tos tautus, kas wasaru jakrahjuschees sem ahdas. Pawajari dsihwoneeki peezelas wahji, ijdehdejuschj un tikko war kahjas wilkt. Baet wairak deenu, pat nedetu, lihbj tahds nonihjis kuftonis atkal atpirgst.

Augstôs Alpu kalnôs, fur ineeqs nenokuhst ari wasarâ, dsihwo murkjchki. Wini guk daschu gadu ap 8 mehnejscheem. Seemas gutai wini isrof sewijschkas, loti mahfsligas alas. Pirms eestahjas rudens, dsihwoneeks isklahj gutas weetu alas dibenâ ar seenu. Seenu winjch pagatarwo pat's. Winjch nograusch ar jobeem sahli, leef tai faule iskalft un fanes pehz tam alâ.

Ap wasaras beigâm murtschki daudj ehj un nobarojas it trekni. Tiklihbj usnahf pirmâis jals, murtschki dodas jawâs seemas alâs. Pirms murtschkis eet gulet, winjch aibahjch alas eeeju zeeti. Schim noluhfam winjch ijleeto mahlus, seenu un atmentinus. Tiklihbj alas eeeja aibahjsta, murtschki jagulstas zits pee zita un eemeeg. Kad pawajara faulite iskaufê jneegu un jafilda semi, tad filturns usmodina ari murtschkus.

Sitipahrni noleen wezâs jagruwuichâs ehfâs, pagrabôs, bedrês waj klinjchu plaisâs un, peetehruschees fur nebuht, guk (ar galwu uj leju) tik ilgi, kamehr pastahw aukfts laiks.

Seemas meegu guk ari rahputi un abineeki (wardes, krupji). Wini jaleen kaut fur dobjôs kotôs, sem atmenu blahkeem, juhna's, zinôs un guk tur gan pa weenam, gan ari tichumurdôs lihbj pawajarim.

Seemas meegu guk ari gleemejschi, tahrxpi, kufaini un nekaitami leels pulks wiswijadu masu dsihwoneezinu. Eestahjotees aukstumam, wini jlehpjas, fur nu katrs paguhst: toku schkirbâs, juhna, jemê, lapâs, pee greesteem. Wejeleem mehnejscheem te wini gaida pawajara filto deenu atauftam.

Siws, kas šaufā gada laiktā
cerofas duhnās.

Siltās semēs kustiņi prot glahbtees ari no leela šaujuma un karštuma. Wajaru siltās semēs iſſihkſti daudſas maſaſas upes, eet bojā kofī, krukmi un ſahle. Dſihwoneekem nu gruhtī iſtitt: teem truhtſt baribas. Daſchi no wineem iſzelo uſ apgabaleem, kur baribas un uhdens deesgan, bet ziti nomirſt. Laba teeſa ir taſdu dſihwoneeku, kuri leelā karštumā jaſtingſt, pamirſt un guk tī ilgi, kamehr toſ atdſihwina leetus. Uſ Madagaſtaraſ ſalaſ uſturaſ maſſ eſiſ, kureſch newar paneſt karštuma. Karſtā laiktā winſch eeleen ſawā alā un tur pamirſt, itin tāpat kā to dara muhju eſchi auſtā laiktā.

Krokodili pa waja ru cerofaſ upeſ duhnās un tur pami ruſchi guk, lihdſi ſahſ liht leetus, un upe peepildaſ ar uhdeni.

Afrikaſ un Amerikaſ upeſ, kureaſ pa waja ru iſſihkſt, dſihwo puſaſi gara ſiws, kaſ n'e' l' p'o ſchaunām, bet ar peldu puſheſtā palihdſibu. Echi ſiws nobſihwo wejeluſ mehneſchuſ ſauſumā. Kad eeſtaſjaſ ſauſaſiſ gada laiſſ, wina cerofaſ dſiſi duhnās un guk tur lihdſi leetainajam gada laiktam.

Purwōdſ, muſkajōdſ un zitāſ ſlapjāſ weetāſ dſihwo daudſi maſu dſihwoneezinu. Tiklihdſi ſlapjaſ weetaſ iſſchuſt, maſee dſihwoneezini ſaſaſt. Bet wini nebeidſaſ. Wehſſch winuſ aiſneſ kopā ar putekſeem *tahlu, tahlu uſ zitām ſemēm. Nonakhtuſchi uhdeni, dſihwoneezini atkaſ atdſihwojaſ. (Salihdſini „Gleemeſiſ“ Nr. 142.) B. D.

161. Kuſtonu juhtaſ, prahtſ un dabāſ dſinekſliſ.

I.

Jaunako laiku dabāſ pehtmeeti peerahdijuſchi, ka kuſtoneem ir prahtſ un juhtaſ kā zilwekeem. Daudſi kuſtoni ſajuht preeku un ſtumjaſ, mihleſtibu un naidu, teem nar ſweſchaſ pat pateizibaſ, atreebibaſ un fauna juhtaſ. Daudſōdſ kuſtonu darbōdſ ma nāmſ prahtſ, domāſhana.

Zit preeziġſ top ſunſ, eeraudſidamſ ſawu ſaimneeku! Winſch lihgſmi ſkreen tam pre tim, laiſa tam rokaſ, lupzina aſti un zeuſchaſ wiſwiſjabi iſrahdit ſawu preeku. Bet ſunſ ſpehji ſajuſt ari dſiſtaſ ſtumjaſ un fauna. Kairaſ buhſ nowehrojiſ, ka ſunſ, dabujiſ baſrgu raheenu, noleen kur nebuht poſlepā weetā un guk tur ſtumju pilnſ, nemaſ nerahdidameeſ laudim. Tikai pehzi kaſda laiktā winſch leen ahrā no ſawaſ ſlehpitweſ, ſahſ kaunigi tuwoteeſ zilwekeem un beidſot top atkaſ preeziġſ, redſedamſ, ka wiſſ peedotſ.

ſirgi paſiſht un mihlo ſawu kopeju. Tiklihdſi ſirgi eerauga to tuwojameeſ, wini, preeziġi bubinadami, apſweiz to kā draugu un labdari. Bet lai ſargaſ taſhdſ nebehdneekſ, tam tiht ſirguſ dauſit un kaitinat! To, ja meen buhſ eeſpehjamſ, ſirgi apſweikſ ſehpreeneem un kōbeneem.

Raidu un atreebibu ſewiſchti labi prot iſrahdit ſiloni. Daudſi buhſ dſirdejuſchi pa mahzoſcho noſtahtu par ſiloni un ſtroderi. Kaſdā pilheſtā ſiloniſ ſtaigaja pa eelām un baſja atwehrtajōdſ logōdſ ſawu garo ſnuki, gaididamſ no laipnaſjeem eedſihwotajem gaſrdumuſ. Kaſhdſ ſtroderiſ eebuſra ſilonim ſnukl ar adatu. ſiloniſ gluſchi meerigi gaſja prom, eebri da

dihki un peewilkās pilnu šnuki ar dubtaino uhdēni. Mahjā ejot, dšihwneeks gahja garam šrodera logam, eebahja tur jāwu šnuki un ujšchlahza šroderim wirjū milfigu šrahwu dublainā uhdens. Pahrbijees, šroderis nogahjās no galda un pehž iči notikuma laifam wişu jāwu muhšču nebuhs mehginajis durt šilona šnuki.

Kuſtoni ipeh jajaſt ari lihdsjeetibu un iſpraſt otra dšihwneeka nelaimi. To loti gaiſči peerahbis ſetoſchais peemehrs, furu atſahſta dabas pehneeks Herzens.

Herzenam buhritt bij kanariņſch. Te kaſhdu deenu no jumta nokrita ſwirbulens, kurſch wehl neſpehja laiſtees. Dabas pehtneeks winu eewetoja kanarina buhritt. Kanariņſch ſahſta iſrahdit leelu uſtraukumu.

„Eš neſaprātu, to taš noſihmē: bailes waj duſmas?“ tā ſahſta Herzens. „Ko gribeja kanariņſch: laiſtees prom waj uſbrukt neaizinatam weefim? Bet kad kanariņſch arween nemeerigati ſfraidija pa buhriti, krahba ta ſeenas, tad eš japrātu. Panehmu peenā ſamehrzetu maiſes mihſtumu un eemetu to buhriti. Azumirkl kanariņſch peebahja ſew krahbi ar maiſi un ſahſta ehdinat ſwirbulenu. Azim redſot — kanariņſch bij japratis, ka ſwirbulens nebij ipehjiģš jadabut pahritu, un ſneedia tam jāwu palihdſibu, gluſči tāpat kā zilwekš ipee- doſchā brihdi buhtu iſpalihdſejis tuwakam.“

Protams, ka tiš daſchadas juhtas ir titai attihſtitateem dšihwneekem — ſihditajeem un putneem. Rahpuleem, ſiwim, abineekem, wehſcheem, kufaineem un daſchadaſchadeem maj attihſtiteem uhdens kuſtoneem un ſiſtajeem dšihwneezineem ſchahdu juhtu truhſt, un ja ir, tad loti ne- pilnigās, neattihſtitas, gandrihš nemanamas.

II.

Tahdeem kuſtoneem, kaš pahртеek no augeem, wajaga maj prahta, lai atraſtu ſew derigu baribu. Turpretim plehſigi ſwehri, kaš uſturas no zitu kuſtonu gaſas un aſtinim, riħko- jaš daudſreiſ loti uſmanigi un peerahda gaiſči, ka wi neem ir prahts.

Itweens buhš nowehrojis, ziſ wiltigi fakis iſeet medibās, ziſ klufinam taš peeleen ſawam medijumam, kā taš ſtundām un weſelām naſtim tup pee alaš, gaibidams peli iſlee- nam, un ne uhjaš nepakufina, kad pele iſbahjſch galwu no alaš; — fakis gaida, kamehr ta peetezēš tiſ tuwu, ka neſpehš wairs eemut alā. Einamā azumirkl winſch ſchaujās tai wirjū kā bulka, un reti kad pelei iſdodas iſmukt.

Dabas pehtneeks Romenſ atſahſta ſetoſcho gadijumu, kaš leezina par kaſu prahtu. Rahbs fakis bij nowehrojis, ka iſdeenas pa logu iſbehra maiſes drumſlinas, kuras peewilka daudš putnīku. Rakis uſgluhneja putnīneem un toš nokampa bej leelām puhlēm. Reiſ mai- ſes drumſlinas bij apjeđſis ſneegš, talab putnīni neeradās. Otrā deenā atkahrotojās taš patš. Rakis, welti nogaidijees, aiſtezeja, atneja maiſes gabalīku, atkaſija kaſjām ſneegu un nolika maiſi redſamā weetā. Putni nu nekawejās eerastees un fritā atkal kaſa nagōš. Tā tad fakis bij j a p r a t i s, ka maiſes gabalīni atvilina pee loga putnīkuš.

Wilki jariħto medibas lihdsigi zilweekem. Weens no wilkeem noſtahjaš paſlehytā weetā; otrs aiſeet no otrās puſes un jaſh dšihwneeku tramdi: nabaga jaſtitis, biſlā ſtirna waj zišs ſwehrs eiſtreen riħklē wilkam, kaš paſlehyees.

Daudš prahta un iſmanas dšihwneeki iſrahda, mahzot ſawus behrnus amatā. Vai paſlaujamees, kā ſchāt ſinā riħkojaš wilki. Notikumū atſahſta ſlawenais kreewu rakſtneeks Tolſtojs.

„Reiſ, pa zetu ejot, dſirdeju kleeđjam. Kleeđja gana ſehnuš. Winſch ſkrehja pa tiħ- rumu un uſ kaut ko rahdija. Eš paſtatijōš turp un eeraudſiju diwus wilkuš pa lauku ſkre- jam; weens bija leelš, wezš, otrs — jaunš. Jaunais neſa uſ muguras noſoftu jehru, ture-

dams to pee kahjās jobōs. Leelais škehja nopafalus. Es jahju lopā ar ganū škreet wilkeem pakaf un fleggt. Semneeki, ijsīrdūjchi muhs fleepjam, ari aškehja ar juneem. Tikko wezais wilks eeraudisja zilwekus un jūnus, winjch peestrehja klast jaunajam, atnehma tam jehru, usmeta to jew u muguras un jahka škreet aštrati. Drihi wini mums nojuda. Nu gana sehns istahitija, kà bijis. Leelais wilks iſlehjis no krumneem, nolodis jehru un nefis projam. Te nahjis jaunais pretim. Wezais nu atbewis winam jehru, bet pats škehjis nopafalus.“

Tà tad wezais wilks mahzija jaunajam neſt laupijumu.

Škweens buhs noſtatifees, kà kate mahza amatā fakenu. Nokehruſi peli, wina to pahrnes mahjā dſihwu un nodod behrneem, lai tee eemahzas jawā amatā. Lai pele neiſmuktu, tad pati to eepreekſch noſtauje, pehz kam ar to ſahſ ſpehletees behrni, kuzi to beidſot noſoſch.

Wista, iſweduſi jawus zahlenuſ pagalmā, dahrſā waj ſkaideenā, kluſt un kaſchnā. Wina mahza, kà jameklē bariba. Waſinee dara tāpat kà mahte un, atradūjchi graudinū, pahrleezinas, ka kaſchnaſchanās deriga.

Seela iſmaniba un ſapraſchana pee kuſtoneem redjama, aiſſtahwotees pret eenaidneekem.

Swirbulis, pamanijis wanagu, ſlehpjas kanepēs, bet kad kafis loſchnā pa apakſchu, tad tup meerigi kanepes galā, it labi ſinadams, kaħds draugs tam kafis. Uj ſemes atraſdamees, winjch kaſa pee ſewis tik tuwu nepeelaids. Bet kapehz winjch tup tik droſchi uj kanepes galwinas? Winjch, luht, labi ſin, ka kafis pa kanepes ſteebri pee wina nepeefahps.

Beeſchi ween iželas zihna ſtarp ſwirbuteem un beſdeligām, talab ka ſlinkais peleſwahrzis eemitinas beſdeligas ligſdā. Ko nu darit? Ja winu newar dabut ahrā, tad beſdeligas ſalaſas pulkā un a i j m u h r ē ligſdas zaurumu. Swirbulim ligſdā janobeiſjas.

Daudſi peemehri leezina, ka daſcheem kuſtoneem ir wiſai attihitiis prahts, ka wini prot iſleetot daſchdaſchadus lihdsjekus jawā mehrka ſaſneegſchanai.

Ahrſis Hebs bij eemahzijis jawu kanarinu wiſai dihwainā kaħrtā dſejet ſlahpes. Winjch nolika uhdens trauziniu ſem laktinas, uſ kuras tupeja kanarinjch. Trauzinjch bij noſtahdits tā, ka putnijnch nekahdā ſinā newareja tam peetift klast. Pee laktinas bij peetiſpirinata kehdi ar ſpainiti galā. Kanarinjch katreij, kad gribeja dſert, noleezās, ſatwehra kehdi ar knahbi, eelaida ar tās palihdſibu ſpainiti uhdent un eemehla no trauzina uhdeni; tad ſakehra kehdi un wilka ſpainiti uſ augſchu, kamehr wareja ar knahbi ſaſneegt uhdens wirju. Rodſehrees, putnijnch nolaida ſpainiti atpafat. Waj ſchini putnina rihzibā naw gaijchi redjams prahts?

Daſchi putni ſpehj runat. Kas gan nebuhs dſirdejis par papagaili? Winu war eemahzit runat ſaprotamus wahrduſ un wejelus teikumus. Papagaili pa leelakai dalai neſaprot, ko wini iſrunā, winu runaſchanā naw manama prahta darbiba. Tomehr daſchi papagaili ſaprot runato wahrdu un teikumu noſhmi.

Kahds papagailis bij eemahzits fleggt „ahrā!“ Echo wahrdu winjch iſkleeſja katreij, kad iſtabā eemahza ſweſchſ zilweks. Paſihtamam eemahſot, papagailis klujeja. Tas leezina, ka putns prata iſſchirt ſweſchus no paſinām.

Kahds zits papagailis mahzeja praſit ſeeru. Winjch ſauza beſ miteſchanās: „ſeeru! ſeeru!“ un aštrati neapſtahjās ſaukt, kamehr mahjneeki nepazeenaja winu ar ſeeru gabalinu. Ja papagailim ſneedja gatu, maiſi waj zitu ehdamweelu, winjch tomehr neapkluja. Tà tad papagailis, beſ ſchaubām, ſaprata, ko praſija.

Redjam tā tad, ka kuſtoni daudſ ko ſaprot, daudſ eewehro un atmin; no peedſihwojumeem wini pawairo un paplaſchina jawas ſinaſchanas un iſleeto tās dſihwē jawā labā.

III.

Bet waj tad kustonî dara wijsu, waditi no prahta un apdoma? Nebuht nè! Pa leelalai dakai kustonû darbibu wada dabas dsineklis jeb instincts. Instinkts ir s̄ubinajums, dsineklis, kureš̄ wada kustonî uš sinamu berigu mehrki, bet š̄o dsinekli kustonis neš̄aprot, neapš̄inas.

Dabas dsineklis wada kustonû darbû wiš̄a plaš̄ā dsihwoneeku walsti. Sewišk̄i jaunze kustonî, kureem w:hl naw nekashu p:dsihwojumu, š̄awus pirmos š̄okus, pirmos darbûš̄ idara, s̄ubinati tikai no eedš̄imta dabas dsinekla. Ja telu waj jehra pau, ari slaish̄ ganibās, tas pat beš̄ kahdās mahz̄ijānās un eerahd̄ijānās š̄ah̄t ehst š̄ah̄li. Winš̄ w:hl neš̄aprot un nestu, ka š̄ahlē ir gahrda bariba, tapeh̄; ka to nekad naw ehdis. Dabas dsineklis winu s̄ubina pluhst š̄ah̄li; winam ne prahtā nenah̄ts kert peles, wardes un zitus kustonûš̄. Turpretim jauni fakeni, ja tos no mah̄tes atš̄hirtus audš̄inās, meklēs baribai peles un nekad neehdis š̄ah̄li. Ja wista iš̄perrina piš̄lenus, tad tee jau otrā deenā ees uhdeni, neklaus̄idamees uš wistas klufsteh̄šanu un š̄ah̄lš̄šanu. Wista š̄awās bailēs gatawa dotees uhdeni, lai zah̄liš̄us glah̄btu no breeš̄mām bet masee nerah̄tni peld tit iš̄weizigi, it k̄a tee jau gadeem buhtu mahz̄ijūš̄ees. Reweens wisneem to nerah̄dija un nemahz̄ija, bet eedš̄imts dabas dsineklis winus š̄peesh̄ tā darit.

Instinkts dsihwoneeem ir ihts š̄argenelis. Winš̄ tos iš̄š̄argā no breeš̄mām un redš̄amas nah̄wes. Zah̄liš̄i, eeraudš̄ijūš̄i wahrnu waj wanagu, eesh̄eepjas un metas behgt, kur katrs š̄peh̄; š̄ahlē, dadidh̄s, sem wistas š̄ahrneem u. t. t. Masi peleni, tikko pirmo š̄reij eeraudš̄ijūš̄i deenas gaijmu, š̄in behgt un š̄eh̄ptees no nitnā pēlu š̄wajataja — kaka. Jauni mēš̄a kirš̄azeni, tikko no olām ištuh̄nojūš̄ees, wahrnu, š̄ahrki waj zitu wajataju eeraugot, — š̄puduh̄lišk̄! — š̄ahlē eelš̄ā un š̄eh̄pjas, zil ah̄tri eesh̄ejš̄ams. Kas kustoneem norah̄da, ka š̄inams dsihwoneeks ir winu eenaideeks? K̄a wini š̄in no eenaideekeem š̄argatees, ja wehl nekad naw iš̄baudijūš̄i winu nagus waj š̄obus? Eedš̄imts dabas dsineklis ir tas š̄args, kas if minutes ir nomodā un š̄peesh̄ kustonûš̄ breeš̄mu brih̄di glah̄btees. B. D.

VIII. n o d a k a.

Zilweks.

162. Brihnuma nams.

Baš̄aulē ir kahds brih̄niš̄kiš̄s nams. Winā atrodas dsirnawas, kas wijsu jo š̄malci š̄amal. Tur ari keh̄kis, kurā deenu nakti pagatawo š̄iltu ehdeenu. Š̄ah̄l namā daudš̄ zelinu, pa kureem tekā weikli š̄ulaini, iš̄neh̄š̄adami uš wiš̄ām puš̄em š̄iltu baribu. Namā dsihwo ari loti modriš̄s rih̄kotajš̄, kas, buhdams nomodā deenu un nakti, pastah̄wigi rih̄to š̄ulainus darbā, klandš̄inadams: tuk, tuk!

Nama widū atrodas plaš̄a ištaba ar pleh̄š̄chām, kurās weenumehr eepuh̄st tih̄rs gaiš̄s, wijsu atš̄pirdš̄inadams un atjaunodams. Namam netruh̄st ari diwu gaiš̄chu lodš̄inu ar š̄eh̄geem. Wakarā š̄chee š̄eh̄gi aiš̄weras un rih̄tā atkal atweras.

Bet wiswairak apbrih̄nojams ir pats nama š̄ainneeks, kureš̄ gan naw redš̄ams, tomehr wijsu š̄in, wiš̄us uš̄mudina un rih̄to. Winam nekaitams pulks š̄inneschu, kas loti modriš̄s un brih̄num weikli.

Ja š̄ainneeks atš̄ah̄j namu, tad wiš̄i mah̄š̄as eedš̄ih̄wotaji eemeeg, apklufst un paleek beš̄ š̄peh̄ka. Rih̄kotajš̄ wairš̄ neklauwē; š̄ulaini paleek uš zelineem š̄ah̄-

wam, sianeschi wairs neko nesino. Wiša namà walda klujums un meers. Ari flehgi aifklahj lodsinus uš muhschu, un namš drihš jabruht.

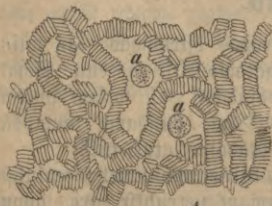
Kas gan šchis brihnuma namš?

§. II.

163. Muhsu meesas masee šulainišchi.

Kahdà školà išlasija mišklu par brihnumnaminu. Školeni nopuhlejās to atminet. Kahds sehns teiza: „Pulkstenis.“ Žits šazija: „Študru puhnis.“ Drezchais teiza: „Das ir zilweka kermenis.“ Un šchis sehns iškaidroja mišklu. Winšch teiza, ka šudmalas esot jobi; kehšis — kungis; riškotajs, kas nemitošchi klaudšina, esot muhsu širds; leelà šahle ar plehšcham esot muhsu kruhtis un plaušchas, kurās eepuhšt gais; lodšini ar flehgišcheem — muhsu azis un azu wahši, un šainmeeks — muhsu prahts. Tikai ta sehns newareja iškaidrot, kas tee masee šulainišchi, kuri išnehšà pa tekām baribu.

Katram šinams, ka muhsu kermenī tek pa dšihšlām ašinīs. Daudj no dšihšlām atrodas tuwu šem ahdas. Winas špihd šilgani ahdai zauri un labi šaredšamas. Bet ir wehl daudj zitu dšihšlu, kas atrodas dšili. Tās no ahreenses naw redšamas, bet ari pa winām tek ašinīs. Ašinīs tek iškatrā muhsu meesas dalinā. Kur ween eeduram meesā adatu, wišur ištet ašinīs. Ka ašinīs iškidrās, tas iškweenam šinams; bet apluhštojat ašinīs mikroškopā, un juhs redšesit, ka šchat iškidrumā tant kas peld. Pirmāis šinatneeks, kuršch apluhškoja ašinīs mikroškopā, domajās winās redšam šarkanas lodites. Bet wehlat ziti šinatneeki nowehroja, ka tās naw wis lodites, bet ripinas. Šchis ripinas lihšinas maseem plahženišcheem waj šihšam nandinām. (Štat. šihmejumū: „Ašinu kermenišchi“.) Mikroškopā wehl redšams, ka dašchadu dšihwneeku ašinšripinas išklatā naw weenadas; balodim, peem., zitadas ašinšripinas nekā kamelim. Keiž šahdšchā nonahweja zilweku. Ašindomas krita uš šahdu puishi, pee kura atrada ašinainu nāši. Bet puishi šazija: „Es ar šcho nāši nošahwu wištu, tās ir wištās ašinīs.“ Ašizināja ahrštu. Ahršts apluhštoja ašinīs mikroškopā uu teiza: „Nē, tās naw wištās, bet zilweka ašinīs. Wištās ašinīs glušchi zitadi ašinu kermenišchi.“ Šlepkawa redšēja, ka meli nelihdji, un atšinās.

A
Ašinu kermenišchi.

Ašinīs un wīnu ripinas jeb kermenišchus miškłā šauz par muhsu mājajeem šulainišcheem, bet wīnu tetas un želini — tās ir dšihšlās, pa kurām ašinīs ištēkà pa wišu meesju. Peeleekat roku kreižajā pušē pee kruhtim un juhs šajutišit, ka tur pukšt juhsu širds. Širds džen ašinīs pa wišu meesju.

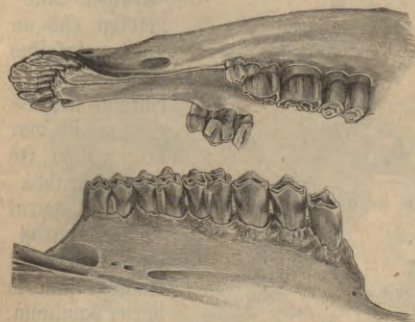
Nemat gumijas bumbu, ectaišat winā zauruminu, zauruminā eeleekat truhšinu un eelejat bumbā uhdeni, šaspeeschat nu bumbu ar roku, — pa truhšinu išklatšhees uhdens. Tapat širds šaraujās un ijdžen ij šewis ašinīs dšihšlās. Širdij naw atpuhtas ne deenu, ne nakši. Tut, tut! tā wina pukšt, nemitošchi šaraudamās un išplehšdamās un ijdženā ašinīs. Ašinīs baro un atjauno wišās meesas dalās. Kad, peem., rakštot pirkšti nogurušchi un mehš tos atpuhtinam, tad ašinīs nemitošchi eetek nogurušchajōš pirk-

itds; winas tos baro. Paet neleels laits, un no noguruma ne wehsts. Afinis darbu pastrahdajuschas, — waram attal tertees pee ipalwas. Ko afinis darija noguruschajeem pirksteem, to paschu tās dara kahjām, galwai un wišeem lozektēem. Afinis atjauno un dod spēktu wišām meešas daļām.

W. G. Wachterows.

164. Sudmalinas.

Brihnumnamā ir sudmalinas. Mehš jau finam, ka šchis sudmalinas muhju jobi. Ne beš eemešla jobus šalihdfina ar sudmalām. Sudmalās ir dširnakmeni, kuri šaberšch un šamaļ grandus. Sobi dara to paschu ar baribu.

Sahles ehdeja dšihwneeka jobi.

lihdfigi dšihwneeki ir grauseji. Saki un trušišchi grausch ahbetu un zitu kotu mišu, wahweres — reektus, peles grausch wišu, kas gadaš pa jobam.

Grauschana wišlabaki weizas ar ašeem un stipreem, kaltam lihdfigeem jobeem; — un teešham: grauseju preekščjobeem daudj lihdfibas ar kaltu.

Sinatneeki war pateikt pehž jobeem, no kahdas baribas jobu ihpachneeks pahrtēef. Tā reij atrada jemē kahda nepašihštama dšihwneeka jobus un parahdija finatneekam. Tas teiza: „Sobi reewaini kā dširnakmeni, tā tad nesinamais dšihwneeks pahrtizis no stahdu baribas.“ Tahdi pat reewaini jobi ir gowij, širgam un ziteem jahles ehdejeem dšihwneekēem. Wineem šchahdi jobi koti wajasdšigi: ar tahdeem war labi šaberšt un šašmalzinat jahli, grandus un pat kotu šarus.

Šluschji zitadi eerihkoti wilka, lauwas, tigera un zitu plehšigo šwehru jobi. Plehšigege šwehri pahrtēef no galas, ne no augeem. Galas bariba naw jafaberšch, bet šmalķi jafagrešch. Tahdam noluhštam wajasdšigi aši, našim lihdfigi jobi. Plehšigege šwehri ar jobeem nonahwē medijumu, šaploša galu gabalds, aišstahwas pret eenaidneekēem u. t. t. Dadehšt wineem beš ašeem, našcheem lihdfigeem jobeem ir wehl leeli, aši ilķni, kuri wineem noder kā eerotščji.

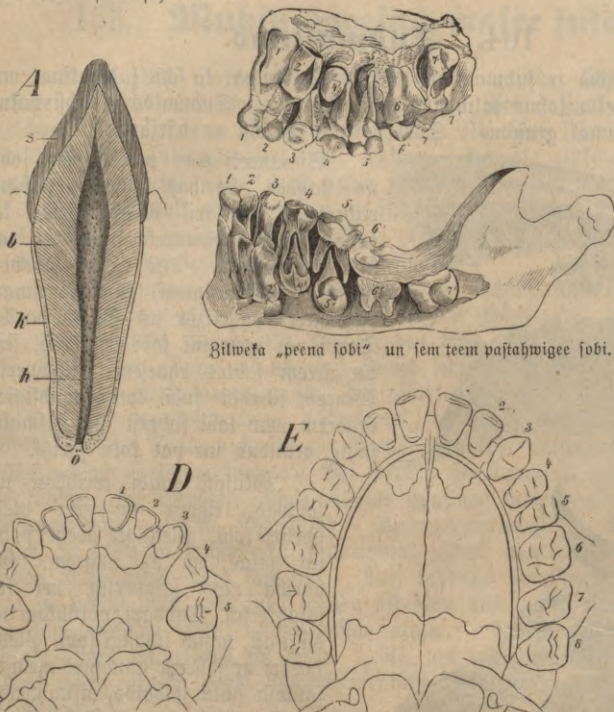
Peles, trušišchi, šaki un ziti

A

Galas ehdeja dšihwneeka jobi.

Zilweka n ir trejadi sobi: preekschejee (1, 2), azu sobi (3) un djerokli (4, 5, 6, 7, 8).*) Preekschsobi ir paaši un labi noder koschanai; azu sobeem lihdsiba ar dšihwneeku ilkneem, wini daudš majati; djerokli ar reewam, kà dširnatmeneem, tà tad wini šaberšh baribu.

Zilweka „peena sobi“ un sem teem pastahwige sobi.

Zilweka sobi. (D—behrna, E—peeauguška, A—atsewižhts sobš).

Bet ari sobi šaudsejami. Šlimi sobi nespehš baribu peenahžigi šajmalzinat, bet kungim, kà jau dširdejam, gruhti tišt galà ar nešajmalzinatu baribu. Wišwairak sobi šašlinšt no netihribas. Ja gribam ušturet sobuš wešelus, tad mums wini beeschi jatišri, un mute jaškalo. Kad sobi šaht drupt, un winšs eerodas zaurumini, tad sobi jaaišplombè, t. i. zaurumini jaaiškite. To iškara šobahršiti.

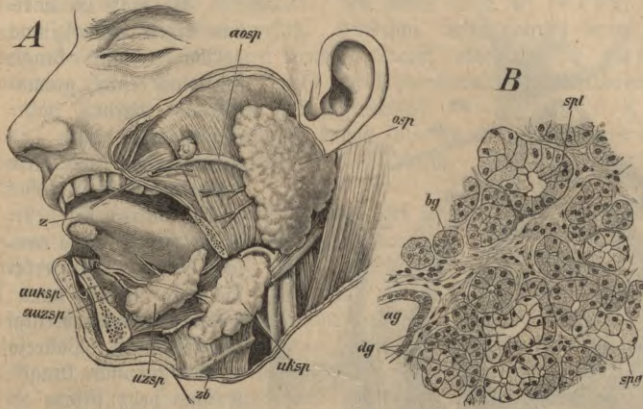
W. C. W.

165. Kaš mutè noteek ar baribu.

Sobi, kà dširdejam, baribu šaberšh un šajmalzina. Bet ar to ween nepeeteek. Ja grib zept maiši, tad nepeeteek, ka graudus šamaš. Milti jaxaber abrà, teem japeešj uhdens, miškilai japeešleek raugš, un tad ta jaxamižza. Geehštà baribu wišpirmš šašlapejama. To iškara šeekalas. Bet kur gan winas rodas? Šeeka-

*) Šeeškitee žipari atteežas uš šihmejumeem: Zilweka „peena sobi“ un „zilweka sobi“.

las teef iſgatawotas mutē, ſewiſchtds ſeekalu dſeedſerichdōs. Pehz iſſkata ſchee dſeedſerichdi atgahdina wiſnogu ketarus. (Stat. ſihm.: „Seekalu dſeedſeri“.) Dſeedſeri paſchi mutē naw redſami, te ir tikai zaurumini, pa kureem ſeekalas iſtek. Seekalu dſeedſeri war ſalihdſinat ar ſlapju ſuhzeni (ſchwammi). Slapjā ſuhzeni atrodas uhdens, ſeekalu dſeedſerōs ſeekalas. Kā uhdens ſuhzas no ſlapja ſuhzena, tā no dſeedſereem atdalas ſeekalas. Tiklihdj eebahſcham mutē ehdeenu, peem. baltas maiſes gabalīnu, tuhlin no dſeedſeru zaurumineem, kā pa tapīnu, ſahť ſuhktees mutē ſeekalas. Seekalas baribu jaſlapina, jobi un mehle to iſmaiſa kā ſaimneeze miħklu. Seekalas mehš waram ſalihdſinat ar raugu, to ſaimneeze peeleeť miħklai. Starpiba tikai ta, ka raugš padara miħklu eekahbu, bet ſeekalas baribu — ſaldenu.

Seekalu dſeedſeri (—sp—).

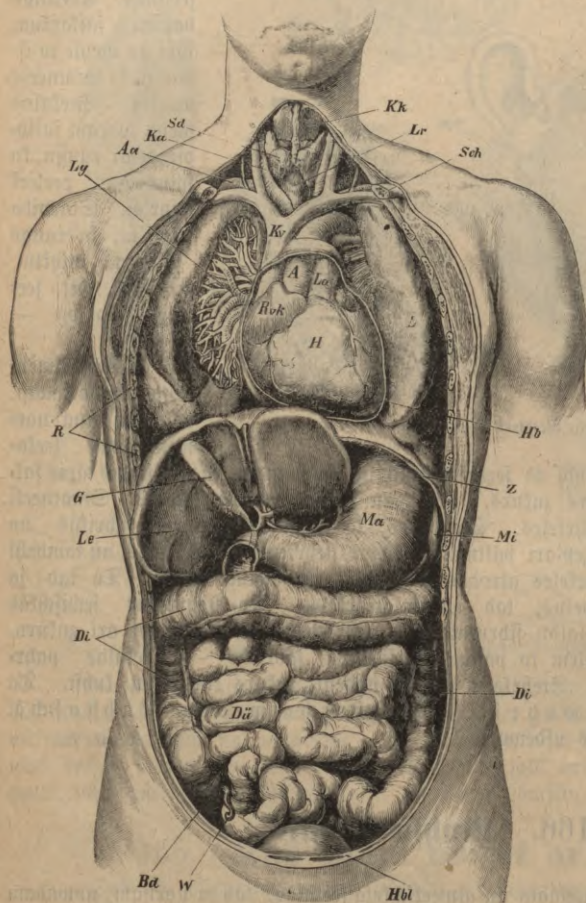
lās, ta naw ſalda, bet tiklihdj ta ſeekalās iſmirtuſi, te manam, ka miħſtums tapis ſaldens; tā tad maiſe eeradees zuturs. Kur gan zuturs wareja raſtees? Sinatneeki ſata, ka baltmaiſe eſot ſtehrkeles. Stehrkeles, kā ſinams, iſgatawo ſabrikās no kweeſcheem. No kweeſcheem zep ari baltmaiſi. Tā tad ſtehrkeles ir kweeſchdōs, un tamdehť ari baltmaiſe. Wehl ſtehrkeles atrodas kartupeļds un melnā maiſe. Tā tad ja ehdam maiſi waj kartupeļus, tad ehdam ſtehrkeles. No ſtehrkeleēm ſewiſchtds ſabrikās mehđ iſgatawot ſaldu ſihrupu; no ſtehrkeleēm war iſgatawot ari zuturu. Seekalas iſdara ar ſtehrkeleēm to paſchu, to ſihrupa ſabrikās — ſeekalas pahrewehrſch ſtehrkeles zuturā. Stehrkeles nekuhť uhdeni, zuturs turpretim kuhť. Tā tad ſ e e k a l a s p a h r w e h r ſ c h n e k u h t o j c h u w e e l u k u h t o j c h ā. Schis ir ſeekalu galwenais uſdewums.

W. E. W.

166. Muħſu kehķis.

Kad bariba ſaſmalzinata un atmeekſcheta ſeekalās, tad to norijam, nowadam kanalā, kurā noteek ſagremoſchana. Baribas kanals eejahķas mutē un ſteepjas uſ apakſchu zaur wiſu ķermeni. Schis ir muħſu kehķis. Sahķumā baribas kanals teews, bet jemati wiņſch top plataķs, liħđſiģs maiſjam. Scho maiſīnu ſauz par ķungi. Uij ķunga kanals atfal teews. Teewo truhbu aiģ ķunga ſauz par ſarnām. Bar-

bas kanals ir gandrīj wišeem dšihwneeem, isnemot tikai dažus glusji šihzius un azim nesaredšamus dšihwneezius, kuri gan arī cenem barību, bet jēwīšķa barības kanala teem naw. Sahles ehdejeem dšihwneeem, tā širgam, gowij un ziteem, barības kanals loti garš. Wineem leels fungis un garas jarnas. Dašcheem fungis pat wairak nodalām (atgremotaji). Dšihwneeem, kuri pahrteek no galas, peem., wilkam, lauwai un ziteem, ichis kanals ihšafs. Šilwēkam barības kanals wi-
deja garuma.

Šilwēka eefšējece organi.

Kk — balsene, Sd — bruun dšeheris, Lr — gaija riškle, A, La, Aa, Ka — šahrtašnu dšihšlas, Kv — tumšo ašnu dšihla, Lg, L — plauščas, H — širds, Z — ščirtne, Ma — fungis, G — ščults puššis, Le — afnas, Mi — leefa, Di, Dū — jarnas, Ba — atļa jarna ar peedehtti W, Hbl. — puššis.

Pa muti un bari-
bas rihkli šajmalzinatā
bariba nonahk fungi.
Šeekalas eefahk gremo-
ššanas darbu, pahr-
wehršdamas dalu no
nekuhštojšām šehrkelem
kuhštojšā zukurā. Bet
muhju baribā bej šehr-
kelem wehl ir zitas wee-
las. Šchim weelām šeeka-
las neta nespehj darit:
šeekalas darbojas weenigi
pee šehrkelem. Pahrejo
darbu turpina fungis.
Kungis pehj iškata at-
gahdina bumbeeri. Wa-
retu to šalihšinat arī
ar pušli. Puššis top
leelats, tad tant eepušk
gaiju, un majats, kad
gaiju atkal iškaišk.
Puššis šteepjas. Ari
kungis war iškplehtees.
Ja kungi daudz barības,
tad wiņš paleelinas;
ja tukšs, — šaraujās.
Kei kahds nomira bada
nahwē. Šrahdišās, ka
wina kungis bij kluwis
teewaks par pirkstu. Šits
zilwēks nomira no ne-
šahrtigas ehšanas. Wina
kungis aiņnehma pus-
wehdera. Mutē šeekalas
atmeekšēke barību, kungi
to plaišta šahba šula, ko
šauj par kunga šulu.
Rā šeekalas iškata-

wojas jeekalu djeedjerds, tãpat kunga ðula ihpaðhds kunga djeedjerds. Ko gan ðhi kunga ðula ðtrahdã?

Rãd wista perẽ, tad pehz kãhdãm trim nedelãm no olas isleen zahlens. Kur radu-ðhees wina ðpahrnini, kãhjinã, galwina un pahrejãs meesãs dalãs? Olã atrodãs dihgilitis, baltums un djestenums. Zahlis wareja isaugt weenigi no olas baltuma un djestenuma. Warena bariba ðhis olas weelas jeb — ka ðinatneeki winãs jauz — o lbaltumweela. Olbaltuma weela atrodãs ari peenã, tapehz no peena pahreteef maði behrni un dðihwneeki. No peena taiða ari ðeeru, un ðeerã ðinatneeki atrod daudj olbaltuma weelas. Kineeðhi taiða gãhrdu ðeeru no ðirneem; tã tad olbaltuma weela ir ari ðirnds. Daudj olbaltuma ir galã; netruhtst wina ari ma ðe. Pecaudðis zilweks apehd deenã wairãt kã zeturtãdmãhrzinas olbaltuma.

Rã gan olbaltums teef ðãgremotõs?

ðinatneeki eelehja glãhðe kunga ðulu un eelika tani zeetu olbaltumu.^u Un ðkas notifa? Olbaltums tapa ðhkidrs kã uhðens. Winðh iðkuða kunga ðulã, kã ðãhls iðkuhtst uhðeni.

Tãs patõ, kãs glãhðe, noteef ari kungi. Keið medibãs eewainojo kãhdu zilweku, tã ka winðh dabuja kungi zaurumu. Pa ðho zaurumu ðinatneeki wareja nowehrot, kãs kungi noteef. Wehlat nowehrojo ari pee ziteem zilwekem, kã kungis ðtrahdã. ðtrahðijãs, kã kungis kuðtãs. Kungis rihtojãs tãpat, kã pawãhrs tehki beesputru wahrot. Pawãhrs wahrot maia beesputru, kungis ari maia baribu, tikãi wijai lehni. Tã bariba ðãjauzãs ar kunga ðulu, un pehðejã atkal ðãgremo zeetãs olbaltuma weelas. Kunga ðula padara to, ko ðeealas neðpehja. Zeetãs olbaltuma weelas nu pahrwehðeðãs ðhkidrãs, nekuhstojãs ðehrkeles — kuhstojãhã zukurã.

Mutẽ bariba palika ihju brihði; kungi ta paleef 4—6 stundas. Bet zið ilgi bariba ari nepãlaktu kungi, — galigi ðãgremota wina te neteef. Kunga ðulã ðãgremojoãs weenigi olbaltuma weelas. Bitãs weelas, peem. tauki un pahrejãs ðehrkeles, paleef kunga ðulã beð pahrmãinãs.

ðeealãs un kunga ðula atgãhdina indeeðhu aptãlpotãjus. Indijã bagatneeeem jatur daudj ðulainu. Weens ðulainis neðhã ðãwãm kungãm pakãl pihi, bet ne par to tas neuðnemjees neðt ari ðãules ðãrgu, — tas jãdara zitãm ðulainim; djerãmo uhðeni paðneedj treschãis, maia zeturtãis ðulainis u. t. t. Rãtres ðulainis dara tikãi weenu darbu. Tãpat ari ðeealãs prot tikãi weenu darbu: tãs pahrwehðeð ðehrkeles zukurã, bet neðpehji ðãgremot ne olbaltumu, ne taukus. Kunga ðula ari maht tikãi weenu ween darbu: wina ðãgremo olbaltumu, bet atðãhji nepãhrwehðeð ðehrkeles, taukus, zukuru. Tã tad kungi ðãgremoðchanãs darbs wehl naw no-beigtõ; daudj darba wehl preeðhãhã.

No kunga bariba pahreet jãrnãs. Tagãd wina mað wãirs lihððinãs tai maieji, waj teem galãs kumõsem, kurus mehs apehdãm: wið tagãd pahrwehðeð ðhkidrã putrã. Tiklihðð ðhi putra eeteef jãrnãs, winu tuhlin aplãista diwãs jãrnãs ðulas: weena gãiðha, otra ðãlgani djestena, ruhgta.

Sem kunga atrodãs leels djeedjeris. Tãs ir aiskunga djeedjeris. Winu war ðãlihððinat ar ðeealu djeedjereem. Rã ðeealu djeedjeri iðtegina mutẽ ðeealãs, tã aiskunga djeedjeris iðgatãwo djesteno ðulu un iðtegina to jãrnãs. ðhi ðula pee ðãgremoðchanãs ðewiðhki ðwariga. Wina ðtrahdã pa trim. Tãpat kã ðeealãs wina pahrwehðeð nekuhstojãhã ðehrkeles kuhstojãhã zukurã. Bet ðhi ðula ðtrahdã ahtãti

un labati kà seetalas. Seetalas nepaphej daudj isdarit. Wehl daudj nepahrwehrtu stehrkelu paleet baribà, tapeh3 aifkunga dseedsjera ÷ula turpina no seetalàm eesahkto darbu. Aifkunga dseedsjera ÷ula jagremo ari, tàpat kà kunga ÷ula, olbaltumu, padaridama winu schkidru. Kungis nepaguhst jagremot wiñu olbaltumu; wina atleetas jagremo jarnàs aifkunga dseedsjera ÷ula. Bet tas wehl naw wijs. Tausus lih3j schim neweens neaifita, bet tà winus newar atstah3, jo tee nekuhst. Sarnàs jagremo ari tausus. Ari scho darbu isdara aifkunga dseedsjera ÷ula. No taukeem, kà sinams, jeepju fabrikàs taija seepes. Tas pats noteet ari muhju jarnàs. Aifkunga dseedsjera ÷ula isgatawo no t a u k e e m j e e p e s. Tausi nekuhst uhdeni, bet seepès pahrwehrti wini isfuhst. Kà lai neatfihst, ka schi ÷ula galwenais darbineets: wina strahdà ir seetalu, ir kunga ÷ulas darbu un bej tam wehl jagremo tausus. Bet tai ir ari palihg3. Muhju kermena labajà puße, blakus kungim, atrodas milfigs dseedsjeris — afnas. Lopu afnas laifam esat redsejusch, no tam isgatawo gahrdu ehdeenu. Afnas atdala jalgani dseltenu, ruhgtu ÷ulu — schulti, eetezina to jarnàs un tur ap3 alo baribu. Afnas, kà laba jainneeze, prot ari kraht. Kad jarnàs atrodas bariba, tad afnas islej jawu ruhgtu schulti jarnàs; ja jarnàs baribas naw, tad peepildas ar schulti jewischs schults puhslis. Nokautu dsihwneeku ujschekrschot, jalo schults puhfli usmanigi isnem. Ja schultspuhslis pahrsprahg3, tad no ta is3et ruhgtà ÷ula, kas jamaità wiñu galu. Juhs ne par ko neehstu tahdu galu. Schults gan negarschiga, bet jarnàm loti wajadsiga. Sinatneeki isdariju3chi wairak nowehrojumu pee tahdeem dsihwneekem, kureem schults istezeja no afnu eewainojumeem uf ahru un neetika jarnàs. Tahdi dsihwneeki loti ri3igi, ahtri noles3e um nobeid3as. Sewischki s3ikti schee dsihwneeki jagremo tausus. Ari jainnee3em it labi sinams, ka schults iskauf3e tausus. Kad drehbes jaistihra no tauku traipeklem, tad leeto schulti. Wehl weens darbonis mums jamin — tas ir jarnu ÷ula. Sarnàs atrodas s3ikti, s3ih3 dseedsjerischi. Schee dseedsjeri atdala jarnu ÷ulu, kura nobeid3 jagremoschanas darbu. Nu bariba jagremota. Kas bija zeets, tapis schkidrs, kas uhdeni nekusa, tagad fuhst.

W. G. W.

167. Kà bariba pahreet asinis.

Mehs redsejam, kà darbojas seetalas, kungis, aifkunga dseedsjeris, afnas u. 3. Bet juhs, warbuht, jautast, kahds gan winu darbibas mehrkis, kadehl tee strahdà?

Wini wiñi darbojas, lai bariba galu galà pahrwehrtos par asinim. Muhju bariba pa leelakai dalai zeeta, bet asinis schkidras, — luhk, kapeh3 nekuhstoschàs stehrkeles wajadsjeja pahrwehrt par kuhstoschu zukuru, zeeto olbaltuma weelu padarit schkidru, no taukeem isgatawot seepes u. t. t.

Bet kà nu schkidrais olbaltums, zuturs un tauski cetiks no jarnàm asinis? Sarnàs naw zaurumu, pa kureem schis weelas waretu pahreet asinis. Waj winas war issuh3tees jarnàm zauri?

Wem3im siws puhfli, peepildisim to lih3j puße ar zukura uhdeni un tad aifseem. Nu eeliskim winu blodà, tihrà uhdeni. Beh3 neilga laika uhdens blodà tiks jal3s, bet puhslis paleelinasees. Tà tad uhdens eesuh3ees no blodas puhfli, bet zukura uhdens atkal is3peedees no puhschla blodà. Redjam, ka schkidras weelas

war iſſuhktees plahnâm ſeeninâm zauri. Schis mehginajums mums iſſkaidro ari to, kâ bariba pahreet no ſarnâm aſinis. No ſeekalâm, kunga ſulas, aiſkunga djee-djera ſulas, ſchults un ſarnu ſulas aſtrahdatâ bariba iſtuhſt, top ſchidra un weegli iſjuhſas zaur ſarnu ſeeninâm. Tâ iſtuhſchais zukurs, ſchidrais olbaltums, pahſtrahdatee tauki un uhdeni iſtuhſchâs ſahlis taiſni eetef aſinis. Upehſtâ hariba nu pahrwehrtuſees aſinis un kâ aſinis iſzelo pa wiſu meeſu. Aſinis nones baribu ſmadſenem, rokâm, azim, kruhtim un wiſâm zitâm meeſas dalâm.

W. G. W.

168. **ſahda bariba labaka?**

Weenu ehdeenu gatawo kehki ilgi, otru ſagatawo drihſ. Tâpat ari muhju gremoschanas kanalâ. Daſcha bariba, kâ peem. labi ſagatawota gala, ſagremojas weegli un ahtri, zita atkal, kâ peeu. neſawahriti, zeeti ſirni, ſagremojas ſlitti, kaut gan ſirnds gandrihſ tiſpat daudſ olbaltuma weelas, kâ galâ. Tadehl iſſchir weeglu un ſmagu baribu. Mehſ ehdam tapehſ, lai bariba pahrwehrtos aſinis. Jo weeglati un ahtraki ſahda bariba ſagremojama, jo wehders maſak nogurſt. Tapehſ weegli ſagremojama bariba labaka par gruhti ſagremojamu.

Wahritas un zeptas ehdamweelas ſagremojas weeglati nekâ jehlas. Sinatneeki eelita ſeekalâs un zitâs gremoschanas ſulâs maſi un miltus, zeptu un jehlu gala, wahritus un newahritus ſirnus un eewehroja, kas notikſees. Maſe, zeptâ gala un wahritee ſirni iſtufa ſulâs daudſ ahtraki nekâ milti, jehlâ gala un newahritee ſirni. Tadehl mums ari iſleekas jehla gala un milti negarſchigi. Wiſpahrigi, garſcha un ſagremoschana weena no otras atkarigas: jo bariba patihkamamuhju garſchajai, jo wina weeglaki ſagremojas.

Agrat ſazijâm, kâ daſcheem zilwekeem bija kungi zaurums, pa kuru wareja redſet, kas kungi noteef. Sinatneeki npwehroja, kâ tad djee-djeru ſulas nemaj ne-atalas, ja zilweks norij negarſchigas weelas, kâ peem. ſahgu ſkaidas. Ja turpretim eebahſch mutê kaut kahdu gahrdumu, tad kungi tuhlin ſahſ atdalitees daudſ ſulu. Ari tas mums ſinams, kâ jau uſſkatot ween garſchigu baribu, mums „tef ſeekalâs“. Bet ſeekalâs un kunga ſula labai baribas ſagremoschanai nepeezeeſchamas.

Sainneeſes dara pareiſi, ruhpedamâs par ehdeenu garſchigumu.

Ja zilwekam laba ehſtgriba un wiſch ehđ ſpehzigu baribu, tad wiſch ſpehzigis un weſeligis. Bet ja kahdam ehdeens neſmekê, tad wiſch ſlimo un wahrgſt. Ehdamâm weelâm jabuht labâm un jaſatur ſewi wajadſigs daudſums olbaltuma, ſehrkeku un tauku. Beſtam baribâ jaatrodas ari peeteekoſchâ mehrâ wahramai un zitâm ſahlim. Par wiſlabakâ jaatſihſt tahda bariba, kura no dſihwneeku un ſtahdu walſts. Daſchi gan pahrteef weenigi no ſtahdu baribas. Wini atſauzas uſ to, kâ augu ehdeji kuſtoni, kâ ſirgs un ſilonis, loti ſpehzigi. Tikai nedrihſtam pee-mirſt, kâ ſcheem kuſtoneem daudſ garakas ſarnâs nekâ zilwekam; garâs ſarnâs gruhti ſagremojama augu bariba war labaki ſagremotees nekâ zilweka ſarnâs. Beeſchi gadas, kâ truhkums zilweku ſpeeſch pahrtiſt ar wahju un ſlittu baribu, bet itweenam ſinams, kâ ſlimibas ir truhkuma neſchiramee pawadoni.

W. G. W.

169. Kad wairak ehdam?

Kahds sinatneeks nofwehràs preeksch un pehz ehshanas, pirms strahdashanas un pehz pabeigta darba, fìltà un aukstà istabà, un katrreij peerakstija, zìt tas ìwara peenehmàs waj nokrita, zìt eehda un eedjehra. Tagad ìdara daudj tahdu nowehrojumu, un weennehr ìshahdas, ka strahdajot zilweka meesa wairaf jaude no ìwara nekà atpubshotees. Vai ìcho jaudejumu ìshahdinatu, wairaf jaehd. Kad zilweks wijà ìpehka strahdà, tad ìrds pufst straujak, ašins ahtrati rit pa dšihšlām, kruhtis elpo beeschaf un dšilak; pluhst ìweedri. Strahdajot zilweks wairaf patehrè; tadehl winam ari wairaf jaehd. Kad zilweks wairaf ehd, tad winam ari wairaf ìpehka.

Sinatneeki nowehrojuschì, ka aukstà laikà ehdam wairaf, fìltà majaf. Tapehz aukstu semju eedšihwotajì ehd breejnigi daudj, fìlto semju eedšihwotajì — maj. Stahsta, ka šamojeds apeshdot pa deenu pudu galas un tauku. Zelotajì nostahsta, ka trihs šamojedi apeshdušchì weenà panehmeenà wewelu seemeelbreedi. Scheem zilwekem bariba ìšpilda kurinamà meetu; wina uštur meesà fìltumu. Krahsni šafìlda malka, zilweku — bariba. Zuhš šazìit, ka fìltumu war meesà ušglabat, kad gehrbjas fìltàs drehbès un dšihwo fìltà namà. Tas taišniba, un tadehl — jo fìltaks dšihwoflis un apgehrebs, jo wairaf zilweki eetaupa ehdeenà. Ne beš eemesla aukstu semju eedšihwotajì gehrbjas fìltòs kashokòs. Kas namam šeenas, tas meesai fìlts kashokòs. Ja šeenàs naw šchirbu, pa kurām fìltums ìšpluhst, tad mehs bahšcham krahsni majaf malkas. Ja turpretim mahja šchirbaina, tad ušeet daudj malkas. Šamojedi ehstu wehl wairaf, ja wineem nebuhtu fìlto ušwalki.

Tagad mums kluhst šaprotama ari ta parahdiba, kapehz šeemai nahkot dšihwneeki nomet wasaras špalwas. Wasaras reto špalwu weetà, teem wajadšigi šeemai fìltaki kashoki. Ja tahdu naw, tad wajaga daudj baribas, het ta dabujama šeemà šewišchki gruhti. Zuhšām un dascheem juhras dšihwneekem špalwu weetà ìšaug apakšch ahdas beesja tauku kahrta. Tauki aišfargà meesu no aukstuma, wini dod ari ašinin kurinamo, fìltuma weelas. Ari ziti dšihwneeki rudeni loti trekni; tagad mehs šinam, zìt tas teem šeemà noderigi.

W. G. W.

170. Labibas augi.

Širmà šenatnè laudis wairaf pahritka no medibas. Tikai wehlat wini eemahšijās apstrahdat semi un audšinat labibu. Ir ari tagad wehl tahdas tautas, kas nodarbojas weenigi ar medibu; winām daudj gruhtaka dšihwe nekà šemtopju tautām.

Amerikas indianem, peemehram, nereti wewelām deenām jallejo pa leelajeem mešcheem, lihdj šastop kahdu mešcha šwehru. Bet tad zìt newajaga wiltibas, ìšturibas un puhtu, kamehr šwehru nonahwè un tà eeguhst šew un šawai gimenei ušturu! Šemtopim turpretim daudj meerigaka un nodroschinataka dšihwe. Šešehšis labibu, šemtopis war meerigi turpat gaidit, kamehr ta ìšaug, ja ween paturejis pahri uštura teesu. Turpretim breešchì un mešcha wehršchì, indianu medijums, aiššreen no weenas weetas uš otru daudj ahtrati, nekà medneeks eešpehš wineem dšihštees pakaf. Beš tam breešchì un wehršchì apbrunoti rageem, ar kureem tee ìmišuschì aišfargajas pret ušbruzejem.

1) Rudfi. 2) Kweefchi. 3) Meefchi. 4) Aufas. 5) Profa. 6) Ortki. 7) Kukurufa. 8) Sirni.
9) Kartupefi. 10) Zufura beetes. 11) Bini. 12) Kanepes. 13) Kotwilna. 14) Tabaka.

S. W. W. W. W. W. W.

Labiba eenahkas jau pehz dascheem mehnecheem, un pee tam, ja jemneeks eesehjīs weenu mehru, winam isaug tšhetri, peezi, labās semēs pat 10 un wairak mehru. Dšihwneekem turpretim tīfai weens, diwi behrni gadā, un paeet wairak gadu, kamehr dšihwneeki isaug leeli. Bet pats gruhstakais laits medneeku dšihwē ir aukstās seemas, kad medijumi aišset projam taflu no medneeku nometnēm. Nometnēs paleek mahjās weenigi seewas un behrni, kuri mirst no hada un šlimībām leelā mehrā.

Semkopsis turpretim nošopj rašču wajarā, šakrahj to flehtīs apjirtnōs, un auksto seemu war pawabit šiltā istabā pee gimenes. Tā tad šihtee labības graudi ir zilwezei leeli labdari.

Labības augi neaug wijsās semēs tee pašči: daschām šugām wajadšigās šiltas, zitas panēs ari aukstās semēs; peemechram aušas war augt aukstākās semēs nekā wijas zitas labības augi. Pee mums, štreewijā, war šastapt aušas tur, kur neaug wairs ne rudši, ne zita kahda labība. Aušas neaug wahrpās, bet škarās. Daschām aušu šugām pee graubeem gari, lihiti akoti. Akoti maina štahwofli pehz gaiša welguma. Tahdas aušu šugas war nodezet par laika rahditaju.

Seemetuš semēs, kur zita labība neaug, zep maiši no aušu milteem. Pee mums no aušām iŕgatawo aušu putrainuus, wahra aušu tumi un aušu šihjeli. Aušu tume šoti wešeligis un špehzjigs ehdeens šlimneekem.

Pa leelakai dafai aušas išeeto širgu ušturam. Širgs jau ari wišwairak palihdšejis semkopim wina darbā, tam peenahkas labakā barība. Aušu miltus dabū ari ziti mahjās šopi, tīfai mašaf par širgu.

Meeschus war weegli pašihst no garažeem akoteem. Wini ištatas kā šchleppi, ar kureem wahra grib aišjargat šawu mantu.

Žeete, dšehlige akoti peeaugušči tīf žeešči pee grauda, ka mešča meešči ar akotu pašlihdsību išplatas taflu jo taflu. Akoti peekeras garam štrejofcheem dšihwneekem pee špalwām, un tā dšihwneeki iņnehšā graudus. Labako šugu meešču graudus semkopsis išehji patš.

Tahdās semēs, kur aušu naw, leeto meeschus šopbaribai. Pee mums no meescheem ep karasčas, wahra putru un beesputru un „bruhwē“ alu.

Alu darina no meešču eesala. No eesala notezinatā šula, miša, šoti šalda, no winaš war iŕgatawot meešču zukuuru. Kad pee mišas peešef raugu, tad wina šahf ruhgt un pašwehrščas alū, kurešč reibina. Alus naw wešeligis, tapehz ka winā reibinatajš, alkohols, kurešč atšahj kaitigu eespaidu uš zilweka šmadšenēm. Pee alus mehšj peelikt apinūs, kuri wini padara ruhgtatu.

Meeschu un aušu šalnuš leeto šopi baribai.

Mušju galwenatā labība — rudši. Rudšu šalmi garaki par aušu un meešču šalmeem, wina akoti turpretim iškati nekā meescheem. Rudšus mehšj šeht jau rudenti; ir tomehr ari wajaras rudsti, kurus šehj pawajari. No rudšeem zep mušju parašto rupjo maiši.

Šo wairak pret deenwibeem, jo rudšu tihrumi šastopami retak. Tur wairak audšina kweeschus jeb — kā Lejas-Kurjemē teiz — pužrus. Ir seemas un wajaras kweešči. Kweešču rešnās, dšeltenās wahrpas wilno kā dšeltena južra. Kweešču šugu leelakai dafai netajš naw akotu. Tajās semēs, kur kweešču audšina daudš, leeto wairak kweešču maiši. Pee mums no kweešču milteem zep baltmaisi un plahzenus.

Šchee ir tšhetri galwenatee labības augi, kurus pee mums mehrenās semēs audšina. Wehl waretu minet grišus, kufurušu (turku kweeščus), prošu, riššus un ž. Beš tam leetojam ušturam ari paššču angus, širrus, pupas un daschadas dahra šatnes.

Sweščas femës aug wehl daubj zitu labibas augu un dahrja jaknu, tomehr ir ari taščdas femës, fur labiba nemaĵ neaug. Pehj S. Wagnera.

Parunas: Kad naw kweefchu maifes, tad gahrda rudſu maiſe.

Mihklas: 1. Rudeni dſimis, wafaru audſis. 2. Saķits tup kalniņa, ſelta bikfes kahjiņa. 3. Diwi ſili balodifchi apakfch femes lidinas. 4. Meſchâ dſimis, meſchâ audſis, — nahk mahjâs dahrdedams. 5. Tehws greefchfchķehlës, mahte berfch drufkâs. 6. Sirgs mani welk, zilweds nes ul rokâm; pats es paeet newaru, bet wifem nefu fwehtibu. 7. Mafa mafa klehtiņa trijeem pakfcheem. 8. Maſs maſs wihriņfch, bahrđiņa gaifâ.

171: *Cantas dſeesmas.*

Sehju rudſu tihruminu

Ejerina malinâ;

Schkeet eſeru wilnojam,

Wilnoĵ' rudſu tihruminſch.

Āi, rudſiti, rogainiti,

Tawu daitu auguminu!

Tewis dehl Wahzjemë

Selta nandu kaldinaja.

Sehju rudſus, sehju meeſchus,

Sehju auſas wairumâ:

Rudſis, meeſis klaiņu glauda,

Auſa glauda kumelinu.

Meeſiſcham, rudſiſcham,

Teem palihdu lihđuminu,

Auſinai balſkarei,

Tai leelee tihrumini.

Gauſchi raud meeſchu wahrpa,

Uĵ zelina guledama:

Ne ſanehma arajinſch,

Ne araja lihgawina.

Sala mana meeſchu rija,

Sakſch ojola ſprigulits,

Mezil augiu nepazehlu,

Bet diſchani noſtaneja.

Arajini, ezetaji

Maiſi mina taſhinâm;

Zepejina, goda ſeewa,

Satin klawas lapinâs.

Grikit' sehju, grikit' plahwu,

Grikits laba labibina:

Lehts bij kult, lehts bij malt,

Lehts putrinu iſwahrit.

Teeſa, teeſa, ne melini

Wezu lauſchu walodina:

Sirnits auga kaſhiti,

Kanepite ſekulâ.

Āi, pupina, melnazite,

Tawu koſchu wainadſinu!

Es bij meita, man nebija

Tik diſchana wainadſina.

Āiĵ kalnina meeſchus sehju,

Lai apinis neredſeja;

Apinitis — gudris wihris,

Kaluâ kaſhpa ſtatitees.

Wezais tehws ar ſapinitis

Weens otram labu dara:

Tehws dur meetu apinam,

Āpins tehwu danzina.

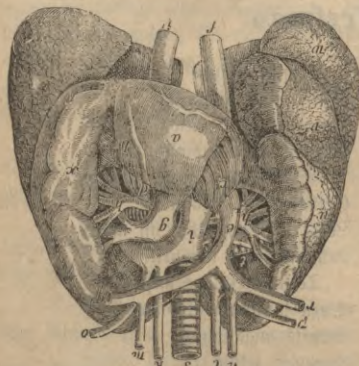
172. *Brihnumnamina plehſchas — plauſchas.*

Āiſkam eſat redſejuſchi, kâ kalejs kaiſe ſmeħde dſelſi. Winſch puhſch uguni leekâm plehſchâm. Melnâ, zeetâ dſelſs top plehſchu uguni balta un miħſta, un tad kalejs kaſ, ka dſirſitis ween ſakſiht.

Kaut kaſ plehſchâm lihđſigs ir ari brihnumnaminâ, — muħſu meeſas. Titai wahrđâ tam newis plehſchas, bet plauſchas. Āri iſſkatâ plauſchas maĵ

lihðfigas kaleja plehščam. Domehr winas, tápat kà plehščas, eenem žewi un tad atkal ijpulšč ahrà gaiju.

Plauščas atrodas žilweka kruhtis. Winas eesahkas ar parešnu truhbu, kuras weenà galà iv balšrihkle, mute un nahšis; otrà galà šchi truhba šadalas diwàs teewakàs šaru truhbàs — katrà kruhšču pušè weena. Pehdežàs atkal dalas šawufahrt teewakàs truhbinàs ar nesłaitami daudž wehl teewakàm jaunàm šaru truhbinàm. Wisteewakàs truhbinas nobeidšas mašem maišineem un puhšlišcheem. Kad mehš elpojám, tad šchis truhbas, truhbinas, maišini un puhšlišchi peepildas ar gaiju. Plauščas tad ijplehščas. Plauščàs ari loti daudž šhtu ašins dšihliu, kuras peepulhšt pilnas ašinin.

Plauščas un širds. a — labais un b — kreisais širdstambaris, c — labais un d — kreisais preeščtambaris, e — tumsčāšinu dšihšla (wena), kura nowada ašinis labajā preeščtambari, i — aorta, galwenà šahrtāšinu dšihšla, kas išnešā ašinis pa meeju, g — dšihšla, kas aišnes ašinis uš plauščām, w, v, u, r, x — plauščas.

Šchis naw tās šartanàs, weseligàs ašinis, kuras ijpulhšt no širds pa wišu meešu, nesdamas meešas ložekštem baribas weelas. Šchis jau išdarijuščas šawu darbu un nu greeščas atpatal no zelojuma. Winas atdewuščas meesai leelu daļu no šawa ušturweelu krahjuma, šanehmuščas no meešas pretim daudž nederigu weelu, kà ogļštahbi u. ž.

No škaišti šartanam ašinis tapuščas šilganas. Šchis paščas šilās ašinis waram redžet dšihšlās šem ahdas, kamehr šartanàs atrodas daudž dšilaki un naw no ahreenes eerangamas. Šilās ašinis dodas atpatal uš širdi. Bet širdij tahdas netihšas ašinis nepatihšt. Wina šuhta tās uš plauščām tihritees. Plauščas atnem ašinin nederigo ogļštahbi, bet eedod winām truhštostoch štahbekli. Ogļštahbi, elpojot, išwedam no plauščām ahrà, bet winas weetà eelšpojám atkal tihru gaiju, kurešč šatura štahbekli.

Kà melnà dšehš plehšču uguni nokaišt šarkana, tápat ašinis pahrwehrščas plauščās: no tumsčām winas top škaišti šahrtās. Plaušču eelšpotais štahbeklis gahdà ari par to, ka lai ašinis un meešā netruhktu šiltuma. No plauščām šahrtās ašinis atgreeščas atpatal uš širdi, kura winas atkal iššuhta pa meešu.

Kà kalejs newar ištikt beš plehščām, tà žilweki un dšihwneeki newar dšihwot beš plauščām. Kà plehščas ugunij, tápat plauščas peegahdà ašinin gaiju — š k a h b e k l i. Mums jaruhpejas, ka gaišā, kuru eelšpojám plauščās, buhtu papilnam štahbekli. Gaišs, kuru išelpojám, šatura mums kaitigo o g l š t a h b i. Tarehž, luhšt, mums jaluhškojas uš to, ka laiku pa laikum eelšaišam dšihwojamās telpās tihru ahra gaiju un ar ogļštahbi šajaukto ištabas gaiju išlaišam laukā. Ahra, kà mehš jau šinam, ogļštahbi šaišta šahdu šalās lapas. Tās pahrwehrič ogļštahbi ar šaules gaišmas palihššibu štahbekli un oglekli. Pehdežo štahdi patura žew, bet štahbekli atdod atpatal gaišā. (Stat. Nr. 119 un 120.)

Lai kalejs waretu labi šrahdat, winam jaruhpejas, ka plehščas

nešabojajas. Ari zilwetam jašargà ſawas plauščas. Plauščas loti wahrigas, tapēž tās loti ſaudſejamas.

Nekad nedrihftt kruhtis ſašpeest ne zaur apgehrbu u. ſ., ne rakftot, laſot, waj ſtrahdajot zitu darbu. Zaur to drihſ eerodas plauščas daſchadas kaites.

Tāpat jašargajas no plaušchu ſaſalbeſchanas. Tas wiſbeefchati noteek, ſaſwihduſcham waj ſaſilufcham dſerot aukftu dſchreenu, waj ari ijeſot ſalà waj wehjà. Plaušcham drihſ peeliſhp ſlimibas, no turām wiſbreeſmigatā plaušchu dilonis. Plaušchu dilonim kriht daudſ zilwetu par upuri.

ſarabinas elpot newis zaur muti, bet zaur degunu. Degunā eelpojamaſ gais ſ iſtithras no putekleem un ſaſilft. Zaur pehdejo plauščas aiſſar-gatas no ſaaukſteſchanaš.

Rihrijch.

173. Nahwigs gais.

Dſolineem ata bija paſchā pagalma widū. Wina bija titai kaſhdas diwi aſis dſita, un uhdens tani ſtahweja titai dibenā, kaſhdas 3—4 pehdas augſtu. Uhdeni no atas ſmeħla ar windu. Nahdreij paſchā deenwidū, Greetai ſmelot uhdeni, kà par nelaimi, ſpainim pahrtuhka ſaite, un tas eekrita ať. Wina paſauza Peteri, lai nahtot palihgā iſwilt ſpaini. Peteris atneſa trepes un eelaida tās ať. Tad pats pa trepēm eekahpa ať pehž ſpaini. Tiſko Peteris peeleezās pehž ſpaini, Greeta pamanija, ka wiſch noſwehlās no trepēm un augſchpehdu eekrita uhdeni. Nu Greeta ſahka kleeht, to tit jaudaja, un wiſ mahjneeſi ſaſtrehja pee atas Peteri glaht. Tuhlin Waldis, duhſchigis un ſtiprs jauneklis, kaſhpa ať. Bet tiſko wiſch peeleezās pehž Petera, ari pats tāpat augſchpehdu uſ galwas eekrita uhdeni, un liťās, ka bij uſ weetas beigts. Nu neweens wairs neeedroſchinajās pa trepēm kaht ať. Te ſaimneekam eefchahwās labs padoms prahtā. Wiſch eeehdās windas ſpaini, ar joſtu wehl peefehja ſewi pee windas kahts un liťa ſpaini lehnitnam laiſt ať eekſchā. Tiſko ſaimneeks nonahza atas dibenā, laiđeji pamanija, ka wiſch ari it kà nogihbis ſpaini nogahjās. Nu wini ahtri wilka windas kahtri uſ augſchu un iſwilka iſ atas ſaimneeku, ſilu-melnu, gluſchi kà miruſchu. Domehr wiſch pehž kaſhda laižina atmodās. Peteri un Waldi iſwilka iſ atas ar kaſhcheem jau nomiruſchus.

Drihſ pehž tam eeradās eerehdni ar ahrſtu un nehma leetu ijmekleſchana. Ahrſts eelika degoſchu ſwezi windas ſpaini un eelaida to ať. Kad ſpainis nonahza atas dibinā, tad uguns uſ reiſ nodſija. Kad ſpaini iſwilka iſ atas, tad tani eeliktā uguns tuhdał nodſija. Ahrſts wehl eelika ſpaini diwi wardes, tās uſ reiſ noſprahga. Nu ahrſts iſſtaidwoja, ka ať eſot ſakrahjees nahwigs gais (ogkſahbe), kuru eelpojot zilwetem un kuſtoneem tuhdał eſot jamirſt. ſchi nahwigā gaħſe eſot ſmagata par gaiju un tapehž atrodotees titai atas dibenā un nezelotees uſ augſchu ahrā. Daſchreij ſchi gaħſe ſakrahjotees ari pagrabōš un ſemes alās. Kur ſchi gaħſe eſot ſakrahjuſees, tur eenesta uguns tuhdał noſmokot. Tapehž, alās un pagrabōš eeejot, wajagot papreekſch tanis eelaiſt degoſchu ſwezi, lampu waj ſkalu un titai tad eet eekſchā, ja tur uguns neſmokot. „Stolas Draugš“.

Uſ dewums: Kà lai ijdabū ogkſahbi no atas ahrā?

174. **Üvans.**

Bija šlapjdrankaina rudens švehtdeena. Taurinu Bertulis plahnās drehbēs ašgahja uš plawu sirgu atšjet. Kad winšch pahrnahza mahjās, tad wiša meeša drebeja no aukštuma. Bertulis eegahja rižā šilditees. Palizis sem galwas kahdas kopinas jera, winšch eesnaudās un aišmiga. Peenahza pušdeenās laiks. Wiši šanahza pušdeenā, tikai Bertula nebija. Nu šahča to šaukt un meklet pa wišu šehtu. Drihš kahda kalpone atrada winu rižā gulam, modinaja, modinaja, bet newareja peeželt. Šbijušeš, wina kleegdama, brehkdama škrehja uš ištabu. Nu wiši dewās uš riju. Šaimneeks, kas bija školots zilweks, tuhlin nogida, ka šche wainigs t w a n s, kas aišween zelas štipri šaturinatās rijās, pirtis un ištabās no tās ogļu uguntinas, kas deg ar šilām leesmām. Winšch pawehleja Bertuli, kas guleja kā mironis, tuhlin išnešt no rijas un nolikt leeweni tihra gaiša. Tad winšch ar aukštu uhdeni šlapinaja Bertulin kruhtis, puhta elpu un futinaja ar špalwinu mutē un nahšis un zilaja ta rokas uš augšchu un šemu (štat. šihm.: „Šliškona atdšihwinahšana“). Pežš kahdas štundas Bertulis jau atmodās, šahča went un šchehlojās par galwas šahpēm. Tad winu aišweda uš ištabu un noguldinaja gultā. Pežš pahris deenām Bertulis bija atkal wešels.

Nu šaimneeks zeešchi aišleedja rižā šilditees un gulet. Tapat ari winšch peekodinaja netaišit nekad ištabā agrak krahnis zeeti, kamehr ogles naw iškwehlojuščas, un šilās uguns leesmas pawijam iššišuščas.

„Školos Draugs“.

175. **Šliškona glahbšchana.**

Karla mahte plahwa ešermalā gowim jahles. Karlitis rotalojās turpat ešermalā. De winšch eeraudšija ešerā, kahdus šolus no malas, škaištu uhdens puķi. Karlitim puķe loti patika, un winšch šahča brišt uhdeni, lai puķi no-
pluhtu.

„Neej uhdeni!“ mahte tam ušsauza: „nosliškš. . .“ Bet Karlitis atteiza: „Kur tad te nosliškš til šeklā uhdeni!“ un brida tahlak. Šehns šneedšās jau pežš puķes. Bet te uš reiž nahza dšilaka weeta, — un winšch nogrima ešera dšelmē. . .

Mahte, kura wišu to redšeja, šahča kleegt un waimanat. Šakrehja laudis. Šehnu išwilkta no uhdens, bet jau kā beš dšihwibas. Par laimi kaušchu pulkā gadijās kahds wezitis, kas bija redšejis, kā šliškonus atdšihwina. Winšch nowilkta šwahrfus, pašlahja tos uš jemes un ušlita tur šliškoni. Wišpirms wezitis at-
plehta un ištihrija šliškoni muti, lai tas waretu elpot. Tad wezitis, lai mute paliktu weenmehr elpošanai walā, apnehma šliškoni ar latatinu ap apakššchokli un aišsehja latatina štuhrus pakauši.

Pežš tam winšch ar plauštām štipri beršeja wišu šliškona meesu, bet wiš-wairak muguru un kruhtis. Pa reižēm winšch zilaja šliškona rokas uš augšchu un šemu, puhta mutē elpu un futinaja augšchlejas. Tā winšch puhlejas kahdu štundu. Dašchi jau šazija, lai labak metot meeru, šliškona wairs neatdšihwinahšot. Bet wezitis nemitejās. Weidšot šahča rahditees dšihwibas šihmes: širds šahča pa-

mafam puskstet, manija šlīhtoni lehni elpojām, lozekli palīta lotanati, meesja šiltata un jāhrtata. Pehz tam sehns šahka went, un drihs nahza pee šamanas. Nu nelainīgā mahte raudaja preeka ašaras un, rokas butšhodama, pateizās wezitim. Tad wina aišweda sehnu mahjās, padširdinaja ar tehju un apguldinaja šlīta ištābā.

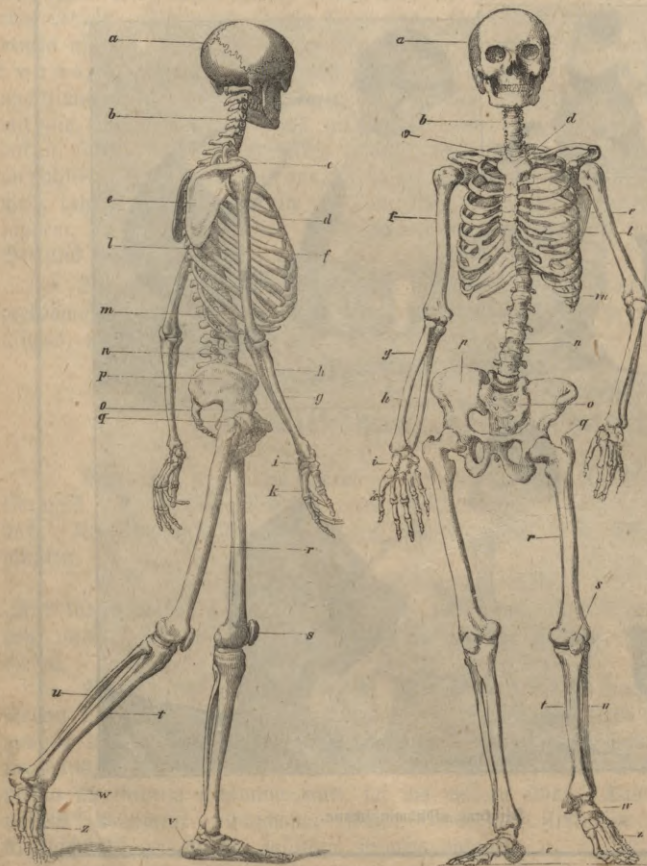
Šlīhtona atšīhwinašchana.

Nu Karlītis šaprata, kapehž wezakeem weenmehr jašlauša. „Stolas Draugs“.

Pehž šcha parauga un augšchejeem šihmejumeem aprakti, kas jadara pee šlīhtona glahšchanas.

176. *Hewanigis bubulis* (skelets).

1. Jaunmuischās pagaiša skolā skolotajs eeneša klāšē bildi, lihdfigu ūchai muhju bildei, tikai labi prahwaku. Masee skoleni nobijās. Weens no pirmseemneekem, gaduš 10 wezš puišitīs, ūahka raudat. Skolotajs prašija, par ko wini tā baidotees. Kahds nedrošchi atbildeja, rahdidams uš bildi: „Kaulainais wihrs ir nahwe.“ Pats skolotajs tikko wareja noturetes no ūmeeklem, bet wezakee skoleni ūmechjās pilnā balši. Skolotajs tos apšauza.

Windena dalas: a galwas kauls. b kakla ūtreemeli. c atšleghas kauls. e lahpsinas. f rotas augšchilba kauls. h un g rotas apaschilba kauli. d truhšchu kauls. m ribas. n muguras ūtreemeli. p gurnu joshas kauls. i rotas panta kauli. k rotas delnas un pirsu kauli. r kahjas augšchilbs. s zela ūtreemelis. t leela kauls. u itru kauls. v papehšcha kauls. z kahju pirsu kauli. w pehdas panta kauli. x pehdas plautta kauli un kahju pirsu kauli.

Winch apmee-
rinaja masos,
teikdams, ka
uš bildes neesot
wis nahwe, bet
zilweta kauli,
ūskelets jeb
gindenis. Sko-
lotajs atšahja
bildi klāšē, lai sko-
leni to pa brihw-
stundu labi uš-
manigi apstatitu.

Leelakee ūko-
leni, kureem bilde
wairs nebija
ūwešcha, tuhlin
nehmas winu pa-
škadrot beedreem.
Redjot zitus tit
drošchi ūtahwam
ap „kaulaino
wihru“, pama-
šam kluwa dro-
šchaki ir pirm-
seemneeki. Pehz
kahda brihtina
jau wiša klāše
atradās ap gin-
dena nobilde-
jumu.

„Echi, luhk,
galwa!“ ūchu-
kuru ūahnis
rahdija; „wina
ir ecapata kā
bumba, ar iž-
dobtu widu;

galwas preekſchejā, gihmja puſe, atrodas azu dobumi, deguna kauli un ſchofli ar jobeem. Sahnds galwai auſu zaurumini; tas, luht ſche, ir fakls“. . . De Kanneneeku Karlis pahrtrauza Jahni: „Paſaki, kapeh3 ſchim kaulu wihram fakls naw gluds, kà mums, bet noaudſis ſpizeem kauleem?“

Jahnis ta neſinaja. Bet Jahna jaunafais brahliſ, Inga, to tiſ bija gaidijis. Winſch ſtahjās Jahna weetā pee bides un teiza: „Kas tad tur ko neſinat! Fakls naw weengabala, bet ſaſtahw no wairateem (7) kaulu ſkreemeleem, kuri naw gludi, bet grumbaini. Ja fakls buhtu weengabala, tad winu newaretu ne pagroſit, ne kuſtinat. Mums fakls gluds tapeh3, ka fakla ſkreemeli apklahti ar galu, taukeem un ahdu.“

Ba tam bija peenah3is pee bides pirmāis ſkolens — Birſneeku Ludis. Winſch gribeja Ingu aptaunot un tapeh3 praſija: „Bet paſaki, ja tiſ labi ſini, kur wehl gindeni ſkreemeli?“ — „Dr to ſinu,“ Inga apſinigi atteiza; „ſkreemeli, kà eeſah3as faklā, tā turpinās zaur wiſu widu3i, ſaſtahdidami tā ſaukto mugurkaulu. Luht, kur winſch ir!“ (n). Bet Ludis wehl neatlaidās: „Waj mugurkauls widū tuſch3s, jeb waj aiſaudſis zeeti?“

Ta Inga neſinaja. Nu peenah3a Luda reiſe.

Winſch paſtahſtija, ka fakla un mugurkaula ſkreemeli eſot it wiſi widū tuſch3i kà gredeſeni. Wini ſaau3ot tā kopā, ka kaulu widū rodotees gara truhba, mugurkaula kanals, kurſch eeſah3otees ar zaurumu galwas kauſā un nobeid3otees pehdej3s mugura kaula ſkreemel3s. Œahjās galwas kauſa un mugurkaula dobum3s atrodotees zilweka galwas un mugurkaula ſmadſenes.

Bet netizigāis Kanneneeku Karlis teiza, lai parahdot to uſ bides. Ludis aiſrah3ija, ka uſ ſch3s bides to newarot red3et; tad wajagot ſkolotajam paluhgt zitu bildi, tur red3eſchot. Bet Karlis un ziti ſkoleni ta newehle3ām. Wini teiza: „Upſtatijim papreekſchu ſcho bildi labi pamatigi, gan tad dabuſim zitu wehlaſ.“ Un nu ſazehlās ap bildi ih3ts tirgus. Maſāis Puſleiſchu Frizis, tas pats, kās pirmit raudaja, praſija, lai winam parahdot ribū, no kuras Deewinſch pataiſijis pirmo ſeewu; Lah3kahju Wilis mekleja zela ſkreemeli (s), leela un ikru kaulus (t, u), Meeſchu Julijam atkal ruhpeja roku un kahju peeſtiprinajums pee widuſch3a: winſch pehtija lah3p3inas (e), atſleh3as kaulu (c), gurnu joſlas kaulus (p) u. t. t.

Bet te ari brihwitunda nobeid3ās, un kla3e eeah3a ſkolotaj3s. Kad ſkolotaj3s eepraſijās pirmſeemneekem, waj tee wehl baidotees no kaulainā wihra, tad tee bija gluſch3i nokaunejuſchees un neatbildeja neneeka. Œkolotaj3s ſaprata, ka tee kaunejas par ſawu neſinaſchānu, un atſtahja winus meerā. Bet kad ſkolotaj3s jah3a praſit, lai winam parahdot uſ bides — galwas kauju (a), fakla ſkreemelus (b), ribas (l, m), mugurſkreemelus (n), rokas pirkſtu (k), un kahjas pirkſtu (r) kaulus, zela ſkreemeli (s) un 3., tad pirmſeemneeki bija duhſchigakee atbildetaji un parahditaji. Gruhtaki wineem nah3ās atraſt uſ bides — atſleh3as kaulu (c), rokas augſch3 (f) un apaſch3tilbu (g un h) kaulus, fru3ſchu kaulu (d), gurnu joſlas kaulus (p), kahjas augſch3tilba (r), leela (s) un ikra (u) kaulus, bet tos ſinaja wezakee ſkoleni. Wiſgruhtaki bija atrodami lah3p3inu kauli (e), kuri atrodas muguras puſe, rokas panta (i) un delnas (k) un pehdas panta (w) un plaukta (z) kauli, jo tee bija ſihtaki un gruhti iſch3irami. Bet Birſneeku Ludis un Tſchukura Inga ir t o s j i n a j a.

2. Watarâ skoleni ijgehrbuſchees meſleja jawâs meeſâs faulus, ar fureem tee bija eepajinuſchees deenu klaſe. Daſchu labu tee ari atrada, tomehr daudſus newareja atraſt, tapeh3 ka meeſa kaweja.

Te Kanneneeku Karlis eeminejâs: „Gindenis tomehr toti neſmuks. Winam tahda mirona galwa, eekrituſchâm azim, un ribas ijſpeeduſchâs uſ ahru. Buhtu labaki, ja mums gindena nema3 nebuhtu.“

Majaſtee ſkoleni peekrita Karlim, ka gindenis neſmuks un newajadſigs. Bet leelake pretojâs. Sahztaſhu Wilis teiza: „Ja muhſu meeſâ nebuhtu faulu gindena, tad meh3 wiſ newaretum pee3eltees ſtahwus, bet ſalimum pee ſemes.“ Meeſchu Julijs turpinaja: „Beſ gindena mums wiſ nebuhtu tahdu ſpeh3igu roku ſtrahdajchanai un tſchaflu kaſhu eeſchanai un ſkreſſchanai; tad mums buhtu ja-loſchnâ un jarahpjas kâ gleemeſcheem, tahrpeem un ziteem beſfaulu dſihwneekeem.“ Tſchufuru Inga jawufahrt prahtoja: „Beſ gindena muhſu meeſa gruhti ſaturetos kopâ. Tad mums buhtu wajadſiga heeja, ſpalwaina ahda kâ kaſpureem, zeeta tſchaumala kâ wabolêm un wehſcheem, waj ari zeeti atmena un kaula kaſchoki kâ gleemeſcheem un juhras rupuſſcheem. Schahdi uſwalki atraſtos mums ahrpuſe, buhtu wiſeem redſami un padaritu muhſu meeſu toti neglihtu. Bet gindenis aſ-ſlehpts, wina no ahrpuſes neweens neredſ.“ Wehl Birſneeku Ludis peemetinaja: „Kauli aiſſargâ ari muhſu meeſas wahrigakâs, toti taupamâs dalas. Tâ galwas kauſa un mugurkaula dobunds glabajas muhſu galwas un muguras ſmadſenes, truſſſchu telpâs atrodas plauſchas un ſirds, uſ gurnu kauleem atbalſtas lungis, jarnas, afnas. Bet Kanneneeku Karlis teepâs pretim, ka beſfaulainajeem ari eſot ſmadſenes un zitas wahrigas dalas, tomehr wini iſteſkot gluſchi labi beſ gindena. Ludis ſahla aiſſrahdit, ka mihtſuleem wiſas ſchis dalas (organi) toti nepilnigas, beeſchi winu pat pawijam truſſſt. Bet winſch nepaguwa pabeigt. Winu pahtrauza ſkolotajs, kuſch, puſieneem ſtrihdotees, bija nepamanits eenahzis gulam-iſtabâ un wiſu laiſu ſtrihdû noſlauſjees. Winſch teiza: „Tas teeſa, ka gindenis mums wajadſigs ir kâ atbalſts meeſai, ir kâ wahrigo meeſas dalu ſargſ, bet meeſai ne maſat wajadſiga atpuhta, un atpuhtai lemta naſts. Turpinajim ſarunu rihtâ, pee deenas, bet ſchowakar peetits, jo pulkſtens jau labi pahri deſmiteem. Ar labu nakti!“ Do ſaziis, ſkolotajs aiſgahja, un ſkoleni beidſa ſarunu un drihjeemiga. Puſleiſchu Frizis nakti ſapnoja par faulaino wihru, kuſch ar winu ſarunajâs. Bet, brihnumſ, tagad Frizim nema3 nebija bail. Atwadotees, winſch pat ſneedſa kaula wihrum roku.

ſihtiniſch.

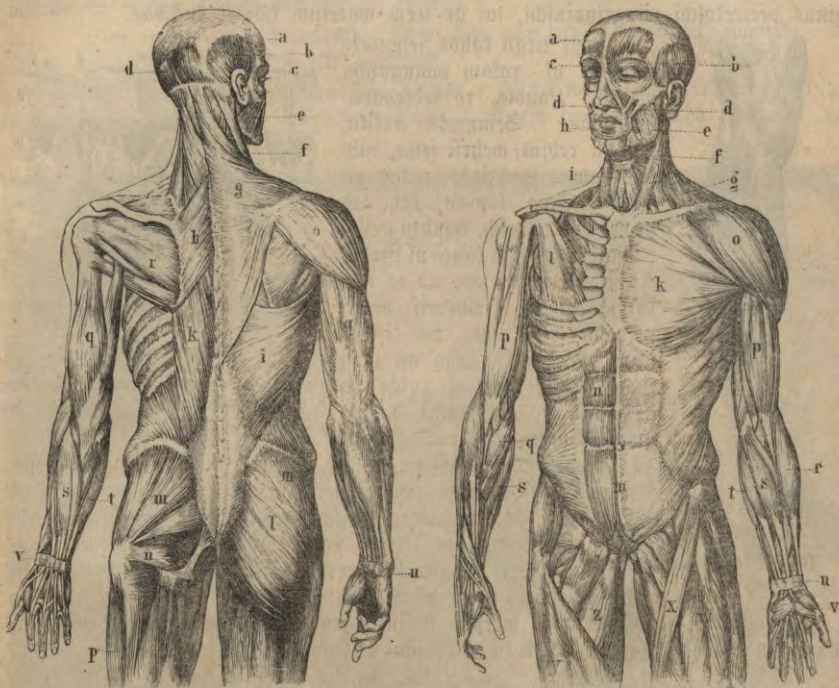
177. Skeleta atſperes — muſkuli.

Muhſu ſkeletâ wairat neſâ diwiſimti kaulu. Daſchi no ſkeleta kauleem ſa-auguſchi zeeſchi kopâ, ka naw kuſtinami, ziti atkal kuſtinami, loſkami un groſami. Kuſtinamu kaulu ſaweenojumu weetas jauz par lozitawâm.

Waj eſat redjejuſchi kabatas pulkſtina eekſcheeni? Zik te to majo riten-tinu, kaſ wiſi kuſtas! Winus kuſtina ſewiſchſas atſperes.

Kaut kaſ atſperêm lihdsigs eerihkots ari muhſu ſkeletâ. Schis ſkeleta atſperes jauz par muſkuleem, gaku.

Gala, ka katram sinams, jastahw no scteedram. Mustkulu scteedras war, ka gumija, farautees un atkal ijscteeptes. Sarahwusctees, mustkuli ihji un resni, ijscteeptes — tee teewi un gari.

Silweta meefas mustkuli.

Mustkuli peeauguschi abeem galeem pee lozitawu kauleem. Mustkuleem faraujotees, lozitawu fauli tuwojas weens otram, mustkuleem ijscteeptes, fauli atkal attahlinas. Ta, peemehram, ja faraujam pirstu mustkulus jaujas puse, tad pirsti faleezas, ja scthos pirstu mustkulus atkal ijscteeptam, tad pirsti atsteepjas. Ja faleezam rotu elkona lozitawa, tuwinadami rotas apatsctstilbu augschstilbam un plezam, tad waram jatausit faleektas rotas eescthpuse, starp lozitawu un plezu, leelu mustkuli: rotas mustkulis (p) farahwees, tapis ihjs un resns; ja rotu atkal ijscteeptam, tad mustkulis atslahbst, kluhjt teewaks. Tad kluhjt resnati tee mustkuli, kuri atrodas rotas lozitawas otra, ahrpuse (q).

Jo kahds zilweks scthezigaks, jo winam leelaki mustkuli. Bet mustkuli attihstas no wingrinascthanas. Itweenam sinams, ka muhsu laba roka scthezigata un isctweizigata par freijo. Das tapehz, ka mehs ar labo wairaf strahdajam. Ja kahds turpretim wairaf paradis nodarbinat freijo rotu, tad winam pehdeja scthezigata un isctweizigata par labo. Tahdus zilwekus jauz par teireem, freiteem.

Buhjit laikam redsejuſchi tahdus zilwekus, furi war fuſtinat auſis un galwas ahdu ar wiſeem mateem. Ari tas atkawas no muſkulu wingrinafchanaſ. Mums wiſeem atrodas ſem ahdas un ari pee auſim muſkuli, tikai mehſ neeſam winus peeteekofſchi wingrinajuſchi, lai ar teem waretum iſdarit kuſtibas.

Zilweka kaſjas muſkuli.

Reij tirgü kaſdſ ſemneekſ nehſaja uſ roſam paauguſchu wehrſi. Laudis, to redſedami, brihniſjäs. Semneekſ nolifa, wiſeem redſot, wehrſi ſeme, rahdija ſawas ſpehzigäs roſas un teiza: „Œho lopinu, kad tas wehl biſa telinſch, eeſahtu jeemä nehſat no aukſtäs kuhtſ uſ iſtabu. Aukſtums nemitejäs, un eſ telu tureju iſtabä, trihſreij deenä nejdams uſ kuhtſi pee gowſ ſihdit. Wehrſitis auga un tapa ſmagatſ, bet manas roſas ta nemanija, jo ari mans ſpehtſ auga lihdi. Eſ gribeju iſmehginat, ziſ ilgi wareſchu wehrſenu paneſt, un tapehſ turpinaju neſchane iſdeenas. Kä redſeet, waru tagad paneſt iſjauguſchu wehrſi.“

Zilweka ahda.

s tautu diſeedſeri un truſhbinäs, f poräs, t tauſtes ſermentſchi, k aſſim trauziſti, h mats, a ragahdina, b ſrahu weelas, c eeſſejeä ahda.

No ſchi peemehra gaiſchi redſams, ka muſkulu ſpehtſ attihſtas. Laudim, kaſ daudi ſtaigä, ſtipri kaſju muſkuli, kalejeem un ziteem, kaſ ſtrahdä roſam, ſtipri roſu muſkuli, muſiſkanteem iſweizigi pirſtu muſkuli u. t. t. Zilwekeem, kam ſpehzigigi muſkuli, ſpehzigis wiſſ meeſas ſtahwſ, un tapehſ teem laba weſeliba. Ari mums jaruhpejas par muſkulu attihſtibu un tapehſ naw jadſihwo beſ darba.

No ahrpuſes meeſa apklahta ar ahdu. Ahda aiſſargä meeſu no kaiſticeem ahrejeem eeſpaideem. Wirſejä ahdas kaſhrtä daudi maju zauruminu (poräs). Zaur ſcheem zaurumineem no meeſas atdalas ogliſkaſbe un iſpluht uhdens garaini. Ja iſgarojuumu daudi, kã peemehram ſiltumä waj ſtrahdajot, tad uſ ahdas rodäs no uhdens garaineem ſweedri.

Ja ahdas zaurumini aiſteſ, tas trauzè meeſas iſgaroſchane. No tam rodäs daſchadas ſlimibas. Tapehſ jaruhpejas par ahdas tihibu.

Hiſtinſch.

178. Kã lineem klahjas.

1. Semkopji eeſtrahdaja lautu, uſſehja linſehkſas, eeara un noejeja. Pehſ kaſdam deenäm uſdihga diwas lapinas, tad nahſa lapina pehſ lapinas, lini ſteepäs aiſweenam uſ augſchu, un beidsot parahdijäs ſili ſeedini.

Lini ſtahweja pilndſ ſeedöſ, un laudiſ, garam cedami, toſ uſflaweja. Lineem tas loti patika, un tee ſaſka paſchi leeliteſ un preezateſ.

„Mehs stahwam koti brangi,“ wini^{vi} teiza, „un ar katru deenu topam garaki! Saulite muhs silda tik mihki, leetus rašina tik patihkami, wehisch is- schuhpo muhs us wišam pušem. Ja, kas gan wehl war buht laimigaks! Un deenās no mums isnahks kas derigs, freetns.“

Wini wehl nepašina pašauli. Wini bija par daudj jauni un nesinaja, ka ihitās behdu deenas eejahkas tikai wezumā.

2. Drihsj lineem nobira filee seadini. Winu weetā bija redjamas šalas galwinas. Tās ar laiku tapa eebruhņas, pašcheem lineem nojuda šalums, un tee bija — pluhjami.

Linu apstrahdāšana: mihtišana, kulstišana, šalāšana, walgu wiššana.

Rahdu deenu laudis šanahza tihrumā. Wini nehma linus aif mateem, wilka ahrā wišam šatnēm un šaehja jaujās. Nu tos nesa pee jahrdā, nozirta teem galwas un šameta tos blahdōs. Nozirstās linu galwinas šalita jahrdōs kaltet, bet linus lika ratōs un weda us mahrkū mehrzet.

Tagad jahkās lineem ihstais moku laiks. Winus bahja uhdeni, slihzinaja un šlodšija. Pehz tam wilka atkal no uhdens ahrā, stahdinaja waj guldinaja pa norām, rugajeem un beidsot kalteja rijās. Iškalteteem lineem šalauja kaulu kaulinus, dewa pa šahneem, ka putekli ween šrehja pa gaišu, un šcheedras wilka zaur dšels pirkšteem, kas bija aši kā adatas. Tad winus šagreēja gurstēs. Nu wehrpeja nehma gursti pehz gurstes, šataišija kodeli un usšprauda us ratina. Linus rahwa aif mateem, pluhza aif bahrdas, glauda šekalam, štaipija, šteepa un

greeja kopà, ka spurtscheja un urfscheja. Lini wairs nesinaja, kas ar wineem ihsti noteekas. Wini atjehdsàs tìfai tad, tad jau atradàs kà garšch pave-deens uš ratina š pole s.

„Arween jau newar eet labi,“ lini jewi meerinaja, „papreetsch arween kas jaišzeesch, tad tìfai war baudit ihstos preekus.“

3. No špolèm notihsto dšiju majgaja, tina atkal š pol ès un šawilka uš šchkehrumeem kà šchkehrus (welkus, metus). Doš nu šagreesa uš štrellu boma, ša nihtija, šakemeja (šeb šawehra šchkeetà) un šakta aust. U t š pole tezeja išweizigi pa šchkehrum no weenas pušes uš otru. Wina eewilka šchkehròs audus. Paminàs minàs un kemlahde (mustawa) klabet klabeja. Pehž kahdàs nedelas jau bija noaušts garšch gabals audekla.

Noaušto audekla gabalu wahrija šahrmà un tad balinaja šaulè. Zaur to audekls palika balts kà šneegs. Nu audekla gabalu eeneja ištabà un lika klahšt šchchhres. Tàs greeja, ka knašscheja ween, un adata duhra, ko nagi nefa. Beidšot no audekla gabala ijnahža diwpadšmit apgehrba gabali, furi wajadšigi katram žilwekam un kuruš šauž par frekleem. Tìfai tagad lini šakta kalpot žilwekam.

Audejs, špoletajs un wehrpeja.

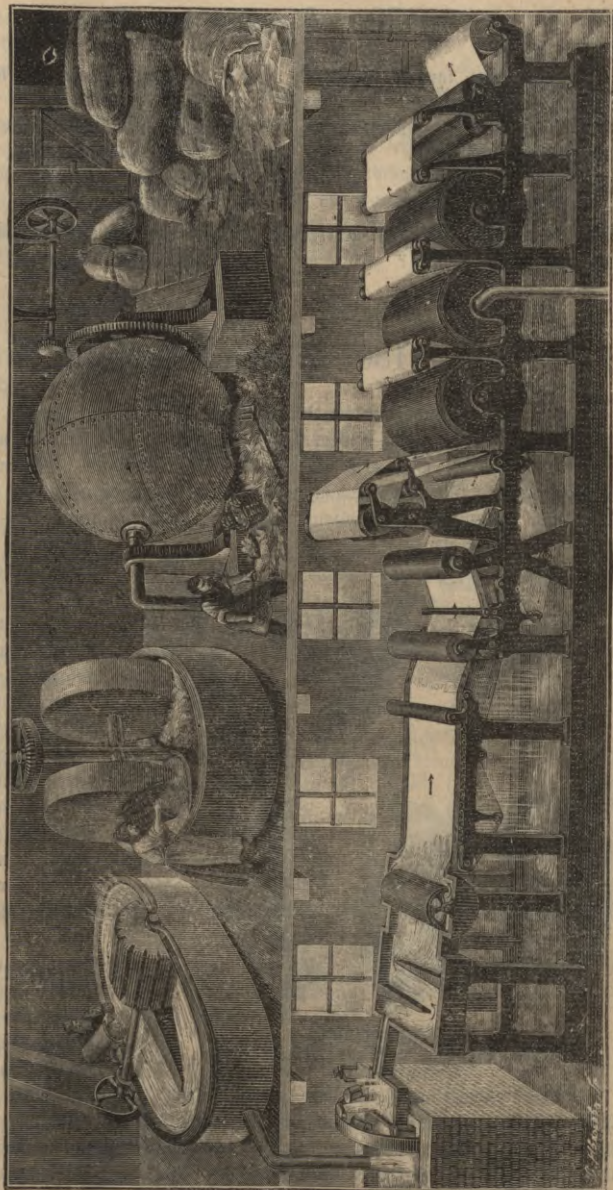
4. Šagahja wairaf gadu. Šrekli wairs newareja turetees; wini bija ša-dilujšchi un zauri. No teem atlìšàs tìfai lupatas. Tàs mehtajàs ilgaku laiku pa škapjeem un kumodèm. Lini nu domaja, ka wina muššcham gals, bet tà wis nebija.

Kahdu deenu eebraunza lupatu lasitajs. Tas nopirka linu lupatas un noweda uš papira fabriku. Te winas ņagreesa mašs gabalinds, mehrzeja un wahrija. Beidsot ņchis wirums nahza ņpaidds. Lini atkal nesinaja, ko wiju ar wineem darija. Pehdigi wini ņewi eeraudņija kã ņmalku, baltu papirn.

Nu uš papira rakņtija un drukaja jaukus ņtahņtinus, dņeesminas un daudņ derigu ņinibu. Leelu pulku apdrukato papira loņņchnu iņņuhtija uš malu malãm kã laikrakņtus ar daudņ jaunãm ņinãm. Daudņ apdrukato loņņchnu eesehja ari grahmatãs, kur derigas ņinibas un ņinas ušglabajas uš paudņņchu paaudņem.

ņitai tagad lineem bija atnahzis laiks atpuhņtees no ņawa moku pilnã muhņņha.

„Skolas Druwa“.

Papira ņigaramoņņhana.

179. Tantas dseefmas.

Lai bij grūhti, kam bij grūhti,
 Vininam, tam bij grūhti:
 Plehšč mašinus, zehri galwinu,
 Met kaulinus uhdeni. —
 Kur, linini, juhs paliktu,
 Ja meitinas neusaugtu?
 Kas juhs plūhtu, kas juhs wehrtu,
 Kas juhs daiči darinatu? —

Seedi, mana linu druwa,
 Silajeem seedineem:
 Danzōs Rigas namneezini
 Silām ņamta bitfinām. —
 Nanepite, garaudfite,
 Ta ifauga waņarā;
 Es ar' leugu ikbeenas,
 Es it leela neiņaugu.

180. Sihda lakatiņšč.

Tas, ko te ņahstīņču, notika kaħdā ņiltā ņemē. Maņā meitene luħdņās, lai tehws tai dahwinot ņihda lakatiņu. Tehws weĶa meiteni dahrņā, rahdija tai daņņus fokus un teiza: „ņhos fokus ņauz par ņihda tokeem, wini tew eĶahwinās ņihda lakatiņu.“ Meitene nodomaja: „Lai kam ņihdu pagataro no ņihda fokā lapām, tāpat kā no lineem dņiju.“ Bet tehws wehļ parahdija meitenei ņihda tauriņu un wina olinās un teiza: „ņhints olinās — tawi ņihda lakatiņa darinataji. PaĶaidi liħdņ pawaņarim un tad redņeņi, ka wini to darinās.“ Pawaņari tehws atkal eeweda meiteni dahrņā. Wina redņeja, ka ņihda fokā mita maņi tahrpini — kaħpuri, ņui noehda fokam lapas. Meitene nodomaja, ka tagad gan wairs neņaĶaidiņhot ņihda lakatiņa, bet tehws winai teiza: „ņhee kaħpuri raduņchees no ņihda tauriņa olinām; tee ir ņihda tahrpi. Raķes ņihda tahrpini ir maņa ņabrika, ņurā no lapām raņņo ņihdu. Raħņ beeņņati dahrņā, tad redņeņi daudņi ko.“ Un meitene gaħja kaķru deenu dahrņā. Wina redņeja, ka tahrpi ik deenas kluwa leelaki. Tņhetras reiķes kaħpuri mainija aħdu: wezā wineem palikās par ņĶauru, un wini nometa to

Sihdtauriņšč,

maħite, tehwiņšč, kaħpurs, fokons, kuħnina.

kā wezās drehbes un eeteħpās jaunā aħdā. Wini iĶauga werņĶotu Ķarumā. Pehdigi meitene pamanija, ka kaħpuri uņrahpās paņĶā augņā un iĶlaida kā ņirneķka tiħķliņu ņmalku ņihda pawaĶeenu. Ar iĶo pawaĶeenu kaħpurs aptinās, darinaja ņew maĶu, maĶu maħjiņu — fokonu un tajā noņleħpās. Tehws winai ņahstija, ka kaħpurs Ķulot Ķawā fokonā beĶ kuņteĶanaš, beĶ ehņĶanaš un dņerĶanaš. Taħdu

stahwofli žauzot par kuhniņas stahwofli. Meitene pahrgreēja weenu kofonu un pateesčam eeraudšija, ka tur eesčā kaut kas guļ, kā maja lellite, kuhnina. Tehwos atlika desmit kofonus atšewiščēi un teiza: „Peeluhko ščos kofonus, tad redžesi, kas no wineem isnahks.“ Un drihš meitene redžēja, ka kofoni tapa tumščaki, weenā galā mitri, un vežz tam pa ščo galu islihdā sihdtaurinsč, mitreem spahrnizeem. Ščee taurini palidoja, palidoja, tad ižbežja olinās un nomira. Bet pahrejos kofonus tehws wispirms tureja farstōs garainōs, lai nomaitatu kufainiti. Vežz tam winsč emeta kuhninas siltā uhdenti. Uhdenti sihdā pawedeeniū gali atmirkā un pazehlās wirsū. Nu tos wareja šaščketinat wairatus kopā un notiht. Notihtō sihdū tehws aišsuhstija uš sihdā fabriku, un tur ijauda škaistu sihdā audeklu. No šči audekla istaišija meitenei škaistu, dželtenu sihdā lakatiņu.

Sihdtahrpinu audšēšana naw gruhts darbs. Tīkai sihdā kofī pee mums neaug: wini baidas no žala. Tagad sihdkašpuri pēeradinati ari pee žitām lapām, peem. š k o r z o n e r a, kwešč aug šaknu dahrjōs ari pee mums. Šči auga lapas kašpuri labpraht ehđ, un no wineem dabū labu sihdū.

Pežz S. Wagnera.

181. Wehrpeja.

Redž pee ratina meiteni žahrtu,
Sewim ta darina šwehtdeenas kašrtu.
Ratinsč, klau, weikli un preežigi škreem,
Mašajai ažiinās preeki tīk ween:
Dweedot un šmaidot darbu ta weiz,
Šaimneeze iščaklajo wehrpeju teiz.

Šešč pee ratina jaunawa zehla,
Kejuht wehl meegu, kaut naktš jau ir wehla,
Štrahdat un štrahdat ta negrib štaht,
Pušru lihdž malām lai pilnu war kraht.
Ratinsč, klau, žehri un juššmigi dšeed,
Šaunawai domas — drihš tautinās eet.

Iščaklajā mahte pee ratina štrahdā,
Deenām un naktim par behrneem ta gaħdā,
Lai tīk buhtu, ko mašajos geħrt,
Weentule wafarā nebeidž wehl weħrt;
Klušinām dšeedot dšiju ta glaušč,
Mašajee beħrnini žaldi jau šnaušč.

Wahja širmgalwe ratinū wada, —
Behrpsčhana kaulōs šaħpeš tai rada,
Tomehr ta puħlas šew maišiti guht, —
Uzis jau tumščas, ta nešpeħku juht.
Weidšot truhst pawedeens — ratinsč stahw
fluš' — —

Wehrpeja eemeeg un — mušjigi dus.

R. Weidenbaums.

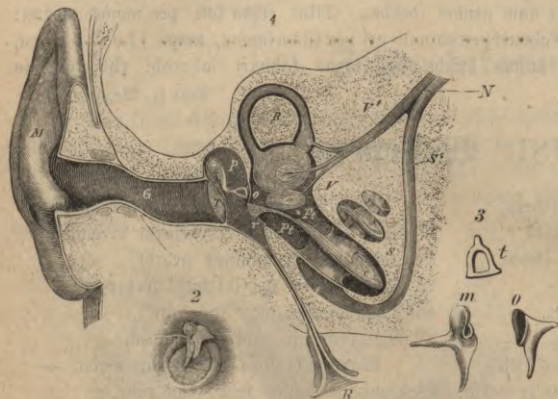
182. Brihnumnūama šaimneeks un wina šimeščji.

Štaštīnā par brihnumnaminū minets ari šči nama neredšamais šaimneeks ar šaweem šimeščeem. Wina miteklis ir mušju galwas un mugurkaula šmadšenes, bet šimeščju ištāis wahrds n e r w i.

Šmadšenes, kā jau dširdejām, atrodas galwas kauša un mugurkaula dobumōs. Žeetās kaulu šeenas winas aiššargā no šatrinajumeem, šaaukšēšanās un žiteem kaitigeem ešpaideem. Tīk ruhpiga šmadšenu šargāšana ween jau norahda, ka šchis organs wisšwarigakais mušju meesā. Un tā ari patešē ir. Šmadšenes pahriin wišas meesas darbības, winas, tā šatot, pahrwalda wišus žitus organus. Šmadšenes norišinas mušju gara darbība, rodas domas, griba, prahts, juhtas u. t. t.

Ja smadzenes teef eewainotas waj tã nebuht šaslinst, tad zilweks wairs nesajehdš, to winšch dara, zilweks kluhst wahjprahstigs, ahrprahstigs.

Smadzenes gan atrodas dšiki galwas un mugurkaula dobumā, tomehr winām ir šatiksme ar meesju un ahrpašauli. Šatiksmes ušturetaji, šmadzenu šinješchi, ir jau mineteē nerwi. Nerwi tã balti pawedeeni išeet no šmadzenēm pa mašeem zaurumineem zauri dobumu kaulēem un tad išdalas pa wišu meesju. Dašchi no nerweem eeet šewišchōs organdš, tã šauttajōs juteklōs, un te ušnem preekšch šmadzenēm eešpaidus no ahrpašaulēs. Šchee ir tã šauzamee ju ņch a n a s nerwi, tã redšes, dširdes, ošchas, baudas un ari tauštes nerwi. Žiti turprešim išdalas pa wišu meesju un wada organu darbibas. Šchee ir kuštibu jeb darbibas nerwi.

Auŝs. M auŝs štrimitala. G dširdes želchš, T bungu plehwite, P wideja auŝs, ņurã atrodas dširdes kaulini un Eištača truhšinas galš. (Rr) Eištača truhšina šaweeno widejo auŝi ar rihtlēs gala telpãm. Auŝ o šahtas eeŝšeja auŝs, ņurã atrodas dširdes nerwa N gali, 2 bungu plehwite. 3 t m o dširdes kaulini.

Redšes nerws eešahšas galwas šmadzenēs un nobeidšas ažiš. Ažiš ir redšes jutekliš. Ažiš tã eerihkotas, ka winās atšpogulojas ahrjee preekšchmeti. Preekšchmetu atšpogulojumu nerws pašino šmadzenēm, un tã mehš redšam preekšchmetu krašju, leelumu, škaitu un ahrjeo ištatu jeb weidu.

Dširdes nerws nobeidšas dširdes jutekli, auŝis. Auŝis ušnem gaiša jawilnojumus un nowada toš lihdi dširdes nerwa galineem auŝu eeŝšeene. Dširdes nerws teef pats eetrižinats, eetrižleegšchanu, tšchukštešchanu,

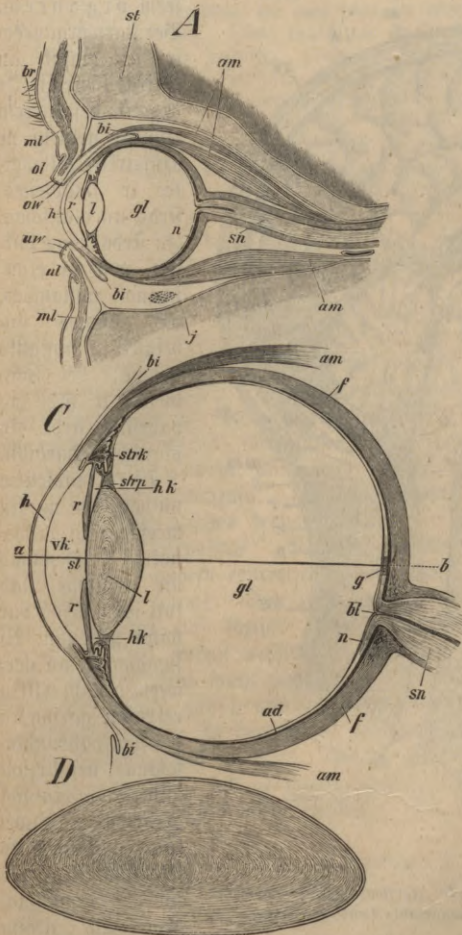
žinajums nonahš šmadzenēs un tad dširdam runašchanu, dšeedašchanu, špehlešchanu, šwanišchanu, maušchanu, blehšchanu, šweegšchanu, tšchabeschanu, burbulošchanu, klaudišinaschanu u. ž. škanas.

Zaur ošchanas nerwu. kurešch nobeidšas ošch a n a s jutekli, degunã, šmadzenēs eešpihštās ar preekšchmeta šmaku. Garšch a s, haudišch a n a s nerws, pašino šmadzenēm preekšchmeta garšchu, un pehdigi a h d a — un it šewišchki pirkštū gali tã tauštišch a n a s jutekli — dod zaur tauštišch a n a s nerwu šmadzenēm šinu par preekšchmetu weidu, mihtumumu waj zeetumumu, iškidrumumu waj beesumumu, weeglumumu waj žmagumumu, šiltumumu waj aukštumumu u. t. t. Redšechanu, dširdeschanu, ošchanu, haudišchanu un tauštišchanu šauz par muhšju a h r e j a m š a j u h t a m. (Škat. šihmejumus: „Ažs“, „Auŝs“.)

Darbibas jeb kuštibu nerwi neatrodas šewišchōs organdš, bet išplatiti pa meesju. Winu gali eeet muškuldš, širdi, dšihšlās, kuŋgi, šarnās, ahdã u. t. t. Šchee nerwi pahriŋ meešas darbibas un muškuku kuštibas. Teištšim, peemehram,

es gribu panemt kaut kahdu leetu. Smadjenēs ižo manu gribu dabū finat nerwi. Wini tuhlin eefustina rokas muštulus, un roka panem finamo leetu. Waj atkal tahds peemehrs. Man katlā eedjel bite. Nerwi to tuhdaſ dara finamu ſmadjenēm. Smadjenēs prahts paſaka, ka bite jaaiſdjen, kad tas pada- rits, ka dželons no bruħzes jaiſwelk, uſ bruħzes jauſleek auſta ſeme, kas nowelk tuħtumu u. t. t. Un nerwi wada muštulu kuſtibas tā, ka wiſi ſhee darbi teek padariti.

Beſ nerwu riħzibas muštuli neſtraħdā. Ja kuſtinamee nerwi jaſlimiſt, ka newar muštulus riħkot, tad wiſa meeſa, waj ari tiſai kaħda meeſas daļa, wairš neſpeħj kuſtetees. Tad meħdſ teikt, ka žilwekš no treekaš aiſaemts.

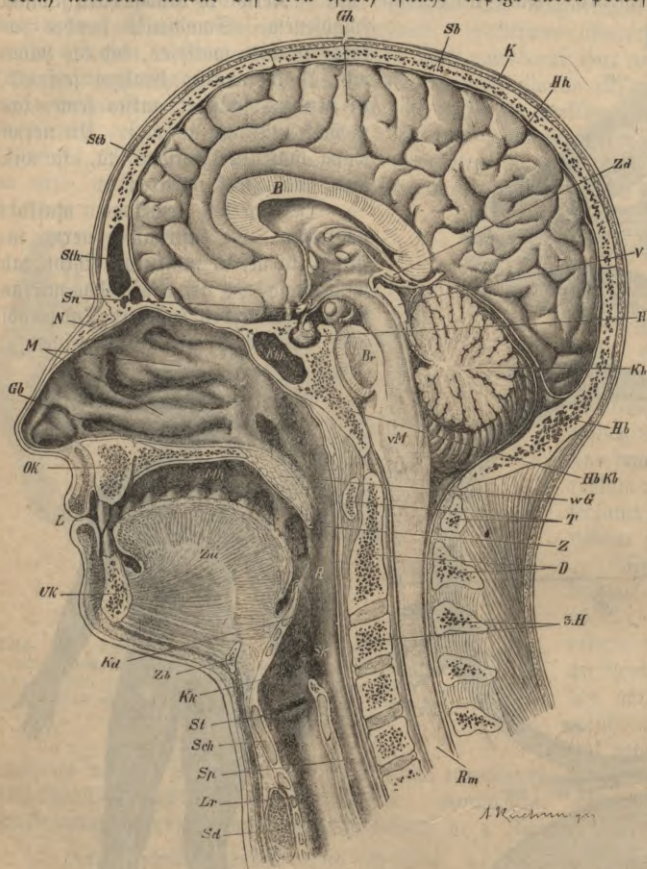

Nerwi.

238. A aģš dobums ar ži paħgreesi no augſtaš uſ apatiſdu, ka redſama zauriſiħdiga radsene (h), kraħſaina warawihſſene (n) un m-lna ſihlite (pretim buram r), aiſ tuvas tuhlin raudina jeb kriſtala leħza (l), gl žitla fermeiſ, kas peepilda aħbola eefſeħeni, sn redſes nerwš, C aģš aħbols, D triſjala leħza.

Žiſ briħniſħkiģi eeriħkota muħſu meeſa! De iſ weena daļina paħiħdīga žita žitai. Nerwi riħko muštulus, muštuli kuſtina roku u. t. t., roka nem baribu un baħſħ

mutē, no mutes bariba pahreet fungi un jārnās. No baribas dabū spēhtu ir nervi, ir ņmadņenes, ir ņirds, ir muņtuli, ir pats wehders. Tā tad wiņi ņrahdā iņweens preeņņņ otra, neweens newar bej otra iņtift, iņnahņ kopigs darbs preeņņņ wiņas meeņas, wiņeem organeem.

Bet ņtarp organeem ir ari maņat un wairat ņwarigi. Ir organi, beņ tuweem ņilweks neņpehņ ne azumirkli dņihwot, tee ir ņmadņenes, ņirds un plauņiņas. Ja ņirds rims puņņtet, waj ja elpoņņņhana noņtaņhees, tad dņihwe no-beigņees, uņnahņs nahwe; bet ņmadņenes ir tās, kas pahņņina ņirds un plauņiņu darbibu.

Tā kā ņmadņenēm un nerweem muhju meeņās pats galwe-nakais uņdewums un noņihme, tad loti jaruņpejas par wiņu weņelibu. Uņ ņmadņenēm un nerweem atņtahj ņliktu eeņpaidu gariga un meeņiga pahņpuhņņņhanās, neņahņrtiga dņihwe, reibinoņņi dņehreeni. ņilwe-keem buhtu laiks pawijam atņazitees no degwiņna, alus un ziteem

Galwa un kalls gareniski pahņgreesti, zaur to redņamas galwas ņmadņenes (Gh leņās, Kh maņās, vM garenās) un mugurtaula ņmadņenes (Rm).

lihdņigeem dņehreeneem, kuri ņatura ņewi reibinataju, alkoholu. Alkohols apreibina muhju ņmadņenes un nervus, laupa teem ņpehju darbotees, pahņņinat ņawu ņaimneeņibu. Tapehņ ari peedņehruņņham ņilwekam mehle wairs neklauņa, kaņjas eet kruņtenišņi, prahts aptumņņhots. Pahņmehtiga alkohola leetoņhana beņņņi nowed pee ahr-prahtibas un nahwes nelaiņā.

Uri tabaka, tāpat ņtpra tehja un kaņija, dara uņbudinoņņu eeņpaidu uņ muhju nerweem un ņmadņenēm. Ja gribam iņņargatees no muhju laika „modes

flimibas" nerwojitates, tad mums jaatjafas starp zitu ari no ſcheem cemih-
leteem nerwu fairinatajeem.

᠑.

Mihklas. Kas fkrej ahtrak par wehju? Kas tas ir, kas tewi aifwed uf
wifam pafauls malām, lai gan pats no weetas nekuliti? Diwi maļi lirnifchi ap-
fehj wifu pafauli. Diwi mahfiņas abejpufchu kalnam. Leels fehķuhnis, feena
widū. Maļa maļa kuhtina, pilna baltu wiftiņu. Diwas afis behrfa malkas, widū
alkfchpa pagalite. Sarkans sunits rej aif kaula wahrteem. Mehs efam defmit
brahlifchi, kas weenā deenā dſimufchi, un ja tu muhs ar nokautu, tomehr mehs
atkal ifaugtu.

Parunas. Prahts aug lihdl ar zilweku. Ar prahtu padara wairak nekā
ar fpehku. Kas runā — fehj, kas klaufas — pļauj. Kas daudl runā, daudl melo.

183. Kurlmehmā.

Pee mums peefwanija, un mehs wiſi iſſfrehjām ahrā. Eš dſirdeju, ka
tehws brijnodamees teiza: „Zuhs ſche, Zuri?“ — Tas bija Zuris, muhſu ſena-
tais dahrſneeks, kura gimene dſihwo muhju pilſehtinā. Winſch bija nupat pee-
nahzis no Genuas,*) fur bija eeradees watar, peķz tam kad bija ſtrahdajis trihs
gadus Greektijā pee dſelſszeleem. Paduſe winam bija leels aifſainis. Winſch
fluwis druſku wezaks, bet tomehr wehl jautrs un gihmt ſahrts.

Tehws gribeja, lai winſch nahktu eekſchā, bet winſch atteizās un ar
nopeetnu waigu waizaja: „Kā klahjas manai gimenei un Dartinai?“

„Wehl daſchās deenas atpafat — labi,“ mahte atbildeja.

Zuris nopuhtās: „Baldees Deewam! Man nebija duhſchas noet taiſni pee
furlmehmās, gribeju eepreekſch dabut ſahdu wehſti. Eš atſtahſchu aifſaini ſche un
ſteigichs pee winaš. Jau trihs gadus neſmu jaju nabaga meitu redſejis!“

Tehws man ſazija: „Pawadi winu!“

„Wehl weenu wahrdu — aifbildinat,“ dahrſneeks uſ trepēm ſazija.

Bet tehws winu pahrtroza: „Kā eet weikali?“

„Labi,“ winſch atbildeja, „baldees Deewam, druſku jau pahrneſu. Bet
gribeju waizat, — kā kurlmehmā mahzas? Wina gan jau prot ſihmēm rahdit? Eš
ſchim ſkolām daudj neuſtizu. Seewa gan rakſtija, ka wina mahzas runat. Bet
ko tas man lihdi, kad eš winaš ſihmes neſaprotu! Kā lai ſaprotamees?“

Tehws ſmaididams atbildeja: „Eš jums neko neteitſchu; gan jau paſchi
redſejit.“

Mehs gahjām turpu; kurlmehmo ſkola bija it tuwu.

Dahrſneeks zelā behdigš teiza: „Nabaga Dartina! Ar tahdu nelaimi pee-
dſimt! Wehl nekad wina naw mani ſautuſi par „tehwu“, nedj ari dſirdejuſi, ka
eš winu par „meitinu“ jauzu! Labi, ka gadijās dewigs, augſtirdigs kuņģš, kas
jamakſā ſkolās naudū. Tagad wina jau trihs gadus ſkolā un ſaſneeguſi ween-
padſimito muhſcha gadu. Wina buhs laiſam labi paauguſi, waj ne?“

„Zuhs winu tuhlin redſejit,“ eš atbildeju.

Bijām jau ari klahj pee kurlmehmo ſkolās un eegahjām runajamā iſtabā.
Mums nahza pretim uſrangš.

*) Pilſehra Italiajā.

„Lūhdju, ūhtat manu meitinu, Dartinu Wogi,“ dahrsneeks teiza.

„Behrneem ir starpstunda,“ usraugs atbildeja, „es teišdu ūkolotajai.“
Winsch ūteigšchus aishahja.

Dahrsneeks bija loti ustraukts, apluhkoja pee ūenas bildes, bet laiskam nefa neredseja.

Durwis atwehrās; eenahza melnā uswalkā gehrbusees ūkolotaja, ar meiteni pee rotās.

Tehws un meita brihtinu ūskatijās un tad eekleegdamees apkampās.

Meitenei bija ūarkanbalti strihpots uswalks un peleks preekshauts. Wina bija drusku leelata par mani. Tehwu apkampuši abām rotām, wina raudaja.

Winsch apluhkoja meiteni no galwas lihds kahjām, azis winam ūpiguloja, winsch dwašchoja gruhti, it kà buhtu ūkrehjis. „A! zif wina ūauguši leela!“ winsch eesauzās, „un zif ūkaišta kluwusi! Mana mihtā Dartina! Nabadšite to-mehr mehma! ūuhs, jaunkundse, esat ūkolotaja? Teizat jel, kà lai ar ūihmēm ūarunajos, kà lai ūaprotamees?“

ūkolotaja pajmaidija un teiza meitschai: „Kas tewi apzeemojis?“

Meitene ūawadā, nepatihkami ūkərbā balsi, bet zitadi itin ūkaidri atbildeja:
„Tas ir mans tehws.“

Dahrsneeks atkabhās un titko prahtu nesaudeja. „Wina runā,“ winsch eesauzās, „bet kà tas eespehjams? Tu jau runā, behrnin? Teiz jel: waj tu runā?“ Un no jauna winsch meiteni ūiršnigi apkampa un noskūhpštija trihs reis uš peeres. „Bet waj tad wina nerunā ar pirkšteem?“ winsch atkal greejās pee ūkolotajas.

„Nē,“ ūkolotaja atbildeja, „tā mahzija ūenaf. Tagad kurlmehmee runā kà wiši zilweti; — waj tad juhs ta nesinajāt?“

„Nē, es ta nesinaju,“ dahrsneeks brihnodamees atteiza. „Es jau trihs gadus biju projam. Man gan rakštija, . . . bet es ta neesmu ūapratis.“ Waj tad tu, meitin, dširdi, ko runā?“

„Aī nē,“ ūkolotaja ūazija, „balsi wina nedšird, jo wina ir kurla.“ Bet wina juhsu wahrduš ūaprot pehž luhpu kustešchanās. ūums wajaga runat ūkaidri un ūaprotami un tā, ka wina juhsu luhpas redš kustamees; tad wina ūums tuhlin atbildēs.“

Tehws ūkatijās meitai gihmi un ūazija: „Waj tew patihk, ka tehws pahrnahzīs?“

Meitene, usmanigi winam uš luhpām luhkojusees, atbildeja:

„Ja, es pree-za-jos, ka tu e-ši pah-r-nah-zīs, un weh-le-tos, ka tu ne-kad wairš ne-ee-tu pro-jam.“

Tehws winu ahtri noskūhpštija un wajazaja jo projam.

„Kā tawu mahši ūauz?“

„An-to-ni-ja.“

„Kā tawu mašo mahšu ūauz?“

„A-de-lai-de.“

„Kas ūchi par ūkolu?“

„Kurl-meh-mo ūko-la.“

„Zif ir diwreiš desmit?“

„Di-wi-des-mit.“

Mums lītās, it kā viņš šūnētos, bet viņš arī preeka raudāja.

„Jums vajaga preezatees, bet ne raudat,“ školotāja teiza: „jūs jau šaraudināsit arī meitu. Vaj tad neesat meērā?“

Dahrņeeks šatvehra školotājai roku un nošūpstīja to wairaf reijēs, šazidams: „Šimreij pateizos, mihlā školotajas jaunfundse! Un peedodat, ka es zitu neko nešinu teift!“

„Juhju meita prot neween runat,“ školotāja winam teiza, „wina prot arī rakšit un rehfinat. Wina šin wišu leetojamo preekschmetu nošaukumus, pahrsin arī drušku wehturi un geografiju. Wehl winai jāiseet diwas klases, un tad wina šinās daudš wairaf nekā tagad. No školās ištahjušees, wina warēs eemahzitees šahdu amatu. Mums ir kurlmehmi, kuri pahrdotawās ijpilba šawu weetu tāpat kā ziti.“

Dahrņeeks newareja deesgan nobrihnetees. Wini abi ar meitu nošehdās šawrup, un tehws waižaja un nešinaja arī preeka šo darit, jo meita winam atbildeja uš wišiem jautajumeem.

Tad dahrņeeks tuwojās atkal školotājai un waižaja, waj drihštetu pateiktees direktoram. Školotāja atteiza, ka direktora neesot mahjās. „Bet juhs warat pateiktees ziti personai,“ wina turpinaja. „Šche ikweena masa meitene uštizeta leelakai beedrenei, kura pee winas ijpilba mahjas un mahtes weetu. Dartina peebeedrota šahdai septinpadšmit gadus wežai kurlmehmai, maišzepeja meitai, kurai ir šoti labš rakšurs. Jau diwus gadus wina juhju meitu no rihteem aptopj un tai wišur palihdj. Dartin, kā tawu mahti šchai eestahde šauz?“

Meitene jmaididama atbildeja:

„Ka-te-ri-na Šchi-or-da-na.“

Tad wina teiza tehwan: „Šo-ti la-ba.“

Ušraugs uš školotajas mahjeenu bija išgahjis ahrā un tagad eeweda špehzigu meišču, gaischeem mateem un jautru šeju; arī winai bija tahds pat ušwals, kā Dartinai: šarfani baltām šrihpēm, ar pelekū preekschautu. Nošarkuši, wina palika pee durwin šahwam un nošahra galwu.

Dahrņeeka meita šeidšās winai pretim, nehma winu pee rokas un peeweda tehwan, teifdama: „Ka-te-ri-na Šchi-or-da-na!“

„Mi, kreetnā meišča!“ tehws ešauzās un išteepa roku, lai winu nošglauditu, tad atwilka šo atpakal un atšahrtoja: „Mi, labā meišča, Deews lai winu šwehti, lai dod winai laimi un preeku, es šo winai no wišas širds nowehslu!“

Šeelā meišča mihlinajās ap mašo, galwu weenmehr nošarkuši, laimigi jmaididama.

„Šchodeen juhs šawu meitu warat nemt lihdi,“ školotāja šazija.

„Paldees,“ dahrņeeks atteiza. „Šai wina naht man lihdi, pee mahtes, riht es jums winu pahrwedišču atkal atpakal. Nedomajat, ka es winu paturešču mahjās!“ — Meitene aiššeidšās, lai pahrgehrštos. — „Trihs gadus es winu neesmu redšejis, un tagad winu runā. Kas par jauku deenu, kas par preeku!“

Meitene pahruahza mehteliti un šepuriti un peekehrās tehwan pee rokas.

„Št wišiem paldees!“ dahrņeeks šazija pee durwin. „Wišiem paldees no wišas širds! Šs wehl reij atnahšču un pateikšos!“

Brihtinu domigs pee durwim nostahwejis, winſch atgreejās atpaķaļ, pahrmekleja westes kabatas un eesauzās ſķanā balſi: „Nu, es eſmu nabaga wihrs, bet ſche es atſtahju majumu preekſch eestahdes — tas ir ſķaiſts, jaunš ſelta gabals!“ Un winſch nolika ſelta gabalu uſ galda.

„Nē, nē, kreetnais wihrs,“ ſkolotaja teiza aiskustinata. „Nemat tiſ atpaķaļ ſawu naudu. Eš to newaru peenemt. Nemat to atpaķaļ. Nahtat, kad direktors mahjās. Bet tizat man, ka ari winſch to nenems. Juhs to nebuhtit weegli nopelnijuſchi. Domehr mehš jums pateizamees.“

„Nu, eš to ſche atſtahſchu,“ dahrsneekš ſtuhrgalwigi atbildeja; „un tad... gan jau redjeſim.“

Bet ſkolotaja winam naudu eebahja kabatā un nelahwa to wairs iſwilft.

Un tagad winſch, galwu grofidams, padewās; atwadijās wehl reiĵ, ſatwehra Dartinu aij rokas un gahja ſteigſchus uſ durwju puſi, teikdams: „Naht, naht, meitia, mana azu ſihlit!“

Un meitene eesauzās ſawā ſtarbajā balſi: „Ai, zik ſķaiſta ſau-li-te!“

Amiſchis, tuſt. Drawneekš.

184. Aklee puſeni.

ſkolotajs ir loti ſlims, un ſchodeen wina weetā mums ſuhtija to no zertutās klaſes, kweſch bijis par ſkolotaju aklo ſkolā. Winſch ir wezakais no wiſeem, mati winam gluſchi balti, winſch runā, it kā dſeedatu grehtſirdigu dſeeſmu; bet winſch ir labs un ſin daudi. Diſko klaſē eenahzis, winſch eeradſija puſienu ar aiſſeetu azi, peegahja tam klahn un waizaja, kas tam kaiſhot. — „Sargi ſawas azis, puſi,“ winſch ſazija. Un tagad Derofis winam waizaja: „Waj tas teeſa, ſkolotaja kuzs, ka juhs eſot bijuſchi aklajeem par ſkolotaju?“ — „Ja, wairak gadu,“ winſch atbildeja. Un Derofis teiza puſbalſi: „Luhdju, paſtahſtat mums ko par teem.“

ſkolotajs noſchdās katedri.

Koretins teiza ſķanā balſi: „Aklo eestahde ir Rižas eelā.“

„Juhs ſatat: akli, akli,“ ſkolotajs eesahķa, „it kā juhs teiktu: ſlimi, waj nabadſigi, waj neſin ko zitu. Bet waj juhs ſaprotat ſchi wahra noſihmi? Pahrdomajat to maſleet. Akls... neko neredſjet, nekad! Neeeſpeht iſchfirt deenu no nakts, newaret redſjet ne debesis, ne ſauli, nedš paſcha wezakus, it neko ſew wiſapkaht, aklam jadſihwo muhſchigā tumſibā, kā kapā! Aiſwerat azis un eedomajatees, ka jums weenmehr tā buhtu japaleef. Jums uſnahktu bailes, ſchauſmas, jums liſtoš, ka tas neeeſpehjami, juhs qribetu fleggt un domatu, ka jums janozrimſt ahrprahtā waj janomirſt. Un tomehr tas japanes, japeerod.“

Pirno reiĵ aklo namā eeejot, atpuhtas laiķā, kad dſird malu malās ſpehlejām wijoles un ſleites, kad dſird ſķali runajam un ſmejamees, kad redš aklos ahtri uſkahljam un lejā nahtam pa trepēm, droſchi eĵam pa koridorēem un gulamām telpām, neweens negribēs tizat, ka ſche eĵot nelainigee, kas wini pateeſibā ir. Bet apſtatat tuwaki winus. Ir jaunekti, ſeſchpadſmit lihſi aſtonpadſmit gadus wezi, ſpehzigigi un jautri, kuri aklibu, rahdas, panes it weegli. Bet nepazeetigajā

un lepnejā jēšā war redset, zif breesnigi wini zeetuschji, cekam padewās jawai nelaimel. Tur ir ziti, kuru bahļajās, newainigajās jēšās reds leelu padewibu; bet wini ir behdigi, un mums jādomā, ka wini pašlepeni šchad un tad raud. Ai, mihtee behrni! Apdomajat, ka dašchi jawu redses špehju jaudejuschji maj deenās, dašchi — gadeem ilgi zeesdami, pehz daudš breesnigām greeschanām un ahrsteschanaš, un ka dašchi jau tā peedšimuschji, peedšimuschji nafts tumšibā, naw nekad redsejuschji rihta blahjmas un mihtās šaulites, bet eenahkušchi pajaulē tā milšigā kapā un nesin, kahds ištatas zilweka gihmis! Gedomajatees, zif wini zeetuschji un zif wehl zeesch, peeminedami breesnigo starpibu starp jewi un redsigeem zilwekeem. Es wairaf gadu esmu dšihwojis wini starpā un tadehl šchos apstahklus pašihstu. Apdomajat: ir apnehram 26 tuhstn. zilweku, kuri neredš gaišmu! Waj šaprotat? — Tas ir pulks, kas tikai tšhetrās štundās war noeet muhsu logeem garam!”

Školotajs aplūša; neweenu nedširdeja pat ne dwašchojam. Derošs wai-zaja, waj tas esot teesja, ka atlaseem šajuschana šmalkata nekā mums.

Školotajs teiza: „Tas ir teesja. Wišas zitas šajuhtas wineem šmalkatas, tapēhz ka tās štahjas redses weetā un teel wairaf nodarbinatas. No rihta weens otru waižā gulamā ištabā: „Waj šaule špihd?” — un kas ahtrati apgehrees, tas ištēidjas pagalmā, ištēepj roku gaišā un patustina to, lai šajuštu no šiltuma, waj šaule špihd. Tad winšch škreem atpakaļ ar preezigo wehsti: šaule špihd! — Pēhz zilweka balšs wini eedomajas ta augumu; mehs apšpreescham zilweka dwehjel: pehz azim, wini pehz balšs. Wini mana, waj ištabā weens waj wairaf zilweku, kaut ari tikai weens runatu un tee ziti netaš nekuste-tos. Taustot wini nomana, waj karote labi waj šikti tihrita. Jau maši behrni ištškir krašjotu wilnu no dabigas. Ar wilšinu rotajotees, wini to itin weegli nofer, dširdedami to ruhžam. Wini ritina štihpu, špehlē ar bumbu, lez pahr wirwi, buhwē naminaš no atmeneem, pluhz wijolites, it kā tās redsetu, pin kur-wižchus no dašchadas krašjas šalmeem, tā wini eewingrinajuschji šawu šajuschanu. Šajuschana ir wini redse. Wini leelakais preeš preešchmetus pamatigi aptauštit, lai ištinatū, kahdas teem šomas, kā tee taištiti.”

Garows pahrttrauža školotaju, waižadams, waj tas esot teesja, ka atlee puišeni mahzotees labaki reštinat nekā ziti.

Školotajs atbildeja: „Ir teesja. Wini mahžas reštinat un lašit. Wineem pašcheem šawas grahmatas ar taustameem burteem; wini pahrlaišch pahr teem pirštus, pašihst burtus un laša it tekošchi. Un kā wini nabadšini nošakst, ja kahdreij pahrškatas. Wini ari raksta, tikai beš tintes. Wini raksta uš beesja, zeeta papira ar metala ihleņu, eedurdami tik daudš punktina, zif katram abezēs burtam wajadšigs. Šchee punktini ištzelas papira otrā pušē, un wini, ar pirštū pahr teem brauzot, war lašit, ko wini pašchi waj ari ziti rakštijuschji. Tā wini ištšahdā domu rakštus un raksta weens otram wehštules. Tāpat wini raksta ari škaitlus un reštinaš. Šums wajadsetu redset, zif kaišligi wini grib noklausitees lašam, zif tee ušmanigi, kā wišu atmin, kā šawā štarpā šarunajas, pat mašee, par wehšturi un walodneezibu, kā tšhetri waj peezi, weenā šolā šehdedami, štani šarunajas, pirmais ar trescho, otrais ar zeturto un wiši kopā, weens pree otru netaš nepagreesdamees, ne weenu weenigu wahrdu nesaudedami!

Tik laba un škadra wineem dširdešchana! Un uš štundām wini gatawojas wairaf nekā juhs, to warat man tizeť. Ari školotaju wini loti mihtē. Wini

to pasiht no soleem, waj ari saosch; wini mana, waj tas labà waj launà prahtà, noklausas no bals, waj skolotajs wefels, waj flins. Wini wehlas, lai skolotajs, tos pamudinadams waj usflawedams, aisskartu, ari wini aisteef skolotajam rofu, isteikdani jawu pateizibu. Wini mihlè weens otru, ir labi beedri. Un atpuhtas laifà weenmehr kopà. Meitenes jadasas pulzinds pehz instrumenteem, te wijol-neezes, te klaweeru spehletajas, te fleitistes, un neschkiras gandrihs nefad. Wini dsihwo loti draudigi, un gruhti wineem nahkas schkirtees. Wini weens otru pareisi appreeich. Wini loti labi nojehdj, kas labs, kas launs. Neweens tà nepreezajas, kà wini, kad stahsta par waronigu darbu."

Wotins waizaja, waj wini labi spehlejot.

"Musiku wini loti mihlè," skolotajs atbildeja. "Musika ir winu preeks, winu dsihwiba. Atli behrni, tiffu eestahjuschees skolà, trihs stundas war nostahwet un noklaujitees musikà, gluschji nekustedamees. Wini mahzas weegli, spehlè kaisligi. Ja skolotajs kahdam teiz, kà tam naw musikas dahwanu, tad tahds loti nostumst, bet sahjt mahzitees ar wiseem spehteem. Ai! kad juhs tur dsirdetu scho musiku, kad juhs redsetu winus spehlejam, pazeltu peeri, smaidoscham luhpam, no jarfuschu waigu, dreboschus aisgrahbtibà, — juhs jajustu, kahds deewijschigs eepreezinajums atrodas musikà! Un wini ir laimigi, wini gawile, kad skolotajs wineem saja: „Tu buhji mahkslineeks.“ — Wineem musikà pirmais ir tas, kas wislabati spehlè klaweeres waj wijoli; to wini mihlè un zeeni tà karali. Ja diwu starpà izelas sribdus, wini eet pee ta; ja diwi draugi sanaidojas, tad tas winus salihdina. Masee, kureem winsch eerahda spehlet, miho winu kà jawu tehwu. Gulet ejot, wihi winam nowehle labu nakti. Weenmehr wini runà par musiku. Wehl wehlu wakarà gultà, kad wihi nogurujchi un pa pusei jau aismi-guschji, wini klusam sarunajas par musikas raschojumeem, musikeem, instrumenteem, orkestreem. Un leelakais jods wineem ir, ja wineem atrauj musikas stundu, par to wini loti nostumst. Kas mums gajma preeksch azim, tas wineem musika preeksch jirds."

Derofis waizaja, waj newarot aiseet pee wineem un paskatitees.

"War," skolotajs atbildeja, „bet jums puiseneem tagad wehl nebuhs eet. Ejat wehlaku, kad juhs scho leelo nelaimi spehjat apkert. Juhs tur peedsihwojit behdigus status. Juhs tur redsetit puisenus jehdam pee wajejeem logeem un preezajamees par patihkamo gaju. Leekas, it kà wini apluhkotu leelo, jalo klajumu un skaitros, silos kalnus, kurus juhs ceraugat; eedomajotees, kà wini neso neredj, kà wini no scheem skaitumeem nefad neso neredjes, juhju dmehsjelè radi-tees sahpes, it kà juhs schai brihdi pajchi buhtu palikuschi afli. Atli dsimuschee, kuri pajauli nefad naw redsejuschji, neso neapraud, tapehz kà wini newar eedomatees gajmà redjamas leetas, schee modina majak lihdsjuhtibas. Bet ir puiseni, kuri tikai daschus mehneschus afli, kuri wišu wehl it labi atmin, kuri sin, to wini jaudejuschji. Schee sajukt wisleelakàs sahpes, jo wini mana, kà jwehtatee tehli winu atminà deenu no deenas aptumshojas. Weens no scheem puiseneem kahdu deenu man loti behdigs jazija: „Es wehletos wehl rei sch redset, tika: maju brihtinu, lai atkal eerandsitu mahtes waigu, kuru wairs newaru atminetees!“ — Un kad mahte winu apmeklè, tad winsch tai leek rofas uj ghmi, aptauista scho no peeres lihdsj schodam un lihdsj ausim, winsch tad luhgtin luhdsas, lai winam buhtu atlauts to wehl rei redset. Un mahte eet raudadama projam, un raud neween

mahte, bet wiši, kam širds naw no afmens. Projam ejot, mums išeekas kã ne-taišniba, kã nepelnita preeksprožiba, ka mehš drihštam redset namus un debēšis. Mi! es esmu pahrleezinats, juhšu starpã naw neweena, kas, eestahdi atstahjot, newehšletoš atdot društu no šawas azu gaišmas, lai šhee nabaga behrni daudš maj redsetu!“

Amitiškis. ruff. Drawneeks.

185. Žilweka pawafaris.

1. Kad pirmo reij širdam žihruļi dšeedam, tad širdi pahraem preeka juhšmas: luht, pawafaris klah! — Drihš ijšplauks fokeem lapinas, pukites atwehrs šeedu galwinas, laštigala pogoš šeedeem baltajā eewajā, šahrks noškaloš šarkanoš jahbakus štrautina malã, un besdeliga wiđšchinãš juinta pašpahrnē. Mehš eelpo-
jam pilneem malkeem šapnu pilno pawafari.

Laiš mainas. Brihšheem puhšch ledains šeemeta wehšch, brihšheem pa-
špihd šilta šaulite. No debēšim nahk leetus, šneegš un kruša... Mehš wehl gaidam pawafari.

Jau atveras šeedu bikeriŃchi, kofi un truhmi top šati, un šahrks part-
šchina wežã behrša galotnē. Wakareem pogo laštigala, kaut gan tã nedrošchi un
faunigi. Laiš wehl arweenu wehš... Mehš gaidam pawafari.

2. Pirmee šeedini nobiršt. Baltãš eewãš un šilec žerini peenem šawu
darbdeenas ijškatu. Žeelawina patiltē jau cetaišjuši ligidu. Laštigala paleek do-
migata, tad apklušt... Un peepēšchi želmalã ujšchēšchinãš parahdas šarfana je-
mene... Semene? Kur ta te žehšujees? Waš tad jau?... Ja, ja! — luht
otra, treščã, zeturtã, — pawafaris projam! Jau projam, kad no ta neko wehl
nešam baudijušchi? — Projam, projam...

Un muhšu jauniba?

Gaidam to ar ilgošchanoš. Šehrojamees, šajuhtam širdi neišakamu ne-
meeru, želam paradiši weentulãš šalãš un — topam wezi. Waš tad wairš ne-
ešam jauni? — Redšam želmalã šarkano šemeni, leezamees pehž tãš un brihna-
mees — mugura šihwa, kašjas un rokaš dreb... 3. Purayufe.

186. Rindã dšehrwes.

„Rindã dšehrwes, rindã dšehrwes,

Dšehrwes kašši, kamolã!“

Eet un grošaš, juhš un taišaš,

Ijšjuhd beidšot pamalã.

Šaldas deenas, šuhraš deenas,

Deenas baltãš, nebaltaš: —

Guršt un šteidšaš, šluhš un želaš,

Pašjuhd beidšot šmiltinãš.

„Rindã dšehrwes, rindã dšehrwes,

Dšehrwes kašši, kamolã!“

Dšehrwes eet uš šilto šemi,

Kurp, tad, žilwekš, šteidšees tã?

Kaudšites Matišs.

187. Dahrga dahwana.

Kahdâ zeemâ bija eeweeſusees lipiga behrnu ſlimiba. Wina gahja no mahjas uſ mahju. Te iſweda no ſchis, te no tâs mahjas jahrzinu. Gan mahtes raudaja, gan weda puhſchlotajus, bet nekas nelihdſeja.

Schai paſchâ zeemâ dſihwoja bagats ſaimneeks Lapſinſch. Tam ſaſlima meitina. Ari winai bija tâs paſchas ſlimibas ſihmeſ, kâ ziteem behrneem: karſtumi, uſtuhzis takſ un jahpes rihtlê. Meitina ſlimoja, mozijâs, wahrga kahdu nedeku un — nomira.

Lapſinſch iſrihwoja leelas behres. Winſch ſaluhdſa behrêſ radus, draugus un kaiminus. Pehz behrêm Lapſinſch iſdahwaja ſawas meitinas drehbes nabadſigo paſihſtamu behrneem. Zits dabuja pa laſatinam, zits ſcho, zits to, bet atraitnes Madeſ dehlinſch Jahntiſ dabuja kurpites.

Made uſwilkâ Jahnitim pirmo reiſ kurpites; mahte ar dehlinu loti preezajâs. Te drihſ uſbruka leelas behdas behrineekteem, ſewiſchki teem, kuri dabuja no Lapſina dahwanas: daudſi ſaſlima un nomira. Relaime peemeleſeja ari nabaga atraitni: — nomira winas weenigais preeks un zeriba, weenigais dehlinſch Jahntiſ. Kaſ winai wairſ par preeku dſihwot, kur winas weenigais preeks un atbalſts miris. . . Nabadſite lauſija rotas un gauſchi raudaja.

„Neraudi,“ kaimineene winu meerinaja, „taſ Deewa prahtſ!“

„Deewſ dewiſ, Deewſ nehmiſ,“ otra ſewina noteiza.

Tomehr winas neſinajaja, ka ſchis behdas naw uſſuhtitas no Deewa, be zehluſchâs no paſchu neſinajachanaſ.

Pee ſlimajeem behrneem atweſtais mahzitais ahrſts aſina ſlimibu par loti lipigo un breejmigo kaſla kaiti — diſteriti. Ja, dahrgi maſſaja Madei Lapſina dahwana! Altnedama mahjâs diſterita dihgleem aplipuſchâs kurpites, wina eeneſa mahjâs ari ſlimibu, ar kuru nomira Jahntiſ.

„Stolas Druwa“.

Parunas: Deewa likums, paſcha tikums. Kaſ pats fargajas, to ari Deewſ farga.

188. Kâ iſſargatees no lipigâm ſlimibâm.

Jau ſen taſ ſinamſ, ka daudſ ſlimibu peelihp no weena zilweta otram. Tâ, peemehram, ja mahjâs behrêſ ſaſlinſt ar kaſla ſehrgu diſteriti, tad drihſ ſaſlinſt ari ziti tã paſchu mahju behrni un pat peeauguſchee; wehlaſ ſlimiba pahreet ari uſ, kaiminu mahjâm. Taſ pats noteekas ar bakâm, maſalâm, ſcharlatu, garo kaſhu un zitâm lihdiſgâm ſlimibâm. Schis ſlimibas ſauz par lipigâm ſlimibâm jeb ſehrgâm. Weſ lipigajâm ir ari nelipigas ſlimibas, kâ peemehram maſaſiniba, treeka u. z.

Sehrgaſ rodas no ſihtâm, azim neſaredeſamâm huhtitêm — bakterijâm, kuraſ eekluht zilweta ferment ar gaiju, uhdeni, ehdeenu waj ari zaur netihromeem, kad tee eeteek ſaut kahdâ meeſaſ ſtrambinâ.

Bakterijaſ redſamas tikai ſihſſkati. Winâm pawedeenu, ſpeetiſchu waj bumbinu weidſ. Bakterijaſ attihtas netizami aſtri. Ja ween bakterija eekluht winai noſerigâ weetâ, (peemehram mutê, kur ſeeſalaſ un baribaſ weelu atleekas, waj uhdenſ pil

tab jau pehž daschäm stundäm winai miljoneem pehžnahzeju. Bakterijas pahrtet nē daschādām weelām, furas atrodas netihrumōs, uhdeni, pecnā, jupā, mutē, fungi, jarnās un pat meejas audumōs un organōs (lozekfōs).

Winu dšihwes ilgums atfariģs no dšihwes weetas. Tā parastā istabas temperaturā (siltumā), pecnā, uhdeni, bakterijas dšihwo ilgi, kartumā, jewišchi werdoščā uhdeni, winas nobeidjas jo drihš. Ir kaitiģas, ir ari nekaitiģas, ir pat p r e e k f i č ž i l w e e e m loti deriģas bakterijas.

Bakterijas atrodas wiJur — gaišā, uhdeni, semē, wiswijadōs preekschetōs. Winas ijdara preekschetōs daschadās pahrmainas: daschos raudšē mihtlu, wišnu, alu, peenu, jēeru; zitas puhdē gatu; wehl zitas rada puweščus eewainojumōs; zeturtās isplata jehrgas u. t. t.

It jehrga teef iplatita no jewišchām bakterijām. Tapehž ijschfir mehra, Sibirijas lopu mehra (leejas jehrgas), tifa, koleras, difterita, plaušču eekaijuma, dilona, wehšča, rofes u. z. bakterijas.

Ja zilweks jašlimst, teifsim, ar difteriti, tad winam eekluwuschas rihklej difterita bakterijas. Winas faklā attihstijuschās leelā daudsumā, iistrahdajuschās nahwekli, giti, kura je-fas ir šchi slimība. Sašlimuschais ar rotām peekerās pee mutes, jobeem, jeekalām, un kate-rijas peelihp ari pee rofas.

Ja nu šlimneekam gadas sneegt rofu wešlam zilwekam, tad bakterijas peekerās ari pee pehdejā rofas. No rofas winām weegli eekluht mutē, un tā zilweks jašlimst. Šlimneeks klepo, šplauj, bakterijas nonahst uš grihdas, gaišā. Ja istabā atrodas uhdens, peens, waj zitas pahrtifas weelas, tad jehrga pahreet ari uš tām. Wešleec, leetodami tahdu uhdeni, peenu un zitas weelas, waj ari eelpodami kaitiģo gaišu, jaširģst ar difteriti. Tā weens šlimneeks war peelaist slimību daudj wešleem.

Katras šlimības bakterijas mehds eeperinatees finamā zilweka meejas daļā. Tā tifa bakterijas attihstas pa leekalai daļai jarnās, dilona — plauščās, baku — ahdā, koleras — fungi u. t. t. No šchim weetām jehrga isplatas pa wiJu meeju. Šlimības galweno perekli finat no leela šwara: ja šcho ištihžina, tad šlimība wairs newar isplatitees.

Tā ka jehrgas loti weegli isplatas, tad štingri jaewehero lihdsjekli, kas pret winām aijargā. Tiklihds kā mahjās kahds jašlimst ar lipiģu šlimību, šlimats pehž eephejas janoschfir no wešlajeeem un bes kawješchanās jaaižina ahrstis. Pee mašalām, bakām, šcharlata un difte-rita jewišchi jašargā behrni; tee jaeweeto jewišchā istabā un jaaišleedi teem katra jatitme ar šlimo. Ja eephejams, tad labaki behrnus aišwesti pawišam uš zitureeni, kamehr mahjās jehrga. Tikai tahdā gadijumā wispirms jaleek behrni no ahrsta ismeklet, waj naw jau jaširģušči, un nepahrnes šlimību uš zitureeni. Pee šlimā drihstt peeeet weenigi winā kopeji. Šlimneekam jadod jewišchi traufi, wela, drehbes, gultas wela; wešleec tos nedrihstt leetot. Tāpat ruh-piģi jašawahž weentop šplaudekli un žii šlimneeka atkritumi un jaišnes no dšihwofka ahrā. Sewišchi tas atteežas uš dilona, difterita un koleras šlimeem. Batas wiswairat peelihp žaur wahtim un puwešcheem, šcharlats — žaur ahdas atmisejumeem. Pirms kā islej šlimneeka at-kritumus, winās janonahwē jehrgas dihgli. To ijdara ar štipreem kalkeem, degutu, dšelšs-witriolu, witriola šahbi, karbola šahbi, waj ari aplaistot ar werdošču uhdeni waj šahrnu. Ir wehl štipraki jehrgas nonahweščanas, d e n f e k ž i j a s, lihds ekti, pzem. šublimats, floralki tikai wiiri štipri gistiģi, un tapehž jāprot ar teem apeetees. Šlimneeku wešu nekahdā šinā ne-drihstt maigat kopā ar wešelo wehu, pee tam wela preeksch maigášchanas štundas diwas ja-wahra. Ari par to jaruhpejas, ka jehrga neekluht tajōs traufōs, kurōs preeksch wešlajeeem tur uhdeni, peenu un zitas pahrtifas weelas.

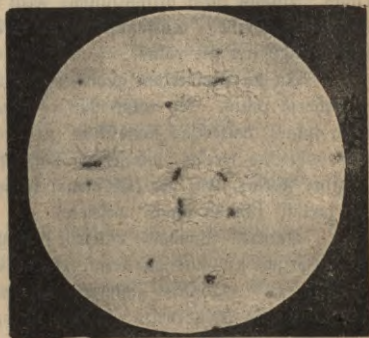
Slimneeku kopejeem beeschi jamašgajas, šewiščki rokas, jamašgā un jaškalo mute. No mahjām išejoj, japahrmaina drehbes, ka neašnes ziteem šlimibu.

Pehž šlimibas išeigšchanās, ari ja šlimneeks nomiris, jaišdara dešinfekzija, t. i. jaišnižžina šehrgas dihgli.

Wela, tā jau dširdejam, jawahra un jamašgā šahrmā. Drehbes jaišwehdina šaulē, waj wislabaki jadob ištihrit šewiščkās dešinfekzijas eestahdēs, kašdas eerihkotas pilšehtās. Wišadas šihtas, lehtas leetas, kā wežu welu, lupatas, kurās traufi mašgati, wislabaki šadešinat. Loti pelami pahrdot waj aidašwinat nomiruschā šlimneeka leetas. Tā peelaišch šlimibu wešelem (stat. stahstinu: „Dahrga dahwana“). Kaitīgi ari mironus butšhot, mašgat, tā šehrga war peelipt no mirona daudš wešelem. Ari telpas, kurās šlimneeks atradees, jadesinfizē. To išdara, balsinot šenas un greestus kalkeem, mašgajot grihdu ar šahrmu un jalajām šeepēm. Tāpat janomašgā ar šeepju uhdeni wišas žitas ištabas leetas un pehž tam tās jaišleek tihrā šaules gaišā. Ištabas burwis un logi turami wairat deenu walā. No šlimneeka leetotee traufi ruhpigi jaišplužina. Tā šehrgu dihgli teek ijnihžinati, un šehrga newar peelipt ziteem.

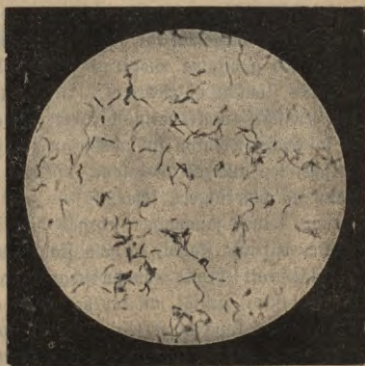
Šibirijas lopus mehra (leesās šehrgās) bakterijas.

Tifa šehrgās bakterijas.

Šlauschu diloma bakterijas.

Šoleras bakterijas.

Kai dakai vini mehds buht apati, bet ja ilgati uj wineem luhfojamees, tad redjam, ka brihscheem weenâ waj otrâ weetâ wineem pazelas ragam lihdsfigs paangstinajums; pehz brihtina winsch pawelkas atpafak, pajuhd, bet wina weetâ kaut fur zitur pazelas wairak radšinu, tuzi gan ang, gan atfal atweltas atpafak. Schee, tâ šauttee baltee ašinu kermenišchi maina pastahwigi šawu weidu. Sarkance ašinu kermenišchi newar pašchi fustetees; ašinu štraume bjen toš uj preešču un atpafak. Bet baltee ašinu kermenišchi war ari pašchi fustetees, ar radšineem pee afinsdšihju seenâm terdamees. Wini war pat isliht zaur dšihliu seenâm, is dšihlinas, pehz kam zaurumin pa fureem tee aštahj ašinis, aišweltas atfal zeeti.

Asinu kermenišchi.

Kâ katrâ meejas dakina, tâ ari baltee ašinu kermenišchi ušnem ņewt baribu, lai waretu šawu dšihwibu turpinat. Nepeešawinamas jeb nederigas weelas, kas eekluwščas kermenit, top iņmestas atpafak. Baltee ašinu kermenišchi šhinf sinâ neatščkiras no šihkeem dšihwneeziueem. Kad balteem ašinu kermenišcheem gabas zelâ kahds žits kermenits — dšihws waj nedšihws — weenalga, tad winu weela radšinu weidâ appluht tam aptahrt un tahdejadi ewelf to ņewt eekščâ. Tur tas teef waj nu peešawinats no ašinu kermenišča kâ bariba, waj pehz kahda laizina, kâ nepeešawinams, iņmests atfal ahrâ. Tâ tas noteef ari ar bakterijâm. Kad tâš eetikučšas ašinis, tad baltee ašinu kermenišchi ewelf tâš ņewt eekščâ, fur bakterijas top pa leelafai dakai peešawinatas kâ bariba un zaur to iņnihzinatas. Bet kaitigâm bakterijâm peemiht ihpaščhibas, furu deht baltee ašinu kermenišchi ne arweenu špehj tâš iņnihzinat. Dajšču šlimibu bakterijas wairojas milšigi ašttri, tâ ka neilgâ laikâ rodas miljoni pehznahzeju. Baltee ašinu kermenišchi wairojas daudj lehnafi.

Ja baltee ašinu kermenišchi nešpehj iņnihzinat bakterijas, tad wišam organiņmam draud breejmas. Bakterijas ari ušnem jeb peešawina baribu, bet tâ kâ winas atrodas žilweka waj zita dšihwneeka organiņmâ, tad, japrotams, winas patehrê tâš haribas weelas, furas organiņmam nepeezeeščamas. Tas wehl naw wišs launums, fo bakterijas pastrahdâ: tâš netif ween laupa organiņmam nepeezeeščamo baribu, bet ari atdala no ņewis nahwigu weelu, kas jagiftê ašinis. Tad winas ir gruhtu šlimibu un pat nahwes žehlonis.

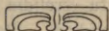
Daudjreij kaitigâs bakterijas nometas newis žilweku ašinis, bet peem. plauščâs waj ņarnu ņeenâs. Kâ jau agrafi minets, baltee ašinu kermenišchi war isliht zaur teewo ašinu truhbinu ņeenâm un, noktuwušči pee bakterijâm, ušnem tâš ņewt un iņnihzina tâpat, kâ tas noteekas ašinis.

Šcho žihnu war nowehrot ar šihškata palihdsibu. Pašihštamais kreewu šinatneeks Metschnifows eelaida wardei ņem ahdas wešlu koloniju Sibirijas mehra bakteriju. Bakterijas eelišba ašinis, bet warde nejašlîma. Pehz tam apluhšodams waršču ašinis, wišč atrada tantš wišai daudj balto ašinu kermenišču, furu widû wehl wareja manit mehra bakteriju atleekas. Nedšama leeta, ka ari te bakterijas šahka šawu poštščanas darbu, bet winâm nelai-mejâs: wardes baltee ašinu kermenišchi tik labi aišjargajas, t. i. iņnihzina bakterijas, ka wardem ņchi šlimiba netaj nepeelitp.

Tagad mehš šinam, kâ no bakterijâm aišjargajas žilweka organiņms. Tâpat pret winâm faro ari dšihwneeki. Un jo špehzigats organiņms, jo ņemigata ir balto ašinu kermenišču darbiba.

Sašles, kuras dod šlimneefem, ir diwejada rakstura: weenas iņņihžina bakterijas, zitas dod šlimneekam iņņeku un jautribu, lai wiņņsch waretu seņņmigi zihņitees pret šlimibu.

Peņņ B. Lunkewitscha.

IX. nodala.

No tumšības pee gaismas.

190. Kā senec zilweki un mešchoni ruhpejās par sawu usturn.

I.

Skolotajs Džols peņņ pabeigta darba sehdeja jāvā ištabā un lašija. Te eenahža wiņa jaunakais dehls, Nikolajs, un teiza: „Deht, tu man un Zahņim apjoliņees wakas brihdi pastahtit par jeneem zilwekeem un mešchoneem. Es pailaban mahžos geografiju, tur ir mīnēti mešchoni, bet es nēfa nēšnu par wiņu dšihwi. Waj tu nēwaretu tagad pastahtit?“

— „Nu labi! Pašauz Zahņi, es ar jūņš tahdu pusstundu parunāschos par mešchoneem un jeneem zilwekeem.“ Kad Zahņis, wežakais dehls, eenahža, tehws eesahka:

Ar mešchonu dšihwi eepašmūschees mišionari, zetotaji, finatneeki un ziti. Dee apzelojušchi semes gabalus Ašija, Afrikā, Amerikā un Australijā, jatituschees ar daudšām mešchonu ziltim un aprahtijūšchi wiņu dšihwi. Eiropēschchi nodibinājušchi kolonijas un wešelas walstis tahdās semēs, kur miht mešchoni. Tur eiropēschchi beeschi šateekas ar mešchoneem un eepašihstas ar wiņu dšihwi. Eiropā top peesuhstas no Afrikas, Australijas, Ašijas, Amerikas un leelo okeanu šalām dašchdašchadas mešchonu leetas, kā eerotšchi, darba rihti, trauki, drehbe un zitas; weesuhhta ari mešchonu nobildejumus un dšihwoktu modelus. Wiņas šchis leetas ušglabajas jēwišchās ehkās, kuras ļauz par mušejām.*)

— „Kaut ari mehš waretu redset tahdās mešchonu leetas!“ eejauzās Nikolajs. „Wiņas laikam pawijam zitadas nekā mušju.“

— „Deelas mušejās atrodas Peterburgā, Maškawā un zitās pilsehtās. Kad peeaugšit, warbuht warejiti šahdreij tās apštatit. Tur glabajas jēwišchki daudš preekschmetu ari no šeno zilweku dšihwes, kā eerotšchi, trauki, šwejas rihti, nauda un ziti. . .“

— „Es nešaprotu,“ teiza Zahņis, „no kureenes wareja šadabut mušejās preekschmetus no šeno zilweku dšihwes.“

— „Dašchadi eerotšchi, trauki, šwejas rihti, nauda, šo senec zilweki leetoja, naw šapuwūšchi un iņņihkušchi, bet itin labi ušglabajuschees semē. Sewišchki daudš wiņu atrodas tahdās weetās, kur bijušchas kaujas. Tur daudš kareiwju krinušchi un titušchi aprakti. Zilweku meešas iņņihkušchas, bet eerotšchi, nauda, drehbju atleekas wehl ušglabajuschees. Atradejš peesuhhta wiņas šchahdās leetas mušejām. Tahdā zelā šakrahtas deesgan plašchas šinas par jeneem zilwekeem un mušju deenu mešchoneem.

*) Mušja — dašchadu retu leetu krahtuwe.

Seno zilweku dšihwe toti atšchihrás no muhšu dšihwes. Pirmajeem zilwekeem nebij dšihwofta, kreetnu erotšchu un labas pahrtikas. Wini dšihwoja alás un augštòs fokòs un beeschi ween teem bij jazihnas ar swehreem, pee kam tee isletoja par erozi duhri, koka nuhju waj atmeni."

— „Kamdeht wineem nebija labaku erotšchu?“ jautaja Jahnis.

— „Wini wehl neprata taifit erotšchus. Pahrtiku pirmee zilweki jadabuja, kà nu wareja. Wini ehda augtus, jatnes un daschadus šihšus dšihwneežinus, kuras weegli wareja nofert, kà gleemeschus, kufainus, tahrpus un žitus.“

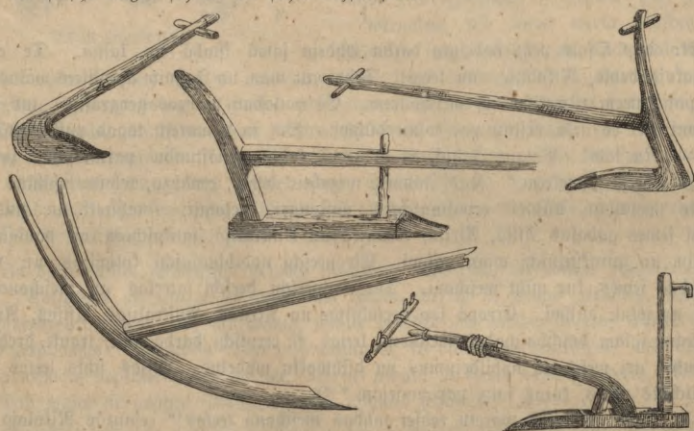
— „Kufainus un tahrpus! Waj tas war buht?“ Nikolajs brihnižàs.

— „Kaw ko brihnitees!“ iehwš teiza. „Mešchoni nepafina labakas baribas. Cepa-žinušchees ar galas baribu, zilweki šahka arweenu wairaf dšihwees pehž šahhdas baribas. Wini šahka fert siwis un medit swehrus.“

— „Kà tad wini šwejoja?“ waizaja majafais dehts.

— „Siwis nošita uhdeni ar nuhžam un atmeneem. Mešchoni wehl muhšu deenàs ar leelu pazeetibu stundàm gaida pee juhras waj upes, kamehr siwis pabahšch galwu wirs uhdens.

Ar laifu wini ari nošfatijàs, ka auglòs ir sehklas, kuras usdihgjt un dod jaunu augu. Žilweki nu islasija augtu sehklas un šahka dehtit jeme.“

Daschada weida pirmatneji arklis.

— „Waj tad ženajeem zilwekeem bij kahdi rihti, ar kureem wareja apstrahdat jemi?“ jautaja Jahnis.

— „Sahkunà eebahja sehflu jeme tàpat ar roku, tàpat ari isberseja no wahrpàm graudus. Ar laiku zilweki eemanijàs jemi uširdinat ar koka nuhju, šchagaru, kaulu waj žitu šmailu preekšmetu. Patagoneešchi Amerikà usar semi ar koka kahši, pee kura peestiprinata aja atmena šchila. (Št. bildi: „Daschada weida arklis.“) Tas ir zilweku wisweentahrišchakais arklis. Wehlat zilweks iğubroja arweenu labakus rihtus jemes lopšchanaì.“

— „Waj pirmee zilweki audšinaja ari lopus?“ waizaja Nikolajs.

— „Žilweks ilgi newareja lopus audšinat, tapehž ka lopeem pa naktim usbruka plehšigi swehri. Tikaitad, kad zilweks šahka leetot uguni, winšch wareja seh- migi nodarbotees ar lopkopibu. Žilweks tad pašahwigi kurinaja pee šawa dšihwofta uguni, kurešch aišbaidija plehšigos swehrus.

II.

Wispirmee šeno žilveku eerotšči bija runga un atmens. Ar teem vini atgainajās no švehreem un nodausija no tokeem auglūs, šajmalzinaja zeeto augu barību. Kad ringas galā peešehja ajūs preekšmetus, peemehram glemeišču wahtus, šiwju jobūs, faulus, atmenu iškilas, tad no ringas isnahza iškhepš. Tahdus iškhepš wehl muhju deenās lleeto dajchi meščoni. Ar laiku žilveti nowehroja, ka dajchi žakmeni, peemehram k r a m s, plihst iškilās. Wini tad isgatawoja šewim atmenu uaschūs. Šhee nashči pawišam neaši, grumbulaini, tomehr greešt kā nekā wareja. (Št. bildi: „Atmena eerotšči.“) Garatās iškilas de-
reja kā duntšči un šobeni.“

Dajchadi pirmatneji atmena eerotšči.

— „Speeščot atmena šwahrpita galu pret kotu un grošot šwahrpitu uš wišam pu-
šēm, zaurums bij deesgan aštři gatavš. Senee žilveti eemahžijās ar laiku atmenūs notriht,
noašinat un peestiprinat pee koka kahteem. Tā isnahza atmena ahmuri un žirwoji, ar kureem
uibruka plehšigeem šwehreem. Australijas meščoni ar jawu atmena eerotšču palihšsibu prata
taišt pat laiwas un dehtus, lihšj 80 pehdu garus.

— „Šobeni!“
eejaužās abi dehli,
brihnodamees:
„Waj tad ar tah-
deem wareja
eežiršt?“

— „Tif labi gan
ne, ka ar tehrauda
šobeneem,“ imehžās
tehws, „tomehr
brihzi ar wineem
eežiršt wareja.

No atmenu iškil-
lām isgatawoja ari
išlenuš un šwahrp-
stus. Ar atmena
išleneem išduhra
ahdām zaurumus,
kad jehuwa dreh-
bes. Šhenu weetā
nodereja ari šiwju
šobi un ašafas.
Ar šmalajem
atmenu šwahrp-
steem urba pat
kotā zaurumus.“

— „Rešaprotu,
kā ar atmena
šwahrpstu war
ištaišt zaurumu,
Žahnis šchaubijās.

To laikmetu, kad zilveki rihfojās akmena cerotjšeem, jauz par akmena laikmetu."

III.

— „Kur mešchoni dabuja uguni?“ waizaja abi sehni.

— „Tants weetās, kur ugunswehmeji kalni, sence zilveki dabuja uguni no karstās lawas. Dajchreij deva uguni no libena aisdedsinatš foks. Dajchās weetās jemes wiršū išpluhst gahje, tura gaisā aijdegas. Zilvetam wadjadseja ebahst degojchā gahje foka iprungulu waj pagali, un uguns bij rokā. Bet ar laiku zilweks eemahzjijās p a t s dabut uguni. Wiašč nowehroja, ka diweem kofeem, weenam pret otru berjchotees, rodas šiltums, dandsreij redseja, ka akmenim, uš atmeni krihtot, islez dširfstele. Zilweks nu patš mehginaja dabut uguni ar berješchanu un iščiljchamu.

Mešchoni dabū uguni un gatawo ebdeenu.

Tā, peemehram, Australijas mešchoni ebahja jaušas jahles kuitchļichus jauja japu-wuſcha foka ipraugā un jahfa tad ar nuhju beršet foku rit ilgi, kamehr foks un ſahje aisdedsjās. Wehl uguni dabuja ar urbichamu.“ (Šfat. ſihmejums.)

— „Laitam meščhoneem bija leelas puhtes pee uguns dabuščanas un ilgi bij jagaida, kamehr foks aisdedsjās?“ jautaja Zahnis.

— „Tik weegli jau neweizās kā ar jehrfozinu palihdšibu,“ tehws teiza. „Tomehr meščchoni dabuja uguni deesgan ahri.

— „Tu teigi, ka sence zilveki jahktumā leetojušchi uguni itai preešč aijfargaščanās no ſwehreem un no aukstuma,“ teiza Nikolajs, „es neaprotu, kalab wini nelectoja uguni ehdeena gatawoščanai. Wahrita wariba taišču daudz gahrdata nefā jehla?“

— „Ja, mehšs to finam, bet senee zilweki to „nesfinaja,“ atbildeja tehws. „Wini ehda gluschi jehlu waj šaulē šchahwetu baribu. Ar laiku zilweki nomanija, ka gata šchuhst uguns tuwumā un šahka gaku šchahwet pee uguns. To darot, wini pahrlēczinajās, ka jo itipraki uguns šahilda gaku, jo ta top gahrdata. Wini šahka gaku zept. Šahtumā gaku un zitu baribu zepa semē, uš atmeneem, karštās šmiltis un pat pelnōs.“

— „Pelnōs!“ eesazās abi dehli reiše. „Kas tad tahdu pelnōs zeptu baribu war ehst?“

— „Pelnōs zepta bariba ejot wišai gahrda. Mešchoni nopurinaja drušku pelnus un apehda zepumu ar gahrdu muti.“

— „Waj krahnis mešchoni neprata taišt!“ waižaja Šahnis.

— „To wini eemahzijas daudš wehšak. Australijas meščhoneem krahnis weetu iipilda bedre, išklahta atmeneem. Bedrē kuhra uguni. Kad uguns išdšijusi, pelnus šaraušch gar bedres malām un uš atmeneem leek zepamos preeščmetus, kureus eepreešč eewihsta bananu lapās. Tā zep angliš, šafnes, šiwis, pat wejelus šwenuš un zuhšas.“

Meščhoni dabū uguni ar urščhamu un maš graudus.

zilweki wahrija? Waj wineem bija trauki?“ jautaja Šahnis.

— „Trauku weetu wineem išpildija gurku mišas, reektu iščaumalas, gleemešču wahši, dšihweeku galwas kauši, putnu olu iščaumalas.“

— „Tahdi trauki tatschu newar išturet uguni,“ Nikolajs teiza.

— „Meščhoni netureja tahdus traukus wirs uguns. Wini mehginaja žitadi dabut werdošču uhdeni. Patagonijas meščhoni wehl tagad wahra uhdeni gurka mišā, furu eelek karštōs pelnōs. Daudši meščhoni met uhdeni karštus atnenuš, kamehr uhdens šahk wahritees.“

— „Waj meščhoneem nemanā naw tahdu trauku, kurōs war wahrit uhdeni?“ jautaja behrni.

— „Ar laiku meščhoni eemahzijas taišt tahdus traukus. Pirmee meščchoni taišitee trauki ir tika no koka pišti kurwišchi. Tahdus koka traukus apmešreja ar mahleem un tad winōs šildija wirs uguns uhdeni. To darot, zilweki nowehroja, ka uguni šazeteejuschee mahši

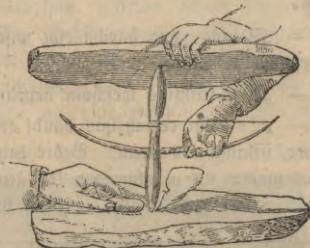
Bedres ar laiku padšitinaja, jeenas šahka išbuhwet atmeneem un eetaišija zaurumu preešč wehja zaurejas. No tahdas bedres attihštijās krahnis. Wišpirms zilweki zepa it wišu baribu. Zepa graudus, reekstus, mašu, no milteem un uhdens išgatawotus miškšas plahzenus u. t. t. Ar laiku zilweks nowehroja, ka ari karštā uhdeni preeščmeti top mišksti. Nu zilweks šahka baribu wahrit.“

— „Kur tad pirmee

nelaišy uhdeni zauri un istur leelu karstumu. Tagad zilveki jahka taišit mahlu traufus. I-
fai no ta laifa, kad zilveki eemahzijas taišit mahlu traufus, jahkās
ihsta ehdeenu wahrišana.”

Swahrpšis ar sitnām.

Swahrpšis, greechams ar šcaujamā stopa šnori.

Mehšoni gatawo ehdeenu.

„Mehšoni-kaleji pee darba.” To laimetu, kad zilveki leetoja bronju, šanz par bronja s
laifmetu. Mehš tagad dšihwojam dšelis laifmetā, jo leetojam tikai dšelis
eerotšus.”

IV.

— „Kad fenece zilveki bij eemahzijušees taišit metala eerotšus, wimu šarpā attihštas
dajchdajchadi amati, peem. rodas kaleji, namdari, lugu kuhwetaji, muzueeki, bilšchu zir-
teji u. t. t.”

— „Waj feneem zilwekeem metala
trauku nemaj nebij?” jautaja Zahnis.

— „Metala traufus zilveki jahka
taišit tikai tad, kad jau prata iigatawor
metala eerotšus. Zilveki nowehroja,
ta uguni metali top mihtsti un kuhst
un ka mihtsti metalu war ištiti plah-
naku un dajchadi ištalt. Wini nu jahka
taišit eerotšus no teem metaleem, kas
weeglaki dabujami un apstrahdajami.
Tahdi metali bij alwa, waršch un dšelis.
Alwu un waru šakaušēja kopā. Šchahdu
alwas un wara šaušejumu šanz par
bronju. Bronja daudš weeglaki
apstrahdajama nekā dšelis. Dalab
fenece zilveki kala šawus pirmos metala
eerotšus no bronjas. Pamasam
jahka kalt eerotšus ari no dšelis.
Metalus šaušēja uguri un kala šahšumā
ar atmena ahnureem. Pamasam jahka
eerihkot laftas un mehšdes. (Št. bildi:

— „Waj tad lihđf tam laifam ņene žilvefi nemaņ neprata amatus?“ jautaja Žahnis.

Mesĥoni-taleji pee darba.

tām jemes augņus, lopus un zitu pahr-tifu. Tā radās tirdņneeziba.

Mesĥoni bija ņadalijuņeēs žiltis. Daņĥas žiltis dņihwoja tahdās weetās, kur daudņ mineralu, kā mahli, alwa, waŗņĥ, dĥeļņs, falki u. ņ. Tās žiltis ņaĥĥa ņipri ween nodarboteēs ar amasteem. Bet žitām žiltim truĥĥa mineralu un daudņ zitu derigu leetu. Tās ņaĥĥa pirkt dĥeļņs un bronņas eeroņĥĥus, traukus un zitas leetas no ņaiminu žiltim. Tā radās tirdņneeziba ņtarp daņĥadām žiltim.

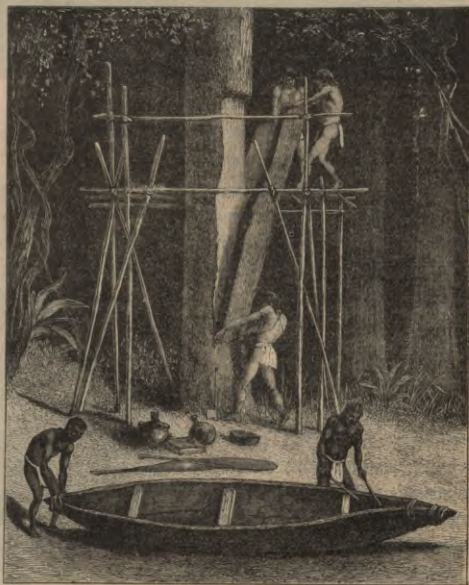
— „Waj meĥoneem ir ari nauda?“ jautaja weĥatais dĥeļņs.

— „Naudas weet u Ķaĥĥumā iĥildija daņĥdaĥĥadi preeņĥĥmeti, peem. gleemeĥĥu waĥti, dĥeļņs gabalini, aĥdas un pat dņihwneeki. Tee bij tahdi preeņĥĥmeti, kuras katrs weĥleĶās eeĥuĥt.“

— „Es neĶaprotu, kā tahdi preeņĥĥmeti wareja iĥildit naudas weet u,“ teiĶa Žahnis.

Amots. Laņama graĥmata, II daļa.

— „Gandriĥj nez maj! Akmena eeroņĥĥus, kurwjuņ un mahlu traukus taiņĶija gandriĥj katrs peeaudņis meĥĥonis. Pee bronņas un dĥeļņs apņtraĥdaņĥanas waĶadņeja jau weĶlibas un eeņtraĥdaņĥanās. Tee, kaņ bij metala apņtraĥdaņĥanā eeĥuwuņĥi weĶlibu ņaĥĥa nodarboteēs ņifai ar metala eeroņĥĥu, trauku un zitu leetu taiņĶĥanu. No tahdeem zehlās amatneeki. Amatneeki ņaĥĥa atmeņt jemes kopĶĥanu, ņweju un medneezibu. Talab wini nehma par ņawām iņtraĥdatām lee-

Mesĥoni taiĶa laiwu.

— „To es jums pašlaidrošču ar kaħdu' pe-mehru. Amatneeks pārhdewa traukus taħbeem, kam to nebija. Pīrzejs dewa par traukeem wairaf gleemesču waħfus. Bet amatneefam wajaga pašrifas weelas. Wīnšč dōd semfopim ņawas greņnuma leetas — gleemesču waħfus, par to dabū labibu waj zitas ehdamas weelas. Semfopis peħrt no swejneeka fivis un ņamafū par tām ar gleemesču waħteem. Swejneeks war par teem atkal nopīrti swejās peederumus. Tā gleemesču waħti eet no rofas rokā un īpilda naudas weetu. Bet

Mesčonu laiva.

— „Laiwīnas ņaħta jau (1) taiņit, lai ar tām waretu braukt pa uħdeneem un swejot fivis. Laiwas taiņija no foku miņas un foku stumbreem ar īspuwušču wīdu.“ (Ēf. bildi: „Mesčoni taiņa laiwu“.)

Kad zilweki bij eemahzījuščees riħkotees ar atmena eeroiščeem, wīni jau prata darinat laiwas no foka beħteem. Ar metala eeroiščeem muħšu deenās mesčoni taiņa ņew praħwas laiwas.

Kad zilweki bij eemah-

gleemesču waħti, aħda un ziti liħdņigi preeļņmeti nebij iħti berigi naudas weetā, ta-lab ka aħtri mai-tajas un nobilņti. Nā naudu ņaħta leetot metalus, kuzi tiņ aħtri nedilņti un nemaitajas. Me-talus ņazirta maņōs gabalōs, kureem ar laiku dewa taga-dejās naudas īņņtatu.“

— „Ja ņenee zilweki nodarbojās ar tirdņeezību, tad wīni brauza laifam ari kugeem un laiwām?“ jautaja ņaħnis.

Buħdina, buħweta wīrs uħdens Afriā.

zijuschees leetot un taifit eerotfchus, wini jahka zelt fewim dshiwokfus un daschadas buhwes. Dshiwokfi bij koti weenfahrschi. Daschi meschoni buhwè dshiwokfus uf meeteem uhdeni, lai isfargatos no plehsigeem swehreem. (St. bildi: „Buhdina, buhweta wirs uhdens Afrikâ.”)

Uguns femes apdshiwotaju dshiwokfis.

dabu, atihstitees. Ruhpes par ufturu ir tas spehfs, kas fenos zilwefus ipeeda paplaschinat jawus darbus, eemahzitees amatus un isgudrot arween to jaunu.”

B. D.

191. Kà zehlfusees nu attihstijusees elkudeewiba un paganu tiziba.

I.

Anglu twaitonis „Nurons“ dewas-pilnâ gaitâ no Bakar-Afrikas uf Angliju. Laiks bij koti jaufs. Pajafsheeri bija fanahkuschî uf fuga deka un dshiwî farunajâs.

— „Es jums jaku,“ teiza kahds no pajafsheereem, „nolahdeti laudis ir pagani. Kopsch wairaf gadeem jau mifionari sludina wineem fristigu tizibu, un tomehr pagani neatfakas no farweem paganu deeweem. Sawâ atlâ elkudeewibâ wini pastrahdâ wisnezilwezigafos darbus. Resen anglu kolonijâ dabujâm dsirdet breefmigas sinas par d a h o m e j u z i l t s negereem. Dahomeji farihkuschî usbruktumu kahdai no kaiminu meschonû ziltim un aifweduschî no tureenes dauds guhstefkus. Wisus guhstefkus uswaretaji fadedsfinajuschî dshiwus, upurejuschî deeweem.”

— „Tas ir schaujmigi!“ eefaujâs kahds tirgotajs.

— „Redeku wehlfak nahza wehl schaujmigafas wehstis,“ turpinaja stahstitajs. „Dahomeju karalis bija nomiris no karâ dabuta eewainojuma. Pee wina lapa tikuschî dshiwî fadedsfinati karala firgs ar wiju eejuhgu, karala seewas un kahdi 100 wehrgu. Sakat, waj ta naw nolahdeta tauta, kas dara tahdus breefmu darbus.”

Zits pajafsheers, ahfrits, kuschî lihds schim bija klusjeis, eebilda: „Meschonûs par scheem breefmu darbeem newar nojodit: winus pamudina tâ rihkotees winu tiziba.”

— „Es sinu, ka winu elkudeewiba praša, lai deeweem upurè zilwefus,“ pirmats atbildeja. „Bet kalab wini jawâ elkudeewibas apmuhumâ negrib klauftees, kad wineem sludina fristigu mihlestibu.”

— „Tur naw mainiga meschonu negribeschana,“ ahrlts meerigi teiza. „Wini wehl pawisam neattihstiti, talab nespehji saprast kristigās tizibas mahzibas. Paees warbuht wehl kinteem gadu, kamehr winu starpā pamajam isbeigsees asinainee upuri.“

— „Waj tas wāretu buht teesa, ka paganu tiziba praja, lai deeweem upurē zilwekus,“ tirgotajs jautaja.

— „Tas pilnigi teesa,“ atbildeja ahrlts. „Pehz paganu tizibas usfkateem swarigōs gabijumōs deewu war peeluhgt tikai ar zilweku upureem.“

— „Kā šchahdi breejmigi eestati zehlušhees? Waj juhs newaretu to paškaidrot?“ tirgotajs teiza ahrltam.

— „Labpraht!“ tas atbildeja. „Ēmu deesgan pamatigi eepajinees ar meschonu dšihwi. Sinu, ka meschoneem naw ne jausmas no weenigā Deewa. Tomehr wini naw beš tizibas. Wini tiz dajschadeem deeweem. Deewu zeeniščana un peeluhgģščana pee wiweem attihstijusejes no mirušču zilweku dwehseku jeb garu zeeniščanas.“

— „Kā, waj tad meschoni šin ari kaut ko no dwehseles?“ jautaja brihnidamees tirgotajs.

— „Wini pahrlleezinati, ka zilwekā ir kahds jewiščts špehšs, dwehsele jeb gars,“ atteiza ahrlts. „Uš tahdām domām winus wedina zilweka nahwe. Tee newar saprast, ka zilweks buhtu uš wāsem laikeem beidsees. Wini jawā šinā lihdsigi behrneem. Buhtit nowehrojušchi, ko domā mēji behrni, kad wineem nomiris tehws, brahliš waj zits peederigais. Wini eet klast nomiruščā lihštin un jata: „Tehte tšutšč!“ „Brahliš tšutšč!“ Wini wehl nesaprot nahwes, — bet domā, ka nomiruščais tikai eemidšis. Ari neattihstitee meschoni pahrlleezinati, ka dwehsele jeb gars tikai atstahjis zilweka meesu un war pehz kahda laika atgreestees atpaka. Uš tahdām domām meschonūs wedina ari šapni. Šapni meschonīs redj jawus beedrus, peederigos, eenaibneklus un ar teem šarunajas. Meschonīs tadehl šašf domat, ka meegā no zilweka atdalaš dwehsele jeb gars, klejo aptahrt, jateekas ar zitu dwehjeli un ar to šarunajas. Pagani dajschahjadi ruhpejas par dwehseles dšihwi pehz nahwes. Wini zeuščas apgahdat dwehselei mahjokli, apgehribu, eerotščus, ehdeenu, dšehreenu un pat kalpus.“

— „Kā tad meschoni wareja nahst pee tik dihwainām domām, it kā dwehselēm buhtu wajadšigs ehdeens, apgehribs un tā tahlak?“ tirgotajs waižaja brihnidamees.

— „Kad dwehsele atstahjuši meesu, zilweks wairs nestrahdā un nekustas, neehd un nedžer. Meschonīs domā, ka dwehsele ir ta, kas prašija ehdeenu, dšehreenu un zitas lectas, un kad ta atstahjuši meesu, tad winai wajadšiga pahrtika ari turpmak.“

— „Kā tad pagani apgahdaja dwehjeli ar wiju wajadšigo?“

— „Pat wistuščakee meschoni ruhpejas par mironu apglabajchamu. To wini dara talab, lai meeja neišnihttu un dwehsele waretu reij atgreestees meejā atpaka. Wezeē egipteeschi mironūs eeswaidija ar šmarščigām jahlēm jeb eebalsameja, lai iššargatu no puščanas.“

— „Ku es šaprotu, kalab meschoni mironūs apglabā,“ teiza tirgotajs. „Bet kā meschoni apgahdaja dwehselēm pahrtiņu?“

— „Es jums pastahtišču, kā ruhpejas par šaweem mironoem dajčas negeru žiltis, pee kuzām es biju par mišionaru,“ eerunajās kahds pajascheers, mišionars, kuzšč wiju šcho šaktu bij klaušjees. Kahds negeru žiltis gimenes tehws nogreeja katreij preešč ehščanas gatas gabalu un pahryweeda to pahrt plezu. Šchis gabals nowehlets miruščo dwehselēm. Negeri Wafar=Afrika išej rumu*) uš šapa. Wini to dara, lai rums eejhstos jemē, tur to wabūs miruščā dwehsele. Dajchi negeru pat eetaija jemē zaurumu. Tur eelej reibinoišču

*) Rums — šiprs reibinoišcs dšehrens.

djehreenu, kuru lai bauda dwehjele. Kahdas zitas ziltš meščoni pehz gimenes ložetka nahwes jarihko meelastu. Pa meelasta laiku atstahj pee galda weenu tukšču weetu preeščj miruščä dwehjeles. Meščoni domä, ka dwehjele peedalas meelastä.“

— „Es waru pastahjit, kà Taiti jalas meščoni ruhpejas par miruščo dwehjelem,“ pee bilba ahrstš. „Wini uš lihku nestawäm, mironeem blatus, noleef wairaf augku, lai miruščä dwehjele ar teem meelotos. Daudsreij meščoni leef mironim lihdsäs cerotščus. Zapaneete katru gadu tanä deenä, kad winas behrns miris, noleef uš jawa mišluličha kapa jaunäs škaitas rotalas. Mahte tiž, ka rotalas daris preeku behrna dwehjelei, kura miht starp kapsehtas putem.“

II.

Pa tam runatajeem bij peenahkušči klast dāšči ziti pašāčeeri. Tee jahka ar usmanibu klaufitees ahrsta iškaidrojumōš un pašči peedalijās pee šarunām.

— „Kahds eemešs pamudinaja meščonus ruhpetees par miruščo dwehjelem?“ waižaja kahda kundje, kura bij dširdejuši ahrsta iškaidrojamu.

— „Uš to pamudinaja gan radneezibas, paklaufibas, godbijibas un mišlestibas juhtas pret miruščeem, gan ari bailes no dwehjeku atreebibas un wehšlečanās, lai miruščo gari buhnu iipalihsdšigi dšihwajeem.“

— „Kā tas nahtas, ka meščoneem bail no miruščo dwehjelem? Kalab wini domä, ka dwehjeles war dšihwajeem buht palihdsigās?“ waižaja kahds no peenahkuščeem pašāčeereem.

— „Meščoni domä, ka dwehjelei wišas dšihwa žilweka ihpaščibas. Kā, dšihwōš buhdams, žilweks war darit žiteem labu un ļaunu, tāpat pehz nahwes wina dwehjele war pakapalizejam kaitet waj buht deriga. To wina war pat wehš labati nekā dšihwōš žilweks, jo wina ir nerečsama. Leelaka wara ir tai dwehjelei, kas, mituši kahda eewehrojama žilweka meesās. Tahdi eewehrojami žilweki meščonu dšihwē ir gimenes galwa, žilšču wiršāiči, šlaweni kara-wadoni, waroni, kas paštrahdajušči šlawenus darbus, tehniini. Teem wišem dšihwē leela wara. Pehz nahwes winau dwehjelem, kā meščoni domä, ta pati wara. Winau dwehjeles war palihdsjet dšihwajeem karā, doi padomu, weizinat šweju un medibas, nowehršt šlimibas u. t. t.; war ari atreebtees dāščadi, ja teef jadušmotas. Tā tad, pehz meščonu domām, pašaulē mahjo dāščadi labi un ļauni gari, kuri ir miruščo dwehjeles. Šchee gari mahjo it wišur: uhdēni, meščā, uš ļauka, mahjā. Wini ušjuhta karstumu un aukstumu, leetu un trisu, neauglibu, šlimibas un zitas nelaimes. Waj kahds brihnumš, ja meščoni nahža uš domām, ka gars ir japeelabina, japeeluhdi, un nesa teem upitūs. Luht, šči tiž eščana labeeem un ļauneem gareem ir meščonu pirmā, wišweenka hrščakā tižiba, upuru neščana gareem ir paganu luhģščana.“

Wišwairaf zeenibas parahda šlawenu wišru gareem. Tahdus garus šahka turet par deeweem. Teem nesa upurus behrni, behrnu behrni un wišas nahkoščās paudšes. Ar tahdeem leeleem gareem neeedroščinas katrs mirštigais elaištees darisčanās. Talab wineem nes upurus tikai gimenes galwa waj tehwōš, wiršaitis un tehniišč. Tā pamašam šchee gari top par wišas gimenes, ziltš waj tautas deewu.“

— „Waj meščoni peeluhsdš wēnigi šchos leelos garus?“ jautaja tirgotajs.

— „Peeluhsdš ari žitus,“ teiža ahrstš. „Katram meščonim ir šaws deewiņšč, pee kura wiņšč patš greeščas šawās darisčanās.“

— „Tās meščonu ziltis, kas nodarbojas ar lopkopibu, upurē deeweem un gareenu dšihwoneekus. Šenee egiptešči upureja deeweem wehrščus un šofis, šenee peršečši — šir-

gus. Ari muhju deenàs daudsi meschoni nowehl deeween dsihweekus. Bet daudjas meschonu ziltis upuri šadedšina.

Ar laiku upureščana tapa par eeradumu un tapa arweenu šmalčaka. Dsihweekuf ašnu weetà šakta leetot wihraku un zitas šmarščigas šahles. Upureščanu pawadija ar mušitu un dšeebaščanu.“

— „Bet kalab dahomeji kehnina nahwes deht upureja tit daudš wehrgu?“ pehž brihšina waizaja tirtgotajs.

— „Dahomeji pahreelinati, ka kehnina dwehšelei wajaga kalpu, talab tos aptawa. Pehž dahomeju eefstateem wehrgu dwehšeles pehž nahwes kalpos kehnina dwehšelei. Tahdi ašnaini upuri kehnina nahwes deht tita išdariti ari ženà Mekšitas walšiti un žitur.“

— „Žit es šinu,“ teiza šahda kundše, „pagani peeluhđi ari elkus (deewu tehšus) un dsihweekus. Kas pamudinajis paganus tà darit?“

— „Dsihweekufu peeluhgščana loti šaprotama. Meschoni domà, ka dwehšeles war pahreecet dsihweekofs un tur mahjot. Uš tahdam domàm winus pawebinaja nowehrojumi. Dašči dsihweeki žilwekam loti derigi, žiti — kaitigi. Kalab tà? praštoja meschoni. Talab, — ka dsihweekà miht labš waj kauns garš. Dsihweekus wajaga peelabinat, lai tee nelaitetu. Tà rodas pee meschonem dsihweekufu deewinaščana un peeluhgščana, kura išplatita pa wišu šemes wirju. Deewina un peeluhđi daščadus dsihweekus: žumus, wiltus, lapšas, iščuhštas. Senee egiptešči peeluhđsa Nilupes krotodilu un kati kà pefu išnižinataju. Par laku nonahweščanu Egiptè draudeja nahwes šods. Wehl muhju deenàs Ašijas induš— deešgan atihštita tauta — eefkata Ganges un Bramaputras upju krotodilu par šwehtu.

Garš, pehž meschona domàm, war pahreecet ari kura katra nedšihwà preeščmetà: ašmenì, tošà u. t. t. Tahds preeščmets top šwechts un išžargà no nelaimes. Meschonis jawà behrniščigà weenteešibà nešà pee šewis preeščmetu, kura domajas ešam kašdu garu, šcho preeščmetu šauz par elku waj fetišču. Žetiščus tur ari mahjàs. Gandriš katrai gtmenei ir šaws fetiščs. Kad žilweki bij jau eewingrinaušchees ižgatavot daščadus leetas no mahšlem, metala un žiteem mineraleem, wina šakta taišit no wineem ari elkus. Elkeem ir daščadus iškats: putnu, lopu, šwehra, žilweka. Elkeem šakta želt mahjoktus. Bibelè minets par Baalu un Aštari. Tee bij babiloneešču elki. Wiškaitatòs deewu tehšus ižžirta šenee greeki un romeešči. Šchos tehšus apbrihno wehl muhju deenàs. . . .“

Patlaban atškaneja šwans, kas aizinaja pašašcheerus pušdeenà.

— „Nu, mani fungi un dahmas,“ teiza ašršits, „par meschonu tizibu waretu wehl daudš stašštit, bet šchoreiš peetiks.

Redšat, ka pagani naw wainigi pee šawas tumšibas. Wini tiz tahdam deewam, kà šaprot. Daudš jaštrahdà, lišđi winu šarpà ešpihdès gaisma.“ B. D.

192. Kà žilweki eemahžijàs rakštit un drukat.

I.

Širmà ženatnè žilweki neprata ne rakštit, ne lašit. Wini tani laikà dsihwoja neleedš pulšòs — gimenès un žiltis. Žiltis šakumà nemaj nešatikàs jawà šarpà. Tštai weenas žiltis ložetki šafinajàs žits ar žitu. Tee par wišu wareja išrumatees mutes wahrdeem.

Ar laiku šeno žilweku dsihwe pahrgrošijàs. Winu šarpà atihštijàs daščadi amati. Tad žiltis šakta weena ar otu wešt tirdšneezibu. (Štatees lašamo gabalu: „Kà šenee žilweki un meschoni ruhpejàs par šawu pahrtiku.“) Tirdšneeziba weizinaja kausču šatšknt.

Ziltis nereti arī ušbruta zītām ziltim. Tā zehlās kari. Kara laikā daudzas ziltis top ušwaretas un peerveenotas ņšwaretajeem. Lai ņemigati weftos karņch, kaiminu ziltis ņaveenojas ņawā starpā un kopīgi ušbrukt enaidneekem. Tā kari pamasam ņakaušē waira zilņchu weenā tautā, kuri ņaht pahrwaldit weens waldneeks. Tauta un walņs daudz lee-lata nekā ziltis. Wiņeem walņs lozkeekem naw wairs eespehjamņs perņonīgi ņatiktees. Rodas wajadņiba ņaņinatees kaut kā zītadi ņawā starpā.

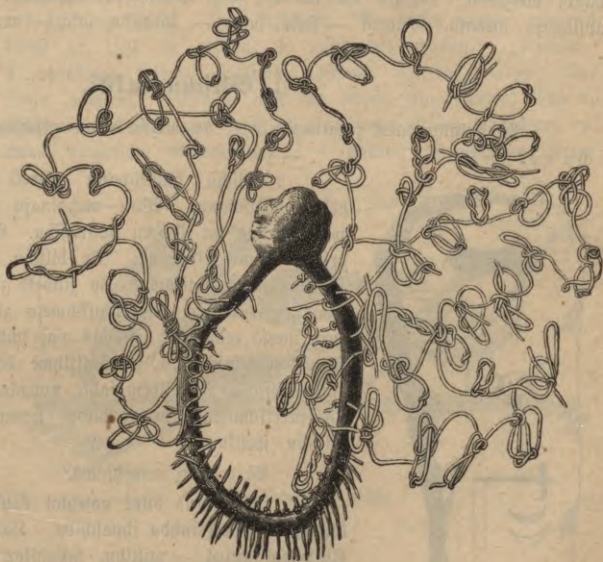
Tirdņneeziba, kari, zilņchu ņaveenoņchanās peespeeda ņenos zilwekus iņgudro: lihdselkus, tā aissuhtit daņchadas ņinas uš tahtu weetu. To ņenee zilweki un muhsu deenu meņchoni iņ-dara daņchadi.

Daņchas meņchonu ziltis, peeteidamas eenaidneekem kari, peesuhņa teem zirwi waj ahtu (zehrņamo). Keiņem ņchos eerotņchus notraho ņarņanus, kas noņihmē aņinis.

Amerikas indiani pihpē tā ņauzamo „meera pihpī“, kad ņapulzejas kaut to meerīgi pahrspreest. To paņchu meera pihpī wini peesuhņa kaiminu ziltim, ja wehlas draudņibas waj meera.

Grahmata no deegeem un gleemeņchu wahņteem.

Weiglu rakņti.

Keiņ ņenee perņeeņchi biņ nodomajuņchi eekarot ņtutus, kuri mita ap Welno juhtu. Perņeeņchu kehninņch uņaizinja ņtutus, lai tee padodas labprahtīgi. Stuti peesuhņtija perņeeņchu kehninam putnu, wardi, peli un bultas. Tas noņihmeja: ja perņeeņchi neprot laiņtees kā putni, newar, pelbet kā warden, neņpehņi urbtees ņemē kā peles, — tad wini wiņi ees bojā no ņtutu bultām, tihtihdņi ņpers ņawu tahtu uš ņtutu ņemi.

Daņchi Seemel-Amerikas indianu wirņaiņchi ņaņinojas ņawā starpā ar krahsoteem glee-meņchu wahzineem, kuri ņawehtri uš deegeem waj ņitņnām. (Stat. bildi: „Grahmata no deegeem un gleemeņchu wahņteem.“) Katrai krahtai ņawa ihpaņcha noņihme. Tā melna krahtja noņihmē

nelaimi, jahrtä — breeimas, balta — meera peedahwajumu, šarkani gleemešchu wahzini sihmestas arween uf kaut kašdeem kara notikumeem. Indianu wirjaišchi prot lašit no gleemešchu wahzineem kà no grahmataš.

Ja indianem truškft gleemešchu wahzinu, wini leeto preešch jašinošchanàs toka dehljchus, kuras notrahšo dašchadàs krahjās.

Daudjas mešchonu ziltis, peem. Wakar-Mritas negeri, leeto šewiškus „mesglu rakftuš“. Tee ir majas auklinas, kurās jamejts daudš mešglu. (St. bildi: „Mešglu rakfti“.) Katram mešglam šawa nošihme. Peem. mešgli walga augšchgalà nošihmè wezus godajamus wirjaišchus un šwarigas darišchanas, mešgli walga widù nošihmè maj eewehrojamus wadonus un peeauguschus wihreeschus, mešgli walga apatšchgalà nošihmè behrnus waj weentfahršchus kareiwjus. Mešgli dereja ari štaitišchanai. Tà weens mešgls ir tikpat daudš kà 10, divi blakus ejošchi mešgli — 20, weens dubultmešgls — 100.

Dašchàm tautàm, peem. šenajeem peruaneem, bija kòti šarešchgiti mešglu rakfti. Wini šastahweja no galwenà wirwes rinka, kuras wisapfahrht bij ešeetas auklinas ar kòti daudš mešgleem. Mešglu un auklas wehl notrahšoja dašchadàs krahjās. Šarkana aukla apšihmeja šaldatu, dšeltena — jeltu, balta — jùdrabu, šata — maiši u. t. t.

II. Bilšchu rakfti.

Pa leelatai datai šenatnes zilweš un mušju deenu mešchoni leeto tã šauzamos „bilšchu rakftuš“.

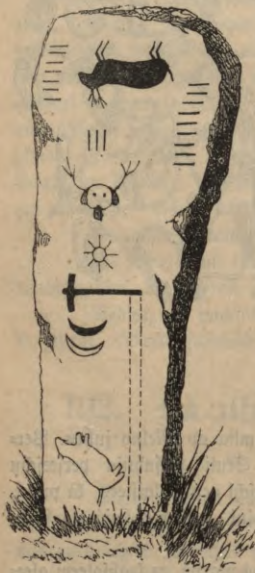
Bilšchu sihmešchanu zilweš eemahzijas daudš agrati nekà rakftišchanu. Wini mehginaja išteikt šawas domas un wehlešchanàs ar bilšchu palihdšibu. Preešchmetus, par kureem gribeja rinat, uššihmeja. Ar bilšchu palihdšibu wareja aštahštit dašchadus notikumus. Ja zilweš gribeja ušrakftit, ka medneeks nonahwejis lauwu, winšch uššihmeja zilweku un gulošchu lauwu, kura meejà eeduhrees šchekšus waj bulta. Ja gribeja wehštit, ka šibens eespehris toka, bij jauššihmè toks un šarkana šchwištra, šibena ištata. Ar bildem šahla notehlot pat dašchadas ihpašchibas un preešchmetus, kuras bildès newar išrahhit, peem. meeru, wiltibu, špehku.

Kà tas bij eespehjamš?

Ja gribeja bildè notehlot kašdu ihpašchibu, tad sihmeja dšihweeku, kam tašda ihpašchiba. Laštšcha sihmejumš nošihmeja šinkumu, lapšas — wiltibu, šchuhštās — gudribu, lauwas un ešrgta sihmejumi — špehku u. t. t. Diwas krukštiski uššihmetas rotas nošihmeja meeru. Tã kà rinkim naw ne eesahkuma, ne gala, tad ar rinki apšihmeja muššchibu.

Jau labi šen zilweš šahla zelt dašchadus peeminekš us. Tos aptlahja wiswišadeem sihmejumeem, kuzi šahštija p ar awee neem waroneem un leele em notikumeem. Wehl lihš mušju deenàm elabajušchees šchahdi peeminekš no šeneem laikeem.

Lai apštatam toš sihmejumus, ar kureem aprakftiš tašda indianu wadona peeminekšis.

Bilšchu rakfti uš indianu wadona peeminekšta.

SU
NL-BI-SE
NABU-KUDURUTUR
SU
AR-KI
ASSUE
SA
TI
BIR
ZA-AN-KI
NA
A
SA-A
IS

Stijtu raksti.

SES' I SET CHER RATEK CHET SET-U SEN
TAHI
OER-U
K
TATA
DU-I
E-I-N-I

Stiroglifi.

Peeminekta augščā nobildets breedis. Tas nosihmē, ka wadona zilts wahrds bijis „Breedis“. Breedis ussihmets ar kahljām uš augšču, un sem wina trihs stahwas strihpinas. Tas nosihmē, ka wadonis „Breedis“ miris no trim bruhžem, kuras dabujis kaujā. Septinas strihpinas pa kreiši stahsta, ka „Breedis“ bijis kara wadonis septinās kaujās. Dewinas strihpinas pa labi rahda, ka wadonis ceguwis jawā muhščā dewinas goda sihmes. Ari wijām zitām bilšču sihmēm ir jawa nosihme.

1849. gadā indiani pašneedja Seemel-Amerikas Saveenoto Walsťju presidentam kahdu luhgumu, kurešč išeikts bildēs. Luhgumā prasfts, lai Seemel-Amerikas Saveenoto Walsťju waldiba atwehl 7 indianu ziltim pahrzeltēes uš dšihwi pee ešereem. Septinas dšihwneeku figuras nosihmē septinu zilšču wirjaisčhu wahrds. Pirmā figura išrahda dšehrwī un lihds ar to galweno wadoni. Linijas jaweeno wiju zitu figuru azis un širdi ar galwenās figurās azim un širdi. Tas nosihmē, ka šešču zilšču wirjaisči domā un juht to pašču, ko galwenais wadonis „Dšehrwe“. 4 plantumi bildes apatsčā nosihmē tšhetrus ešerus. Gara linija jaweeno dšehrwes azis ar ščeem plantumeem. Tas nosihmē, ka dšehrwes azis luštojas uš ešereem, ziteem wahrdeem, galwenā wirjaisčha wehlesčanās ir — pahreet dšihwot pee ešereem.

Indianu luhguma raksts.

III. Stiroglifi.

Bilšču raksti šagatawoja zetu daubš pilnigateem raksteem, ar kureem wareja isteikt kuru katru wahrdu. Lai to labaki japrastu, tad padomasim, uš ka dibinas rakstisčhanas un lasisčhanas prasčhana muhju deenās.

Rakstisčhanas un lasisčhanas pamats ir mahziba par škanām. Katrs wahrds šastahw no dajchadām škanām. Tā wahrds „nams“ šastahw no škanām n, a, m, s. Katru škaru apsihmē ar šewiščku rakstu sihmi, ko šanz v burtu. Šinot, no kahdām škanām šastahw wahrds un kā škanas jausra, a, mehš waram ušrakstīt wiju wahrdu. Tā kā walodā škanu naw wijai daubš

Sahtumâ egipteeſchi apſihmeja weenu un to paſchu ſtanu wairaf bildem, talab ka wairaf bilſchu noſautkumi ſahtas ar weenu un to paſchu ſtanu. Tâ, peem., ſtanu „l“ war uſrakſtit ar lauwas un lahtſcha ſihmejumeem, jo abôs gabijumôs pirmâ ſtana „l“: l-auwa, l-ahtſis. Stanu „e“ war iſteikt ar ſeloſcheem ſihmejumeem: e-ſis, e-hjelis, e-zeſchas, e-ha u. z. Bet ar laiku ſahta ſihmet weenu waj titai daſchas bildes preeſch weenas un tâs paſchas ſtanas. To darija tapeh3, ka daſchi ſihmejumi bij plaſchi paſihſtami un weegli uſſihmejami. Tâ trijſtuhris, egiptiſki „keli“, weegli ſihmejams, talab ar wiaw ſahta iſteikt ſtanu „k“. Egipteeſchi letoja pawijam ſahtus 900 hiroglifus.

IV. Burtu rakſti un druka.

Hiroglifi ſagatawoja zeku burteem. Burtus, lihdfigus muſſu burteem, pirmo rei3 iſgudroja ſenikeeſchi. Tee bij warena fugotaju un tirgotaju tauta pee Widus juhras rihta kraſteem. Wini, fugodami un tirgodamees, eepaſinâs ar daudsu tautu rakſtu ſihmêm. Šhis rakſtu ſihmes wini pahrtaiſija par burteem.

Râ tas wareja notiktees?

Sahtumâ preeſch bilſchu rakſteem tita ſihmetas pilnigas bildes. Ar laiku bilſchu ſihmeſchanu ſahta ſahtſinat, lai ta aſtrakti weiktos. Beſelas bildes weetâ ſihmeja titai bildes daku. Tâ zilweka weetâ ſihmeja titai zilweka galwu, putnu apſihmeja ar knahbi, zirwja aſâ dala noſihmeja wiſu zirwi u. t. t. Ari ſchis nepilnigâs bildes ſahta ſahtſinat, tâ kâ bilſchu weetâ iſnuah3a titai ſihmes. U3 ſeneem egipteeſchu peeminekteem peem. ſaule ſihmeta rinka iſſkata ar ſtareem. Ar laiku ſtarus wairs neſihmeja, un weentahreſchs rintis noſihmeja ſauli. ſenikeeſchi nu tahdas bilſchu ſihmes pahrtaiſija tâ, kâ tâs weeglaki rakſtamas, un rakſtija titai ar weenu paſchu ſihmi katru ſtanu. Šhis ſihmes bij pir mee hürti. Tahdu ſenikeeſcheem bija pawijam 23. Ar burteem ſenikeeſchi apſihmeja titai lihdfſkanus, bet paſkanus apſihmeja punkteem. Greeki ſenikeeſchu burtus wehl pahrlaboja un peedomaja jaunus burtus preeſch patſkaneem. No greekeem burtus aiſnehmâs romeeſchi un ſlawi. No ta laita burti iſplattijâs pee wiſam Eiropas tautâm.

Wahrbi: „Aleopatra“ — „Aleſandres“, uſrakſti ar egipteeſchu hiroglifeem.

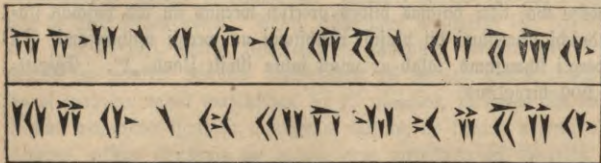
Daud3 žitadas rakſtu ſihmes, neſâ ſenikeeſchi, ſahta leetot aſireeſchi un babiloneeſchi. Wineem no ſahtſinateem

bilſchu ſihmejumeem attihſtijâs rakſti, kuri iſſtatijâs peh3 kiſkeem. Talab ſchos rakſtus ſauz par „k i h l u r a k ſ t e e m“. Datra ſtana tita apſihmeta ar weenu, diweem, trijeem waj wairaf kiſkeem. Uuhſojotees peh3 tam, kaſda ſtana jaraſtja, kiſti tita ſawillti daſchdaſchabi: ſtahtwus, gutus, ſliſpi, kruſtiſki. (Šk. bildi: „Aſireeſchu kiſtu rakſti“.)

Pawijam gruhtus rakſtus iſgudrojui3chi kineeſchi. Wini apſihmê katru wahrdu ar ſewiſchku ſihmi. Talab kineeſcheem rakſtu ſihmju titpat daud3, žil wahrdu. Kineeſchu walodâ ikbeneiſchêkâ dſihwê leeto 4000—6000 rakſtu ſihmju, bet pawijam to ir kahts 100.000! Tapeh3 ari kineeſcheem loti gruhti eemah3itees rakſtiſchanu un laſiſchanu. Wini nepahrlabo jawas rakſtu ſihmes talab, ka ar ſchim ſihmêm druſtatas wiaw wežâs, ſlawenâs graſhmatas.

Bet peenahs laiks, tad ari kineescheem buhs japahrlabo jawi raksti. To jau darijuschi japoni, kuri jenat lectoja kineeschu siches. Tagad japaneem ir pawijam 47 burti. —

Uj ta rakstija, tamehr wehl nebija pasihstams papirs?

Astreeschu sikhu raksti.

rakstus ispehti un iessin, ta senas tautas dsihwojuschas.

Jau preeksh Kristus dsimschanas sahka rakstis uj sewischki isgatawotas ahdas, ko jauza par pergamentu. Aprakstitas ahdas satina skritulos un usglabaja basnizas, flosserods un bibliotekas. Schahdi ahdas skrituli usglabajas bes maitaschanas simteem gabu.

Senee egipteeschi bija pirmee, kas sahka rakstis uj papirusa. Papirus ir stahds, kusch aug purwods un dumbrajods (kat. sihwejumu). Schim stahdam steebrs aplahs kahdam 20 smaltam plehwitem. Papirusa steebru nogreeja un plehwites nopleshja. Pehz tam tas

Papirusa stahds.

isschahweja, salipinaja pa diwam blakus, ta ka isnahza schaura strehmele. Strehmeles isgludinaja jewischkeem gludektem, kuri bij taisiti no elefanta sobeem. Strehmeles schachuwa weenu otras gala — un papirs bija gataws. Aprakstitas papirusa strehmeles usglabaja jewischkas wah elés waj atmena traufods.

Sahkuma bilschu rakstus un hiroglifus rakstija uj toka dehlicheem un atmena plahitem. Ar bilschu raksteem un hiroglifeem aprakstiti peemineki, kapenes, basnizu seenas, traufi. Sinibu wihri muhsu deentäs schos

Ap 1400. gadu pehž Kristus dšimššanas atrada Eiropā, kā taišit no lupatām papīru. No ta laika viņš rakstus jahta rakstīt un drukat uš lupatu papīra.

Ap to pašču laiku, t. i. ap 1400. gadu p. Kr. dš., Jahnis Gutenbergš išgudroja drukāššanu. Bezee kineešči jau wairak šints gadu preekšch Kristus dšimššanas pratušči drukāššanas mašīnu, bet glabajušči to kā leelako nošlepumu. Gutenbergš bija pirmais, kas išgudroja drukāššanu Eiropā.

Saštumā grahmatu rakstīšana un jewiščī drukāšana bija ļoti grehta. Tiklab rakstītas, kā drukatas grahmatas mašīna leelu naudu. (Salihdšini: Erņištš Glīts — pirmā latweešču bībele). Grahmatas bij pēcetamas tikai bagatneekem, šinibu wihreem un muškeem flosterdš. Rabaga laudis, wiša weentafrišchā tauta lihds 1500. gadam pehž Kristus dšimššanas neprata ne lašit, ne rakstīt. Talab miljoni zilweku šmata gara tumšibā un mahntizibā.

Pehž 1500. gada jahta drukat grahmatas arween leelakā škaitā. Arween wairak un wairak weentafrišchā tauta top pee išglihtības Mušju deenās weena pati drukājamā mašīna ipehji iigatawot wairak dešmit tuhtstošču apdrukatu papīra loščanu deenā. Talab grahmatas un laikraksti war išplatitees milšigā škaitā. Gandrihš katrs semneezinšch, katrs štrahdneeks prot lašit un rakstīt. Išglihtiba, gara gaišma špeešchās pat wistumšchajādš faktidš. B. D.

193. Špošchās šwaigšnes tumšibā.

I.

Bija tumšča jūniša naktš 1633. gadā pehž Kristus dšimššanas. Št. Marino klosteris Itališā štahweja naktš klusumā kā kahtdš mehms weentulis.

Šeepēšči eetšchihkšitejās klostera majee wahrtini. Pa teem išanža širmgalwis muhka apgehrbā. Tas bija klostera muhks Peteris.

„Wizentij!“ atškanēja paklušā širmgalwiša balšs.

„Peteri!“ kahtdš pakluši atšauzās, un drihši aij klostera štuhra parahdijās šlaiks jauneklis. Tas bija turigu wezatu dehlš no tuwejās pilšehtas. Winšch tumšchās naktš šlepūs nahža no pilšehtas uš klosteri un te klausijās Petera pamahžibās un gudribās.

Peteris bija weens no teem muhkeem, kuri 15., 16. un 17. gadu šimteni nodarbojās šlepenibā ar šinibām. Klusibā, baididamees no pahwešta wajašchānam, šchee nēdaudšee muhki atšina gara gaišmas šwaru un juta lihds wišeeem teem, kuruš pahweštš wajaša. Dašči no šcheem muhkeem bij ļoti išglihtoti. Tahdš augiti išglihtots wihrs bij ari Peteris.

Peteris wēda šawu jaunmo beedri pa klostera tumšcheem koridoreem un welwēm, kamehr abi notika zelle*).

„Nu waram atkal ušjaht šarunas,“ Peteris eerunajās. „Waj išlašiji Jahnša Šuša dšihwes aprakstu, to eedewu tew pagahjušcho reiši?“

„Ja!“ Wizentijš atteiza. „Mani ļoti aišgrahba Šuša dšihwes aprakstš. Bet eš nešaprotu, kā zilweki Šuša laikā wareja buht tik netaišni un breesmiģi. Wiai tik kreetnu wihru, kā Šuša, šadedšina dšihwu uš uģuns šahrta!“

„Muhju fatolu garidšneeki ar pahweštu preekšchgalā wainigi pee Šuša nahwes,“ teiza Peteris. „Šau preekšch wairak šimtu gadeem Romas pahweštš, kardinali**) un bīškapi šagrahba šawās rofās leelu waru un eewahža milšigās бага-

*) Zelle = ištabina, kurā dšihwo klostera brahlis jeh muhks.

***) Kardinali = augštatee fatolu garidšneeki. no kuru widuš wehle pahweštu.

tibas. Waldneeki teem šadahwinaja leelus jemes gabalus, jemneeki maksaja bajnizai leelas maksas (nodoklus), ubagotaji uuhki štaigaja pa malu malām un šalahija preekšč pahwesta miljoneem rublu. Veelās bagatibas augstakee garidsneeki išschkehrda nelectigi, dšihwodami gresnumā, laištumā, negaufibā un netikumōs. Wini nemanj neruhpejās par tihru Deewa wahrdu šludinašchanu, bet gahdaja tikai few mantu un laizigns preekfus. Mahzitatjs Jahnis Hufs, Pragās univērsitātes*) profesors**), šawōs špredikōs dedšigi un aši norahja garidsneeku dšihwi un uštahjās pret pahwesta mahzibām. Hufam bij ari šilta širds preekšč nabaga laudim. Winšč prašija, lai teem atlaišč leelos nodoklus un dod labaku dšihwi. Par wišu to garidsneeki un bagatee Hufu nahwigi eenihda un nodewa teešai. Un, kā jau tu grahmatinā lašiji, Hufu 1415. g. uš teešas špreedumu šadedšinaja uš šahrta, Koštnizas pilšehtā.

Tahds pats liktens bij ari Sawonarolam un ziteem špredikotajeem, kuri uštahjās pret pahwestu. Sawonarola, Italija, prašija šawōs špredikōs, lai tautu atšwabina no leelām maksām un lai garidsneeki wed kreetnu dšihwi. Winu uš teešas špreedumu šadedšina dšihwu uš šahrta.“

„Bet tas tatschu ir breesnigi, dedšinat dšihwus zilwekus!“ eesauzās Wizentijs. „Waj tad garidsneekem nemanj nebija zilweka širds? Waj wineem nebij bail no Deewa šoda? Kalab tauta atlahwa štrahdat tahdus breesnu darbus?“

„Mans dehls!“ teiza Peteris druhmi. „Hufa laikā zilweku dedšinašchana bij parašta leeta. Hufa laiki un dašchi gadu šimteni preekšč un pehz wina bija breesnigi, tumšchi laiki. Tauta bij nošpeešta, nabadšiga, tumšcha un mahntiziga, jo nebija ne školu, ne drukatu grahmatu. Tumšchajeeem lautineem eestahštija, ka Hufs, Sawonarola un ziti pahwesta pretineeki stahw šajinā ar šatanu, šaimo tizibu un bajnizu. Tauta tam tizeja un preezajās, noškatidamās uš Hufa un zitu mozeklu zeeschanām degoščhās leesmās. Garidsneeki išleetoja wisbreesnigatos lihdsjekus, lai apšpeestu šawus pretneekus. Bija brihw tikai tā domat un runat, kā pahwests atlahwa. Kas rihtojās zitadi, tos nodewa inkwišizijas teešai.“

„Luhdšams, šahsti man kaut ko plāščaki par šcho inkwišiziju!“ eesauzās Wizentijs. „Manu wežaku gimenē eeminās par inkwišiziju katrreiz ar bailēm.“

„Inkwišizija ir šlepena teeša, kuru eezehla pahwests, lai labati waretu apšpeest šawus pretineekus,“ turpinaja Peteris. „Deesnešchi bija augstakee garidsneeki. Inkwišizijas kalpi nodewa inkwišizijai katru, kas bija šlikti išteizees par pahwestu un wina mahzibām. Nereti nodewa ari gluščhi newainigus zilwekus inkwišizijai. Zilwekus apzeetinaja, meta zeetumōs, drehgndš pagrahbōs, tumšchōs torndš. Mati želas stahwu, eedomajotees, kas apzeetināteem tur bija jāzeješ! Tos mehrdeja badā, eeslehdša wina kahjas dšellsis, winus lika uš degoščhām oglem un tarštām dšelšim. Apzeetinos mozija šchaujmiigi, lai tee atšihtōs un nodotu beedrus. Weidšot nomozitos, nowahrđsinatos zeetumneekus noteesaja uš šadedšinašchanu, bet daudži nobeidšās zeetumā. Ir šinams, ka inkwišizija nomozijuši un šadedšinajuši wairat miljonu zilweku.“

„Ak Deews! tas ir šchaujmiigi!“ eesauzās Wizentijs. „Kā gan laudis nepretojās tahdām breesmām?“

*) Univeršitate = augšškola.

**) Profesors = školotajs augšškola.

„Kā jau tev teizu, tauta bij tumšā un mahātiziga, un pahvēsta wara loti leela. Inkwizīcija bij tik spēna, ka wīnu netaf newareja īssinat. No wīnas baidījās pat walbneeki. Pahvēsts inkwizīcijas teefas preefchā wīlta fēwīfchki dabas pehtneefus, astronomus*) un zītus finibu wīhrus. Wīnu mahzibas bij bihstamas pahvēstam un ta peekritejeem; wīni ar faweem pehtijumeem un rakstēem īspatija gara gāimū un īflaideja mahātizibit. Sewīfchki bihstamas pahvēstam bij astronomā K o p e r n i k a mahzibas.“ (St. bildi: „Koperniks“.)

„Kalah tās?“ eewaizajās Wīzentijs.

„Waj tu atminees, ko es tev reif flaidroju par fēmes greefchanos?“ jautaja Pēteris.

Koperniks.

„Ja gan,“ Wīzentijs atteiza. „Pehz tawa īfflaidrojuma fēme greefchas ap fāuli un fawu aši. Es to loti labi faprotu.“

„Bet tā wīs nedomaja pahvēsts un garīdneeki,“ teiza Pēteris. „Daudsds fēnds rakstōs tika un wehl teef mahzits, ka fēme fahw pafāules wīdū un ap to greefchas fāule un fwaigfnes. Koperniks runaja tam pretim. Wīnfeh 1543. gadā laida klajā grahmatu ar nofautumu: „Debefš fpihdefku greefchanās.“ Šhini grahmatā Koperniks īfflaidroja, ka fēme un planeti jeb gahju fwaigfnes greefchas ap fāuli, bej tam fēme greefchas ap fawu aši, no kam rodas deena un nakts. Ja laudis buhtu tahdām mahzibām fahfufchi peekrist, wīni buhtu atfinufchi, ka pahvēsts tos malbinajis, nebuhtu wairs tizejufchi pahvēstam. Zaur to pahvēsta un wīfu garīdneefu

wara buhtu tapufi mafāta. Talab pahvēsts fahfa weft zihnu pret Koperniku un wīna mahzibām.“

„Ko, waj ari Koperniks krita inkwizīcijas rokās?“ Wīzentijs bailu pilns jautaja.

„Koperniks ihfi preefch grahmatas īfnahfchanas nomira, talab wīnu netaf nepaguwa fāukt teefas preefchā. Bet wīna grahmatu tuhlin pehz nodrukafchanas aīfleedfa pahrdot un lafīt. Wehl muhfu deenās katram draud fōds, kas eedro-fchinas lafīt wīna rakstus. Luht, te ir fchi flawenā grahmata.“

To teizis, fīrmgalwīs attaišija tahdu spēnu atwīktni un īfnehma pabeefu grahmatu, eejeetu ahdas wahfōs.

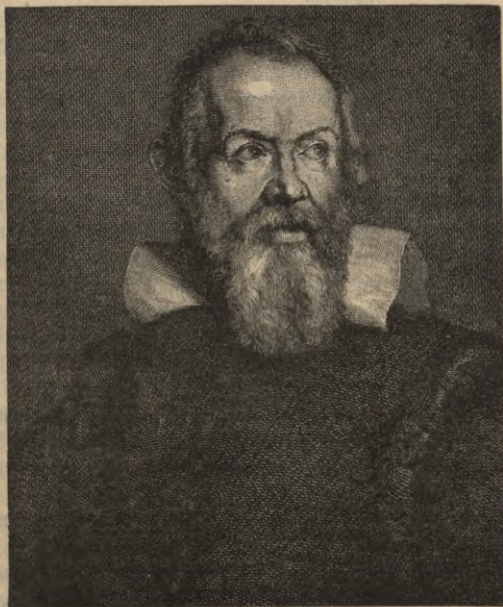
„Ja klosterā preefchneeziba mani atraftu fcho grahmatu lafot, es tiftu nodots teefai un, warbuht, mani, wezu wīhru, mozitu inkwizīcijas pagrahōs,“ Pēteris ftumji eebīlda.

*) Astronomš = fwaigfchnu, debefš fērmenu pehtitajš.

II.

„Stahsti jel, waj ir bijušči ari ziti šinibu wihri, kas gahjušči pa Kopernika pehdām?“ jautāja dedšigi Bizentijs.

„Ir bijušči,“ atbildeja Peteris. „Beens no ūlwenateem bij Džoro dano Bruno, Italiā. Wīnšch šarakstijis wairak grahmatu, kurās aišstahweja un plašchi iškla Kopernika mahzibas. Pahwešts šauza Bruno inkwišizijas teefas preeškā. Inkwišizija nezilwezigi mozija Bruno un gribeja panahkt, lai tas atšafas no šawām mahzibām. Bet Bruno waronigi panesa wišas inkwišizijas mozibas un palika pee šawām mahzibām. Tad Bruno'am nospreeda nahwes šodu un 1600. gadā wīnu dšihwu šadedšinaja. Uš ugunsšahrtu wīnšch kahpa beš bailēm un neišlaida ugunsleejmās pahr šawām luhpām neweenas waimanas, ne ar pušchplehstu wahrdū neluhdšās šchchlastibas no šaweem moztajeem. Wīnšch mira par patešību, kā waronis.“

Galilejs.

Sirmgalwis uš brihdi apluša un nogrima domās. Wina šejā laištijās aišgrahbtiba un dušmas par to netaijnibu, kas nodarita Bruno'am.

„Muhju deenās wiša pašauļe war lepotees ar ūlweno Galileo Galileju,“ (š. bildi: „Galilejs“) Peteris turpināja pehz kahda brihšcha. „Tas ir dabas pehtneeks un leels astronomš. Wīnšch iğudroja termometru, ar kura palihdšību war ijmehrot šiltumū. 1612. gadā Galilejs iğatawoja mikroskopu. Ar to war apluhkot šihkus, neredšamus preešchmetus. Tee, zaur mikroskopu apluhkoti, iškatas dandj leelaki nekā patešibā. Bet wisleelato ūlwanu eeguwišchi Galileja šwaigšchnu pehtijumi.“

Wīnšch 1609. gadā iğudroja teleškopu^{*)}. Par šcho rihku es tew reij šahstiju. Galilejs ar teleškopa palihdšību atrada jaunus debešs špihdeklus, dandj šo šaredšēja debešs plajehumā, šo ziti newareja šaredšet. Wīnšch ar teleškopa palihdšību ceraudšija uš mehnešcha kalnis, augštatus nekā kalni wirš šemes. Wīnšch

^{*)} Teleškops — truhba, kurā eerihkoti wairak šiltu. Ar teleškopu war gaischi šaredšet tahlšs preešchmetus. Preešchmeti, zaur teleškopu uš teem kuhšojotees, iškēkas dandj dandjreij tuwaku nekā patešibā.

ar teleskopu Jaredseja peena zetâ*) (putnu jeb gahju zelsch) pee debešim jwaigšnes un peerahdija, ka peena zelsch šastahw no neskaitami daudš jwaigšnēm. Dšihwodams Florenzes pilsetā, Galilejs šastatija ar teleskopu, ka uš šaules ir plankumi. Tas apgahja wezās domas, it kā šaule buhtu tihra kā šelts, beš weena plankuma. Šaules plankumus nowehrojot, Galilejs pahrlēezinajās, ka šaule greeščas ap šawu aši, tāpat kā muhju šeme.

Tā pehtidams, Galilejs šakrahja toti daudš šinu par jwaigšnēm un wišu to apraštija kahdā šlawenā grahmata. Šchi grahmata tifa drukata iſgahjušchā gadā (1632. g.). Winā Galilejs neapgahšchani peerahdijis, ka Kopernikam taišniba.

Galileja pehtijumus jau pašihst tahlu, tahlu. Wiši tee, kas dšenas pehž gara gaišmas un patešibas, šlawē un žildina Galileju. Bet waj tu šini, kā pret wišu išturas pahwešts ar šaweem peekritejeem? Tee Galileju tagad kā nošedšneeku šaukušchi uš Romu inkwišizijas teešas preekščā."

"Peteri!" ešauzās Wizentijs. "Waj tas waretu buht, ka Galilejs tiks možits un noteefats?"

"Eš paredžu, ka Galilejs šweišs no Romas neišeēs," širmgalwis behdigi noteiza. "Eš gaidu ar nepazeetibu un uštraukumu uš inkwišizijas špreedumu. Šchinis deenās tam wajaga notiktees. Mans dehls! Lai Bruno waronigā nahwe un leelā Galileja zeešchanas Romā der tew par preekščšihmi, ka newajaga dšihwibu un brihwibu šaudset patešibas dehL."

"Peteri!" ešauzās Wizentijs, kura azis bij pilnas ajaru. "Eš — apšolos, ka žentihšos tapt leelš un šlawens, lai waretu reiš aištahwet tās mahžibas, ko šludinajušchi Koperniks, Bruno un Galilejs."

Torna pulkštens nošita 12.

"Tagad tew jaet prom, jo man jašteidšjas uš nahts deewkalpošchānu. Nahkošchā reiše warbuht warešchu tew pašinat par Galileja likteni."

Šauneklis Petera pawadibā iſgahja no kloštera, širšnigi atšweizinajās un nošuda nahts tumšā.

III.

Trihs deenas wehlat Wizentijs atkal atradās Petera zellē.

"Štahsti, waj tu šini ko tuwaku par Galileja likteni?" bija jaunekla pirmee wahrdi.

"Mans dehls!" teiza širmgalwis, "Galilejam aišwatar, 22. junijā, inkwišizijas teeša nošpreduši žetuma šodu. Runā, ka žetuma šods tiksšot pamihšštinats: Galilejam buhšot janodšihwo weentuligi kahdā klušā weetā."

"Paldees Deewam!" Wizentijs weegli ušelwoja. "Eš bailu pilns domaju, ka Galilejam draud tās paščas breešmas, kas Bruno'am. Šafi jel, waj inkwišizija Galileju ari možijuši un špeeduši atteiktees no wina mahžibām?"

"Dajšheem muhšu kloštera brahteem tizis šinams, ka širmais, 69 gadu wezais Galilejs tizis gan možits," Peteris druhmi teiza. "Galilejs šahkumā ne par ko negribejis atteiktees no šawām mahžibām. Bet ar možišchānu wišu uš to peešpeedušchi."

*) Peena zelsch — gaišchās nahtis pee debešim redšama bahla jošta, šastahw no mišjoneem jwaigšchū.

„Rä! Tu šati, ka Galilejs atfazijses no šavām mahzibām?“ eesauzās Wizentijs.

„Deemšehhl, tas ir notizis! Talab ari Galilejam peespreefts majs šods,“ Peteris škunji teiza. „Tu warbuht raudaši, kad tew teifšchu, zif kauna pilnā kahrtā Galilejam wajašejis išdarit atteifšchanos. 22. junijā winšch tizis nowests Sw. Marijas bašnizā. Te winam kardinalu un bištapu preefšchā bijis jametas zelds un janolasa kahds rakšts, kuru inkwišizija šarakštijuši. Galilejam šchis rakšts bijis jalaša tā, it kà tas buhtu no wina pašcha šarakštits. Šhini rakstā Galilejs atšihst šewi par pahwesta peekriteju, šaka, ka winšch tizejis, tiz un tizēs arweenu katolu bašnizai; winšch nolahd wišas mahzibas, kas runā pret katolu bašnizu: apšolas nodot katru, kas mahza pret pahwestu.“

„Kā Galilejs lahwa šewi tā pašemot?“ Wizentijs ar ašarām azis jautaja.

„Ja Galilejs to nebuhtu darijis,“ teiza Peteris, „winam buhtu peespreefts nahwes šods. Beš tam 69 gadu wezais širmgalwis nebuhtu warejis panešt inkwišizijas mozibas. Galilejs, atteikdamees no šavām mahzibām, glahba šew dšihwibu. Bet mums, Wizentij, naw jataunas par Galileju. Mums janošarkft par teem inkwišizijas teejnešcheem, kuri eedrošchinajās šlaweno astronomu tā pašemot. Bet wini ar to nefa naw panahkujšchi. Galileja mahzibas netiks apšpeestas. Winas, tāpat kà Kopernika mahzibas, išplatijees arween tahlak. Es tew šatu, Wizentij, naw wairs tahlu tas laiks, kad pahwestam nebuhs waras zilwekus šodit. Buhs laiks, kad zilweki warēs pehtiit pateefšibu, un neweens winus par to neušdrošchinajees mešt zeetumdšs un dedšinat uš šahrteem. Tahdeem wišreem, kà Gušam, Kopernikam, Bruno'am un Galilejam, nahkotnē pihs lauru wainagus un zels šrahšchnus peemineklus.“

Wizentijs klawšijās degošcheem waigeem un pukštošchu širdi. Winam auga wehleschanās wišeem špehkeem zenstees, uš preefšchu reiš deenās šludināt pateefšibu un karot pret gara tumšibu.

Wehl brihdi uškawejees pee Petera, Wizentijs dewās prom, pilns špehka un šeedošchu žeribu.

W. D.

194. Weenads ušdewums.

Domas, wilni — wilni, domas,
Abi dšelnē radušchees, —
Weenadas ir winu lomas,
Ušdewums teem žihnitees.

Putodami, wehtras treetti,
Tee kà milšchi šašlejas!
Šurdenuma šemē leekti,
Rošchluht tee beš šamanas.

Un no jauna gruhst un želas
Wini špehka diwšahršchā,
Trafodami ahrā šwelas
Tee iš šchaurā aploka . . .

Kad gan wilnu kaišlās druššmas
Šašchkešs zeeto klintaju!
Kad gan prahtia šwehtās duššmas
Škaldis mulkibu!

Ašpašija.

195. Kā radās mašīnas un fabrikas un kādu labumu tās dod.

I.

Inžineers Wihtols peļz pabeigta darba jehdeja jāwā ištābā un lašija. Te eenahza ištābā wiina diwi jaunafee dehli Atis un Karlis, kuri abi apmekleja weetejo pilsehtas real-skolu. Karlim prahts nešās uš mašchinām, bet Atis wehlejšās deenās buht par tirgotaju.

„Teht,“ teiza Atis, „tu mums wairaf reiš efi jolijeēs pastahtit, kā radušās mašīnas un fabrikas. Nihtu mums skolā wehstures štunda par prešču rašhoišānu un tirdšneezibu 18. gadu simteni. Waj tu newaretu tagad mums pastahtit? Tad wehstures štunda buhs weeglafi šaprotama.“

„Nu labi!“ atteiza Wihtols. „Man tagad ir watas — es jums pastahtišču.“

„Preešch kašdeem 150 gadeem maščinu un fabriku wehl nemas nebij,“ tehws eejahša. „Mašīnas taišit un fabrikas zelt šahka tikai 18. gadu simteni.“

„Kā?“ pahtrauza wiinu Karlis. „Wehs wehštūrē ešam mahžijūšchees, ka jau preešch Kristus dšimšānas jēnee feniteešchi, greeki un romeēšchi wedušchi leelu tirdšneezibu. Kā tad wiini ištawojoja prezes, ja maščinu un fabriku nemas nebij?“

„Ari es atminos no wehštures, ka jau preešch Martina Lutera laikeem Wakar-Eiropā tikūši wešta dšihwa tirdšneeziba. Kā tad to laif' ištawojoja prezes?“

„Prezes ištawojoja amatneeki un strahdneeki tikai ar rokām un rihteem beš maščinu palihdšibas,“ pastaidroja tehws.

„Waj tad beš mašchinām bija eespehjams šarashot tikdaudž pretšču, zif jēnās tautas pahrdewa?“ Atis netizigi jautaja.

„Bija gan eespehjams,“ atteiza Wihtols. „Wehl muhju deenās tikai ar rokām rašho šahbas, traufus, ritenus, kurwus un dašchdašchadas žitas mantas leelā daudžumā. Ari jēnās tautas ištifa beš mašchinām. Greeku un romeēšču bagatneekem bij leelas darbnižas, kurās strahdaja šimteem wehrgu. Tee pagatawoja drehbes, ištabas leetas, traufus, šemkopibas rihtus un žitas leetas.“

„Bet kā taišija eerotschus un dašchadus instrumentus, ja nebij maščinu!“ Karlis jautaja.

„Ari tos taišija ar rokām,“ teiza Wihtols. „Šahkunā eerotschi un dašchadi instrumenti bij loti šlikti, ar teem grehti bij rihtotees. Bet pamajam žilweki eemahžijās un eewingrinajās taišit štiprus un labus eerotschus.“

„Bet jafi, teht, kalab žilweki jau agrafi nešahka taišit mašīnas un fabrikas?“ waizaja Karlis. „Tad wiini buhtu warejūšchi daudž weeglak rašchot dašchadas mantas.“

„Žilwekeem nebija wehl preešch tam wajadšigo šināšānu,“ teiza tehws. „Bij ari wehl kašds žits šwarigs žehlonis. Žilwekeem toreiš dašchabu mantu wajadšēja daudž mafal nekā muhju deenās. Wiini šehja wišu wajadšigo ištiku ištawot rokām. Truhtums un wajadšiba winus wehl nespeeda ištawot mašīnas.“

„Bet nu stahtsti, kā ištawojoja 18. gadu simteni mašīnas,“ teiza Karlis.

„Pirmās mašīnas ištawotas un leetotas Anglijā,“ teiza tehws. „Eepreešch maščinu ištawošanas Anglijā un wišā Wakar-Eiropā prezes rašchoja amatneeki un manufakturas.“

„Kas tas ir manufaktura?“ waizaja Atis.

„Manufaktura muhju walodâ ihsti nošimē — roku darbs,“ Wihtols ijskaidroja. „Wafar-Eiropâ par manufaktūrâm jauzâs leelas darbnizâs, furâs strahdaja daudj amatneeku un strahdneeku un fur wižu darbu pastrahdaja ar rokâm, bej maščinu palihdšibas. Manufakturas eetaiſija bagatne:ti, kurei bij ſakrahjuſchi leelas naudas ſumas, tirgodamees ar Ameriku un zitâm ſemēm. Manufaktūrâs darbs bij loti ſihki dalits.“

„Ko tas nošimē — darbs ſihki dalits?“ waizaja Karlis.

„Tas nošimē, ka manufaktūrâ weens strahdneeks neiſtrahdaja wižu preži, bet pastrahdaja tikai dalu no wiſja darba. Paſkaidroſchu to jums ar kaſhdu peemehru. Ja weens patš amatneeks taiſja krehſlu, winich weens patš ari paſtrahdâ wižu darbu. Ja amatneekam buhš pahris ſelku, winich darbu warēs ſadali. Weens ſellis war iſgatawot krehſla kaſhâs, otrs ſehdelli un aſhweltni, patš amatneeks war ſalikt wiſâs krehſla dalâs kopâ un to noſtrahjot. Manufaktūrâ war darbu ſadalit wehl ſihkati. Weens strahdneeks ſaſahgê dehſus gabalôs, otrs tos noehwelê, treschais taiſja kaſhâs, zeturtais — ſehdelli, peektais — aſhweltni, ſeſtais ſaleek kopâ wiſâs dalâs, kaſhds zits krahſo u. t. t. Tâ pee weena paſcha krehſla iſgatawoſchanas war ſtrahdat ſeptini un wairak ſtrahdneeku. Tahdu ſtrahdajochanu jauz par darba dalichanu. Sihka darba dalichana bij wiſâs manufaktūrâs.“

„Sati, teht, wa no tahdas darba dalichmâs atlehja kaſhds labums,“ waizaja Atis.

„Darba dalichana padarija darbu daudj raſchigaku, t. i. wareja wairak paſtrahdat. Peemehram, 10 ſtrahdneeku manufaktūrâ ſpehji iſgatawot wairak krehſlu nekâ 10 galbneeku, kurei fatšs par ſewi iſgatawo wižu krehſlu,“ ijskaidroja tehws.

„Kalab tâ?“ waizaja Karlis.

„Zilweks, weennehr ſtrahdadams weenu un to paſchu darbu, loti eestrahdajas un eewingrinâs ſawâ darbâ. Manufakturas ſtrahdneeki tâ eewingrinajâs, ka paſtrahdâ daudj wairak nekâ amatneeki. Luht, talab ari manufakturu ihpaſchneeki zentâs, lai winu manufaktūrâs darbs iſtku ſihki ſadalits: jo wairak ſaraſchoja preiſchu, jo leelata biſja pelna.“

II.

„Manufakturas ſagatawoja zetu maſchinâm,“ Wihtols turpinaja. „Ja darbs nebuhtu manufaktūrâs ſihki ſadalits, maſchinas nemâs newaretu eerihſot.“

„Es to, teht, neſaprotu,“ teiza Karlis.

„Atminatees labi, kâ iſſtrahdâ adatas adatu abritâ, ur es juhš reij aijwedu,“ teiza Wihtols. „Weenâ maſchinâ reinos djelšs ſteenus ſazehrt garôs, teewôs gabalôs, otrâ garos teewos gabalâs ſazehrt ihjôs djelšs ſprungulôs. Sprungulus laiſch zaur wairakâm maſchinâm, kamehr iſnahf djelšs ſprungulini, tik teewi kâ adatas. Beidjot adatas wehl zitâs maſchinâs noaſinâ un ſihpê. Tâ redjeet, ka pee adatu iſgatawoſchanas ſabritâs darbs loti ſihki ſadalits. Tâpat darbs ſadalits wiſâs zitâs ſabritâs. Amatneeks ſpehji domat un paſtrahdat wižu darbu, ſalikt wiſâs taiſjamâs leetas dalâs kopâ. Maſchina newar domat un talab ari newar weena pati iſſtrahdat wižu preži. Wižu preži ſtrahdâ kopigi wairak maſčinu. Ku juhš ſapratihſti, ka maſchinâs wareja eeweſt tikai tad, kad darbs manufaktūrâs bij jau ſihki ſadalits.“

18. gadu ſimtent Anglija apgahdaja prezes preekſch dandſâm ſemēm Eiropâ, Aſijâ, Afrikâ, Amerikâ un Auſtralijâ. Preiſchu wajadſeja loti daudj, talab ſahka gudrot, kâ waretu tâs wairak raſchot. Bej tam manufakturu ihpaſchneeki zentâs weens par ottru pahrdô ſawas prezes lehtafi.“

„Kas tad winus ſpeeda pahrdot prezes lehtafi? Es domaju, ka wineem zaur to ir majaka pelna,“ teiza Atis.

„Kurzsch spehja lehtaki pahrdot, ta prezes wairaf ijsirka. Kam nebij ejspehjams lehti pahrdot, ta prezes guleja neispirktas noliktawās. Talab wajadjeja isgudrot lihdslektus, kà pahrdodot prezes lehti un tomehr eeguht labu pelnu. Sahta isgudrot daschadis rihkus un maschinas.“

„Paskaidro, teht, kalab prezes war pahrdot lehtaki, ja tās raišo ar maschinām?“ waizaja Atis.

„Ar maschinas palihdsibu katrs strahdnecšs spehji isstrahdat wairaf preišču nekà bef maschinas. Pecm. muhju deenās ar daschām maschinām war pasraldat 100 reij wairaf nekà ar rotām. Jau talab ween prezes war pahrdot lehtaki un tomehr dabui wehl leelaku pelnu.“

„Es tomehr to wehl gaischi neisprotu,“ teiza Atis.

„Es to paskaidroišču ar lahdu peemehru,“ teiza tehws. „Peenemsim, ka lahda leela darbnizā strahda 100 kaleju bef maschinām un isstrahda par deenu 10 tuhstosch naglu. Otrā darbnizā ari strahda 100 kaleju, bet ar maschinām. Ja ar maschinu war pasrahdat 10 reij wairaf nekà bef tās, tad muhju 100 kaleji pa deenu isgatawos 10 reij 10 tuhstoschus, t. i. 100 tuhstosch naglu. Protams, ka 100 tuhstosch naglu war pahidot daudj lehtaki nekà 10 tuhstosch, un tomehr cenahums buhs leelaks. Alga abās darbnizās apmehram weenada, tapehž ka tik pirmā, kà otrā ir 100 zilweku. Otrā darbnizā buhs wehl isbewumi par maschinām, tomehr šaidra pelna no pahrdotām naglām isnahšs leelata.“

„Nu es šaprotu it labi,“ teiza Atis. „Sati, kahdas maschinas isgudroja wispirms?“

„Peeprašijumi pehž maschinām bija tik leeli, ka wairaf isgudrotaju weenā un tai pašā laikā šahta isgatawot daschadas maschinas. Bet tās bij koti nepilnigas; ar winām gandrihš nemas newareja strahdat. Pirmo pilnigi derigu maschinu isgudroja 1770. gadā. Ta bij wehrpjamā maschīna. 1785. gadā kahds anglis, Kartraitis wahrda, isgatawoja pirmo aušchamo maschīnu. No ta laika radās zita pehž zitas daschadas maschinas,“ stahstija tehws.

„Warbuht ari tam, teht, ir šawi zehloni, ka pirmās derigās maschinas bij — aušchamā un wehrpjamā?“ jautaja Karlis.

„Ja gan!“ atteiza tehws. „Anglijā ap to laiku bij koti plaschi attihstijusees daschadu fokwilnas un wilnas drehbju isgatawošchana. Drehbju wajadjeja leelā daudsumā gahdat preešch Ciropas un zitām pajauls dakām. Talab ari isgudrotaji šahta wispirms domat par wehrpjamu un aušchamo maschinu isgatawošchānu.“

III.

„Pirmās maschinas nekustinaja ar twaika spehku, kà tas noteek muhju deenās,“ turpinaja Wihtols.

„Es nesaprotu, kà tad maschinas wareja strahdat,“ brihnijās Karlis.

„Nu, mehginaja dsihst maschinas zitadi. Tā pirmo wehrpjamu maschinu dsina ar sirgu spehku. Daschreiz maschinas dsina ar wehja spehku. Tā kalnraktuwēs ir tā jauzamās uhdens šmelamās maschinas, kuras ismel raktuwēs šatrahjušchos uhdeni. Wehšch puhsch šahrnūs, kwei greešdamees eekustinaja šewiščku riteni. Tas šawukahrt eekustinaja wijas šmelamās maschinas dakas.“

„Bet kalab neletoja jau pašā šahkumā pee maschinu dsihšchanas garainu spehku? Waj kaudis wehl nefinaja, ka garaini spehji kustinat preešchmetus?“ jautaja Karlis.

„Sinaja gan jau labi šen, bet neprata wehl taistit derigas garainu maschinas. Tagad fabrikās maschinas eekustina no garainu maschinas. Garainu ma-

schinâ uhdens no karstuma pahrwehrtjas par twaikem (garaineem), turi spee-
schas pa fewisckem zilindreem un eekustina milfigo wehrtiteni jeb „schwunrtiteni“.
Siftnas saweeno wehrtiteni ar zitâm maschinâm. Siftnas, no wehrtitena eekustina-
tas, sahrt greeftees un eekustina wijas maschinu dasas. Luht, zilweti wehl neprata eerihot
tahdu garainu maschinu. Bet jau labi sen prahtoja, isleetot garainus kâ maschinu dšineju.
Igdudroja wairaf nepilnigu garainu maschinu, kuras tomehr nedereja nefahdam darbam.
Pirmo reis pilnigu un derigu garainu maschinu isgatawoja Dschems W a i t s, pehz dšim-
muma anglis, 1785. gadâ. Winam preekšj maschinâs isgatawoššanas dewa naudas lihds-
klus kahds bagatneeks B o l t o n s. Dschems W a i t a m pašam nebij naudas, jo winah bij
zehlees no semas kahrtas, nabadsiba ušaudsis un dšihwojis.

Waiia isgdudrota maschinu sahka leetot wijas fabrikâs. Malu malâs sahka buhwet
fabrikas, tur uštahdija wairaf maschinu. Strahdneeki leelâ daudsumâ nahza no lanteem uj
pilsehtâm strahdat fabrikâs. Pat seewetes un behrni sahka nodarbotes ar fabriku darbu.“
„Safi, teht, waj fabrikas un maschinâs atneja zilwekeem leelu labumu?“ wai-
zaja A t i s.

„Labums no fabrikâm un maschinâm milfigs,“ teiza tehws. „Dahschdaschadas mantas
eespehjams rajshot leelâ daudsumâ. Miljoni zilwetu dabuja un dabii fabrikâs darbu un
pelnu. Fabrikâs isgatawo dahschadas semkopibas maschinâs, kâ maschinu arklus, kulamâs, seh-
jamâs un plaujamâs maschinâs, zentrifugas jeb šweesta maschinâs. Ar semkopibas maschinâm
semi war iskopti un apstrahdat daudj labaki un ahtraki nekâ ar wezajeem semkopibas rihkeem.
Seme talab isdod daudj wairaf rashas. Ja nebuhtu semkopibas maschinu, dahschôs apgaba-
lôs buhru pahrtikas truhtums. Fabrikâs ar maschinu palihdsibu tagad isgatawo tuhtstojcheem
twaikoni un dšelszela wagonu. Ar twaikoneem un pa dšelszekeem war leelâ ahtrumâ iswa-
dat prezes, braukt no weenas jemes uj otru, šaitktees ar šweejâm tautâm un daudj to mah-
zites no winâm. Maschinâs pavijam pahrgrosijuchas jemes wirfu: tur jenaf bijušchi purwi
un tukšnejchi, tur tagad ar maschinu palihdsibu eetaifitas treknas pflawas un bagatigas dru-
was; tur agrafôs laitôs bijušchi mafi meštini un jahdšjas, tur tagad trahšchnas pilsehtas ar
šimteem fabriku. Weens no leelakeem maschinu un fabriku nopelnceem ir tas, ka winas it
wijas semes leelisti weizina isglijhtibu.“

„Es neaprotu, ka maschinâs un fabrikas war weizinat isglijhtibu,“ teiza Skarlis.

„Es jums to paslaidrošchu ar kahdu weenahrtjchu peemehru,“ teiza tehws. „Lihdj
astonpadsmitam gadu šimtenim grahmatas newareja nodrukaf leelâ daudsumâ, tapehz ka wehl
nebija drukajamo maschinu. Kad isgdudroja drukajamâs maschinâs, tad bij eespehjams drukaf
rafftus milfigâ šitaitâ. Muhlju deenôs weena weeniga maschîna isdrukâ deenas laikâ dejmiteem
tuhtstojchu laitrafstu. Talab grahmatas un laitrafsti kluht lehtaki un war isplatitees it wi-
šur — pee augšteem, jemeem, bagateem, mafurigeem. Wehl zitadâ šinâ maschinâs weizinaja
isglijhtibu. Preekšj maschinu pahrsinašanas un darbu wadišanas fabrikâs wajadšigi in-
šeneeri, meštari un ziti mahziti spehki. Ari strahdneekem wajadšiga isglijhtiba, lai tee la-
baki prastu rihkotees ar maschinâm. Talab it wijas walstis, tur dibinas fabrikas, teef
eerihkotas wijadas skolas. Ari pašchi strahdneeki atšihst, ka ar isglijhtibu war labaki tiht uj
preekšju. Wini sahrt ar leelu dedšibu un sparu dšihtees pehz gara gaišmas. War teift, ka
100 gadôs, kamehr maschinâs isgdudrotas un fabrikas dibinatas, gara gaišma isplatijucees 10
reis wairaf nekâ wijâ laikâ lihbj 18. gadu šimtenim.“

196. **Ruhpneeziba.**

Es jemes tautas daru leelas,
Tās darbā tšchaki pamahzot,
Kā glihtot neaptehstas weelas
Un dabas spēhtus isleetot.

3j mešchonibas rupjām zihnām
Es kahrtibā tās pazelu
Es mahzu meeru mišlet winām
Un kopt tām tšchaklu strahdibu.

Tā staigajot lihdsj pašaul's galam,
Es tautas wišur mahziju,
Un brihnišhtus pa wišām malām
Es dabas darbus štatiju!

Es biju, kur starp lebus šupām
Tif kauzam dšird ween seemeli;
Es redseju, kur karstām lohšpām
Glausch šaule palmu galotni.

Es dabas leelo išškehredibu
Pa rošču lejām wehroju,
Tās zehlumu, tās warenibu
Starp klinšču kalneem redseju.

Es lepmi lihgojos wirs juhras
Un dewos pašaul's plaščumā;
3o wehtras trauza manas buras
Un mani tahlu aišdšina.

Aipafija.

197. **Juris Stefensonš, flawenais dsellšzelu taištajs.**

I.

Masajā Bailomas šahdščinā, Anglijā, 1781. gadā ogtrazim Stefenjonam peedšima dehts, Juris. Wezateem nenahza ne prahtā, ka wīnu Juris deenās buhs wišā pašaulē flawens wihrs.

Jura wezaki bij strahdigi un taupigi lautini. Tomehr wīni, tāpat kā ziti ogtrahšchi, dšihwoja loti truhzigi, jo pelna bij neeziga.

Jurim jau agrā behrnībā wajašseja peepalihdsjet wezateem pelnit maiši. Jau astonu gadu wežs, Juris kalpo par ganu kahdā muiščā. Gandš buhdams, Juris ar kahdu šawu draugu no mahleem, meldreen, forkeem, auflu gabaleem un ziteem neekeem šahla taišit daščadas maščinas. Weenu maščinu nahza apbrihnot wiši Bailomas eedšihwotaji. Ta bij masa zelamā maščina*) ar kastēm, krašni, škuršteni un ziteem peederumeem. Wišiem par brihnumu Jura maščina darbojās: no garainu maščinas nahza twaihs, kurešč eekustinaja wišu etaiši; kastites ar oglēš zehlās augščup un atkal nolaidās — wahrdū šakot, wišs notifa, kā pee ihstas maščinas. Wišs tas leezina, ka Jurim Stefenjonam jau agrā jaunībā prahts nešās uš maščinām.

10 gadus wežs, Juris strahdā jau ogfu raktuwēs: tihra un kahrtu ogles, dšen širgus pee zelamās maščinas, palihdsj tehnam pee krašns kurinaščanas. Watas brihščohs Juris išloščnaja ogtraktuwju etaišes un sewišchi zentās eepašihtees ar maščinām.

17 gadus wežs, Juris top par uhdens šmelamās maščinas**) ušraugu kahdās zitās raktuwēs, uš kureeni ari wina tehws pahrgahja strahdat. Šhini laitā Jurim rodas karsta wehšehčanās eepašihtees ar daščadu maščinu etaiši. Winašč panehma no kahda inšgeneera maščinu šihmejumus, bet zil ari nepuhlejās, it nēka newareja šaprašt no šihmejumeem. Ku til Juris Stefenjons atšina, zil šlikti, kad truhsti išglihtibas: winašč neprata ne lašit, ne rakšit. Škur gan lai winašč te buhtu mahziješ? Wailamā, kur Stefenjons pawadija behrna gadus.

*) Ar zelamo maščinu pazel no raktuwēm strahdneetus, mineralus un zitus preekščmetus. Ar maščinas palihdsibu ari nolaiščas zilweki raktuwēs.

**) Ar šmelamo maščinu išpumpē ušdenti, kas šakrahjas raktuwēs.

nebij tolait' ne skolu, ne skolotaju. Wiši ogtrašči bij tumšči, nemahziti zilweki. Tagad, buhdams jau 18 gadus wezs, Juris Stenjonš apnehmās wjadā finā emahzitees lašičhanu un rakšičhanu. Wišch, nostrahdajis deenu raktuwēs, wafarōš staidšās uš kaiminu šahdšču pee tahda skolotaja, mahzijas tur pahri stundu, mahjās pahnahzīs šehdeja lihds šwehlai naktij pee krašņus waj mafās lampinas gaismas, reštinadams ušbewumus un lašidams. Ziti strahdneeki šawā mulkibā išmeħja Stenjonu par tahdu ušzihtību, bet wišch nelahwās atbaiditees. Stenjonš gribeja panahkt šawu noluhku, lai ari ziti šobotos, zif patihk! Un panahktumi Stenjonam bij! Weenā seemā wišch tiika tiik tahlu, ka finaja wairak par šawu skolotaju.

Juris Stenjonš.

Tagad Stenjonš zereja pats jaweem špeħkeem eeguht plašchakas šinajchanas. Tikai, par nelaimi, jaunelkim truhča graħmatu. Wiša pelna bij jaišleeto ušturam un preešch wezateem, kuri wezuma deenās nepeħja wairs šewim pelnit maiši. Stenjonš loti miħleja jawus wezafus, talab ari ruhpejās par teem kā kreets deħš.

Lai jagahdatu naudu preešch graħmatām, Stenjonš, netaf nekautredamees, šahča walaš briħšchōš laħpit strahdneekem šahbafus. Šehis darbs winam atmeta dašču graši, par to wišch eepirtās graħmatas. Ku wišch ar leelu ušzihtību šahča tās lašit, eepašinās ar daščadu maščinu šiħmeħumeem un wišai plašči išpeħtija, kā maščinas eerihčotas. Stenjonš ar šahbaku laħpičhanu eekraħja tiik daudš, ka wareja nodibinat ģimenes dšihwi: 1802. g. wišch apprezejās.

II.

Tai pašchā 1802. gadā Stenjonš dabuja eeneģigaku weetu Wellingtonas ogtraktuwēs. Meluhčojot uš leclaku pelnu, wišch iščatli strahdaja ari blašus darbus: laħpija šahbafus, wafarōš neša oštā fuga laħdinus, nodarbojās ar pulkstenu ištaboščhanu, palihdšēja pat šewai pee drehbju šuhšchanas. Wišch netaunejās ne no weena ģodiga darba, lai tiik waretu ušturet šawejus un eegahdat šew graħmatas.

Šehinā laiķā Stenjonā dšihwi šaruħģtinaja iwi behģigi atģadijumi: nomira wina kretnā dšihwes beedrene — šewwa, un wezais tehws tapa ogtraktuwēs aklš. Bet Stenjonš neģimija. Wišch nehma šawu nelaimigo tehwu pee šewis un ruhpejās par wīnu lihds pat wina nahwes briħdim.

Reis Stefensonu aizinaja us Skotiju islabot kahdu smelamo maschinu. Scho darbu winsch ijdarija teizami. Winu sahfa slawet par kreinu maschinu labotaju. Drihti bija gabijums, kur Stefensons wareja gaischi peerahdit sawu prashonu. Kahdas raktuwes darbojas loti slikti jauna uhdens smelama maschina. Utaizinatee inscheneeri isjpreedās, isdomajās, bet nespehja maschinu uslabot. Aizinaja Stefensonu, kurjch jau eepreetsch bij paregojis, ka maschina slikti strahdajschot, un bij aistrahdijis us winas truhkumeem. Stefensons maschinu islaboja, usstahdija to no jauna raktuwes, un maschina strahdaja us to labato: diwu deenu laika no raktuwem bij ispumpets wijs uhdens.

Pehz schi notikuma Stefensona slawa isplatijas tahlu. Winu sahfa aizinat us daudj weetam islabot un usstahdit maschinas.

Slawa Stefensonu neapreibinaia un nepadarija kuhtru. Winsch ar jaunu dedsbu tehras pee grahmatam un sahfa nodarbotees ar daschadeem finisckem mehginajumeem.

Pa to starpu Stefensona weenigais dehls, Roberts, bij jau sauneetis 12 gadus. Stefensons pats pee fewis bij isbaudijis, zil gruhiti tikt pee isglihtibas bei stolas mahzibas. Talab winsch bij nonehmees suhtit dehlu skolā. Winsch krahja grafi pee grascha, lai atlizinatu schim noluhkam wajadfigo sumu. Roberts sahfa apmeklet weenu no kreinatam skolam. Winsch aistahstija tehram wisu, ko skola bij mahzijees. No dehla atstahstijuma Stefensons pats daudj mahzijās. Wehlfak abi diwi — tehws ar dehlu — nodarbojas kopigi ar finibam, weens otru pamahzija, weens otram islihdseja.

Raktuwes Stefensons isdarija daudj derigu darbu, pecmehram, eerihkoja paja igudrotu pumpi, ectaisija kahdu maschinu imogu letu zelschanai. Wet wisecwehrojamaifais darbs, ko winsch padarija raktuwes, bij a i s s a r g u l a m p i n a s eerihkošana.

No atmenu oglēm raktuwes aidalas jewidjka gahse. Ja ta aishdegas, noteekas breejmigs iprahdsceens, no kura eegahschas raktuwu scenas. Daudj strahdneeku dabu schaujmigu galu. 1812. gadā notifa kahdas raktuwes gahses iprahdsceens, no kam dabuja galu 190 strahdneeku. Stefensons sahfa domat par lihdsjekem, ka tahdas breejmas nowehrti.

Gahse aishdegas no lampinam waj iweziem, ar kuram strahdneeki argaismo tumschās raktuwu telpas. Stefensons ectaisija beesu drahschu jeetinu, ar kuru apiedja lampinas leejmu. Pehz wina domam tahds feetinisch nelaidis leejmu gahsei flahf. Stefensons ar wairak strahdneekem nolaidās raktuwes, lai ismehginatu lampinu. Ar aissargu lampinu rokā winsch drojschi dewās us kahdu nodalu, kurā bij jatrahsjucees iprahgstoschā gahse. Keweens no strahdneekem neeedroschinajās winam jeket, tikai weens strahdneeks notahlēm nowehroja, kas notifcees. Lufk, Stefensons patlaban ir bihsiamajā nodalā. Strahdneeks isbailēs domā, ka patlaban atskanēs schaujmigais iprahdsceens. Wet neka! Lampa usleesmo ar gaischu leejmu, bet tad sahft degt meerigi, un no iprahdsceena ne wehstis. Stefensons atgreesās atpakal sweits un wesels. Isgudrowo aissargu lampinu sahfa leetot wišās kalnraktuwes.

Tahdu pat lampinu isgudroja slowenais snibu wihrs *H u m f r i D e w i*. Pehz chi wihra wahrda aissargu lampina wehl muhsu deenās sauzos par *D e w i l a m p u*!

Wislawenatais Stefensona darbs, ar kuru winsch atmeja iwehtibu wišai zilwezei, ir *d s e l s z e k u e e r i h k o j c h a n a*.

III.

Astonpadsmitā gadu simtent isgudroja twaika un zitas maschinas, dibinaja loti daudj fabritu. Saraschoto preischu bija tahds wairums, ka wianu iswadachanāt nepeetika ar sirgeem. Jau preeksch Stefensona Anglijā blakus kalnraktuwem buhweja *k o k a* un *d s e l s z e e d e s*, pa kuram sirgi wilka imagas wagonu rindās.

Ar sirgeem wagonu kusteſchanàs notifàs toti gauſi. Sahſa domat, waj newaretu dſiht wagonus ar twaika ſpehku. Talab wairat inſcheneeru un iſgudrotaju ſahſa taiſit lofomotiwes^{*)}. Starp daudſ ziteem Bleketſ uſtaifiſja lofomotiwì ar ſobaineem riteneem un ſleedes ar jobeem pee Wailamas ratuwèm. Maſſchina ſtrahdaja toti ſlitti.

Par ſcho lofomotiwì ijdſirba Stefenjòns, kureſch tani laika jau daudſ domaja par lofotiwu un ſleechu eerihkoſchannu. Winſch nonahza Wailamà un dewa Bleketam padomu taiſit ritenus un ſleedes beſ jobeem. Bleketſ paklauſija. Un — taru brihnumu! Lofomotive neſtrehja no ſleedèm noſt, weda leelakuſ imagunus un aſhtrat kuſtejàs.

Kahds anglu bagatneekſ uſdewa Stefenjonam taiſit lofomotiwì peh3 paſcha taiſitaja plana.

Stefenjòns karſti kehràs pee darba, — un lofomotive drihſi bija gatawa. Ta ari bij imaga, neweikla un lehni kuſtejàs, bet bij fatrà ſinà pahrata nekà wiſàs zitas ta laika lofomotiwes. Stefenjòns ſoli pa ſolim pahrlabaja ſawu lofomotiwì, kamehr ta bij pilniſgi dezriga aſhtrai brauſſchanaì.

Ari ſleechu taiſiſchannu Stefenjòns domaja pahrlabot. Peh3 wina domàm ſleedes bij jataiſja pawiſjam gludaſ. Dſelſſzeli jaerihko lihdsenàs weetàs; kalnainàs, nelihdsenàs weetàs, dſelſſzetuſ buhwejoj, kalni janoroſ un lejaſ japeelihdsina. Dihdſ Stefenjonam neweens tà nebij darijſ.

1822. gadà kahda ogtraktuwju jabeedriba uſajina Stefenjonu buhwet dſelſſzeli no ogtraktuwèm lihds juhras kraſtam. Stefenjòns darbu peenehma un ijdarija. Schiſ pirmais dſelſſzeliſch bij titai 12 werſtu garſch. Laudis ſanahza no malu malàm to apbrihnot. Wini pawadija Stefenjonu ſtaneem „urà!“ ſauzeeneem, kad taſ pirmo reiſ brauza ar jauu lofomotiwì. Lofomotive wilka 17 peekrautus wagonus un nogahja 6 werſtes ſtundà.

Stefenjòns ſametàs ar kahdu bagatneeku uſ weenu roku un uſbuhweja leelu maſſchinu fabriku. Tur pa leelakai daikai iſgatawoja lofomotiwes. Wini nodomaja buhwet dſelſſzeli ſtarp diwàm pilſehtàm: *Stoktonu* un *Darlingtonu*. Diwi gadòs zeliſch bija gatawſ, un 1825. gadà 27. ſeptembrì pa to gahja pirmais wilzeenſ, miſſigam kauſchu baram klatheſot. Lofomotive wilka 36 wagonus, noſtreedama 16 werſtes ſtundà.

Pa ſcho dſelſſzeli pirmo reiſ ſahſa braukt ari paſajcheeri. Drihſ peh3 tam Stefenjonam uſdewa buhwet dſelſſzeli ſtarp diwàm leelàm Anglijàs tirdſneeziabas pilſehtàm — *Liverpuli* un *Manſcheſteri*. Schi dſelſſzela buhwe bija ſaweenota ar miſſigàm gruhtibàm. Tumiſchee laudis domaja, ka dſelſſzeliſch winuſ galigi ippoſtiſchot: lofomotiwes duhmi jagiſteſchot gauſu, lopi baibidſchotees no wilzeena un neganiſſchotees uſ plawàm, dſirſteleſ, kaſ nahſ no lofomotiwes ſkurſtena, aiſbedſſinaſchot ehtas u. t. w. Laudis nuhjam rotà uſbruka Stefenjonam un wina ſtrahdneekem, kad tee gahja iſpehtit weetu, kur bij buhwejamſ dſelſſzeliſch. Kahds muſſchneekſ pat pawehleja ſchaut uſ Stefenjona ſtrahdneekem. Stefenjonam bija jaſtrahdà natkſ. Tomehr weeta beidſot bij iſpehtiita, atkauja no waldbiabas dſelſſzela buhwei dabuta. Stefenjòns kehràs pee darba. Zeta linija weda pahri leelam purwam, upèm un zauri kalnam. Stefenjona pretineeki ſahſa launi preezatees. „Redſès, redſès, kà winſch pahrbuhwès zeku pahr eferu?“ „Tur nu gan wina beſprahtiba dabuſ mahzibu!“ Bet Stefenjòns lika purwà ſagahſt tuhſktoſcheem weſumu ſmilſchu, atmenu un jemeſ. Purwſ beidſot bij pilniſgi gauſſ. Tiltu ween bij jabuhwè 64. Kalnam Stefenjòns lika raktees zauri un ee-

^{*)} Par lofomotiwì ſauz twaika maſſchinu, kura pati ſewi kuſtina un melt uſ preekſchu gawu wagonu rindu pa dſelſſzeleem.

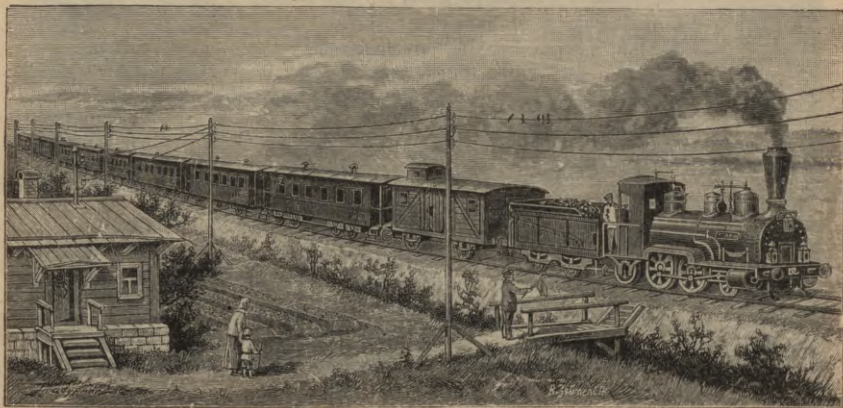
taifija tuneli*). Wiši ſchee milſigee darbi bij ſaut kaš jauns, ko wehl neweens nebij ſtrašdajis. Stefenſonam nahzās paſcham wišus darbus pahrdomat un wadit, talab wiſch ſtrašdaja deenām un naktim. Weidſot zelch bij pilnigi gataws 1. janwarī 1830. gadā. Taš bij pirmais garakais dšelšzefch.

IV.

No ta laika Stefenſona iſgudrojums bij pilnigi ušwarejis! Stefenſonu aizinaja uš Belgiju, Franziju, Spaniju un zitur išſtrahdat dšelšzeflu planus un wadit buhwes. Belgijā 1835. gadā wina žanehma pats ſehniſch ar leelu godu.

Stefenſonam pee wišām buhwēm bija palihdšigs wina dehls, Roberts, kurch bij išmahziješ par ſlawenu inſcheneeri.

Dšelšzeflu buhwes atneja Stefenſonam pažaules ſlawu, godu un bagatibu. Nā nabags peetwehpuſchā dšihwoflit wiſch bij peedšimis; lablahjibā un wišu zeenits wiſch nobeidsa ſawas muhſcha deenas.

Dšelšzefla brauzeens.

Bet wišus panahkumus Stefenſons bij ſajneedšis ar ſawu apbrihnojamo ušzihtibu un darba mihleſtibu.

Dafchi zilweki, no nabageem tapuſchi par bagateem, paleet lepni un aišmirſt jawus ſenatoš beedrus, kaš lej ſuhruš ſweedrus. Ar Stefenſonu tā nenotikās. Vihdš pat muhſcha beigām wiſch bij un palikās „kreetmais Juris“, kā to jauza ſtrahdneeki. Wiſch ištorejās kreetni un zilwežigi pret ſaweem ſtrahdneekem un ſatikās ar teem kā jaws ar ſawejeem. Leelo bagatibu Stefenſons iſleetoja labdarigeem mehrkeem. Wiſch nodibinaja par jaweem lihdsleekem daudz ſkolu preekſch ſtrahdneeku behrneem. Wiſch palihdšēja apdahwinateem jaunleem no ſtrahdneeku ſahrtas tiſt uš preekſchu, jamatjadams leelas naudas ſumas wina iſglihtojšanai.

Strahdneeki Stefenſonu zeenija un mihleja. Tee redšeja wina perſonā newis preekſheeku un ſaimneeku, bet ſawu darba beedri, kurch ſtahw pahr wineem augſtaku prahta ſind.

*) Tunelis = dšelšzefch pa kalna apakſchu.

Stefensonam nepeemita angstprahitba un uspuhtiba. Kad Anglijas ministrs winam peedahwoja barona tituli (godu), winšch to nepeenehma. Daudsi ahrcemju waldneeki gribeja a pbalwot Stefensonu ar ordeneem un zitām goda sihmēm, — ari no teem Stefensjons atteizās. Winšch šaprata, ka tituli, ordeni un zitas goda sihmes newar pazelt zilweka šlawu, bet to dara tikai šwehtigs, leederigs darbs. Pee Stefensjona wiā pilnibā peepildijees šatams wahrds: „Darbs zet wihrn!“

W. D.

198. Dšellszela brauzeens.

Dšells rumats sprauslā, šweeds; dšells rati klandšot klandās,
Un tā kā šapis nojuhš zekmalā:

Tiltš, tozš, rejosšs šuns, gans, tehrpees tehwa štrandās,
Un wirkne šeeru linu gabalā.

Kā tšchuhška milšiga, pa walni wilzeens lokas,

Un ripu ripām rit aš rata rats;

Behg fokš, mahjšas, šaršs ar karodšinu rokās,

Un wišs, it wišs, ko logā rauga ašs.

Šes pagurššanas — winšch uš preekšchu šchahšdams šteidšas,

Tam lihšš tik war tikai wina balšs;

Te logā pašpihd šils, te šils jau atal beidšas, —

Un štreēt, tik štreēt, kaut šemei buht ar' gals!

Šij bailēm fokš dreb un mehmi mešchā klausšas,

Kad uguns puhšis, zauri brahšdams, kaušs;

Un širna šatruhtšlas, un šatšs bailigs aušas

Un dšiki, dšiki tunšchšs truhmšs šchmauz.

Šet šuta rumats rehš un tahlak, tahlak drahššas

No jauna guhdams jaunu šparu klahš.

Šem kahšām dširkštis šchliht, no sprauslām duhmi gahššas,

Neweens, neweens tam nedrihtšš zekā štaht.

Pludons. (N „Atraitnes dehšs“.)

199. Šā zilweki šarunajas pa tuhktošchām werštēm.

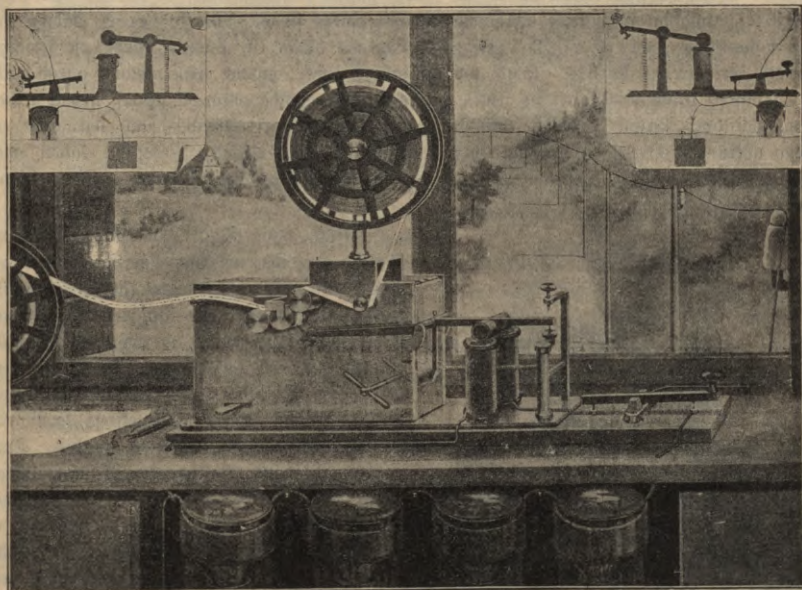
(Telegrafš un telefons).

I

Zilweki cemahšjās braukt wišai ahtri, tiklab pa uhdeni, kā ari pa šaušsemi. Kad bija kas šteidšigs ziteem japafino, tad tomehr šchahšs ahtrums išrahšjās par nepeeteekošchu. Tadeht jau no šeneem laškem, ja bija kas šteidšigs jafino, zilweki kehšās pee ziteem lihššteem: tee iškā pa gabalam kaut kahšas norunatas sihmes, peem. uguni, un tā šafinajās jāvā šarpā.

No 18. gadu šimtena beigām lihšš 19. gadu šimtena widum Franšijā leetoja ga i ša telegrafu. Preekšch tam nehma melnūs dehtus un ištaišija no teem dašchadas norunatas sihmes, ar furām tad laida šinas arweenu tahlak no weena torna uš otru. Šihnju bij pašwījam kahšas 200.

Kad 19. gadu simtēna jahtumā leelīfi ušplauta tirdžneeziba, nepeetika wairs ar tahdeem jašinašchanās lihdšekleem. Wajadsēja atrašt lihdšeklus, tā loti ahtri šuhtit daščhadās šinas: bij ihšā laikā japašino, lai peejuhta prezēs, bij ahtri japeepraša pehž pretišču zenām; fugin, pa uhdens zeku šajneediort šinamu pilšehtu, wajadsēja ahtri pawehšilit, ta laimigi šajneedšis zela mehriki u. t. w. Wahrdu šakot, tirgotajeem, fabrikanteem un ziteem naudas wiħreem bij nepeezeesħami wajadsšigs išjuhtit un šanemt ahtras šinas.

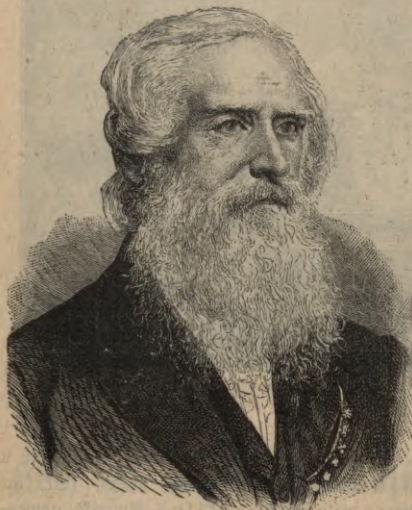

Telegrafa aparats.

Šau 18. gadu šimtena beigās un 19. gadu šimtena jahtumā daudz šinibu wiħu u jahta gudrot, waj ar elektrības palihdšibu newaretu raidit ahtras šinas. (Št. lašamo gabalu: „Šibens un peħrkonš“.) Šau Benjaminsħ Franķlins Amerikā nowehroja, ta elektrība loti ahtri šteen. Pehž Franķlina ziti šinibu wiħri pawħleezinajās, ta elektrība šibena ahtrumā šteen ari pa draħti. Kā buħtu, ja mehģinatu pa draħti ar elektrības palihdšibu laišt šinas? Elektrība dod dširtsteles. Ja tā pa draħti noštrees leelu gabalu, tad otrā draħts galā radīšees dširtstele, kura war radit daščhadās šihmes un punktus uš papira waj zita preešħmeta. Waj ar šħahdeem punkteem un šihmeem newaretu pašinot daščhadās šinas? Tahdas un lihdšigas domas radās šinibu wiħru gatwās. Tee jahta išgudrot daščhadus aparatus (riħtus), ar kureem iħmehģinajās laišt šinas. Bet mehģinajumeem nebij leelu panahšumu.

Šeeta gaħja ņemģigati uš preešħču, kad pee tās kehŗās kaħds išgudrotajš Samuels W or Ķe. (Št. šildi!) Wiħš dšimis 1791. gadā Amerikā, Boštonas pilšehtā. Tas bij išģliħtojees šihmešħanā un wiħra gadōš pelnija ņew maiši ar ĝihmetnu šihmešħanu. Weħlat

winsch tita par profesoru*) Mijorkas augstskolā un mahzija tur sīhmeschann. Bet jchis darbs Samuelu Morji neapmierināja. Jau ap 1830. gadu wina domas grofās ap to, kā ar elektrības palihdību laist ahtras sinās. Winsch ijdarija daudj mehginajumu un ijdewa preekšč teem pehdejo grafi. Morje tapa pawisam nabags, dšihwoja masā istabina, daudsfreis pilnigi zeeta badu, bet gribeja šasneegt šawu noluhku. Weidsot mehginajumem bij labi pannahtumi. 1837. gadā Morje Saweenoto Walsstu waldības wihru preekščā ijdarija mehginajumus ar pašča isgudroteem aparateem. Wisi gaischi pahrlēczinajās, ka Morjes aparati ar elektrības palihdību spēhi leelā attahlumā nojuhtit ahtras sinās. Morjes aparati dabuja kopigu nosautumu „telegrafs“. Telegrafa galwenās dalās ir drahtis, stabi un šewišchi aparati, kuri atrodas stazijās. Stabi top estiprinati semē, un pee teem peetaiša garās drahtis; daudfreis drahtis welk ari pa semes apakšču, tā ka pašča telegrafa nemas newar redset. Sinās laišdot, stazijā darbojas šewišchs aparats, no kam ari elektrība jahl darbotees un šibena ahtrumā nojstreen pa drahtim lihds žitai stazijai. Tur elektrība eekustina kahdu aparatu, kurech ar šewišchu telegrafa sīhniju palihdību ufraksta peefuhtitās sinās. (Stat. sīhmesjumu: „Telegrafa aparats“.)

Samuels Morje.

1843. gadā Seem. Amerikas Saweenoto Walsstu waldība nolehna ismatšat Samuelam Morjem 30 tuhstsochus dolaru (ap 58.300 rublu muhju naudā) telegrafa linijas eerihščochanai. Morje kehtrās pee darba, un pehž gada laika bij gatawa pirmā telegrafa linija, kuru wilka starp Baltimoras un Waščingtonas pilsehtām. Daudsi tomehr wehl netizeja, ka Morjes isgudrojums nešichot gaiditos auglus. Tani paščā gadā notika Baltimoras pilsehtā waldības wihru jeb kongreja lozektu**) wehleščana. No Baltimoras pa telegrafu pašinoja uš Waščingtonu to wihru wahrbus, kuri bij eewehleti kongrešā. Daščas deenas wehlat peenahža Waščingtonā tahdas pat rakstītās sinās pa pastu. Šchis rakstītās sinās pilnigi jaskaneja ar telegrafa sinām. Ku no Waščingtonas telegrafeja uš Baltimoru, ka pa jauno telegrafu peenahščušas pilnigi pareišas sinās. Tagad wairs newareja buht schauba, ka telegrafs ir derigs eerihščojums.

Daščus gadus wehlat neustiziba pret telegrafu bij pawisam issuduji. Winsch ahtri iplatijās wiswirms Amerikā un driiši pehž tam Eiropā. Goda parahdijumi, dahwanas, ordeni nahža telegrafa isgudrotajam no wišām pušēm. Weidsot 10 Eiropas waldību weetneeki kahdā japulzē nolehna ismatšat Samuelam Morjem 400 tuhstsochu franku leelu godalgu (ap 150 tuhstsochu rublu muhju naudā). Šcho godalgu ismatšaja kā pateizību par to labumu, ko Morje ar šawu telegrafu jagahdajis wijai pasaulei.

*) Profesors — skolotajs uniwersitatē jeb augstskolā.

**) Seemel-Amerikas Saweenotās walsstis pahrwalda kongrefs, kurech jastahw no waizal simtu peršonām. Kongreja peršonas jeb lozektus išwehl tauta.

II.

Morje bij pirmāis zelmu laujejs telegrafa leetā. Wīnšch wezuma deenās peedfihwoja to leelo preektu, ka pa jubras telegrafu no Amerikas ūj Eiropu gahja pirmās fīnas. Bet Morjes telegrafs bij wehl wījai nepitnīgs. Telegrafu leelīti pahrlaboja un papildinaja diwi ūlawenti ūinibu wīhri — Meijers Eiropā un Tomāfs Eđiūons Amerikā. Sewiūskhi ūlawens ūhīnt ūinā ir amerikaneetīs Eđiūons, dšimis 1847. gadā. (Et. bildi: „Tomāfs Eđiūons“.) Wīnšch wīju ūawu muhūūu nodarbojees ar daūchdaūchadeem iūgudrojumeem, kuru tagad leeto wīūa paūaule. Wīnšch tā papildinaja telegrafu, ka tagad eeūehjams pa weenu telegrafa līniju laiūt wairaf ūīnu ūf reiū un pee tam bej maūatās apūahūhanās ūj loti taūlām pilūehtām.

Eđiūons ūawas darbnīzās un dūiūwojamo mahju eerihkojis ūujorkas tuwumā ūaista dahrūa widū. Tur atrodas loti ūkaiūti un ehrti eerihfotas mahjas, kuru dūiūwo Eđiūona paūiūgi un ūtraūdneeki. Darbnīzās uūūahditas milūigās maūhinas, iūlīti wīūwīūadi instrumenti un aparati, ar kuru paūiūdūibu iūgatawo leelus un maūus daiktus, kas wajadūgi pee Eđiūona iūgudrojumeem. Darbnīzās ir arī daūchadas kraūūas un weelas no augu un dūiūwneeku walūtīs. Tās wajadūigas pee pehrijuumeem un mehginajuumeem.

Milūigā bibliotekas iūtabā glabajas ap ūimts tuūūstoichu daūchadu grahmatu. Turpat arī eerihfota milūiga ūahle preekūū ūapulzēm un preekūūlaūijumeem. Te ūinibu wīhri notur daudū preekūūlaūijumu par elektribu, paūtaidro un iūrahda Eđiūona ūlawenos iūgudrojumuū. Nakts laiūa wīūas Eđiūona darbnīzās un mahjas mirū weenās ugunīs, jo wīūas telpas apgaiswo ūpoūhā, ūkaiūtā elektriūkā gaisma. Tur deg elektriūkās lampas, kuru Eđiūons pats iūgudrojis un leelīti papildinajīs.

Weenu iūtabu wīūbeekūhaki apmeklē Eđiūona zeenitaji. ūhīnt iūtabā iūūahditi fonografi. Fonografs ir Eđiūona wīūlawenatais iūgudrojums. Tas ir aparats, kurūū runā, dūeed, ūpehlē, laūa preekūūhā dūejotus — atkahrto wīju to, ko ūilweki iūteiz ar ūawām ūtanām un walodu. . . .

Eđiūons wehl dūiūws un, warbuht, doū ūilwezei daudū jaunu iūgudrojumu. Bet Morje jau dūū kapa: tas nomira 1872. gadā.

III.

Lai gan telegrafs nes ūinas milūigā aūtrumā, tomehr jaunatōs laiūōs ar to nebij deefgan. ūilweki wehūejās ar mutes wahrdeem ūarunatees leelā taūlumā, gribeja dūirdei peederigo, paūiūhitamo un weikala beedru wahrduū pa ūimām werūtu. Sewiūskhi fabrikanteem, tirgotajeem un daūchadeem weikalneekem nepeetika ar telegrafu. Tas bij eerihkōs tīkai ūtarp pilūehtām un dūelūszeku ūtaizijām. Nebij taūūhu eeūehjams iūleetot telegrafu ūtarp daūchadeem nameen weenā pilūehtā. Taūhu un wehl ūitu eemeslu behl daudū ūinibu wīhru ūahka gudrot, kā ūilweki waretu ūarunatees mutes wahrdeem leelā taūlumā. Weidūot kaūds amerikaneetīs Graha m s Bel l s 1877. gadā iūgudroja telefonu. Telefons tā eerihkōs, ka elektriba nes ūilweka wahrduū pa drahti no weenas weetas ūf otru arī pa leelu gabalu. Ja kaūds grib to ūinot pa telefonu, tam japeeet pee telefona aparata un japeūwana. Kaūtoūhā ūtaizijā ūitū aparats ūahl ūwanit un dod ūīnu, lai klawas. ūilweks, auūi peelīzīs pee ūewiūūkās telefona truhbinas, war ūkaidri dūirdet katru wahrdu, ko ūinotajū otrā galā runā. Tuūūlin war arī pa telefonu atbildet.

Pirmo telefonu eetaiūija Amerikā ūtarp daūchām pilūehtām, apmehram 100 werūtes garu. No ta laika telefons iūplatās arween wairaf un ūaweeno loti taūlas weetas. Tā Amerikā

Tomass Edisons.

starp Ņujorkas un Ņičitagas pilsehtām telefona linija ir 1500 werstu gara. 1889. gadā eetaisija pirmo juhras telefonu, t. i. wilka to pa uhdenš apalschu, bet pahri gaduš wehlat jau eerihkoja juhras telefonu starp Franziju un Angliju. Tagad parišeetis, sehbedams it meerigi šawā istabā, šarunajas ar milku pilsehtas Londonas eedsihwotaju. Muihu laifōs fastopam telefonu wijās Eiropas un Amerikas pilsehtās; lihdsigi tihkleem šteepjas drahtis pa mahju jumteem, gar seenām, waj ari truhbās pa mahju apalschām. Seemel = Amerikas Saweenotās Walshtis katrai majai pilsehtinai, pat katram meestinam šaws telefons; leelās pilsehtās, kā Ņujorkā, Ņičitagā un zitās, tas jaštopams ikkatrā namā, un eedsihwotaji, mahju neatstahjot, isrunajas, ar ko ween patihf. Ari peemums telefoni isplatās arweenu wairaf.

W. Dermanis.

200. **Beš gaismas naw dsihwibas!**

Školotajam Kruhmkalnam bij weesibas. Pee wina patlaban weesojās šenakais šolas un darba beedrs Leelups, kurešch pehš 5 gadu ilga zetojuma ahršemēs bij atgreesees atfal dšimteneē. Starp pahrejeem weeseem bij divi kaiminu skolotaji, štrihweris, pahris iglihtotako šaimneeku un wehl daišas perjonas.

Saškumā walodas grošijās ap to, ko Leelups peedsihwojis ahršemēs dšelszeku wagonōs un fugōs. Leelups atehloja weeseem juhras zetojumu jaukumus un breesmas, stahšija par kreetno dšelszeku eerihkojumu ahršemju walshtis. Weeši dabuja dširdet ari daišchu labu joku, kahdus zekotaji beechi peedsihwo.

„Waj Leelupa kungs mums nepastahstis kaut ko par ahršemju školām un iglihtibu?“ eejantajās weens no skolotajeem. „Zuhs, kā bijušchais školotajs, beš šchaubām buhšit apluhkojuschji ahršemju šolas un plaiščaki eepasinuschees ar tureenes tautas iglihtibu. Es domaju, ka neif ween man buhšu patihkami par wiju to noslaušitees, bet ari ziteem weeseem un šewišchi muihu jaunajai paaudsei.“

To teizis, runatajs norahdija uš Kruhmkalna diweent dehleem, kuri apmekleja tuwejās pilsehtas realskolu.

„Ar šewišchu preeku esnu gatavs atstahstit weeseem šawus peedsihwojumus un no-wehrojumus šchai šinā,“ teiza Leelups. „Man jaatšihstas, ka ahršemju šolas un iglihtiba wiswairaf peewilka manu wehribu. Wišur, kur tik bij ijdewiba, es luhkoju ar tām eepasihstees. Bet zitus weesus deesin' waj skolu jautajums interejē?“

„Domaju, ka neweens nebuhs tam pretim,“ teiza weens no šaimneekem. „Šam tagad iglihtiba naw wajadšiga? Pat šemkopis beš tās newar istift. Mums, šemes ruhkeem, buhs patihkami dširdet, kā stahw ar iglihtibu ahršemēs.“

Ari ziti weeši isteiza šawu peekrišchanu, un Leelups eesahka:

„Vai gan es jau preekšč jawa ahrsemju zelojuma biju daudš lasijis par ahrsemju školām, tomehr mani leeliski wijs tas pahrsheidša, ko es tur peedšihwoju. Keti kad gadijās jastapt neijslihtotu ahrsemneeku. Sewiškhi Bahžijā, Sweedrijā, Danijā, Anglijā, Schweizē, Seemel-Amerikas Sawaenotās Walsītis wiši peeangušchee prot lajit un rakstīt.“

„Nu, pee mums jau ari nemaš wairs naw neprašču,“ teiza štrihweris. „Es pee teejas galba ešnu redsejis, ka wiši prašwneeki prot parakstīt jawu wahrdu.“

„To nu gan newar teikt, ka pee mums wiši buhtu jau ijslihtoti,“ eeminejās školotajš struhmkalns. „Zif daudšreis man pašham Jaredš, ka skolenu wezati neprot netif ween rakstīt, bet daščhreis nemahš pat ne weena huria iklasit grahmatā.“

„Sakat, no kam tas nahtas, ka daudšās walsītis tā iplatiujuees tautas ijslihtiba?“ jautaja kahda weešhna.

„Tas ir panahštis ar freetnām školām, kuru titdaudš, ka fatrs war tās apmeklet. Man peeraštiti dašchi skaitti, kuru leezina, zif daudš ir skolu daščhās walsītis,“ runaja Leelups, šchirstidams kabatas grahmatinas lapas. „Peemehram, 1894. gadā Seemel-Amerikas Sawaenotās Walsītis bij pawijam 239.529 tautškolu, Itelijai — 58.906, Spanijai jau 1885. gadā wairak ka 30.000 skolu, Franžijai 1893. gadā kahdas 83.000 tautškolas. No šcheem škaitteem redšams, ka wiswairak tautškolu ir Seemel-Amerikas Sawaenotām Walsitim. Tur teeščham skolu naw truhkums. Bet daščhās walsītis školu ir pamaš. Tur daudšeem behrneem japaleek beš skolu mahžibas. Tahdās walsītis laba dala eedšihwotaju neprot ne lafit, ne rakstīt. Turpretim, kur skolu naw truhkums, tur it wiši dabujušchi pirmo ijslihtibu.“

„Waj tad mums, Baltijā, skolu ir pamaš?“ jautaja kahds šaimneeks. „Zif es šfinu, fatrā pagastā ir weena waj wairak skolu, kuras war apmeklet fatrs.“

„Teesa, pagastōs skolu ir gana, bet pilšehtās winu truhšt,“ eebilda weens no skolotajeem. „Peemehram Rīgā, Jelgawā un Leepajā daudš behrneem japaleek beš skolu mahžibas, talab ka wineem školās naw telpas. Daščhōs apgabalōs muhju tehwiāj wehl leelaks skolu truhkums. Tur leelakā dala peeangušcho ir pilnigi nemahtuti. Tā Pleškawas gubernā 1897. gadā no fatreem 100 peeangušcheem eedšihwotajeem wešeli 86 neprata ne lasit, ne rakstīt. Maškawas pilšehtā 1903. gadā tahdu lasit nemahžetaju bij 43 uš fatra šimta.“

„Zits zehlōs, kas aiskawē tautas ijslihtibu, ir skolu dahrgums,“ turpinaja Leelups. „Pee mums tikai retōs apgabalōs tautškolu war apmeklet par weli, peemehram Somijā, Baltijā uš laukeem, Peterburgā; pa leelakai dalai par tautškolas apmekleščhānu jamakšā, un makša ir tit dahrga, ka masturigi wezati nespehji jawus behrnus raidit školā. Sawā ahrsemju zelojumā es pahrsleezinajos, ka daudšās walsītis pat wisnabadšigako wezaku behrni špehji apmeklet skolu. Seemel-Amerikas Sawaenotās Walsītis, Schweizē, Franžijā, Portugalē, Itelijā, Bulgarijā, Rumanijā, Norwegijā, Sweedrijā, Sakšijā, Serbijā tautškola ir pilnigi par brihwu. Anglijā, Pruhšijā, Belgijā un wehl daščhās walsītis par tautškolas apmekleščhānu jamakšā, bet školās nauđa ir loti maja; to teeš šchinis walsītis masturigeem skoloneem dod par weli grahmatas un zitus skolu peederumus. Minetās walsītis školās apmekleščhāna ir peešpeesta, t. i. wezakem beš atrauščhanās jajuhta behrni školā. Kas to nedara, tam draud jods. Talab maj ir tahdu, kas jawus behrnus neraida školā.“

II.

„Waj jums ir bijuši išbewiba pašcheem buht ahrsemju tautškolās un eepašhteēs ar školu eščām, mahžičhānu školās un wišu školās šahrtibu un eerihkojumu?“ jautaja weens no školotajeem.

„Ja gan,“ atteiza Leelups. „Sewiški plašči esnu eepasinees ar Schweizes školām. Tur školu ehtas tiklab uš lauteem, kā pilšehtās, ir plaščas, ehrtas, eerihkotas tā, ka behrni nezaboja šawu wejelibu. Pee daubšām školām ir leelas wingrojāmās sahles, pirtis un plašchi dahri, kurds školeni war rotalatees un špehžinat šawu meesu. Klajēs pee šeenām iškahrtas daščadaščadas škaitas un labi iġatawotas bildeš par geografiju, wehturi, dabas mahžibām. Škapsjš un uš plaukteem glabajas wišabi instrumenti un aparati, ar kuru palihšfibu behrnus eepašihstina ar dabu. Katrā školā ir plašča biblioteka, no kuras školeni war nent grahmatas un iļšajtees titu tikām. Bet kaut kas loti pazilbinošs ir Schweizes školenu e k j k u r s i j a s j e b z e l o j u m i. Wairak reiž gadā školotaji ar wišeem školeneem išbrauz kaut kur uš kalneem, pee škaitajeem ešereem, no laukeem dodas uš pilšehtām. Sawā zelojumā školeni eepašihstas ar dabu, banda dabas jaukumus, apmeklē fabrikas, iškatas tur majšinas u. t. w. Behrni atgreesčas no zelojuma ar daudš jaunām šinajčanām, špirgti un dšihwibas pilni. Labi eerihkotas školās pehž Schweizes preekšihšmes esnu atradis ari Sweedrija, Daniija, Belgija un Seemel-Amerika.“

„Ko mahža ahršemju tautškolās un zik ilgs tur ir školās laiks?“ waižaja kahds no jaimneekem.

„Mahžibu preekšmeti ir daščadi,“ atteiza Leelups. „Schweizes tautškolās mahža lašihšanu, rakšihšanu, rehtinajšanu, dšeedaščšanu, titumibu, geografiju, wehturi, dabas šinibas, šihmesšanu u. z. Daščās walštis, peem. Seem. Am. Saw. Wal., eepašihstina školenus ar likumeem. Anglija fabriku pilšehtās školenus rauga eepašihstinat ar majšinu cetaiši un darbojčanos. Školās laiks ir 5 lihdi 8 gadi. Protams, ka tik ilgā laikā školeni eeguhšt tautškolās kreemu iġlištibu. Pehž školās nobeiģšanas wiini ir ipehjiigi lašt un šaprašt pat nopeernas šinatuištas grahmatas. Leelakā data, školu nobeiģuščhi, ušžihtigi turpina šawu iġlištibu. Preekš iġlištibas turpinajšanas ir išdewiba uš katra šola. Grahmatas un daščadi lairkrašt iġnašt milšigā daudšumā. Gandrihš katrs zik nezik paglihtots štrahdneeks un šemneeks laša šawu awiši. Dšelsžeku wagonos un kugos Anglija, Daniija, Sweedrija, Wahžija, Seemel-Amerikas Saw. Walštis es paprleezinajos, ka loti daudši štrahdneeki un šemneeki prot runat un špreest par rakšneezhibu, mahštju un šinibām.

Gandrihš katrā pilšehtā un pat zeemds ir eerihkotas plaščas lašajās bibliotekas. Tur war lašt grahmatas gluščhi par weli.“

„Waj ešat bijuščhi kahdā no ahršemju bibliotekām?“ jautaja weens no školotajeem. „Šinu lašijis, ka daščas ešot leeliški eerihkotas.“

„Tas teša!“ teiza Leelups. „Man bija gadijums apštatit lašamo biblioteku Nujorkas pilšehtā, Seemel-Amerika. Tas, ko es tur redšeju, mani pawijam pahršeidša. Biblioteka eweetošas kraščhna, leelā namā un šatur š i m t e e m t u h k š t o š c h u g r a h m a t u. Lašama jahle ir loti plašča, ehrii un gresni eerihkota. Bij wakara laiks, tad es apmekleju biblioteku. Milšigo lašamo sahti awgaišmoja kraščhna elektriška gaišma, aiš galdeem iehdeja wairak šintu žilweku, kuri bij nogrimuščhi lašihšanā. Blatus bibliotekas telpām ir kraščhni eerihkota ehdamā sahle, kur war par peemechrigām zenām pirkt wišadus ehdeenus un dšehreenus.“

„Šafat, kas tad tahdas bibliotekas uštur, jo winas tatšhu praša milšigās naudas žumas?“ jautaja šrihweris.

„Bibliotekas uštur pilšehtu waldes un daščadaščadas beedribas. Raw reti tahdi gadijumi, kad bagatneeki atwehl leelas naudas žumas biblioteku eerihkošanai,“ paštaidroža Leelups.

„Waj muhju tehwiija ari ir tahdas leelas bibliotekas?“ waižaja weens no školeneem.

„Ir gan dažas,“ paskaidroja Leelups. „Es pats esmu apmeklejis Peterburgas mīlīgo publiķo biblioteku, kurā wairak par pusmīljonu grahmatu. Ari Maskawā ir leela biblioteka — kura ņatura wairak ņintu tuhstojņu grahmatu. Abās bibliotekās kueņņ katrs war dabut lasit grahmatas gluņņi par wolti. Bet ahrjemes, ņewiņņki Amerikā, Anglijā, Wahzijā, tahdu leelu biblioteku ir daudņ.“

III.

„Ahrjemes iņglihtibu leeliņi weizina daņchadi tautas preekņchlaņijumi, kuruņ ņarihto preekņņ maņak iņglihtoteem laudim,“ turpinaja Leelups. „Preekņchlaņijumus notur pilņņhtās un uņ laukeem. Tos laja augiņtkolu profesori, ņkolotaji, ahrņti, adwokati, mahņitaji un daudņ ņitu iņglihtotu perņonu. Beeņņi ween pilņņhtās war noklausiņtees preekņchlaņijumus, kuruņ laja iņglihtoti strahdneeki. Apmeklē tahdus tautas preekņchlaņijumus strahdneeki, kalpotaji, amatneeki — wiņpahrim darba ņilweti. Man muhņņham paliks atminā, ko es perņdņiwoju Berlinē. Tur ir kaņda beedriba „Uranija“, kura wiņu ņawu naudu iņbod preekņņ iņglihtibas iņplatiņchanas tautā. „Uranija“ uņbuhwejuņi leelu, ņkaiņtu namu, kurā atrodas mīlņņiga ņahle preekņņ ņapulzēm un preekņchlaņijumeem, plaņņa biblioteka, iņtabas ar daņchadeem instrumenteem un maņhinām. Bija patlaban preekņchlaņijums, kaņ tahdu wafaru nonahņzu „Uranijas“ telpās. Laņņija ņlawenais aņtronomņs Meijers „par paņaules attihtibu“. Saņhlē warea ņkaitit wiņmaņ pusotra tuhstojņņa ņilwetu, pa leelakai daņlai no strahdneeku kaņrtas. ņkaiņtā walodā un loti ņaprotami ņlawenais ņinibu wihrs runaja par paņaules attihtibu. Klausitaju preekņņā uņ leela audelka parahdijās weena pehņ otras mīlņņigas, kaņņņchnas miglu bildes. Uņ bildēm bija redņjami ņenako laiku augi, dņiņwneeki, ņemes wirus un atmeni. Bildes iņņkatijās tiņ dabuņi it kā pati daba un newis bilde. Pehņ preekņchlaņijuma klausitaju ņejās laistijās preekņs par wiņu to, ko bij redņejuņņi un dņirdejuņņi. ņņho preekņchlaņijumu Meijers tanī gadā ejot laņņijs kaņdas 200 reises, un katreij ņahle bijuņi no ņilweteem pahrpildita.“

„ņakat, waj juhs ejat ahrjemes eepaņinuuņņees ari ar tā ņauzamām tautas uniwersitatēm,“ jautaja kaņds ņkolotajs.

„Kaņs, tautas uniwersitates!“ ņtrihweris brihnidamees jautaja. „Uniwersitates tatņņu nemahņzas tauta! Tās apmeklē tee, kaņ ņpehņ maņņat.“

„Ahrjemes noņaukumu tautas uniwersitate dabujuņņi ņinatniņki preekņchlaņijumi, kuruņ profesori ņarihto preekņņ tautas,“ iņņkaidroja Leelups. „Laņa par wiņu ko: par wehturi, dabas mahņzibām, rakņņneezibu, geograņiju u. t. t. Katrs, kaņ noklausiņtees wiņus ņņos preekņchlaņijumus, dabujiņs gandrihņ tiņpat daudņ ņinat, ka uniwersitates ņeb augiņtkolās. Luht, kaņab ņchahdus preekņchlaņijumus dehwē par tautas uniwersitati. Preekņchlaņijumus laja pa maņkareem uniwersiatu telpās waj daņchadu beedribu ņahlē. Daudreij profesori iņbrauz pa wazaras laiku uņ laukeem un tura ņawus preekņchlaņijumus ņemneekem.“

„Waj daudņjās weetās eerihktas tahdas tautas uniwersitates?“ wajzaja ņruhmkatua wezafais dehls.

„Zaunakā laika winas ir Wahzijā, Franzijā, Danijā, Anglijā, ņweedrijā, Auņtrijā, ņeeme-Amerikas ņameenotās Walsiis, pat Auņtraliijā un Aņijā (Madrajas pilņņhtā); un ar katru gadu naht wijur klatņ jaunās,“ runaja Leelups.

„ņakat, waj tad wiņeem, kaņ wehlas, eepņehņjams apmeklet ņņis tautas augiņtkolas?“ wajzaja weens. „Es domaju, ka par tahdeem preekņchlaņijumeem ņamajā augiņta maņņa.“

„Nebuhņ nē!“ teiza Leelups. „Maņņa ir pawiņam neeziga. Es wairak wafaru apmekleju ņņos preekņchlaņijumus ņeipzīgā. Tur laņņija ņlaweni ņinibu wihiri, un tomehr katru

wakaru es dabuju maksat tikai apmehram 5 kapeikas. Kopenhagenas pilsehtā par augstakeem preefchlasifjumeem strahdneeki maksā 25 kap. par wiju pusgabdu. Amerikā un Anglijā preefchlasifjumi iinaht wehl lehtaki.“

„No kureenes tad šarodas lihdsjeki preefchj šcheem preefchlasifjumeem?“ waizaja štrihweris. „Par teem tātšchu ir leeli isderwumi.“

„Lihdsjeki rodas no daschadeem dahwinajumeem, furus pašneedi daudšas iſglihtotas perjonas un beedribas. Ari waldbibas nošpreefch preefchj tantas augstjtolu jarihfoščanas prahwas jumas. Tā 1896. gadā Franzišas waldbiba nolehma šchim noluhtram ismaksat atru gadu 100 mihtstofschu franku, t. i. apmehram 37.000 rubkus.“

IV.

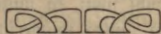
„No jušju stahšteem redšams, ka ahršemēs loti daudj gahdā par školām,“ teiza kahda weeščna. „Bet šatat, Leelupa fgs, deesin waj tās školas dod kahdu labumu? Mehdsj jau teikt, ka iſglihtiba ejot kaitiga un školas maitajot zilweku.“

Wairak weesu eesmejšās par tahdām domām.

„Nē, zeenitā kundše!“ teiza firšnigi Leelups. „Iſglihtiba naw zilwekeem par kaunu. Iſglihtiba zilweku pazel, atihsta wina prahtu, iſdaito, iſkopj wina juhtas. Iſglihtiba zilwekam dod preefu un apmeerinajumu. Iſglihtots zilweks pawada šawu brihwo laiku, grahmatas lasibams, preefchlasifjumus apmekledams. Laimigs tas, kam grahmatas wisuhtakee draugi, kas pats zenščas pehz gara gaišmas un grib to isplatit starp ziteem. Es jums šaku: beš gara gaišmas naw dšihwibas! Wišur es pahreleezinajos, ka tur, kur zilweki iſglihtoti, walda ari dšihwiba! Tur kruštām un šchtehršām eet dšelsšzeli, tur ir fabrikas, tur zilweki šarajšo daudj mantu, tur labaki pelna nekā neiſglihtotās apgabalās. Un šatat: waj Dšchemjs Waitis buhtu iſgudrojis twaika maščinu beš iſglihtibas? Waj Šuris Stesenjons buhtu pratis taišit dšelsšzelus, ja wini zauru muhšču nebuhtu dšinušchees pehz iſglihtibas. Wums nebuhtu ne telegrafa, ne telefona, ne maščinu, ne fabriku, ne twaitkonu un dšelsšzeli, ja zilweki nebuhtu zentušchees ispehti dabas špehtus. Un dabas ispehtičhana jau ari peeder pee iſglihtibas. Ja, zeen. weesi, beš gara gaišmas, beš iſglihtibas naw dšihwibas!“

„Ja, beš gaišmas naw dšihwibas!“ teiza šparigi weens no školotajeem weešeem. „Bet muhju starpā wehl daudj tumšibas. Šalab katra zilweka peenahkums ruhpetees, lai it wišur eespihderu gara gaišma un isbeigtos nesinajšana un gara tumšiba.“

W. D.

X. nodala.

Dšimtenes pagahzne.

201. Senee latweeščji.

Latweeščji jau kopš tuhtošch gabeem dšihwo tagadejā dšimtene — Baltijā. Wini cenahkuschji laifam kopā ar leišcheem no deenwidem un eenehmuschji weetas uš Daugawas abeem krašteem, ap Wiweeštii un ap Leelupes augščgala Šurfemes lihdsjenumā. Seneem lat-

Scene Intwieschi.

weescheem faininõs dšihwojuščas tahdas tautas: seemelõs — igauni, austrumõs — kreemi, deenwidõs — leišči. Wistuwatã fainimẽ ar latweescheem dšihwoja lihbi, kuri pamajam řaudejuschi řawu walodu un pahrgahjuschi latweeschõs.

Senec latweeschi bija leela auguma, gaischu waigu, silãm azim, kupleem mateem, kas řarajãs lihbi plezeem. Wihreeschi eestatiija bařrdu par grejnumu un nekad to nedřina. Tikai tãřdam, kas řaut řahbi bija nořeedees, par řodu nobřina bařrdu, lai winšč newar wairš řahbitees řapilzẽs. Seewetes nehjaja garus, biřẽs řapilhtus matuš.

Senec latweeschi pařina wilnas un nařtnus audumus. Seemu nehjaja wilnas apgeřbus un řařhofus, bet wafaru nařtnas dřeřbes. Muřhu řentšči řoti labrařt puščhofjãs un rotajãs. Wihreescheem pa řweřtu deenãm un godeem bij galwã zãunu řepurites, řahjãs řehuti řahbazini, ap widu řosta un pee řahneem řošchs řobentinjšč. Seewas pina matuš biřẽs un tina toš ap galwas widu řã řekulu, ředjãs ar řakateem un rotajãs ar řepurẽm. Zãunawas bij dauđš lepnati rotatas: řaglauda galwinu řã zeelawina, uřlita galwã wiřulu, řihhu, metala waj iřřehutu wainadřinu, ap řaklu dšintara řrelles; rokãš bija řelta un řudraba gređřeni, pee řostãm pulřtenijšči un řwahrgulijšči, pahř plezu řakřita willainite, kura uř kruřtim waj labã pleza řařpauřta ar řpřhđigu řaktu — tahda bij řaltã tautas meita. Wina gahja, řã řibeja ween. Seno latweeschu dřeřbes un rotas, iřãemot řaktãš un z. metala leetas, bija pařchu wehřpřtas, auřtas un řakřititas, jo řeewetes mehđša garedš řeemas wakarõs pee řkala uguns řiřakřli řirařdat.

Darba řeneem latweescheem bija pilnas rotas: seemu bija řařrahđã mahjãš, waj řacet medit, wafaru řakopj lauki. Latweeschi bij leeli medneeki, řam nebij bail ne no řařřčha řeřpãm, ne wilka řobeem, ne řumbra řageem. Šwehru bija dauđš, tee mitinajãš řilweku dšihwořku tuwumã, pořtiija laurus un plořtiija mahjas řuřtořus. Latweeschi řařřahđija řwehřrus ar bultãm un wehřak nogalinajaja řcheřpeem. Mařakus meřča dšihwoņeekus un putnuš řehřa řařdeem un řilpãm.

Upẽš un eřerõš dšihwoja lihđakas, řarujãš, řaudas, wehđřeles, řapali, řanti un řihni; řiwiš latweeschi řehřa ar wentereem, murdeem un řihfleem.

Ap mahjãm meřčus nolihđa un eetaiřtiija řihrumus, řur řehja tãš pařčas řabibas, řã tagad: meeřčus, rudņš, auřas, gřikus; řaunãš řemẽš un pleřjumõš labrařt audřeja ari řinũš. Šařtot lauru řlatiba bij masa un druwas tik řihš: řeemaju, wafaraju un papuwe. Senec latweeschi řihřtiģi řopa řawus laurus, lai řiktu řihřa, balta maifite pařcheem un behřneem, lai buřtu meeřči meeřřinãm un auřas řumelinãm. Latweeschu mahjlopi bija řirgš, gowš un ita. Šewiřřki řirgš bij eezeenits, tapeřz řã winšč wilka arřlu, eřeřčas, ratus, řamanas un neřa řara wiřrus řaltã pulřinã. Mahjputni bija weenigi wiřtas. Peřz gaila dreedãřřanas řaudis řinajaja peeřtees aģri no řihřta, waj nu pirms waj otrõš gaidõš, lai eeřařktu řawus deenas darbus. Řã leišči, řã ari latweeschi no řeneem laikẽm řopuřči bites; wineem bijuřčas druwas gan mahjãš, gan meřča řoku dobumõš.

Řuřmalneeki wehř řelnijãš ar řweju un řugneezibu. Peřdejo gan latweeschi buřš mahjijũchees no řihbjeem, řas dšihwojuřči gar řuřřmali un bijuřči leeli „řahřas řuřřas řrauzejĩ“.

Senec latweeschi nebij bagata un lepna řautu, tapeřz řã wiřu wajađřeja eeguřt ar řuřru puřřlinu. Wehř řruřřak tõš nemeerigõš laikõš bij řantu pařlabat no řirořajcem, řas beeřči ebruřta no igaunu waj leiřču nowadeem un laupija, deřřinajaja un pořtiija. Tahđõš breeřmu laikõš wajađřeja iřmanigi řehřpřtees meřchõš, waj atřal buřřhiģi greeřt řruřřis pretim eenaidneekãm un aijřřahwet řeewas, behřrus un mahjas.

R. Klauřinšč.

202. Puhru darinot.

Weedšinjš nahza, gulet gribu,
 Relaišj mani mahmulina,
 Šaf mahmina, nelaišdama,
 Tew, meitina, daubj wajaga:
 Wajag zindu, wajag jeku,
 Wajag baltu willainišču.

Pežas ipoles rihšā wehrpu,
 Pežas ipoles wafarā,
 Pa to naktis melnuminu
 Desmit ipoles tezinaju.

Gana wehrvu, gana wehrpu,
 Kepanahzu mahmulinas:
 Mahmulina šmalki wehrpa,
 Garus laida pawedeenus.

Man waizaja zeema meitas,
 Ko mahmina darba dara?
 Wilnu wehrpa, wilnu kahreša,
 Man šagšinas darinaja.

Wai, meitina, wai, meitina,
 Tew jaeeti šhiganōš:
 — Ne tu mahši zindu rakstu,
 Ne trinita audešlina.

Mahši mani, mahmulina,
 Wijadam darbinam:
 Gowiš slaukt, linus plukft,
 Linu kreklus balinat,
 Mahši wehrpt, mahši aukt,
 Mahši nihtas darinat,
 Šihki šchukt, šmalki wehrpt,
 Sew rajšanū taištees.

Es adiju raibus zimbus,
 Behršinā luhšojot:

Šit lapinu behršinā,
 Šit raibumu zimdinā.

Plawinā ganidama,
 Willainites norakštiju:
 Rahdi seedi plawinā,
 Tahdi raksti willainē.

Cewas seed, mahmulina,
 Welē manas willainites,
 Lai seed manas willainites,
 Nā eewinas lihziit!

Špihdi, špihdi, šaulite,
 Ahbelu dahreša:
 Tur mana mahmināš
 Willaines weleja.

Ahbelite Deewu luhšda,
 Lai wed meitas šchoruden:
 Wiši jari nolihkušji,
 Dšihparinus šahwejot.

Bitiit' kraħja šaldu'medu
 Eglu foka stropinā,
 Meitin' — baltas willainites
 Selta puħra dibenā.

Adatina — masa šewa —
 Leela darba daritaja:
 Peerakštija mahšai puħtu,
 Brahlim taca farodšinu.

Intšham runtšham peletšham
 Bilna pelu wahzelite;
 Meitinai mahšinai
 Pilins puħrinšj zindu, jeku.

Tautas dšeesmas.

203. Maltuwē.

Št rihšini dšinas ruhza
 Laba wiħra sehtinā,
 Žitu rihšu maiši mala,
 Žitu rihšu eesalinu.

Šešči rihši nedelā,
 Wiši šešči maltuwē:
 Pirmo rihšu maiši' malu,
 Otru rihšu eesalinu,

Treščajā rihšinā
 Brahlim malu zela maiši,
 Žeturā rihšinā
 Putrainimus triščinaju,
 Peektajā rihšinā
 Plahzeniti gluhšdinaju,
 Šestajā rihšinā
 Širgeem malu ūmatinu.

Smalki malu, bihdeleju,
Bahlinam zela maiii,
Lai tas mani peemineja,
Kur ehjdams launadšinu.

Abi rokas milnu turu,
Sähtet atmeni peekuššchu:
Peekušst manas abas rokas,
Dširnutinas nepeekušst.

Saka gruhti arajam
Kumelinis arflu welf,
Malejai, tai bij gruhti,
Pati wilka dširnawinas.

Mi, rijinas kuhlejini,
Palihdšat malejam,
Peezi, šešchi riju kuhla,
Weens mahlitii ritinaja.

Mi, rudšiti, rogainiti,
Tewi teiza, mani pehla:
Tewi teiza tihraugušchu,
Mani rupji šamalušchu.

Jo es malu mašamo,
Jo man behra beramo,
Sähtit, rozinas nepekūša,
Kad es jāuna malejina.

Maltumē.

Suhri, šuhri, gruhti, gruhti
Kutulitii ritināt;
Kawa šuhri, nawa gruhti
Kutulitii lupināt.

Tautas dšeesimas.

204. Sentschu tifums.

Sence latveešchi bija darbīgi un štrahdīgi laudis, kas kustejās lihdsīgi uhdens šahlei no agra rihta lihdsi wehlam wafaram. Katram laitam un katram wezumam wini atrada peenahšigu darbu, lai neweens weli neehstu maiši un nepalaisštos šlintumā. Agri no rihta, pašchōs pirmōs gailōs, zehlās maleja, kam jāimneeze wafarā bij eebehruši puhru rudšu; to wadžeja šamalt lihdsi tam laitam, kad ehdeji zehlās. Tāpat kuhleji agri taišijās uš riju, lai ar špriguleem noštrahdatu klahjeenu un šabahštu šalmus lihdsi brofašta laitam. Wini pagrwareja gruhto darbu ar jāntru, mundru prahtu, rakštā šidami šprigulus un ar dšeesmām ritinādami dširnu atmenus. Ari wišus zitus darbus mahjā un laukā sentschi paštrahdaja ar dšeesmām, atjautām ihšinādami laiku un ušturedami prahtu mundru. Sēnds laikōs nepašina mašchinu, kas plauj, kul, ma un šahgē, nepašina ne dšelšs arflu, ne ezešchu, ne ištapschu: ara wezlaiku bidlemešchu arkleam, ezeja ar koka ezešchām un labibu nozirta ar zirpjeem.

Pee wišeem darbeem wadžeja daušs špehta un iļmanas. Tā peem. ištahst ar jāknēm mtgadejos lokus un uširdinat šemi šehklas graudineem, zil tur gan newajaga puhlu! Tehwi un mahšes itin labi šinaja, kahda dšihwe šagaida winu behlus un meitas, un tapelz radinaja toš jau no mašām deenām pee darba un wišada gruhtuma. Mašus behrnus laida failus apšahrt štraidit, pat šemu teem neašwa lahjas un atlahwa bašeem bradat pa šneegu. Behrni tā nozeetinajās auštumā, šlapjumā un wehšjā, ka iļauga štipri, lokani un noruhditi kā ošoli,

un nebehđaja ne par garu wagu un spaili, ne par taflu zeku un tumšču nakti. Tehwš mahzija dehleem semi kopt, šwehruš medit, buktām šchaut un šobenu wizinat. Mahte mahzija meitām šmaltu pawedeenu wehrpt, šihfu rakstu išchuhst un dširnu akmeni ritinat. Behrni išauga wezateem par palihgeem; dšimta turejās zeešči kopā. Dšimtas šrds bij mahte, bet galwa — tehws. Behrni paklausija wezateem. Pat peeaugušči dehli un meitas palita tehwa mahjā tif ilgi, kamehr tur bij deesgan darba un waldija meers un šaderiba. Ja dehls furneja waj pretojās, tad tehws uššehja tam ar šalnu šaiščki zirwi uš plezeem un raidija projam: „Tu, kas šawu tehwu mafal miško kā putns, ej ahrā no ligđbas ar to pašču puhru, ko putns dod šawam behrnam!“

Dšimta behrni mahzijās mišlet šawus tuwakus, šawu tehwa mahju un tehwa semi. Katru, pat nabadšigako, apkopa, paehđinaja, apgehrba un išguldija. Ja kašdam uguns grehtā aišgahja wiša manta un lopi, tam kaimini aišdewa širgus un gowis, furus nelaimigais pa-tureja tif ilgi, kamehr nebij išaudšinajis šew jaunus lopus un pilnigi eedšihwojees. — Ari šwešchneekus laipni ušnehma un ruhpejās, ka teem neka netruhftu. Šaimneeze zehla zeeminam preešchā labako ehdeenu, šaimneeks atkal lehja pilnu ragu no labakā meestina un draudšigi tufšchoja kopā ar zeeminu. Ja kašds darija šwešchneekam launu, tad wainigo šodija tāpat, it kā launums buhtu nodarits pašču zilwefam. Šenais latweetis mišleja šawu tehwu semi un dšimto nowodu un nereti aištahweja to pašča ašinim. Štipru pišehstu un fara pulku latweešcheem nebij, wini nebij šaweenojušchees weenā walsti, bet turejās par šewi katrs nowads. Nowadā buhweja gruhti peeetamās weetās koka pilis, kur šabehđja ar lopeem un mantām pa eenaidneeku ušbrufšchanas laiku. Pilis bij deesgan plaščas, ar diwām šehťām un grahw-jeem apkahrt; suhrōs stahweja koka torni ar šchaujameem lodšineem; ušwefamais tilts weda pahr gahwi.

Latweešči prata aištahwetees un ušbrukt. Ja kašda kaiminu lauta ušbruka latweešcheem, tad wini pošās no šaweem zeemeem uš pilim, taures puhšdami un zitus ušmudi-nadami. Mahtes un mahjas pušchhoja brahlu — karotaju zepures, joša teem šobenus un pa-šneedša šmagās ošola kaujas wahles. Pa naktim uš kalnu galeem un augtōs kōtōs bedšinaja ugunis par šihni, lai wiši naht uš šapulzes weetu. Karewiji gahja turp gan kašjām, gan jahščhus. Wini gahja karā, preezigi dšeedadami, jo labi šinaja, ka aištahw peederigo zeemus un druwas, tehwa mahjas, mantu un pašchus peederigos. Behz wezo latweešču eefateem karā kanto diwehšjelites eelišgoja laimigā deewu šemē, kur iās mišt kopā ar deewu dehleem. Šenee latweešči karā no nahwes nebijās un drošči dewās nišnakā zihniņā. Latweešči pah-rahza no fara ar laupijumu, un mahjās tos šagađdija dšimtas peederigee, preezadamees par pahrnahkufšcheem un raudadami par kritušcheem.

R. Klaušinsč.

205. Kara dšeesma.

Kara wihra lihgawina

Nakti meega neguleja:

Šehđ pee loga raudadama,

Karodšinu rakšidama . . .

Šihle dšeed, šihle dšeed

Brahla nama galinā.

— „Tez, mahšina, klaušitees,

Kahdu wešti šihl' atneša?“

— „Šihl' atneša tahdu wešti —

Wahlinam karā eet;

Wahlinam karā eet

Neputškotu zepurit.“

„Tez, mahšina, dahršinā,

Pušchko brahla zepurit.“ —

Dšeedadama appušchhoja,

Raudadama pawadija.

— „Naud, mahšina, waj neraudi,
Wairs tu manis neredseji!
Par devinas wafarinas
Pahrnashs mans kumelinsch.

Paprajaiti kumelam,
Kur palika jahjejinšch?“
— Tur palika jahjejinšch,
Kur guk wihri kà ofoli;

Kur guk wihri kà ofoli,
Kur sobenus fahrteem frau;
Kur sobenus fahrteem frau,
Kur zepures kaudšes met;

Kur zepures kaudšes met,
Kur asinu upe tes;
Kur asinu upe tes,
Kur kaulcem tiltu tajia . . .

Tur štaigà Deewa dehli,
Dwehjelites lašidami.
Atradušchi dwehjeliti,
Cetin baltà wilnainè;

Cetin baltà wilnainè,
Genes švehtà paešnà;
Genes švehtà paešnà,
Guldin Deewa šchuhpuli.

Tautas dšeesma.

206. Senlatweeschju tiziba.

Mušju sentehwi lihdi XII. gadu šimtenim bija pagani. Wini tizeja dauds deewem un deewineem. Katru lectu un parahdibu pahrwaldija kauds deewinšch: mahšas dšihwoja lectuwens, kuhšs — puhki, pagrabšs — labi garini (ruhšišchi), laukà — lauta mahte, mešchà — mešcha mahte, awotšs un upes — uhdens meitas, nahras, un juhrà pats juhras tehws; purwšs, štaigudšs un kapehtàs kopà ar puhžem dšihwoja launee gari un wadataji. Senee latweešchi ijšchihra launus un labus garus, kureem neja seedu un kures pecluhdja un peelabinaja wahrdeem. Awotšs un atwaršs mušju sentšchi meta naudu un dšintaru uhdens gareem: mešcha gareem jehja sem ofoleem lentas un wainagus waj ari liska uš ihpacheem upuru atmeneem daku no pirmà plahwuma un raščas, pawajara deewam Pergruhšim upureja sem zerinu kruma u. t. w. Latweešcheem paganu laikšs nebij temple un basnižu, kà seneem greekeem un romeešcheem, bet wini seedoja jaweem elkeem švehtàs biršes, rahmawàs. Rahmawu seneem latweešcheem bijis wairaf, bet pati leelakà un slawenakà, kà teika šahšta, bijuši jenpruhšchu dalà*). Ap jeho rahmawu audšis juhšiem tašlu šwehtais mešchš, kur nedrihštejušchi ne zirst fokus, ne medit šwehrus, ne aistift nokritušchos farus un lapas. Rahmawas mešchà nedrihštejis rahditees neweens šwešchneeks. Ja tas eemaldijees švehtà mešchà, tad wiša weeta bijuši apgahnita un šwešchneefam bijis jamiršt par šalihdšinaschanas upuri. Paščhà mešcha widu muššcham jalojis 12 pehdu rejšs ofols. Tas bijis paščhu deewu mittelis. Starp ofola jareem eedobumšs šahwejušchi leelako deewu — Pehršona, Potrimpa un Pištola — tehli.

Pehršons bijis diščens wihrs nopeetnà jējà ar staru kroni ap galwu, garu tumšchu baħrdu un šibena bultam rotàs. Wina waloda pehršona ruhšchana. Pehršons bijis augšstafais deews un walbijis pahr wižu pašauli, pahr zilwekeem un gareem. Winam seedojušchi kusionus, bet nereti ari zilwekus, it sewišchi beħrnus un guhštekus.

Potrimšs ijškatijees kà jatofšchna jauneklis ar jautru, šmaidošchu jeju un wahrpu wainagu galwà. Winšch bijis auglibas un preeka deews. Winšch juhtijis šiltu leetu pahr atkanu semi, dewis šaulirei špoščumu un šiltumu, semei augtus un šatumu; uš wina pawehli pluhdušchi upes un awoti, rašinajuši migla rihtšs un wakaršs, lai tik wišs pašales plaščhums jatotu un sedetu par preeku un šwehtibu. Tapehž winam seedojušchi no semes augteem.

*) Senpruhšchi. — leišchu ziltš.

Pekles deevs Pīhtols īstatiņees tā firmgalvīs ar bahlu, ašinainu gihni, garu bahrdū un baltu mironautu ap galvu. Bīna preekščā uļ meeteem rehgojušchees trihš galvas laufi: zilveka, firga un govš.

Rahmavā.

Šchā īwehtnizā upurejušči un sīhlejušči pee fatra leelata darba, pee fara eejahčichanas, meera šlehščichanas, jauna wiršaišča waj waddna zeliščichanas.

Upurus un luhgščichanas īwehtnizā wadijis krihwu krihwš, augstalais preesteris, kam bijušči par palihgeem ziti semakee preesteri: krihwi un waideloti. Ari šeeveetes warejuščas buht par waidelotēm.

Krihwju krihwam un waideloteem bijis leels īwars pee wiņas tautas: netaiņnos un kaunos wini šawaldijušči ar draudeem un taiņnu teeju, labos pamudinajušči ar padomeem un paregojumeem. Wini wadijušči tautu uš meeru un uš labu, mahžidani, ka kauneem ees nahtamā pašaulē gruhti, ka teem buhš jaet peklē, kamehr labi noees deewu mahjoklōs.

R. Klausinš.

207. Deewosolu trijotne.

Kur Raibalina glauščas
Pee wežās Daugawas,
Tur šendš laifōs šehla
Trihš deewu ofoli.

Dee kuplos šarus plehta
No kalna lejinā,
Un īwehtais debejs klujums
Šche notal mahjoja.

Tur neskaneja dšeesmas,
 Neds ifani luhgumi,
 Tif firdis laimē lehza
 Šchai deewu šwehtnizā.

Tur šafu šaru lista
 Uš atmens seebokka;
 Uš augšchu azis wehra
 Šaur lapām rastiitām.

Te aši žirvji gahja
 Šchos šwehtos ošoluš,
 Un deewu namš bij ašrdits
 Višbj pašcheem pamateem.

Ej rauges trijus želmūs
 Pee sehras šaibalas!
 Tee tew wehl tagad štaštis
 Šar deewu ošoleem.

Aufsklis.

208. Laimē un nelaimē.

Kur, Dehklina, tu jehdeji,
 Kad es dšima mahminai:
 Waj jehdeji uš atmena,
 Waj uhdena malinā?

Augitaf dšeed žihrlutis
 Par wišeem putnaceem,
 Gudrats Laimas lehmuminšch
 Par wišeem padomeem.

Luhšfu Deewu, luhšfu Laimu,
 Abus dirvus mihi luhšfu:
 No Deewina wešelibu,
 No Laiminas labu muhšchu.

Ej, Laimina, tu papreešchu
 Es tawās pehbinās;
 Nelaid mani to želinu,
 Kur aišgahja launa deena!
 Šatitās mana Laimal
 Ar Nelaimi želinā.

Gruhd, Laimina, Nelaiminu
 No želina malinā.

Ašpšaitās mihtā Mahra,
 Maltuwē eegahjuši:
 Atraduši dširnawinas
 Pret šauliti ritinot.

Rešehroju, negugoju,
 Kad man neeka nekaitēja:
 Šehrodama, gugodama
 Driš Deewinu kaitinaju.

Launi laudis, launa deena
 Štuhma mani lejinā;
 Deewinšch nehma pee rozinas,
 Beda mani kalninā.

Lai bij radi, kam bij radi,
 Bahrenitei leeli radi:
 Deewinšch tehws, Laima mahte,
 Deewa dehli bašlelini.

Tautas dšeesmas.

209. Kristigas tizibas ewešchana Baltijā.

Teita štahta, ka wehtra eedšinuši wahzu tirgotajus Daugawas grihwā, kur tee, labatu laitu gaididami, šaktušchi ar eedšihwotajeem lišbjeem tirgotees. Wini apmainijušchi naščus, kemmes, lentas, audumus pret lišbju mantām: šwehru ahdām, waškeem, medu un labibu. Tirgoščanās atmēta wahžeem brangu pelnu, un wini šakša beesčaki apmeklet Daugawas kraštus. Wini ušžehla Šiškilē noliktawas un tirgotawas. Wahžeēšchi jawā dšimtenē ištahstija, ka Baltijā dšihwo paganu tautā. Bremenēs wiršbišlaps šustija tirgotajeem lišdš muhtu Meinhardu, lai šubinatu paganu tautām Deewa wahrbus un tās kristitu.

Meinhardš, nonahzis pee lišbjeem, redseja, ka tee mafsā mešlus Polozkas knajam Wladimiram. Wišch gahja uš Polozku un išluhšfa no kreewu knaja atlauju peegreest lišbus kristigai tizibai. Meinhardš nu nopirka Šiškilē semes gabalu un ušžehla bašnizu. Rašfošču seemu lišbjeem ušbruka leišchi, aplaupija tos un aišweda daudš guštēknu. Meinhardš

Водяеичи итгојас ат итйејем.

O. Herrfurth.

uļ ahtru roku apbrunoja lihbjuš, uļgluhneja meščā leiščheem, jahahwa tos, atšwabinaja guščteknus un eemantaja laupijumu. Meinharda drojščirdiba un ismaniba eeguwa lihbju širdiš wairaf kā wijas labās mahžibas. Daudsi litās kristitees. Meinhardš pahmeta lihbjeem, ka teem truščstot zeetu mušra-pila, kur patwertes no eenaidneekem; wiņščheedahwajās tahdas uļželt, ja lihbji apjolutees palift par uštizameem Deewa behrneem. Meinhardš ataižinaja muhrneekus no Gotlandes šalās un uļžehla Ūščkilē mušra-pili. Driļš tahdu pat pili wiņšč uļžehla Salaspilē. Redžedams Meinharda puħliņus un panahkumus, Bremenē wiršbiškaps 1186. gadā wiņu eezehla par lihbju biškapu.

Kopā ar Meinhardu darbojās otrs Bremenē muħts Ditritiš. Tas apmetās Turaidas apgabālā un jahka šludināt tureenes lihbjeem kristīgu tīžibu. Kaħdreiš stiprs negaišs nopostīja lihbju laukus, bet Ditriti drauwa palika wejela. Paganu preesteri eestahštīja laudim, ka Ditritiš ejot burwis. Lihbji jaguštīja muħtu un gribeja wiņu šeedot jaweem deeweem. Vai iļpehtitu, waj deeweem tahds šeds patiškams, paganu preesteri peħ weza paraduma siħleja deewu prahtu. Wini nolika semē pamihščušs diwus šcheħpus, uļšehdinaja Ditriti uļ balta širga un weda to pahr šcheħpeem. Wini gribeja finat, kuru kaħju širgs žels — labo, kaš nosiħmeja dšihwibu, waj kreijo, kaš nosiħmeja nahwi. Širgs žehla labo kaħju, ko ištulsoja kā deewu atraidijumu, un muħts Ditritiš palika dšihwos. Lihbji wiņu weļš wairaf zeeņija, un daudsi peeneħma kristību.

Kristīga tīžiba bij jau laiduši pirmās šafnes. Meinhardš un Ditritiš nošpreeda šaitīt jauno bajņizu ar Bremenē wiršbiškapa waru. Wini peeprašīja no lihbjeem dešmito teču no wiķem eeahkumeem bajņizās un garidšneeku ušturedšanai. Tahds prašījums šaņiņņoja lihbjuš, kam weļš bija jamatšā weļš Poloztas kņaseem. Lihbji noštaloja kristību Daugawā un taišjās nokaut jaunās tīžības šludinatajus. Meinhardš wairaf reiļ mehģinaja beħgt uļ Wahžjemi un Romu, lai iļsuhgtu no pahwesta palihdšibu. Paščam Meinhardam neišdewās aišbeħgt, tapeħz wiņšč šlepeni aišjuhtīr Ditriti. Pahwests iļšludinaja pret lihbjeem krusa karu, apjolidams pilniņu greħtu peedoščanu teem, kaš eešgot karā. Tomēhr mai bij tahdu, kaš gribeja eet uļ nepašīhtamo paganu semi. Meinhardš, palihdšības nejaģaidījis, nomira 1196. gadā. Wina truħdus weļlakā laikā aišweda no Ūščkilēs uļ Rīgu un apglabaja doma bajņizā.

Par Meinharda peħznahģeju Bremenē wiršbiškaps eezehla muħtu Bertoldu. Lihbji jaunā biškapa nepeeneħma. Tapeħz wiņšč aišģahja uļ Romu un iļsuhdša no pahwesta jaunu krusa karu pret lihbjeem. Šchoreiš krusa šaxam bij wairaf panahkumu. Bertolds šalāšija 1198. gadā dandž krusa karotaju un dewās ar teem uļ Baltiju, lai uļšpeestu lihbjeem kristīgu tīžibu ar waru. Wiņšč jaštapa lihbju kara špeħtu lihdšenumā, kur tagad atrodas Rīga. Krauju wadija pats biškaps. Pilnās brunās, ar šobenu rokā, wiņšč drojšhi jahja šawam kara pulkam preeščā. Bet Bertolda širgs jahka trakot un eeneģa biškapu šataitinato lihbju rindās. Lihbji noduhra Bertoldu ar šcheħpeem un šakapaja gabalōš. Krusta karotaji šakahwa lihbjuš un breešmīgi nopostīja jemi: nodedšinaja zeeumus un nobradaja druwas. Lihbji padewās, peeneħma kristīgu tīžibu, apjoliģa ušturet mahģitatajus un maksat dešmito teču no wiķem eeahkumeem. Bet tīkto krusa karotaji bij aģreešģeēš uļ Wahžjemi, lihbji atkal atfrita un nošpreeda aišdšīht kristīgos.

Īštāis kristīģas tīžības nodibinataģš Baltijā bij biškaps Alberts. Tas bij muiščneeku dšimuma, paščōš špeħta gaddš, gudrš, iļweizģis, darbiģis, štingrs un išturģis. Wiņšč ir weens no eewehģojamaķeem wiħreem Baltiģas weļštūrē. Šmeleļģis un ištaujāģis Baltiģas apštahktus, biškaps Alberts eeraudšija tuħliņ jawu preeščģahģeju kħħdas. Wišpirms wiņam nepatīka, ka apģeetinatās pilis bij tīk tahlu no juħras un griħwas, un kugeem želā weegli

Вульфъ Диртисъ јабѣ паѣр ѣтеѣрѣмъ.

O. Herfurth.

Strigai loef pannament.

wareja usbrukt eenaideeks. Semē dšihwoja neustizami lihbjī, kūrī klaušija tīkai šobena warai. Ari kaiminu walstis waldija naidigi un dāškreiļ špehziigi kreewu knaši un leičhu kunigi. Biškaps Alberts noprata, ka winam nepecezeičams kreewis un leels kara-špehks. Tāpehž winiņš tīk aštri wis nesteidjās uš lihbjū semī, bet palīka Wahžsemē wejelus trihs gadus, wahšdams krusa karotajus un lašidams dahwanas. Tīkai 1200. gadā winiņš nobrauzā uš lihbjū semī ar daudš apbrunoteem kareiwjeem 23 fugōš. Driā gadā (1201.) winiņš dibināja Rīgas pilšehu pee Rīdšimupes un pahžehla šchurp biškapa sehdeklī no Škšhskles. Rīgai wis-
apahrt Alberts līka ušzelt stiprus, beesus mihrus un pādarija to par wārenu žetofim. Nu Albertam bija rokā stiprs žetofnis un peceetama ošta. Pirmā laikā ar Rīgu žāzentās wehl semgaleeščhu ošta pee Leelupes grihwas, bet Alberts išgahdāja, ka pahwests to nolahdeja un aišleedja křistigo kugeem turp braukt. Pehž tam Rīga šahst stipri ušplauti, un biškaps Alberts šahka domat par to, ka labati nobibinat jāwu waru Wišsemē un wišā Baltijas peekraštē. Krusta karotaji tīk wāšaru pawādija Baltijā, bet rudenōš dewās atpakaļ uš Wahžsemi. Ar tahdu nepastahwigu kara-špehku Alberts newareja eeguht leelus panahkimus pret daudšajeem eenaideekeem. Tāpehž winiņš dibināja 1202. gadā Wišsemē garīgu brunneeku beedribu, kuru nojauzā par Sobenbrahlu beedribu jeb ordeni. Sobenbrahlu apgehrbs bij balis mehretis, tam pahr plezu bij ušchuhij krusa weidā divi jarkani šobeni un šwaigjue. Brunneeki ar šwehřestu apšolija paklašit pahwestam un jāwam biškapan. Wineem bij ušdota žihna ar pahganeem. No ee'arotām semēm wini dabuja treščho dalu.

Ordena brunneekem palihšjot, Alberts drihš ween eekaroja lihbjū semī. Brunneekem winiņš atdewa Siguldi, Škšhskli, Leelwahrdi un Salas pili, kamehr jew patureja divi dalas: Turaidas apgabalu un wišu juhřmalu lihbjī Salazes upei. Drihš pehž tam (1210.) Alberts ar leelu kara-špehku gahja uš Kofnešī un Geršiku, eenehna tās un eekaroja wišu Latgali. Žehju apgabalu biškaps atdewa brunneekem, kūrī žehla Žehju pili, kamehr pats kuhweja pilis Kofnešē, Krišburgā, Beršonē un Laudonā. Tagad bija eekarota — wiša Lihbija un Latwija.

Pehž tam eešahkās kopeja šihwa žihna ar igauneem. Leels kara-špehks no brunneekem, lihšjeem un latweeščheem dewās uš Igauniju, bet nešpehja igaunus jafaut. Alberts redšēja, ka ar jāweem špehkeem netiks galā ar igauneem, tāpehž ušāizinaja palihgā danu karali Walbemarū II., kas bij leels karotajs. Danu waldneets eekaroja 1219. gadā wišu Igauniju, ušžehla Keweles pilšehu un dibināja te jaunu biškapa sehdeklī. Waldemars peeweenoja Igauniju Danijai un Wišsemi patureja jāmā wiršwaldibā. Bet Alberts pehž peežem gadem pa danu kehnina guhštneezibas laiku notratija Danijas wiršwaldibu un peeweenoja wehl jāwai walstij pašhu Igauniju (1223). Gadu wehlat (1224.) Alberts ušbruta Turjewai, kas peedereja kreeweem. Kreewi gan turejās duhščigi pretim, bet tīka ušwareti un křita lihbjī beidšjamam wihram. 1227. gadā Alberts eekaroja Sařmu jalu un dalu no Kurfemes. Wišjas sem biškapa waldibas javeenotās semes nojauzā pehž wezātās lihbjū semes par Liwoniju.

Alberts nomira pehž 30 gadu ilgās waldišchanas 1229. gadā. Wīnu paglabāja Rīgas Doma bajnizā.

R. Klaušinsk.

210. Liwonijas ordenis (1202.—1561. g.)

Wišas Baltijas eekaroščhana turpinājās tahdus fimts gadus. Kuhrus galīgi pahřwareja 1253. gadā. Kuhru semes serde, pee paščas Wentas kražzes, bija uštāstīta stiprā un škaištā Kulbigas pilš, kas pahřwaldija wišu kuhru semī. Želgawu ušžehla 1266. gadā, lai no šche-

jeenes apdraudetu brīhvos un bagatos fengaleeschus. Semgale turejās brunneekem pretim ņawās pilīs — Termetē, Rattē, Dobelē. Notika sīhwas, ašinainas zihnas, kas pamāsam mahktin mahza fengaleeschus. Pāšchās XIII. g. simtēna beigās wahzēeschi eenehma un nodesfināja pehđigās Semgales pilīs un pilnīgi fengatus pahrweiza. Kas negribeja padotees brunneekem un bišapam, tee ar ņewām, behrneem un lopeem atstahja đsimieni un aišgahja uš leišcheem.

Tagad ordenis zentās nodibinat ņawu waru uš eelšcheeni un ahreeni. Ahrejee eenaidneeki bija Nowgorodas kreewi un leišchi. Ar teem ordenim bija jāistru leeli un breesmigi kari. Dašchreij pat likās, ka ordenis newarēs turetees pretim wišem eenaidneekem, ihpašchi kad leišchu knāsi deemwidās no Līwonijas nostiprinājās un nodibināja ņawu waru lihđj Melnai juhrai. Tataru ušbrukums tomehr stipri jāistija Austrum-Eiropas walstīs, un ordenis prata ņewi nostiprinat pret eelšchejem un ahrejeem eenaidneekem.

Līwonijas ordenim bij pastahwigi jātaro ar Rīgas wir-biškāpu un pilšehtām, jo ikkuršch zentās eeguht preekšč ņewis wairak mantas un teešibu. Tē ahrejam eenaidneekam draudot waj ari dumpim izsektees pašchu ņemē, wini aiņmirša eenaidu un nowehrja kopigas breesmas. Pret Baltijas eedšimtajem garidšneeziba un brunneeziba leetoja ņobena waru. Katolu garidšneeki nenopušeļās ar eedšimto mahzičhanu un apgaiņmošchanu. Wineem peetika, kad kahtīgi nolāsija nešaprotamas latinu miščas un eewahza nodewas preekšč baņņizām un preeštereem.

Lepnā katolu garidšneeziba ņagentās ar brunneezibu ņošchumā, lepnībā un warā; wina, pehž widus laiku jehgumeem un katolu baņņizas mahzibām, turejās augstati par pašau-ligo waru un prašija, lai brunneeziba tai klaūša. Brunneeki, kuru rotās atradās pateeja wara, un kas nejuta tahtlumā no Romas ne pahwesta, ne keisara šloga, atšina par augstato ņawu waru. Wini eeweda Līwonijā Wahzšemes likumus un lehn u kahtribu, eedšimtos pahwehršdami par klaušchu laudim un speešdami pee gruhsteem darbeem, pee pilu zelščhanas, apšargaschanas un kara gahjeeneem. Eedšimteem no tahtas kahtribas bij daudj gruhstumu, bet atleza ari dašchi labumi. Tās 143 pilīs, kuras wini bij zehlušchi ar ņawām rotām ņem meištaru wadibas, dēwa pašcheem patwehrrumu no laupitajēem un šrotajēem. Wada un neraščas gadās ņemneeki dabuja maiši un ņehlu, tapehž ka tungam wajabšeja ņaudet ņawus klaušchu laudis — strahđneekus. Muišchās un pilīs laudis mahzijas labatu ņaimneezibu un amatus. Tomehr klaušchu laušchu stahwolliis ņendās laikās bija wišai gruhš, jo gruhštais darbs un kari postija ņemi, nowahrđsināja zilwekus un nereti nowēda eedšihwotajus pee iššamijuma. Daščās apgabalās izsehļās dumpji, kuras tomehr drihš apšpeēda; pehž tam klaušchu stahwolliis tita wehl gruhstaks, un winus tureja un ušraudšija wehl zeeschati. Pehđejee igānu nemeeri notika XIV. g. simtēna widū. Igāni bij luhgušchi palihgu no šweedreem un kreeweem; šweedri neatmahza, bet kreewus ordenis ņašahwa. Igāni, neka neeeguwušchi, pašauđeja daudj: winus jagaidbija breesmigs šods un wehl zēetata klaušchu pahtaga.

Bet tumschee un warmahzigeē widus laiki pamāsam išeidšās, un to weētā auša jāni laiki. Wahzšemē ņahka išplatitees Martina Lutera (1483—1516.) mahzibas pret katolu baņņizas launumeem un garidšneeku netiklo đšihwi.

Šaunā mahziba ņahka ahtri išplatitees ari Līwonijā un dēwa pehđejo treezeemu katolu biškapa warai. Išnihka Līwonijā katolu baņņiza, išnihka ari lepnās garidšneezibas wara, un tās weētā stahjās lutera mahzitajās. Lihđj tam latweešcheem nebij newēnas školās, ņe grahmatas, ne luhgščhanu, ne garigo dšeesmu; nebij pat mahzitaju, kas praštu eedšimto walodu un špehtu teem šludināt bēj tulkeem deewahrdus. Lihđj ar lutertizibu ņahkās latweeščhu garigā đšihwē jāuns laiks. Mahzitaji ņahka nodarbotees ar latweeščhu apgaiņmošchanu, ņahka

mahžitees latveeschu walodu un gahdat ſwehtus rakſius, hauſchtus, luhgichanas un ewangeliju latveeschu walodâ. Wiſiumſchakâ un behdigakâ laitâ parahdijâs jauna zeriba un jauna gaijma.

R. Klauſtiſch.

211. Klauſchu laikôs.

Ej, ſaulite, drihs pee Deewa,
Dod man ſwehtu wafarinu,
Bahrgi kungi darbu dewa
Nedew' ſwehtu wafarinu.

Melna tſchuhſka miltus mala
Widû juhrâ uſ atmena:
Tos buhs ehſti teem kungeem,
Kas pehz ſaules ſtrahdinaj'.

Tezi, tezi, kumelini,
Nu ar luhku pawadinu:
Slitti laiſi, bahrgi kungi,
Nedrihſt ſchdes kalbinat.

Kungi, karu nezeleet,
Maſi mani baſlelini:
Rejaudaja brunas neſt,
Ne tehrauda ſobentiau!

Tautos dſeesmas.

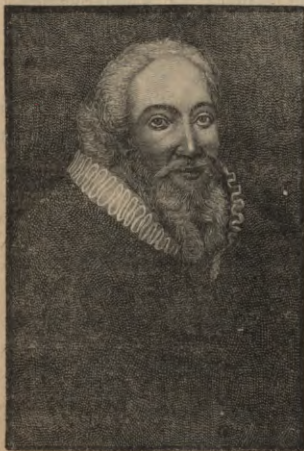
212. Kurſemes herzoga walſts (1561.—1795. g.).

Jaaneem laiteem nahſot, Liwonijas walſti iſzehlâs daiſchadas juſas. Ordenis nitni apkaroja wirsbikapu; leelatâs pilſchtas, Riga, Rewele un Zurjewa, zihnijâs ar bikapu un ordeni, gribedamas tapt par brihwpilſchtâm. Semê notika neredſeti nemeeri un ſawſtarpeji kari, kas pagalam iſpoſtija to un padarija neſpehzigu. Tapehz ari Jahnis Breesmigais, pamatodamees uſ to, ka Baltijas tautas reiſ maksajuſchas meſlus kreemu knaſeem, eebruka Liwonijâ. Drihs wiſch ſawcem ſawcem pulſteem pahrpudinaja ſgauniju, Widsemi un datu no

Kurſemes, wiſur poſtidams pilſchtas, zeemus un druwâs. Œefarotâs ſemes zarš gribeja peeweenot Kreewijai. Œahhdâ gruhtâ brihdi wirsbikaps luhdſa palihgu no polu karala. Tas ari ſolijâs lihdsſet, ja Liwonija padodas ſem Polijas. Ordenis un garidſneeziſa dewa ſwehreſtu polu karalim. Widsemi karaliſ peeweenoja pee Polijas, bet Kurſemê nodibinaja herzoga walſti, kur par waldneeku eeliſa bijuſcho ordena preeſchneeku Gotardu Œetleri (1561—1588).

Œem herzogeem Kurſeme brihnum ahtri uſplauka. Kurſemi nepeemelleja kari, un wina bij atſwabinata no nodewâm. Laizigâ labklahjiſa, ſaweenota ar klauſchu meerigo dſihwi, atſtahja uſ eedſihwotaju eeraſchâm un ſawſtarpeju ſatikſmi labu eeſpaidu. Kurſemi no ta laika jauz par Deewa waj ari maijes ſemiti. No Kurſemes herzogeem ſewijahki eewehrojami Gothards Œetleriſ un wina dehla dehls Œetabſ.

Gothards Œetleriſ dſimis 1517. g. Wahzijâ, — Weſſalijâ, no augſtas muſſchneeku zilts. Godhards wezaſteem bij jaunakais dehls un pehz jawa laika ecraduma palika par garidſneeku. Wiſch peeſtahjâs pee Œelnes wirsbikapa un drihs eeguwa ſlawu. Baltijâ

Gothards Œetleriſ.

winsch atnahza, jauns buhdams (20 g.), un eestahjās bruunektu ordeni. Tur winsch atrada wijur slinkumu un nekahrību un tapehž maš beedrojās ar bruunekteem, kuri wīnu niginaja un aijstahra. Turpretim tajā laikā, kad tehwijai draudeja breesmas un wīnu azis meļeja pehž ihstā wihra, tad Kēleris nahza godā. 1559. gadā winsch tika par ordena meistaru un 1562. g., ordenim išbeidjoties, par Kurlsemes herzogū jeb leelkūngu. Sahkumā winsch pahrwaldbija ari Widsemi, bet Widsemes bruunekti wīnu neereedjeja un apmeļoja. Kēleris pats atstahjās no Widsemes pahrwaldības, ko widsemneeki wehlat nošchēļoja. Kēleris pehž dabas un gara dahwanām bij ihstis waldneeks, tas šaprata jaņas jemes wajadības. Winsch šaprata, ka semei buhš par leelu šwehtību, kad laudim gahdās bajnizas un školās.

Gustawš Adolfs.

Buhdams Dwinškā var pils pahrwaldneeku, winsch gribeja Pernawā dibinat gimnāšiju, kur ismahžit no latwju un igaanu behrneem mahžitajus. Kad no pirmā mehginajuma nekas neišdewās, winsch nodomaja Bauškā zelt augstaku školu; bet ari no tās nekas neišnahza kara deht.

Tizis par herzogū, Kēleris redjeja wiju to tumšību un elkadeewību, kas waldbija semē, un nehma to šewiški pee širds. Winsch ušdewa pahrkuhtot bajnizas un atrada Sengalē tīkai 3 bajnizas: Želgawā, Dobelē un Bauškā, un Kurlsemē 6 bajnizas: Kuldigā, Wentspilī, Talsōs, Tufumā, Randawā un Sabilē. Tās pašas bij masinas un pušagruwusčas. Bajnizu truhkumu winsch lika preekščā, jemes šaeimai, un ta nospreeda buhwet 70 jaunas bajnizas, kā ari gahdat par fretneem mahžitajeem, kas prot latweešču walodu. Pee astonām bajnizām eerihojaja

školās, kur mahžitaji un kēsteri mahžija behrnus. Winsch pats daudšreij bija klahi, kad školās pahrklauschinaja latweešču behrnus. Kas labi mahžeja lašit un rakštit, tam winsch dahwinaja drehbes un zitas leetas. Gruhri nahzās toreij mahžit behrnus latweešču walodā, jo truhsta mahžības grahmatu. Kēleris štabina mahžitajus, lai tulko latweešču walodā garigus rakštus. Karalautišchōs 1586. gadā ijuahza pirmā latweešču grahmata — M. Lutera katšijms. Pats leelstungs to bij lizis drufat par jawu naudū.

Gothards Kēleris nomira firmā wezumā (1587 g.). Wisleelakos šlawas laikus Kurlsemē peedšihwoja sem Gotharda Kēlera dehla dehla Žekaba waldības. Winsch lika zelt dahšadas fabrikas un taišija fugus, kas išwadaja Kurlsemes šlawu pa tahtlān pajaulēs juhrām.

R. Klauštink.

213. Polu un Sweedru laiki Widsemē.

Polu karali ruhpejās par peemekletās un no fareem išpošitās jemes ušplauščšanū. Widsemi eedabija nomaddōs, kur eelika weenu leelaku eerehdni, un eweda šche tahdas pat teefas

tā Polijā. Ihpaišči nopuhlējās karalis Stefāns Vatorijs, veens no labateem potu valdneekfeem. Wīnšch ruhpejās ari par semneekfeem, aīšleedja teem ušliti meejas šodu un bij gatavs wīnūs atlaist bīrhwā. Latweešchi, no muišchneekfeem ūkubinati, nonahza pee karala un luhdja, lai atstahj wīņu pa wezam. Karalis nodomaja teem zelt ūkolās, lai aīdšihū prahta atlibu, bet nahwe pahtrauza wīna nodomūs (1586. g.).

Pehz karala Stefana nahwes Polijā nemitejās fari ar kreeweem, ūweedreem un da-neem. Wīswairat no ūheem kareem zeeta Wīdseme un ūgaunu seme, kur pastahwigi notika taujas. Zelotaji, kas braukuschi no Rīgas lihds Fernawai, leezina, ka wīšā tai leelā gabalā naw dširdejuschi ne suua rejam, ne gaita dšeedam. Eedšihwotaji bija nosauti, jaguhstīti waj ari aīšbehguschi mešchōs un nomirušchi bada nahwē. It ūewiēhki daudš posta eedšihwotajeem padarija pehdejais potu-ūweedru karšch, kuru abas walstis wēda ūgaunijas deht un kurech turpinajās 29 gadūs. Laine beechji ūwahrstījās uš weemu un otru puši, lihds pehdigi slawenais ūweedru karalis Guštaws Adolfs ušwareja potūs un 1629. gadā peeweenoja Wīdsemi ūweedrijai.

ūweedri walbija pahr Wīdsemi kahdūs 80 gadūs. Wīspīrīs ūweedri wehria uš-manību uš lutertizigo bašnizu un ūstolu leetu. Poli, kā ūinams, aīšween bijušchi ūrdīgi katolu tizības pekreiteji un aīstahwetaji un tapehž strahdaja luterā bašnizai pretim. ūgōs kara gadōs bija gandrihš wīšas bašnizas īpostītas, un daudš weetās truhka mahzītajū. ūweedru waldbība zehla jaunās bašnizas, eelika mahzītajūs, dibināja garīgu teesū jeb konsīstoriju, kura pastahw wehl lihds muhsu laītam. ūweedri ūzīhtīgi gahdaja par tizības gaišmās īplatišchanu. Tajā laīkā ari Mūkšnes prahwēstis ūlūks pahrtulkoja un īdewa bibeli latweešchu walodā. Guštaws Adolfs dibināja ūurjewā unīwersītati un ģimnāsiju Rīgā, kurās mahzīja ari latweešchu un īgaunu walodās un bij atlauts eestahtees ari semneekfeem. Kahdūs gadūs weh-lak pīšēhtās atwehra pīrmmahzības ūkolās un uš laurkeem draudšes ūkolās, kuras pastahw lihds pašcham pehdejam laītam.

Guštaws Adolfs eewēda wehl Wīdsemē pagasta, draudšes, aprīnta, semes, pīls un brugu — teejas. Pehdejās pastahweja Baltijā lihds 1889. gadam, bet pagastā teesja pastahw wehl lihds īchim laītam. Wīnšch buhtu wehl dašchu labu darbu padarijis, ja nebuhtu kritīs agrā nahwē uš taujas lauka, ferojot pret luterā tizības eenaīdneekfeem.

Pehdejais ūweedru karalis, kas waldbija pahr Wīdsemi, bija Karlis XI (no 1680.) Wīna laīkā notika semes wehrteschana, pehž kuras noteīza klaušchūs un nodewās. Katram jāimneekam muišchneeks īdewa ihpaišchu ūarakstu, zīl un kahdi klaušchi klaušjami, kahdas nodewās dodamas, lai nenotītu neweenam netaišnība. Šchahdas grahmatas Wīdsemē jauza par watu grahmatām.

Karlis XI līka muišchneekfeem preekšchā, lai atlaišch semneekūs bīrhwībā un atzel neghligo wehrdšību, kas atlikušeēs no pagānu laīkeem un nešader ar kristīgas tizības mahzībām. Muišchneeki aīrahdīja uš Stefana Vatorija mehģinajumu un ūzīja, ka latweešchi bīrhwības nebuhtu newehlotees un ešot pīlnīgi meerā ar ļawu stahwotki. Lihds latweešchu bīrhwlaišchanai pagahja wehl wairat nekā fīmtš gadu, bet ūweedru waldbībai peenahza drihš gals. Eešahhtās leelais seemetneeku karšch, kurā Kreewījas zars Pēteris Leelais atuehma ūweedrijai Wīdsemi un ūgauniju.

R. Klauštīnch.

214. Baltija sem Kreewījas waras.

Septīnpadsmītā gadu fīmtēna zēla juhtīs Ēiropas seemetōs stīpri peeanga Kreewu walsts wara. Zars Pēteris Leelais peelika wīšas ļawas gara dahwanās un ūpehjas, lai Kreewijā radītu warena kara-špehu un floti. Pēteris Leelais pats aīšbrauza uš aģrēmēm,

kur eemahzijas leet leelgabalus un ņhaut kã ihstems kara inņheneers, eeguwa ņinasĆanas kugu buhweņĆanas un kara mahņslãs. Sawu apbrunoto ņpeĆku winņĆ nodomaja iņleetot, lai pa-
plãņĆina u Kreewijas robeņĆas lihņi kugneezibai derigai juĆrai, weizinat u tirdneezibu un
eemantotu ņatiksni ar attihņitãm Wafar-Eiropas walstim un aiguhņu derigas ņinasĆanas un
amatus.

Te pee Petera I. nonahza Widjemes muuņĆneeks Patkuls un eeteiza ņahņt karu ar
Sweedriju, apsolidams ari Widjemes muuņĆneeku palihņdņibu, ja tikai wincem pavezam
atņahņĆot wiņas teeņibas un muuņĆas. Patkuls nonahza ari pee Danijas un Polijas kara-
leem un luhņja tos ņahņt karu ar Sweedriju. Karis no ņĆeem waldbneeĆeem labpraņt gribeja
atnemt Sweedrijai kaĆdu ņemes gabalu. Drihņ peĆz tam Peteris I. kopã ar Danijas un Poli-
jas karaleem 1700. gadã peeteiza karu Sweedrijas karalim Karlim XII.

Peteris Leelais.

Karlis XII. negaidija eenaid-
neekus eebruņtam ņavã ņemã, bet,
ņalãņijis kara-ņpeĆku, dewãs uņ
Daniju, eenehĆma tãņ galwas piņĆĆtu
un peeņpeeda karali atteiktees no
ņabeedribas ar Kreewiju un Poliju.
PeĆz tam winņĆ uahza uņ Kreewiju,
pee Narwas breeņmigi ņakahwa
Petera I. kara-ņpeĆku un atnehĆma
tam wiņus leelgabalus. PeĆz ņĆis
kaujas karalis tureja zaru par uņ-
waretu. TapĆĆz winņĆ pameta
Kreewiju un dewãs uņ Poliju, kur
palika weņelus 7 gadus. ņĆini
laikã winņĆ eenehĆma wiņu Poliju,
eēzĆhla tai jaun u karali un peeņpeeda
pokus atteiktees no ņabeedribas ar
Kreewiju.

KameĆr Karlis karoja Polijã,
Peteris I. paguwa itin brangi
atņpirgt, ņapulņinat un iņmahņit jau-
nus karwijuņ, iņleet jaunus leel-
gabalus. Daku no kara-ņpeĆka
winņĆ aifņuņtija uņ Widjemi un
Igauniju, lai eektaro ņĆãņs ņweedru
ņemes. ņektarņĆana gahja tik ņĆ-
migi, ka 1703. gadã Peteris
wareja dibinat Peterburgu pee Re-
was upes grihwas.

Karlis nelitãņ ne ņinot par apdraudetãm ņemēm, bet nodomaja eektarot ar weenu pa-
nehmeenu wiņu plãĆĆo Kreewiju. Zeredams uņ nodeweja MaņĆepas palihņdņibu, winņĆ weĆa
ņawus noguruņĆos ņaldatus uņ Maņ-Kreewiju. Tur winņĆ nedabuja gaiditãņ palihņdņibas un
aplenza Poltawu. Notika leela kauja 1709. g., ņãņ beidņjãņ ar kaĆdu kreewu uņwaru, ka ka-
ralim Karlim bij jabeĆg beņ kara ņpeĆka uņ Turziju. KarņĆ bij toti aņinains, ilga 21
gadu; winu noņãuz par leelo ņeemelneeku karu. Sweedru mara tika galigi ņalauņta, un winãņ

weetu eenehna Kreevija, kas no ta laika palika warena zitu waltju starpā. Widsme un Igaunija nahza sem kreetu waras. Peteris bij loti preezigs par jauneem pawalstneekem. Wīnšch apstiprinaja wīšas wežās baltečchu muišchneku teešības un atdewa muišchneekem daudš muišchu.

Paschās 18. gadu simtena beigās, Katrinas II. laifā, tika peeweenota Kreevijai Kurseme. Kurseme, kā jau dsirdejam, stahweja sem polu wirswaldības. Polija winas eeschejā waldībā eejauzās zitas waltis, Kreevija, Austrija un Pruhšija, un pa trim lahgeem isdalija Poliju šawā starpā. Pehdejais dalijums notika 1795. gadā. Kurseme peekrita Kreevijai, turai ta peeder lihš pascham pehdejam laifam. Ku bija wija Baltija sem kreetu waras.

R. Klauštīsch.

215. Kas sagatavoja latweescheem brijwlaišcham.

Pee Eiropas tautām widus laifās bij tahda (scodolā) kahrtiba, ka tehnišch waj teisars, kam peedereja wija seme, ijbewa gabalus le h u ņ s jaweem tuwaceem waltis wihtreem. Wīnšch atdewa sinamu apgabalu kahdam grafam waj knasam ar to uorumu, ka tas ruhpeees par apgabalu kā pats par jawu ihpachumu: ušturēs kara-spehku, teešas, šcolas, bānizās, poliziju, eewahšs nodewas, ar wahrbu šator, ispidis waltis peenahšumus. Rehnīsch atdewa waltis apgabalus ar wīšām waltis teešibām. Jaunam laifam tuwojotees, šaronas aishween wairat to, kam nepatika dsimšbuhšchana un klaušchu kahrtiba. Weeni atrada, ka tahda wehrgu buhšchana nejaeetas ar kriitigo tizibu, kas mahza, ka wīši brahli un Deewa behrni; otri atrada, ka newarot peelaišt, ka zilwekus pahredod tā lopus. Trešchee atrada, ka semneekam do-damas ihpachuma teešības, lai wīnšch nepalaišchas šintumā, bet pats mahzas kraht, taupit, paleek usnehmīgats un strahdigats.

Jau šenafās laifās šweedru un polu waldneekem bij nodomi semneekus atswabinat, bet radās nepahrwarami šķehrschki. Katrinas II. laiki pasihitami diwi wihri, kas ruhpejušchees par semneekem: barons Schulzs un mahzitajs Eišens. Eišens eesneedšis rakstu Katrinai II. par Widsemes semneeku gruhu dsihwi un dewis daschus aishrahbijumus, tā wīnu dsihwe buhtu labojama. Barons Schulzs it šlaidri redheja, ka wīna muišchas newar usplaukt, pirms nebuhš pahrlabots semneeku stahwoflis. Tas tik tad war notikt, ja teem buhs šaws ihpachums un nošajijumi par klaušibām. Ujstahdijis šew par mehrli, dot šawam ihpachumam kreetu pahrwaldibu un kahrtibu, wīnšch ataižinaja no Stokholmas mehneeku mehrit muišchu un semneeku semi. Semes nomehrišchana dewa wīnam eespehju nošazit widejo darbu un klaušības laifu un nodibinat starp leelkungu un semneekem tahdu stahwofli, kas, aprobešchodams leelkungu wiršwaru, atnes labumu leelkungam un semneekam.

Barons Schulzs nodibinaja šeho stahwofli tā šautās „Aisfrantles likums“. Schee likumi grošas ap šekošchem 4 punktēm:

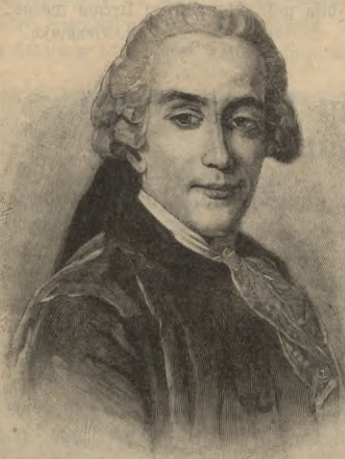
1) Semneeks ir dsimts un leelkunga apaschneeks, bet leelkungs nedrihšt wīnu ne atlaišt, ne pahrdot, ne atdahwinat no tās muišchas, kur wīnšch peerakšitīs.

2) Katrs semneeka nopelnijums teek usšatītis par wīna pascha pilnu un neatnemamu ihpachumu. Kamehr semneeks kahrtīgi matšā nodoschanas un ispilba klaušības, leelkungs newar atlaišt semneeku no wīna semes gabala.

3) Semneekam tikai tahdas nodewas jamatšā un tahdas klaušības jaispilba, kas eerašfitas waku grahmatās.

4) Semneekam ir teešiba eejneegi teejai suhdžibu pret leeltungu, ja pehdejais peeteras neatkautā šinā pee pašča semneeka waj wina ihpašchuma.

Pahtulkojis šchos šavus preekščlikumus latweešchu walodā un nodewis winus iſpildiščanai jawās dšuntmuiščhās, barons Schulzs 1763. gadā, wehl landrats buhdams, liſa preekščhā šchos Miſtraukles liſumus iſplatiu pa wiſu Wiſjemi un iſsuhtija tadehl ſavus preekščlikumus ziteem muiſchneekem, lai wini eepaſihtos ar wina domām. Reweens negribeja neka dširdet no reformām. Bet barons Schulzs neatſtahjās no kreetnā darba, lai padaritu to labu preekščl jemneekem.

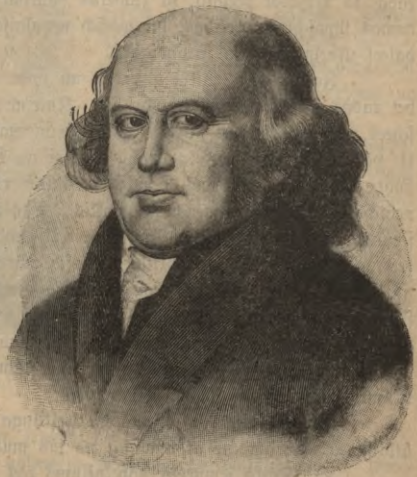
Miſtraukles barons Schulzs.

Aleksandram I. uſ troni nahtot, karſtātee klawſchu eenaideeki bij Friдриchs ſon Siwers un Garlihs Merkeliſ. Weens ſtrahdaja augſtatās galma aprindās, otrs rakſtija dedſigus rakſtus, tur uſrahdija klawſchu launumus.

Garlihs Merkeliſ bij mahzitaja dehlis un ſtudejis ahrjemēs ahrſtneeziſibu. 1796. gadā Merkeliſ liſa drukat grahmatu „Latweeſchi“. Grahmata bij tiſ ſtaiſti jaraſtita, ka winu wiſur laſija un tulſtoja ari zitaš walodās. Wiſiſch iſdewa wehl zitus rakſtus, kuri tika taſlu paſihtami un nahja rotās pat keiſaram Aleksandram I., kaš dahwaja Merkeliſim pabalſtu lihdj muiſchja galam. Merkeliſ wehl dabuja peerehſet to deenu, kaš 1820. gadā 6. janw. wiſjās Wiſjemes baſnijās paſludinaja brihwibu.

Merkeliſ ar preeka aſarām aſpweija jūmo ſinu. Semneeku brihwolaiſchānu pirmā ekuſtinaja Igaunijas muiſchneeziſibu jau 1811. gadā. Wina luhdja, lai atanj atzelt klawſchus un dahwinat jemneekem brihwibu. Šchos liſumus keiſars

Katrina II. apzetoja Wiſjemi 1764. gada wajarā un bij nowehrojūſi jemneeku gruhto ſtahwolki. Wina pavehleja generalgubernatoram Bounam, lai leel muiſchneeku ſaeimai preekščhā atweeglinat jemneeku klawſchus. Daſchus atweeglinajumus gan peenehma, bet dšihwē tee bij gruhti iſwedami. Pehz Katrinās II. jemneeku ſtahwolkiſ drihſak tika launakš nekā lahaſk. To teeſu barona Schulza peemehrs atſtahja leelu eepaidu uſ ziteem muiſchneekem. Kurjemē ween mehš lihdj brihwolaiſchānas laiſkam waram ſajſtāiti lihdj deſmit drukānu weetejo fungu iſdotu noteikumu jemneekem pehz „Miſtraukles liſumeem“. Mehš redſam, ka muiſchneeku ſtarpā rodas jau wairak klawſchu un dšimš buhſchānās eenaideeku.

Garlihs Merkeliſ.

apstiprināja un liķa Kevēlē iſſludināt 8. janvārī 1817. gadā. Kurjēnē bīhvlaiſchamū ķeiſars apstiprināja 25. aug. 1817. gadā. un paſludināja 30. auguſtā 1818. g. Drih ſcheem peemechreem ſekoja Wiſdeme, Sahmu jala, Rīga, Terbata un žitas piſkehtas. R. Klauſtins.

621. Pirmās latweeſchu grahmatas.

Pirmās grahmatas latweeſcheem apgahdajuſchi lutertizigee mahžitaji Kurjēnē herzoga Gorharda Ketleza laiķā. Herzogs uſaižināja Kurjēnē mahžitajus, lai ſaht tulkot latweeſcheem wiſnepeezeeſchamakoſ Deewa wahrduſ. Pirmāis winam paſlauſija Sahniſ Riwijſ, mahžitajſ Dobeļ. Wiſch pahrtulkoja Lutera maſo katiſmu, daſčas garigas dſeeſmas un ewangelija gabaluſ. *Bet nahwe pahrtirauza winu darbā 1586. gadā. Žiti mahžitaji nobeidſa wina tulkolumuſ. Tai paſchā 1586. gadā iſnahza laudis pirmā latweeſchu grahmata Lutera maſaiſ katiſmuſ Riwija tulkojumā. Schai pirmāi grahmatāi nahkoſchā gadā peeweenota wehļ Da-wida dſeeſmaſ, ſwehtbeenu un ſwehtku ewangelijuſ, leſzijas un ſtahtuſ par Kriſtuſ zeeſchamū un mirſchamū. Wiſu iſdewumu noſauza par rokaſ grahmatu (enchiridionu). Pirmee latweeſchu rakſti žentās apmeerinat wiſnepeezeeſchamakoſ wajadſibaſ, ſneegdami toſ bibeles un tižibaſ mahzibaſ gabaluſ, kuri wajadſigi pee deewkaſpoſchanaſ un behrnu mahzibaſ. Rakſtu waloda bij tiķ ſlihta, ka to wareja iſpraſt ar leelām puhlēm. Latweeſcheem jau to laiķu nebij ne ſtanu apſihmejuumu, ne kaħdu rakſtu paraugu; paſchi tulkotaji ari wehļ lahgā neprata walodaſ, un wi-neem nahzāſ gruhtii ſwehſchāſ walodaſ ſtanāſ eeklauſiteeſ un tāſ iſſchirt. *Iſnahza tā, ka weenu wahrdu uſrakſtija diwejādi waj pat trejadi weenā paſchā gabalā, daſchu wahrdu atkal rakſtija tiķ dihwaini, kā gruhtii to iſlaſit; pecm.: luueſſchenne = luhgſchana, ſweetyz = ſweht-tiſ, waerdtez = wahrduſ, aridtezān = aridſan, goodtez = godſ. Swehto luhgſchamū Riwijſ tā bij tulkotiſ:

Ta ſweete luueſſchenne. Muuſze thewſ erkanto debbeſ, ſweetyz thope tawſ waerdtez, enaſaſ muuſ touwa walſtibe, towſ praetetz notete, ka ezkan debbiſ, u. t. t.

Rahduſ 50 gabuſ pehž tam latweeſchu grahmatmeežiba ſtaħweja uſ weetaſ. Tiķ Manzelis, kaſ godam muuſ jamin par pirmo eewehrojamaķo latweeſchu rakſtneeku, mahzija parei-aki leetot latweeſchu walodu un gludaki iſteikt domaſ. Juris Manzelis dīimis 1593. gadā Meſcha muuſchā, Kurjēnē, kur wina tehwaſ Kaſparſ bij par mahžitaju. Pehž mahjaſ mahzibaſ Manzelis apmekleja ſkolāſ Jelgawā, Rīgā un wehlaķ Frankfurte pee Oderaſ ſtudeja Deewa wahrdu ſinatni. 1615. gadā Manzelis pahrnahza uſ Kurjēni, un herzogaſ wina eezehļa par mahžitaju Wallē, no kureeneſ wina 1620. gadā pahrzehļa uſ Sehpili. 1625. gadā Manzelis nogahja par mahžitaju uſ Terbatu, kur palika wehlaķ par Deewa wahrdu profeſoru pee jaunāſ, no ſweedreem dibinatāſ augſtſkolāſ. 1637. gadā herzogaſ Fridrihſ ataižināja Manzeli atpakaļ uſ Jelgawu, eezehļa par piļſ mahžitaju un ſamū biķtſ tehwu. Manzelis miriſ Jelgawā, 1654. gadā.

Manzelis daudž preeſch latweeſcheem rakſtiijſ. Wiſch iſdewa „Pahrlabotu dſeejmu un ewangeliju grahmatu“, pahrlaboja Riwija tulkoto katiſmu un patſ pahrtulkoja „Salamana ſalamuſ wahrduſ“ un „Siraka gudribaſ grahmata“. Wiſleelakaſ Manzela darbſ ir wina ſen gaidiitā „Latweeſchu ſprediķu grahmata“, par kuru wiſch ſanehma no ſeptineem mahžiteem wiħreem pateižibu gan wahžu, gan latinu pantinōſ.

Manzelis iſdewa ari pirmo wahrduņizu „Latweetiſ“ un pirmo latweeſchu walodaſ mahzibu preeſch wahzeeſcheem. Wiſch prata itin brangi latweeſchu walodu, noſchkiħra miħt-itāſ ſtanāſ no žetām un apſihmeja tāſ ar ſtrihpiņu, kā meħſ to togad wehļ darām.

Wehl minams otrs Kuršemes mahzitajs, Kristiāhnis Fūrefers, leelakais latveešču garīgais dzejminieks. Winšch zehlees no Neretas Kuršemē un mahzītees Deewa wahrdrus Terbatas augstīfokā. Manželis wīnu pašubinajis jau toreiz kertes pee latveešču walodas mahzīshanās. Wehl students buhdams, Fūrefers šazerejis dzejmas. Augstīfoklu nobeidšis, winšch apmetees Dobeļē, apprezējis brihwu latweeti, kahdu turigu atraitni, taišni ar to noluhku, lai pamatigaki eewingrinatos latveešču walodā. Tas winam pilnīgi ijdeweēs: winšch ismahzītees latveešču walodu kā reti kahds. Wina pareišā, straujā, šp hzigā, dzejīškā waloda brihwī tel ritumā un atškanās, kuras winšch pirmais eeweibis latveešču walodā. Fūrefers ispelnijās latveešču leelatā dzejneeta wahrdu. Wina dzejmu pahri par simtu, kas ar masām pahrgrosībām uiglabajušchās lihds pašcham pehdejam laikam. Ari tagad garīgās dzejmās Fūreferu neweēns naw pahrspehjis. Labakās Fūrefera dzejmas: „Deews Kungs ir muhšu stipra piis“, „Gods Deewam ween ar pateiſchan“, „No dbešim buhs man atmei“, „Kū špoſchi piišd mans Jejulīnšch“. Fūrefers, pehz Stendera wahrdeem, bijis pirmais štiprais latweetis. Fūrefers rokrastā atstahjis latveešču gramatiku, kurā winšch meklē pehz latveešču walodas galweneem likumeem. Fūrefera rokrastu isleetojis Indriks Udolšijs, kas šastahdijis pirmo latveešču gramatiku (1685. g.).

Fūreferam war stahtees blatus Gustaws Dihzs, Smiltenes mahzitajs († 1723). Wina dzejmās atrodam pareišu un glihtu walodu, tik wīnas naw tik spehzigas kā Fūreferam. Pehz dzejmu škaita winšch pat pahrspehjis Fūreferu, jo winam ešot pawišam 170 dzejmu. Labakās no tām ir: „At, Deews, tu lehnis Deews“, „Mihlee, rimstat, fo juhs raudat“, „Jesūs dšihwu muhšchigi“ un „At, Jerusaleme, modees“.

Ap to pašchu laiku latveešču rakstneeziba un waloda teef godā zelta zaur Glūka bibeles tulkojumu un Stendera raksteem.

R. Klaušīnšch.

217. Ernsts Glūks.

Glūku latveešcheem wajog turet tahdā pat godā kā Manželi, Fūreferi un Stenderi. Glūks ir pastrahdajis preečich latveešcheem leelu darbu — pahrtulkojis bibeli, darijis latveešcheem peceetamu wīnas deewiškō gaišmu un šwehtu. Bibeles ir ta grahmata, kas isplatita pee wīšam tautām pašaulē, jo wīna tulkota kahdās 300 walodās.

Ernsts Glūks dšimis 10. novembri 1652. gadā Wahzijā, Sakschās. Wina tehws bij mahzitajs; pirmās mahzības Ernsts erguwa no tehwa mahjās un wehlat aigahja us gimnastiju. Glūks studeja deewowahrdrus Witenbergā un Leipzīgā. Mahzibu nobeidšis, winšch kopā ar šawu draugu Fišcheru 1673. gadā atnahza us Widjemi. Glūkam to laiku bij tik 21. gads. Domehr winšch tuhtik eeraudšija latveešču behdigo stahwokli laizīgās un garīgās leetās. „Pirmais truhkums,“ tā Glūks pats stahsta, „fo, šchini semē atnahdams, eeraudšiju, lai gan ar jaunetta ašim, bij tas, ta latveešču bāsnizai nebij šawas bibeles un tadehš gahja gaušcham behdigi ar deewowahrdeem latveešču walodā. Apdomašim, ta Deewa bāsnizai Wahzijā waj Sweedrijā nebuhtu bibeles šawā walodā, kur nabaga dwehjeles gan atrastu pawehrumu? Ištum šauli no pašaulēs, tad zits nekas tew neatliks kā beesa tumšiba un aklš besdibens.“ Bentigais un apdahwīnatais jauneklšis zihīgi mahzījās latveešču walodu un blatus nodarbojās ar igawu, freewu un šlawu walodām. Winšch atšina, ta šinot wahji ebreju walodu, un aigahja us Hamburgu mahzitees pee šlawenā profesora Sebastiana Edzardija. Glūks atgreesjās atpakal 1680. gadā un dabuja mahzitaja weetu Dinamindē. Winšch patlaban bij šagatarwojees us leelo darbu. Lai eeguhtu wairak weišmes, winšch pahrtulkoja

Lūtera leelo katliņmi. Pehz tam wiņšch lehrās pee mīlīgā darba — bibeles tulkošanas. Wiņšch jāstrahdaja wefelus aštonus gabus, puhledamees ar tulkošanū deenām un naktim. Par palihdjetaju un norakstītajū bij študents Witenš, wehlat mahžitajš Leelwārde. Pa to starpu Glūtu aizīnaja par mahžitaju uš Alufni, kur wiņšch aišgahja dšhwot 1683. gadā. Jauno derību Glūts jau nobeidja pehz diweem gadeem, bet wija bibeles nahza gatawa tīt 1689. gadā, kad eejahja to rakstōš speest. Wehl tagad Glūta rokrakstš ušglabajš Alufnēs bāsnizā kā peeminekliš wīseem teem gruhteem puhlneem, ko tulkotajš nešis šwehtigam un leelam darbam par labu.

Glūts bij nenogurtošchš darbineekš. Wiņšch nehma pahrlabot „Dseesmu un luhgšchanu grahmatu“, „Šwehtu behrnu mahzību“ un tulkoja garīgāš dseesmas. Ar kahda kreewu mahžitaja palihdšību Glūts šahja tulko bibeli kreewu walodā. Glūts netaupīja ne puhtu, ne ijdewumu, kad tīt wareja palihdjet tumsā šmokošcheem. Wiņšch leels tumsāš, mahntizības un garīgāš atlibāš eenaideekš. Jau pirmajā gadā Glūts ušzehla jawā draudšē triiš školas, kurāš mahzija semneeku behrnus, lai gan ziti mahžitaji wīnu wījadi bibeļa un wina školas ijšmeħja, jo daudsi tajā laikā newareja šaprast, ka latweešcheem wajag školu. Glūts tika pat šuhdjetš un apmelots, bet wiņšch prata šahjees pretim šaweem pretineekeem ar godu un taišnību. Wina jaunības draugs Zīchers, kas wehlat bij Wīdšemes generalsuperintendents, Glūtu wījur aištahweja un pabalstīja. Glūta školas palīta par šwehtību draudšei un wīšam aprīnkim. Glūts bij latweešcheem draugs wahrdōš un darbōš. Bet wīnam nebī lemtš ilgi nodarboteek muħu semet par šwehtību. Pajhā 18. gadū šimtena šahmūā išzehlāš breešnīgāiš karšch štarp Kreewīju un Šweedriju. Kreewu kara-špeħš eelanjāš Wīdšemes dalā un apšehda mašo Alufnēs pilšehtīnu. Pehz Alufnēs eeneemšanas Glūtu aišweda guħstībā uš Maštawu, kur wiņšch driiš zehlās leelā godā. Wina audšekne, Marija Štawronška, tika par Petera I. laulatu draudšeni un išgahdaja Glūtam augstakāš školas preekšhneeka weetu. Glūts tulko rakstus, išdod pirmo nedelas awīš, šarakšta šlawenu wīhru biograģijāš. Rahwe wīnu pahrrauza pilnā darbā, tītai 52 gabus wezu, 1705. g. Glūts paglabatš Maštawāš wahžu kapōš, kur kapa atmens wehl lihdi šchim laikam wehsta, kas sem wina dūš.

Glūta škubinatajš un bibeles pirmais ijdewejs bij Jāhnis Zīchers, peemīnetaiš superintendents. Wiņšch patš nodibīnaja špeestawu, kur drukata wahžu un latweešchu grahmatas, ko laudim par weli išdalīt. Zīchēra drukatawā tika drukata ari pirmā bibeles. Wiņšch išgahdaja bibeles drukatāš mai no šarala 7500 dalbeus leelu naudas pabalstu. Bibeli nodrukataja 1500 eksemplardōš, un wina išmahāja ļoti dahrgi. Karalīš lika pečuhitit pa weenam eksemplaram katrai bāsnizai Wīdšemē. Pirmāiš bibeles ijdewums bij pahrat leels, šmagš un išdeentīškāi leetošchanai nederīgš. Ešeeta bibeles šweħra 9 mahzīmas. Bibeles maš išplatījāš laudīs. To eewehroja superintendents Benjaminšch Zīchers, mīnētā Šahna Zīchēra deħš. Wiņšch lika lašit naudū jaunam ijdewumam. Taišni pehz 50 gadeem (1739. gadā) išnahza jauna, pahrlabota latweešchu bibeles. Trešcho bibeles ijdewumu apgahdaja Guštawš Bergmans, 1794. gadā, un žeturto Kreewījāš bibeles beedriba 1825. g.

Bibeles nodereģuši latweešchu tautai par pirmo lašamo grahmatu, padoma deweju un apmeerinataju. Bibeles ijdewums pamudinaja mahžitajus gahdat par latweešchu raksteem un apģaišmošchanu, jo bibeles tulkojumš peerahdija latweešchu walodāš špeħtu un dšlumū.

R. Klaušīnšch.

218. Wezāiš Stenders.

Glūts dewa latweešcheem bibeli, Stenders — laizgoš rakstus. Lai gan katrs no wīneem peeder šawai paardšei, tomehyr wīni štrahdaja weenu darbu un weenadi no latwee-

šķeem taps zildināti. Glāts jawa muhšča wakarā peeredseja, ka Wībsemi peewenoja Kreewijai. Tāpat Stenders peeredseja Kursemi sem Kreewijas šķēptera. Wini abi zihņijās preešch mahfotēs, un wīnu darbam bija paleekama šwehtiba.

Stendera zilts zehlušees īj Holandes. Kašhs no Stendereem atnahza uš Kreewiju par mahžitaju. No šča pehznahzejem zehlees Gotharšs Fridriks Stenders. Wīnch peedšima 1714. g. Lašchu muišchā (Augšch-Kursemē), kur wīna tehws bija par mahžitaju. Wīna wezaki bij kreetni zilweki un audštinaja šawus behrnus weentahričhi un stingri. Pirmo mahžibu Stenders dabuja no jawa tehwa, kurjch šewiščku wehribu peegreesa latinu, greeku un ebreju walodām. Pehž tam wīnch gahja školā Subatē pee kahda ahršemneeka, kur jagatowajās uš uniwersitati. Tahlako iſglišhibu wīnch baudija wairakās Wahžšemes uniwersitatēs, kur studeja deewwahrdus.

Pahrnahzis dšimtenē, Stenders kahdu laiku bija par školotaju. Pehž tam wīnch tapa eewehlets par mahžitaju Līndē, kur šabija 8 gadus. Gribedams buht šawai draudšei par iħstu ganu, Stenders wišpirms zentās pamatigi eepašihtees ar latweešķeem, mahžidamees wīnu walodu, klaufidamees wīnu dšeejmas, krahdams wīnu garā mantas, nowehrodams wīnu eerajščas un nendams dalību wīnu preekōs un behdās. Wīnch mahžija laudis neween bašnizā no kanzeles, bet ari mahjās un dšihwe, apmekledams wīnus buhdiās un pee lautu darbeem, kur pajautrinaja wīnu nogurušcho garu, wīneem pastaštīdams šcho to derigu un peewilžigu. Līndē Stenders šaraktiija daudz garigu dšeejnu un luhģšchanu un grahmatu „Šwehti šahsti“.

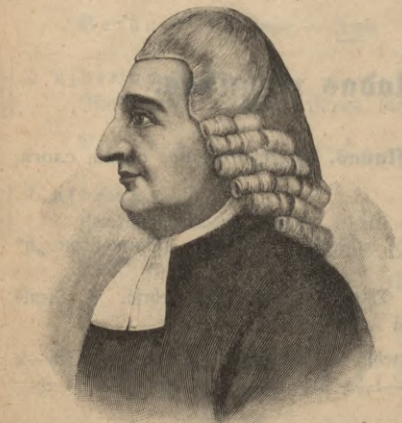
No tureenes Stenders pahrgahja uš Scheimes draudši, kur štrahdaja titpat dedšigi tā Līndē. Pahrač gruhša darbiba jagrauša Stendera šitpros meejas špehšus, un wīnch pehž gruhšas šlimibas aišbrauza uš Wahžšemi. Šche wīnch kahdu laiku bija par školotaju un pehž tam Kopenhagenā (Danijā) par geografijas profesoru. Ari šwechumā Stenders neašmirja latweešchus un tur šaraktiija teem grahmatu „Pašakas un šahsti“. Sabijis 6 gadus ahršemēs, wīnch 1766. gadā atkal pahrnahza Kursemē.

Dšimtenē wīnu eewehleja Šehrpišs un Šunakštes draudšē par mahžitaju, kur wīnch neapkušdams darbojās 30 gadu lihdī pašcham muhšča wakarām, kurjch peenahza 1796. g. Šche wīnch šazereja šawu „Augstas gudribas grahmatu“, pabeidša grahmatu „Šingu lūstes“ un laida klājā šawu leelako un šlawenako darbu „Latweešchu wahrdniza“, kura wīna darbībai darīnajuši newihšošchu wainagu.

Stendera meejas guldinatas Šunakštes kapōs. Uš wīna kapakmens lašams šchahds weentahričhs latwišhs ušraksts: „Šche aprakts Gotharšs Friedrichs Stenders, dš. 1714. g., mir. 1796. g. Latwis.“

Stenders rakstijis daudz grahmatu, gan garīga, gan laižiga šatura; pee pirmām peeder „Šwehti šahsti, jeb Mašā Bībele“, „Šwehtas gudribas grahmata“, „Krištīgās mahžības grahmata“ u. š. Stenders, lihdī ziteem jawa laika mahžitajeem, zentās latweešķeem eepšest firdis šwehtas mahžības, lai tee dšihšos uš labceem darbeem un itikum. Wīnch zereja, ka wezaki mahžīšees labaku dšihwi un mahžis ari behrnus. Wezateem un školotajeem wīnch šaraktiija abeži un paškaidrošchanu, tā behrni abežē mahžami, lai tee aštrati eelaufštos rakstōs un špehtu lašit derīgas grahmatas. Wīnch škubinaja Kuršemes leeklungu un muišchneekus, lai gahdā školās. Wīnch pats šawā ilgā muhšchā peeredseja, ka wīna grahmatas pīrka un lašija, ka zehla školās, un wajabšīgakās šinajchanas nahza laudis. To redšot, wīnam firds šila no preeka un wīnch iššauzās: „Gōds Deewam, grahmatneeki plehšchās! Lai šcheligš Deews tos wairo tā šwaigšnes pee debesim!“

Savods laizigods rakstods Stenders zentās latveešču semneekus pamudināt, apgaiņmot, teem prahru pazilat, lai viņi atmeštu pestelus, mahatizibas, wišadus netikumus un launumus. Tautas pamahzišchanu Stenders šaprata wišai plašē: wiņš rakstija stahstus, dsejas un weegli šaprotamus šinatniškus gabalus. Panemat tik kahdu Stendera grahmatu un palašat: škaišti stahstini, waldšinojēhi ištahstīti, leela druka, lai weegli lašas, un beigās deriga pamahzišiba. Laudis toreij grahmatas nepašina, un lašičhanā ari teem gahja gruhti, tapehž Stenders tos ar šavām laizigām grahmatām waldšinaja un jaistija, tā behrnus peenewē ar pašatām. Stendera ištahstus daudž lašija, jo wiņš paš pehž 21 gada dabuja išdot otro išbewumu un par to nopreezatees.

Bezais Stenders.

„Singu lustes“ bij dsejolišēhi ar daščadu šaturu, wiswairaf par lauku dšihwi, par lauku preekeem un behdām.

Ar „singu lustēm“ Stenders gribeja iškaut wišadas blehnu dšeešmas, tautas dšeešmas ar neezigu šaturu, un latveešcheem mahzit šmalšatu jušchanu.

„Augtā gudribas grahmata“ jatureja interesantus gabalinius par wehšturi, dabas šinatnēm un astronomiju. Ta bij nodomata wiraf attihštiteem laštajeem. Ziti Stendera

raksti, kā wahrdniza un gramatika, kas nodomati teem wahzeescheem, mahzitajeem un ahršteem, kam jamahžas latveešču waloda, der pat tagad wehl mahziteem latveešcheem.

Stendera pušlini palihdseja latveešcheem tikt pee garigas gaiņmas un šagahdaja teem daudž draugu un labwehtu pee mahzitām wahžu šchirām. Wiņš rahdija, ka latveešču walodā itin brangi war rakstīt, ka latweetim war un wajag dot školas mahzibu. Stenders šagatawoja latweeti nahšamai brihwlaišchanai: wiņš padarija latweeti brihwas attihštibas zee-nigu un parahdija zelu nahšohām audšēm, kā latveešču tauta kopjama, lai wina peenemtos garigi un meesigi. Stendera pehdās štaigaja wina pašča dehls Jaunais Stenders, Elwerfelds, Hugenbergers, Liwentals, Dšinsbergis u. d. ž. Stendera ešpaids šneejas lihdi pašcham jaunam laifam, tahli pahr jawa laifa robeščām.

H. Klauštinsch.

Peelifumi.

I.

Rakstu darbi is walodas mahzibas.

§ 1. Teikums, wahrdi, balseeni, ſkanas. (Предложение, слова, слоги, звуки.)

1. u f d e w u m s :

Saliez jefoſchos teikumus a) wahrdōs, b) balſeenōs, c) ſkanās. (Garumſihme „h“ naw ſewiſchki rakstama, jo ta naw ſkana.)

1. Sihle neſa wehſti tehvam, maſtei. 2. Dſegufe ſwanija lihā behrjā. 3. Dſenis ſala fruſtu jaurjā eglē. 4. Zuhſa rafa kapu augſtā ſalnā.

Paraugs: 1. a) Sihle — neſa — wehſti — tehvam, — maſtei: b) Sih—le ne—ja weh—ſti teh—vam, mah—tei; c) S—ih—l—e n—e—j—ā w—eh—ſt—i t—eh—w—am, m—ah—t—e—i

§ 2. Patſkani, lihdiſſkani. (Гласные и согласные звуки.)

2. u f d e w u m s :

Korakti jefoſchos wahrbus un ſaſkaiti, zif te pawijam patſkanu, lihdiſſkanu un zif pawijam ſkanu. („h“ naw jaſkaita.)

Etraſdinſch. Irbite. Duhjina. Waſlode. Zihrutitis. Laſtigala. Dſegufe. Dſenis. Schagata. Kihwie. Krauklis. Eterſtite. Schubite. Sneedſe. Zeelawina.

Paraugs: Etraſdinſch = 2 + 6 = 8. Duhjina = 3 + 3 = 6

3. u f d e w u m s :

Jirakti: [a] ſaliktōs patſkanus, b) ſaliktōs lihdiſſkanus.

Weita, atraitne, ſolneeze, puifa, ſainneeks, kareiwis, leitīs, lauks, oſols, muifcha, tehſis, gefis, ſirgeli, ſpaini, karjch, naſchi, kaſſchi, dadſchi, wetjchi, leiſchi.

Paraugi: Saliktee patſkani: ei, ai

Saliktee lihdiſſkani: ſch, ſ

§ 3. Wahrda ſakne, eebalſeens, peedehſlis. (Корень, приставка, окончание.)

4. u f d e w u m s :

Saſahrtō jefoſchos wahrbus tā, ka wahrdi ar kopigu ſakni ſtahw weentop, ſakni paſtrihpo.

Stola. Darbs. Sehjejs. Rakſneeks. Uſrakſtit. Iſſicht. Padarit. Skolens. Redarbs. Sehſuwe. Rakſis. Ceſehja. Nodarbotees. Neſkolots. Nodarboſchanās. Sehſla. Wirſrakſis. Skolneeze. Darbineeks. Sehja. Rakſiſchana. Iſſkoloja.

Paraugs: Stola, ſkolens, neſkolots

5. u j d e w u m s :

Ufraktii ikkatram no ischeem wahrdeem blafam wahrdu, no fura winjch zehlees. Pa-
strijpo wahrdu jafnes.

Eirdsijnch. Kozijnch. Lodsijnch. Lozijnch. Eirgelis. Puitelis. Gaiti. Spaini.
Breeschi. Wehschi. Mehra. Latweeschi. Dadschi. Wejschi. Balofchi.

Paraugs: Eirdsijnch — siras

6. u j d e w u m s :

Ufraktii no 5. ujdewuma stanas, furas pahreet weena oträ.

Paraugs: bj — g, z — t

7. u j d e w u m s :

Geturtä ujdewuma wahrdds atschkix eebalseenu un peedehkli no jafnes.

Paraugs:

Eebalseens	Safne.	Peedehkli.
—	Stol	a
—	Darb	s

8. u j d e w u m s :

No sekojscheem weentahrscheem wahrdeem darini jaliktus wahrdu.

Trihs, fahja. Weens, rags. Uguns, grehfs. Furws, mala. Mejsch, mala. Dseejma,
grahmata. Lafit, grahmata. Bible, stahjii. Grazhwis, raft. Pulks, stenet. Uhdens, weft.
Malta, zirft. Mejsch, fargat.

Paraugs: Trijstahjis

§ 4. Uectas wahrds. (Имя существительное.)

9. u j d e w u m s :

Ufraktii 5 fuktionu, 5 stahdu, 5 nedstihu leetu un 5 pogeedamü preefschmetu (ум-
ственные предметы) nojauktunus.

10. u j d e w u m s :

Ufraktii 20 ihrajschwahrdu (имена существ. собственные): a) 5 zilweku,
b) 5 fuktionu, c) 5 pilsehtu un argabalu un d) 5 urju un kalnu wahrdu.

Paraugs: Zilweku wahrdi: Zahnis

11. u j d e w u m s :

No sekojscheem leetu wahrdeem ifraktii: a) jugas wahrdu (им. сущ нарицатель-
ные), b) kopibas wahrdu (им. сущ. собирательные) un c) weelas wahrdu (им.
сущ. вещественные).

Lauta. Kalns. Upe. Krihts. Kara-ipehfs. Koks. Suns. Puhlis. Ganams
pults. Medus. Eirgs. Sweets. Wisns. Sneegs. Draudse. Skolens. Zilweze.

Parangi: Sugas wahrdi: Kalns, upe
 Kopibas " : Tauta
 Weelas " : Krihts

12. ujdewums:
 Koraksti jefojšos wahrduš un peeleez katram preekščâ wahrdinu — taš waj ta.
 Sakis. Wilks. Lapša. Lahzis. Bahwere. Zauna. Sermulitis. Zefks. Lauwa.
 Barmahka. Puifa. Kunnekšč. Sirgs. Ehrjeliš. Tefšč. Gows. Pšahpa.

13. ujdewums:
 Ufraksti 20 wihreejču fahrtas leetas wahrduš: 5 ar galotni — s, 5 ar — is,
 5 — ar ū, 5 — ar us.

14. ujdewums:
 Ufraksti 25 ůeeveejču fahrtas leetas wahrduš: 10 ar galotni — a, 10 ar — e,
 5 ar — s.

§ 5. Teikuma preekščmets (подлежащее) un isteizejs (сказуемое).

15. ujdewums:
 Ufraksti jefojšos leetu wahrduš un isteiz no katra, kas winšč ir.
 Kalejs. Wilks, Lihdata. Žihruliš. Roše. Džols. Mhols. Semene. Galbs.
 Mlada. Kaščoks. Anna. Žahnis. Daugawa.

Parangs: Kalejs ir amatneeks

16. ujdewums:
 Koraksti šchos teikumus (15. ujdewuma ijpildijumā) daubšfaiitli.

17. ujdewums:
 15. un 16. ujdewumu ijpildijuna teikumōš ušrahdi teikuma preekščmetu un isteizeju.

pr. ifi.

Parangs: Kalejs ir amatneeks.

§ 6. Leetu wahrdu loziščana (склонение).

18. ujdewums:
 Koraksti šchos lozijumu paraugš, paštřiho leetu wahrdu lofamōš galotnes.

Weenšfaiitlis. (Единственное число).

I. lozijumš (nominatiuš)	fas?	fokš,	zefšč,	leepa,	upe,	brahliš,	širdš,	tirguš,
II. " (genitiuš)	fa?	foka,	zefa,	leepas,	upes,	brahla,	širdš,	tirguš,
III. " (datiuiš)	fam?	fokam,	zefam,	leepai,	upi,	brahlim,	širdij,	tirgum,
IV. " (afuůatiuiš)	fo?	fokn,	zetn,	leepn,	upi,	brahli,	širdi,	tirgun,
V. " (lofatiuiš)	tur?	fokâ,	zelâ,	leepâ,	upê,	brahli,	širdi,	tirgû.

Dauidſſkaitliſ. (Множественное число.)

I. nom.	faſ?	fofi,	zeli,	leepaſ,	upeſ,	brahli,	firdiſ,	tirgi,
II. gen.	fa?	fokn,	zeln,	leepn,	upju,	brahln,	firdjn,	tirgn,
III. dat.	fam?	fokeem,	zeleem,	leepam,	upem,	brahleem,	firdim,	tirgeem,
IV. aſuf.	fo?	fotus,	zeln ^u ,	leepaſ,	upeſ,	brahluſ,	firdiſ,	tirguſ,
V. lof.	fur?	fokòs,	zelnòs,	leepaſ,	upeſ,	brahldòs,	firdiſ,	tirgòs.

19. uſdewumſ:

Bežž 18. uſdewuma parageem lofi wahrduſ: mejšs, tejšč, ſeema, preede, naſiſ, gowſ, widuſ.

20. uſdewumſ:

Zaſaſtahda teifumi abòs ſkaitòs no wahrdeem — grahwis, zelič, tilts, upe un grawa — atbildot uſ peelſtkteem jautajumeem.

Zautajumi: I. Kaſ atrodas weenſ otram faiminòs? II. Gaijã naw fa?

III. Putni lido pahri fam? IV. Zelineeſ paſiſht fo? V. Regaiſ atſtahja ſihmeſ fur?

Paraugſ: I. Grahwis, zelič, tilts, upe un grawa atrodas weenſ otram faiminòs.

21. uſdewumſ:

Uſraſtki no ſekoſcheem leetu wahrdeem: a) leetu wahrduſ, furuſ leeto tiſai weenſ ſkaitli; b) — furuſ leeto tiſai dauidſſkaitli.

Meduſ, rogawaſ, aluſ, ſmadjenes, pelawaſ, iſchlehreſ, famanaſ, miſtiſklaſ, leduſ, wahrri, durwiſ, aſiniſ, tauſi, ſweeſtſ, pelni, tinte, krihtſ, biſeſ, iwahri, kaſjaſ, behreſ, weeſſiſaſ, dſihreſ, zeena.

§ 7. Iſpajſhibaſ wahrduſ. (Имя прилагательное.)

22. uſdewumſ:

Uſraſtki, furuſ iſcho preeſſchmetu iſpajſhibaſ.

Tinte. Krihtſ. Papiſ. Puke. Saſle. Meduſ. Leduſ. Sneegſ. Zukuruſ. Etitiſ. Kaſija. Pipari. Reaiſmirſtele. Purene. Muſchmire. Lauma. Sunſ. Sihtſtuliſ. Kaſiſ. Semkopiſ. Sodreji. Uhdenuſ. Warawihſjne. Preede. Lagſda. Magone. Roſe. Adata. Naſiſ. Rihtſ. Deena. Waſaraſ. Seema. Wajara. Kungſ. Kalpſ. Skolenuſ.

Paraugſ: Tinte melna.

23. uſdewumſ:

Uſraſtki pretejaſ iſpajſhibaſ.

Labaſ. Taiſnuſ. Uſzihtiguſ. Dewiguſ. Bagatuſ. Slimſ. Laiſnuſ. Stiſpreſ. Wezuſ. Leeluſ. Augtuſ. Platſ. Gaſeč. Smaguſ. Reſnuſ. Siltuſ. Gaijduſ. Zeetuſ. Mitruſ. Dahrguſ. Preeziğuſ. Mihtſiſ. Baluſ. Skaiſtiſ. Salduſ. Auſtiſ.

Paraugſ: Labaſ — launuſ

24. uſdewumſ:

Iſpajſhibaſ wahrdeem ar nepoiſezato galotni (неопределенное окончание) peeleez poiſezato galotni (определенное окончание).

Melnis firgs. Bruhna gows. Stahbs ahbols. Tshalls skolens. Slinks sehns. Slapja wafara. Mikhsts krihts. Kantains sijnulis. Zeeta spalwa. Ritns suns. Skolots skolotajs.

Paraugs: Melnais firgs

25. ufdewums:

Ihpaschibas wahrdeem ar noteizamo galotni peeleez nenoteizamo.

Jautais stahsts. Dahrga grahmata. Augstais kalns. Aufsta seema. Labais skolotajs. Skolotais zilweks. Deriga leeta. Raiba gows. Melnais Peteris. Bezā ragana.

26. ufdewums:

Ukrasti 10 teikumus, šabedrojot leetas wahrdu ar ihpaschibas wahrdu (weenstaitli un daudststaitli).

Paraugs: Upe strauja — upes straujas.

27. ufdewums:

Ukrastitōs teikumōs (26. ufdew.) ušrahdi teikuma preekschmetu un² isteizeju, preekschmetam uškrastot wirsū — **pr.** un isteizejam — **ift.**

28. ufdewums:

Korasti šchos lozijumu paraugs, pastrihpo ihpaschibas wahrdu lokamās galotnes.

W eenstaitlis.

D audststaitlis.

I. M. kas?	meln s firgs,	meln ais firgs,	meln i firgi,	mel nee firgi,
II. G. ka?	mel na firga,	mel nā firga,	mel nu firgu,	mel no firgu,
III. D. kam?	mel nam firgam,	mel najam firgam,	mel neem firgeem,	mel najeem firgeem,
IV. M. ko?	mel nu firgu,	mel no firgu,	mel nūs firgūs,	mel nos firgūs,
V. L. kur?	mel nā firgā,	mel najā firgā,	mel nōs firgōs,	mel najōs firgōs.
I. M. kas?	raib a gows,	raib ā gows,	raib as gowis,	raib ās gowis,
II. G. ka?	raib as gows,	raib ās gows,	raib u gowju,	raib o gowju,
III. D. kam?	raib ai gowij,	raib ajai gowij,	raib am gowim,	raib ajam gowim,
IV. M. ko?	raib u gowi,	raib o gowi,	raib as gowis,	raib ās gowis,
V. L. kur?	raib ā gowi,	raib ajā gowi,	raib ās gowis,	raib ajās gowis.

29. ufdewums:

Pehz 28. ufdewuma parauga loti:

Jauuns kumelšch, jaunais kumelšch.

Slima azs, slimā azs.

30. ufdewums:

Jafastahda teikumi abōs staitlōs no šekošcheem wahrdeem, atbildot uš doteem jautajumeem: Rejnais ofols, kuplā leepa, šmuidrais behrsinšch un staltais ofis.

Jautajumi: I. Kas ang muhju biršē? II. Ka naw karstās jemēs? III. Kam patihk wislabafi mehrens klimats? IV. Ko apdšeed latweešchu tautas dšejmās? V. Kur putni darina ligšdas?

31. u s d e w u m s :

Ķastahdi teifumus, pahrwehrišot ihpašchibas wahrda pamata patahpeenu (положительная степень) pahrafajā patahpeenā (сравнительная степень).

Bite leela — mušča. Meegs jalds — medus. Selts dahrgs — šubrabs. Tehrauds jeets — dšels. Daugawa leela — Gauja. Niga leela — Leepaja. Tehws wezs — dšls. Meita jauna — mahte. Wahwere leela — pele. Rakis mašs — suns. Suns gudrs — aita. Sirgs stiprs — gows. Juhra leela un dšila — ejers.

Paraugs: Bite leelaka nekā mušča; jeb: Bite leelaka par mušču.

32. u s d e w u m s :

Ihpašchibas wahrds jaleef wišpahrafajā patahpeenā (превосходная степень).

Laštiga laba dšeedataja. Uhdens wešeligš dšheens. Dimants dahrgs atmens. Bejeliba dahrga manta. Dšimtene mihta weeta pašaulē. Sigulda, Krimulda, Turaida jauks Latvijas apgabals. Klujais okeans leela juhra. Kreemija leela walts. Londona leela wišhehta.

Paraugs: Laštigala wišlabakā dšeedataja.

33. u s d e w u m s :

Izraštī no šekošceem ihpašchibas wahrdeem tos, fureem naw pahrafā un wišpahrafā patahpeena.

Leels, mašs, wafarejš, mehms, akls, tagadejš, widejš, kurlš, apafščejš, augščejš, miris, bšihws, pehrnajs, šašch, ihštš.

Paraugs: Ihpašchibas wahrdi, fureem naw pahrafā un wišpahrafā patahpeena: wafarejš

34. u s d e w u m s :

a) Noraštī šchos melus un norahdi winds teifuma preešchmetus. b) Ušraštī 5 teifumus, kur ihpašchibas wahrds par teifuma preešchmetu.

a) Aklais ceraudšija jati. Mehmais teiza, lai ker. Šurlais to dširdeja. Šlibais jati nohehra. Nomirušchais to ižepa un apehda.

Paraugi: a) Aklais ceraudšija jati, aklais — teifuma preešchmets.
b) Gudrais nepahršteidsas

35. u s d e w u m s :

a) Noraštī šchos teifumus un norahdi teifuma išteizeju; b) ušraštī 5 teifumus, kuršds išteizejš ihpašchibas wahrds.

Koks šašch. Seme mitra. Sirgs rahms. Aita bišla. Dgle melna. Žitoriai ruhgti. Šwins šmagš. Juhra dšila. Debejš šila. Šwaigšne šputga. Kreimene šmaršchiga. Blašma šahrta.

Paraugi: a) Koks šašch, teifuma išteizejš — šašch.
b) Študrite mudra

§ 8. Škaitla wahrds. (Имя числительное.)

36. ujdewums:

No jesošcheem teikumem išrašiti škaitla wahrdu's jchahdā kahrtibā:

a) škaitla wahrds, kas atbild uš jautajumu — zif? (pamata škaitla wahrdi — имя числительное количественное);

b) furi atbild uš jautajumu — kurejch? kura? (kahrtibas škaitla wahrdi — имя числительное порядковое);

c) dafu škaitla wahrds (имя числ. дробное);

d) kopibas škaitla wahrds (имя числ. собирательное);

e) nenoteizatos škaitla wahrds (имя числ. неопределенное);

Weens gans nomira, ziti gani raudaja. Diwi teiza: ta ir mana, otree diwi — tas naw teesa. Trejch aja upitē mahštin' wainagu ismajgaja. Diw' duhjinās gaisā šrehja, abas šrehja duhdodamas. Peezi šimti, šešči šimti, to wehrts manis kumelinšch. Man trejadi bahlelini. Divas deenas, trejcho nakti šchāi pašchāi weetinā. Wiši mani radi raud. Peezi breejchi man axami, šešchas širnās ezejamas. Pušbaltās wilainites. Wehrdinā pušotras kapeikas. Dutšcheem man lindražinu.

- Paraugi:
- a) Pamata š. w.: weens
 - b) Kahrtibas " : otree
 - c) Dafu " : puš
 - d) Kopibas " : abas
 - e) Nenoteiz. " : ziti

37. ujdewums:

Norakšiti lozijumu paraugus, paštrihpo lofamās galotnes.

I. R. fas?	weens gans,	weeni gani,	weena aita,	weenas aitas,
II. G. fa?	weena gana,	weenu ganu,	weenas aitas,	weenu aitu,
III. D. kam?	weenam ganam,	weeneem ganeem,	weenai aitai,	weenam aitam,
IV. A. fo?	weenu ganu,	weenus ganus,	weenu aitu,	weenas aitas,
V. G. fur?	weenā ganā,	weendš gandš,	weenā aitā,	weenās aitās.

I. R. fas?	diwi jehri,	divas fašas,
II. G. fa?	diwu jehru,	diwu fašu,
III. D. kam?	diweem jehreem,	diwām fašām,
IV. A. fo?	diwus jehrus,	divas fašas,
V. G. fur?	diwōš jehrōš,	diwās fašās.

38. ujdewums:

Loši — Sejchi maši bundjineeki. Trihs selta šwintinas (trihš, triju, trim — trijam . . .).

39. ujdewums:

Loši — Pirmais šolis. Šeturā nedela. Diwi kašli wejšchu. Diwi trejchdašas puda. Ņbi draugi.

40. ujdewums:

Ušrašiti teikumus, kuroš škaitla wahrds par teikuma preešchmetu.

Paraugš: Pirmais šširnavās, pirmais maš

§ 9. Weetneeka wahrds. (Мѣстоименіе.)

41. u j d e w u m s :

Noraksti jehos teikumus weenstaitli un daudstaitli, srihpinaas weetā leez weetneeka wahrdu, leeto pareijas galotnes.

Skolneeks raksta, — uszihtigs. Bumba wetas, — apasich, Zelineeks atpuhschas, — peekufis. Smilga lokas, — teews. Ledus pajuda, — istufst. Suns fargā mahju, — modrigs.

42. u j d e w u m s :

Noraksti un eewehro.

1. Personijkee weetneeka wahrdi (личныя мѣстоименія): I. persona es, mehš, II. p. tu, juhs, III. p. winich — wina, wini — winaš.

2. Atgreesjenisfais w. w. (возвратное мѣстоименіе): jewis.

3. Peederuma w. w. (м. притяжательныя): mans, taws, jawš, muhju, juhsu, wina — winaš, wину.

4. Norahdamee w. w. (м. указательныя): ichis, tas, ichahds, tahds, ichitahds.

5. Jautajamee w. w. (м. вопросительныя): kas? furich? fahds? u. z.

6. Atteezibas w. w. (м. относительныя): tee pajchi, kas jautajamee, tifa kad nejautā.

7. Noteizamee w. w. (м. опредѣлительныя): pats, iffatrs, ifweens, ichispats.

8. Nenoteizamee w. w. (м. неопредѣленныя): kaut kas, kas nekās, fahds, kaut fahds, dajchs, zits, neweens, iffurich u. z.

43. u j d e w u m s :

Ifraksti no jetojcheem teikumeem weetneeku wahrduš un norahdi, pec furas ichkiras iffurich peeder.

Es funks, tu funks, kas daris darbu? Pats preech jewis winich jchigls deejgan. Muhju muhscham peetits. Pats nesin, kas tas tahds par draugu. Tahda wahrna pehrta, tahda nepehrta. Pajcha frekls katram wištufaf. Wijs manta mugurā. Kas tur spihd, kas tur wij winā lauka galinā? Labs tas darbinich, kas padarits, labs tas fumojs, furich aij-taupits. Ikatrai deenai jawa nakts. Neweens newehl few launu.

Paraugš: Es — personists w. w.

44. u j d e w u m s :

Noraksti jehos lozijumu paraugus. Lofi weetneeku wahrduš — tu, juhs.

I. N. kas?	es,	mehš,	winich — wina,	wini — winaš,
II. G. ka?	manis,	muhju,	wina — winaš,	winu,
III. D. kam?	man,	mums,	winam — winai,	wineem — winam,
IV. A. ko?	mani,	muhš,	wina,	winaš — winaš,
V. L. kur?	mani,	(muhšds).	wina,	winaš — winaš.

45. u j d e w u m s :

Lofi abds staitlōs.

Mans dahrs. Tawa mahja. Echis nasis. Echi istapts. Pats labais draugs.

46. u j d e w u m s :

Leez weetneeka wahrdu pareišā lozijumā.

Rā tu (es), tā es (tu). Par (tu) dīrd daščadaš daumas. Tu nepeenehmi (mans) padomu. Lūhdju no (tu) palihdšības. Wina jānehma wehstuli no (jaws) draudšenes. Ar (tas) tu runāji? (Katrš) pa prahtam neišdarīši. Blehdiba (sewis, patš) greešč riħštes.

47. u j d e w u m s :

Ufrakti 10 teikumus, furdš weetneeka w. teikuma preeščmets, un 10 teikumus, furdš weetneeka w. išteizejš.

Paraugs: I. Winšč laša.

II. Kāšis ir mans.

§ 10. Darbības wahrds. (Глаголь.)

48. u j d e w u m s :

Korakti sekošcho dšeesminu, paštrihpo darbības wahrdu un ufrakti winam wirjū jautajumu, uš furu winšč atbild.

tas notita?

ko darija?

Weens gans n o m i r a, ziti gani r a u d a j a. Zuhša rata kapu augštā kalnā. Dšegufe swanija lihštā behrjā. Dšenis kala frustu šausā eglē. * Sihši, masi putnini paštarus škaitija. Leelais dundurs špredi šajija. Sihle neša wehsti tehvam, maštei. Kāša kapha debejšs Deewam šuhšet.

49. u j d e w u m s :

Ufrakti: a) teikumus, furdš war atbildet uš peelikto jautajumu (pahrejošče darbības wahrdi, глаголы переходящие);

b) teikumus, furdš newar atbildet uš peelikteem jautajumeem (nepahrejošče darbības wahrdi, глаголы непереходящие).

Tehws zehrt (to?). Pušiš plauj (to?). Puke šeed (to?). Leetus lihšt (to?) Semneeks jehj (to?). Brahlis jnauš (to?). Maije zep (to?). Kāšis ker (to?). Kālpš atjuhšja (to?). Swaigšnes mirdš (to?). Sirgš sweedš (to?). Gans nomira (to?). Gani raubaja (to?). Zuhša rata (to?). Dšegufe swanija (to?). Dšenis kala (to?). Putnini škaitija (to?). Dundurs šajija (to?). Sihle neša (to?). Kāša kapha (to?).

Paraugi: a) Pahrejošče darbības wahrdi: Tehws zehrt (to?) malku.

b) Nepahrejošče darbības wahrdi: Puke šeed.

50. u j d e w u m s :

Šfrakti no šcheem darbības wahrdeem a) pahrejošchos darbības wahrduš, b) nepahrejošchos d. w., peħz fureem newar list jautajumu — ko?, bet gan — ka, kam? u. z., c) atgreesenijšos d. w. (возвратные гл.), fur darbiba atteežas atpafat uš daritaju, d) šawstarpejos (взаимные), fur darbiba noteef starp diwām waj wairaf perjonām.

Augt, plaukt, nešt, wajadjet, apjegtees, zeltees, laustees, pašlausit, tizet, padotees, tuwotees, žiršt, stahdit, palihdšet, audšināt, wiħšt, wiħt, šeedet, plaukt, leelitees, zeltees, bahrtees, pleħštees, burbulot, šnaħšt, aizināt, šilbitees, eetees, štreetees, šleħptees, kopt, wešt, meklet, ker, ganit, deret, šatittees, pleħštees, butšchotees, gribet, raudat, štaħwet.

- Paraugi: a) Pahrejošči darbības wahrdi: nest, zirš.
 b) Nepahrejošči " " : augt, plaukt.
 c) Atgreeseništee " " : apjēgtees (apjēgt šeni).
 d) Samstarpeje " " : laustees.

51. ujdewums:

Uzrakstī, ko minētās personas dara — tagadnē, pagahtnē, nohkošnē.

Arajs tagad ar, wakar ara, riht arš.

Ezetajs — ? — ? — ?

Šehjejs — ? — ? — ?

Plahwejs — ? — ? — ?

Kuhlejs — ? — ? — ?

Malejs — ? — ? — ?

Zepeja — ? — ? — ?

Šhdeji — ? — ? — ?

52. ujdewums:

Lofi ihstenibas isteikšmē (изъявительное наклонение) darbības wahrdus lasīt, finat, gulet, waldit, šolit, posteš.

Tagadnē: Es laju, sinu

tu

wiašč, wina

mehš

juhs

wini, winas

Pagahtnē: Es lašiju, finaju

tu

wiašč, wina

mehš

juhs

wini, winas

Nahkošnē: Es lašiču, fināčju

tu

wiašč, wina

mehš

juhs

wini, winas

53. ujdewums:

Lofi ihstenibas isteikšmē darbības wahrdus: strahdat, staigat, meklet, šwehtit, klepot, buht, tift, kluht.

54. ujdewums:

Lofi atstahstamā isteikšmē darbības wahrdus: runat, špehlet, dšihwot, šapnot, waldit, lišt.

Paraugs: Tagadnē: es runajot
Pagahtnē: es ejot runajis, just
Rahkotnē: es runasjot

55. u s d e w u m s :

Loķi weh lamā iste iķsmē d. w.: ehst, pirst, wilt, frist, beig, gulet, wehšot.

Tagadnē un nahkotnē: Es ehstu, pirktu
tu

Pagahtnē: Es buhtu ehdis
tu

56. u s d e w u m s :

Loķi w a j a d ſ i b a s i s t e i ķ s m ē : mahzitees, smeetees, zihnitees, ſkaldit, elpot, airt.

Paraugs: Tagadnē: Man jamahzas
teu

Pagahtnē: Man bija jamahzas

Rahkotnē: Man buhs jamahzas

57. u s d e w u m s :

Uſraſti pawehles iste iķsmi iķ 52., 53., 54., 55. un 56. u s d e w u m u darbības wahrdeem.

Paraugs: Tagadnē: Laſi! Laſat (laſeet)!

Rahkotnē: Laſiſim!

58. u s d e w u m s :

Uſraſti ſeſoſchos teikumus d a r a m ā f a h r t ā (дѣйствительный залогъ).

Seens teef no ſemkopjeem ſchahwets. Dgas un ſehnes teef laſitas no ſewam un behrneem. Seme teef no ſemkopjeem arta un ezeta. Labiba teef no wineem ſehla, plauta, kulta un malta. Maije teef zepta. Darbs teef darits.

Paraugs: Semkopji ſchahwē ſeenu.

59. u s d e w u m s :

Uſraſti ſeſoſchos teikumus z e e ſ c h a m ā f a h r t ā (страдательный залогъ).

Malta deg. Kofs luhst. Akmens welas. Putra wahras. Paſina ſweizina. Gows ehđ. Sirgs pelb. Kots aug. Dſeejmaſtan.

Paraugs: Malta teef dedſinata.

60. u s d e w u m s :

Uſraſti ſeſoſchos teikumus a) atdarotnē (возпратный залогъ); b) widejā f a h r t ā (средний залогъ).

a) Guletajs apſedj. Buiſta maſgā. Meitene kemmē. Aukle gehrbj. Zaunawas grefno un iſrotā.

b) Uhdens teef wahrits. Kauda teef eetaupita. Skolens klaufa un uſmana. Behrni ſmej.

Paraugi: a) Meitene kemmejās (kemmē ſewi).

b) Uhdens wahras.

61. u f d e w u m s :

Ušrašti nenoteizama išteikšmē (неопредѣленное наклонение) pa peezem darbības wahrdeem if ar fatru no šefošchām galotnēm — =at, =et, =it, =ot, =t, =tees.

62. u f d e w u m s :

Ēetavās eeliktos darbības wahrdus pahrwehrt darāmās fahrtas diwdabi (причастіе дѣйствительнаго залога).

a) Tagadnē: (Dilt) un (augi) mehņeš naw apakš. (Ausi) gaijma fahrtā. (Virt) labība gatava. (Breeši) miškla ruhgt. (Degt) pagale pahrwehrtas oglē. (Ēt) zilweš wehdina rokām. (Ēzet) uhdens nepušt. (Kalt) kokam nobirst lapas. Pēc debesim parahbijās (mirdset) seemelblahsma.

b) Pagahtnē: Smagi šchnahza šila preede, šmalta lectus (peeliht). Mahti bija diwas (pecaugt) ištās meitas un treščā pameita. (Paehšt) pelei ruhgti milti. (Peebreeši) wahrpa guleja zelmālā. (Paehšt, padjert) pateizeet Deewinam!

Paraugi: a) Dilstošs un augošs !

b) peelijusi.

63. u f d e w u m s :

Ēetavās eeliktos darbības wahrdus pahrwehrt zeeščamās fahrtas diwdabi (причастіе страдательнаго залога).

a) Tagadnē: Štolenam wajadšiga (lašit) grahmata. Šchis tihrums wispirms (ušart un noezet), tad (apjeht). Kāstus-darbs (pahrlabot) un tad (pahrrakšit). Krušfenes naw (ehst).

b) Pagahtnē: Rā (domat), tā (darit). (Šleet) uhdens wairs nešāsmelši. Ritnam junim (šapleht) ahda. Labs tas darbišč, kas (padarit), labs tas kumojs, kas (aistaupt). Šehrgu laikā jadsch (ušwahrit) uhdens. Škaista plawa, kad (noplant), wehl škaistata, kad (neplant).

64. u f d e w u m s :

Ēetavās eeliktos darbības wahrdus pahrwehrt widejās fahrtas diwdabi (причастіе средняго залога).

(Tagadnēs naw).

Pagahtnē: Štolens bija (aiguletees). Winšč peezehlās (nomeegotees). (Apgehrbrtees un nomagatees) winšč šteidjās uš štolu. Domehr winšč bija (nofawetees), jo štundas jau bija (šahtees). (Kogatawotees) wahrpas šemu nolcezas. Sem šintgadeja ofola bij zuhfa šihku (peerihtees). Laštigala ar lehli (šastrihdetees). Tagad štrihdus (nobeigtees).

§ 11. Weenfahrtšs nepaplašchinats teifums. (Простое нераспространенное предложение.)

65. u f d e w u m s :

Korahdi šefošchōs teifumōs teifumu lozektus un pēc kahdas wahrdu šchtras tee peeder.

Bawafaris.

Saulite top ipojchata. Laits kluhst filtats. Sals miras. Sneegs nokufis. Strauti burbuto. Upes pahrpulhst. Ledus isect; winjch ijkulst. Seme isschuwufi. Wina sajako. Seed pukites: fihzinäs tichaklatas, prawakäs kuhtrakas. Pufes jo grejnas: palagjdenes fil-ganas, wijolites tumjchfilas, gailenes djeltenas, sneegpukites baltas, kreimenes imarjchigas. Pahrnahf gahjvutni. Wini djeed. Stahrkis parjchjina, bejdeliga tichiwina, zjhrutis trallina, irajdinjch swelpj, dseguje kuhfo, teteris rubina, lakstigala pogä. Patihkami klausitees.

Paraug s: Saulite top ipojchata. Saulite — teituma preefjchmets, leetas wahrds; top — jaitina, palihga darbibas wahrds; ipojchata — isteizejs, ihpajchibas wahrds pahrafajä patahpe.

§ 12. Weenfahrschs paplaschinats teikumus. (Простое распространённое предложение).

Apsihmetajs. (Определение.)

66. u f d e w u m s :

Paplaschini jekojchos teikumus, peelectoi pee leetas wahrda apsihmetaju (определение) pehz usraftitä jautajuma.

Wijolite ir (tahda?) pukite. (Kahds?) mejchs jchalz. Beenahza (fura?) deena. Augusts ir (kurejch?) mehnejis. (Ka?) spalwa noluhja. Rosaudets (ka?) nasis. (Ka?) ahda dahrga. (Ka?) blahjma nodjeest. (Kahda?) wahrpa smaga.

apj.-ihp. w.

Paraug s: Wijolite ir (tahda?) imarjchiga pukite.

67. u f d e w u m s :

Usrafti teikumus, kurd s jekojchee wahrdi kã apsihmetaji. Korahdi, pee kuras wahrdu jchiras peeder fatrs no apsihmetajeem.

Sahrta. Spulga. Tas. Diwi. Otrais. Mirdsjochs. Sapuwis. Lajama. Jfleets. Zuhras. Meschu. — no akmena, no stikla un no mahleem.

68. u f d e w u m s :

Usrafti s teikumus ar wairaf apsihmetajeem, starp kureem naw leekams komats (kates no jawas wahrdu jchiras, waj zitã lozijumã u. z.)

Paraug s: Sejchi weena tehwa dehli jahj pa zetü.

§ 13. Peelikums. (Приложение.)

69. u f d e w u m s :

a) Koraksti un eegaumë:

Par peelikumu sau z tahdu apsihmetaju, kurjch stahw pehz apsihmetajamã wahrda un weenã lozijumã ar wiwu. Peelikumu atdala ar komatu abäs pufes.

b) Koraksti jchos teikumus, eeleez wajadfigos komatus un pastrihpo peelikumu.

Bejdeliga, ukelite, ar weejeem runataja. Zeelawina gludgalwite ia galbina flaujajata. Wahwerite gudra jeewa gudri behrnus audsinajaja. Kranlitis leelfnahbis gafinu kapã. Wahrnina melnswahrze katlim maigã. Wilzinjch leelmutis stabutu puhjejs. Melnais strahds

gudrs wihrs, tas wahrtau wehrejinsch. Zihruli wihruli, kad nemfi seewu? Zihrulitis maf-putniusch tas meedfina neguleja. Irzits pelu junkarits brauz uj Rigu seewu nemt.

§ 14. Papilditajs. (Дополнение.)

70. u s d e w u m s :

Papildini jefoščos teikumõs isteizeju pehž peelikteem jautajumeem, pastrihpo papilditaju. Dahrņneeks rof (fo?). Suns šargà (fo?). Medneeks šchauj (fo?). Glahje pilna (fa?). Slinfais nemihl (fa?). Dotais atdodas (fam?). Draugs palihđi (fam?). (Ro?) zehrt (ar fo?). (Ro?) plauj (ar fo?). Kots weeglaks (par fo?). Peles baidas (no fa?). Skolens apšolijàs (fo darit?). Puijens palihđi (fam? fo darit? fo?). Behšicha jamafaja (fam? fo? par fo?).

§ 15. Satikšmes wahrds. (Предлогъ.)

71. u s d e w u m s :

Norafsti jefoščos teikumus, lifdams lectas wahrdu wajadšigà lozijumà; pastrihpo šatitšmes wahrdu un wirs wina uřafsti lazijumu, kuru winiřch praša šhini gabijumà (weenšfaitli).

Uj (upite) es isaugu. Apafšch (seme) mahmutina. Kur, behrnini, juhs eešet, bei (mahmina) palitufšchi. (Es) dehl, bahlelini, eenaibina nezešet. Ro (juhrina) ijpelbeja diw' dšelteni kumelini. Pee (ahbele) peespeedoři, kà pee (šawa mahmutina). Ši (dahršs) ar rungu Wiščku trenz. Preešch (tu), tehtin, nešchelojam šawas galwas. Pehž (darbs) šalba duša. Šakrahjušees uj (plawa), pelke teiz uj (upe). Zeelawina, gudra seewa, gudri behrnus audšinaja: apafšch (tilts), wirs (uhdens), lai ganini nedabii. Uj (eščina) galwu litu, šargat šawu tehwa semi.

9.

Paraugs: Uj upites es isaugu.

72. u s d e w u m s :

Kà 71.

Plahweji straħdaja lihđi (wehls wakars). Ubbilbeet pa (weens). Taurinšch laiščas no (pukite) uj (pukite). Wišeem pa (prahts) newar iřdarit. Kuhleji nehmas gar labibu pa (šchuhnis), pa (rija) un pa (pedarbs). Ar (wilzinšch) Riga brauzu. Kraukli šalaiduščees ap (maita). Šaimneeks ar (dehls) aigahja gar (upe) zaur (birše). Ļar (nauda) wišs dabujams. Ļahr (upite) mani weđa. Weens pret (weens).

73. u s d e w u m s :

Norafsti 71. un 72. ušdewumu teikumus, leetodams, kur eešpehšams, daudšfaitli.

§ 16. Apštahkšis. (Обстоятельство.)

74. u s d e w u m s :

Norafsti jefoščos teikumus ar apštahkškeem jautajumu weetà.

Krauklits jehšch (kur?), šelta špehles (kur?). Ar muti (kur?), ar darbeem (kur?). Šaimneeks wed seenu (no kureenes? uj kureeni?). Tehws pawadija dehlu (fad? kà? no kureenes? uj kureeni?). (Kad?) lija leetus. (Kad?) šneeg šneebšinsch, (kad?) lihšt leetinšch, (fad?) aufštais wehjiinšch puššch. (Kur?) behrni eet školà (no kura laita? lihđi kuram laikom?).

No bailēm mati ižehlās (tā?). Kungs dahwinaja if nabagam (pa zif?). Roku pasihst (no fa?), zilvētu (no ka?). Skolens nebija klājē (kadehst?). Mahša aiigahja uš apteeku (kapehž?). Meitenes aiigahja uš mešču (kadehst?).

75. uš dewums:

Noraksti šchos teikumus, paštrihpoteem apstahkleem ušraksti wirjū jautajumus, uš kureem tee atbild, blafus jautajumam norahdi, ko apstahkli išteiz: laifu, wectu, fahrtu, zehloni waj noluhku.

Sejinā upe tek, kalnā cewa jeed; lejā teku masgatees, kalnā kašpu puščkotees. Strašdinšč dheed wirjotinē, laštigala pajarē. No šchodeen wari vadarit, to netaupi uš rihtu! Pa deenu tu muhs neredsi, pa nakti mehš tew spihdeksi. Bij meščā jautā eglite, kas fokū pulkā zehli auga. Pee darba azis gailchi spihd un ihši aištet lais. Tehws aiigahja bišču fahp!, mahte ogu palajit. Bite lihda ojolā, lihdažina wenterī. Rahmi, rahmi patapdamis, nahf pahru juhru wehrkonits. Zekam turu labu sirgu, jehťā labu jaimineezi. Šchekli raud fila preede, redsi ar zirwi itaigajot.

§ 17. Teikuma lozeklu anališe.

76. uš dewums:

Noraksti šekoščo stahstinu; ušraksti jaištinatā weidā uš katra wahrda, kas wiščd par teikuma lozekli. (Preetščmets — pr., išteizejs — ist., apšihmetajs — apsm., papilbitajs — pap., weetas apstahklis — w. av., laika apstahklis — l. ap., fahrtas apstahklis — f. ap., zehlona apstahklis — z. ap., noluhka apstahklis — n. ap.)

Div ahšči uššahťa kildas. Pee wineem peenahža wilks. Tas — buhs kildu iščkihrejs. Abi ahšči wiņu aizinaja widā. Iščkaltuščhais wilks ušluhfo ahščdus fahrām azim. Tas taišas wiņus šaplošt. Uš reij abi ahšči škreen wilkam wirjū. Tee šadod tam abi ar jameem rageem. Kildu iščkihrejs nešehja ne atjehgtees. Abi ahšči tuhlin aišbehđja.

§ 18. Apstahkla wahrds. (Hapščie.)

77. uš dewums:

No šcheem apstahklu wahrdeem išraksti: a) Weetas apstahklu wahrds (kur? kurb? uš kureeni? no kureenes?). b) Laika apstahklu wahrds (kad? no kura laika? lihđi furam laikam? zif ilgi?). c) Fahrťas apstahklu wahrds (tā? kahđā fahrtā? zif?). d) Zehlona apstahklu wahrds (kapehž? kadehst? kalab?). e) Noluhka apstahklu wahrds (kadehst? kalab? kam? kahđā noluhťā? preeščd ka?).

Tagad, šche, te, teitan, šenaf, jau, wehl, šcheitan, kur? tur, wijur, wakar, aišwakar, šchodeen, riht, pariht, pehrn, aišpehrn, zitur, nekur, turp, šchurp, kurb? agri, wehli, šebu, šen, tab, kad, šchoreij, zitreij, šchurpmat, turpmat, augščup, šawrup, atpafal, deenu, nakti, wafaru, jeemu, rudeni, wiņu deenu, kamehť, tā, iščā, tā? it, lori, gaušči, kadehst? gandrihš, deejgan, kapehž? itffo, kalab? teecham, kam? glušči, tepat.

78. uš dewums:

Noraksti šekoščos teikumus, paštrihpo apstahklu wahrds un ihpaščibas wahrds, pirmžjeem ušraksti wirjū — apst. w. un pehdejeem — ihp. w.

Putnišč, agri zehlees, agri degunu šlaufa. Agra deenina, agra dšeejmina. Gaušči raud tee behrnini, kam naw tehwa, mahmušnaas. Riteet, gauščas ašarinas. Šmagi šchuahža

šila preede. Atmeni šmagi, grešti šmagati. Pēc darba azis gaišči špihd un ihši aistef laifs. PreeDES šfali — gaišči šfali. Gari mati, bet ihšs padoms. Zeelawina, wahwerite gudri behrmus aubšinaja. Behrnini gudri, fā šfudrites mudri. Rašmi, rašmi Deewinšch brauza. Deewinam rašmi firgi.

§ 19. **Apstahku diwdabis.** (Дѣпричастіе.)

79. u j d e w u m s :

Fahrwehrt eekawās listos wahrdus apstahku diwdabi.

Tagadnē: Div' mahšinas gaišči' raud, mani farā (wadit). Meitas mala (raudat), es jamalšchu (dšeedat), miltu pihtes (mehtat). Stahsti dšeesmas, mahmulite, tautinās (wadit), ko dšeedajchu tautinās, wafarinu (kawet). Dšeesmas teiza laštigala, fruhminā (sehdet). Rihbej' jeme (atjaht), škanej' peečchi (nolehft). (Dšeedat) dšimu, (dšeedat) augu, (dšeedat) muhšchu nobšihwoju.

Pagahtnē: Putru (ehst), dšert praja. (Atpuštēes), juhs ejat pēc darba. (Sarfst), nedšer aukstu uhdeni. (Šwifinatees), nepeemirti nolift ragawinas. Kaw dšeesmina (iidsēdat), jau dewinas (jazeret).

Salikts teifums. (Сложное предложение.)

§ 20. **Beedrotajš.** (Союзъ.)

80. u j d e w u m s :

Noraksti šekojšos teifumus un pastrihpo beedrotajš.

Labaf šihle rokā, nekā mednis fokā. Ne mana zuhka, ne mana druwa. Drihš preefi mums jmaida, drihš behdas muhs gaiba. Un pluhdi zehlās, un baugas šchekhlās. Gau juhra feahza, gan wehtra šchahza. Kewis šlinojot un puštjot, tautu labā godā zel, bet pēc prahta gaišmas kluštjot, tauta seed un tauta šel. Ne egle, ne preede, ne behršs neaug karštās semēs. Darbam juhras šaknes, bet šaldi augli. Ja Laimas mahmina eš, tad leez, lai katra deena man karajšas jneedi, un pihragūs, šaldumus, ahbokus, un ogas, un reeftus, un zepešchus (Teodors).

81. u j d e w u m s :

Saweeno weenlihdšigus teifumu lozektus ar doteem beedrotajeem un leez wajadšigā weetā fomatu.

1) **un**: Stahršs dšehrwe bešdeliga laštigala zihrušis — gahju putni. Štoleni laja raksta rehšina šihmē. Mehš ehdam rihtā pušdeenā wafarā.

2) **neween** — **bet ari, tāpat** — **fā ari**: Seemai wajarai šawi preefi. Šiwis dšihwo juhrās ešerēs upēs. Logus grihdas škurstenus šlauka.

3) **gan** — **gan**: Šiwis šer tišklem ahšēem kurwojeem murdeem rokām. Pašauk ir šiltas karštas aukstas mitras šaujas weetas.

4) **ne** — **ne**: Labida nepaues leela šaujuma leela šlapjuma leela aukstuma leela karstuma.

5) **bet**: Sahles ruhgtas wejeligas. Mans darbs nejmums šiprs.

6) **tā tad**: Ahbofi gatawi ehdami. Rudši eenahtuščees pšaujami.

7) **un** — **un**: . . . jauza gruhda alutinsch pluhda. . . šaldij fala kuhla mala

(3. Allumans).

§ 21. **Safahrtots teifums.** (Предложение, связанное по способу сочинения.)

82. u j d e w u m s :

Safahrto if no diweem trim teifumeem weenu: a) bes beedrotajeem, b) ar kopojameem beedrotajeem, c) ar prestahdameem beedrotajeem, d) ar nobibinameem beedrotajeem.

Gods eet pa zelu. Regods eet pa zeta malu. | Nzs nobrihnas. Roka padara. | Twaiti sprehgã. Sibhni schaudas. Tehwains augshã druhimi draudas. |

b) 1. **un — uu:** Stirna jatruhstias. Sakis bailigs aujas. Dfiti, dsili tumshõs fruhmõs schmauz. | Zeema meitas gawilè. Ganinsh laukã gana. | 2. **gan:** Zahju jahshõs. Brauzu braukshõs. | 3. **ari:** Bites un sfudras darbigas. Zilwekam jastrahdã. | 4. **ne — ne:** Wisu neder ehst. Wisu neder runat. | Sihstulis jew pajsham ko nowehl. Winsh otram fo dod. |

c) 1. **bet:** Uhdens wisweseligakais dshreens. Redrihtst djert wehju uhdni safarfis. 2. **tomehr:** Arfks un ezeschas naw bagati. Wini uftur wiju pajauli. | 3. **newis — bet:** Gods naw bagatibã. Gods tikumã. | 4. **turpretim:** Sums peekeras zilwekam. Kafis wairat eemihfo dshwes weetu. |

d) 1. **jo:** Putninsh nokrita no foka. Winsh wehl neprata labi laistees. | Zelotaji nomalbijãs. Zeli bija aiputinati, un bija tumshõs. | 2. **tapeh3, tadeht:** Tufnesl jaule dedsinat dedfina. Tur neang stahdi. | Puhsh deenwidus wehjsch. Sals atlaidees. |

Vafahrtots teifums. (Предложение, связанное по способу подчинения.)

§ 22. **Preekschmeta teifums.** (Подлежащее придаточное предложение.)

83. u j d e w u m s :

Fahrwehrt: a) preekschmetu preekschmeta teikumã, eeleez fomatus; b) preekschmeta teikumũ weenfahrschã preekschmetã.

a) Wainigais bailigs. Daudsgribetajs maj dabũ. Kauna nepratejs badu nemirft. Otram bedres razejs pats eekriht. Mihlestibas sehjejs mihlestibu plauj.

b) Kas gul, tas negrehfo. Kas neatdara azis, atdara mafu. Kas bagats, gudrs. Kas grafi netaupa, pee rubla neteef. Kas karstu strehj, fadedsina luhpas. Nelga, kas sola; wihrs, kas dara. Kas zita godu nolaupta, tas pats sawu netaupa.

§ 23. **Apsihmetaja teifums.** (Опредѣлительное придаточное предложение.)

84. u j d e w u m s :

Fahrwehrt: a) apsihmetaju apsihmetaja teikumã, eeleez fomatus; b) apsihmetaja teikumũ weenfahrschã apsihmetajã.

a) Zfleets uhdens naw sajmelams; isteikis wahrds naw atnemams. Tehwa stahdita ahbelite aug. Rozirfts foks wairs neijaugs. Paflausigi behrni wezateem mihli.

b) Kofs, kas sichihst, neluhst. Labs tas darbinsh, kas padarits; labs tas kumojs, kas pataupits. Lofs, pahraf leekts, luhst. Putninsh, kusch agri zelas, agri slautã deguninu; behrninsh, kusch mahtei klauja, agri ehb brofastinu.

§ 24. Papilditaja teikums. (Дополнительное придаточное предложение.)

85. u j d e w u m s :

a) Sastahdi pafahrtotus teikumus, eelez komatus, papilditaja teikumus pastrihpo.

b) Fahrwehrt papilditaja teikumu weenfahrschâ papilditajâ.

a) Tam labi wedas — labi grib. Tam lihkas wagas — ar kumetu ar. Mute pelna — mugura maksâ. Newar zelt — newar nest. Lehiti pehrt — dahrgi aismaksâ. Kam darbs — maije. Sinu, sinu, bet neteifschu — jaulite nakti gut. Protu, protu, redsu, redsu — welts buhs mans jahjumiensch. Greesje eeraudsija — plawa wisapfahrt noplauta.

b) Kas pagahjis, ta wairs neatgreesifi. Wilks luhdsas dsherwi, lai scham palihdsot. Es sinu, fo tu domâ. Melaufees ar to, kas stiprs, neteesajees ar to, kas bagats. Skolotajs peefodinaja skoloneem, ka lai ijmahzas ujdewumu.

§ 25. Weetas teikums. (Придаточное предложение обстоятельства мѣста.)

86. u j d e w u m s :

a) Sastahdi pafahrtotus teikumus, eelez komatus, weetas teikumus pastrihpo.

b) Weetas teikuma weetâ le eto weenfahrschu weetas apstahkli.

a) 1. **fur — tur, tur — fur:** Koku zehrt — skaidas lez. Darbs — pelna. Zihrulis mehilo — zihrulis plauj. Pawedeens — kamols. Wadsi djen — tam jaleen. Duhmi — uguns. Zrbite purinas — wanagi libinas. Dascham tehwiija — labi eet. Siwis dsihwo — dsitaki, zilwets — labati.

2. — **uf tureeni, fur — no tureenes fur —:** Saglis aishchdis — newar atraft. Palihdsiba nahza — winas ne pawijam negaidija. Tu wari eet — efi nahzis.

b) Brauz tur, fur zesh. Zkweenam patihft, fur tas dsimis. Kur duhmi, tur fil-tums. Kur flapjsch, tur lectus newajaga. Kur zelmi, tur gruhti art. Kur maia, tur ehrgfi. Kur gata, tur fauli.

§ 26. Laifa teikums. (Придаточное предложение обстоятельства времени.)

87. u j d e w u m s :

a) Sastahdi pafahrtotus teikumus, eelez komatus, laifa teikumus pastrihpo.

b) Laifa teikuma weetâ le eto laifa apstahkli.

a) Cesmu jau drahsch — putns wehl meshâ. Repahrddod ahdu — lahzis wehl meshâ. Azis fahp — duhmeem waina; wehjsch apgahsch schogu — welnam waina. Repeeber wezu afu — jauna naw israfta. Zilwets mahzas — kahju kapâ sper. Pele paehdusi — milti ruhgti. Dshwo — mahzees. Kahposti usaugš — gata paliks weza. Apdomâ — (estam) dari. Nestreen gajâ — spahrni naw usaugšchi. Ne pee weena es neeschu — sawa jagadishchu. Wisi gudri — notizis. Guli — fantschu.

b) Kad uhdens nahf mute, tad jamahzas pelbet. Kamehr jaule lez, tamehr migla tosch azis. Kad dshwošim, tad redsešim. Kad darbs beigts, tad šalda duša.

§ 27. Nofazijuma teikums. (Условное предложение.)

88. u j d e w u m s :

Morakii schos pafahrtotus teikumus un pastrihpo nofazijumu teikumus.

Ja fapeikas netaupiji, pee rubla netiffi. Ja wista nekladfinatu, tad nejinatu, ka ta olu dehjuši. Ja šmiki tu u augiču pazelt špehtu, tad gan tu šaredsetu, ka šihles šchis ir manis audsetas. Kad wilks palihds, tad ari ods špehj nogahst firgu. Tihst jums, tautas, nemat mani. Kur zetās beeja migla, (ja) ne awota malinā? (Ja). Celaid welnu bajnizā, wiņsch kaphj uš kanzeli. Godā drahnu, tad drahna tewi godās. Manis deht tu, tauteti, neaunees šahbatōs: (ja) tihst manam prahtinam, (tad) aunees fahrkla wiħjītēs. Kā pašhtu wafarinu, kad seedini neseedet? Kā pašhtu mani jaunū, kad lihģimigi nedšihwotu? Es buht' žirtis to kozinu, (ja) buht' tam šimtu atwafarinu. Es grib' nemi to meitiņu, buht' tai šimtu leedšejinu.

§ 28. Wehlamais teikumš. (Желательное предложение.)

|| 89. u j d e w u m š :

Korakšit wehlamos teikumus, peħz katra eelift ijjauzeju (!).

Kaut man buhtu awitina, jel bitites leelumini: es puhriņu peeložitu šahjinām peemihdama. — Kaut² šinatu to kalniņu, kur guš mana mahmulina, es nekautu to kalniņu zuhzinām ruščinat. — Kaut man buhtu ta naudina, kas guš juhras dibenā, es ņopirktu Rigaš pili ar wišcem wahžeešceem. — Kaut putniņsch buhtu es, ko diwi špahni nes³; štreetu pee tew'. —

§ 29. Šahrtas teikumš. (Придаточное предложение обстоятельства образа действия.)

|| 90. u j d e w u m š :

Sastahdi pafahrtotus teikumus, eelez komatus, šahrtas teikumus paštrihpo.

(**kā —, tā —, — tā, kà —**): Šehši — ptauši. Džen — leen. Zuhģģi — brautģģi. Ķunā — wišcem jāmejas. Bagats dara — grib, nabags — war. Wadži džen — wiņsch leen. Putnini dšeed — wišs mešchs štan. Mešchā jauz — atštan. Domats — darits. Ķunā — war šdirdet. Bukites seedeja — preeks bija šfatitees.

§ 30. Žehlona teikumš. (Придаточное предложение обстоятельства причины.)

|| 91. u j d e w u m š :

Sastahdi pafahrtotus teikumus, eelez komatus, žehlona teikumus paštrihpo.

(— **tadehš ka —; — tapeħz ka**): Žuhras uhdēni newar dšert, wiņsch šahšch. Labiba neang — seme iškaltuši un nelihst leetus. Welz, wilģin, raudadams — apehdi Ķumeliņu. Mihtā buhs leetus deena — newar tahtu wafatees. Mehņeš un šwaigņes nebija redšamas — mahšoni aplahja debesīs. Muħju upēs ijjuda wiši wehšchi — wineem ušnahža mehriš. Šiwis redšamas pee malas — winas nahrsto. Seme guš atmata — ka newaid arajina. Waj (tadehš) nedšeebaju — es biju šehrdēenite. Labiba atšehla — jahka lihst leetus. Širni neenahžās — ušnahža nahtšjaluas. Wišu deenu galwa ruħza — (ai) ta maša apiniņa.

§ 31. Noluħta teikumš. (Придаточное предложение обстоятельства цели.)

|| 92. u j d e w u m š :

Sastahdi pafahrtotus teikumus, eelez komatus, noluhsta teikumus paštrihpo.

(**lai**): Šahjam, brahši, weenu pulku — nesweeds Ķumelini — nedšird meitu mahte — nesleħpa malejinu! Es tautu gailim aiššeešchu riħkli — muħju mahšinu nemaldinaja.

Atinai kuhiti daru — ta seemu nenofala. Brahlischam ogu dewu — tas mani peemineja. Aif kalnina meeschus sehju — apinis neredseja. Pele luhdjas — palaistu.

§ 32. Peelahwibas teifums. (Уступительное предложение.)

93. u s d e w u m s :

Sastahdi pakahrtotus teifumus, eeleez komatus, peelahwibas teifumus pastrihpo (lai gan, faut gan, kad ari, faut ari, — tomehr).

Lai irbite gan ir gudra, (tomehr) welts bij tawis gudruminis. Mahte leedsa — behrns neklaufsija. Rifni fala — bahrenischam nebija pajumtes. Deems farga — ari pajcham jajarqajas. Seme un debejs waj kopā greešos — mehs atnahtsim. Welni buhtu kà dastini uj junteem — es eetu. Klints un afmens schkeltos — mehs drošchi zeltos. Arks un ezejchas naw bagati — uštura wiju pasauli. Buhtu ir no sehnalām — tif zeema fufulis.

§ 33. Atfahrtoš teifums. (Вносное предложение.)

94. u s d e w u m s :

Sešošchos pakahrtotus teifumus pahrwehrt atfahrtošs teifumšs un eeleez wajadfigās peeturas šihmes (abās pušes atfahrtoštem wahrdeem un teifumeem pehdinas („—“)).

Pirmais teiza, ka ta (meitina) ir wineja, otrais teiza, ka tas naw teeja. Ar mudru prahtu warot wiju padarit, kà paruna jaka. Kašds eezeenis latweetis teiza, ka tas, kam stipršs prahtšs un zeeta griba, daudš pehž zela neprašišot: zaur tumscheem mešcheem, beeseem muhreem wišch few islawišschot zetu. Zefineeks teiza sehnam, lai sehšchas ratšs un lai nekaunas basu kahju, rupju drehbju un jaušas maišes nastinā, jo daudš goda wišru augušchi ir truhkumā. Katis šazija, ka winam muhritis, šuns, ka winam aisdurwe. Gailis wistu webinajis lihst kanepēs: rihšā buhšchot leetus deena, newarot tašlu wasatees.

§ 34. Cesprausti wahrdi un teifumi. (Вводныя слова и предложения.)

95. u s d e w u m s :

Noraksti šešošchos teifumus, eeleez wajadfigās peeturas šihmes un pastrihpo eespraustos wahrbus — teifumus.

Tad wehl kahdas zeenigās wezas egles un preebes kà mešcha robešchu jardsenes un lihšchi bija šasneegti . . . Wehšchi nahf arweenu tuwak, tuwak kahrđinashana paleef stipraka kamehr beidšot flahš pee wilinataja tumoša (Apsišchu Zefabs). Juris neskraidija pukes pluhšdams wišch jau ar bija leelaks nekā ziti pušeni bet nesa noschu grahmatas (Doku Aris). Naudas winam ir neween pašcha teesa kà jaka bet wehl daudš wairaf (Zanšchwēstis). Trešchā deenā Širts laikam buhtu padarijis (Verchis-Bušchaitis).

Pe e s i h m e : Cespraudumi atšchikarami no ziteem wahrdeem ar komateem, domu šihnem, eekawām [, — (. . .)].

§ 35. Ušruna. (Обращение.)

96. u s d e w u m s :

Noraksti šešošchos teifumus, pastrihpo preešchmetu, kuru ušrunajam, un eeleez wajadfigās peeturas šihmes.

Dob — Deewin — man telites — Keeti reeti reetalina — Šo mahšinas šfeedašim — Ai wilzini ai wilzini tu ušaugi nerahjams — Kaš tew kaisch jehru sagli — Waj bitite ne-

pasini šava veža dravīneka — Naž lahžiti sehtinā, dabūs pilnu mugurinu — Ai zaunite wahwerite kas tew kahra šchuhpuliti — Ai esera gaigalina tanu štaistu zekulinu —

P e e s i h m e: Ušrunu atdala no teikuma ar komatu, ja ušruna teikuma widū, tad leek komatus ušrunas abās pušēs. Teikums, kuršs ušruna, nobeidš pa leelakai dakai ar ijsauzeju (!).

§ 36. Jautajams teikums. (Вопросительное предложение.)

97. ušdewums:

Šrafsti no 96. ušdewuma jautajamus teikumus. Ušrafsti peezus jautajamus teikumus un celeez pehž wineem jautataju (?).

§ 37. Išfauzamaš wahrds. (Междометие.)

98. ušdewums:

Šrafsti no 96. ušdewuma te leetotos išfauzamos wahrbus. Ušrafsti teikumus ar ijsauzameem wahrdeem: ai! re! rau! ehe! flau! luhf! urā! tit tat! wau wau! fitireki!

§ 38. Wahrdu un teikumu analise. (Разборъ.)

99. ušdewums:

Dzejoli Nr. 58. „Peenahkums“ norahdi: a) kahdi te teikumi? b) teikumu lozekki? c) teiz, pee kuras wahrdu šchitiras peeder katrs wahrds!

§ 39. Periods. (Периодъ.)

100. ušdewums:

Ši stahsta Nr. 57. „Draudšiba“ jastahdi periodu.

1. Preekšchteikums. Šan Merosu gribeja atrunat no nahwē doščanās peederigeē, aiskaweja negaišs un pahrpulhdusi upe,
 „ laupitaji,
 mozija nogurums un šlahpes,
 mehginaja atrunat Šilostrats;

2. Pehžteikums. Tomehr Merosš palisa uštijams dotam wahrdam, winšch nebijās no nahwes sōda, nelahwās atrunatees no peenahkuma išpildišchanas, nepagura, steidsotees draugam palihgā, išglahba draugu, atmihštinaja waldneeka širdi.

101. ušdewums:

Ušrahdi perioda datas dzejoli Nr. 89.: „Tad tad juhra wehtrā krahž.“ Šastahdi periodu.

§ 40. Pecturas šihmes. (Знаки препинания.)

102. ušdewums:

Norafsti un cewehro!

1. **Punktu (.)** (точка). leeto:

Pehz wirskrafta, stahstama teikuma beigās, pehz šaišhinata wahrda (u. t. t.) un pehz fahrtribas škaitleem (1. = pirmais).

2. **Komats (,)** (запятая) atšchir:

a) teikuma weenadus lozefkus, ja tee naw šaweenoti ar **un**; ja **un** atfahrtojas, tad komats leefams ari preekšč **un** (§ 20., ufd. 81.).

b) šafahrtotā teikumā wina weenu datu no otras (§§ 20., 21.).

c) pafahrtotos teikumus (§§ 22.—32.).

d) atfahrtotā teikumā, to noščkirot no peebilduma. (Peem. „Dehlin,“ mahte teiza, „wai weenmehr peeminešī jawu mahmulinu?“ § 33.)

e) eespraustus wahrduš un teikumus (§ 34.)

f) ufrunu (§ 35.), peelikumu (§ 13.), pehz ijsauzameem wahrdeem teikumā (96. ufd.).

4. **Ijsauzeis (!)** (знакъ восклицательный) jaleef pehz ijsauzameem (96. ufd.), wehlameem (§ 28.) un pawehlameem teikumeem (57. ufd.); pehz ijsauzama wahrda, ja to leeto weenu pajchu (§ 37.) un pehz ufrunas wehštulēs. (Mišho beedri!).

5. **Semifolons (;)** (точка съ запятою) stahw:

a) jaliktā šafahrtotā teikumā starp diweem garakeem teikumeem. (Newis kā kruhmi-neem, fo katra pušmjina loka; mums jabuht kā ošolam, kas duhschigi karo pret wehtrām).

b) starp perioda (§ 39.) preekščteikuma un pehzteikuma.

6. **Kolons (:)** (двоеточие) stahdamš:

a) pehz peebilduma, kuzam šeko atfahrtoš teikumš. (Diwi teiza: „Ja ir mana“).

b) pehz teikuma, kuzam šeko uškaititi preekščmeti,

c) starp diweem teikumeem, ja pehdejais pirmo pašaidro,

d) starp gara perioda preekšč un pehzteikumeem.

7. **Behdinās („—“)** (кавычки) stahw atfahrtota teikuma abās pušēs; abpus wahrdam, uš kuru grib greest jewišchku wehribu.

8. **Šekawās ()** (скобки) leef daščreij wahrduš, kas peelikti kā pašaidrojumi otram wahrdam, nereti ari garafus eespraustus teikumus.

9. **Domu sihne** — (тире) leefama išlajista wahrda weetā; reišēm ari preekšč ne-gaidita wahrda.

10. **Daudšpunktu (. . . .)** (многоточие) leef pehz nepabeigta teikuma.

|| 103. u f d e w u m š:

Pašamš gabalšs Nr. 3., 6. išskaidro peeturas sihmju leetojumu.

II.

Wingrinajumi rakšteendôs.

I. pojms.

Domu safariba.

|| Sakahrto ņhos teikumus, tã iņnahf stahstini. Uņleez stahstincem wirsrafstus, noraksti!

1.

Winsĉ to gribeja nofert. Taurinsĉ laidãs no weenas pufes uŶ otru. PuiŶens ceraudsija ņstaiŶtu taurinu. To dŶenajot, winsĉ eekrita grahwĩ. PuiŶens ņahka ņtrect taurinam pakaf. ņraspces no grahwja, winsĉ dewãs ņteigĉhus uŶ mahĉãm, lai waretu iŶŶahwetees. Grahwis bija pilns uhdens. PuiŶens ņamirka ņlapjŶĉ.

2.

Uhdens bija tikai pudeles dibenã. Winsĉ ņalasija amentinus un eemeta pudelẽ. EtraŶdam gribejãs dŶert. CelihŶt pudelẽ — ņtraŶds newareja, winu apĉahŶt — neŶveĉja. Winsĉ atrada pudeli ar uhdeni. Uhdens pazehlãs lihŶbj pudeles malãm, un ņtraŶds nodŶehrãs.

3.

Palika jau glusĉi tumsĉs. Nowakarẽs puiŶens apmalbijãs meŶĉã. PuiŶens no-nahĉa pee meŶĉsarga mahĉãs. Winsĉ uŶlihda augŶtã kofã un no tureenes eeraudsija taĉlumã uguntinu. No ņĉeĉecnes winsĉ ņinaja zelu uŶ ņawãm mahĉãm. No kofa notahpĩs, winsĉ ĉahĉja uŶ to pufi, tur ņpĩhdeja uguns.

4.

Putni ailaidãs zitur. Palaidni behrni iŶpostija winu ligidãs. Tahrpi noehda kofeem lapas un ņedus, jo nebija wairs putnu, kas winus iŶnihzina. Kahda zeema dahrsdõs dŶihwoja daudĉ putnu. Ku behrneem nebija wairs nedĉ pawehna, nedĉ ogu un ahboĉu.

5.

Gans to bija eemahĉiĩs baditees. Neĩs gans ņehdeja pee kruhma un ĉnauda. Ganamã pulkã bija auns. Auns domaja, ka gans gribot baditees. Galwa winam leezãs uŶ femi. Auns atahpãs un dewa ganam ņipru beŶeenu pa peeri. Ganam peere wehŶ ilgi ņahpeja.

6.

Bite uŶ lapas peepeldeja pee malas un iŶĉlahbãs. To pamanija balodis. Bite eekrita uŶdeni. ņitã reĩe medneeks gribeja noŶĉaut balodi. Balodis norahwa lapu un cemeta uhdeni bitei. Medneekam no ņahpẽm eetrihĉejãs roka, un ņĉahweens pagahĉja garãm. Bite eedŶehla medneekam rokã. Tã bite pãreizãs balodim.

7.

Suns peegahja tam palihdset. Winšch meta junim ar kəpu pa purnu. Kakis lafa no blodinas peenu. Kakim tas nepatifa. Sunš jalampa kafi pee astes. Ku abi palifa tufšchā. Peenahja saiguneeze un aijnesa peenu projam.

8.

Lauwa pamodās un winu fakəhra. Felite newilšchus uskrita gulošham lauwwam. Felite luhdsās, un lauwa winu palaida. Lauwa gribeja peliti nospeest. Tā pelite pateizās lauwwam. Felite pahrgrausa tihflu, un lauwa atswabinajās. Stahdreij lauwa šapinās tihflā.

II. pošmš.

Domu nepahrtrauzamiba.

|| Koraksti šchos stahstinus, eesprauschot islaidtos teikumus, un usraksti wirsraustu!

9.

Kalejs iskala diwejus lemeschus. Weenus panehma semkopis un ar teem šakfa tuhlin art, otri stahweja nolikti šmehdēs faktā „Kas gan juhs tā nospodrinajis?“ šaruhse-jušchee lemeschi jautaja šaweem pašinām

10.

Keij uslika kahdai šudrai mahlu pizinu wirfū. Šudra nespehja iškliht no pizinas apakščas ahrā. Šudras galwina ar ušhinām bija redšama no mahla pizinas apakščas Te weena no garamahjejam šudram apstahjās un steidsās mahšai palihgā. Wina mehginaja pizinu ņowelt, bet nespehja Palihgōs ataizinatās šudras šawahžās wišas ap zee-tumneezi un to ištešija.

11.

Wakarā diwas puhzes lidoja pa mešču, mekleđamas lampijumu Wežā puhze teiza: „Šchis šakis preešč mums par leelu, nepeewaresim.“ Bet jaunā neklausija wežās pašdomu Sakis rahwās uš preešču, un puhze pahrpļihja: weena kahja palikās kofā, bet otra šafa mugurā.

12.

Kahds medneeks jahja no tirgus. Wina šuns tezeja winam lihdsās. Uš sirga bija uš-šeeta tirgotaja naudas šoma. Ta tirgotajam nemanot nokrita Tirgotajs nodomaja, ka šuns traks. Winšch ijšchahwa uš juni un tad ahtri aijjahja Drihš winšch atrada šawu šomu un mirtoščo šuni pee tās. Sunš wehl pašina šawu kungu un laišija winam roku.

13.

Šahnis ar Peteri ehda dahršā ogas. Dahršā bija bites. Šahnis teiza: „Neesim bitēm pahraf tuwu: winaš šahpigi dšek.“ Peteris turpretim leelijās, ka winam bites ne-

dšefot Uš mahjãm ejot, ßeterim waigs ušpampa kã fluziš, un labã ažš pavišãm aistuhka. Ku wiñš nefad wairš nefaitinaja bites.

14.

. Te gahja garãm kahšš žekineekš. Nešjedams abus brauzejus weli strih-dameš, wiñš teiza: „Kuram wairaf jašteidšas, lai pagreešš otram žeku.“

15.

. Kurmis paklaufija ešja luhgumu un eelaida efi jawã alã Bet efiš nelitãš tagad ne dširdam kurnja luhgumu. Wiñš špihtigi noteiza: „Kam iše nepatišt, lai aišjet! Man te itin labi, — eš palitšju.“

16.

Saimneeze modinaja jawãš abas kalpones katru rištu jau gaitõš. Weitãm tas nepatifa Saimneeze, nešfirdedama wairš gaila, modinaja meitas, tiško pamodãš, reižem jau pušnakti.

III. pojms.

Domu weeniba. Galwenãš domãš, tematš.

|| Ušrafiti ičoš stahštinuš, atmetot wižu newajadšigo, štatotees pežš pamata domãm!

17. Pelu padomš.

Reižš peles pahrišpreeda, kã iřšargatees no kaka wajařšchanãš. Te aiž durwim atřškanaja trofniš. Wižãš dewãš bailẽš, kurn kahjãš neša. Tikai pařchãm drořšakajãm bija duhřša pařtatees pa řškirbinu, pežš trofřšna žehlona. Wainigã bija kehřřša, kam pagrabã kaut ka eewajadšejãš. Kad kehřřša aiřgahja, peles řaradãš kopã padomẽ. Weena no pelẽm eeteiza pakahrt fakim kakã šwahrguli, tad wareřšot dširdet kaka tuwořšchanõš. Padomš pelẽm patifa, tikai neweenai nebija duhřřšas to iřpildit.

Þee řiħ me: Te leekš apraftiřš par kehřřřšas eenahřřřšanu, pelu iřbailes un řšehřřřchanãš.

18. Wilka řehelabas.

Zaukã wajarãš deenã ganižãš meřšmalã aitas ar jeħreem. Þehriini lehtaja un řšraidija ap mahtẽm, kas meerigi ehda řahli. Deena bija loti řšaiřta. Þee debesim nebija re-dšamš ne mahfonitš. Saulite řpihdeja apřšilbinořšči řpořči. Šiltajã gaiřã nejuta ne puřřjminãš; birřtalã kofeem nefuřtežãš ne lapina. Weenš no jeħreem bija peegahjĩš pa tuwu krukmeem. No meřša iřleħža wilkš un nokoda nabaga jeħrinu. Wilkš řteidžãš preežigi ar laupijumu projam. Kur gadãš, kur ne, wilkam nařt pretim lauwã. Lauwã atnem wilkam laupijumu. Wilkam řirdš gauřči řahp, ka no gahrđã kumõřa nefãš neiřnahža. Šrukħmõš eeliřbiš, wiñš gaudo: „Špeħzigajãm nu gan nepeeklahjãš neřpeħžigãm pahri darit!“

19. (Ušleez wirsrafftu.)

Kahpuri noehda jeedoſchaj ahbelei lapas. Te atlıdoja bites ahbeles feedàs pehž medus. Kahds rejs kahpurs ušleedja bitem: „Juhs laupitajas! kà cedroſchinajatees ſabojat ahbelei ſkaitos feedus?“ Kahda bite atteiza: „Wehs nedaram ahbelei kaunu, bet juhs gan efat winai kaitigi.“ — „Te nu gan wišbeſtaunigatee meli!“ kahpurs pufojàs: „mehs noehdam tikai nefam nederigàs lapas, bet juhs bojjat jeedus, no kureem robas ſaldi augli. Nejjaprotu, kà cedroſchinees muhs tà apwainer!“ „Kad tikai dahrjneeks to ſaprot, tad jau labi deejgan,“ bite atbildēja un nelikàs wairs trauzetees no kahpura pufoſchanàs. Dahrjneeks pa tam ſtrahdaja turpat dahrſà. Winſch ſagrahba wezàs lapas tſchupà dahrſa ſtuhri. Pehž tam dahrjneeks apkopa ogu kruhmus, uſraknaja un apmehſloja ſemi ap kruhmeem, iſgraiſtija nokaltuſchos ſarus. Pehdigi tas peenahža pee ahbelem. Dahrjneeks, dahrſà ſtrahdadams, pamanija kahpurus un toš nomaitaja. Bet bitem winſch nedarija nefa launa.

20.

Saimneeks panehma teewu kahrtinu, noſchlaupa tai abus galus un eedfina tad kahrtinas galus katrà ſchkuhna ſtuhra ſeenà. Luſta preeſch wiſtàm bija gatawa. Gailis ar wiſtàm drih apzehla, ka ta eerihkota wineem. Wini ſalehža iſ wafarus luſtà un tur pawadija wiju naſti. Te wineem newareja peeſluht ne jeſts, ne lapſa-kuhminſch. Keiſ, kad gailis ar jeewàm-wiſtàm bija jau uſ luſtas, eclawijàs ſchkuhnt lapſa. Wina praſa gailim: „Wa eſi jau, kaimin, dſirdejis jauno wehſti?“ — „Kahdu wehſti?“ gailis jautà. „Klauſees un preezajees: Wiſuſchegliğais keiſars iſſuhtijis pawehli, ka wiſeem lopeem, ſwehreem un putneem janoder meers jawà ſtarpà un jadſihwo ſatizigi un brahligi. Tagad lez ween ar ſawàm jeewinàm drojchi pee manis ſemè, mehs apſweizinaſimees kà draugi!“ Jaunà baltà wiſtina jau grib paſlauſit kuhmina aizinajumam, bet gailis tai newehſl. Winſch luſhojas, paſteepis kaſlu ahrà pa ſchkuhna durwim. Lapia waizà: „Ko tu tur, draudſin, tà ſkatees?“ Gailis atbild: „Kedju diwus juuus jonojam ſchurp pa tawàm pehdàm. Wehs wiſpirms nogaidiſim, kà ſchee draugi tewi, kuhmin, aptamps un ſkuhpiſis, tad ari paſchi peealſimees pee draudſibas ſlehſchanas.“ Bet lapſa, padſirdejuſi par jukeem, iſmetàs pa durwim ahrà un aiſbehga.

21.

Birſe auga diwas egles, weena tuwu pee otras. Firmà bija jauna, ſmuidra, otrà — weza, judpraulaina. Birſe nebija leela. Winà auga bej abàm eglèm wehl behrſi, apſes, retas leepinas un oſoli. Weenà puſe birſei atradàs tihrumi, otrà — plawa. Zaur plawan wijàs lihtu-lotſchu upite, kuras kraſtmalas bija apauguſchas neaiſmirſtelietim un zitàm ſkaittàm puſkietim. Puſiſchu ſeedinòs weeſojàs augu deenu kufainiſchi, taurini, bitites. . . . Smuidrà egle lepojàs ar ſawu dailo augumu un newaja judpraulaino par wezu ſakarini. Otrà deenà atnahža birſe diwi drawneeki bitem aulus durt. Weens ſazija: „Œchi wezà, judpraulainà, buhtu mums toti noderiga, ja tikai nebuhtu ta jaunà par tuwu un neaiſſegtu bitem ſilto ſaulgoſni.“ — „Nefas,“ otrs atbildeja, „jaunà egle zitur nekur neder kà tikai duhſeju mallai, kad bites draweſim. Ziritiſim winu noſi, lai mallai lihdj tam laikam iſſchuhtu.“ „Tew taiſniba,“ pirmiſis atteiza: „ne te baſka, ne ſehtai laba ſtaba, — ziritiſim noſi mallai; bet wezà lai aug wehl gadeem un atnes mums podeem medus.“ Tà notika: jaunà nogahjàs, wezà palifa.

(Pehž Vercha-Puſchkaſiſcha.)

IV. pojms.

Atstahstijumi.**22.**

Lapša mahzeja wiņas gudribas, tikai pa gaišu laistees wehl ne. Rogahjuši pee stahrka ismahzitees ari to gudribu. Swehtelis panehmis lapšu aif pakaušča un nefis gaišā. Augšchā lapšai eefchahwees prahā: „Deesgan buhs — nu jau mahzejču!“ Teikufi stahrkam, lai laischof wafā. Stahrkis palaidis ari, un ūchi kritufi ruhfdama jemē, taišni zelmam wiršū. Gan usšaufufi zelmam: „Waj behgfi, pagans!“ bet zelmš nemaj nejaušch. Un tad uskritufi ari tif nelahgi, ka palikufi gulam ar atšchautu ašti. No ta laika neweenai lapšai wairs nenahzis prahā pa gaišu laistees, bet wiņas winas wehl ūchodeen staiģa atšchautām aštem.

(Latw. tautas pašafa.)

|| Atstahsti pašaku lapšas wahrdeem!

23. Ahšča leeliba.

Ahšis dšehris pee upes. Padschrees, šitis kahju pee jemes un ūzjijis: „Ne par pašču wilku nebehdaju!“ Wilks, krumšs stahwedams, to dširdėjis un usšauzis: „Andreew, ko tu tur nu atkal runaji?“ — „At, zeenigš mešča leelškungš, dšehrajam dšehraja waloda.“

(Latw. tautas pašafa.)

|| Atstahsti pašaku ahšča wahrdeem (wilka wahrdeem), bej atkahrtoeem teikumeem!

Peeshime: Par „atkahrtoteem“ ūzj wahrduš waj teikumus, kuruš žits kahšs teizis. Winus pa leelakai dafai mehšj likt pehdinās („—“). Peem.: „Ne par pašču wilku nebehdaju!“ Atstahstot, winus eefahš ar beedrotaju wahrdeem: „fa, lai“ u. ž.

24. Gailis un warde.

Warde ūateef no rihta gaili un to ūweizina: „Labriht! augšti dšeedatajš.“ Gailis ūanem: „Labriht, labriht, augstu lehkataja!“ Warde preeziga eefšauzās: „Neds, kur goda wihrs, godam dšimis, godam audšis, prot ir otram godu dot.“

(Latw. tautas pašafa.)

|| Atstahsti pašaziņu pagahņē gaila (wardes) wahrdeem, bej atkahrtoteem teikumeem!

25.

|| Atstahsti stahstīnu Nr. 3. „Diwas meitinas“ mahšes (tehwa, drauga) wahrdeem, bej atkahrtoteem teikumeem!

26. Trani un drawneekš.

Trani ūanahža rudeni pee drawneeka ūchehlotees, ka bites ešot loti nesatizigas, gruhšchot winus no stropa ahra, plehšchot, dšenajot.

Drawneekš atteiza, ka ar wineem, tahdeem šlinkeem, žits ari neešot darams.

Trani teiza, ka wafarā wini tāpat šlinojufi, bet tad bites ešot winus likufchās meerā.

Drawneekš teiza, ka newarot ūcheem lihšset. Ari winšch darot tāpat. Wafarā, kamehr labibas laukā papilnam, winšch negreešchot wehribu, ja kahšs ūwirbulis paknahšbot

wahrpaß, bet rudent winjch leetot wiju şawu mantu apzirknõs aif atşlehgaß un nedobod leefeşscheem neneefa.

(Pehş Lercha-Puşchkaifcha.)

|| Atstahsti drawneefa (tranu) wahrdeem, leetojot atfahrtoţus teikumus!

27. Lapşa un gailis.

Lapşa, nokehruşi gaili, nejuşi to mutē. Meita, to eeraudşijuşi, kleeġuşi zif ipeşka, ka lapşa nefot gaili projam. Gailis — gudrineeks — teizis lapşai, lai wina atşafot meitai, kas şchai eřot par daļu, ka lapşa nefot gaili. Lapşai bijuşčas uş meitu duşmas par kleeġşchanu, un wina şahkuşi ar meitu bahrees, kas şchai eřot par daļu? Bet tiġko lapşa pawehruşi muti, te gailis şpulġts! no şobeem ahrā, koķā augşchā. Lapşa palikufi tuşchā.

(Latw. tautas pařata.)

|| Atstahsti gaila (lapşas, meitas) wahrdeem. Leeto atfahrtoţus teikumus un aistahşitama şs isteifşmes weeta iřtenibas isteifşmi pagahņē (peem. noķehra, neřa)!

28. Lectus un řaule.

„Kaut jel weenmehr řaulite iřihdetu!“ tā behrni wehlejās kaġdā aukstā lectus deenā. Winu wehleřchanās rařdijās peepildita. Paġahja mehneři, kaġ bija nepaneřami karşts un pee debeřim nebija ređşams ne mařkonits. Karştums un řauņums paġarija daudş pořta. Dařřõs nokalta puķes un ogulaġi, tiřrumõs noniřka labiba. Zilweķi un dřiřwneeki bija no karştuma paġalam nomoziti. Nu behrni atřina, zif winu wehleřchanās bijuşi aplama. Mařte winus pamahzija: „Ari dřiřwē naw weenmehr tiķai preeki un laime, bet ari behdas un řirdeřsti, lai zilweķu řirdis nenozēetinas, ka seme řaules karştumā.“

|| Uřrařti řahstianu atřahřtamā isteifşmē. beř atfahrtoţeem teikumēem! (Peem.: Behrni wehlejuşchees.)

V. poņms.

Dřejoļu atřahřtijumi.

|| Atřahřti dřejoţus peġş peelikteem ļautajumeem waj plana!

29. (Nr. 4.) Dob mutites.

Ķautajumi: Pař ko dřejoļi řahřtiis? (Pař diwām meitiņām — Annin un Katinū). Kur winas řraidiņa? Ko Kate eeraudřija un dariņa? Waj Anna winai řahwa řert taurinū? Kas Katei iřdewās? Kā nu Anna iřturejās? Ko Kate dariņa ar taurinū? Ko wina teiņa Anninai? Ko meitiņas nu dariņa?

30. (Nr. 10.) Bahreniřchi.

Ko brařlitis ġribeja řinat? Kaķeġş winjch prařija peġş mařtes? Ko winjch ġribeja darit? Kurp mařřina teiņa mařti aiřġahjuşchu? Kurşch bija řchis zeems? Ar ko bahreniřscheem bija ļaapmeerinas?

31. (Nr. 21.) Wařars.

Weġġinjch. Puķes. Wġġla. Wlařma. Ar ko dřeņneeks řaliġdřina řwaġņnes? ar to naķti?

32. (Nr. 26.) Behrnibas dseefma.

Behrniba; pawajaris; stabulites; dseefmas; pilis; fugi; kumelinā; karā; gaijōs; rota; pahrita; dsihru galds; bagatiba — pilniba; laime.

33. (Nr. 34.) Skolens.

34. (Nr. 26.) Uf skolu.

35. (Nr. 38.) Ši dsihwes.

S a u t a j u m i : 1. Par to te stahstis? 2. Kas stahstis par behrneem? 3. Rahdi bija behrneem waigi? 4. Ko fa tas tā? 5. Kas behrnus jagaidija pee trepēm? 6. Kā behrni apšweiza Pafanu? 7. Kā Pafans jānehma behrnu glahstus? 8. Kā behrni ušfrehja pa trepēm? 9. Kas wineem atwehra durwis? 10. Ko aukle teiza? 11. Ko wina darija? 12. Kas bija redjams aufles fejā? 13. Kas eeradās mahjās ar behrnu pahrnahšchanu? 14. Ko behrni apšweiza pirmo no wezakeem? 15. Ko rahdija mahti sehns? 16. Ko — meitene? 17. Rahdu eespaidu tas atstahja uš mahti? 18. Ko darija tehws? 19. Kā behrni to apšweiza? 20. Likās, ka pat kas preezajas par behrnu pahrnahšchanu?

G a l w e n ā s d o m a s : Kur behrni, tur špirgta dsihwiba.

(P e e š i h m e : 1. un 2. atbildes šaweenot ar wahrdu „kuri“, 3. atbildē list wahrda behrneem weetā — wineem. 6. un 7. atbildes šaweenot ar wahrdinu **un**. 8. atbilbi eesahkt ar wahrdinu **kad** un šaweenot ar 9. atbilbi ar komatu (,) un ar 10. — ar wahrdinu **un**.)

36. (Nr. 40.) Newis šlinfojot un puhstot . . .

Kad tauta seed un šek? (pee prahta gaijmas kshstot). Vai tas notiktu, itweenam newis jašlinfo, bet kas jadara? Rahdus darbineekus tauta patura ilgi peeminā? Turpretim kas jau drihš ijsuhd no kauschu peeminās? Kas mums te jašaprot jem wejeleem graudeem un kas sem pelawām?

37. (Nr. 48.) Dehla atwadišchanās.

Dehla mošchanās un škubinašchanās zelā, mahminas peeruna. Dehla šajuhminašchanās, zelā dodotees, mahminas šehras. Dehla meerinajums un nahfomes zeribas, mahminas domas par kapišhtas smiltim. Dehla un mahminas atwadišchanās.

38. (Nr. 51.) Chrglis un bite.

Chrgla nizinoschā usruna. Gemesli. Chrgla eedomiba. Bites atbilde. Galwenās domas.

39. (Nr. 32.) Wezmahmina un dehla dehls.

Ko wezmahmina šolijās nopirkt dehla dehlam tirgū? Ko wehlejās dehla dehls? Kamdehl winam gribejās šoma? Kā wezmahmina to mehginaja atrumat? Ko wina šolijās šahstii? Ko pušens teiza? Ko winšch šahstija par štolu? Ko winam teizis školotajs? Ko un kā winšch wezmahmutai luhšjās? Atwehle.

40. (Nr. 62.) Upe un zilvēta dšihve.

Kur tek avots? Kas winam lejā darāms? Kas mehgināja fapet ūtrautina gaitu? Kā winšch pahršpehja klintis? Ko winšch dara, nonahzīs lejā? Kurās wina darbības šetas? Šīwēd galwenās domas.

41. (Nr. 194.) Dšelsšzela brauceņš.

Kas šchini dšejoli aprakstīts? Kā nošaukta wilzeena mašhina, lokomotive? Kas te domāts jem „rumafs sprauslā — ūwēdš”? Kad lokomotive īslaišch garainūs un šwīlpj? (Sahh braukt, waj apstahjas.) Zīf ahtri wilzeens škreēn? (Preetšhmeti zelmalā (kuri?) pasīb garam, kā jāpnis.) Kāhds winšch škreēnot īsfkatas? Kas redšjams, luhkojotees pa wagona logu ahtrā? Kas notēek, wilzeenam brahšhotees zaur mešhu? Kā winšch dodas tahlak? Ko newēēns newdroshinas un fapehž?

42. (Nr. 58.) Peēnahkums.

Par ko šchini dšejoli stahstīts? Ko dšelsšzela jargš eeraudšija, wilzeenam peēnahkot? Kā winšch wareja īsglahbī hēhna dšihwibu? Bet kas tad buhtu notizīs? Kas notikās jarga šūrdi? Ko winšch beidsot darija? Kas notikās ar behrnu? Kā tas wareja buht? (Wija ehdejis starp šleedēm.) Kāhda pahrmaina bija notikūēes ar dšelsšzela jargu?

43. (Nr. 137.) Behršs tihreli.

Kur behršs stahweja? Kāhds winšch? Kā winam naw? Kas redšjams wisapfahrt tihreli? — uš zineem? Kāja? wehšminas? Bet kas redšjams nokaltuščā behrša jards? Kur palikūščas behrša lapas? Kapehž winam pawašari neaug jaunas lapas un atwajas?

44. (Nr. 100.) Nešpehka wara.

Kur rakstneekš reiš nošehdās? Kas tur pil naktim un deenām no klintim? Waj weenam uhdens pileenam daudš špehka? Bet ko lahšites bija eesitūščas zēetajā klinti? Kā uhdens lahšites to pašpehja ar šawu mašo špehku? Ko no ta waram mahžitees?

45. (Nr. 191.) Ruhpneeziba.

Kā ruhpneeziba pahrwehrišč tautas? Kā wina to panahk? Ko wina mahža mešhonoigo faēu weētā? Kur īšplatas?

46. (Nr. 71.) Dšimtene.

Kāhdi zītās jemēs kalni? Kāhdas tur lejas? — juhmalas? Kā dšimtenei truhkfti? Bet kas winā ir? Kāhda wina mums? Kapehž dšimtene mums mišla?

VI. pojms.

Saihšīnajumi.

47. (Nr. 7.) Zaiwā.

Ko majais Andulis reiš īšdarija? Waj winšch prata riškotees ar aizeem? Kas ar wīnu wareja notiktes? Kas wīnu īsglahba?

48. (Nr. 20.) Špofs.

Mo ka Valdis baidijās? Kur viņam bija vakarā jāiet? Kas viņam šķita stahvam meščā pee koka? Ko Valdis darija? Kas bija domatais špofs? Ko Valdis nu apņēmaš?

49. (Nr. 29.) Nošiftais putniņš.

Uš kureeni wifl pošās wafaras šwehtu rihā? Kamehr leelee wehl gehrbās, kur jehns eegahja? Ko winšch te eeraudsija? Ko išdarija? Ko winšch darija ar nošifto putniņu? Kašds jehns ištatijs? Kahejs?

50. (Nr. 30.) Behrni meščā.

Par ko te stahstīts? Kas ar behrneem meščā notifa? Kas, wineem gukot, peenahza? Ko šatīchi un putnini gribeja ar behrneem darit? Kas nelahwa behrnus modinat? Ko wini teiza?

51. (Nr. 33.) Uš školn.

Par ko te stahstīts? Kurp winas eedamas? Kahejs meiteni nepawada wezati? Par ko winas zelā šarunajās? Kašdus padomus dod wezā krusmahte meitenei? Kā meitenei patiš škola? Kur nu wina palifa? Bet krusmahte?

52. (Nr. 47.) Čšamens.

Uš kureeni Vejmalneeku Peterim bija jāiet? Waj winšch bija atkahrtojis wijas wajabšigās mahjibas? Kas viņam tomehr šķita? Kā winšch atbilbeja? Kā viņam bija ap širdi, mahjās ejot? Kahejs winšch bija noškumis?

53. (Nr. 49.) Brihnumu wegis.

54. (Nr. 86.) Datetu palma tukšnesi.

55. (Nr. 108.) Raktuwēs eefloditee.

Pe e s i h m e: Šaišhinajumeem war wehl noderet Nr. 115. Veetus, Migla — Sneegs, Krufa, Nr. 130. Šžirtumā, u. d. ž.

VII. pošms.

Waplašchinajumi.

56. Wezis un nahwe.

Wezis nefa malku. Našta bija šmaga. Wezis bija loti peekufis. Winšch nolika naštu pee jemes un teiza: „Kaut jel nahwe drihsat peenahktu!“ Nahwe bija azumirki klahst un waizaja, ko wehlotees. Wezis išbijees teiza: „Palihdšī man luhšama pazelt naštu!“

Pe e s i h m e: Waplašchinot, aprakšit wejšcha grehto dšihwi, mahjas apstahktus, tahlo žetu lihdi meščam, šlikto laifu, išmijumu, kurā winšch wehlejšs mirt, nahwes negehligo ištatu, wejšcha išbailes u. t. t.

57. Ēs nemelošā.

Juris nozīrta dahrsā ašbelīti. Tehvs mekleja wainigo, lai to šoditu. Juris pats ašfinās, un tehvs wīnu nesodīja.

58. Nemozi dšihwuekus.

Jahnis eesita Dufim ar paštadšīnu. Dufšis eekoda Jahnim rokā. Tehvs Dufši nesodīja.

59.

Peterim dahwina pulkstenu. Peekodinajums, tā rīškotees. Peteris neklauja, wahrsta walā wahšu, aptaušta ritentiaus. Selās.

60.

Semneeks peejahj ar ehjeli pee tilta. Ehjelis neet pahri. Semneeks nokahpj no ehjela un rauj wīnu pee aštes atpakaļ. Nu ehjelis pašrrahwa semneeku pašr tiltu.

61.

Pee waleja loga īstabā meitene. Uj grihbas kafe ar behrnu. Putniņš. Kafe nofer. Meitene grajas ījmest fakenu pa logu. Kafe palaišj putniņu.

62.

Rehki uj plaukta furwīs. Annina domā — pluhmes. Bahšj roku furwi. Sajuht pirkstā stipras šahpes. Kleeds, rauj roku ahrā: pee pirkstā karajas wehšis. Mahte. Smeekli un raudās.

VIII. pojmš.

Pašattehlojumi un šalihdšīnajumi.

63. Repateiziba.

Pee štrauta krašta štalts wihtols lihgojas, steepj jarus lejni gaišā, uj štrautu neštatas. Un tomehr tif zaur štrautu tif štalts wīnšj ušauga, bet tagad tam par šemu, kas wīnu audšejis. (Wenštu Eduards.)

|| Ušraksti šahšīnu par dehlu un tehvu ar šchi dšejola galwenām domām!

64. Plawa un laufs.

Plawa šazija reij uj ušarto lauku: „Wai, brahšit, zif tew šuhrs, gruhts muhšchīnšch: weenā gabalā tewi raušta, dauša, plehšch un lauša; mani turpretim leek meerā; daudš, ja plahweji kahdreis par gadu apzehrp man matus.“ — „Ša, ređši, mahšin,“ laufs atbildeja, „taws ušdewums tamdehļ ari tikai ir — šaimneeta tehus īsmītinat; bet man jauštura wiša pašaule, no waldbneeka šahšot, lihđj nabaga rotpeļnim: Tadehļ man ari jalej daudš šweedru, daudš ja-pahrzeešch, daudš jadarbojas. (Verchis-Puđchkaitis.)

Sazerē stahstinus, turds šchis paščas domas; peem „Vini un nahtras“, „Pelve un upe“, „Mešchahbele un dahrsahbele“ u. t. t.

65. Rože un wilkarofe.

Dahrneets bija meščā iŕazis wilkarofi un eestahdijis puku dobē, blakus baltai rožei. Wiņšch gribeja ušpotet uļ wilkarofes zelma wehl otru baltu roši. Žitas putes, eeraudsiņuščas meščoniti jāvā pulkā, šahka to wišadi nizinat un brihuitees, ka baltā rože, wiņu puku pawehlneeze, nefaunotees ar tahdu blakus šahmet. Rože, to dširdot, teiža: „Kadehļ man faunetees no jawas mahjas? Ar' es, juhju pawehlneeze, biju reiš tahda meščonite, bet žaur iŕglihtibu tiku par to, kas tagad ejmu. Ar manu mahju tas tāpat: šchodeen wina wehl meščonite, bet drihš iŕglihtofees un pazelšeēs augstaku pahr jums; bet wina tad wis nelepošeēs un neišmeēs juhs, kā jemaku šahwojščas.“ (Verchis-Pušchaitis.)

|| Sazerē lihdsigu šahstinu no žilweku dšihwes!

66.

|| Salihbfini žilweta dšihwi un darbus ar štrautinu iļ džejoļa Nr. 62. „Upe un žilweta dšihwe“!

67.

|| Salihbfini wežu žilweku ar „Behrju tihreli“ Nr. 137!

68.

|| Salihbfini: Šwehtdeena un darba deena, Putns un siws, Starštās jemes un aufštās jemes, Žuhra un tufnešs, Wajara un seema, Saulc un mehnešs, Atmeni un metali u. ž.

IX. pošms.

Dšihwes apraksts (biografija).

69.

|| Skat. Nr. 218. „Bezais Stenders“, 197. „Stejenjons“ u. ž. Pehž šcheem parauģem ušraksti šawa tehwa (mahtes, laba pašinas, pašcha) biografiju, peeturotees pee šekoščā plana:

|| Kad dšinis? Kas bijušchi wežaki, ar ko nodarbojušchees? Pee ka no masatnes peeŕ rabis? Što peemahžijees školā? dšihwē? Kurās galwenās ihpaščibas? Kuri minami no darbeem? Žaur ko šchee darbi šewižchi eewehrojami?

X. pošms.

Rakšturojumi.

70. Mašā Andula tehws.

|| Ši stahstineem Nr. 5. „Šwehtdeenas rihtā“ un Nr. 7. „Laiwā“ rakšturo mašā Andula tehwu pehž šekoščem ļautajumeem: Kurās tehwa ihpaščibas? Kur redšama tehwa bahrdšiba? deewbijiba? mihlešiba pret dehlu?

71. Mahmulina.

Ji stahstineem Nr. 1., 5., 6., 9. un dšeesminām Nr. 2., 8., 48. raksturo mahmulinau.

Kuras mahminās galvenās ihpaščības? Kā parahdas winās mihleštiba pret behrnu? Kā wina ruhpejas par behrnu? Kāhdus padomus wina tam dod? Ar ko mahmulina (wezaji) salihdšinata tautas dšeesmās? Kā isturas labi behrni pret mahmulinau (wezakeem)?

72. Behrni.

Behrnu isturešchanās pret wezakeem (Nr. 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8., 22., 38., 48., 61.). Behrnu starpā (Nr. 4., 23., 43., 45., 46.). Behrni un peeauguščee (Nr. 15., 17., 20., 22.). Mihleštiba pret dabu (Nr. 15., 17., 23., 27., 25., 29., 31., 44.). Mahziba un darbs (Nr. 3., 22., 27., 32., 38., 39., 41., 47., 58., 55.). Šepts, isturiba un dšihwes mehrtis (Nr. 13., 22., 34., 36., 39., 41., 43., 193.).

73. Bahrenite.

Šečhlabas wezaju deht (Nr. 8., 9., 10., 12.). Dšihwe iweščošs laudis (Nr. 11., 12., 13.). Bahrenites titums (Nr. 12., 13.).

74. (Nr. 48.) Mans draugs Garons.

Kuras wina rakstura ihpaščības? (Rezeēš netaišnibu, pateēš, ņatizigs, pazeetigs, mihlē mahti, aištahw, kam dara pāhri, nemihl netahrtibu.) Kā parahdas itweena no šchim ihpaščibām?

75. (Nr. 39., 41.) Starditis.

Stardišča gara dahwanas. Gribas wara. Rodarbošchanās školā un mahjās. Panahfumi.

76. (Nr. 37.) Juris.

Zaur ko iščķiras Jura raksturs no Stardišča? (Reisturigs.) Kā parahdas Jura neisturiba gands? školā? Kāhdš ešpaids bija wezai maštei uš Jura raksturu? školotajam?

77. (Nr. 55.) Girts.

Kam lihdsinas Girts pehž jawa rakstura? Salihdšini Girta un Jura kopejās rakstura ihpaščības. Kā iščķiras školotaju isturešchanās pret Juri un pret Girtu?

78. (Nr. 61.) Masais štrihweris.

Kuras šchi pušeno ihpaščības? Kā parahdas wina mihleštiba peet wezakeem? rakstura isturiba? Kureem no mineteem pušeneem waram winau peelihdšinat (Giris, Juris, Starditis, Garons)? Salihdšini winau ar Starditi un Garonu.

79. (Nr. 57., 58., 59., 60.) Waroni.

Ko Merošs turejo augstaju par jawa dšihwibu? Kuri iščķreščki winau zelā aiška-weja? Ko winšč panahzi? — Kā parahdas dšelszelsarga waroniba? Zaur ko iščķiras šturmanis no agrak miteeem waroneem? (Mišcet bojā.) Kuras juhtas waronim štiprafas par bailēm no nahwes? Waj winšč dara pareiši?

XI. pojms.

Domu gahjeens, plans.

Ufrahdi ņi aprakſta kluhdas! Pahrlabo aprakſtu un norakſti! Iprakſti wina planu!

80. Kofs.

Par koku ņauz ņahdu ar zeetu ņtumbu. Dahrņa fokus zilweŶi audŶe winu garŶhigo augtu deht; meŶha koku augti turpretim waj nu koti negardi, waj ari gluŶhi neehdami. Bej augteem koki wehl noderigi ar ņawu ņtumbu: no koku ņtumbreem, tã ņaukteem balkeem, zet ehŶas un iŶŶahgẽ dehlus, no kureem pagatawo iŶtabas leetas, trautus u. z.; ņtumbus ņahgẽ ari malkã, Ŷo leeto kurinaŶhanai u. t. t.

Pe e jemes kofs peestiprinats ņaknẽm, kuras winam peegahdã no jemes baribu.

Djols, leepa, behrŶs, ahbele, bumbeeris u. z. ir lapu koki, bet preebe, egle, kadis — ņtaju koki. No koka ņtumbra iŶaug ņari, no ņareem ņarini. Pawajari koki ņeed, bet rudeni wineem eenahŶas augti. Pe hz augteem, kã ari pe hz weetas, kur wini aug, koki dalas meŶha kofõs un dahrja kofõs. Koka ņtumbus dalas ņarõs un ņarindõs. UŶ dascheem kofeem aug ņtujas, uŶ ziteem lapas.

81.

Iprakſti domu gahjeenu, planu, iŶ AnŶa Vercha-PuŶkŶaiŶha (Nr. 122.) „Divejadas kahŶas“ u. z.

XII. pojms.

Wehtules un weifala rakŶi.

82.

Mihlotee wezaki un mahŶina!

Majais Karlis, kuzeh eestahjees pilŶehã Ŷolã, rakŶta wezakeem un mahŶinai Anninai wehtuli. (Saturõs: Reparastã dŶihwe pilŶehã bej mihtleem wezakeem un mahŶinas. Darbi un jaunee paŶinas. GedŶihwoŶchanãs pamajam jaunajõs apŶahkõs. Ilgas pe hz mahjneekeem, un pe hz wehtules no wezakeem un mahŶinas. Weigas.)

Zuhs mihti Ŷneizina

Zu hu dehlõs un brahlis

Karlis.

Weeta, datums.

Pe e j i h m e: Wehtules rakŶtami tee (weetneeku) wahrõ, kuzi eestihmẽ perŶonu, kam wehtuli rakŶta, ar leelo burtu (Tu, Zuhs).

82 a.

MahŶina Annina atbild uŶ Karlischa wehtuli.

83.

Wann dahrgo mahŶin!

(Karlis atbild Anninai uŶ winaŶ wehtuli: Preeks, ta wareshot nu weenmehr ŶarakŶitees (ziŶ beŶhçi?); luhdi, lai Annina rakŶtot par mahjjas dŶihwi, par dŶihwi Ŷolã, par drau-

geem, draudsenēm, grahmatām un stahsteem, kahbus lasījusi. Pastahsta par dšihwi pilsehtā un apraksta pilsehtu: nami, weikali, celas, šatīsmes zeli u. t. t. Pastahsta, ka lasot bibliotekas grahmatu par Robinšonu Kruhsnu. Nahtkamā wehstulē apsola atstahstīt gr. šaturu.)

Weeta, datums.

Tewi mihli škuhpsta
Taws brahlitis.

84.

Zeenijams školotaja kungs!

(Školens raksta školotajam atwainoščanās wehstuli, ka newarot eeraštees školā. Ar tehwa dahwatām šlidām pirmo reis šlidinotees, winšch kritis un nodausfijis kahju. Rahja stipri šahpejusi, newarejis wakar staigat; šchodeen esot labaki, tomehr wehl školā newarot eet. Luhds, lai nelaumojas un peedod. Apjolas drihš eeraštees školā un usjhtigi mahzitees.)

Weeta, datums.

To luhds Zuhju skolens
Dšchu Jahnis.

85.

Godajamai Rigas Latweeschu Weedribas Derigu Grahmatu Nodalai.

(Rakstītājs esot minetās Nodalas abu seriju tekošchā gada abonents un abonešanas naudu šamafajis. Laikrakstōs winšch lasijis jau pagahjuschā mehnesi, ka wišem abonentem iinahtkuschās grahmatas (kuras?) peesuhstītas, tatšchu winšch neesot wehl grahmatas šanehmis (kuras?). Luhds, lai winam peesuhsta grahmatas uš klaht peelkto adresi.)

Weeta, datums.

Wišā zeenibā
Janis Studra.

86.

Augsti zeenitš Eichmana kungs!

(Rakstītājs dširdejis no šawa školotaja, ka Š. kgs meflejot šawā weikalā uštīgamus un usjhtīgus mahzektus. Winam loti gribetos mahzitees par grahmatu tirgotaju, pee tam leelakā weikalā, kur šcho amatu eemahzotees pamatigaki. Luhds, lai Š. kgs wīnu peenem; peeelk klaht apleezibu no školas un par školas beigšchānu, kā ari eeteikšchanas rakstu no školotaja.)

|| Sastahdi weikala rakstus pehž šekošcheem parageem:

87.

Rehkīns

tirgotajam Š. Breescha kgam no galbneeta Šr. Anšona, Rigā, Putu eelā Nr. 1.

1904. g.		Rbl.	Š.	1904. g.		Rbl.	Š.
Janw. 30.	Galbi un plaukti weik.	47	—	Febr. 1.	Matšats	40	—
—	Kašes galbs, krehli u. š.	50	—	Martā 1.	Šanemts prezēs . . .	30	—
Febr. 15.	Daschadi išlabojumi . .	7	50		Wehl jamatšā	34	50
	Pawišam	104	50			104	50

Datums.

88.

Kwihte.

Sanehmu no Jonatana Beedribas Rīgā par trim ašim behrja malkas, à 9 r. 50 f., diwdesmit aštonus rublus un 50 kap.

Rīgā, oktobra m. 13. d.

1904. g.

Peejihme: Kwihtem, kuru wehrtiba leelata par 5 rub., leekama marka (5 kap. un augstak).

Marka.

A. Silinš,

malkas tirgotajs.

89.

Parada raksts.

Ar šcho apleezinu, ka esmu parada zeen. J. Schmita kgam fints rublus (100 r.), ko apnemos samatjat pehz šešcheem mehnescheem, škaitot no semak sihmetā datuma.

Weeta, datums.

Andrejs Zahna d. Kaulinš,
amatneeks.

Peejihme: Paradu raksti rakstami uš wešelpapira waj ari teem peeekama stempelmarka, kuras wehrtiba atkarajas no parada sumas leeluma.

90.

Apleeziba.

Peteris Zahna d. Klawinš ir bijis manās mahjās par kalpu no Jurgeem 1900. g. lihds apatšchā minetam datumam. Wišā šchini laika winšch bija preešchsihmigi ušzihtigs un ar weikmi iipildija wišus winam ušbotos semkopibas u. z. darbus. No manis winšch aišcet uš pašcha wehlešchanos, mekleedams plajchafu darba lauku.

Lutrinu Ahbutās,
23. aprilt 1904. g.

J. Donis,
šaimneeks.

Peejihme: Apleezibām wjadšiga 60-kap. marka.

91.

Ceteikšchanas raksts.

Zeen. N. kgs!

Mans pašina — Frizis Needra — ir mahzits dahrsneeks un bišchkopis. Rā no wina leezibām redšams, winšch šchos amatus mahzijeos teoretiski un eewingrinajeos winds ari praktiski, wairak gadus wadidams leelakas dahrsneezišas Cefsch-Kreewijā. Wina leelakā wehlešchanās pahrnahkt dšintene. Tapehz winšch luhdsja mani, kā wezu pašinu, aplauschinatees pehz winam derigas weetas. Newilšchus dabuju dširdet, ka Zuhš meklejat šawā šaimneezibā dahrsneeku un bišchkopi. Greeschos tapehz pee Zums ar luhgumu — peenemt manu pašinu. Šam ar Jr. N. nodsihwojušchi wairak gadu kopā un pašihstu winu kā kreetnu zilweku un leetprateju darbā. Waru tapehz winu Zums uš fittako ceteikt. Peeelikdams klahť Jr. N. apleezibu norakstus, beidšu šchis rindinas zeribā, ka manu luhgumu eewehšrofit.

Weeta, datums.

Parafis.

Satura rahditajs.

I. nodaļa.

Pa behrnibas tekām.

	s. p.
1. Behrniba. Pehj Leo Tolstoja	5
2. Mahmulina. Tautas dzeefmas	6
3. Divas meitinas. J. Keitens	6
4. Dob mutites. Esenbergu Jahnis	6
5. Svehtdeenās rihā. Pludons. (Jf „Mašā Andula behrnibas atminās“). Es to šavu mahmulinu. L. df.	7
6. Mahtes preeks. Apšišu Jekabs. (Jf „Pee pagašta teefas.“) Behrsin, tavu kupluminu. Tautas dzeefmas	8
7. Laidā. Pludona (Jf „Mašā Andula behrnibas atminās“).	8
8. Bezati. Tautas dzeefmas	10
9. Behres. Apšišu Jekabs. (Jf „Bilbes tautas dzeefmās“).	10
10. Bahrenišči. A. Saulečs	11
11. Bahrenites dzeefmas. Tautas dzeefmas	11
12. Bahrentite ganōs. Janshevstis	12
13. Gehrdeenite un mahtes meita. L. df.	13
14. Jslutinatais Peteritis. J. Keitens. (Jf „Bahris“). Parunas. Ai. rožinas. Tautas dzeefmas	13
15. Jahnitis un veztehvs. Doku Atis	15
16. Mešča kustoni. Tautas dzeefmas	16
17. Gahrščas plavā. Apšišu Jekabs	17
18. Firmā sahle. Tull. A. Keninšč	18
19. Peggulā un ganōs. Tautas dzeefmas	18
20. Spoks. Fr. Kraštinšč	19
21. Bakarš. R. Šalbe	19
22. Bašlitis. J. Potapento. Mihtlas	20
23. Uj lebus. Balbis (Jf „Staburaga behrni“)	22
24. Pavašaris. V. Behrsinšč	25
25. Pavašari. Pludons. (Jf „Mašā Andula behrnibas atminās“).	25
26. Behrnibas dzeefma. Apsašija	27
27. Baltais jehrinšč. J. Kleinbergis	27
28. Uguns. Tautas dzeefma	32
29. Nofistais putniņš. Kaigorodovs	32
30. Putnini. Tautas dzeefmas	33
31. Behrni mešča. Tull. Švahrģulis	34

II. nodaļa.

Uj školas šola.

	s. p.
32. Bežmahmina un dehla dehlš. Tull. Fr. Adamovitsčs	35
33. Uj školu. Kaubšites Keinis un Matifs. (Jf „Mehrneetu laiti“).	36
34. Štolens. Nekrašova dj., tull. Brihvosemneeks	38
35. Škola. Amitschis, tull. J. Drawneeks. Parunas	38
36. Uj školu. Aujekliš	39
37. Juris. I. Juris ganōs. II. Juris škola. „Šeha un škola“	39
38. Jf dšhves. Plešičtšejewa, tull. J. Pavils	41
39. Štolens vara. Amitschis, tull. J. Drawneeks	42
40. News slinkojot Tull. Juris Allunans	42
41. Starbišča biblioteka Amitschis, tull. J. Drawneeks	43
42. Darš zel wihru. Benstu Edwaris	43
43. Mans draugs Garons. E. Amitschis, tull. Drawneeks	43
44. Beenteesitis. A. Saulečs	44
45. Šilbas. Amitschis, tull. Drawneeks	47
46. Satiziba. Tautas dzeefma	47
47. Ekamens. J. Šalnite	48
48. Dehla atwadščanās. Pludons. (Jf „Atraitnes dehlš“).	50

III. nodaļa.

Dšhwē un darbā.

49. Brihnumu wegis. Tull. A. Bašlinšč	51
50. No rihā mašā gajšminā. A. Upiš	51
51. Čhrglis un bite. Arilovs, tull. Fr. Adamovitsčs	52
52. Tautas dzeefmas. I. Par dšebasčanu. II. Par darbu	52
53. Garā pupa. Tautas pašata	53
54. Tautas dzeefmas par slinkumu	54
55. Ģirts. Anš Verchis - Puščkaitis	54
56. Žihna. Fr. Mahlbergis	57
57. Draubšiba. Tulkojis A. Bašlinšč	57

58. Peenahkums. Ed. Seibots	59
59. Stuhrmanis. Tulktojums. Kas dshwibu baidas hklam likt. Schillers	60
60. Dons Alonso. E. Dānsbergis	61
61. Masais ftrihweris. E. Amitschis, tulk. Drawneets	61
62. Upe un zilmefa dshwe. Kr. Barons	66
63. Kliba Dschima swaigjne. Tulk. A. Ke- ninsch	66
64. Laine. „Stolas Draugs“	67

IV. nodaka.

Dzimtenē, tehwiā, plaščā pašaulē.

65. Kā laudis pelna few ušuru. Pehž „Sto- las Draugs“	68
66. Dshwes mutuli. M. Silinsch	69
67. Riga. Tautas dšeesmas	70
68. Daugawa. B. Dlavs - Plutte	70
69. Staburags. E. Dānsbergis	72
70. Koknese. J. Saknite	74
71. Dzimtene. Sudrabu Eščhus	76
72. Bibjemes Schweizija. A. Nedra	76
73. Rairam jaws. Pehšfeetis	77
74. Kurjemes Schweizija. M. Strufts	77
75. Tehweme. Kronwabu Atis. Pee tehwu semes dahrgas. Aufektis	78
76. Kreewija. P. Behrsinsch	78
77. Aukstajōs semelōs. Pehž B. E. — B. Rihtinsch	83
78. Sneegpahrsliņu dšeesma. J. Kleinbergis	85
79. Balsims. Rihtinsch	86
80. Karhajās semēs. Pehž B. E. B. Rihtinsch	89
81. Drangutans. Rihtinsch	91
82. Augšu kalnōs. Pehž B. E. B. Rihtinsch. Kes mani turp Janschewits	93
83. Kautaja kalnu zeli. S. Metšch	96
84. Ehrglis. Š. Wagners	99
85. Uguns wehmeja kalns jeb wulkans We- juws. B. Dermanis	101
86. Dorei palma tuknese. Pehž Š. Wagnera	103
87. Kamelis. N. Bideneets	106
88. Juhra „Stola“	107
89. Lab, kad juhra wehtrā krahž. Pludons	109
90. Dullais Dauts. Sudrabu Eščhus. I. Uš juhras. II. Waj seme apala un greeščas. III. Ganōs. IV. Amatā. V. Breesmas	109
91. Kad saule twištlot juhras gultā kriht Pludons	119
92. Kur seme beidšas. Š. „Wahrpas“ II.	119
93. Wakara domas. L. Behrsinsch	120
94. Atrums un tašlums. „Sehta un Stola“	120
95. Muščhiba. N. Blaumanis	121

V. nodaka.

Nedshwaja dabā.

96. Smiltis. Rihtinsch	122
97. Stilla fabrika. R.	124
98. Semes trihdweelas. R.	124
99. Par sahs graubinu. Š. Wagners	125
100. Respeška wara. Fr. Wahlbergis	126
101. Šhščstais jeb mikroštops. Rihtinsch	126
102. Kalkamenti jeb radšes	127
103. Muhsu laukatmenti. Rihtinsch	128
104. Tautas dšeesmas	129
105. Ušpirštēna dshwes gahjums	130
106. Kalna razejs. A. Ušpits	131
107. Armenogles. Rihtinsch	132
108. Raktuwē eelšofštee. Pimenowa	134
109. Pampas gudriba. J. Weešis	137
110. Petroleja. Rihtinsch	137
111. Semes weštūre. I. Ko mums stahša semes karšums. II. Kapehž seme atdšija un fa- beesjeja. III. Uhdens eeraschanās wirs se- mes. IV. Kalnu izgelschanās. V. Kalnu nodrupščhana. VI. Kas rodas no fa- drupščhem atmeneem. A. Jefens	138
112. Strautinaam. Benstu Edwards	145
113. Uhdens piltes peedšiwojumi. S. Metšch	145
114. Juhras dšeesmas. L. Behrsinsch	147
115. Letus, Wigla — Sneegs, Krusa. Anš Lerchis-Puščkaitis	147
116. Agrā salna. A. Saulets	150
117. Behrkonš. Rudolfs Blaumanis	150
118. Sibens un pehrkonš. Rihtinsch	150
119. Pirmā eepaščhanās ar gaisu. I. Gaiša zihna ar uhdenti. II. Uhdens lihdeji juh- ras dibenā. III. Degošee juhreeki. IV. Kas noteel ar gaisu pee degščhanas. V. Ko mehš eelšpojām un iželšpojām. Rihtinsch	152
120. Gaiša fastahwdēlas. I. Dglštahbe. II. Stah- beklis. Wina raščošchana. III. Stahbeta ižpaščhības. IV. Stahbu nošhime dabā. Rihtinsch	156
121. Mahšimai. A. Kentinsch	159

VI. nodaka.

Starp stahdeem.

122. Dwejadās kašfas. Anš Lerchis-Puščkaitis	160
123. Bijolite. Rudolfs Blaumanis	163
124. Sneega pukite. Š. Wagners	163
125. Wežais arajs. L. Behrsinsch	164

126.	Kā no mašā sehklas dihgļiſča iſaug ſtahbs.	164
	I. Sehkla. II. Žit ilgi dihgļiis gul?	
	III. Kā dihgļiis uſmoſtas? IV. Kur dihgļiis nem ſitumu? V. Ko ſa dihgļiis paſrteek? VI. Pats uſ ſawām kaſjām. VII. Ko ſatnes pegahbā ſtahdam. Pehž B. E. B. Rihtinſch	
127.	Tautas dſeeſmas	171
128.	Muſhu preebes. Rihtinſch	171
129.	Laufās preebes. Rainis	174
130.	Iſjirtumā. Mamins—Sibiraks	174
131.	Seedi. Š. Wagners	176
132.	Kapehž puſes tit greſnas?	178
133.	Behjſch ſā ſtahbu labbaris	179
134.	Sehnes. Tautas dſeeſmas	180
135.	Kā ſtahbu sehklas iſkeſo. B. Luntewiſchs	180
136.	Meſcha ataugā. Mamins—Sibiraks	182
137.	Behrſs tihreli. Benſku Edwards	184
138.	Tautas dſeeſmas	184

VII. nodāļa.

Starp dſihwneekem.

139.	Masee dſihwneezini uhdens pileenā. I, II, III. B. D.	185
140.	Brihnumi juhras dihenā un uſ juhras wirſus. I, II, III, IV. B. D.	186
141.	Sleeka ſā ſemes irbinataja un melnſemes iſgatavotaja. B. D.	194
142.	Gleemeſis un wina radneeki. Pehž B. E. B.	197
143.	Par wehſi. Š. Wagners	198
144.	Bitite—mudrite. B. D.	199
145.	Bititēm. Hugenbergers	204
146.	Kā ſufaini baroſas no augeem un dſihwneeku meeſas. I. II. B. D.	208
147.	Kā ſiwis uſtur ſawu dſihwibu un ruſpejas par behrneem. B. D.	209
148.	Behſchoſchana un ſweja. Apſiſchu Zekabs	213
149.	Kā žilweki eemahžjās ſiwis audſinat. Pehž B. E. B.	215
150.	Warde un žiti abineeki. R.	216
151.	Kirſaka un žiti winaſ radneeki rahpuſi. R.	213
152.	Salkſcha žihna ar putninu. R.	221
153.	Iſduhſkas iſnaugums. „Stolas Waife.“	222
154.	Ola—zahlitis—putns. B. D.	223
155.	Medibās. Turgenens	227
156.	Pehž medibām. A. Sauleets	227
157.	Kā putni ſagahbā ſew pahtifu un ruſpejas par behrneem. I, II, III. B. D.	228
158.	Chrmoti ſihditaju kuſtoni. B. D.	232
159.	Bebru mahžas. Rubatins	235
160.	Dſihwneku ſeemas meegs un wafaras gula. I, II. B. D.	237
161.	Kuſtonu juhtas, prahtis un dabas dſineklis. I, II, III. B. D.	238

VIII. nodāļa.

Žilweks.

162.	Brihnuma nams. Tulkojums	241
163.	Muſhu meeſas masee ſulainiſchi. Pehž B. E. B.	242
164.	Submalinas. Pehž B. E. B.	243
165.	Kas mutē noteek ar baribu	244
166.	Muſhu sehſis	245
167.	Kā bariba paſreet aſinis	248
168.	Kahba bariba labaka	249
169.	Kad waitak ehdam?	250
170.	Labibas augi. Š. Wagners	250
171.	Tautas dſeeſmas	253
172.	Brihnumnamina plehſchas. Rihtinſch	253
173.	Rahwigs gaiſs. „Stolas Draugs“	255
174.	Imans	256
175.	Sliftona glahbſchana. „Stolas Draugs“	256
176.	Rewainigs bubulis. Rihtinſch	258
177.	Skeleta atperes. Rihtinſch	260
178.	Kā lineem klahjas. „Stolas Druwa“	262
179.	Tautas dſeeſmas	266
180.	Siſda lakatinſch. Pehž Š. Wagnera	266
181.	Behrpeja. R. Weidenbaums	267
182.	Brihnumama ſaimneeks un wina ſimeſchi. Rihtinſch	267
183.	Kurlemehni. Amiſchis, tulk. Drawneeks	271
184.	Klee puſeni.	274
185.	Žilweka pawarjis. „J. Furapute“	277
186.	Rindā, dſehrwes. Kaudsites Matifs	277
187.	Dahrga dahwana. „Stolas Druwa“	278
188.	Kā iſſargatees no lipigām ſlimibām. I, II. Rihtinſch	278
189.	Kambehſ daſchi žilweki neſaſlimiſ ſehrgu laikā. B. Luntewiſchs	281

IX. nodāļa.

No tumſibas pee gaiſmas.

190.	Kā ſenee žilweki un meſchoni ruſpejas par ſawu uſturu. I, II, III. B. D.	283
191.	Kā zehluſees un attihſtijuſees eludrewida un paganu žigida. B. D.	291
192.	Kā žilweki eemahžjās rakſtit un drukat. I. II. Daſchabi ſaſinoſchanās ſihbeſti. III. Bilſchu rakſti. IV. Široglifi. V. Burtu rakſti un druka. B. D.	294
193.	Spofſchas ſwaigſnes tumſibā. I, II, III. B. D.	301
194.	Wenads uſdewums. Aſpaſija	306
195.	Kā radās maſhinas un fabrikas un kaſdu labumu tās dod. I, II, III, IV. B. D.	307

196.	Rūpniecība. Apsūta	2. p. 311
197.	Juris Stefensona, slavenais dšelfszekū taisītājs. I, II, III, IV. B. Dšolneeks	311
198.	Dšelfszeka brauceņš. Pludons	316
199.	Rā žilvēti farunāns pa tuštostohām vērstēm. I, II, III, IV. B. Dšolneeks	316
200.	Beš gaišmas nam dšihvības. I, II, III, IV. B. Dšolneeks	320

X. nodaka.

Dšimtenes pagahne.

201.	Senec latveeschi. R. Klaušinsch	324
202.	Puhru darinot. Tautas dšeesmas	327
203.	Maltumē. Tautas dšeesmas	327
204.	Sentschu tiktums. R. Klaušinsch	328
205.	Kava dšeesma. Tautas dšeesmas	329
206.	Senlatveeschu tiziba. R. Klaušinsch	330
207.	Deewofolu trijotne. Ausklis	331
208.	Laimē un nelaimē. Tautas dšeesmas	332
209.	Kristigas tizibas ceeweschana Baltija. R. Klaušinsch	332
210.	Viononijas ordenis. R. Klaušinsch	337
211.	Klauschu laiks. Tautas dšeesmas	339
212.	Kursemes herzoga walfis. R. Klaušinsch	339
213.	Polu un siveedru laiki Bidsemē	340
214.	Baltija sem kreewijas waras	341
215.	Kas pagatawoja latveeschu brijhwlaischamu. R. Klaušinsch	343
216.	Birmās latveeschu grahmatas. R. Klaušinsch	345
217.	Ernstis Glūks. R. Klaušinsch	346
218.	Bezais Stenders. R. Klaušinsch	347

Beelikumi.

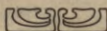
I. Rakstu darbi is walodas mahzibas. 350

§ 1.	Teiktums, wahrbi, balseeni, stanas, 1. usbew.
§ 2.	Patškani, lihbsškani, 2., 3. usbew.
§ 3.	Wahrdu fatne, eebalseens, peedeškis, 4.—8. usbew.
§ 4.	Veetas wahrds, 9.—14. usbew.
§ 5.	Teiktuma preekschmets un isfejzejs, 15.—17. usbew.
§ 6.	Veetas wahrda lozischana, 18.—21. usbew.
§ 7.	Ihpaschibas wahrds, 36.—40. usbew.
§ 8.	Skaitta wahrds, 36.—40. usbew.
§ 9.	Beetineka wahrds, 41.—47. usbew.

§ 10.	Darbibas wahrds, 48.—64. usbew.
§ 11.	Beenkahrschs, nepaplaschinats teiktums, 65. usbew.
§ 12.	Beentahrschs, paplaschinats teiktums, 66.—68. usb.
§ 13.	Beelikums, 69. usbew.
§ 14.	Papilbitajs, 70. usbew.
§ 15.	Saitkmes wahrds, 71.—73. usbew.
§ 16.	Apsahskis, 74.—75. usbew.
§ 17.	Teiktuma lozeku analije, 76. usbew.
§ 18.	Apsahsku wahrds, 77.—78. usbew.
§ 19.	Apsahsku diwdabis, 79. usbew.
§ 20.	Salitis teiktums. Beedrotajs, 80.—81. usbew.
§ 21.	Safahrtots teiktums, 82. usbew.
§ 22.	Safahrtots teiktums. Preekschmeta teiktums, 83. usbew.
§ 23.	Apsihmetaja teiktums, 84. usbew.
§ 24.	Papilbitaja teiktums, 85. usbew.
§ 25.	Beetas teiktums, 86. usbew.
§ 26.	Laita teiktums, 87. usbew.
§ 27.	Nosajijuma teiktums, 88. usb.
§ 28.	Behlamais teiktums, 89. usb.
§ 29.	Kahrtas " 90. usb.
§ 30.	Behlona " 91. "
§ 31.	Koluhta " 92. "
§ 32.	Beekahwibas " 93. "
§ 33.	Atfahrtots " 94. "
§ 34.	Ceipraufi wahrbi un teiktumi, 95. usbew.
§ 35.	Uzruna, 96. usb.
§ 36.	Sautajuma teiktums, 97. usb.
§ 37.	Iffauzamais wahrds, 98. usb.
§ 38.	Wahrdu un teiktumu analije, 99. usb.
§ 39.	Periods, 100.—101. usb.
§ 40.	Pecturas sihmes, 102.—103. usbew.

II. Dšingrinajumi raksteens. 372

I.	pojms. Domu jahariba, 1.—8. usbew.
II.	" Domu nepahrtrauzamiba, 9.—16. usb.
III.	" weeniiba. Galweenas domas, temats, 17.—21. usb.
VI.	" Aisshstijumi, 22.—28. usbew.
V.	" Dsejolu atshstijumi, 29.—46. usb.
VI.	" Saishtinajumi, 47.—55. usb.
VII.	" Paplaschinajumi, 56.—62. usbew.
VIII.	" Patattehlojumi un salihbshtinajumi, 63.—68.
IX.	" Dshwes aprafis—biograhija, 69. usb.
X.	" Rahturojumi, 70.—79. usb.
XI.	" Domu gahjeens, plans, 80.—81. usbew.
XII.	" Behstules un weetala raksti, 82.—91. usb.

Derigas grahmatas:

(K. F. Sidmana iidevumi)

Fatweesdju gramatika ^{no Müh-} lenbacha un Endjelina. Matšā glihtōs wahtōs 1 rbl., pa pastu 1 rbl. 25 kap.

Rakstneezibas teorija. ^{Sarat-} ^{tijis} A. Bratschs. Jauns pavidinats iidevums divās dašās. Weenā glihtā audekla sehjumā matšā 80 f., pa pastu 1-rbl.

Latweesdju rakstneezibas wehsture ^{no R. Klauština.} Matšā glihtōs audekla wahtōs. 1 rbl., pa pastu peešuhtot 1 rbl. 25 kap.

Latweesdju rakstneezibas drestomatija. ^{Saštahdijis Teodors Sci-} ^{feris.} II. dala (otrs laitmets 1750. — 1850 g.). Matšā glihti ešeeta 1 rbl. III. dala, I. sehjums, trešā laitmeta pirmais pojms (1850. — 1880 g.). Matšā glihti ešeeta 1 rbl. 30 kap. III. dala, II. sehjums, trešā laitmeta otrais pojms (1880—1890 g.). Matšā glihti ešeeta 1 rbl. 10 kap. III. dala, III. sehjums, trešā laitmeta trešāis pojms (1890 g. lihbj jaunakeem laiteem). Matšā glihti ešeeta 1 rbl. 20 kap. Pa pastu peešuhtot katrs sehjums 30 kap. dahrgafs.

Latwju dainas ^{no Barona un Wissen-} ^{dorfa.} III. dala, I. puše. Matšā brošcheta 350 kap., ešeeta audekla wahtōs 4 rbl. 50 kap. III. dala, II. puše. Matšā brošcheta 3 rbl. 50 kap., ešeeta audekla wahtōs 4 rbl. 50 kap. Agraš išnauhtušchās: I dala matšā brošcheta 4 rbl., ešeeta audekla wahtōs 5 rbl. II. dala matšā brošcheta 6 rbl., ešeeta audekla wahtōs 7 rbl. Pa pastu peešuhtot katrs sehjums 75 kap. dahrgafs.

Latweesdju tautas teikas un pasakas. ^{V. dala. Anša Lecha Pušch-} ^{šaiča šahrtōas.} Matšā brošcheta 1 rbl. 25 kap., ešeeta 2 rbl., pa pastu peešuhtot 30 kap. dahrgafi.

Augschējās grahmatās ešeetjamas katram isglihtotam latweetim. Ari jaunai paaubšei nebuhs ešeephjams atraš derigatu šwehtu dahwanu, tā kašdu no šchim grahmatam.

Mahzibas wehstules par kreewu walodu ^{pehž Tujena-Langen-} ^{šheidta metodeš,} latweescheem no F. Drawneeta apstrahdātas. Trešchāis iidevums, glihtōs ašfargu wahtōs 3 rbl. 75 kap., pa pastu peešuhtot 4 rbl.

Wahju tuls. ^{Mahzibas grahmata pašch-} ^{mahzibat tahdeem, kas griš} eemahzites wahju walodu ^{beš skolotaja pa-} ^{lihdbibas.} Pehž Tujena-Langenscheidta un žitām jaunatām metodim šastahdijis F. Drawneeks. Glihti ešeetš 1 rbl. 50 kap., pa pastu peešuhtot 1 rbl. 75 kap.

Wadons kathisim. ^{Rofas grahmata} ^{skolotajem.} Aštrahdajis pehž D. Juida un žiteem A. Bahlinšch. Dtrs pahrlabots iidevums. Matšā glihtōs audekla wahtōs 1 rbl. 20 kap., pa pastu peešuhtot 1 rbl. 50 kap.

Baltijas farte. ^{Apstrahdata, eewehrojot} ^{pahšgrosijumus lihbj} jaunatām šaitam. Glihti krahās drufata leela lapa 18¹/₂ × 21¹/₂ zollu formatā. Tefšs latweesdju, kreewu un igauņu walobās. Matšā titai 15 kap., pa pastu peešuhtot 18 kap. Karts žena noteikta tit loti šehta, lai wiņa buhtu atrodama katrā latweeschu mahjā.

Dabas šahsti, I. dala. ^{Dšihwneeki} ^{un žitweks.} Otto Schmeila, Tulf. E. un F. Rihstini. Ar daudj šihmejumeem un aštonām glešnām krahās. Matšā ešeeta glihtōs audekla wahtōs 90 kap., pa pastu peešuhtot 1 rbl. 15 kap. II dala, šahdi, išnauhts drihjumā. Loti ešeetjama dahwana jaunibat. Wiņa buhs šitips pabalšs školas mahjās.

Zilweks. ^{Wiņa meešas šastahwa noteh-} ^{lojums apluhtojamā weidā.} 5 iššlahkamas krahšotas bušes leelā formatā (16¹/₂ zollu) ar anatomiškeem iššaidrojumeem no Dr. med. Leepina. Matšā žetōs wahtōs 1 rbl. 50 kap., pa pastu peešuhtot 1 rbl. 75 kap.

Par behrenu kopschann un mahjas mahzibu. ^{Saštahdijis} ^{P. Apšits.} Matšā 20 kap., pa pastu peešuhtot 25 kap.

Mahju behrnu mahziba.

Abze ar lajamu grahmatu, bibeles stahsti, katifikims, bibeles panti, dšefimas un pirmec rehtini. Sašahdijis skolotajs **Z. Mellinšch**. Matšā ecejeta 40 kap., pa pastu peesuhot 60 kap. Labatā palihdbšiba mahju mahšiem pee behrnu sagatawoščanas skolai.

Mahjats mahziba lihdš skolas laitam.

Sašahdijis **M. Zende**. Saturs: Abze un lajami gabali, bibeles stahsti, katifikims un dšefimas. Matšā ecejeta 40 kap., pa pastu peesuhot 60 l.

Stahsti behrneem:

Davids un Jonatans. Behrnu stahstis. Tulkosje Walli Alberts. Matšā 20 kap., pa pastu peesuhot 25 kap.

Grigorowa, Kristaps Kolumbus. Matšā 10 l., pa pastu peesuhot 12 kap.

Soffmanns, Abrams Vintols, wehrgu atšwahinatajs. Matšā 20 kap., pa pastu peesuhot 25 kap.

Dorogobuščinovs, Iwans Sujanins, tā winča uspurejis dšihwibu preeščā Zara. Matšā 10 kap., pa pastu peesuhot 12 kap.

Kreewu waronu darbi, Donawas pahreščāna 1877. gadā. Matšā 8 kap., pa pastu peesuhot 10 kap.

Nemirowiščs - Dantschenko, peemirsta raktuwe. Matšā 10 kap., pa pastu peesuhot 12 l.

Sifojewa, Dšchemja Garšilda dšihwe. Matšā 35 kap., pa pastu peesuhot 45 kap.

Praktiska pawahru grahmatata.

1745 rezepiti ar 8 krahšoteem galas, siwu un sehnu nobildejumeem un toti daudšām ilustracijām tekšā. Iždenuse **Marra Korth**. Matšā stajsi ecejeta 3 rbl., pa pastu peesuhot 3 rbl. 50 kap. Šchis ir wislabatāis dahwinajums nama mahšiem uu selte-

nēm! Labatā un pilnigatā pawahru grahmatata latweešču waloda.

Paschskolotajs sčhritu sčhmesčhanā.

Jivis, uniformus, garidšnefus, behrnu, damu- un sportu ušwalteem, wihreešču, seeweešču- un behrnu melas pehš jaunatās modes. Ar 779 sčhmejumeem. Matšā 4 rbl. 50 kap., pa pastu peesuhot 5 rbl. Grahmatata nodomata paschmahzibai. Metode weegla un šaprotama.

Образцы и формы

векселей, объявлений, зазываний и разных судопроизводственных бумагъ, съ изложениемъ относящихся до нихъ законовъ, съ приложениемъ справочныхъ свѣдѣній о гербовомъ сборѣ, судебныхъ, наследственныхъ и крѣпостныхъ пошлинахъ, о вознагражденіи присяж. повѣренныхъ, судебныхъ приставовъ и проч. — 4-ое исправленное и дополненное изданіе. Matšā neečeta 80 kap., pa pastu 95 kap., gliht ecejeta 1 rbl., pa pastu 1 rbl. 20 kap.

Сборникъ выписокъ

изъ ршеній Правительствующаго Сената по приблѣтскимъ дѣламъ. I часть: по дѣламъ, возникшимъ въ до-реформенныхъ крестьянскихъ судебныхъ мѣстахъ. II часть: по дѣламъ гражданскимъ, возникшимъ въ новыхъ судебныхъ учрежденіяхъ. Sašahdijis **M. Menendorfs**, III. walšs domes wizepresidents. Matšā ecejeta 1 rbl. 50 kap., pa pastu peesuhot 1 r. 65 kap. Grahmatata eeteizama it ihpašči teesju, pagastu- un muuščju waldēm.

Latweešču stenografija.

Paschmahzischānai un skolām metodiski ištiračdats turš no **Z. Rojes**. Matšā 1 r. 50 kap., pa pastu ištuhot 1 r. 75 kap.

Maudas weetā war ari suhtit pastmarkas.

Skolotaju kungus lihdšju eewehrot, ka no augšchjām grahmatām nešpehju dot brihweščemplarus eestatiščānai.

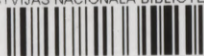
K. J. Sidmana grahmatu pahrdotawa,

Rigā, Teatra eelā Nr. 9, Walnu eelas stuhri.

Adrese weštulēm: Книжному магазину К. Г. Сидмана, г. Рига.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0310046167

